

שבוע פרשת שלח - בכל העולם

(11 - 17 June 2023)

כ"ב - כ"ח סיון תשפ"ג

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהיה הפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֱלֹהִים נִשְׁאֲתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְטָה אֶל יְד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְי אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חֲנַנּוּ יְי חֲנַנּוּ
כִּי רַב שְׂבַעְנוּ בּוֹז: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאִי
יּוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְי נִלְךְ:
ב עַמְדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֲבָרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׂם עָלָיו שְׂבָמִים
שְׂבַמְיָיָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְי: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוֹ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיחוּ אֶתְכֶם: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־נָא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בַּיּוֹם יְי אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ ענף עץ אבות וכו'
מוה"ר מתת'י יחזקאל שי'

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מטו"ב סיון ואיזה ימים לפני זה הגיעני שני טופסים מספרו, ונהינתי לראות שהוסיף הוראת המקורות אשר זה מוסיף חשק להמעין לעיין גם בפנים הספרים ועוד אשר צריך לחפש עצות ודרכים איך לרמות היצה"ר שלא ירגיש שמשתדלים שאיש פלוני או אשה פלונית ילמדו תורה או יוסיפו בהידור מצוה.

ומה טוב הי' אם הי' מוסיף ג"כ בספרו מפתח ענינים מהד"ת שמביא בהם בכדי למצוא בנקל ענין פרטי דתורת החסידות ומה שאמרו בזה גדולי עולם נשיאי החסידות.

וכפי הנהוג עתה אפשר כדאי לעשות מפתח ענינים מכל ספריו יחד ולהדפיסו בפני עצמו (ובטח זהו ג"כ מעין פרסומת כיון שעיי"ז בודאי ימצאו כאלו שירצו לקנות מספריו שהופיעו עתה), שעיי"ז תורחב האפשרות לכל הרוצה להודיע ע"ד הנ"ל בהנוגע לכמה וכמה מנשיאי החסידות שאודותם כתב בספריו...

בכבוד ובברכת הצלחה.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 213 ..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
 214 ..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 217 ..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 222 ..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 223 ..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 224 ..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 225 ..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 227 ..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 228 ..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
 231 ..... אגרות קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא
 234 ..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 33 ..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 35 ..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
 173 ..... נביאים וכתובים
 183 ..... עין יעקב - מסכת ברכות
 235 ..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 236 ..... חומש לקריאה בציבור
 244 ..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 245 ..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ד
 246 ..... לוח זמנים
 247 ..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ג',
 ש"פ שלח, כ"ח סיון מבה"ח תמוז ה'תשי"ב 6

התועודיות

- שיחת יום ג' פ' שלח, כ"ד סיון, ה'תשי"ב 16
 שיחת ש"פ שלח, כ"ח סיון, מבה"ח תמוז, ה'תשי"ב 17

לקוטי שיחות

- שלח, כרך יח, ה 24
 שלח, כרך כג, א 30

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 36 ..... חומש יומי - פרשת שלח
 60 ..... לוח לתהלים היומי
 61 ..... תניא יומי
 73 ..... לוח 'היום יום'

רמב"ם

- 76 ..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם
 80 ..... שלושה פרקים ליום
 150 ..... פרק אחד ליום
 169 ..... ספר המצוות

לימוד מוחולק לפי ימים

- 175 ..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת יומא
 184 ..... גמרא עם ביאור - מסכת גיטין
 214 ..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

סדר מפורט ליום העשירי

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים
או השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר
הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל לא להוסיף על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי -
מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות.

אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר.

בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד בע"פ. ואם אין

מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר.

ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו**

ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ

לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי
מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראתו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל

ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם

מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת
תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם
באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום,

גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק
מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את
תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

***

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק

שלאחריו.

***

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם

ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתורה בפרשת השבוע, פרשת שלח, הקרוש ברוך הוא מצווה את בני
 2 ישראל:
 3 **כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם גּוֹ'** כאשר תבואו אל הארץ שבה
 4 תשבו, ארץ ישראל וְעִשְׂתֶּם אִשָּׁה תִקְרְבוּ קִרְבַּנֹת הָעוֹלָם בְּאֵשׁ לַיהוָה
 5 (וּבְפִירוּשׁ רַש"י, שְׂאִין זֶה
 6 צִיּוּי, שֶׁאִין כּוֹנֵת הַכְּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ
 7 צִיּוּי לְהַבִּיא קִרְבָּנוֹת אֲלָא כּוֹנֵת
 8 הַכְּתוּב הוּא כְּשֶׁתִּבְאוּ שָׁם לְאֶרֶץ
 9 יִשְׂרָאֵל וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם
 10 לְעִשְׂוֹתֶם אִשָּׁה לְה', אֲזַי)
 11 וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב גּוֹ'¹, הַמְבִיא
 12 אֶת הַקִּרְבָּן יִבִּיא מִלְבַד הַקִּרְבָּן עֲצֻמוֹ,
 13 גַּם יֵין לְסוֹךְ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ שְׂדֵהוּ
 14 הַחַיִּיב דְּנִסְכִּים, וְהִינּוּ,
 15 שֶׁהַצִּיּוּי הוּא לֹא עַל הַקִּרְבַּת
 16 הַקִּרְבָּנוֹת עֲצֻמָּה אֲלָא עַל הַנִּסְכִּים,
 17 שֶׁכֶּאֱשֶׁר מִקְרִיבִים קִרְבָּן,
 18 חוֹבָה לְהַבִּיא גַם נִסְכִּים שֶׁל יֵין.
 19 וְחַיִּיב הַנִּסְכִּים עִם הַקִּרְבָּנוֹת הוּא
 20 דְּוָקָא כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ
 21 מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, הִינּוּ לְאַחַר הַכְּנִיסָה
 22 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מָה שְׂאִין כּוֹנֵן לְגַבֵּי
 23 הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁהַקִּרְבָּנוֹת בְּמִדְבָּר,
 24 כְּפִרְטֵי הַדְּעוֹת בְּזוּהָ², בְּדִרְשׁוֹת
 25 חו"ל וּבִנְגֵרָא אִם בְּמִדְבָּר לֹא
 26 נִצְטוּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִסְכִּים כָּלֵל,
 27 אִם שְׁלֹא הָיָה חַיִּיב לְהַבִּיא
 28 הַנִּסְכִּים יַחַד עִם הַקִּרְבָּן, אוֹ
 29 שְׁחִיּוּב הַנִּסְכִּים הָיָה רַק
 30 בְּקִרְבָּן תְּמִיד וְלֹא בְּשֶׁאֵר
 31 קִרְבָּנוֹת, אוֹ שְׁחִיּוּב הַנִּסְכִּים
 32 הָיָה רַק בְּקִרְבָּנוֹת צִיּוּר וְלֹא
 33 בְּקִרְבָּנוֹת יַחֲדִיד. וְהִינּוּ,
 34 שְׁחִיּוּב הַנִּסְכִּים כָּלֵל הַקִּרְבָּנוֹת
 35 לְלֹא יוֹצֵא מִן הַכָּלֵל, לֹא רַק בְּקִרְבָּן

36 תמיד אלא גם בשאר הקרבנות ולא רק בקרבנות ציבור אלא גם בקרבנות יחיד
 37 הוא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דְּוָקָא, וְלֹא־חֲרִי יְרוּשָׁה וְיִשְׂבֵּה דְּוָקָא,
 38 היינו לא מיד עם הכניסה לארץ ישראל אלא לאחר שבני ישראל סימו את
 39 ירושת הארץ מידי העמים וההתיישבות בה שְׂהֲרִי לֹא נֶאֱמַר כִּי תִבְאוּ
 40 אֶל הָאֶרֶץ סֵתָם, אֲלָא נֶאֱמַר כִּי
 41 תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
 42 דְּוָקָא וּמִכָּאן שְׁחִיּוּב הַנִּסְכִּים עִם
 43 הַקִּרְבָּנוֹת הוּא רַק לְאַחַר סִיּוּם
 44 הַהִתְיַשְּׁבוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ.
 45 וְצִיּוּר לְהַבִּין, מֵהִי הַשְּׂיִכּוֹת
 46 שֶׁל עֲנִיָּן הַנִּסְכִּים הַבָּאִים עִם
 47 הַקִּרְבָּנוֹת לְאֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
 48 דְּוָקָא וְלֹא רַק לְאֶרֶץ כָּלֵל, שֶׁלֹּכֵן
 49 חַיִּיב הַנִּסְכִּים מִתְחִיל רַק לְאַחַר
 50 הַהִתְיַשְּׁבוּת בְּאֶרֶץ?
 51 (ב) וְלִהְבִּין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים
 52 תְּחִילָה בִּיאור הַהִפְרָשׁ הַהֲבִדֵל
 53 בֵּין קִרְבָּנוֹת הַקִּרְבָּנוֹת עֲצֻמָּה
 54 לְנִסְכִּים³ הַבָּאִים עִם הַקִּרְבָּנוֹת
 55 (הִינּוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין שְׁנֵי
 56 הָעֲנִיָּנִים שֶׁבְּקִרְבָּנוֹת גּוֹפָא
 57 עֲצֻמָּה, הַקִּרְבָּנוֹת שְׂבֵהָם
 58 וְהַנִּסְכִּים שְׂבֵהָם שְׁבַעֲצֻמָּה גַם
 59 הַנִּסְכִּים הֵם חֵלֶק מֵהַקִּרְבָּנוֹת), שְׂעַל
 60 פִּי זֶה לְאוֹר בִּיאור הַהֲבִדֵל בֵּין שְׁנֵי
 61 הַדְּבָרִים יוֹבֵן הַטֵּעַם, לְפִי פְּנִימִיּוֹת
 62 הָעֲנִיָּנִים, לִכֵּן שְׂעַנְזֵן הַנִּסְכִּים
 63 שְׂיִיד לְאֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֶרֶץ

בס"ד. ש"פ שלח, כ"ח סיון,

מבה"ח תמוז, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

1 **כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם גּוֹ' וְעִשְׂתֶּם אִשָּׁה**
 2 **לְהוֹנִ' (וּבְפִירוּשׁ רַש"י, שְׂאִין זֶה צִיּוּי, אֲלָא**
 3 **כְּשֶׁתִּבְאוּ שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לְעִשְׂוֹתֶם אִשָּׁה**
 4 **לְה', אֲזַי) וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב גּוֹ'¹, שְׂדֵהוּ הַחַיִּיב**
 5 **דְּנִסְכִּים, וְהִינּוּ, שֶׁהַצִּיּוּי הוּא עַל הַנִּסְכִּים,**
 6 **שֶׁכֶּאֱשֶׁר מִקְרִיבִים קִרְבָּן, חוֹבָה לְהַבִּיא נִסְכִּים.**
 7 **וְחַיִּיב הַנִּסְכִּים הוּא דְּוָקָא כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ**
 8 **מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, מָה שְׂאִין כּוֹנֵן בְּמִדְבָּר, כְּפִרְטֵי**
 9 **הַדְּעוֹת בְּזוּהָ², אִם בְּמִדְבָּר לֹא נִצְטוּוּ בְּנִסְכִּים**
 10 **כָּלֵל, אוֹ שְׁלֹא הָיָה חַיִּיב לְהַבִּיא הַנִּסְכִּים יַחַד עִם**
 11 **הַקִּרְבָּן, אוֹ שְׁחִיּוּב הַנִּסְכִּים הָיָה רַק בְּקִרְבָּן תְּמִיד**
 12 **וְלֹא בְּשֶׁאֵר קִרְבָּנוֹת, אוֹ שְׁחִיּוּב הַנִּסְכִּים הָיָה רַק**
 13 **בְּקִרְבָּנוֹת צִיּוּר וְלֹא בְּקִרְבָּנוֹת יַחֲדִיד. וְהִינּוּ,**
 14 **שְׁחִיּוּב הַנִּסְכִּים כָּלֵל הַקִּרְבָּנוֹת הוּא בְּאֶרֶץ**
 15 **יִשְׂרָאֵל דְּוָקָא, וְלֹא־חֲרִי יְרוּשָׁה וְיִשְׂבֵּה דְּוָקָא,**
 16 **שְׂהֲרִי לֹא נֶאֱמַר כִּי תִבְאוּ אֶל הָאֶרֶץ סֵתָם, אֲלָא**

17 **כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם דְּוָקָא. וְצִיּוּר לְהַבִּין, מֵהִי הַשְּׂיִכּוֹת שֶׁל עֲנִיָּן**
 18 **הַנִּסְכִּים לְאֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם דְּוָקָא.**

19 (ב) וְלִהְבִּין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִילָה הַהִפְרָשׁ בֵּין קִרְבָּנוֹת לְנִסְכִּים³ (הִינּוּ
 20 הַהִפְרָשׁ בֵּין שְׁנֵי הָעֲנִיָּנִים שֶׁבְּקִרְבָּנוֹת גּוֹפָא, הַקִּרְבָּנוֹת שְׂבֵהָם
 21 וְהַנִּסְכִּים שְׂבֵהָם), שְׂעַל פִּי זֶה יוֹבֵן שְׂעַנְזֵן הַנִּסְכִּים שְׂיִיד לְאֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם

(1) שלח טו, ב ואילך. (2) ספרי עה"פ. זבחים קיא, ב. קידושין לו, ב. (3) בהבא לקמן – ראה לקו"ת פרשתנו מ, סע"א ואילך. מא, ג ואילך. מאמרי אדמו"ר הזקן על מאמרי רז"ל ע' כח ואילך. אוה"ת פרשתנו ח"ו ע' א'תשצב ואילך. אוה"ת על מארז"ל ע' ג ואילך. מאמרי אדמו"ר הצ"צ תרט"ו ע' קסג ואילך. ע' רעג ואילך. ד"ה להבין ענין הנסכים תשמ"ג. תשמ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ישראל, לאחר שבני ישראל התיישבו בה **דְּוָקָא**, כפי שממשיך ומבאר. **וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהִגָּה, עֲנִין הַקְּרַבְנוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם אֵשׁ,**
 2 **כְּמוֹ שְׁפָתוֹב עַל הַקְּרַבְנוֹת וְעֵשִׂיתֶם אִשָּׁה לְה' (אִשָּׁה לְשׁוֹן**
 3 **אִשׁ⁴), וּכְתִיב⁵ וְגַם בַּמָּקוֹם אַחֵר כְּתוּב, לַגִּבִּי קְרַבְנִי**
 4 **לְחַמִּי לְאִשִּׁי, וְעֲנִין הַתְּכַנְנָה שֶׁל**
 5 **הָאֵשׁ הוּא שְׁטַבְעוֹ לְעֵלוֹת** 1 **דְּוָקָא. וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהִגָּה, עֲנִין הַקְּרַבְנוֹת נִקְרָא**
 6 **מְלֻמְטָה לְמַעְלָה. וְכִידוּעַ** 2 **בְּשֵׁם אֵשׁ, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב וְעֵשִׂיתֶם אִשָּׁה לְה' (אִשָּׁה**
 7 **שְׁזָהוּ הַחִילּוּק הַהִבְדֵּל בֵּין יְסוֹד** 3 **לְשׁוֹן אִשׁ⁴), וּכְתִיב⁵ אֵת קְרַבְנִי לְחַמִּי לְאִשִּׁי,**
 8 **הָאֵשׁ לְשָׂאֵר הַיְסוּדוֹת⁶ שֶׁמֵּהם** 4 **וְעֲנִין הָאֵשׁ הוּא שְׁטַבְעוֹ לְעֵלוֹת מְלֻמְטָה לְמַעְלָה.**
 9 **נִבְרָא הָעוֹלָם שֶׁהֵם מִים, רוּחַ וְעֶפֶר,** 10 **דְּמִים וְעֶפֶר טַבְעֵם בִּירִידָה**
 11 **מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, וְהָרוּחַ אֶף שְׂאִין** 12 **טַבְעָה בִּירִידָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,** 13 **מִכָּל מְקוֹם, גַּם טַבְעַת הָעֲלִיָּה**
 14 **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה אֵין בָּהּ⁷ בְּרוּחַ,** 15 **וְאֵילוֹ טַבְעַת הָאֵשׁ הוּא לְעֵלוֹת**
 16 **לְמַעְלָה. וְהִינּוּ, שְׁעֲנִין הָעֲלִיָּה מְלֻמְטָה לְמַעְלָה** 17 **כְּמוֹ שְׁנַמְצָא בְּדַבְרִים גְּשָׁמִיִּים הָרִי זֶה בִּיְסוֹד**
 18 **הָאֵשׁ דְּוָקָא. וְזָהוּ שְׁהַקְּרַבְנוֹת נִקְרָאוּ בְּשֵׁם אֵשׁ,** 19 **לְפִי שְׁעֲנִין הַקְּרַבְנוֹת הוּא הַהֲעֲלָאָה מְלֻמְטָה**
 20 **לְמַעְלָה. וְעֲנִין זֶה הוּא בְּכָל הַקְּרַבְנוֹת, כְּמוֹ** 13 **שְׁפָתוֹב וְעֵשִׂיתֶם אִשָּׁה לְה' עוֹלָה אוֹ זֶבַח, הִינּוּ,**
 21 **לֹא רַק קְרַבֵּן עוֹלָה שֶׁהוּא כְּלִיל לְה', אֲלָא גַם** 15 **קְרַבֵּן זֶבַח שְׂאִינוֹ כְּלִיל, הוּא אִשָּׁה לְה', שֶׁהוּא**
 22 **עֲנִין הָעֲלִיָּה. וְכֵשֶׁם שְׁהַקְּרַבְנוֹת עֲצָמָם נִקְרָאִים** 17 **בְּשֵׁם אֵשׁ, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב וְעֵשִׂיתֶם אִשָּׁה, הִגָּה גַם**
 18 **הַמְדְּרִיגָה לְמַעְלָה שְׁבָה מִגִּיעַ עֲנִין הַקְּרַבְנוֹת** 19 **נִקְרָאת בְּשֵׁם אֵשׁ, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב לְחַמִּי לְאִשִּׁי (אִשׁ**
 20 **שְׁלִי), דְּאִשִּׁי קָאִי עַל הַמְּלֻמְטָה בְּכָלֵל, וּבַפֶּרֶט** 21 **עַל הַשְּׂרָפִים שֶׁהֵם תְּמִיד בַּתְּנוּעָה שֶׁל עֲלִיָּה⁸.**
 22 **דְּהִגָּה, בְּמְלֻמְטָה גּוֹפָא שְׁנַקְרָאִים בְּשֵׁם עוֹמְדִים,** 23 **פִּידוּעַ⁹ בְּבִיאוֹר הַפְּתוּב¹⁰ וְנִתְתִי לָךְ מְהֻלְכִים בֵּין**
 24 **הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, יֵשׁ חִילּוּקֵי מְדְרִיגוֹת, דְּהַחִיּוֹת** 25 **הֵם בְּרִצּוֹא וְשׁוּב, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב¹¹ וְהַחִיּוֹת רִצּוֹא**
 26 **לְמַעְלָה, כְּעִנִּין הָאֵשׁ הָעוֹלָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה הוּא כְּכָל הַקְּרַבְנוֹת מְכַל**
 27 **הַחִיּוֹת...") וְזָהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכֵּן** 29 **שְׁהַקְּרַבְנוֹת נִקְרָאוּ בַּתּוֹרָה בְּשֵׁם**
 30 **אֵשׁ, לְפִי שְׁעֲנִין הַקְּרַבְנוֹת** 31 **הוּא הַהֲעֲלָאָה שֶׁל הַמְצִיאוֹת**
 32 **הַגְּשָׁמִית שֶׁאוֹתָהּ מְקַרְבִּים מְלֻמְטָה** 33 **מִגְּשָׁמִיּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה לְמַעְלָה**
 34 **לְהַתְּקַרֵּב לְאַלּוּקוֹת. וְעֲנִין זֶה שְׁתוּכֵן** 35 **הַקְּרַבְנוֹת הוּא הַהֲעֲלָאָה מִלְמַטָּה**
 36 **לְמַעְלָה, כְּעִנִּין הָאֵשׁ הָעוֹלָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה הוּא כְּכָל הַקְּרַבְנוֹת מְכַל**
 37 **הַחִיּוֹת, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב וְעֵשִׂיתֶם אִשָּׁה לְה' עוֹלָה אוֹ זֶבַח, הִינּוּ,** 38 **לֹא רַק קְרַבֵּן עוֹלָה שֶׁהוּא כְּלִיל לְה' שְׁכּוֹלוֹ נִשְׂרָף עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ**
 39

(4 פרש"י ויקרא א, ט. 5) פינחס כת, ב. וראה לקו"ת פינחס עז, ד. 6) במדב"ר פי"ד, יב. לקו"ת שה"ש ד, ד. מקומות שנשמנו בהערה הבאה. ועוד. 7) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ט ע' רכו ואילך. המשך מים רבים תרל"ו פק"ה ואילך. 8) ראה לקו"ת פינחס שם. 9) ראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. ובכ"מ. 10) זכר"י ג, ז. 11) יחזקאל א, יד. וראה תו"א יתרו עג, ד ואילך. אוה"ת יתרו ע' תקקעה ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שיסוד האש בלב ששם הצמאון בחינת רצוא... שישים אל לבו ויתבונן
 2 בגדולת אין סוף ברוך הוא... אשר על כן תכלה ותחסוף נפשו ליכלל וליבטל
 3 במציאות באור אין סוף ברוך הוא ממש לרבקה בו ממש. ולכן החיות רצוא
 4 ושוב כי בהיותם משיגים החיות הנמשך להם מקדושת אין סוף ברוך הוא...
 5 הרי הם בוערים כמראה הלפידים
 6 בבחינת רצוא... ליבטל וליכלל באור
 7 אין סוף ברוך הוא ממש כשלהבת
 8 העולה ממאליה, אך אחר כך הם בחינת
 9 שוב... מבחינת יסוד המים... והנה
 10 בבחינת שוב... אין המים שבמוח
 11 מרווין את הצמאון שמיסוד האש
 12 שבלב להיות מכבין את האש לגמרי
 13 ולהיות נופל על ידי זה ממדרגת
 14 הצמאון והתשוקה שבלב. כי הנה יש
 15 ככח הלב להתגבר עוד בבחינת אש
 16 וצמאון ולהוסיף מדורת אש השלהבת
 17 עזה ביתר שאת..."), והשרפים
 18 המלאכים הנקראים 'שרפים' הם
 19 בבחינת עמידה, כמו
 20 שכתוב¹² בנבואת ישעיה על
 21 המרכבה העליונה שרפים
 22 עומדים ממעל לו, כפי שממשיך
 23 ומבאר.
 24 והענין בזה¹³, דהנה, החיות
 25 המלאכים הנקראים 'חיות' הם
 26 בעולם היצירה, השלישי מבין
 27 ארבעת העולמות הכלליים אצילות-
 28 בריאה-יצירה-עשיה ששם בעולם
 29 היצירה, אף שכמו בכל עולם יש בו
 30 את כל עשר הספירות העליונות
 31 הכוללות גם ענין המוחין, בכל זאת
 32 מאירות בעולם היצירה בעיקר
 33 מדותיו של אין סוף ברוך
 34 הוא, והארת המוחין שם בעולם היצירה היא רק מבחינת
 35 המוחין השייכים אל המדות בלבד, כמו באדם, ענין השכל כפי
 36 שהוא יוצר רגש ושייך לרגש ולא הארה מבחינת המוחין כמו שהם
 37 בעצם מהותם שהיא מהות שונה לחלוטין ממהות המדות, ולהיות
 38 שענין המדות הוא ענין ההתפעלות וההתרגשות, שזהו ענין
 39 השינויים ממצב למצב, בשונה מהמוחין שהם בקירות וללא התפעלות
 40 והתרגשות ולכן נמצאים בדרך כלל באותו מצב, לכן יש בהם במלאכים
 41 הנקראים 'חיות' ונמצאים בעולם היצירה השינויים דרצוא ושוב שהם

42 מעברים ממצב למצב (מרצוא) ותשוקה כאש בוערת ל'שוב' שהוא כמים),
 43 ואינם מלאכים אלה הנקראים 'חיות' ומקומם בעולם היצירה בבחינת
 44 עמידה. מה שאין כן המלאכים הנקראים השרפים הם בבחינת
 45 עמידה תמידית ללא שינוי, להיותם בעולם הבריאה, ששם
 46 בעולם הבריאה מאירות כל
 47 הספירות גם המדות, אבל בעיקר
 48 מאירות שם חקמתו ובינתו
 49 ודעתו הם המוחין של אין סוף
 50 ברוך הוא, כמאמר¹⁴ הוזהר
 51 אמן עלאה מקננא בכורסאיא,
 52 האם העליונה (שהיא ספירת הבינה,
 53 בשונה מ'אימא תתאה', האם
 54 התחתונה, ספירת המלכות) 'מקננת'
 55 (היינו שם נמצא המדור והקן שלה)
 56 ב'כורסה', עולם הבריאה הנקרא עולם
 57 הכסא (כמו שכתוב בישעיה 'ואראה
 58 את ה' יושב על כסא...'). ולכן הם
 59 ה'שרפים' תמיד בעמידה, היינו
 60 שגשרפים במובן של כליין
 61 המציאות מחמת הביטול שלהם
 62 לאלקות.
 63 ומה שמצינו שגם בהחיות
 64 קתיב¹⁵ כתוב בנבואת יחזקאל
 65 האמורה בעקדם תרפינה
 66 כנפייהן, הרי שגם מלאכים הנקראים
 67 'חיות', ולא רק במלאכים הנקראים
 68 'שרפים' שייך ענין העמידה, אין זו
 69 סתירה לאמור לעיל שענין העמידה
 70 שייך ל'שרפים', כי הנה עמידה זו
 71 האמורה ב'חיות' היא מצד
 72 הגילוי דבחינת ממעל לרקיע
 73 המאיר על ה'שרפים', כלשון הכתוב
 74 'שרפים עומדים ממעל לו' והיינו,
 75 שבאשר מאיר להם 'חיות' שמקומם הוא בעולם היצירה, הארה
 76 מעולם הבריאה ששם בעולם הבריאה מאירות חקמה בינה
 77 דעת של אין סוף ברוך הוא, אצי כשהארה זו של המוחין העליונים
 78 (שבעולם הנעלה מהם, עולם הבריאה) מאירה עליהם נעשה גם בהם
 79 'חיות' ענין העמידה, אבל מצד מהות והענין שלהם עצמם,
 80 פיון שאינם נמצאים בהעולם שבו מאירות חקמה בינה
 81 דעת של אין סוף ברוך הוא, הוא עולם הבריאה, ומקומם העיקרי
 82 הוא בעולם היצירה שבו מאירות המדות אינם בבחינת עמידה, אלא

(12) ישע"י, ו, ב. (13) ראה סה"מ תרע"ח ע' קפה ואל"ך. (14) תקו"ז ת"ו (כג, א). (15) יחזקאל שם, כד. וראה תו"א ואוה"ת שם. תו"ח בשלח רל, ב [קסד, ג].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יש בהם השינויים דרצוא ושוב, הנובעים מההתפעלות של המדות,
 2 כמבואר לעיל. וזהו מה שכתוב בקרבנות לחמי לאשי, דקאי
 3 שמכוון על המלאכים בכלל, ובפרט על השרפים שהם תמיד
 4 בבחינת עליה בדוגמת הקרבנות שענים הוא העלאה מלמטה למעלה,
 5 כאמור לעיל.
 6 ונמצא, שפלות ענין 1 בהם השינויים דרצוא ושוב. וזהו מה שכתוב
 7 הקרבנות, הן הקרבנות עצמם 2 לחמי לאשי, דקאי על המלאכים בכלל, ובפרט
 8 שענים הוא העלאה של הבהמה 3 על השרפים שהם תמיד בבחינת עליה. ונמצא,
 9 הגשמית והן המקום שאליו 4 שפלות ענין הקרבנות, הן הקרבנות עצמם והן
 10 מגיעים הקרבנות למעלה, הוא 5 המקום שאליו מגיעים הקרבנות, הוא ענין
 11 ענין האש, שהוא ענין 6 האש, שהוא ענין העלאה, היינו יציאה מגדרי
 12 העלאה, כטבע האש שהיא היסוד 7 הפלים. ועליה זו היא עד בחינת שם הנוי, כמו
 13 היחיד מארבעת היסודות שעולה 8 שנאמר אשה להוי, דענין שם הנוי הוא למעלה
 14 מלמטה למעלה, כמבואר לעיל, היינו 9 מהעולמות, שזהו שהנוי הוא היה הנה ויהיה
 15 יציאה והתעלות מגדרי הפלים 10 כאחד¹⁶. ועל ידי העליה בכל המדרגות עד
 16 המגבילים ומצמצמים. ועליה זו 11 בחינת שם הנוי, נעשית גם העליה למעלה משם
 17 שעל ידי הקרבנות היא התעלות 12 הנוי, שזהו העליה עד רצא דאין סוף, כמאמר¹⁷
 18 גדולה ביותר עד בחינת שם 13 רצא דקורבנא עולה עד רצא דאין סוף. והיינו,
 19 הנוי, כמו שנאמר אשה 14 שהקרבנות עצמם עלייתם היא עד בחינת שם
 20 להוי, דענין שם הנוי הוא 15 הנוי, אף על ידי העליה בכל המדרגות והיציאה
 21 למעלה מהעולמות המוגבלים 16 מכל גדרי הפלים, נעשית העליה עד רצא דאין
 22 ומצומצמים בגדרי המציאות שלהם, 17 סוף, דזהו הלשון רצא דקורבנא עולה עד
 23 כל עולם לפי ענינו, שזהו שהנוי 18 רצא דאין סוף, שדוקא רצא דקורבנא, הרצ
 24 הוא רמו לכך שהאלוקות היא למעלה 19 שבקורבנא, עולה עד רצא דאין סוף.
 25 מגדרי הזמן הנה הנה ויהיה 20 אמןם ענין הנסכים שבקרבנות הוא
 26 כאחד¹⁶ מבלי להיות תחת הגורים 21 המשכה למטה דוקא, שזהו היפך
 27 של עבר הוה ועתיד. ועל ידי 22 הקרבנות שענינם הוא העלאה, וההעלאה היא
 28 העליה שהקרבנות פועלים בכל 23 למעלה עד בחינת שם הנוי,
 29 המדרגות של האלוקות מלמטה 24 נעשית אחר כך גם העליה אפילו
 30 למעלה עד בחינת שם הנוי, שזהו 25 למעלה משם הנוי, שזהו
 31 העליה עד רצא הרז והסוד 26 העליה עד רצא הרז והסוד
 32 דאין סוף, כמאמר¹⁷ הוהר 27 רצא דקורבנא סוד הקרבן עולה
 33 רצא דקורבנא סוד הקרבן עולה 28 עד רצא סוד דאין סוף. והיינו,
 34 ומשמעות הרברים הללו, שהעליה היא 29 המים התחתונים, שירדו על ידי מאמר יהי רקיע
 35 עד שם הוי' וגם למעלה משם הוי' היא 30 המים התחתונים, שירדו על ידי מאמר יהי רקיע
 36 שהקרבנות הגשמיים עצמם 31 כדאיתא במדרש²¹ שבתחילה היה העולם
 37 עליותם מלמטה למעלה היא עד 32 כדאיתא במדרש²¹ שבתחילה היה העולם

(16) זח"ג רנו, סע"ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א). (17) זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. וראה גם ד"ה באתי לגני שנה זו ספ"ב (ספר המאמרים תשי"ב ס"ע רו ואילך. תו"מ סה"מ שבט ע' רעט). (18) סוכה מט, א. (19) לשון הלכות פרשתנו שם מא, ג. (20) בראשית א, ו. (21) ראה ב"ר פ"ה, ב"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יְדֵי הַמַּאֲמָר יְהִי רַקִּיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם כְּדִי לְהַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם
2 הַגַּה הַמַּיִם הַעֲלִיּוֹנִים עָלוּ לְמַעְלָה וְהַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים יָרְדוּ
3 עַד הַתְּהוֹם. וְזֶהוּ עֲנִין הַנְּסֻכִּים שֶׁהָיוּ יוֹרְדִים דֶּרֶךְ הַשִּׁתִּין שֶׁתַּחַת
4 הַמִּזְבֵּחַ עַד הַתְּהוֹם, שֶׁהוּא בְּמַשְׁמַעוֹת הַרוּחָנִית עֲנִין הַהַמְשָׁכָה שֶׁל
5 הָאָרֶז אֱלוּקִית מִלְּמַעְלָה שִׁירֵדָה
6 לְמִטָּה בְּיוֹתֵר, וְהֵינּוּ, שְׁלֹא זֶה
7 בְּלִבְד שְׂאֵינָם הַנְּסֻכִּים אֵינָם
8 עוֹלִים מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה, כְּמוֹ
9 הַקְּרִבֹּנוֹת שֶׁהֵם הַתְּקַרְבוֹת שֶׁל הַנְּבִרָאִים
10 לְאֱלוּקוֹת עַל יְדֵי הָעֲלָאָה מִלְּמַטָּה
11 לְמַעְלָה וְאֵפִילוּ אֵינָם נִשְׂאָרִים
12 הַנְּסֻכִּים עַל עֲמֻדָם בְּמִקְוָם, אֲלָא
13 הֵם נִמְשָׁכִים לְמִטָּה, וְיִתְרִיָּה
14 מְזָה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא לֹא רַק
15 יִרְדָּה מִקְוָת לְמִקְוָם שְׁיֵשׁ לוֹ
16 עָרָף וַיִּחַס וַיִּשְׁכַּח לְגַבֵּי הַמַּקּוֹם
17 שֶׁלְּמַעְלָה הֵימְנוּ, אֲלָא
18 הַהַמְשָׁכָה שֶׁל הַנְּסֻכִּים הִיא
19 לְמִקְוָם הַנְּמוּךְ בְּיוֹתֵר, נִמְךְ
20 בְּאֵין-עֵרוֹךְ וְלֹאִין שִׁיעוֹר לְמִקְוֹם
21 שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא מִקְוָם הַמַּיִם
22 הַתַּחְתּוֹנִים, שְׁעַל זֶה עַל כֵּךְ
23 שֶׁהַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים יִרְדוּ לְמִקְוֹם נִמְךְ
24 בְּיוֹתֵר נֶאֱמַר²² בְּזוּהָ, שֶׁלֹּאֲחֵר
25 שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְּדִיל בֵּין הַמַּיִם
26 הָעֲלִיּוֹנִים לַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, אִזִּי מַיִם
27 תַּחְתּוֹנִים בּוֹכִין, אֲנִין בְּעִינֵן
28 לְמַהְיִי קָדָם מְלָכָא אֲנוּ רֹצִים
29 לְהִיֵּת לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, הֵינּוּ לְמַעְלָה, קְרוֹב
30 לְקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.
31 וְכִּזְזָה בְּהַמְבֹאֵר לְעֵיל שֶׁהַקְּרִבֹּנוֹת הֵם
32 הַתְּקַרְבוֹת שֶׁל הַבְּרִיאָה לְאֱלוּקוֹת בְּדֶרֶךְ
33 הָעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְאֵילוּ הַנְּסֻכִּים
34 הֵם בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
35 יוֹבֵן צוֹרֵף עֲנִין הַנְּסֻכִּים לְעִנֵּן
36 הַקְּרִבֹּנוֹת, וְזֶה הַסֵּבֵר הַפְּנִימִי מִדְּרוֹעַ
37 לֹא דִי בְּקִרְבָּנוֹת עֲצָמִם דְּכִינּוֹן שְׁעִנּוֹן
38 הַקְּרִבֹּנוֹת הוּא הַעֲלָאָה
39 מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה, הָרִי אֵין זֶה
40 תְּכִלִּית הַכְּפֻנָּה שֶׁל בְּרִיאַת הַתַּחְתּוֹנִים, אֲלָא תְּכִלִּית הַכְּפֻנָּה הִיא

(22) תקו"ז ת"ה (יט, ב). (ב). תוס' הרא"ש בראשית א, ז. וראה בחיי ויקרא ב, יג. (23) ישע"י מה, יח. (24) תשא לב, טז. (25) אבות פי"ו, ב. (26) ראה שמו"ר רפ"ב. פמ"א, ז. זח"א לז, סע"ב. ועוד. (27) תהלים סב, יב. מכות כד, א. (28) ברכות יד, סע"ב. וראה מקומות שצויינו בהערה 3. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תקמ. תרמ"ד ע' רסו ואילך. תרנ"ד ע' כ. תרח"ץ ע' נו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כְּאֵילוֹ הַקְּרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה שֶׁל קִמַח וְשֶׁמֶן וְזָבַח בְּלֹא
 2 נְסֻכִים שֶׁל יוֹן, שֶׁלֹּא הַשְּׁלִים אֶת קִיּוֹם הַמִּצְוָה וְכִיּוֹן שֶׁהַקּוֹרָא קְרִיאַת
 3 שְׁמֵעַ בְּלֹא תְּפִלִּין שֶׁהִצְוִי עַל הַחֲתָן נֶאֱמַר בְּקִרְיַת שְׁמֵעַ כְּאֵילוֹ
 4 מְעִיד עֲדוֹת שְׁקָר²⁹, כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָא שֶׁם נִמְצָא, שֶׁקְּרַבְנוֹת בְּלֵי
 5 נְסֻכִים הוּא כְּמוֹ עֲדוֹת שְׁקָר,
 6 כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבַאֵר אֶת הַשְּׂיִכוֹת
 7 הַפְּנִימִית שֶׁל הַקְּרַבְנוֹת לַעֲנִין הָעֲדוֹת.
 8 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה הַקְּרַבְנוֹת
 9 הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ וּמִשְׁפָּן הַנִּקְרָא
 10 בְּתוֹרָה מִשְׁפָּן הָעֲדוֹת³⁰,
 11 שֶׁעֲנִינוּ הוּא עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל
 12 שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה בָּהֶם³¹.
 13 וְכִיּוֹן שֶׁעֲנִין הָעֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל
 14 שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם הוּא דְּוָקָא
 15 בְּהִיוֹתָם כְּאִשֶּׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם
 16 לְמַטָּה, נְשֻׁמוֹת בְּגוּפִים כְּעוֹלָם
 17 הוּא הַגְּשָׁמִי, לְכֹן עֲנִין הַקְּרַבְנוֹת
 18 לְלֹא נְסֻכִים, דְּהֵיִינוּ הַעֲלָאָה
 19 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה לְלֹא הַמְשָׁכָה שֶׁל
 20 הָאֱלוֹקוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, עַד לְמָקוֹם
 21 נִמְוֵן בְּיֹתֵר לְמַטָּה, כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל,
 22 הוּא עֲנִין עֲדוֹת שְׁקָר שֶׁהָיוּ זֶה
 23 חֲסֵרוֹן בְּעִנֵּין הָעֲדוֹת שֶׁהוּא עַל הַשְּׂרָאָה
 24 הַשְּׂכִינָה לְמַטָּה דּוּקָא, וְלִכֵּן לֹא דִי
 25 בְּקַרְבְּנוֹת עֲצָמָם אֵלֹא יֵשׁ צוֹרֶךְ
 26 דְּוָקָא בְּנְסֻכִים שֶׁהוּא עֲנִין
 27 הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה, שֶׁבְּזוֹ
 28 דְּוָקָא נִשְׁלָמָת הַכְּפוּנָה
 29 הָעֲלִיוֹנָה שֶׁל הַבְּרִיאָה, שֶׁתְּהִיָּה
 30 הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה לְמַטָּה, וְכִמְעוֹד
 31 הָעֲדוֹת הֵיא הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל בְּנֵי
 32 יִשְׂרָאֵל כְּנִשְׁמוֹת בְּגוּפִים.
 33 (ד) וּבִיאוּר הָעֲנִין הַמְּבֹרָךְ הָאֲדָם, הֵנָּה עַל פִּי
 34 מֵאֲמַר רַז"ל הַנְּזַכֵּר לְעֵיל, שֶׁכָּל
 35 הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמֵעַ בְּלֹא תְּפִלִּין כְּאֵילוֹ הַקְּרִיב
 36 עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְזָבַח בְּלֹא נְסֻכִים, הָרִי קְרִיאַת
 37 שְׁמֵעַ הִיא דּוּגְמַת זָבַח, וְתְּפִלִּין הֵם דּוּגְמַת
 38 נְסֻכִים. וְהַעֲנִין בְּזוֹה, דְּהֵנָּה, קְרִיאַת שְׁמֵעַ הוּא
 39 עֲנִין שֶׁל הַעֲלָאָה, שֶׁהָרִי עֵיקַר עֲנִין הַקְּרִיאַת
 40 שְׁמֵעַ הוּא הַפְּסוּק הָרֵאשׁוֹן שְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל הָרִי
 41 אֱלֹקֵינוּ הָרִי אֶחָד³². וּבְדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים הָיָה
 42 מְסַפֵּיק פְּסוּק זֶה בְּלִבְדָּה לְהַגִּיעַ לְמַדְרִיגָה זוֹ,
 43 וְאַחַר כֵּן³³ בְּדוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים כְּשֶׁרָאוּ שְׂאִי
 44 אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ מִיָּד לְשְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל, הִתְקִינוּ לִזְמַר
 45 תְּחִילָה בְּרִכּוֹת קְרִיאַת שְׁמֵעַ, וְאַחַר כֵּן כְּשֶׁרָאוּ
 46 שֶׁגַם זֶה אֵינוֹ מְסַפֵּיק, הִתְקִינוּ לִזְמַר תְּחִילָה
 47 פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה. וְעַכְשֵׁיו הֵנָּה גַם זֶה אֵינוֹ מְסַפֵּיק,
 48 וְצָרִיךְ לָזֶה הַהִתְבּוֹנְנוֹת שְׁקוּדָם הַתְּפִלָּה. אֲמַנָּם
 49 וְהֵיִינוּ, שְׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה
 50 בְּעֲנִין גְּדוּלַת ה' שֶׁבְּכִרְיַת

(29) ברכות שם. (30) ר"פ פקודי. (31) ראה פרש"י עה"פ. (32) ואתחנן ו, ד. וראה שו"ע ודאדה"ז או"ח ס"ס סה. תו"א תרומה פ, ב. ובכ"מ. (33) ראה גם לקו"ת האזינו עז, ד. סה"מ תרס"ה ס"ע קלד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַעֲוֹלָמוֹת, נַעֲשֶׂה בּוֹ בְּאֵדֶם חֻקֵּיהֶם מִבְּחוּץ³⁴ (וכמבואר בלקוטי
 2 תורה לאדמו"ר הזקן: "... אם בחקותי תלכו ב' חקיקות, כמו כלי צרריך
 3 חקיקה מבחוץ ומבפנים, כמו כן צריך כלי הנפש הבהמית לב' חקיקות הללו
 4 בכדי שאחר כך יוכל להיות בחינת תלכו שהוא בחינת אהבה להתכלל באחד...
 5 וענין החקיקה מבחוץ הוא על ידי
 6 פסוקי דזמרה שהוא מלשון זמיר
 7 עריצים, פירוש שעל ידי ההתבוננות
 8 בגדולת אין סוף ברוך הוא בפסוקי
 9 דזמרה הוא מזמיר ומכרית בחינת הרע
 10 שתוכל להתפשט בנפשו בחינת אהבה
 11 אלקית... והוה החקיקה מבחוץ,
 12 והחקיקה מבפנים הוא על ידי מצוות
 13 מעשיות..."), וְאַחַר כֵּן אַחֲרֵי פְּסוּקֵי
 14 דזמרה הפועלים בנפש הבהמית את
 15 'החקיקה מבחוץ', הַיָּא
 16 הַהִתְבַּוְּנָנוּת בְּכַרְכּוֹת קְרִיאַת
 17 שְׁמַע בְּשׁוֹרֵשׁ נַפְשׁוֹ
 18 הָאֱלֹקִית³⁵ (כמבואר ב'תורת חיים'
 19 לאדמו"ר האמצעי: "... אחר פסוקי
 20 דזמרה אומר שנים תלים לפניה שהם יוצר
 21 אור ואהבת עולם כו', ברכת יוצר אור
 22 מדרב בבטול המלאכים... הוא
 23 בבחינת ממלא כל עלמין שהוא שם
 24 אלקים שורש העולמות והמלאכים...
 25 אבל ברכה שניה דאבת עולם אהבתנו
 26 מדרב בשורש הנשמות למעלה שהוא
 27 שם הוי' דבחינת סובב... שכל זה הכנה
 28 להיות התפעלות האהבה דכל לבבך
 29 כו' בקריאת שמע אמיתית..."),
 30 וּבְשׁוֹרֵשׁ נַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית
 31 (שְׁבִשְׁרִשָּׁה הִנֵּה גַם נַפֵּשׁ
 32 הַבְּהֵמִית בְּטִלָּה לְאֵלֶקוֹת),
 33 וְכֹל זֶה הַהִתְבַּוְּנָנוּת בְּשׁוֹרֵשׁ הַרוּחָנִי
 34 הנעלה של הנפש האלקית וכן בשורש
 35 של הנפש הבהמית פועל משפיע על הנפש האלקית ועל הנפש
 36 הבהמית, שְׁשִׁנְיָהֶם יַחֲדָיו אוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגַם הַנֶּפֶשׁ
 37 הבהמית אומרת 'שמע ישראל'. שְׁמַע הוּא מְלִשׁוֹן אֲסִיפָה, כְּמוֹ
 38 שְׁכַתּוּב³⁶ בספר שמואל וְשִׁמְעָה כִּינֵס וְאִסָּף שְׂאוֹל אֶת הָעָם³⁷,
 39 דְּהֵינּוּ ומשמעות האסיפה ב'שמע ישראל' היא אֲסִיפַת כָּל הַכּוֹחוֹת

וְהַחַוְשִׁים של האדם לעבודת ה'. וְהִפְכָּה עַל זֶה הוּא מִבְּחִינַת
 41 יִשְׂרָאֵל, דְּיִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה³⁸, נשמות ישראל עלו במחשבה
 42 האלוקית העליונה, דְּמַחְשָׁבָה גַם כִּפִּי שְׁהִיא בְּנַפְשׁ הָאָדָם הִיא לְעַצְמוֹ
 43 וּבְהִבְדָּלָה מִן הַזּוּלָּת, כֵּהֵתָאֵם לְטַבַּע וְתַכּוֹנַת הַמוּחִין, בְּשׁוּנַה מִהַמִּידוּת
 44 שכל ענינם הוא ביחס אל הזולת,
 45 וְלִכֵּן בגלל המעלה המיוחדת נשמות
 46 ישראל ש'עלו במחשבה' הִנֵּה גַם
 47 בַּעֲת יְרִידַת הַנֶּשְׁמָה לְמִטָּה
 48 למרות שהיא נתונה בהעלם והסתר
 49 הַנוֹף וְנַפֵּשׁ הַבְּהֵמִית יֵשׁ בְּכַתְּהָ
 50 לְאִסּוּף וְלִקְבִיצַת אֶת כָּל
 51 הַכּוֹחוֹת וְהַחַוְשִׁים של הנפש,
 52 וְלִפְעוֹל שְׁיִהְיֶה נִיכָר וְנִרְגָּשׁ
 53 (מְזַאֵל דְּעֵרְהֶעֶרְן שלא תהיה רק
 54 ידועה והבנה אלא גם הכרה והרגשה)
 55 בכל הכוחות ובכל החושים אֲשֶׁר
 56 הוּי' אֱלֹקֵינוּ, הֵינּוּ³⁹,
 57 שְׁבִחֵינָה הוּי', כִּפִּי שְׁהוּא
 58 לְמַעַלָּה מֵהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת של
 59 ירידת והמשכת האור האלוקי ממדרגה
 60 למדרגה וְלִמְעַלָּה מְעוֹלָמוֹת,
 61 הִנֵּה הוּי' וְיִהְיֶה כְּאֶחָד, לְמַעַלָּה
 62 מְגֻדְרֵי הַזְּמַן של עבר והוה ועתיד הִנֵּה
 63 הוּא אֱלֹקֵינוּ, כּוֹחֵנוּ וְחַיּוֹנֵנוּ,
 64 כְּלֵי הַמְּמוּצָע דְּשֵׁם אֱלֹקִים
 65 מִידַת הַגְּבוּרָה וְהַצְּמוּצָה שְׁדֻרְכוּ שֵׁם
 66 הוּי' מֵאִיר בְּדֶרֶךְ כֹּלל כְּדֵי לְבִרּוּא
 67 עוֹלָמוֹת וּנְבִיאִים מוֹגִבִּלִים, אִם שֵׁם
 68 הוּי' עֲצוּמוֹ יִהְיֶה כּוֹחֵנוּ וְחַיּוֹנֵנוּ. וְכֹל
 69 זֶה הוּא לְפִי שְׁיִשְׂרָאֵל עָלוּ
 70 בְּמַחְשָׁבָה, וְגַם בְּכַחֲנָת
 71 הַכְּלִים שְׁעִינָם הוּא לְהַגְבִּיל וְלַצְּמֹצֵם
 72 אֶת הָאִוֶּר שְׁשִׁשָּׁם של נשמות ישראל
 73 הוּא בְּכַחֲנָת פְּנִימִיּוֹת
 74 הַכְּלִים⁴⁰ (וְלֹא כְּמוֹ מְלֹאכִים
 75 שְׁשִׁרְשָׁם מִחִיצוֹנִיּוֹת הַכְּלִים בְּלַבָּד), וּפְנִימִיּוֹת הַכְּלִי הִיא
 76 בְּהִתְאַחֲדוֹת גְּמוּרָה עִם הָאִוֶּר הַמְּתַלַּבֵּשׁ כְּכֵלִי (וְלֹא כְּמוֹ
 77 חִיצוֹנִיּוֹת הַכְּלִי שְׁאִינּוּ דְּבָר אֶחָד עִם הָאִוֶּר הַמְּתַלַּבֵּשׁ בּוֹ
 78 אלא למרות שהאור מתלבש גם בחיצוניות הכלי, אין זו התלבשות באופן של

(34) ראה לקו"ת בחוקותי מז, ד. (35) ראה תורת חיים וארא קיא, ב [עו, ד.]. (36) שמואל-א טו, ד. (37) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"ב ע' תרעו. אוה"ת עקב ע' תעט. ועוד. (38) ב"ר פ"א, ד. (39) ראה לקו"ת פרשתנו מ, ג. (40) ראה עץ חיים שער כח (שער העיבורים) פ"א. שער מ (שער פנימיות וחיצוניות) דרוש יוד. פע"ח הקדמה לשער השבת פ"ה. שער השבת פ"י. לקו"ת ראה כו, ריש ע"ד. דרושים ליוהכ"פ ע, ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התאחדות של הכלי עם האור, והכלי נשאר מציאות בפני עצמו), ולכן כיון
 2 שמדובר בנשמות ששרשם מפנימיות הכלי המאוחד עם האור הנה הו'י'
 3 הוא אלקינו ללא שום ממוצעים.
 4 וזהו שמשמים הפסוק 'שמע ישראל...' הו'י' אחד, שכל רצונו של
 5 האדם המתפלל ואומר פסוק זה אינו
 6 אלא הו'י' אחד בלבד, לדבוק
 7 בקדוש ברוך הוא בעצמו שיהיה כוחו
 8 וחיותו, כאמור לעיל. וכל זה אמירת
 9 שמע ישראל אחרי ההכנה של פסוקי
 10 דומרה וברכות קריאת שמע
 11 וההתבוננות בגדולת ה' פועל אצלו
 12 שיהיה כציווי התורה הבא בהמשך
 13 ל'שמע ישראל' ואהבת את הו'י'
 14 אלקיך בכל לבך ובכל
 15 נפשך⁴¹.
 16 ומזה מהעבודה של פרשה ראשונה
 17 של קריאת שמע שתחילתה ב'שמע
 18 ישראל' (אחרי כל ההכנות הקודמות
 19 לזה) והמשכה; ב'ואהבת את ה'
 20 אלקיך' נמשך גם בפרשה
 21 שניה של קריאת שמע, שגם
 22 שאפילו באשר האדם הוא
 23 במצמד ומצב ששייך לעניני
 24 העולם, כמו שכתוב בפרשה זו
 25 ואספת דגנך גו'⁴², היינו שנוסק
 26 בעבודת השדה, הרי הוא מרגיש
 27 שהאפשרות פן יפתה
 28 לבבכם⁴³ פנייה מועטת בלבד היא
 29 דבר חמור באותה מידה בשנה
 30 ממש עם וסרתם ועבדתם
 31 אלהים אחרים⁴³, היינו,
 32 שבאשר לבבו רק פונה (די
 33 הארץ גיט זיף עפעס א קער
 34 הלב פונה פנייה כלשהי) מאלקות
 35 ומתרחק מאלקות אפילו מעט מאד,
 36 הרי זה כמו וסרתם
 37 ועבדתם⁴⁴ כעבודה זרה ממש. דהנה, קודם אמירת שמע
 38 יש'ראל, הרי דרך איש ישר בעיניו⁴⁵, ואפשר שהוא ישר
 39 באמת ויתכן אפילו שהצדק אתו ודרכו היא אכן דרך ישרה. אבל לאחרי
 40 שהגיע להפרה והרגשה שהו'י' אחד, בקריאת שמע, אי התעלה
 41 לדרגה גבוהה הרבה יותר ובהיותו קרוב לאלקות הרי מאן דמחוי
- במחוג קמיה מלפא וכו'⁴⁶, מסופר בגמרא שרבי יהושע בן חנניה
 היה עומד בבית הקיסר, ובפני הקיסר, הראה לו אפיקורס אחד שהיה שם,
 ברמז, על ידי תנועה: העם שאדוניו, הקדוש ברוך הוא, החזיר את פניו ממנו.
 הראה לו גם הוא, רבי יהושע, לאפיקורס, ופשט את ידו ואמר לו: ידו נטויה
 עלינו. אמר הקיסר לרבי יהושע: מה
 הראה לך, מה רצה לרמוז לך? אמר לו:
 רצה לרמוז לי, העם שהחזיר אדוניו את
 פניו ממנו, ואני הראיתי לו שידו נטויה
 עלינו. אמרו לו לאותו אפיקורס, מה
 הראית אתה לו? אמר להם: הראיתי לו
 העם שהחזיר אדוניו את פניו ממנו,
 ושאלוהו: ומה הראה לך הוא? אמר
 להם: איני יודע, לא הבנתי. אמרו:
 אדם שאיננו יודע מה מראים לו ברמז,
 יראה תנועות לפני המלך?! הוציאוהו
 והרגוהו. ומוסבר על כך בחסידות
 שבפני המלך צריך להיות בתכלית
 הביטול, ומי שעושה תנועה לפני
 המלך, מראה עצמו למציאות בפני
 המלך ומזה רואים עד כמה עבודת ה'
 צריכה להיות בביטול, ולכן בהיותו
 לפני המלך הענין ד'יפתה
 לבבכם הוא אצלו בשנה
 ממש עם וסרתם ועבדתם.
 והיינו, שלפני קריאת שמע,
 כאשר עדיין לא הגיע להכרה והרגשה
 באלקות שעדיין לא היה קמיה
 מלפא, אזי הענין ד'פנה גו' והענין ד'וסרתם
 גו' והענין ד'וסרתם גו' הם
 באמת שני ענינים שונים,
 ופניה קלה מאד אכן איננה חמורה כמו
 עבודה זרה, אבל באשר מרגיש
 שהו'י' אחד, ובמילא נעשה
 אצלו ההרגש ד'ואהבת את
 הו'י' אלקיך בכל לבך ובכל
 נפשך ובכל מאדך, הבא בהמשך
 להכרה והרגשה באלקות אזי אין נפקא מינה אין הבדל בין יפתה
 גו' ובין וסרתם וגו' וגם התרחקות מועטת מהדבקות באלקות היא דבר
 חמור ביותר.
 ונמצא שכללות הענין התוכן הכללי ד'קריאת שמע בעבודת ה'
 הוא ענין ההעלאה והיציאה מגדר הפלים של המציאות

(41) ואתחנן ו, ה. (42) עקב יא, יד. (43) שם, טז. (44) ראה לקו"ת פרשתנו מא, סע"א ואילך. וראה גם צוואת הריב"ש סימן עו. (45) משלי כא, ב. (46) ראה חגיגה ה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המוגדרת והמוגבלת, וְלִכֵּן הָרִי זֶה דוֹגְמַת עֲנָנֵי הַקְּרָבָנוֹת,
 2 שְׁעֲנִינָם הוּא הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעַל. אָמַנְם תְּפִילִין עֲנִינָם הוּא
 3 הַמְשָׁכָה שֶׁל אֹר אֱלוֹקֵי מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, שְׁהָרִי עֲנָנֵי הַתְּפִילִין הוּא
 4 שְׁאוֹתָן הַפְּרָשִׁיּוֹת דְּקָרִיאַת שְׁמַע שְׁאוֹמְרִים בְּדִיבּוּר
 5 (וּבְמַחְשָׁבָה) פְּרִשְׁוֹת 'שְׁמַע' וְהִיא
 6 אִם שְׁמוֹעַ הַכְּתוּבוֹת בַּתְּפִילִין
 7 יוֹמְשָׁכוּ גַם בְּאוֹתִיּוֹת הַפֶּתַח
 8 בְּדִיּוֹ גְשָׁמִי עַל גְּבֵי קָלָף
 9 גְּשָׁמִי, שְׁזָהוּ עֲנָנֵי הַמְשָׁכָת
 10 הַרְוִי' אַחַד לְמַטָּה, בְּמַצִּיאוֹת
 11 הַגְּשָׁמִית הַתַּחְנוּנָה שְׁזָהוּ תְּכָלִית
 12 הַמְּכוּוֹן הַמְטָרָה שֶׁל הַכוּוּנָה הַעֲלוּיָה
 13 כְּבִרְיַת עוֹלָם גְּשָׁמִי. וְלִכֵּן הִנֵּה
 14 לְאַחַר הַעֲלִיָּה דְּקָרִיאַת שְׁמַע
 15 אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּת שְׁמוֹנָה
 16 עֲשָׂרָה, בְּרַכַּת רְפָאֵנוּ וּבְרַךְ
 17 עֲלֵינוּ כו', שֶׁהוּן בְּרֻכּוֹת וַתְּפִלוֹת עַל
 18 עֲנִינֵים גְּשָׁמִים, רְפוּאָה כְּפִשׁוּטָה
 19 וּפְנִיסָה כְּפִשׁוּטָה, שְׁעֲנָנֵי הַתְּפִלָּה
 20 הוּא מֵה שְׁאוֹמְרִים יְהִי רַצוֹן,
 21 שְׁיִוְמָשֶׁף מִלְמַעְלָה רַצוֹן חֲדָשׁ⁴⁷
 22 לְהִיּוֹת רוֹפֵא חוֹלִים וּמְבַרְךָ
 23 הַשָּׁנִים, שְׁזָהוּ עֲנָנֵי הַמְשָׁכָה
 24 שֶׁל הָאֱלוֹקוֹת לְמַטָּה בְּגִשְׁמֵיּוֹת
 25 דְּוָקָא. וְזָהוּ גַם הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל
 26 מֵה שְׁאֲמָרוּ רַצוֹן⁴⁸ בְּגִמְרָא
 27 הַוָּקָשָׁה כֹּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה
 28 לְתְּפִילִין, וְכֵל הַתּוֹרָה הֵינּוּ
 29 (גַם) הַמְצִוּוֹת שְׁבַתוֹרָה⁴⁹, כִּי
 30 כָּכֵל הַמְצִוּוֹת עֵינָהּ הַמְּכוּוֹן
 31 הוּא הַמְשָׁכָה שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי
 32 לְמַטָּה בְּמַצִּיאוֹת הַגְּשָׁמִית דְּוָקָא
 33 כְּמוֹ בְּמַצוֹת תְּפִילִין שְׁבַה הַפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁל
 34 קְרִיאַת שְׁמַע כְּתוּבוֹת בְּדִיּוֹ גְּשָׁמִי עַל
 35 גְּבֵי קָלָף גְּשָׁמִי, כְּמִבּוּר לְעִיל.
 36 ה) וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי שֶׁל הַפְּסוּק
 37 שְׁבוּ נִפְתַּח הַמַּאֲמָר כִּי תִבְאוּ אֶל
 38 אֶרֶץ מוֹשְׁבַתְיָכֶם, וְהַכְּתוּב מִלְּמַד
 39 דְּחִיּוּב הַנְּסָכִים הוּא בְּאֶרֶץ
 40 יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּמִדְבַר וְלֹא אַחַר
 41 יְרוּשָׁה וְיִשְׁבָּה דְּוָקָא וְלֹא מִיַּד

עִם הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ, מֵה שְׁאִין כֵּן בְּמִדְבַר הִנֵּה עֲנָנֵי הַקְּרָבָנוֹת
 בְּלִבָּד, כִּי, עֲנָנֵי הַמְּדַבֵּר הוּא הַיִּפְף הַהִתְיַשְׁבוּת וְהַקְּבִיעוּת
 וְהַהֲמָשְׁכָה לְמַטָּה, שְׁזָהוּ שְׁהַמְּדַבֵּר הוּא אֶרֶץ צִיָּה יוֹבֵשׁ אֲשֶׁר
 אֵין בָּהּ מֵיִם⁵⁰, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בַּתְּהִלִּים דְּעֲנָנֵי הַמַּיִם (שְׁיִוְרָדִים
 וְוּרָדִים וּנְמִשְׁכִּים מִלְמַעְלָה
 לְמַטָּה⁵¹) הוּא הַמְשָׁכָה,
 וְאֵילוּ הַמְּדַבֵּר הַמְּסַמֵּל צְמָא
 (שְׁקִשׁוֹר לְעֵנָן הַאֵשׁ שְׁטַבְעָה לְעֵלוֹת
 לְמַעְלָה) עֲנִינָהּ הַעֲלָאָה. וְזוֹ
 הִיא גַם טַעֲנַת הַמְּרַגְלִים
 אֲדוּתָם מְדוּבֵר בְּחֵלֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁל
 פְּרַשְׁת הַשְּׁבוּעָה, פְּרַשְׁת שֶׁלָּא
 רְצוּ לִיבְנֵי אֶרֶץ, בְּאֶמְרָם
 שְׁהִיא אֶרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֵיהָ⁵²,
 לְפִי שְׁרָצוּ לְהִיּוֹת בְּבַחֲנֵי
 הַעֲלָאָה דְּוָקָא וְלֹא רְצוּ הַתְּיַשְׁבוּת
 שְׁעִנִּינָה הוּא הַמְשָׁכָה. וְכִיּוֹן
 שְׁהַמְּדַבֵּר מְקוּם יֵבֶשׁ מֵמִים הוּא
 בְּבַחֲנֵי הַעֲלָאָה, לִכֵּן לֹא הִנֵּה
 בּוֹ עֲנָנֵי הַנְּסָכִים, שְׁעֲנִינָם הוּא
 הַמְשָׁכָה. אֲבָל כְּשָׁבָאוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וּנְכַסּוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
 וְלֹא אַחַר יְרוּשָׁה וְיִשְׁבָּה,
 שְׁנַעֲשִׂית אֶרֶץ מוֹשְׁבַתְיָכֶם,
 בְּאוֹפֵן שֶׁל הַתְּיַשְׁבוּת
 בְּעַבְדָּה פְּרֻטִית לְכָל אַחַד
 וְאַחַד, לֹא אַחַר שֶׁהָאֶרֶץ הַתְּחִלָּה
 לְשַׁבְּטִים אֲזִי הוּצְרָף לְהִיּוֹת עֲנָנֵי
 הַנְּסָכִים שְׁתוּכְנָם הוּא הַמְשָׁכָה.
 וְכִלְלוֹת וְסִיכּוּם הָעֲנָנִין הוּא,
 שְׁכַדִּי שְׁיֻכַּל לְהִיּוֹת עֲנָנֵי
 הַהֲמָשְׁכָה שְׁהוּא יִמְנַם הַעֵינָה וְבוֹ
 נִשְׁלַמַת הַכוּוּנָה צְרִיף לְהִיּוֹת
 תְּחִילָה עֲנָנֵי הַעֲלָאָה (וְלִכֵּן
 הַנְּסָכִים שְׁעֲנִינָם הַמְשָׁכָה בְּאוֹסְפָה
 לְקַרְבָּנוֹת עֲצָמָם שְׁעֲנִינָם הַעֲלָאָה),

הַקְּרָבָנוֹת, שְׁעֲנִינָם הוּא הַעֲלָאָה. אָמַנְם תְּפִילִין
 עֲנִינָם הוּא הַמְשָׁכָה, שְׁהָרִי עֲנָנֵי הַתְּפִילִין הוּא
 שְׁאוֹתָן הַפְּרָשִׁיּוֹת דְּקָרִיאַת שְׁמַע שְׁאוֹמְרִים
 בְּדִיבּוּר (וּבְמַחְשָׁבָה) יוֹמְשָׁכוּ גַם בְּאוֹתִיּוֹת הַפֶּתַח
 בְּדִיּוֹ גְשָׁמִי עַל גְּבֵי קָלָף גְּשָׁמִי, שְׁזָהוּ עֲנָנֵי
 הַמְשָׁכָת הַרְוִי' אַחַד לְמַטָּה, שְׁזָהוּ תְּכָלִית הַמְּכוּוֹן.
 וְלִכֵּן הִנֵּה לְאַחַר הַעֲלִיָּה דְּקָרִיאַת שְׁמַע אוֹמְרִים
 בַּתְּפִלָּת שְׁמוֹנָה עֲשָׂרָה, בְּרַכַּת רְפָאֵנוּ וּבְרַךְ עֲלֵינוּ
 כו', שְׁעֲנִינָן הַתְּפִלָּה הוּא מֵה שְׁאוֹמְרִים יְהִי רַצוֹן,
 שְׁיִוְמָשֶׁף רַצוֹן חֲדָשׁ⁴⁷ לְהִיּוֹת רוֹפֵא חוֹלִים
 וּמְבַרְךָ הַשָּׁנִים, שְׁזָהוּ עֲנָנֵי הַהֲמָשְׁכָה לְמַטָּה
 בְּגִשְׁמֵיּוֹת דְּוָקָא. וְזָהוּ גַם מֵה שְׁאֲמָרוּ רַצוֹן⁴⁸
 הַוָּקָשָׁה כֹּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה לְתְּפִילִין, הֵינּוּ (גַם)
 הַמְצִוּוֹת שְׁבַתוֹרָה⁴⁹, כִּי כָּכֵל הַמְצִוּוֹת עֵינָהּ
 הַמְּכוּוֹן הוּא הַהֲמָשְׁכָה לְמַטָּה דְּוָקָא.
 ה) וְזָהוּ כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבַתְיָכֶם, דְּחִיּוּב
 הַנְּסָכִים הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא אַחַר
 יְרוּשָׁה וְיִשְׁבָּה דְּוָקָא, מֵה שְׁאִין כֵּן בְּמִדְבַר הִנֵּה
 עֲנָנֵי הַקְּרָבָנוֹת בְּלִבָּד, כִּי, עֲנָנֵי הַמְּדַבֵּר הוּא הַיִּפְף
 הַהִתְיַשְׁבוּת וְהַהֲמָשְׁכָה, שְׁזָהוּ שְׁהַמְּדַבֵּר הוּא
 אֶרֶץ צִיָּה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מֵיִם⁵⁰, דְּעֲנָנֵי הַמַּיִם
 (שְׁיִוְרָדִים מִלְמַעְלָה לְמַטָּה⁵¹) הוּא הַמְשָׁכָה,
 וְאֵילוּ הַמְּדַבֵּר עֲנִינָהּ הַעֲלָאָה. וְזוֹ הִיא גַם טַעֲנַת
 הַמְּרַגְלִים שְׁלֹא רְצוּ לִיבְנֵי אֶרֶץ, בְּאֶמְרָם שְׁהִיא
 אֶרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֵיהָ⁵², לְפִי שְׁרָצוּ לְהִיּוֹת
 בְּבַחֲנֵי הַעֲלָאָה דְּוָקָא. וְכִיּוֹן שְׁהַמְּדַבֵּר הוּא
 בְּבַחֲנֵי הַעֲלָאָה, לִכֵּן לֹא הִנֵּה בּוֹ עֲנָנֵי הַנְּסָכִים,
 שְׁעֲנִינָם הוּא הַמְשָׁכָה. אֲבָל כְּשָׁבָאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אַחַר יְרוּשָׁה וְיִשְׁבָּה,
 שְׁנַעֲשִׂית אֶרֶץ מוֹשְׁבַתְיָכֶם, בְּאוֹפֵן שֶׁל הַתְּיַשְׁבוּת בְּעַבְדָּה פְּרֻטִית לְכָל אַחַד
 וְאַחַד, אֲזִי הוּצְרָף לְהִיּוֹת עֲנָנֵי הַנְּסָכִים. וְכִלְלוֹת הָעֲנָנִין הוּא, שְׁכַדִּי שְׁיֻכַּל
 לְהִיּוֹת עֲנָנֵי הַהֲמָשְׁכָה צְרִיף לְהִיּוֹת תְּחִילָה עֲנָנֵי הַעֲלָאָה, שְׁלִכֵן בַּתְּחִילָה הִיוּ

(47) ראה אה"ת ויקרא ע' רנה. סה"מ עטר"ת ע' קלא. ובכ"מ. (48) קידושין לה, א. (49) ראה לקו"ש ח"ט ע' 79 הערה 3. (50) ע"פ תהלים סג, ב. עקב ח, טו. (51) ראה תענית ז, א. (52) לשון הכתוב – פרשתנו יג, לב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁלֹכֵן בַּתְּחִילָה הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, שֶׁהוּא עֲנִיָּן
 2 הַהֶעֱלָאָה שֶׁגַם הָיָה דֶרֶךְ בַּעֲבוּרָה וְהַתְּקִיבוּ לְאִלְקוּת, אֲלֵא שְׂאִין זֶה
 3 תְּכִלִּית הַפְּנוּנָה, כִּי אִם הַתְּכִלִּית הִיא בְּעֲנֵן הַמְּשָׁכָה דְּוֹקָא,
 4 שְׁנַעֲשִׂית בְּהַכְּנִיסָה לְאַרְצָךְ. וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁפָתוֹב⁵³ בְּנִבּוּאֹת
 5 הַחוּשֵׁי, הַקְּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר כִּי
 6 חֶסֶד חִפְצָתִי וְלֹא זָבַח, 1 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, שֶׁהוּא עֲנִיָּן הַהֶעֱלָאָה, אֲלֵא
 7 כַּמְבוֹאֵר בַּמֶּאמְרֵי קְבוּד 2 שְׂאִין זֶה תְּכִלִּית הַפְּנוּנָה, כִּי אִם בְּעֲנֵן הַמְּשָׁכָה
 8 קִדְשֵׁת מוֹרֵי וְחִמֵי אֲדַמּוֹ⁵⁴ר, 3 דְּוֹקָא, שְׁנַעֲשִׂית בְּהַכְּנִיסָה לְאַרְצָךְ. וְזֶהוּ גַם מֵה
 9 הַרְבֵּי הַרִי"צ שְׁעֲנֵן הַחִפֶּץ 4 שְׁפָתוֹב⁵³ כִּי חֶסֶד חִפְצָתִי וְלֹא זָבַח, כַּמְבוֹאֵר
 10 (הַנְּרַמּוּ בַּמִּילָה חִפְצָתִי) הוּא 5 בַּמֶּאמְרֵי קְבוּד קִדְשֵׁת מוֹרֵי וְחִמֵי אֲדַמּוֹ⁵⁴ר,
 11 פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן⁵⁵, שֶׁהוּא 6 שְׁעֲנֵן הַחִפֶּץ (חִפְצָתִי) הוּא פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן⁵⁵,
 12 לְמַעַלָּה מֵרְצוֹן סֶתֶם דִּהֵינּוּ 7 שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מֵרְצוֹן סֶתֶם דִּהֵינּוּ חִיצוֹנִיּוֹת
 13 חִיצוֹנִיּוֹת הַרְצוֹן (וּכְמִבּוֹאֵר 8 הַרְצוֹן, וְזֶהוּ חֶסֶד חִפְצָתִי, שְׁפָנִימִיּוֹת הַרְצוֹן,
 14 בְּלִקוּטֵי תוֹרָה לְאֲדַמּוֹר⁵⁶ הַזֶּקֶן "שִׁישׁ 9 דִּהֵינּוּ תְּכִלִּית הַמְּכוּוֹן, הוּא חֶסֶד דְּוֹקָא, שְׁעֲנֵנּוּ
 15 חֲבִינַת רְצוֹן וְחִבִּינַת חִפֶּץ. וְהַהִפְרֵשׁ 10 הַמְּשָׁכָה מִלְּמַעַלָּה לְמִטָּה, וְלֹא זָבַח שֶׁהוּא
 16 שְׁבִינֵיהֶם כִּי רְצוֹן נִקְרָא אֶפִּילוּ מֵה 11 הַעֲלָאָה מִלְּמִטָּה לְמַעַלָּה. וְהֵינּוּ, דְּאָף שְׁבִתְחִילָה
 17 עֲשׂוּשָׁה בַעַל כְּרוּחַ רַק שֶׁהֲרִצוֹן מִסְכִּים 12 צָרִיךְ לְהִיּוֹת עֲנִיָּן הַהֶעֱלָאָה, מִכָּל מְקוֹם, אִין זֶה
 18 לְכַךְ בְּהַסְכָּמָה בַּעֲלָמָא. וְאֶפִּילוּ אִם 13 הַחִפֶּץ, כִּיִּן שְׂאִין זֶה הַתְּכִלִּית⁵⁶, אֲלֵא הַתְּכִלִּית
 19 כּוֹפֵין אוֹתוֹ עַד שִׁיאִמְרוּ רֹעֵה אִנִּי נִקְרָא 14 הִיא דְּוֹקָא חֶסֶד, שֶׁהוּא עֲנִיָּן הַמְּשָׁכָה, וְדְּוֹקָא
 20 בְּשֵׁם רְצוֹן. מֵה שְׂאִין כֵּן חִפֶּץ שֶׁהוּא 15 הַמְּשָׁכָה לְמִטָּה מִטָּה, עַד לְמְקוֹם שְׂאִין לְמִטָּה
 21 חִפֶּץ בְּפְנִימִיּוֹת נִקְוֶדֶת לְבוּ שֶׁשֶׁם מִשְׁכֵּן 16 מִמְּנֹו, שְׁזֶהוּ אֲמִיתִיּוֹת עֲנִיָּן חֶסֶד, כִּי כַּאֲשֶׁר
 22 הַתְּעוּנּוֹ שֶׁמִּתְעַנֵּג בְּדַבְרֵי הַהוּא אִשֶׁר 17 הַמְּשָׁכָה לְמִטָּה הִיא רַק לְמִי שֶׁהוּא בְּעֶרְפוֹ, אִין
 23 יַחֲפוּן לוֹ, וְעַל כֵּן כָּל חִפְצוֹ וְכָל יִשְׁעוֹ 18 זֶה עֲנִיָּן חֶסֶד לְאֲמִיתָתוֹ, אֲלֵא דְּוֹקָא כַּאֲשֶׁר
 24 וּמִגַּמַּת פְּנִי יִשִּׁים בְּדַבְרֵי הוּזָה כִּי כֵךְ הוּא 19 הַמְּשָׁכָה הִיא בְּכָל הַמְּדַרְיָגוֹת עַד לְמִטָּה מִטָּה,
 25 חִפֶּץ וּמִתְאוּהָ וּבְכֵךְ הוּא נִרְצָה לוֹ 20 כְּדָמוּכַח מְאֹבְרָהֶם אֲבִינוּ שְׁהִיָּה אִישׁ חֶסֶד⁵⁷,
 26 הַתְּעוּנּוֹג⁵⁸, וְזֶהוּ חֶסֶד חִפְצָתִי, 21 וְלִכֵּן הִשְׁפִּיעַ גַּם לְעַרְבֵיִים וְכוּ'⁵⁸. וְעַל זֶה נֶאמַר
 27 שְׁפָנִימִיּוֹת הַרְצוֹן, דִּהֵינּוּ 22 כִּי חֶסֶד חִפְצָתִי, שְׁזֶהוּ הַתְּכִלִּית. וְלִכֵּן לֹא
 28 תְּכִלִּית הַמְּכוּוֹן, הַמְּטָרָה הַעִיקְרִית 23 נִשְׂאָרוֹ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אֲלֵא נִכְנָסוּ לְאַרְצָךְ,
 29 הוּא חֶסֶד דְּוֹקָא, שְׁעֲנֵנּוּ 24 וּבְכִנְסָתֶם לְאַרְצָךְ, וּבְפָרַט לְאַחַר יְרוּשָׁה וְיִשְׁבָּה,
 30 הַמְּשָׁכָה מִלְּמַעַלָּה לְמִטָּה, 25 נְתַחֲיָבוּ בְּנִסְכִּים, מִשּׁוּם שְׁתְּכִלִּית הַפְּנוּנָה הִיא
 31 וְלֹא זָבַח שֶׁהוּא הַעֲלָאָה 26 בַּתְּחִילָה. וְהֵינּוּ, דְּאָף 27 שְׁבִתְחִילָה קוּדֶם הַמְּשָׁכָה צָרִיךְ
 32 מִלְּמִטָּה לְמַעַלָּה. וְהֵינּוּ, דְּאָף 28 לְהִיּוֹת עֲנִיָּן הַהֶעֱלָאָה, מִכָּל
 33 שְׁבִתְחִילָה קוּדֶם הַמְּשָׁכָה צָרִיךְ 29 מְקוֹם, אִין זֶה הַחִפֶּץ וְאִין זֶה
 34 לְהִיּוֹת עֲנִיָּן הַהֶעֱלָאָה, מִכָּל 30 מְקוֹם, אִין זֶה הַחִפֶּץ וְאִין זֶה
 35 מְקוֹם, אִין זֶה הַחִפֶּץ וְאִין זֶה

(53) הושע ו, 1. (54) סה"מ תרח"ץ ע' רלג. תש"ט ע' 32 (השני). וראה תו"מ סה"מ אדר ס"ע ג ואילך. (55) ראה לקו"ת שה"ש כח, ריש ע"ד. וש"נ. שו"ת אדמו"ר הצ"צ חאה"ע ח"ב סרס"ג. (56) ראה גם לקו"ת פרשתנו מב, א. (57) ראה ארחות צדיקים שער יז. אוה"ת וירא צ, א ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' קלב. ספר הערכים-חב"ד (כרך א) ערך אברהם ס"ג. וש"נ. (58) ב"מ פו, ב. ועוד. (59) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

התוועדויות

בס"ד. שיחת יום ג' פ' שלח, כ"ד סיון, ה'תשי"ב.

– לתלמידות המסיימות ד"בית־רבקה תחיינה* בחדרו הק' –

בלתי מוגה

- 1 א. [הרב ישראל דזשייקאָבסאָן הציג את התלמידות בפני כ"ק אדמו"ר שליט"א, באמרו שמסיימות
- 2 הן את בית הספר היסודי ("עלעמענטרי־סקול"), ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]
- 3 בודאי כבר הכינו עבורן תכנית לימודים, מורות ומנהל כו', לקראת זמן הלימודים הבע"ל, וא"כ, אין
- 4 זה "סיום", אלא הפסקה בלבד.
- 5 [הרי"ד קרא בפני כ"ק אדמו"ר שליט"א את שמותיהן (ושם אמנן) של התלמידות, לבקשת ברכה.
- 6 ואח"כ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]
- 7 בעניני תורה – לא שייך לומר שכבר סיימו כו', כי, את התורה נתן לנו הקב"ה שהוא אין־סוף,
- 8 בלתי־מוגבל, כך, שגם התורה שלו (ש"נתן לנו את תורתו"¹) היא בלתי־מוגבלת, ובמילא, אי אפשר לומר
- 9 שכבר סיימו את כל התורה, להיותה בלתי־מוגבלת.
- 10 יתירה מזה: לא זו בלבד שאי אפשר לומר שכבר סיימו את כל התורה, אלא אדרבה – ככל שלומדים
- 11 יותר ויותר, הולכת וגדלה הידיעה וההכרה עד כמה יש עוד להוסיף ולהרבות ללמוד ("וויפל מ'האָט נאָך
- 12 פיל צו לערנען"),
- 13 ובזה גופא – נוסף על לימוד התורה – גם מה שהתורה צריכה ללמד את האדם במשך כל מהלך ימי
- 14 חייו².
- 15 ב. הדברים אמורים בנוגע ללימוד במוסדות תורה בכלל, ובפרט ב"בית־רבקה":
- 16 "בית־רבקה" הוא מוסד שנתייסד ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ומתנהל ברוחו.
- 17 וכיון שכן, הרי כל אלו שלמדו ב"בית־רבקה" וקיבלו חינוך של יראת שמים,
- 18 – ובודאי היתה להן הצלחה יתירה בלימודיהן בכלל, וגם להבא תהי' להן הצלחה בלימודים –
- 19 בודאי למדו ויודעות הן אשר עדיין לא סיימו את לימודיהן, ויש להן עוד הרבה מה ללמוד.
- 20 ג. ומזה מובן, שתקופת ימי הקיץ אינה אלא הפסקה בלבד – על מנת לנוח ולהחליף כח לקראת שנת
- 21 הלימודים הבאה, שבה תוכלו להמשיך את לימודיכן בבית־הספר ה"על־יסודי" ("היי־סקול") של
- 22 "בית־רבקה", מתוך התמסרות יתירה.
- 23 זאת ועוד:
- 24 גם בתקופת ימי הקיץ עצמה, בודאי לא יהי' הפסק וניתוק ח"ו מלימוד התורה,

(1) נוסח ברכת התורה.

(2) ראה לקו"ד ח"ב רמז, ב.

(3) נוסח ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה.

(* על העתק ההנחה – ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק:
"חסרות אותיות בכ"מ. תיקון בחיילוק לפיסקא־פיסקא" (במהדורא
זו – תוקן בהחילוק לפיסקא־פיסקא, ע"י המו"ל).

1 — שהרי התורה היא "תורת חיים"³, ובענין החיים לא שייך הפסק זמן ח"ו —
2 ובודאי שגם בזמן ה"חופש", תקבעו — מחוץ לכתלי הבנין של "בית-רבקה" — משך זמן בכל יום
3 ללימוד התורה. ומה טוב — שיהי' הלימוד בצוותא עם חברה נוספת.
4 ד. השי"ת יברך אתכן בקיץ בריא, ושתהי' לכן הצלחה הן במנוחתכן והן בעבודתכן, והוריקם ירוו
5 מכן רוב נחת, נחת יהודי.
6 מסרו פרישת שלום להוריקם וקרוביכם.
7 זכותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, מייסד המוסד, תעמוד לכן, אשר, ע"י המשך לימודיכן ב"בית-רבקה",
8 תשיגו את המטרה והתכלית והתפקיד שאליו צריכה להגיע תלמידה של "בית-רבקה" — שהחינוך התורני
9 ישפיע וישמש במהלך ימי החיים כ"מורה-דרך" בחייכן הפרטיים, ובהשפעה על החוג והסביבה.
10 היו בריאים.

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, כ"ח סיון, מבה"ח תמוז, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

5 א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה כי תבואו אל ארץ מושבותיכם גו'.

6 * * *

7 ב. בהמשך להמבואר לעיל (בהמאמר) ע"ד ענין הנסכים בעבודת האדם שזהו"ע ההמשכה למטה —
8 יש להוסיף:
9 בלקו"ת פרשתנו¹ איתא ש"צריך האדם להשפיל עצמו ולומר די לעבד להיות כרבו ולעשות מכון
10 לשבתו להיות לו דירה בתחתונים".
11 כלומר: אל יאמר האדם שאין רצונו לירד ממדריגתו כדי לעסוק בענינים גשמיים וחומריים, שכן,
12 "דיו לעבד להיות כרבו"², וכשם שנתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים³, כך צריך להיות מתאים
13 לו ("עס זָאָל אים אָנשטיין") לירד ולעסוק בענינים גשמיים וחומריים לעשותם דירה לו ית'.
14 וכיון שצדיקים דומין לבוראן⁴, הרי, גם ביחס אליהם צריך לומר "דיו לעבד להיות כרבו", ובנדו"ד,
15 שיש ללמוד מהנהגתו של הרבי, כ"ק מו"ח אדמו"ר, כדלקמן.
16 ג. ובהקדמה — שיום הש"ק זה הוא שבת מברכים חודש תמוז, אשר, בו ישנו היום המיוחד די"ב
17 תמוז, יום ההולדת ויום הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר. ולכן, ה"ז הזמן המתאים להתבונן בהנהגתו של
18 הרבי בעת המאסר והגאולה:
19 גם במשך הזמן שביין היציאה מבית האסורים להגאולה ביי"ב תמוז — בהיותו בעיר מקלטו
20 (קאָסטראַמאַ), פנה נדחת — המשיך הרבי לעסוק בהרבעת התורה והפצת היהדות, כמו יסוד חדר, מקוה,
21 וכיו"ב⁵.

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(4) ראה לקו"ש ח"ח ע' 363 הערה 1.

(4) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(1) מ, ד.

(5) ראה סה"ש תש"א ע' 139. לקו"ש ח"ד ע' 1063.

(2) ברכות נח, ב. ועוד.

(3) ראה תנחומא בחוקתי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

1 ביום הש"ק האריך הרבי בתפלתו בבית-הכנסת – דבר שעורר רושם רב ופלא גדול: יהודי מתפלל
2 עד השעה שלש-ארבע אחה"צ! ... כולם כבר סיימו מזמן את התפלה, סעדו סעודת שבת וגם הספיקו
3 לישון ("מ'האָט שוין אָפּגעדאַוונט, אָפּגעגעסן און זיך אויסגעשלאַפּן"...) , וכאן עומד לו "ראַבין" (רב)
4 ומתפלל עדיין! ... ועד כדי כך נעשה רעש בעיירה, שאפילו הכומר של העיירה בא בעצמו לבית-הכנסת
5 לראות את הפלא הגדול! ...

6 ולמרות כל זה, הרי העובדה שבימים אלה לא הי' הרבי יכול לכתוב מכתב ליהודי בנוגע לענינים
7 פשוטים, הכאיבה לו וציערה אותו, עד כדי כך, שהתבטא⁶ בפני א' החסידים המקורבים ששהו עמו
8 [החסיד ר' אלי' חיים⁷ או החסיד ר' מיכאל דוואַרקין⁸], שאם כן הוא המצב, לשם מה צריכים את היד?!
9 – מוטב שהיתה היד נעשית רזה ומצומקת ("עס וואָלט זיין בעסער די האַנט זאָל ח"ו אָפּדאַרן")! ...!
10 והגע עצמך:

11 למרות שמדובר אודות ידו הקדושה של הרבי, שעל ידה הניח תפילין, ועשה בה כו"כ ענינים של קדושה
12 וכו' – אומר הרבי, שכיון שעברו ימים ספורים שבהם לא היתה יכולה יד זו לכתוב מכתב ליהודי [אף
13 שבאותם ימים עצמם עשה כו"כ פעולות גם בהפצת התורה והיהדות, נוסף לכך ששהותו בעיר מקלטו
14 היתה חלק מכללות המאסר בשביל עבודתו בהפצת התורה והיהדות], מוטב לה שתיעשה רזה ומצומקת
15 ("זי זאָל אָפּדאַרן")! ...

16 ד. הנהגה זו מהוה לימוד והוראה לכאו"א בנוגע להתעסקות עם הזולת:

17 ישנם כאלה הטוענים מדוע צריכים הם לירד ממדריגתם כדי להתעסק עם זולת שנמצא במעמד ומצב
18 ירוד, הרי מוטב יותר אם היו מנצלים זמן זה בשביל ההתעסקות בענינים נעלים בעבודה עם עצמם ("טאָן
19 מיט זיך").

20 הם יודעים אמנם שיש צורך לעולם בהתעסקות עם דברים תחתונים, ובלשון חז"ל⁹ "אי אפשר לעולם
21 .. בלא בורסקי", אבל, כל אחד מהם טוען מדוע צריך הוא להיות ה"בורסקי"! ...

22 ומה גם – מוסיפים לטעון – שהם אינם פועלים מאומה בהדברים התחתונים, שהרי הם אינם רואים
23 שפעלו משהו... ולאידך, רואים הם היטב שהירידה לעסוק בענינים תחתונים מפריעה להם ומבלבלת אותם
24 בעבודתם הם. וא"כ, טוענים הם, מה רוצה הקב"ה מהם ("וואָס וויל דער אויבערשטער פון זיי האָבן"...) ,
25 למה להם לירד לעסוק בענינים תחתונים (נאָך וואָס דאַרף מען קריכן אין נידעריקע ענינים"), ולהסתכן
26 בכך שעלולים לבוא ח"ו למצב ד"יפתה לבבכם", ועד להמשך "וסרתם ועבדתם גו"¹⁰ – עכ"פ בדקות
27 דדקות, ע"ד מארז"ל¹¹ "ישראל שבחור"ל עובדי ע"ז בטהרה הן".

28 והמענה לכלל זה – "דיו לעבד להיות כרבו":

29 למרות הפלאות מעלתו של הרבי, הי' לו מתאים ("אים איז אָנגעשטאַנען") להתעסק בענינים פשוטים,
30 ולא עוד אלא שהתמסר להתעסקות זו עד כדי כך שאמר שלולי זאת מוטב שידו תהי' רזה ומצומקת...
31 וא"כ, אם לרבי הי' מתאים להתעסק בענינים פשוטים, הרי בודאי שההתעסקות בענינים פשוטים יכולה
32 להיות מתאימה לאנשים כערכנו, אשר, לאחר כל המעלות... הן המעלות האמיתיות ואפילו המעלות
33 המדומות, "וויפל ער זאָל ניט האַלטן פון זיך", מבין הוא שאין לו ערך כלל אל הרבי!

34 וא"כ, אם אינו יכול לפעול על עצמו להתעסק עם הזולת ע"י התבוננות אחרת – יפעול זה בעצמו
35 ע"ז שיתבונן ש"דיו לעבד להיות כרבו".

(9) פסחים סה, רע"א. וש"נ.

(10) עקב יא, טז.

(11) ע"ז ת, א. וראה תו"א בראשית ב, ב. ובכ"מ.

(6) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 171.

(7) אלטהויו. – ראה אודותו סה"ש תרפ"ב ע' 30 הערה 17.

וש"נ.
(8) ראה אודותו – סה"ש תרצ"ט ע' 302. וש"נ.

1 ולא עוד אלא שעי"ז שיפעל על עצמו "להיות כרבו" – אזי "יהי כרבו", ובזה גופא – תחילה "כרבו",
 2 בכ"ף הדמיון, ולאח"ז גם ללא כ"ף הדמיון, כיון שכל מציאותו נעשית מציאותו של רבו, בדוגמת שליח
 3 שכל מציאותו נעשית מציאות המשלח.¹²

4 * * *

5 ה. בהמשך להאמור ע"ד ענין הנסכים, ההמשכה למטה שבהתעסקות עם הזולת – יש להוסיף
 6 ולהבהיר גם לאידך גיסא על דבר הצורך וההכרח בעבודה עם עצמו, אשר, בענין זה יש לימוד והוראה
 7 מההנהגה בנוגע לקריאת שמע ותפילין, שהם בדוגמת זבח ונסכים, כמובן ממארו¹³ "כל הקורא ק"ש
 8 בלא תפילין . . כאילו הקריב . . זבח בלא נסכים" (כנ"ל בהמאמר).

9 ויש להקדים ולבאר תחילה ההנהגה שמצינו אצל חסידים ואנשי מעשה לקרות ק"ש קטנה ללא
 10 תפילין,

11 – ברשימותי¹⁴ ציינתי מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שאביו כ"ק אדנ"ע, הי' קורא ק"ש קטנה
 12 בתפילין. אבל אעפ"כ, רואים בפועל שעמא דבר דהחסידים נוהגים לקרות ק"ש קטנה בלא תפילין –
 13 דלכאורה, כיון שק"ש קטנה היא מפני שחוששים שמא יאחרו זמן ק"ש, היינו, שאין זה "כאדם הקורא
 14 בתורה"¹⁵, אלא כדי לצאת י"ח מצות ק"ש מדאורייתא – כיצד קורין ק"ש בלא תפילין, היפך מארו¹³
 15 "כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו"?

16 וכבר שקו"ט בזה כו"כ¹⁶, ומסקנת דבריהם שהפירוש ד"הקורא ק"ש בלא תפילין" (שחשיב כעדות
 17 שקר) הוא למי שאינו מניח תפילין כלל, אבל הא שאינו מניח תפילין בשעת ק"ש (אלא אחרי זה) ודאי
 18 לא חשיב עדות שקר ח"ו.

19 ו. ובפרטיות יותר:

20 מהביאורים הידועים בזה – בשם החוזה מלובלין¹⁷ – שכיון שאמרו שק"ש בלא תפילין הוי כזבח
 21 בלא נסכים, הרי כשם שיכולים להביא הנסכים לאחרי הובח, דקיי"ל שאדם מביא זבחו היום ונסכיו למחר
 22 (עד עשרה ימים)¹⁸, כך יכולים להניח תפילין לאחרי ק"ש, ולא הוי עדות שקר.

23 אמנם, ביאור זה אינו מחוור לגמרי, כי, ק"ש ותפילין אינם דומים לגמרי לזבח ונסכים, שהרי בזבח
 24 ונסכים יכול להביא הנסכים גם למחר, משא"כ בק"ש ותפילין אינו יכול לדחות הנחת תפילין למחר,
 25 ואם לא יניח תפילין בו ביום בודאי יחשב לעדות שקר?

26 ואין לתרץ שבתפילין יש טיבה צדדית שמונעת צירוף הנחת תפילין דמחר לק"ש דיום שלפניו (שלא
 27 תחשב לעדות שקר), בגלל הפסק הלילה שלאו זמן תפילין הוא¹⁹, כי:

28 גם נסכים זמנם ביום דוקא ולא בלילה²⁰, כמו קרבנות שאין מקריבים אותם אלא ביום, שנאמר "ביום
 29 צוותו"²¹, ואעפ"כ, אין הלילה מפסיק צירוף הנסכים לזבח דיום שלפניו, ומאי שנא תפילין.

30 ויתירה מזה: בנסכים, חיוב הבאתם ביום ולא בלילה הוא מדאורייתא, ואעפ"כ אין הלילה חשיב
 31 הפסק לצירוף הנסכים לזבח, ועאכו"כ בתפילין, שמדאורייתא זמנם גם בלילה, אלא שחכמים גזרו שלא
 32 להניח תפילין בלילה (שלא יישן בהם)²², ודאי שאין הלילה חשיב הפסק לצירוף התפילין לק"ש.

12 ראה לקח טוב (להר"י ענגל) בתחלתו. וראה גם לקמן סוסי"ב.

13 ברכות יד, סע"ב. וש"נ.

14 תורת מנחם – רשימת היומן ע' תיו.

15 ברכות ט, ב (במשנה).

16 ראה שו"ת בית יצחק או"ח סי"ז. אות חיים ושלום

(לבעל מנח"א) סכ"ה סק"ו. ועוד.

17 הובא בבית יצחק ובאות חיים ושלום שם.

18 מנחות טו, ב. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב הי"ב.

19 זבחים יט, א. וש"נ.

20 תמורה יד, סע"א. רמב"ם שם פ"ד ה"ה.

21 צו ז, לח. מגילה כ, ב. רמב"ם שם ה"א.

22 טושו"ע ואדה"ז או"ח רס"ל.

ז. ויש לומר הביאור בזה:

הגדר דעדות שקר בק"ש בלא תפילין אינו אלא כשמבטל מצות תפילין (שאינו מניחם כלל), אבל זה שבשעת ק"ש אינו מקיים מצות תפילין (אלא מניחם לאחר זמן), לא חשיב עדות שקר, כיון שאינו מבטל המצוה דתפילין, שהרי מקיימה לאחר זמן²³.

ועפ"ז אתי שפיר שהנחת תפילין דמחר לא מהני לק"ש דיום שלפניו שלא תחשב לעדות שקר – דכיון שעבר כל היום ולא הניח תפילין הרי בטל המצוה דתפילין [ופשיטא שלא מהני הא שמדאורייתא הוי לילה זמן תפילין, דכיון שבנוגע לפועל אינו יכול להניח תפילין בלילה, הרי ביטל מצות תפילין מדאורייתא, גם אם הסיבה שלא הניחם בלילה היא גזירת חכמים]²⁴, ובמילא הוי הק"ש עדות שקר.

ח. וענין נוסף בטעם המנהג דק"ש קטנה בלא תפילין דוקא (נוסף על האמור שאפשר לקרות ק"ש בלא תפילין דלא חשיב עדות שקר) – כפי שמבאר הרה"צ ממונקאטש²⁵ שיש מעלה בקודש לתפילין שהם בעשי' לגבי ק"ש שהיא (במחשבה ו) בדביבור (כמוזכר בהמאמר), ולכן צריך לקרות ק"ש תחילה ולאח"ז להניח תפילין, משום "מעלין בקודש"²⁶.

ובהקדם – שמצינו כן לענין ציצית ותפילין, שכיון שקדושת התפילין גדולה מקדושת הציצית [שהרי תפילין הם "תשמישי קדושה"²⁷, משא"כ ציצית שאינם אלא "תשמישי מצוה"²⁷ בלבד, וגם: תפילין היא מצוה ש"אדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה"²⁸, משא"כ ציצית, "אין אדם מחוייב לקנות לו טלית (שחייבת בציצית) ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית"²⁹, אלא יכול לילך בבגד שאינו חייב בציצית], לכן הסדר הוא ש"אחר שלבש טלית מצוייץ יניח תפילין, שמעלין בקודש"³⁰.

והא דהקשו האחרונים³¹ שהכלל ד"מעלין בקודש" הוא רק במצוה אחת [כמו בנר חנוכה, ש"ביום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך . . דמעלין בקודש ואין מורידין"³², ועד"ז בלחם הפנים, ש"על של כסף נותן לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין"³³], משא"כ בכגון דא שישנם ב' מצוות, לא אמרינן "מעלין בקודש", אלא להיפך, ש"כל המקודש מחבירו קודם את חבירו"³⁴ – כבר תירצו על זה³⁵ שכיון ששניהם (הטלית והתפילין) על גופו של האדם שמתקדש בהם, שייך בזה שפיר מעלין בקודש, שתחילה לובש על גופו הטלית, ואח"כ מוסיף ומניח על גופו התפילין, שע"ז ניתוסף בקדושת האדם.

ועד"ז מובן בנוגע לק"ש ותפילין, שעם היותם ב' מצוות, שייך בהם שפיר מעלין בקודש, כיון שעל ידם נמשכת קדושה על האדם, ולכן צ"ל הסדר דק"ש ואח"כ תפילין, שמתחיל בהקדושה דק"ש, ואח"כ מוסיף בהקדושה היותר נעלית דתפילין.

ט. והנה, כל השקו"ט הנ"ל היא בנוגע לק"ש קודם הנחת תפילין, אבל לאחר שכבר הניח תפילין, בודאי יוכל לקרות ק"ש במשך כל היום גם בלא תפילין, ואין בזה חשש דמעיד עדות שקר.

(29) שם הל' ציצית פ"ג הי"א.

(30) שר"ע או"ח ר"ס כה.

(31) ראה שאגת ארי' סכ"ח. נ"כ השו"ע שם (דגול מרבכה. יד אפרים). ועוד.

(32) שבת כא, ב.

(33) מנחות צט, א.

(34) זבחים פט, א (במשנה). וש"נ. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ט ה"ב.

(35) ראה יד אפרים שם. שבילי דוד או"ח שם. אות חיים וש"נ.

(23) אא"כ נאמר שיש מצוה במשך כל היום, כדלקמן ס"ט.

(24) דוגמא לדבר: קנין דרבנן מהני לדאורייתא (ראה הדעות בזה: פס"ד להצ"צ חאו"ח סתמ"ח ס"ג; ספרים שנשמנו בשד"ח כללים מערכת הקו"ף כלל ח"י. ועוד). פסולי עדות דרבנן פטורים משבועת העדות דאורייתא (ראה שבועות לא, א. רמב"ם הל' שבועות רפ"י. אנציק' תלמודית ערך דברי סופרים ס"ו (ע' קא ואילך). וש"נ).

(25) אות חיים וש"נ. וראה בית יצחק שם.

(26) ברכות כח, א. וש"נ.

(27) מגילה כו, ב.

(28) רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב.

1 אמנם, מצינו³⁶ במנהג הגאונים שהיו קורין גם ק"ש דערבית בתפילין, ובסיום פרשה שני' (לאחרי
2 הפסוק "וקשרתם גו'") היו חולצין התפילין [כלומר, אף שמנהגם הי' להתפלל ערבית מבעוד יום
3 (כדאיאת בתוס'³⁷), מ"מ, לא רצו שיהיו התפילין עליהם במשך כל תפלת ערבית כיון ששייכת ללילה
4 שאינו זמן תפילין], ועכצ"ל שגם בק"ש דערבית (לאחרי שכבר קיימו מצות תפילין) היו חוששין להענין
5 דעות שקר בק"ש ללא תפילין, עד כדי כך, שהעדיפו להפסיק באמצע ק"ש (בין פרק לפרק) לצורך
6 חליצת התפילין מאשר לקרות ק"ש ללא תפילין!

7 ועד"ז מצינו³⁸ שהחתם סופר נהג שלא לקרות ק"ש בתפילין דר"ת, משום שאם ההלכה כרש"י (כמנהג
8 העולם) נמצא שלדינא אין תפילין דר"ת חשובים תפילין³⁹, ואם יאמר בהם שמע הוי ק"ש בלא תפילין.
9 ומזה מוכח שהחשש דעות שקר בק"ש בלא תפילין הוא גם לאחרי קיום מצות תפילין.

10 וההסברה בזה⁴⁰ – שהחשש דעות שקר בק"ש ללא תפילין גם לאחרי הנחת תפילין אינו אלא להדעה
11 שמצות תפילין היא (לא רק להניח התפילין, וברגע שהניחם, כבר קיים המצוה, אלא) "להיות תפילין על
12 הראש"⁴¹, ובכל רגע ורגע שהתפילין עליו ה"ה מקיים מצות תפילין, ולכן, גם לאחרי שכבר הניח תפילין,
13 יש חשש דעות שקר אם יקרא ק"ש בלא תפילין, מצד ביטול המצוה ברגע זה.

14 ומזה מובן שכל זה אינו אלא בדורות שלפנינו כשהיו נוהגים לישב בתפילין כל היום, משא"כ בימינו
15 שנהגו שלא להניחם כל היום (מפני שצריכים גוף נקי ואין כל אדם יכול להזהר שלא יפיח בהם כו')⁴²,
16 הנה לאחרי הנחת תפילין, שוב אין חשש דעות שקר בק"ש בלא תפילין, ולכן, גם כשמתפללין ערבית
17 מבעוד יום, אין אנו קורין ק"ש של ערבית בתפילין (דלא כבזמן הגאונים), וכן נוהגים אנו לקרות ק"ש
18 גם בתפילין דר"ת (ועד"ז בתפילין דראב"ד ושמ"ר – אלה שנוהגים להניחם), כהוראת רבותינו נשיאינו
19 בזה⁴³ (דלא כהחתם סופר).

י. ויש להוסיף בזה – ע"פ פנימיות הענינים:

20 הטעם שבימינו אין מניחים תפילין כל היום, הוא, מצד ירידת הדורות – "אכשור דרי" (בתמי'⁴⁴) –
21 שאין בכוחנו לפעול המשכה יתירה על ההמשכה שכבר נפעלה ע"י הפעולה דהנחת תפילין, דלא כבזמן
22 הגאונים שבכל רגע ורגע היו פועלים המשכה חדשה.

23 ואף שהטעם ע"פ נגלה הוא מצד הזהירות דגוף נקי (כנ"ל), הרי, הא גופא שבגלל חשש זה נמנעים
24 מהנחת תפילין כל היום, הוא, משום שבלא"כ אין אנו יכולים להוסיף ולפעול המשכה חדשה ע"ז
25 שיהיו התפילין מונחים עלינו במשך כל היום.

26 [דוגמא לדבר: מבואר בחסידות⁴⁵ שהטעם שאין תוקעין בשופר בר"ה שחל בשבת הוא משום
27 שההמשכה דתק"ש נעשית ע"י יום השבת, אלא שבזמן שביהמ"ק הי' קיים היו פועלים ע"י תק"ש
28 המשכה חדשה נעלית יותר מההמשכה שנעשית מצד יום השבת, ובזמן הזה אין בכחנו לפעול המשכה
29 יותר נעלית מההמשכה שע"י יום השבת. כלומר: אף שהטעם ע"פ נגלה הוא משום גזירה דרבה⁴⁶, הרי,
30 הא גופא שבגלל גזירה דרבה נמנעים לקיים המצוה דתק"ש (דלכאורה איך דחו מ"ע מה"ת בגלל גזירה
31 דרבה), הוא, משום שבלא"כ אין בכחנו לפעול ע"י תק"ש המשכה יתירה לגבי ההמשכה דיום השבת].
32

(41) ראה לקו"ש חל"ט ע' 24 ואילך. וש"נ.

(42) טושו"ע ואדה"ו או"ח סל"ז ס"ב.

(43) "היום יום" יט מנחם אב (מ"ילקוט רשימותיו" – תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע תנר ואילך. וש"נ).

(44) יבמות לט, ב (ובפרש"י). וש"נ.

(45) לקו"ת דרושי ר"ה נו, א ואילך. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמ, ג ואילך. ובכ"מ.

(46) ר"ה רפ"ד.

(36) הגה"מ (להרמב"ם הל' תפילין ספ"ד) בשם בעל העיטור (הל' תפילין שער ראשון חלק הששי) – הובא בכ"י טו"א"ח שם (ד"ה כתבו).

(37) ריש מס' ברכות.

(38) בס' ליקוטי חבר בן חיים מהג' תלמיד החת"ס זצ"ל – הובא באות חיים ושלוש שם.

(39) אף ששניהם (גם דר"ת) אמת – בנוגע לרוחניות הענינים למעלה, או לעתיד לבוא (ראה פע"ח שער התפילין פ"ט).

(40) אות חיים ושלוש שם.

- 1 ויש להוסיף, שענין זה נוגע גם ליחידי סגולה שאפילו בזמן הזה בכחם וביכלתם לפעול המשכה
2 יתירה ע"י הנחת תפילין כל היום כמו בזמן הגאונים.
- 3 ובהקדם פתגם הצמח-צדק⁴⁷ אודות אדמו"ר הזקן (ומזה מובן גם בנוגע לרבותינו נשיאינו ממלאי
4 מקומו), שאילו הי' בזמן התנאים הי' גם הוא מגדולי התנאים, ואילו הי' בזמן הנביאים הי' גם הוא
5 מגדולי הנביאים, שמצד עצמו הי' בדרגת תנא ונביא, אלא כיון שהדור לא הי' כדאי, הי' זה בהעלם.
- 6 ומזה מובן שרבותינו נשיאינו היו יכולים לפעול המשכה חדשה ע"י הנחת תפילין כל היום, כמו בזמן
7 הגאונים. ואעפ"כ, ידוע שגם הם לא נהגו לישב בתפילין כל היום, כי, הדור לא הי' כדאי וראוי לכך
8 ("מ'קען ניט דורכשפאָרן די חומריות פון דעם דור").
- 9 יא. ומכהנ"ל יש לימוד והוראה בנוגע לסדר העבודה עם עצמו ועם הזולת – שהם בדוגמת ב'
10 הענינים דק"ש (עולה, העלאה, עבודה עם עצמו) ותפילין (נסכים, המשכה, עבודה עם הזולת).
- 11 ובהקדמה:
- 12 ישנם כאלה שנתמנו על ענינים של עסקנות ציבורית, ובמהלך עסקנותם התחילו להרגיש תענוג גדול
13 ("א גרויסן געשמאַק") בעסקנות, וכל כך נשתקעו בזה ("זיי האָבן זיך אויף אַזוי פיל אַריינגעלאָזט אין
14 דעם") עד ששכחו לגמרי על עצמם...
- 15 – ה"געשמאַק" שבעסקנות ציבורית הוא בעצם העובדא שבהיותו "עסקן ציבורי" פטור הוא מלחשוב
16 על עצמו, מעמדו ומצבו כו', ובודאי שאינו צריך לחשוב אודות ביטול עצמו (וגם לא אודות ביטול
17 זולתו, כיון שיש לו "משמשים" ו"משמשי משמשים" שיעשו זאת עבורו)...
- 18 ועל זה באה ההוראה מסדר ההנהגה דק"ש ותפילין – שלמרות גודל המעלה שבתפילין ועד שגדלה
19 מעלתם גם לגבי ק"ש, אין מניחים תפילין כל היום, ולא עוד אלא שמקדימים ק"ש לתפילין:
- 20 א) למרות גודל המעלה שבעסקנות ציבורית, יש להגביל את הזמן המוקדש לעסקנות שיהי' בהתאם
21 למה שנצטווה (שעה אחת, ב' ג' או ד' שעות, וכיו"ב), שכן, במשך זמן זה פועל הוא כל מה שביכלתו
22 לפעול, ובמילא אין לו להשקיע בזה זמן נוסף, כיון שעיי"ז לא יתוסף בפעולתו (כשם שהנחת תפילין
23 היא במשך זמן מוגבל, כיון שאי אפשר להוסיף בהמשכה דתפילין ע"י הנחתם במשך כל היום).
- 24 ב) בד בבד עם פעילותו בעסקנות ציבורית, צריך לחשוב גם אודות עצמו, כמ"ש⁴⁸ "ומבשרך לא
25 תתעלם", היינו, לעסוק בבירור עצמו, לטבול במקוה ("גיין אין וואַסער"), ללמוד חסידות ולהתפלל
26 באריכות וכו', ובכללות, כפתגם החסיד ר' גרשון דוב שה"מחר" צריך להיות באופן אחר לגמרי⁴⁹. ולא
27 עוד אלא שהמחשבה אודות עצמו היא ההקדמה (בדוגמת ההקדמה דק"ש לתפילין) שעל ידה תהי'
28 העסקנות כדבעי, שלא יבוא למצב שישתקע בהעסקנות עד שישכח לגמרי על עצמו ("ער וועט ניט וויסן
29 פון זיין לייב און לעבן").
- 30 יב. ויש להוסיף, שגם ענין זה מרומז בהמאמר "דיו לעבד להיות כרבו":
- 31 נוסף על האמור לעיל (ס"ב) ש"צריך האדם להשפיל עצמו ולומר די לעבד להיות כרבו ולעשות מכוון
32 לשבתו להיות לו דירה בתחתונים", ע"י ההתעסקות עם הזולת – צריכה להיות עבודה זו גופא מתוך
33 ידיעה והכרה שזוהי עבודת העבד לרבו, היינו, שאינו עושה זאת מצד ה"געשמאַק" שלו בעסקנות ציבורית,
34 אלא אך ורק מצד ציווי והוראת רבו, "להיות כרבו".

48) ישע"י נח, ז. וראה סה"מ קונטרסים ח"ב שז, סע"ב.
49) ראה תורת מנחם – התועדויות ח"א ריש ע' 65. וש"נ.

47) רשימת המאסר (לקו"ד ח"ד תרסב, א. סה"ש תרפ"ז ע'
230). וראה סה"ש תורת שלום ע' 169.

ובפרטיות יותר – שצריך לידע שמצד עצמו ה"ה במעמד ומצב ד"עבדא בהפקירא נוחא ל"י⁵⁰, ומצד
 טבע ההפקירות יש לו כו"כ תאוות כו', ועד שטבע ההפקירות פועל שינוי בשכלו וחושיו, ובמילא יתכן
 שמצד טבע ההפקירות, שאינו חפץ לעסוק עם עצמו, יבחר לעצמו את העבודה של עסקנות ציבורית
 שיש לו בה "געשמאק". ולכן, יש צורך בזהירות שלא לסמוך על עצמו, אלא "להיות כרבו", לעשות
 ע"פ הוראתו כו'.
 והבחינה לזה שעבודתו אינה מצד ה"געשמאק" שלו אלא מצד ציווי והוראת רבו, היא, כאשר נרגש
 אצלו שהעבודה עם הזולת הו"ע של ירידה למטה, ומצד עצמו אינו חפץ בהירידה למטה, ואדרבה, "מים
 תחתונים בוכין אנן בעינן למהוי קמי' מלאכ"א⁵¹ (כפי שמצינו⁵² בשייכות לנסכים שענינם המשכה למטה),
 אלא שמוכרח לירד למטה בגלל ציווי והוראת רבו.
 ודוקא כאשר עבודתו היא באופן כזה (שנרגש אצלו הענין ד"מים תחתונים בוכין כו") אזי נעשית
 העלי' למעלה יותר – כמרומו בכך ש"בכ"ס" ר"ת "ברוך⁵³ כבוד הוי' ממקומו"⁵⁴, שממשיכים כבוד
 הוי' ממקורו ושרשו⁵⁵ [אף שכאשר מלאכים אומרים זה ה"ז באופן שאינם משיגים כו'⁵⁶].
 ועי"ז שעבודתו תהי' "להיות כרבו", הנה סוף סוף "והי' כרבו", ולא רק "כרבו", בכ"ף הדמיון, אלא
 תירה מזה, שכל מציאותו נעשית מציאות הרב, היינו, שתמורת היותו תחילה בבחינת "עבדא בהפקירא
 נוחא ל"י" (שזהו"ע דעבד כנעני⁵⁸), נעשה עבד שכל מציאותו אינה אלא מציאות האדון (הרב), שזהו"ע
 ד"עבד נאמן"⁵⁹, ע"ד ובדוגמת הרב שנקרא "עבד נאמן", ועליו נאמר⁶⁰ "בכל ביתי נאמן הוא".

54) ע"ח שער הכללים פ"ב. וראה סה"מ תש"ד ע' 205.
 55) סה"מ תש"ד שם ע' 202.
 56) שם ע' 204.
 57) חסר קצת (המו"ל).
 58) ראה תורת מנחם סה"מ שם, ובהנסמן שם הערה 21.
 59) ראה המשך תרס"ו ע' שיח. ובכ"מ.
 60) בהעלותך יב, ז.

50) גיטין יג, א. וש"נ. וראה תורת מנחם סה"מ אדר ס"ע ט ואילך. וש"נ.
 51) ראה תק"ז ת"ה (יט, סע"ב).
 52) ראה בחיי ויקרא ב, יג (בשם המדרש – ראה תורה שלימה עה"פ (אות קיא. וש"נ)) – הובא ביהל אור ס"ע שמ. לעיל בהמאמר.
 53) יחזקאל ג, יב.

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' א

רבי, אלא כוונת רבי שזימנין דגיטא נמי לא הוי – פעמים שגם הגט
 לא יחול, משום דנעשה כמי שאמר לו – לשליח, אל תגדשה אלא
 פכית – בקומה התחתונה, וגי'שה פעליה בקומה העליונה וכמו
 שאמר לו, אל תגדשה אלא בגי'ין, וגי'שה בשמאל, שאינו גט, משום
 שעל אופן זה לא מינה אותו להיות שליח.
 הגמרא מפרשת דברי רבי יוחנן באיזה אופן אמר שפעמים הגט
 אינו גט: דכולי עלמא – בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש מודים, דהיכא
 דנפקה לאפיה ונהכה ליה חפץ – אם יצאה האשה לקראת השליח
 השני ונתנה לו את החפץ, וחדר שקלה מיניה גיטא – ואחר כך
 לקחה ממנו את הגט, כולי עלמא לא פליגי דגיטא גיטא מעליא הוי
 – כולם סוברים שהגט כשר, שהרי יכול היה הראשון למסור הגט
 לשליח אחר, ואת החפץ ליקח בעצמו, ובכך יעשה כרצון הבעל,
 ואף כאן לענין הגט הרי עשה כציווי הבעל.
 אלא כי פליגי, היכא דאמר ליה – באופן שהבעל אמר לו

מטעם שדברים אינם ניתנים להישלח, אף במתנה יש חסרון זה.
 ומביאה הגמרא, ובפלוניתא דרב ושמואל, שנחלקו לענין שליח
 מתנה אם יכול למנות שליח אחר, נחלקו גם אביי ורבא, שרב אמר
 שליחות של שטר מתנה אינה פגומה, שגט אין השליח עושה שליח
 מטעם בזיון הבעל, אבל במתנה עושה שליח, ושמואל אמר מתנה
 הרי היא פגומה, ובשניהם אינו עושה שליח אחר, שדברים אינם
 נמסרים לשליח.
 שינוי במשנה, ואם אמר לו מול לי הימנה חפץ פלוני, לא ישלחנו
 ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר: אמר ריש לקיש, כאן
 שנה רבי, אין השואל חפץ מחבירו רשאי להשאיל החפץ לאחר, ואין
 השוכר חפץ מחבירו רשאי להשכיר החפץ לאחר, ולכן אסור לו
 לשלוח את הגט ביד אחר, כדי שלא יגיע החפץ של המשלח לידי
 האחר, אך אם עבר ומינה שליח תחתיו, הגט גט.
 אמר לו רבי יוחנן לריש לקיש, זו – דין זה, שאין השואל רשאי
 להשאיל, אפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותה, ומה השמיענו

לקוטי שיחות

פרשת שלח

כרך יח שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

21 רש"י אינו ספר הלכות, אלא בא לבאר פשוטו של
22 מקרא בלבד?

23 ג) אף אם נסביר בדוחק שרש"י רוצה שיהיה לנו
24 מושג לגבי שיעור חלה⁵, די היה בצינו "לבעל הבית
25 אחד מעשרים וארבעה", שהוא שיעור המתאים לרוב
26 בני אדם⁶ – כפי שאכן מוצאים בתרגום יונתן⁷ המציין
27 שיעור זה בלבד, למרות שהוא רחוק יותר מרש"י
28 בפשוטו של מקרא – מדוע צריך רש"י להוסיף
29 "לנחתום אחד מארבעים ושמונה"⁸?

30 ד) יותר מזה: לכאורה סותר המשך פירוש רש"י
31 את תחילתו: בתחילה הוא מפרש שהתורה מתכוונת
32 באומרה "כתרומת גורן" לכך שחלה היא "כתרומת
33 גורן, שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר
34 בה שיעור". כלומר, לא זו בלבד שהתורה אינה מציינת
35 בה שיעור, אלא שנאמר במפורש "כתרומת גורן כן
36 תרינו אותה", שצריך להפרישה ללא שיעור – וכיצד
37 מתאים הדבר בפשוטו של מקרא להמשך דברי רש"י
38 "אבל חכמים נתנו שיעור"?

39 ה) גם אילו רצה רש"י, מסיבה כלשהיא, להוסיף
40 ש"חכמים נתנו שיעור" עם פירוש הדבר – מתאים היה
41 יותר לומר זאת בפירושו לפסוק השני "תתנו לה"
42 תרומה", ששם אומר רש"י "לפי שלא שמענו שיעור

א.

פירוש רש"י ל"כתרומת גורן", והשאלות על כך
1 על הפסוק¹ "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה
2 כתרומת גורן כן תרימו אותה" מפרש רש"י את המילים
3 "כתרומת גורן" ואומר "שלא נאמר בה שיעור, ולא
4 כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור, אבל חכמים נתנו
5 שיעור, לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה, לנחתום
6 אחד מארבעים ושמונה".
7 יש להבין: א) רש"י מצטט ענינים מן המדרשים
8 וממאמרי חז"ל להלכה רק כאשר הם הכרחיים לצורך
9 פשוטו של מקרא, לפי הכלל שקבע רש"י עצמו² "ואני
10 לא באתי אלא לפשוטו של מקרא". לפי זה אכן מובן
11 שרש"י מפרש "שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת
12 מעשר שנאמר בה שיעור" כדי לבאר בפשטות את
13 כוונת התורה בהדגישה "כתרומת גורן"³ ולא כסוג
14 אחר של תרומה⁴. אך מה הצורך בהמשך דבריו "אבל
15 חכמים נתנו שיעור..."?

16 ב) אף אם נאמר שכאשר רש"י מציין שלא נקבע
17 בתורה שיעור לחלה הוא רוצה להדגיש שזאת רק
18 במקרא ואילו חז"ל קבעו לה שיעור, עדיין לא מובן:
19 מדוע הוא צריך לפרש מהו השיעור שקבעו חכמים,
20 דבר שאינו חשוב כלל, לכאורה, להבנת הפסוקים, והרי

(1) פרשתנו טו, ב.

(2) ורש"י "ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר
דבור על אופניו". ועד"ז שם ג. כד. ובכ"מ.

(3) וכבר פירש"י (נשא ה, ט) דתרומה – "מחזור (הכהן) אחרי" לבית
הגגות".

(4) ובפרט שבפרשיות לפנ"ז נאמר כמ"פ מעשר לכהן, לה: ויתן לו
מעשר מכל (לך יד, כ ובפרש"י. וראה פרש"י תולדות כו, יב) "עשר
אעשרנו לך" (ויצא כח, כב). "וכל מעשר הארץ גוי וכל מעשר בקר וצאן"
(בחקותי כז, ל. לב). וראה פרש"י נשא ה, יוד: "מי שמעכב מעשרותיו
כו". אלא שרש"י כאן "תרומות מעשר" כי בהכתוב נאמר "תרומה".

(5) ובפרט שאינו שיעור הרגיל במקרא – חומש, או מעשר.

(6) וראה פרש"י תבוא (כח, טו): ולא תאמין בחיך, זה הסומך על
הפלטור.

(7) וגם בפרש"י קרח (יח, כט) שהביא רק שיעור דבינונים.

(8) ואף שע"ד הנ"ל כתב רש"י גם בתרומה וראשית הגז "ולא פי" בה
שיעור אבל רבותינו נתנו בה שיעור (שופטים יח, ד) – הרי עכצ"ל שגם
שם מוכרח הוא בפשט"מ וכדמוכח גם מזה: א) שפירשו בפ' שופטים
ולא בפ' קרח (יח, יב) שלפנ"ז כשמדובר ע"ד מתנות כהונה – אבל ראה
פרש"י קרח יח, כט. ב) לא פירשו בבכורים (בר"פ תבוא או גם לפנ"ז
בפ' משפטים כג, יט. תשא לד, כו. קרח יח, יג). ופאה (קדושים יט, ט.
אמור כג, כב). וכיו"ב. אף שגם בהם נתנו חכמים שיעור (ראה פאה פ"א
מ"ב. חולין קלו, ב. ירושלמי בכורים רפ"ג. אבל ראה בבכורים) רע"ב
בכורים פ"ב מ"ג. תוי"ט מלאכת שלמה שם. ועוד). אבל י"ל דבכורים
לא כתב רש"י זה כיון שפירש (משפטים ותבוא שם) "תאנה שבכרה כו"
ומקדישה ואומר הרי זו בכורים".

26 לפיכך מוסיף רש"י בפירושו ומבהיר, שלמרות
 27 ש"לא נאמר בה שיעור - אבל (כיון שהתורה מכנה
 28 זאת "חלה - טורטי"ל, לכן) חכמים נתנו שיעור"¹¹.
 29 כלומר, למרות שמשמעות המילה "חלה" כאן¹²
 30 היא טורטי"ל סתם, בכל זאת מורה המילה "חלה" על
 31 חשיבות מסויימת שצריכה להיות בחלק הנתרם, שלא
 32 יהיה פירוורם וכדומה, ולכן קבעו חכמים לחלה שיעור
 33 גם בכמות.

ג.

ההסבר לפירוש השיעורים על-ידי רש"י

34 אך אין מספיק לומר רק שחכמים קבעו שיעור,
 35 שהרי ל"חלה - טורטי"ל" כשלעצמה אין שיעור (יש
 36 חלות בגדלים שונים), וניתן היה לחשוב שחכמים
 37 קבעו שיעור לגודלה של "חלה" זו כשלעצמה, כפי
 38 שנקבע מן התורה לגבי "חלה" של הקרבנות¹³.
 39 לפיכך מבהיר רש"י, שצ"א אין הדבר כך - חכמים
 40 קבעו שיעור יחסי לעיסה: "לבעל הבית אחד מעשרים
 41 וארבעה, ולנחתום אחד מארבעים ושמונה"¹⁴.
 42 וכיוון שקביעת השיעור על-ידי החכמים אינה ענין
 43 בפני עצמו, אלא ענין הקשור ללשון הפסוק "חלה",
 44 מובן מדוע אין צריך רש"י להסביר את הטעם להבדל
 45 בין השיעורים השונים של "בעל הבית" ושל "נחתום",
 46 כי הדבר מובן מעצמו לפי פשוטו של מקרא:
 47 החלות שאופה בעל הבית - שאינו אומן - הן
 48 גדולות יותר, ומיועדות כולן לאכילתו ולאכילת בני
 49 ביתו, ולכן גם הגודל של החלה שלו לכהן רב יותר -
 50 אחד מעשרים וארבעה. לעומת זאת חלותיו של

1 לחלה נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה, ושם מתאים
 2 היה ההמשך "חכמים נתנו שיעור, לבעל הבית...
 3 ולנחתום...".
 4 (כפי שמוצאים, שבספרי אכן נאמרים הדברים על
 5 הפסוק "תתנו לה' תרומה" - "שיהא בה כדי מתנה
 6 לכהן, מכאן אתה אומר שיעור חלה של בעל הבית...").
 7 (ו מצד שני ניתן לשאול: כיוון שרש"י מציין בכל
 8 זאת בפירוט את השיעורים שקבעו חכמים לבעל הבית
 9 ולנחתום, מדוע אין הוא מציין את הטעם להבדל בין
 10 בעל הבית לבין הנחתום, כפי שמוצאים ב'ספרי'
 11 וכדומה?⁹)
 12 ומזה מובן שלאחר פירוט השיעורים, מובן הטעם
 13 מעצמו.

ב.

"חלה" - כמות שיש בה השיבות

14 ההסבר הפשוט לכך הוא: מן הנאמר בפסוק
 15 "כתרומת גורן כן תרימו אותה", שמשמעותו כפירוש
 16 רש"י "שלא נאמר בה שיעור", מובן שגם נתינת
 17 "משהו" מספקת.
 18 ואם כך, אין הפסוק מובן. בהמשך הפסוק "ראשית
 19 עריסותיכם חלה תרימו תרומה" מפרש רש"י: "תלקח
 20 חלה אחת תרומה לשם ה'", ומסביר רש"י "חלה,
 21 טורטי"ל בלעז", שמשמעותו - עוגה.
 22 לפי זה קשה: כיצד אפשר לומר שהפרשת חלה
 23 היא "כתרומת גורן" שאין לה שיעור, כדלעיל, בעוד
 24 אשר התורה עצמה אומרת "חלה תרימו תרומה" -
 25 והרי לחלה (עוגה) יש שיעור¹⁰?

חשובים ומסויימים. ועוד ועיקר: הרי כל זה בא בהמשך למש"נ לפני
 "לא יהי לכהנים.. חלק ונחלה גור' אשי ה' ונחלתו יאכלון" (קדשי המקדש
 וקדשי הגבול תרומות כו' - יח, א ופרש"י שם) וא"כ אין מסתבר לומר
 שראשית הגנן היינו חטה אחת וכו' ולכן מוסיף "אבל רבותינו נתנו בה
 שיעור כו'". ולהעיר מפירוש" קרח יח, ד, קרבן תודה (צו ז, יב), לחה"פ
 (12) משא"כ גבי מנחה (ויקרא ב, ד), קרבן תודה (צו ז, יב), לחה"פ
 (אמור כד, ה) שפרש"י (ויקרא ב, א. צו שם) שיעור ואינו "טורטיל" סתם.
 - ולכן לא פירש רש"י שם דחלה היינו "טורטיל".
 (13) נסמן בהערה הקודמת.
 (14) ואין לומר דכונת רש"י "אבל חכמים נתנו שיעור כו'" היינו
 שחכמים נתנו שיעור מפורט לחלה שמדאורייתא ושיעור זה נחשב
 כדאורייתא (וע"ד פי' הרדב"ז ברמב"ם רפ"ה דבכורים, ג"א דלקמן
 בפנים ס"ד, כ: א) ה"ז היפך "תרומת גורן", (ב) לא מציינו במה"ט חילוק
 דבעה"ב ונחתום או כיו"ב (לבד המפורש קרבן עשיר ודל כו' - ובוה
 מפורש הטעם שאין ידו מגעת (ויקרא ה. שם יד)).

(9) וראה המחלוקת בירושלמי חלה פ"ב ה"ג. והגירסא והפירוש
 במפרשים שם ובמפרשי המשניות שם פ"ב מ"ז (רמב"ם. ר"ש. ועוד).
 (10) להעיר ש"כ"ה גם דעת רש"י להלכה (הפרדס ה' פסח סי' קלא,
 מחו"ו. סידור רש"י. ועוד): הוצעה להפריש חלה מעיסה אומר כו' אקב"ו
 להפריש תרומה ולהפריש חלה לאו ברכה היא ופי' חלה היא עוגה
 וחררה ואין שם הפרשה כלל וחלה תרימו תרומה כתיב והכי קאמר חלה
 אחת מן העוגות תרימו לשם תרומה כו' ופושטו כעין חררה מדקרי ליה
 קרא חלה כו' (ולא כדעת הרמב"ם (הלכות בכורים פ"ה הי"א) והרמב"ן
 (ה' חלה) או"ז (ח"א סי' רכה) ועוד, שמברכין להפריש חלה (וראה
 דרישה יו"ד סי' שכח סק"ב. ביאור הגר"א שם סק"ב)).
 כן להעיר אשר י"א דתיבת "חלה" קאי על "עריסותיכם" דלפניו -
 האריך בוה בס' הכתב והקבלה כאן.
 (11) וי"ל שעד"ז הוא בתרומה וראשית הגו (כנ"ל הערה 8) שהוסיף
 "אבל רבותינו נתנו בה שיעור", שהוא לפי שנאמר בכתוב לפניו "וזה
 יהי' משפט הכהנים גו' ונתן לכהן הורוע והלחיים והקבה" - דברים

29 הוא אומר "שיהא בה כדי נתינה", שיש שיעור מן
 30 התורה לחלה:
 31 הרא"ם¹⁹ מתרץ, שדברי רש"י "תתנו לה" – שיהא
 32 בה כדי נתינה" הם רק אסמכתא בעלמא, אך
 33 מדאורייתא אכן אין שיעור לחלה.
 34 בעל ה"גור אריה" אומר, ש"כדי נתינה" –
 35 "למצווה הוא דקאמר, אבל בודאי שם חלה חל עליה
 36 אפילו נתן לו פחות מכדי שיעור נתינה"²⁰.
 37 ה"נודע ביהודה"²¹ מבאר בהרחבה, שיש בחלה
 38 שני ענינים: א) הפקעת איסור טבל שבעיסה, שבכך
 39 היא נעשית מותרת באכילה. ב) עיקר המצוה – הנתינה
 40 לכהן. ההבדל ביניהם הוא: כדי להפקיע את איסור
 41 הטבל מן העיסה אין שיעור מהתורה, ואפילו "משהו"
 42 פוטר את העיסה. אך כדי לקיים את מצוות הנתינה
 43 לכהן צריך להיות שיעור מן התורה – אחד מכ"ד (או
 44 אחד ממ"ח) של עשרון. ובגלל שיעור הנתינה חיבו
 45 רבנן שיפרישו מכל עיסה לפי גודלה, בעל הבית אחד
 46 מעשרים וארבעה מעיסתו, ונחתום אחד מארבעים
 47 ושמונה מכל עיסה.
 48 ולכן, על הפסוק "כתרומת גורן כן תרימו אותה",
 49 שבו מדובר רק על הפרשת חלה לצורך התרת העיסה
 50 באכילה, מפרש רש"י "שלא נאמר בה שיעור", שמן
 51 התורה אין לכך שיעור, אך חכמים קבעו לכל עיסה
 52 שיעור לפי גודלה.
 53 לעומת זאת, על הפסוק "מראשית עריסותיכם תתנו
 54 לה' תרומה", שבו מדובר על הנתינה לכהן, מפרש
 55 רש"י "לפי שלא שמענו וכו' נאמר תתנו שיהא בה כדי
 56 נתינה". כדי לקיים את מצוות הנתינה לכהן יש שיעור
 57 קבוע מן התורה – חלק אחד מכ"ד (או מ"ח) של
 58 עשרון אחד.²²

1 הנחתום מיועדות לסוגים שונים של קונים, עניים
 2 ועשירים וכו', ולכן יש ביניהן גם חלות קטנות יותר,
 3 ופרנסתו היא רק מן הרווח שנשאר לאחר הורדת
 4 ההוצאות עבור הקמח, העצים וכדומה, ולכן גם חלתו
 5 לכהן קטנה יותר: אחד מארבעים ושמונה¹⁵.
 6 לפי זה מובן בפשטות מדוע מציין רש"י את שני
 7 השיעורים, כי כשם שכללות קביעת השיעור על-ידי
 8 חכמים היא על יסוד לשון התורה "חלה (טורטי"ל)
 9 תרימו תרומה" כדלעיל, כך גם מבטאת המילה "חלה"
 10 את הסיבה להבדל בין השיעורים של הנחתום ושל
 11 בעל הבית.
 12 טעם נוסף לכך שרש"י מציין את שני השיעורים
 13 הוא:
 14 רש"י אומר לפני כן, שהשיעור החייב בחלה הוא
 15 "עומר מלא לגלגולת ושיעורו מ"ג ביצים וחומש
 16 ביצה"¹⁶, ואילו היה אומר רק "לבעל הבית אחד
 17 מעשרים וארבעה", ניתן היה לחשוב¹⁷ שלפי חכמים
 18 שיעור חשוב הוא יותר מכביצה, וזה סותר למספר
 19 הלכות שנלמדו לפני כן, ששיעורם כביצה¹⁸. לפיכך
 20 מוסיף רש"י "לנחתום אחד ממ"ח", שהשיעור יכול
 21 להיות אף פחות מכביצה,

ד.

ההסברים השונים לסתירה הקיימת לכאורה לפירש"י
 22 מן הענינים המופלאים שניתן ללמוד מפירושו רש"י
 23 זה:
 24 ישנו דיון על הסתירה בין פירושי רש"י, שבפסוק
 25 זה הוא אומר "שלא נאמר בה שיעור... אבל חכמים
 26 נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה,
 27 ולנחתום אחד מארבעים ושמונה", שמכך נראה, שמן
 28 התורה אין כלל שיעור, ואילו על הפסוק "תתנו לה"

(19) בפרש"י ד"ה תתנו.
 (20) וראה רדב"ז לרמב"ם הל' בכורים רפ"ה. וראה משכיל לדוד כאן.
 (21) שו"ת מהדו"ת יו"ד סר"א. וכבר העירו מתוס' רי"ד ספ"ב
 דקדושין (וראה מ"מ פ"ו מהל' מת"ע ה"ז). אבל ברמב"ן בהשגות
 לסהמ"צ שורש יב ד"ה וכן כתב דהוי "שתי מצות". משא"כ הנובי" כתב
 שם: אם כי היא מצוה אחת יש בה שני ענינים. וראה שד"ח מערכת חית
 כלל צד.
 (22) ועיי"ש שהאריך לדעת הרמב"ם בפיה"מ חלה שם ובהל' בכורים
 שם. ומתוך דדעת רש"י מנחות (עו, סע"ב) ד"ה ונילף מתרומה
 דמדאורייתא השיעור הוא א' ממ"ח (וברש"י כתי"י שם א' מכ"ד).

(15) באם טעם רש"י (נפשוט"ן) דנחתום עיסתו מרובה משא"כ בעה"ב
 (כדעת חכמים בירושלמי שם) הו"ל לפרש, ובפרט שפי' לפני"ו שיעור
 המחוייב בחלה הוא עומר (לגלגולת) כו'. ומשמע שכולם מפרישים
 משיעור זה. וראה לקמן בפנים.
 (16) ואף לפי דפוסיס שלפנינו שהתיבות "ושיעורו.. ביצה" הם
 בחצו"ג, הרי כבר כתבו רש"י לפני זה (בשלח טז, לו).
 (17) להעיר מפי' ר"ת (ספר הישר ס"י קעד (בהוצאת שלזינגר ס"י רח).
 ר"ש חלה פ"ב מ"ו. חידושי הרמב"ן ורשב"א שבת טו, רע"א. וראה פי'
 ר"י בכור שור עה"ת כאן) בטעם מחלוקת שמאי והלל אם שיעור חלה
 הוא מקב או קביים.
 (18) לדוגמא: פרש"י שמיני יא, לד (בסופו).

ביטל עבודה-זרה וכל המבטל מצות חלה כאילו קיים 20
 עבודה-זרה". ולכאורה, כלל אינו מובן: מהו הקשר 21
 שבין א) מצות חלה, ב) שכרוכה בפעולה פשוטה 22
 שיהודי עושה בעיסה, לבין א) ביטול עבודה-זרה, ב) 23
 שהיא יסוד האמונה ויסוד כל התורה כולה? 24
 גם אינו מובן, מדוע נאמרו הביטויים "כל המקיים 25
 מצוות חלה כאילו ביטל עבודה-זרה, וכל המבטל 26
 מצוות חלה כאילו קיים" עבודה-זרה, שמהם נראה 27
 שמדובר על עבודה-זרה שכבר קיימת קודם לכן, ועל 28
 ידי קיום מצוות חלה מבטלים אותה, ועל-ידי ביטול 29
 מצוות חלה מקיימים עבודה-זרה זו, ולכאורה, גם אם 30
 יש בין שני ענינים אלו קשר, צריך היה לומר "כל 31
 המקיים מצוות חלה כאילו כופר בעבודה-זרה, וכל 32
 המבטל מצוות חלה כאילו מודה (עובד)...", וכדומה. 33

ז.

משמעות מצוות חלה - האמונה בבריאה ובהידושה
 בכל רגע

ההסבר לכך הוא: 34
 אחד ההסברים לתוכנה של מצוות חלה "ראשית 35
 עריסותיכם חלה תרימו תרומה לה" הוא: כדי שהאדם 36
 ישיג את פרנסתו וכל צרכיו, שבאופן כללי הם נכללים 37
 במושג "עיסה" - הלחם והמזון שזהו עיקר הפרנסה³¹, 38
 הוא צריך לעבוד בחרישה, זריעה, קצירה וכו' ("תנא 39
 סידורא דפת נקט"³²) - פעולות שהכרחיות, לפי 40

אף שמדובר שם בתרומה). שבהפסוקים שם מדובר "זוהי יהי' משפט
 הכתובים גוי" (שם, ג). ובה"א הביא הכתוב דפרשתנו "ראשית עריסותיכם
 חלה גוי", אף שלדעתו (בסהמ"צ שם שורש יב) אין בזה אלא מצוה אחת
 (וראה מפרשי סהמ"צ שם). ובפיה"מ שם בפ"י הא' (בדפוסים לפנינו)
 כתב "כמו שאמר הש"י תתנו". וברמב"ן שבת שם "דכתוב בחלה תרימו
 תרומה (הכתוב דפרשתנו - כ' (או יט)) פי' ותנתן לכהן". וברשב"א שם
 "דכיון דכתיב חלה תרימו תרומה (הכתוב דפרשתנו כ) ותנתן לכהן".
 ואכ"מ.

27) ועפ"ז לפרש"י גם הנתינה לכהן אינה מצוה בפ"ע, ושיעור אחר,
 שהרי לא נאמר שיעור אחר בנתינת תרומת ה' לכהן. וראה לקו"ש
 [המתורגמן] ח"ח ע' 34 והערה 24. ומ"ש שם בשוה"ג הב' להערה הנ"ל
 אין הכוונה שהם ב' מצות רק שהם ב' פעולות. ודוגמתו מילה ופריעה
 (פרש"י ס"פ לך).

28) וכן מוכח מלשון רש"י בד"ה מראשית עריסותיכם "למה נאמר..
 לפי שנאמר כו"י".

29) ויק"ר פט"ז, ו.

30) כ"ה בכמה דפוסים וכת"י דמדרש (קיים, מקיים). ובא' מכת"י
 "שובד ע"ז" (ראה ויק"ר הוצאת מרגליות).

31) ראה פרש"י ויצא (לא, נד) כל דבר מאכל קרוי לחם (וראה מקץ
 מג, לב. יתרו יח, יב). וראה סנהדרין לח, א: בע"ש כו' לסעודה כו'.

32) שבת עד, ב.

ה.

הסבר דברי רש"י לפי הפשט

1 דעת רש"י על-פי פשוטו של מקרא, לאור הסברא
 2 דלעיל, ברורה: א) גם ההפרשה מדאורייתא מחייבת
 3 שיעור בעל חשיבות²³: "חלה - טורטי"ל", ואין די
 4 ב"משהו", פירוים וכדומה.
 5 ב) "חכמים נתנו שיעור" ללא קשר עם הנתינה
 6 לכהן, אלא בהקשר לשיעור החלה שאמרה התורה
 7 בענין ההפרשה.
 8 את הטעם לכך יש להסביר בפשטות: לפי פשוטו
 9 של מקרא מובן, שלא רק המילים "תרימו תרומה לה",
 10 אלא גם המילים של הפסוק השני "תנתנו לה' תרומה"
 11 מדברות על עצם המצוה של הפרשת תרומה לה' - ולא
 12 על פעולת הנתינה לכהן²⁴, שעליה מדובר מאוחר יותר
 13 בפרשת קרח²⁵ - כיון שגם בפסוק זה²⁶ מפורש שזוהי
 14 "לה' תרומה"²⁷. והתורה חוזרת על-כך שוב בכיטוי
 15 "תנתנו", למרות שמשמעותו זהה לביטוי "תרימו", רק
 16 "לפי שלא שמענו...". כפי שמסביר רש"י על הפסוק²⁸.

ו.

דברי המדרש על הסמיכות בין חלה לעבודה-זרה

17 מיינה של תורה בפירוש רש"י:
 18 נאמר במדרש²⁹ "למה נסמכה פרשת חלה לפרשת
 19 עבודה-זרה, לומר לך שכל המקיים מצות חלה כאילו

23) עפ"ז אולי יש לפרש ולקיים הגירסא בספרי כאן "מה תרומת

גורן אחת אף חלה אחת", שגם בתרומה צ"ל חטה עכ"פ. ומ"ש
 בירושלמי תרומות (פ"ד סה"ג) "לית כאן שיעורא דכתיב ראשית דגנך
 תירושך ויצהרין ואפי' כל שהוא" - עיין רמב"ם רפ"ג דהל' תרומות
 (דכתב ע"ד לשון הירושלמי הנ"ל. וראה רדב"ז שם) אין לה שיעור כו'
 שנאמר ראשית דגנך כל שהוא (ומוסיף) אפילו חטה אחת. וראה ע"ז עג,
 סע"ב "טבל כו' במשהו כו' כהיתירו כך איטורו דאמר שמואל חטה אחת
 כו". וראה פרש"י שם. ולהעיר משר"ח מע' כף כלל לד. ואכ"מ.

24) והרי השמויט רש"י (שיהא בה כדי נתינה) לכהן (ככנוב"ב שם), אף
 שבספרי "ת"ל תנתנו לה' תרומה עד שיהא בה כדי מתנה לכהן", וע"ז
 ממשין "מכאן אתה אומר שיעור חלה של בעה"ב כו". וכן בירושלמי
 חלה שם לדעת רבנן שחילוק השיעורים הוא כדי מתנה לכהן (ושם מביא
 הכתוב דפ' קרח יח, יח) "נתתם גוי' את תרומת ה' לאהרן הכהן עשה
 שיתנו כו'", וכן בפיה"מ להרמב"ם חלה שם. וע"פ המבואר בספרי שם
 מוכח שגם לדעת ר"י בירושלמי שם חילוק השיעורים הוא מצד נתינתה
 לכהן. וכ"ה לפי ר"ת דלעיל הערה 17.

25) ראה פרש"י שם ח, יח: כ"ד מתנת כהונה. וראה פרש"י נשא ה,
 יוד.

26) ועפ"ז מובן מה שברמב"ם ה' בכורים שם (ה"ב) כתב "ומדברי
 סופרים שמפרישין אחד מארבעה ועשרים מן העסה כדי שיהי' בה כדי
 מתנה לכהן שנאמר תתן לו (שופטים יח, ד) - (ולא הביא הכ' דפרשתנו)

32 הטבע, הכוכבים והמזלות הם רק נגרון ביד החוצב בו
 33 ואין להם שום כח מצד עצמם, ולא בחירה לשנות את
 34 הורדת השפע – הם רק "לבושים" שבאמצעותם יורד
 35 השפע מהקב"ה³⁸.

36 ואופן "דק" יותר של עבודה-זרה הוא, כאשר
 37 חושבים שיש איזו-שהיא מציאות מלבד אלקות. כי
 38 האמת היא ש"אין עוד מלבדו", אין שום מציאות חוץ
 39 מהקדוש-ברוך-הוא.

40 בעולם ובהנהגת הטבע אין הדבר ניכר: העולם
 41 והטבע נראים כאילו הם מציאות עצמאית. יותר מכך:
 42 אפילו אין ניכר, ואדם זקוק להתבונן ולהתעמק, שיש
 43 בעל הבית לבירה זו³⁹, שהקדוש-ברוך-הוא מנהיג את
 44 העולם וכל אשר עליו.

45 וכאשר יהודי מקיים את מצוות חלה, הוא מכיר
 46 ומגלה שה"עיסה", הפרנסה שהוא מקבל על-ידי
 47 פעולותיו בדרכי הטבע באים לחלוטין מן הקדוש-
 48 ברוך-הוא, ועל-ידי-זה הוא "מבטל עבודה-זרה". הוא
 49 מבטל את מה שנראה בעולם כמציאות ואף ככח
 50 ומשפיע מצד עצמו.

51 ומצד שני, כאשר הוא "מבטל מצוות חלה", כאשר
 52 אין הוא מכיר בכך שאת כל פרנסתו וצרכיו הוא קיבל
 53 מהקדוש-ברוך-הוא, הרי "כאילו קיים עבודה-זרה" –
 54 בכך הוא "מקיים" את התחושה שכוחות הטבע נראים
 55 ומורגשים כמציאות בפני עצמם, כי הוא סובר
 56 שהשפעה קשורה בהם לבדם⁴⁰.

57 יותר מכך: אף אם הוא מבטל את מצוות חלה
 58 בשוגג, כלומר, הוא שוכח להפריש חלה, גם אז הוא
 59 "מקיים" עבודה-זרה, כי שכחה אפשרית רק בדבר
 60 שאינו נראה בגלוי. דבר שנראה לפניו אי אפשר
 61 לשכחו. וכיוון ששכח להפריש חלה, כלומר אין מורגש
 62 אצלו שהכל בא מאת הקדוש-ברוך-הוא, הרי הוא
 63 מקיים בכך ח"ו את המציאות של עבודה-זרה, כפי
 64 שהעולם נראה מצד עצמו.

1 הטבע, אצל היהודי כמו אצל לא-יהודי. ולכן עלולים
 2 לטעות ולחשוב א) שחס-וחלילה אין הדבר קשור
 3 לקב"ה, והוא מקבל את פרנסתו על-ידי העבודה בדרכי
 4 הטבע. ב) אף אם נאמר שהקב"ה קבע כך את הנהגת
 5 הטבע, שכאשר אדם חורש וזורע וכדומה הוא משיג
 6 את צרכיו, הרי לאחר הפעם הראשונה של קביעת
 7 הנהגה, אין ההשפעה עצמה קשורה לקב"ה –

8 על כך נלמדת ההוראה ממצוות חלה³³: "ראשית
 9 עריסותיכם חלה תרימו תרומה לה" – אף לפני שאדם
 10 נהנה מן העיסה, עליו להכיר בכך שה"ראשית", התחלת
 11 העיסה וכל צרכיו, היא "תרומה לה": אין זו תוצאה של
 12 עבודתו העצמית עקב הנהגת הטבע, אלא "הוא הנותן
 13 לך כח לעשות חיל" ו"ברכת ה' היא תעשיר"³⁴.

14 יותר מכך: כיוון ש"המחדש בטובו בכל יום תמיד
 15 מעשה בראשית", הקב"ה מהווה את הבריאה מאין
 16 ליש בכל רגע³⁵, יוצא שלא זו בלבד שברכת ה'
 17 "מתלבשת" בטבע ובמעשיו, אלא שכל עניני הטבע
 18 וכל פעולותיו אינם כלל מציאות כשלעצמם, וכל
 19 מציאותם מתחדשת בכל רגע מכך שהקב"ה מהווה,
 20 מחיה ומקיים אותם.

21 ולפיכך "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה
 22 לה" – אין החלה ניתנת כצדקה, ובמיוחד כאשר אין
 23 הפרשה מדברת על הנתינה לכהן אלא "חלה תרימו
 24 תרומה לה" כ"אם הוא נותן לקב"ה כיוון שבאמת
 25 שייכת העיסה לה'.

ח.

ההסבר לקשר בין חלה לקיום או ביטול עבודה-זרה
 26 והנה, חטא עבודה-זרה, גם על-פי תורת הנגלה³⁶,
 27 אינו רק בפעולה של עבודה-זרה ממש חס-ושלום
 28 וקבלתה כאלקות, אלא גם בהחשבת הכוכבים
 29 והמזלות, כולל כוחות הטבע, כאילו יש להם שליטה
 30 והשפעה עצמאית, גם אם הוא יודע שבתחילה בראם
 31 הקב"ה ונתן להם את הכח³⁷. האמת היא, שכל כוחות

38 ראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג (ח"א). מצות תגלחת
 מצורע פ"ג. קונטרס ומעין מכ"ג פ"א. מאמר כד ואילך. ועוד.

39 ראה ב"ר רפ"ט.

40 ראה גם לקו"ת ש"ש סד, ד. ד"ה יודעת תרנ"ז. לעולם יהא אדם
 זהיר תרצ"א (ובכ"מ) בכיור מד"ל (ע"ז ח, א) ישראל שבח"ל עובדי
 ע"ז בטהרה.

33 להעיר ממשנ"ת במאמר רז"ל (שבת לא, סע"א. תוד"ה אמונת
 בשם הירושלמי) אמונת זה סדר זרעים – שמאמין בחי העולמים וזורע
 – לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 203. ע' 228. לקו"ש ח"ח ע' 295.

34 ראה ד"ח בהקדמה. קונטרס ומעין מאמר יז. ובכ"מ.

35 שער היחוד והאמונה בתחילתו.

36 ראה רמב"ם הל' ע"ז בתחילתן.

37 ראה רמב"ם שם: וזה ה' עיקר עבודת כוכבים.

ט.

מצד עצם הנפש - אין שיעור, בחכמה ובשכל - נקבע שיעור

1 לפי זה יומתק ההבדל בין השיעורים של מצוות
2 חלה: כשם שעבודה-זרה אסורה במשהו⁴¹, כך אין
3 שיעור גם בנתינת חלה⁴² כשלעצמה - די גם ב"משהו"
4 בכמות.

5 ומצד שני, כשם שעבודה-זרה התחילה והמשיכה
6 גם אחר-כך להיות קשורה לשמש וירח וכו' פסל
7 וכו' (על-כל-פנים - זקף לבנה והשתחוה לה⁴³), כך
8 גם במצוות חלה - "חכמים נתנו שיעור" גם
9 בכמות.

10 ההסבר לכך הוא: מצד עצם הנפש - ענין האמונה,
11 איסור עבודה-זרה הוא במשהו, כלומר, באמונה אסור
12 שתתפוס מקום שום מציאות חוץ מהקב"ה, אפילו
13 בדיקות שבדקות⁴⁴. ולכן כך הוא גם בצד החיובי: גם
14 למצוות חלה, נקודת האמונה, אין שיעור. כלומר, אין
15 לה שיעור בכמות, אך זוהי "חלה", חשיבות באיכות -
16 נקודת האמונה מצד עצם הנפש אינה מוגבלת באיכות
17 בשום הגבלה.

18 "אבל חכמים נתנו שיעור", כאשר יורדת האמונה
19 לחכמה ולשכל שבנפש - "חכמים" - הרי בדיוק כשם
20 שעבודה-זרה יש שיעור מסויים עד כמה הוא טועה
21 במציאות העבודה-זרה, כך צריך להיות גם במצוות
22 חלה - ביטול ושלילת העבודה-זרה בשכל האדם -
23 להיתפס בשיעור מסויים.

24 וכיוון שענין העבודה-זרה, שאותו באה למנוע
25 מצוות חלה אינו מכוון רק לעבודה זרה כפשוטה ח"ו,
26 כדלעיל, אלא גם לכך שתיתכן במחשבתו תפיסת מקום
27 בדיקות לדרכי הטבע, שעקב רגילותו בהם⁴⁵ הוא עלול
28 לחשוב שהם הגורם לפרנסתו - לפיכך יש הבדל בין
29 נחתום לבין 'בעל בית', כפי שיוסבר להלן.

י.

ההבדל בין השיעורים של בעל הבית והנחתום

30 מבואר בחסידות⁴⁶, שבעל עסק רואה את ההשגחה
31 הפרטית יותר מיושב אהל: בעל עסק צריך לקיים
32 פעולות שונות כדי להרויח מעסקיו - עליו לקנות
33 סחורה ולמוכרה וכו', וכל זה תלוי בתנאי הזמן
34 והמקום, בעליית השערים בירידת השערים, שבהם
35 רואים לעתים קרובות בגלוי כיצד מביא מסבב הסיבות
36 את ההצלחה במסחרו - ולכן בעל העסק מבחין
37 בהשגחה פרטית לעתים קרובות יותר מאשר יושב
38 אהל, שעיקר פרנסתו קצובה, מן המוכן וכו'.

39 זהו ההבדל בין בעל הבית לבין נחתום: בעלת
40 הבית, שעיקר קיום מצוות חלה ניתן לה⁴⁷, אופה חלה
41 ולחם לביתה, ובדרך-כלל אין היא מעורה כל-כך
42 בפרטים כיצד ומהיכן הרויחו וקנו את הקמח, העצים
43 וכו' - אליה מגיע הכל מן המוכן, ולכן אין היא חשה
44 כל-כך את התלות בהשגחת הקב"ה. לכן היא צריכה
45 לתת שיעור גבוה יותר, "אחד מעשרים וארבעה", כי
46 היא נזקקת לתזכורת גדולה יותר כדי לא לשכוח שהכל
47 בא מהקדוש-ברוך-הוא.

48 אך הנחתום, איש⁴⁸ שהוא בעל עסק - הוא עושה
49 זאת לצורך פרנסה ובאופן הקשור לקניה ולמכירה ולכל
50 תנאי המסחר האחרים, כדלעיל, והוא רואה בכך יותר
51 את ענין ההשגחה הפרטית, שהקדוש-ברוך-הוא שולח
52 לו לפרנסתו - לפיכך די לו בשיעור קטן יותר, "אחד
53 מארבעים ושמונה", כי גם שיעור זה מונע אותו מן
54 הטעות שפרנסתו באה על-ידי פעולותיו ודרכי הטבע.

55 ועל-ידי קיום מצוות חלה זוכים "להניח ברכה אל
56 ביתך"⁴⁹ - מביאים את ברכת ה' אל כל עניני הבית,
57 שיהיה ניכר שכל עניני הבית מנוהלים כרצון הקדוש-
58 ברוך-הוא, ואז שורה גם ברכה כפשוטה בכל עניני
59 הבית, בכני חיי ומזונא וריחא.

(משיחות ט"ו סיון וש"פ שלח תשל"ו)

רגילותו בזה.

46 ראה היום יום ע' צג: וכמו שאמר אדמו"ר האמצעי ביתרון
הבעלי עסקים על היושבי אהל בענין ראיית אלקות במוחש.

47 ירושלמי שבת פ"ב סה"ו. תתומא ר"פ נח. ב"ר ספ"י. יל"ש
בראשית רמז לב.

48 עפ"י ה"ז מתאים לפי הספרי, ולפי השני בפייה"מ להרמב"ם
חלה שם בהחילוק דבעה"ב ונחתום, דבעה"ב היינו אשה שעניה רעה,
ונחתום היינו איש שעניו יפה.

49 יחזקאל מד, ל.

41 ראה ע"ז עג, סע"ב.

42 להעיר שבע"ז (שם) משהו טבל שלא נטלה תרומתו לע"ז שהוא
במשהו, והרי גם חלה נקראת תרומה ונאמר בה "כתרומת גורן שלא נאמר
בה שיעור" (עיי"ש "אמר שמואל חטה אחת כו").

43 ראה ע"ז מו, א.

44 ראה גם תניא ספ"ט. ספכ"ב. פכ"ד.

45 עפ"י המבואר בר"ן (פסחים בתחילתה) שמפני שהאדם רגיל
בחמץ בכל ימות השנה לכן החמירה בו התורה לעבור עליו בכ"י וכו',
ותומתק השייכות דחמץ וע"ז (ח"ב קפב, א), ושניהם אוסרים במשהו
(בעה"ט משפטים כג, יג), כי גם בע"ז (דמחשיב הנהגת הטבע) ה"ז מצד

לקוטי שיחות

פרשת שלח

כרך כג שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

בהם בעצמו, הרי לא זו בלבד שהם היו "כשרים" באופן כללי, אלא בודאי התאימו ביותר לשליחות מסויימת זו.

וכיצד ייתכן, שחל בהם שינוי קיצוני כל כך, שלא זו בלבד שלא בצעו כראוי את שליחותם, אלא הם גרמו על ידי כך לעם ישראל "בכיה לדורות"¹⁰?

ב.

"ולקחתם מפרי הארץ" – סיכון חיי המרגלים לשם כך?

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את הענין, שהשליחות באופן כללי מורכבת משני דברים:

(א) לאסוף את הנתונים החשובים לכיבוש הארץ – וראיתם... החזק... המעט... הבמחנים...¹¹.

(ב) לאסוף את הנתונים על הארץ עצמה – "הטובה היא... השמנה היא..."¹². וחלק זה של השליחות היה חשוב כל כך, עד אשר משה אמר להם "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ"¹³: למרות שבלקחם "מפרי הארץ" הם מסתכנים, כי יוכלו להבחין בהיותם מרגלים¹⁴, למרות זאת, עליהם להתחזק ולהתאמץ כדי להביא "מפרי הארץ".

ואין זה ברור: אמנם, אינה דומה ראייה לשמיעה¹⁵, ולפיכך, בלי להתחשב בכך שהקדוש-ברוך-הוא כבר ספר לבני ישראל שארץ ישראל היא "ארץ טובה ורחבה"... ארץ זבת חלב ודבש¹⁶, והרי ישראל הם "מאמינים בני מאמינים"¹⁷, ובמיוחד כאשר אין צורך

א.

"שלח לך אנשים"

על הפסוק "שלח לך אנשים" אומרים חז"ל¹ "שלח לך – לדעתך"², ששליחת המרגלים תלויה בדעתו של משה, אך "אני איני מצווה אותך"³. יש להבין:

משה רבינו הרי היה עבדו הנאמן של הקב"ה⁴. מכך מובן, שדעתו של משה לשלוח את המרגלים היתה משום שכך היתה דעתו של אדונו – הקדוש-ברוך-הוא. וכפי שמעידה התורה⁵ "וישלח אותם משה... על-פי ה'" – ברשותו של הקדוש-ברוך-הוא⁶. כלומר, שליחת מרגלים כשלעצמה היתה טובה ורצויה⁷.

וכפי שמבאר הרמב"ן⁸, שהדרך הרגילה לכבוש מדינה היא באמצעות שליחת מרגלים תחילה כדי למצוא את הדרך הטובה והקלה ביותר "לכבוש את הארץ". וכיון שאין סומכין על הנס וצריך להתכונן למלחמה טבעית – הסכים משה רבינו לשלוח את המרגלים.

ואין מובן: מדוע תלה זאת הקדוש-ברוך-הוא בדעתו של משה, ולא ציווה על כך מלכתחילה?

כן יש להבין:

לגבי המרגלים אומר רש"י⁹ "אותה שעה כשרים היו". וכפי שמובן בהגיון פשוט, שאם משה רבינו בחר

(9) פרשתנו יג, ג. ומקורו בתנחומא פרשתנו ד. במדב"ר פט"ז, ה. זח"ג קנח, סע"א.

(10) תענית כט, א.

(11) פרשתנו שם, יח"ט.

(12) שם, יט"ב.

(13) שם, כ.

(14) רמב"ן וספורנו עה"פ.

(15) ראה מכלילת יתרו יט, ט.

(16) שמות ג, ח. ועוד.

(17) שבת צז, א.

(1) סוטה לד, רע"ב. ועד"ז בתנחומא פרשתנו ה (בסופו). במדב"ר פט"ז, ח. הועתק בפרש"י עה"ת עה"פ.

(2) כ"ה בע"י, פרש"י עה"ת ועוד. ובגמ' לפנינו "מדעתך". ובתנחומא ובמדב"ר שם: לעצמך.

(3) רש"י סוטה שם. ועד"ש בפירושו עה"ת עה"פ.

(4) ראה בהעלותך יב, ז.

(5) פרשתנו יג, ג.

(6) רש"י עה"פ.

(7) ראה גם אוה"ח ריש פרשתנו.

(8) ריש פרשתנו.

33 שכך מתקבל לפי ההבנה ולא רק באופן של "נעשה"
34 – כי "אני מצוה לך".

35 ד.
36 "לא נוכל לעלות" – ההיפך מן השליחות
37 כך יובן גם כיצד יוכלו המרגלים, אשר "אותה שעה
38 כשרים היו" להיכשל כל כך, עד שאמרו "לא נוכל
39 לעלות"²⁴:

40 משום שהשליחות היתה לצורך "נשמע", ליישב
41 את הכניסה לארץ לפי השכל וההגיון, לפיכך הם היו
42 יכולים לטעות בשיקול הדעת –

43 כי כל דברי המרגלים אודות ארץ ישראל ויושביה
44 – "עז העם .. וגם ילידי הענק..."²⁵ – היו דברי
45 אמת²⁶. וגם מסקנתם, "לא נוכל לעלות", מתקבלת על
46 הדעת, שבדרך הטבע הם אינם יכולים לכבוש את
47 הארץ.

48 יוצא איפוא, שהמרגלים קיימו, לדעתם, את
49 השליחות שלשמה נשלחו. אך טעותם היתה בכך
50 שהוסיפו את המסקנה "לא נוכל לעלות": משה רבינו
51 כלל לא שאלם מלכתחילה עם יכולים לכבוש את הארץ
52 אם לאו. הוא שלחם רק כדי לאתר כיצד קל יותר
53 לכבשה.

54 ואדרבה: מעצם העובדה שמה שרבינו שלחם לתור
55 את הארץ ולמצוא כיצד לכבוש את ארץ ישראל,
56 היוותה הוכחה, ש"יכול נוכל לה" גם בדרך הטבע²⁷,
57 כי אילו הכניסה לארץ היא באופן ניטי, לא היה
58 כלל מקום לשליחת המרגלים.

59 יוצא, שדבריהם "לא נוכל לעלות" אינם רק תוספת
60 לשליחותם, אלא יותר מכך – זהו ההיפך משליחותם.
61 ה.

62 "שלח" – הוראה לכל אחד
63 תורה היא מלשון הוראה²⁸. מכך מובן, שבתורה
64 נמצאת ההדרכה כיצד להימנע מטעותם של המרגלים,

1 לשם כך באמונה, כי בודאי ידעו "הדרים במצרים" את
2 הנעשה בארץ ישראל¹⁸ – אך בכל זאת אין דומה הדבר
3 לראיית פירות הארץ, אשר היתה גורמת לישראל
4 לשמחה רבה מאד – "לעלות שם בשמחה"¹⁹,
5 אך למרות הכל, האם הדבר הכרחי עד כדי סיכון
6 חיי המרגלים!?

7 ג.
8 מטרת שליחת המרגלים: "נשמע"
9 אחד מן ההסברים לכך הוא:

10 אמנם, הבסיס לקיום התורה הוא הקדמת נעשה
11 לנשמע²⁰, אך למרות זאת אין די ב"נעשה" בלבד, אלא
12 הכרחי, לאחר נעשה, גם "ונשמע"²¹ – מלשון הבנה,
13 כמו: דבר כי שומע עבדך²².

14 וכך גם בקשר לכניסה לארץ ישראל: אכן, הקדוש-
15 ברוך-הוא אמר לישראל שהיא ארץ טובה ורחבה
16 וכדומה, אך ה' רוצה שישראל יווכחו בטובה של ארץ
17 ישראל גם בשכלם שלהם.

18 ולפיכך הורה משה להביא מפרי הארץ, כדי
19 שרצונם של ישראל להכנס לארץ ישראל לא יהא רק
20 משום שכך ציוה הקדוש-ברוך-הוא ועליהם לציית
21 לציווי ה' – "נעשה" – אלא גם מפני רצונם העצמי,
22 מפני שהם מבינים שיש לרצות להכנס לארץ ישראל,
23 משום שהיא "ארץ טובה ורחבה" באמת.

24 ואותו דבר לגבי החלק הראשון של שליחותם –
25 למצוא את האופן לכיבוש ארץ ישראל, שהכוונה בכך
26 היתה שישראל יווכחו לדעת בשכלם ש"יכול נוכל
27 לה"²³.

28 זוהי הסיבה לכך שהקדוש-ברוך-הוא לא ציוה על
29 שליחת המרגלים, אלא "שלח לך – לדעתך". כיון
30 שמטרת שליחת המרגלים היא לעורר בישראל את
31 ה"נשמע" לגבי כניסתם לארץ, לפיכך גם השליחה
32 עצמה היא באופן של "לדעתך" – שעושים זאת משום

(18) ראה רמב"ן ריש פרשתנו ה"ל בפנים.

(19) לשון הרמב"ן שם.

(20) ראה שבת פח, א.

(21) וזהו אחד מהביאורים בזה שלא הספיקה אמירת "נעשה" (משפטים כד, ג), והוצרכה להיות עוד אמירה "נעשה ונשמע" (שם, ז).

(22) ש"א ג, ט"י.

(23) פרשתנו יג, ל.

(24) שם, לא.

(25) שם, כח. וכן שם לבי-ג.

(26) ראה רמב"ן שם. לקר"ש חלק ח"י ע' 142 ואילך.

(27) ומה שענה כלב (שם, ל) "עלה נעלה" – "אפילו בשמים כו" (רש"י שם. וראה רש"י שם לפניו: קרע לנו את הים כו'. נת' בלקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 90 ואילך), למעלה מן הטבע – הוא רק לפי דבריהם שע"פ טבע "לא נוכל לעלות", שלו יהא כדבריהם "עלה נעלה גו' יכול נוכל לה".

(28) זח"ג נג, ב.

- 1 מהי הדרך לכך?
 2 שם הפרשה, לפי מנהג ישראל, הוא "שלח"²⁹,
 3 מלשון שליחות.
- 4 יהודי צריך לדעת, שגם בהיותו שקוע בעבודה
 5 מסוג של "נשמע", הבנה שכלית, "לדעתך" – עליו
 6 תמיד לזכור שהוא שליחו של משה – אין הוא מבצע
 7 את מעשיו משום שכך מובן לו, אלא משום שזהו רצון
 8 העליון.
- 9 וכך נשמרים גם ב"נעשה" וגם ב"נשמע" –
 10 הסתכלות זו מבטיחה שהמחשבה תהיה מחשבה
 11 אמיתית ויגיעו למסקנה אמיתית.
- 12 מהותו של השכל היא למצוא את הרעיון כפי
 13 שהוא לאמיתתו. צריך לבטל את כל הנטיות העצמיות
 14 וכדומה, ולהתרכז בהתמסרות אל הדבר שאותו רוצים
 15 להבין.
- 16 כאשר מישהו עוסק בשכלו בענין כלשהו משום
 17 תענוגו האישי וכדומה, הרי אז מובן, שהוא יערב בכך
 18 את נטיותיו האישיות וכדומה, עד אשר ינסה
 19 "להתאים" את המציאות לדעתו.
- 20 וזהו אחד ההסברים לענין השוחד, אשר התורה
 21 אומרת "השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי
 22 צדיקים"³⁰.
- 23 והרי, לכאורה אם תורת אמת מעידה שמדובר כאן
 24 על "חכמים" ו"צדיקים", הרי הם חכמים וצדיקים
 25 אמיתיים. וכיצד ייתכן שהם יקחו שוחד, מלכתחילה?
 26 אלא, ענין השוחד איננה רק לקיחת כסף וכדומה
 27 ואמירת שקר גלוי בעקבות כך, אלא גם המחשבה על
- 28 המציאות שלא כפי שהיא, אלא כאשר האדם חושב על
 29 עצמו ועל מציאותו העצמית³¹. ואז אין הוא יכול להבין
 30 באמת, ולהגיע למסקנה האמיתית.
- 31 וזו היתה הסיבה לטעותם ולכשלונם של המרגלים:
 32 חסרה בהם ההתבטלות כלפי משה רבינו באופן שהיא
 33 תורגש גם בהיותם שקועים בענין של "ונשמע", לתור
 34 את הארץ.
- 35 ומשום ש"חשו" את מציאותם העצמית, הפילה
 36 עליהם ראיית "הנפילים בני ענק" פחד עד כדי כך
 37 "ונהי בעינינו כחגבים"³², וזהו מעין שוחד שהטעה את
 38 מחשבתם עד כדי כך שאמרו "לא נוכל לעלות".
- 39 אך כאשר יהודי זוכר שהוא שליח – "שלח" –
 40 ששלוחו של אדם כמות³³, הרי לשליח אין מציאות
 41 עצמית, אלא כל מציאותו היא המציאות של
 42 המשלח³⁴,
- 43 ביחד עם זאת מדובר כאן בשלוחו של משה,
 44 שמהותו של משה רבינו היא מדת האמת³⁵: אז
 45 נשארים קשורים למשה רבינו, למדת האמת, ואין סרים
 46 ממנה. כל הזמן זוכרים שהולכים בשליחות של משה
 47 רבינו, ואין חושבים על המציאות העצמית.
- 48 ואז אין נעשים משוחדים, ובמילא מבצעים
 49 בשלימות את השליחות לתור את הארץ, הדורשת
 50 הבנה אמיתית, ואומרים³⁶ "טובה הארץ אשר ה'
 51 אלקינו נתן לנו",
- 52 ועל ידי כך מגיעים לכיבוש הארץ לגבולותיה, עד
 53 לקיום היעוד³⁷ "ירחיב ה' אלקיך את גבולך",
- 54 כביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.
- (משיחת ש"פ שלח תשל"ג)

בשליחות. לקו"ש [המתורגם] חכ"ב ע' 180.
 (35) ראה סנהדרין קיא, א: מדת אמת ראה. שמו"ר פ"ה, י. ועוד.
 (36) דברים א, כה. ולהעיר שלא הזכירו שם דברי (שאר) המרגלים.
 וראה שיחת מוצאי ש"פ שלח תשל"ט.
 (37) ראה יב, כ. שופטים יט, ח.

(29) וברמב"ם (סדר תפלות לכל השנה) – שלח לך.
 (30) שופטים טז, יט.
 (31) עיין סה"מ עת"ר ע' קו.
 (32) פרשתנו יג, לג.
 (33) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.
 (34) ראה בארוכה לקח טוב (להר"י ענגל) בתחלתו – ג' האופנים

ילקוט לוי יצחק על התורה

מוח הבינה, הכוס הג' מוח עטרא⁵ דחסד, ז"א. וכוס ד' מוח עטרא דגבורה בחי' מלכות.

והנה עיקר המוסות דפסח הם הכוס הב' והד', כי הכוס הא' דקידוש ישנו בכל שבת ויו"ט שמצוה לקדש על הכוס. והכוס הג' דברכת המזון ישנו גם בשאר ימות השנה אם מברך על הכוס. והעיקר שנתחדש בפסח הוא הב' כוסות, הב' והד', שעליהם אומרים ההגדה (על הכוס הב'), וברכת השיר (על הכוס הד'), והלל (שנחלק בין שניהם), שענין ההגדה והלל וברכת השיר הוא החידוש שאומרים בליל פסח, משא"כ קידוש, וברהמ"ז שאומרים על הכוס הא' והג' יש גם בכל השנה.

נמצא העיקר דהמוסות הוא הב' והד'.

וזהו מה שמלת פסח⁶ גימט' ב' פעמים ע"ד⁷, רומז על חילוף אלקים אכדט"ם, והיינו הכוסות דפסח שהם בחי' אכדט"ם כמ"ש בפע"ח⁸ כוונת פסח, ובמשנת חסידים

(* סידור שער התפילין ו, ג ואילך (מובא לקמן סי' קיב הערה 2). ספר המצות להצמח צדק – מצות תפילין פרק א (טז, סע"ב) ואילך. (** ראה בכ"ז – לקו"ש חכ"ו פרשת וארא ס"ה. וש"נ אנה"ת ספ"ד. 5) **עטרא (כתר) דחסד, עטרא (כתר) דגבורה:** ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים סוף עמוד קסה, טעם דנק' עטרין (כתרים) דחסד וגבורה וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרא הוא בחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן" עכ"ל.

6) פסח (בג' 148), וכן ב' פעמים "עד" (2 × 74 =) 148 וראה ביאור, בהערה 7. 8) ראה גם לעיל סי' כח. (ט).

7) **ב' פעמים ע"ד רומז על חילוף אלקים אכדט"ם.** פירושו: מספר "עד" הוא בגי' אותיות וְשֵׁם "אכדט"ם", והוא האותיות באל"ף ב"ת הקודמים ושלפני האותיות "אלקים" (ראה הביאור בהערה 8).

וידוע דש"ם "אלקים" מורה על מדת הדין וגבורה, שמש"ם הו"ע גלות מצרים וכו', והאותיות הקודמים ושלפני "אלקים" מורים על המתקת הגבורה – גילוי אלקות, וזהו הרמז דהשני פעמים "אכדט"ם הם כנגד הב' כוסות – כוס השני והרביעי – דהם העיקר חידוש של הסדר, וב' פעמים "אכדט"ם הוא בגי' "פסח".

8) **פירושו:** בפרי עץ חיים שער חג המצות פרק א' וז"ל שם: בסוד חילוף שם אלקים, והוא שם אכדט"ם. והענין: כי אל"ף אינה יכולה להתחלף, כי אין אות אחרת קודמת אלי', אבל למ"ד תתחלף בכ' הקודמת אלי', וכן הה' מתחלף בד' הקודמת אלי', עד אות י' נתחלף בט' הקודם אלי'.

שמות יב, יח – בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחודש בערב

עט

עיקר המוסות שנתחדש בליל פסח הוא המוסות השני והרביעי, ורמזו ומעם עפ"י למה נק' החג "פסח"

בחג' הפסח יצאו ישראל לחירות עולם, בד' לשונות של גאולה, שלנגדם תיקנו חכמים² ד' כוסות,

והנה, הכוס³ הא' הוא לנגד מוח⁴ דחכמה, הכוס הב' נגד

1) בסימן זה יבואר למה נקרא היו"ט בשם "פסח" דוקא?

2) ירושלמי פסחים פ"י ה"א "מנין לארבע כוסות, ר' יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות (שמות ו, ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגומר, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני". ראה גם שמו"ר פ"ו, ד. ב"ר פפ"ח ס"ה.

3) עיין לקמן סי' פ הערה 9, ביאור החילוק בין ג' מצות – בחי' חכמה, ובין ד' כוסות יין – בחי' בינה. ראה הערה 4.

4) **מוח דחכמה...** מוח הבינה וכו'; ראה תורת מנחם התנועדות תשד"מ חלק ד ע' 2415 וז"ל: ידוע שג' המוחין הב"ד נחלקים לד' מוחין, מכיון שמוח הדעת נחלק לשנים, חסד וגבורה (כמבואר בדרושי חסידות⁵ ענין תפילין) – נמצא שיש כאן ד' מוחין, והביאור:

החילוק שבין ג' מוחין לד' מוחין הוא – שג' מוחין הם בחכמה, וד' מוחין הם בבינה. וטעם הדבר – מפני שהתחלקות מוח הדעת לחסד וגבורה (מדות שבשכל) שייכת רק לאחר החמשכה לבחי' הבינה, משא"כ בחכמה, נקודת ועצם השכל – הרי זה למעלה משייכות למדות שבשכל, שזוהי ההתחלקות לד' מוחין, ולכן, ענין המוחין כפי שהם בחכמה הם במספר ג'. וע"ד כללות החילוק שבין מספר ג' לד' – שמשפר ג' הוא אצל המשפיע, ומספר ד' – לאחר הירידה אל המקבל. וענין זה מתבטא גם בשם הוי':

יו"ד שבשם, בחי' החכמה – יש בה ג' בחינות, ג' האותיות יו"ד, חכמה דעת ובינה, ג' מוחין. אמנם, אות יו"ד שבשם היא האות הראשונה הכוללת את כל שאר האותיות דשם הוי', ד' אותיות, כולל – האותיות ו"ה, שענינם – תורה (דיבור) ומצוות (מעשה)⁶, שהם בדוגמת חסד וגבורה (בדוגמת התחלקות מוח הדעת לחו"ג), כי – תורה הו"ע האור (חסד), ומצוות – כלים (גבורה).

כלומר: כאשר מדובר אודות המוחין כפי שהם בכח החכמה, אות יו"ד שבשם – ישנם ג' מוחין (ג' אותיות יו"ד), משא"כ לאחר שבאים בבינה, אות ה"א שבשם – ישנם ד' מוחין, ד' אותיות שם הוי', כולל אותיות ו"ה, בדוגמת התחלקות מוח הדעת לחסד וגבורה. ע"ש.

מס' סדר ליל פסח ע"ש, וב' פעמים ע"ד היינו ב"פ
אכדט"ם דהב' כוסות הללו. ואלו הב' כוסות הם רק בחי'
גבורות, מוח בינה, ומוח עטרא דגבורה.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאזוז"ל עמוד
רסט ואילך

בסוד בשם אלקים, נמצא כי השם אכדט"ם, עליון ופנימי יותר משם
אלקים, ולסבת מציאות שם זה, נקרא בינה אלקים חיים, והוא בסוד
שם זה. וכ"מ שתמצא אלקי"ם חיים, הוא רומז לשם זה. עיי"ש.
ראה שיחות קודש ה'תשל"ו פרשת האזינו (שבת תשובה) סעיף מב.
לעיל סי' ה.

נמצא שם "אלקים" בגי' 86, ועי' החילוף באותיות הקודמים "אכדטס"
בגי' "עד" נעשה ההמתקה.

אך ס' של אלקים אמת שהיא מתחלפת, כי ס' דאלקים הוא מ"ם
סתומה, ומתחלפת במ' פתוחה הקודמת אלי'. אך שלפי שלעולם כל
אות ס' אחרונה שבכל תיבה היא סתומה, לכן נכתב שם זה אכדט"ם
באות ס' סתומה, ואמנם בערך א' נקרא גם אות ס' מתחלפת, אך בערך

שנתחלפה באות ס' שכמותה, אינה נקראת נתחלפת.
והנה שם זה יותר פנימי מן שם אלקים, כי שם זה הוא אותיות קודמת
לשם אלקים, ולכן הם יותר רחמים. משא"כ, שאם הי' נתחלף באותיות
אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ"ן, כנוצר בזוהר (ח"ב
רא, ב), והוא יותר תחתון ודין משם אלקים. ואע"פ שבשם הוי"ה הוא
להיפוך, שכל מה שמתחלף הוא דין.

והענין הוא, שם הוי"ה הוא רחמים פשוטים, וכאשר יתחלף, מורה על
העלם הרחמים. וכן בשם זה, ההתחלפות מורה על העלם הדין, שהוא

אגרות קודש

בי"ה, כ"א סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מלאכתו מלאכת שמים כו'
מוה"ר יהודא זאב שי' סג"ל

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש"ק, הנה כשאהי' על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה
נבגי"מ זי"ע, אזכירו ואת כל ב"ב שיחיו, ובפרט לעסקנותו בהשיבה שתהי' בהצלחה למעלה מדרך
הטבע היינו בלימוד התורה ובמאור שבתורה זוהי פנימיות התורה שאז יראת ד' היא אוצרו
ובמילא מתקיים אמונת עתיד חוסן ישועות חכמה ודעת, וכדרז"ל על פסוק זה, ויראה פרי טוב
עמלו בהבנים אלו התלמידים ובהבנים כפשוטו ובכל יו"ח ובפרט שהם תלמידים ג"כ.

הנניתי לראות במכתבו שמכיר הוא, אשר אלה הבאים אליו בטענה אודות לימוד פנימיות
התורה, ה"ז אינו אלא ענין של נסיון אשר מובא בכמה ספרים בביאור דבר זה, שלכאורה כיון
שכלפי שמיא גליא, מהו הכוונה בהנסיון, אלא שהתועלת הוא בהאדם הבא לידי נסיון, שמה שהי'
אצלו רק בכת, הנה בא זה בפועל, ועוד זאת שמתגלים אצלו כחות הנעלמים לגמרי, מן ההעלם
אל הגילוי, ועי"ז מתוסף ג"כ תוספת חיות ואור בכל עניניו בתומ"צ, נוסף על הענין שבו נתנסה.
והאריכות בזה לדכוותי' אך למותר. ובלי ספק יעמוד חזק על משמרתו משמרת הקדש לנהוג עין
טובה בכל תלמידיו ולהעניק להם ממאור שבתורה, המביאה לאהבתו וליראתו ית', ולבכל דרכיך
דעהו, וכפי הוראת הבעש"ט - באופן דעבדו את ה' בשמחה.

בברכת הצלחה בכל עניניו הכללים והפרטיים... המחכה לבשו"ט - חותם בפ"ש כהדו"ש.

ילקוט גאולה ומשיח

אותה". ובפסוק (כא) "מראשית עריסותיכם תתנו לה" תרומה לדורותיכם".

ויש לדייק למה בפסוק יט ובפסוק כא כתוב "לה" ובפסוק כ' כתוב סתם "חלה תרימו תרומה" מבלי הדגשה שהוא לה'. עוד יש לדייק שבפסוק כא מוסיף "לדורותיכם" משא"כ בהשאר.

ויש לומר דבא לרמז הג' תקופות בחיוב תרומה וחלה, דברמב"ם הל' תרומה פרק א הלכה כו מבאר דחיוב תרומה וחלה יש ג' זמנים בחיובם: א) בירושה ראשונה בזמן יהושע דהי' ביאת כולכם וכמ"ש "כי תבואו" ונתחייבו מן התורה, ב) בזמן עזרא שהיתה ביאת מקצתו ונתחייבו רק מדרבנן, ג) לע"ל דעתידין לחזור בירושה שלישיית דיהי' ביאת כולכם ויהי' חיוב מה"ת, ע"ש בדברי הכסף משנה על הרמב"ם, דלומדים תרומה מחלה דצריך ביאת כולכם לחייב מן התורה. (ועיין רמב"ם הל' ביכורים פרק ה).

ובזה מדויק הפסוקים, דפסוק יט הוא מרמז לביאת יהושע ואז "תרומה תרומה לה" שהוא חיוב מן התורה, ומפני דהי' חורבן בסוף, ע"כ לא כתוב בפסוק זה לדורותיכם, ובפסוק כ מרמז לזמן עזרא דלא הי' ביאת כולכם והחיוב הוא רק מדרבנן, ע"כ כתוב רק "חלה תרימו תרומה" ולא כתוב "לה" דהחיוב הוא רק מדרבנן, ובפסוק כא דמרמז להזמן דלעתיד לבוא ויהי' ביאת כולכם חיוב מן התורה ע"כ כתוב "תתנו לה", דמדאורייתא חייב, ולכן מסיים בפסוק זה דווקא "לדורותיכם", דלא יהי' עוד גלות, דבית השלישי יהי' בית נצחי, ויהי' נשאר החיוב דחלה ותרומה מן התורה לעולם ועד, "לדורותיכם".

בית יצחק

טו, יחייט – דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'

א. והי' באכלכם מלחם הארץ וגו'. שמה תאמרו במדבר הי' יורד לנו לחם מן השמים ובבואנו לארץ אנו צריכים לטרוח ולזרוע עד שנאכל, יותר טוב הי' לנו ישיבת המדבר מביאת הארץ, לזה אמר בבואכם שמיד בבואכם יפסק המן ותאמרו הלואי היתה ישיבתכם עוד במדבר, לזה אמר והי' באכלכם, אם אתם עושים רצונו של מקום היא תוציא לכם לחם חם, כמו שאמרו (שבת ל:): עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות ואין כל חדש, זהו באכלכם כאילו אמר בא אכלכם, שאין אתם צריכין לטרוח אלא הי' יזמין לכם, זהו והי' והי' הוא מביא ומזמין אכלכם.

שפתי כהן

טו, כא – מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם

ב. מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם. נראה כלפי שאמר בפסוק הראשון כתרומות גורן כן תרימו אותה, הנה כבר הורם בשעת מירוח תרומת גורן ועתה בשעת עריסה ירימו חלה, אמר עכשיו. אמנם לדורותיכם הבאים במהרה בימינו אמן תוציא ארץ ישראל גלוסקאות נגמרים (כבשבת ל:): ואז עדיין לא הורם תרומה על כן מראשית עריסותיכם שהיא הגלוסקא שהוציא הארץ תרימו תרומה וגם חלה.

חתם סופר

ג. בפרשת שלח כתוב (טו, יט) "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'". ובפסוק (טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' ב

8 שִׁקְרִייהּ – עלולים הם להעיד שקר, שמת על אף שראו רק שיוצא
9 לידון למיתה.
10 הגמרא מביאה לשון אחר בביאור המשנה: אִיכָא דְאָמְרִי – יש
11 אומרים, שְׁאֵמֵר רַב יוֹסֵף, שְׁלֹא שָׁנִוּ בְּמִשְׁנֵה שְׁנוֹתָנִים עַל הַיּוֹצֵא
12 לַיהָרֵג עַל יַדֵּי בֵּית דִּין חוֹמְרֵי חַיִּים וְחוֹמְרֵי מֵתִים, אֵלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל
13 עוֹבְרֵי בּוֹקְבִים, שְׁעִשׂוּיִם לְקַחַת שׁוּחַד וּלְשַׁחֲרָרוּ, וְלִכֵּן יֵשׁ לְהַסְתַּקֵּן
14 אִם אֲבָן מֵת עַל יָדָם,

1 לא משיאים את אשתו, וְהָא קְרִימָא לֵן דְּכָל שְׁמַעֵיד כְּמִסְתֵּי לְפִי תוֹמֵי
2 אף אם גוי הוא הַיּוֹמֵי מְהִיבְנֵי – האמינו חכמים לדבריו, אין זו
3 קושיא, משום שְׁהֵי מִיָּלִי – מתי האמינו חכמים לדבריו, רק
4 כְּמִלְתָּא דְּלֹא שְׁיִיכֵי בָּהּ – בדבר שאין הגויים שייכים בה, כגון
5 שאומר סתם שפלוני מת, אֶבֶל כְּמִלְתָּא דְּשְׁיִיכֵי בָּהּ – בדבר שיש
6 לגויים שייכות לזה, כגון שנהרג על ידם בבית דין, שמתפארים
7 בזה שהורגים אנשים בדין, אין נאמנים, משום שְׁעָבְדֵי לְאַחֲוֵיךָ

חומש יומי

פרשת שלח

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

יג (א) וידבר יהוה אל משה לאמר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם:

ב שלח לך גברים ויאילון ית ארעא דכנען די אנא יהב לבני ישראל גברא חד גברא חד לשבטא דאבתוהי תשלחון כל רבא דבהון:

כמה שנאמר (שם): "ותקרבון אלי פלכם וגו'". ומשה נמלך בשכינה, אומר: אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג): "אעלה אתכם מעני מצרים וגו'", תייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא ירשוהו.

כ"י ◀ שלח לך אנשים • (במדבר רבה) למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקחה על עסקי דבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר. שלח לך • (במדבר רבה. סוטה לו) לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה – שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א): "נשלחה אנשים לפנינו",

~ נקודות משיחות קודש ~

במה חטאו המרגלים

שלח לך אנשים

שגם אם לא הבינה אינה דבר בהנהגתו של משה, לא היתה עליה לדבר על זה ברבים, כי עצם ההתעסקות בדבור – "דבה" אודות משה, יכול להביא לדבור בהפך שבחו של משה חסיון ושלום, והיתה עליה לדבר על זה עם משה בעצמו, בהשאי.

למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקחה על עסקי דבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר (יג, ב. ובפרש"י)

ונה היתה גם חטאם של המרגלים, דאף שהיה קשה להם איך יכבשו את הארץ כש"עו העם היושב עליה", היו צריכים לדבר על זה בקצור, או למשה לבדו. וחסאם היתה שדברו על זה באריכות ובכל הפרטים – "עסקי דבה". שנה הביא למרידת בני ישראל בקדוש ברוך הוא, עד שאמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (יד, ד).

הקשה הרמב"ן "מה עשו המרגלים, כי משה אמר להם "וראי אתם את הארץ מה היא, ואת העם היושב עליה" כו', ועל-פלפנים היו צריכים להשיבו על מה שצוה אותם. ומה פשעם ומה חטאתם כשאמרו לו "אפס כי עו העם" כו', וכי על-מנת שיעידו לו שקר שלח אותם? ויש לומר שרשי בדבריו אלו תרץ קשאי זו. דהנה גם מרים לא דברה שקר אודות משה, ואפילו "לא נתפונה לגנותו" (רש"י בעלותך יב, א), ונה שלקחה היתה "על עסקי דבה, שדברה באחיה", היינו, עצם הדבור אודות משה.

(על-פי לקוטי שיחות כרך יח עמ' 141 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עצמה ואתרת עמה וכן ושנים אנשים שרי גודדים היו בן שאול ורבים בן: תורה ג

וכן בלם אנשים וחקות והיית לאיש כי איש היתה: ויתורו. ויחפשו וכן ולא תתורו: כל נשיא בהם. כל אחד הוא נשיא בהם או תהיה מלת אחד מושכת

(ב) שלח לך. כתוב שהשם אמר לישראל עלה רש והם אמרו ונשלחה אנשים אז אמר השם שלח לך אנשים: וטעם אנשים. שהם ידועים גבורים

~ נקודות משיחות קודש ~

תפלת משה על יהושע

ויקרא משה להושע בן-נון יהושע:

התפלל עליו יי'ה יושיעך מעצת מרגלים (יג, טז. ובפרש"י)
צריך להבין: הרי 'באותה שעה פשרים היו', שאם לא היו פשרים לא היה שולחם, ומדוע הצריך להציל את יהושע מעצתם? ומאידך, אם היה צריך בתפלה, מדוע התפלל רק על יהושע ולא על שאר המרגלים?
והבאור בזה:

ישראל, שבה יצרכו לירד מדרגתם ולהתעסק בעניני העולם. ואכן, יתכן שמצד דרגתם היתה נתינת מקום לטענה כזו.

מה שאין-כן יהושע, כיון שעתיד הוא למלאות את מקום משה פרוצה ישראל, הרי עבורו אין לטענה זו מקום, כיון שצריך הוא להתחשב בצורך הכללי של עם ישראל להפנס לארץ ישראל ולעשותה דירה לו יתברך. ולכן, על אף שכשרים היו המרגלים, הצריך משה רבינו עליו השלום להתפלל על יהושע דיקא, שעבורו אין טענתם טענה.

(ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 320 - מתוך 'לקראת שבת')

מבאר בחסידות (לקו"ת במדבר לו, ד) בטעם טענת המרגלים, שרצונם להשאר במדבר נבע מן, שבהיותם במדבר יכלו לחיות בקדושה ובהתנתקות מכל עניני עולם הנה המטרידים ומבלבלים. ולכן לא רצו להפנס לארץ

וישלח אתם משה לתור את-ארץ כנען ויאמר
אלהם עלו זה בנגב ועליתם את-ההר:
כ"ט. עלו זה בנגב. הוא היה הפסלת של ארץ-ישראל, שכן הרך הפגרים מראין את הפסלת תחלה ואחר-כך מראין את השבח.

ויאמר יי' וראיתם את-הארץ מה-הוא ואת-העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם-רב:

יח ותחזון ית ארעא מא היא ונת עמא דיתב עלה התקיף הוא אם חלש הוער הוא אם סגי:

כ"ט. את-הארץ מה-הוא (במ"ד) יש ארץ מגדלת גבורים, ויש ארץ מגדלת חלשים, יש מגדלת אוכלוסין, ויש ממעטת אוכלוסין. החזק הוא

הרפה. סימן מסר להם: אם בפרזים יושבין - תזקים הם, שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין - חלשים הם.

יט ומה הארץ אשר-הוא ישב בה הטובה הוא אם-רעה ומה הערים אשר-הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים:

יט ומה ארעא די הוא יתב בה הטבא היא אם בישא ומה קרנא די הוא יתב בהן הבפצחין אם בכרפין:

כ"ט. תרגומו: הבפצחין. כרפין פצוחין ופתוחין מאין חומה. הטובה היא. במענות ותהומות טובים וכריאים.

יז עלו זה בנגב. עלו זה הרך בנגב וידוע כי מצרים הוא נגב ארץ ישראל כאשר פירשתי בספר דניאל והראיה כי רוחב מצרים פחות משלשים מעלות ורוחב ירושלים שלשים ושלש ומדבר פארן בנגב ארץ

ומה העם: החזק. למלחמה ואחר כן פרש מה הארץ הטובה היא שהאזיר שלה והמים שלה טובים: תורה יט (יט) הבמחנים. כמו הקדריים שחונים באהלים: תורה כ

מצרים והנה פירוש בנגב אינו נגב המחנה רק פירושו בנגב של ארץ כנען והעד בתכרון שהוא ליהודה והפחית אמר יהודה יעמוד על גבולו מנגב: תורה יח (יח) וראיתם את הארץ מה היא.

עלו זה הרך בנגב וידוע כי מצרים הוא נגב ארץ ישראל כאשר פירשתי בספר דניאל והראיה כי רוחב מצרים פחות משלשים מעלות ורוחב ירושלים שלשים ומדבר פארן בנגב ארץ

כּוּמָא אַרְעָא הַעֲתִירָא הִיא אִם מִסְפִּינָא
הָאִית בַּה אֵילָנִין אִם לֹא וְתַתְקִפוּן וְתַסְבוּן
מֵאַבָּא דְאַרְעָא וְיִזְמִיא יוֹמֵי בְּפוּרֵי עֲנָבִין:

**(כ) וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם-רְזָה הַיִּשְׁפָּה עַיִן
אִם-אֵין וְהִתְחַזְקֶתֶם וְלִקְחֶתֶם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים
יָמֵי בְּפוּרֵי עֲנָבִים:**

י"ט"◀ הַיִּשְׁפָּה עַיִן • אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כְּשֶׁר שְׂיַגֵּן עֲלֵיהֶם בְּזִכְתוֹ. בְּפוּרֵי עֲנָבִים • יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְׁלִין
בְּכַבּוּר.

~ נקודות משיחות קודש ~

מִיִּחְדָּת - "בוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן". וְכֵּן גּוֹפֵא - "בְּפוּרֵי עֲנָבִים",
שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְׁלִים בְּכַבּוּר, הֵינּוּ שְׂאִינוֹ "בִּסְר", שְׂאֵז
אֵינָם רְאוּיִים לְאֲכִילָה, וְגַם לֹא לֵיזֵן, יֵיזֵן תְּדַשׁ כּוֹ, אֲלֵא
לְאַחֲרֵי שְׁנַתְבַּשְׁלוֹ הֵיטֵב.

(שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

הַכְּתוּב מְדַגֵּשׁ שֶׁ"הַיָּמִים יָמֵי בְּפוּרֵי עֲנָבִים" - כִּי הַפִּירוֹת
הַחֲשׂוּבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים בְּיֹתֵר הֵם "עֲנָבִים", מִכִּינֵן
שְׂרָאוּיִים לֹא רַק לְאֲכִילָה, אֲלֵא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל-יְדֵי דְרִיכַת
וְסָחִיטַת הָעֲנָבִים מִתְגַּלֶּה פְּנִימִיּוֹתָם - "יֵיזֵן" (וְלִכְּזֵן גַּם
הַכּוֹנֵת הֵיזֵן הִיא לְגַלוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוֹת, "נִכְנַס יֵיזֵן יִצָּא
סוֹד"), מְשַׁקֶּה חָשׁוּב וּמְשֻׁבָּח שֶׁמְבָרְכִים עֲלָיו בְּרַכָּה

~ יום שני כ"ג סיון ~

כא וסליקו ונאלילו ית ארעא ממדברא דציון
עד רחוב למטי חמת:

**(כא) וַיַּעֲלוּ וַיַּתְּרוּ אֶת-הָאָרֶץ מִמְדְּבַר-צֹן עַד-רְחֹב
לְבָא חֲמַת:**

מְזַרְחִית עַד הַיָּם, שֶׁהַיָּם הוּא גְבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם
תְּזָרוּ וְהִלְכוּ כָּל גְבוּל מַעֲרָבִי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבָא
חֲמַת, שֶׁהוּא אֲצֵל הַר הַהָר בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית-צְפוֹנִית,
כְּמוֹ שֶׁמְפָרֵשׁ בְּגִבּוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפִרְשַׁת "אַלֶּה מִסְעֵי".

י"ט"◀ מִמְדְּבַר-צֹן עַד-רְחֹב לְבָא חֲמַת • הִלְכוּ
בְּגִבּוּלֵיהָ בְּאַרְבַּע וּבְרַחֲב כַּמִּין גֵּא"ם: הִלְכוּ רוּחַ גְבוּל
דְרוֹמִית - מִמִּקְצוֹעַ מְזַרְחַ עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ
שֶׁצִּוְהָ מִלְּשָׁה: "עָלוּ זֶה בְּנֶגֶב", דְרָךְ גְבוּל דְרוֹמִית-

כב וסליקו בדומוא ואתא עד חברון ומתן
אחימן ששי ומלמי בני גבריא וחברון שבע
שנין אתבניאת קדם טנס דמצרים:

**(כב) וַיַּעֲלוּ בְּנֶגֶב וַיָּבֹאוּ עַד-חֶבְרוֹן וְשֵׁם אַחִימֵן שִׁשִּׁי
וְתַלְמֵי יִלְדֵי הָעֵנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַ שְׁנַיִם נִבְנְתָה לַפְּנֵי
צֵעַן מִצְרַיִם:**

אֲפֹשֶׁר שְׂפָנָה חָם אֶת חֶבְרוֹן לְכַנְעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קָדָם
שִׁיבְנָה אֶת צֵעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגְּדוֹל? אֲלֵא שֶׁהִיָּתָה
מְבֻנָּה בְּכָל טוֹב עַל אֶחָד מִשְׁבָּעָה בְּצֵעַן, וְכֹא לְהוֹדִיעַךְ
שֶׁבַחָה שֶׁל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל: שְׂאִין לָךְ טְרָשִׁין בְּאֲרָץ-
יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִחֶבְרוֹן, לְפִיכֶךָ הַקְּצוּיָה לְקַבְרוֹת מֵתִים;

י"ט"◀ וַיָּבֹאוּ עַד-חֶבְרוֹן • (סוּטָה ל"ד) כָּלֵב לְבָדוּ הִלְךְ שָׁם
וְנִשְׁתַּשַּׁח עַל קַבְרֵי אֲבוֹת, שְׁלֹא יֵהָא נִסַּת לְחַבְרֵיו
לְהִיּוֹת בְּעֵצָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים א'): "וְלוֹ-אֲתָן
אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר דְּרָךְ-בָּהּ". וְכַתִּיב (שׁוֹפְטִים א'): "וַיִּתְּנוּ
לְכָלֵב אֶת-חֶבְרוֹן". שִׁבְעַ שְׁנַיִם נִבְנְתָה • (סוּטָה ל"ד)

אבן עזרא על תורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה: וְטַעַם לְהַזְכִּיר חֶבְרוֹן
לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא קְדֻמוֹנִית: תּוֹרָה כג

אחר: צֵעַן מִצְרַיִם. שָׁם מְדִינָה סְמוּכָה
אֶל מִצְרַיִם וְכֵן מְבִיט לְחָם הַיּוֹדָה וְשֵׁם
אוֹמְרִים שֶׁפְּרוּשׁוֹ מְגֻזְרָת אֶהֱל בַּל יִצְעַן

כ) הַשְּׂמֵנָה הִיא. לְתַת חֲשָׁה: תּוֹרָה כא
כב) אֲמָרוּ חֲזוּ"ל כִּי טַעַם וַיָּבֹאוּ. עַל
כָּלֵב בֶּן נֶפְתָּה כִּי כָּל אֶחָד הִלְךְ לְצַד

"כִּי־הָיוּ בַצֵּעַן שָׂרְיוֹ", וְהִיָּתָה חִבְרוֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה שְׁבַעַה חֲלָקִים.

וְאִין לָךְ מַעֲלָה בְּכָל הָאָרְצוֹת כְּמִצְרַיִם, שְׁנֹאֲמַר (בראשית א'): "כְּגֹן־ה' פָּאָרֶץ מִצְרַיִם", וְצֵעַן הִיא הַמַּעֲלָה שְׁבַעֲרֵץ מִצְרַיִם, שָׁשֶׁם מוֹשֵׁב הַמְּלָכִים, שְׁנֹאֲמַר: (ישעיה ל):

כג וְאָתוּ עַד נִחְלָא דְאַתְפְּלָא וְקִצּוֹ מִתְמָן עוֹבְרָתָא וְאַתְפַּל עֲנָבִין חַד וְנִטְלוּהִי בְּאֵרִיחָא בְּתַרְיִן וּמִן רְמוֹנִיא וּמִן תְּאַנְיָא:

(כג) וַיִּבְאוּ עַד־נַחַל אֲשַׁבַּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זִמּוֹרָה וְאֲשַׁבּוֹל עֲנָבִים אַחַד וַיִּשְׂאֵהוּ בְּמוֹט בַּשָּׁנִים וּמִן הַרְמוֹנִים וּמִן־הַתְּאַנִּים:

כָּף עֲמָה מִשָּׁנָה. וְאִם חָפֵץ אַתָּה לִידַע כַּמָּה מִשְׂאוֹי אַחַד מֵהֶם, צֵא וְלִמַּד מֵאַבְנִים שֶׁהִקִּימוּ בְּגִלְגָל (יחושע ט): "הִרִימוּ לָהֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שְׁכֵמוֹ וְהִקִּימוּהָ בְּגִלְגָל", וְשִׁקְלוּם רַבּוֹתֵינוּ מִשְׁקַל כָּל אַחַת אַרְבַּעִים סָאָה — וּגְמִירִי: טוֹנָא דְמִידְלִי אֲנִישׁ עַל כַּתְפָּה אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מִשְׂאוֹי, מִמִּשְׂאוֹי שְׁמִסְיַעִין אֹתוֹ לְהַרִים.

כ"ד זִמּוֹרָה • שׁוֹכַת גֶּפֶן, וְאֲשַׁבּוֹל שֶׁל עֲנָבִים תְּלוּי בָּהּ. וַיִּשְׂאֵהוּ בְּמוֹט בַּשָּׁנִים • מִמִּשְׁמַע שְׁנֹאֲמַר "וַיִּשְׂאֵהוּ בְּמוֹט", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בַּשָּׁנִים? מַה תְּלַמּוּד־לוֹמַר "בַּשָּׁנִים"? — (סוטה לד) בַּשָּׁנִי מוֹטוֹת. הֲאֵל פִּיצֵד? שְׁמוֹנָה נִטְלוּ אֲשַׁבּוֹל, אַחַד נִטַּל תְּאַנָּה, וְאַחַד רְמוֹן, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נִטְלוּ כְּלוּם, לְפִי שֶׁכָּל עֲצָמָם לְהוֹצִיא דָּבָה נִתְפַּנְּנוּ: כַּשֶּׁם שִׁפְרִיָּה מִשָּׁנָה,

כד לְאַתְרָא הֵהוּא קָרָא נִחְלָא דְאַתְפְּלָא עַל עֶסֶק אַתְפְּלָא דְקִצּוֹ מִתְמָן בְּגִי יִשְׂרָאֵל:

(כד) לְמָקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשַׁבּוֹל עַל אֲדוֹת הָאֲשַׁבּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּגִי יִשְׂרָאֵל:

כה וְתָבוּ מִלְּאֲזֵלָא יַת אַרְעָא מִסּוּף אַרְבַּעִין יוֹמִין:

(כה) וַיָּשֻׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:

אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמְּזוֹרַח לְמַעְרָב, וְהֵם הִלְכוּ אַרְבָּה וְרַחֲבָה? אֶלָּא שְׁגָלוּי לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שִׁיגוֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לְשָׁנָה, קֶצֶר לְפָנֵיהֶם אֵת הַיַּרְדֵּן.

כ"ו וַיִּלְכוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם • וְהֵלָא אַרְבַּע מֵאוֹת פְּרָסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פְּרָסָה הִיא, וּמִהֵלֶךְ אָדָם בֵּינוֹנִי עֲשָׂרָה פְּרָסָאוֹת לְיוֹם, הָרִי מִהֵלֶךְ

כו וַאֲזַלּוּ וְאָתוּ לֹת מִשָּׁה וּלְוֹת אַהֲרֹן וּלְוֹת כָּל כְּנִשְׁתָּא דְבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְפֶאֱרֹן לְרַקֵּם וְאֶתִיבּוּ יַתְהוֹן פִּתְגָמָא וְיַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזִיאֲנִין יַת אַבָּא דְאַרְעָא:

(כו) וַיִּלְכוּ וַיִּבְאוּ אֶל־מִשָּׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עַדְתַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מַדְבַּר פֶּאֱרֹן קִדְּשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הַעֲדָה וַיִּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ:

כז בַּעֲצָה רָעָה. וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר • אֵת מִשָּׁה וְאֵת אַהֲרֹן.

כ"ז וַיִּלְכוּ וַיִּבְאוּ • (סוטה לד) מַהוּ "וַיִּלְכוּ"? לְהַקִּישׁ הִלְיָכְתִּן לְבִיאָתִן: מַה בִּיאָתִן בַּעֲצָה רָעָה, אִף הִלְיָכְתִּן

כז וַאֲשַׁתְּעִיאוּ לָהּ וְאָמְרוּ אֶתִּינָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עֲבָדָא חֵלֵב וּדְבַשׁ הִיא וְדִין אֲבָה:

(כז) וַיִּסְפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאֲנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֵלֵב וּדְבַשׁ הִיא זֹה־פְרִיָּהּ:

כ"ח זָבַת חֵלֵב וּדְבַשׁ הִיא • (במדבר רבה) כָּל דְּבַר שֶׁקָר שָׂאִין אוֹמְרִים בּוֹ קִצַּת אֱמֶת בַּתְּחִלָּתוֹ, אִין מִתְקַיֵּם בְּסוּפּוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לְאַהֲלֵיהֶם אֵל הַמִּתְנַהֵּג רַק מִיַּד הִלְכוּ: וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר. אֵל מִשָּׁה וְאַהֲרֹן: תּוֹרָה כז כז) וַיִּסְפְּרוּ לוֹ. לְמִשָּׁה שֶׁהוּא הָעֵיקָר: תּוֹרָה כח

כח) יֵשׁ מִקֵּץ שֶׁהוּא תְּחִילָה וְיֵשׁ מִקֵּץ שֶׁהוּא מִסּוּף וַיִּתְכַּן לְהִיּוֹת רֹאשׁ הָאֲרָבָעִים: תּוֹרָה כז כז) וַיִּלְכוּ. לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא בָּאוּ

כג) עַד נַחַל אֲשַׁבּוֹל. דְּבָרֵי מִשָּׁה וַיִּתְכַּן לְהִיּוֹת כְּמוֹ וַיַּרְדּוּף עַד דֵּן לְהִיּוֹת שֵׁם אַחֵר: תּוֹרָה כד) קָרָא. הַקּוֹרָא כְּמוֹ אֲשֶׁר לָלַךְ אוֹתָהּ לְלוֹי: תּוֹרָה כה

כח לחוד ארי תקיף עמא דיתב בארעא
 וקרוניא פריכז וברכזן לחדא ואף בגי גבריא
 חזינא תמן:

(כח) אַפֶּס כִּי־עוּ הָעַם הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת
 גְּדֹלַת מְאֹד וְגַם־לְדֵי הַעֲנָק רְאִינוּ שָׁם:

כ"ח - בצרות • לשון חזק. ותרגומו: "פריכז". לשון בירניות עגלות, ובלשון ארמי: פריף עגל.

כט עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסים והאמרי
 יושב בהר והבנעני יושב על ההים ועל יד הירדן:

כט עמלק יושב וגו' • לפי שנוכו בעמלק פבר, הזכירוהו מרגלים פדי ליראם. על יד הירדן • "יד" כמשמעו, אצל הירדן - ולא תוכלו לעבור.

ל ואצית פלב ית עמא למשה ואמר מיסק
 גיסק ונירת יתה ארי מיכל ניכול לה:

(ל) וַיְהִי כִּלְבֵּי אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֶה נַעֲלֶה
 וירשנו אתה פריכול נוכל לה:

לנו את השלו. עלה נעלה • אפלו בשמים, והוא
 אומר: "עשו סלמות ועלו שם" - נצליח בכל דבריו.
 ויהם • לשון שתיקה, וכן (זכריה ב): "הס כל בשור" (עמוס
 ח: "הס פי לא להזכיר", בן דרף בני אדם: הרוצה
 לשחק אגדת אנשים, אומר שיי"ט (ס"א חס).
 כ"ט - ויהם פלב • השתיק את כלם. אל-משה • (במדבר
 רבה) לשמע מה שידיבר במשה, צוח ואמר: וכי זו
 בלבד עשה לנו בן עמרם? השומע היה סבור שבא
 לספר בגנותו, ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל
 דברי המרגלים, שתקו כלם לשמע גנותו. אמר:
 והלא קרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגיו

והאנשים אשר-עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות
 אל-העם פריחזק הוא ממנו:

כ"ט - חזק הוא ממנו • (במדבר רבה) בפניכול, כלפי מעלה אמרו.

~ נקודות משיחות קודש ~

חטא המרגלים ביחס היהודי לטבע

נשלחו, בשעה שרצונו של ה' הוא לכבשה למעלה מדבר
 הטבע. ולפי זה, צדקו לכאורה באמרם "לא נוכל
 לעלות", כי על-פי הטבע אכן לא נתן לעלות!
 והבאור בזה, שבחטאם טמונה הוראת נצח הנוגעת
 לכללות קיום התורה והמדות:
 יהודי צריך להאמין ולדעת, שאם צוה עליו ה' תברך
 לקיים מצוה, הרי אין שום ספק וספק ספיקא שיש
 באפשרותו לקימה, כי "איני מבקש אלא לפי כחן". ומה
 שצריך לעשות כלים בדרך הטבע, ולטרוח לחפש את
 האפשרויות הנחיות על-פי הנהגות העולם וכו', וכמאמר
 חז"ל "אין סומכין על הנס" - אין זה חס-ושלום

והאנשים אשר-עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל-העם
 פריחזק הוא ממנו: (יג, לא)
 במהות חטאם של המרגלים בדברם על הארץ, על אף
 שלכאורה בדיוק לשם כך הם נשלחו - ידוע הבאור,
 שעליהם היה מוטל לומר רק את התרשמותם ממצב
 הארץ, אף בהוסיפם את המסקנא "לא נוכל לעלות",
 חטאו בכפינה ביכלת ה' תברך.
 אף עדין יש להבין:
 לכאורה, עצם שליחותם לתור אחר הארץ והדריים בה,
 הוכיחה למרגלים כי אכן מחשיב ה' תברך את טבע
 העולם ונותן מקום למצבו - דבלעדי זה, למה בכלל

(ל) ויהם פלב. אמר רבי יונה המדקדק שטעמו שאמר הסו: תורה לא

שְשִׁלִּיטְתוֹ שֶׁל ה' יִתְבַּרְךָ מִגְּבֹלֶת יַיִשׁ מְקוֹם אֲמַתִּי
 לְהִנְהִיגוֹת הַטֶּבַע, לְהַשְׁפִּיעַ אִם יִקְרָא הַמְצָנָה אִם לֹא.
 אֲלֵא שֶׁכֵּן רָצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׂקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת
 לֹא יִשְׁבֵּר אֶת הַטֶּבַע, אֲלֵא – חֶלֶק מֵהַפְּנוּנָה הִיא –
 שְׂתִּבְצָע תּוֹךְ גְּדָרֵי וְהִנְהִיגוֹת הַטֶּבַע, עַל-מְנַת לְזַכְּכֶם
 וְ"לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבַּרְךָ דִּיכָּה בְּתַחְתּוֹנִים".

וּבְזָה חֲטָאוּ הַמִּרְגְּלִים, שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לְדַעַת שֶׁכֵּל
 שְׁלִיחוֹתֶם הִיא אֶף וְרַק לְבַדֵּךְ בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, אֶת הָאָרֶץ
 הַכִּי קָל לְהִבְיֵא אֶת הַבְּטָחַת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִבְיֵאֵם
 אֶל הָאָרֶץ – הַבְּטָחָה שְׁבוּדָאֵי תְּבוּאָה לִירֵד פֶּעַל.

(על-פי לקוטי שיחות כרך יג עמ' 39 - מתוך 'לקראת שבת')

לכ ואפיקו שום ביש על ארעא די אלילו
 יתה לנת בני ישראל למימר ארעא די
 עברנא בה לאללא יתה ארעא מקטלת
 ותבהא היא וכל עמא די חזינא כגנה
 אנשין דמשחן :

(ב) וַיֵּצִיאוּ דַבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל-בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ
 אַרְצָא אֲכָלֶת וַיִּשְׁבִּיָהּ הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-רָאִינוּ
 בְּתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מַדּוֹת:

גדולים וגבהים וצריך לתת להם מדה, כגון גלית
 (שמואל א יז) : "גבהו יש אמות וזרת", וכן (שמואל ב כא) :
 "איש מדון", (ד"ה א יא) : "איש-מדה".

כ"ט אכלת יושביה • בכל מקום שעברנו, מצאנו
 קוברי מתים. והקדוש-ברוך-הוא עשה לטובה, כדי
 לטודם באכלם ולא יתנו לב לאלו. אנשי מדות •

לג ותמן חזינא ית גבריא בני ענק מן גבריא
 והוינא בעיני נפשנא פקמזין וכן הוינא
 בעיניהון :

(ג) וַיֵּשֶׁם רְאִינוּ אֶת-הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן-הַנְּפִילִים
 וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:

ובס"א : חגבים יש בכרמים כאנשים" (סוטה לח) • ענק •
 שמעניקים חמה בקומתן.

כ"ט הנפלים • ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו
 מן השמים בימי דור אנוש (יזמא ט) • וכן היינו
 בעיניהם • שמענו אומרים זה לזה : "נמלים (רא"ם

א וארימת כל פנשתא ויהבו ית קלהון וכבו
 עמא בלילא ההוא :

יד (א) וַתִּשָּׂא פְּלִי־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת-קוֹלָם וַיִּבְכוּ הָעָם
 בְּלִילָה הַהוּא:

כ"ט פל-העדה • סנהדראות.

ב ואתרעמו על משה ועל אהרן כל בני
 ישראל ואמרו להון כל פנשתא לוי דמיתנא
 בארעא דמצרים או במדברא הדין לוי
 דמיתנא :

(ב) וַיִּלְוּנוּ עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
 יְיָהֶם פְּלִי-הָעֵדָה לֹא-מִתְּנוּ בְּאָרֶץ מִצְרַיִם אוּ בַּמִּדְבָּר
 הַזֶּה לֹא-מִתְּנוּ:

כ"ט לוי-מתנו • הלואי ומתנו.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יבואו וישם מפודש : תורה א
 (א) את קולם. פעול למלת ותשא גם
 ויתנו : תורה ב
 (ב) וילונו. מבני נפעל מהפעלים
 השניים הנראים לנפעל שלם : תורה ג

אנשי מדות. כל איש הוא איש מדה
 רק טעמו מדות גדולות יותר מהכל
 וכן אנשי לבב ורבים כמו הם : תורה לג
 (לג) הנפילים. פירשתי : מן
 הנפילים. טעמו וגם אחרי כן אשר

(לב) ויצאו דבת הארץ. דבר שלא
 היה ואין פן יבא יוסף כי יבא הפך
 ויצאו. דבה מפעלי הפך מגזרת
 דובב שפתי ישנים ובמקומו פירשתי :
 אכלת יושביה. שהאזיר שלה רע :

ג וְלָמָּא יִי מַעַל יִתְנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמַנְפַּל
בְּחֶרֶב נַשִּׁינָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבָנָא הָלָא טַב
לָנָא דִּי נְתוּב לְמַצְרַיִם:

(ג) וְלָמָּה יִהְיֶה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל
בְּחֶרֶב נַשִּׁינוּ וְטַפְּנוּ יִהְיוּ לְבָנֵינוּ הַלֹּא טוֹב לָנוּ שׁוּב
מִצְרָיִמָּה:

ד וַיֹּאמְרוּ גְבֵר לְאַחֲזֵהי נִמְנִי רִישָׁא וְנְתוּב
לְמַצְרַיִם:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נַתְנֵה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה
מִצְרָיִמָּה:

כ"ט - נַתְנֵה רֹאשׁ • כְּתַרְגוּמוֹ: "נִמְנִי רִישָׁא". נְשִׁים עָלִינוּ מִלְּךָ. וְרַבּוֹתֵינוּ פִּירְשׁוּ: לְשׁוֹן עֲבוּדַת אֱלִילִים.

ה וַיַּנְפֵּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אֶפְיֵהוּן קָדָם כָּל
קְהַל כְּנַשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ה) וַיַּנְפֵּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ו וַיְהִישֶׁע בַּר נְוִן וְכָלֵב בַּר יִפְנֵה מִן מַאֲלָלֵי
יַת אַרְעָא בְּזַעַב לְבוֹשִׁיֵהוּן:

(ו) וַיְהִישֶׁע בֶּן־נֹון וְכָלֵב בֶּן־יִפְנֵה מִן־הַתָּרִים אֶת־
הָאָרֶץ קִרְעוּ בְּגָדֵיהֶם:

ז וַיֹּאמְרוּ לְכָל כְּנַשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר
אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא בָּהּ לְאַלְלָא יַתָּה טַבָּא
אַרְעָא לְחַדָּא לְחַדָּא:

(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָה טוֹבַת הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

ח אַם רַעְוָא בְּנָא קָדָם יִי וַיַּעַל יִתְנָא לְאַרְעָא
הָדָא וַיִּתְנֵה לָנָא אַרְעָא דִּי הִיא עֲבָדָא חֵלֵב
וּדְבַשׁ:

(ח) אִם־חֲפֵץ בָּנוּ יִהְיֶה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
וְנַתְנֵה לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִיא זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ:

ט בְּרַם כְּמִימַרָּא דִּי לֹא תִמְרְדוּן וְאַתּוּן לֹא
תִדְחַלוּן מִן עֲמָא דְאַרְעָא אַרִי בִידְנָא מְסִירִין
אַנוּן עֲדָא תְּקַפְּהוּן מְנַהוּן וּמִימַרָּא דִּי
כְּסַעְדָּנָא לֹא תִדְחַלוּן מְנַהוּן:

(ט) אַךְ בִּיהוֹהִי אֶל־תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ אֶת־עַם
הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֹנֵי הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיְהִי־הוּא
אֹתָנוּ אֶל־תִּירָאִם:

כְּשֵׁרִים שְׂבָהֶם מִתּוֹ: אִיּוֹב שֶׁהִיא מְגִין עֲלֵיהֶם (סוטה)
לח. דְּבַר אַחֵר: צִלוּ שֶׁל הַמְּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם.

כ"י - אֶל־תִּמְרְדוּ • וְשׁוּב - "וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ". כִּי
לַחֲמֹנֵי הֵם • נֹאכְלִים כְּלָחֶם. סָר צִלָּם • מְגַנֵּם וְחֹזְקִים;

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אוכְלֵי עַמִּי אֲכָלוּ לֶחֶם: סָר צִלָּם. כִּי
הַגִּבּוֹר אִם אֵין לוֹ מְגִן שְׂיָגֵן עָלָיו
וַיְהִיָּה צֵל לוֹ לְבוֹ גִּרָא: תוֹרָה י

(ו) וַיְהִישֶׁע בֶּן נֹוֹן. הַזְכִּירוּ מֹשֶׁה
בְּתַחֲלָה לְגִדּוֹל מַעֲלָתוֹ: תוֹרָה ז
(ט) כִּי לַחֲמֹנֵי הֵם. נֹאכְלִים כְּלָחֶם וְכֵן

(ג) שׁוּב מִצְרָיִמָּה. שֵׁם הַפּוֹעֵל כְּמוֹ
לֹא אוֹכַל קוֹם וּמִלְּךָ אֱלָקִים עִמּוֹ:
תוֹרָה ד
(ה) וַיַּנְפֵּל מֹשֶׁה. בְּרַצוֹנוֹ: תוֹרָה ו

(י) וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לְרָגוּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כ"י◀ לְרָגוּם אֹתָם • אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־כַּב. וְכְבוֹד ה' • (במדבר רבה) הֶעֱנַן יָרַד שָׁם.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנֹכָה יִנְאַצְנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנֹכָה לֹא־יִאֱמִינוּ כִּי בָּכֵל הָאֱתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ:

כ"י◀ עַד־אָנֹכָה • עַד הֵיכָן. יִנְאַצְנִי • יִרְגִּיזוּנִי. בָּכֵל הָאֱתוֹת • בְּשִׁבִיל כָּל הַנְּסִים שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם, הִזָּה לָהֶם לְהֶאֱמִין שֶׁהִיכַלְת בְּיָדִי לְקִים הַבְּטָחָתִי.

(יב) אֲכַנּוּ בְּדָבָר וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֶׂה אֶתְךָ לְגוֹי־גְדוֹל וְעַצוּם מִמֶּנּוּ:

כ"י◀ וְאוֹרְשָׁנוּ • כְּתַרְגוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמֶר: מָה אַעֲשֶׂה לְשִׁבוּעַת אַבּוֹת? וְאַעֲשֶׂה אֶתְךָ לְגוֹי־גְדוֹל • שְׂאֵתָה מִזְרַעַם (במדבר רבה) •

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשִׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֵעֲלִית בְּכַחַךְ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקְרַבּוֹ:

כ"י◀ וְשִׁמְעוּ מִצְרַיִם • "וְשִׁמְעוּ" אֶת אֲשֶׁר תִּהְרָגֶם. כִּי־הֵעֲלִית • "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֵעֲלִית בְּכַחַךְ הַגְּדוֹל אוֹתָם מִקְרַבָּם, וְכִשְׁשִׁמְעוּ שְׂאֵתָה הוֹרָגֶם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחֲטָאוּ לָךְ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: שֶׁכִּנְגַדְּם יְכַלַּת לְהִלָּחֵם, אֲבָל כִּנְגַד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יְכַלַּת לְהִלָּחֵם, וְזוֹ הִיא.

(יד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת שִׁמְעוּ כִּי־אֵתָה יְהוָה בְּקִרְבֵּי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עִין בְּעֵין נִרְאָה אֵתָה יְהוָה וְעַנְיָךְ עִמָּד עֲלֵהֶם וּבְעַמּוֹד עִנָּן אֵתָה הִלַּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוֹד אֵשׁ לַיְלָה:

כ"י◀ וַיֹּאמְרוּ אֶל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת • כְּמוֹ: "עַל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת", וְמָה יֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מָה שְׂאֵמֹר בְּסוּף הָעֵינָן: "מִבְּלַתִּי יְכַלַּת יִי", בְּשִׁבִיל שֶׁשִׁמְעוּ כִּי אֵתָה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעִין בְּעֵין אֵתָה נִרְאָה לָהֶם, וְהַכֵּל בְּדַרְךְ חֲבָה, וְלֹא הִפִּירוּ בְךָ שְׁנַתְקָה אֶתְכֶתָךְ מֵהֶם עַד הַנְּהָ.

אָבֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוֹרַת בְּלוּם, אֲבִירִיבּוּיָן

(י) לְרָגוּם אֹתָם. יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־כַּב: תּוֹרָה יֵא (יא) יִנְאַצְוִנִי. כְּמוֹ יְכַעֲסוּנִי וְרַבִּים חֲבָרָיו: וְטַעַם בְּקִרְבּוֹ. לְשׁוֹן שֶׁהָיוּ בְּתַחֲלָה לֵב אֶחָד לְטוֹב: תּוֹרָה יֵב (יג) וְשִׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הֵעֲלִיתִי. טַעְמוֹ וְאֲשֶׁר הֵעֲלִיתִי וְאַחַר שְׂאֵמֹר וְשִׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת הִיא אֶרֶץ כְּנַעַן פֶּרֶשׁ מָה שִׁמְעוּ עַל פֶּן פַּעַם אַחֲרַת שִׁמְעוּ כִּי אֵתָה ה' כְּבוֹדְךָ בְּקִרְבֵּי הָעָם הַזֶּה: תּוֹרָה יֵד (יד) אֲשֶׁר עִין בְּעֵין. עַל הַכְּבוֹד שֶׁרָאוּ הַזְּקֵנִים אוֹ עַל מִרְאָה כְּבוֹד ה' לְעֵינָי

בְּשִׁבְתָּם: תּוֹרָה טו

טו ותקטל ית עמא הדין פגברא חד וימרון
עממיא די שמעו ית שמע גברתך למימר:

(טו) וְהִמַּתָּה אֶת־הָעַם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעוֹךָ לֵאמֹר:

כז"י «וְהִמַּתָּה אֶת־הָעַם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד • פְּתָאם, וּמִתּוֹךְ כֶּף: יֵאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעוֹךָ וְגו'.

טז מְבַלְתִּי יוֹכֵלָא קָדָם יי לְאַעְלָא ית עמא
הדין לְאַרְעָא די קָנָם לְהוֹן וְקַטְלָנוּן
בְּמִדְבָּרָא:

(טז) מְבַלְתִּי יִכְלֹת יְהוָה לְהַבְיֵא אֶת־הָעַם הַזֶּה
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בְּמִדְבָּר:

יכֹלֵת • מִתּוֹךְ שְׁלֵא הִיָּה יִכְלֹת בְּיַדוֹ לְהַבְיֵאם —
שְׁחָטֵם. יִכְלֹת • שֵׁם דְּבַר הוּא.

כז"י «מְבַלְתִּי יִכְלֹת וְגו' • לְפִי שְׂוִיִּשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים
וְגִבּוֹרִים, (בְּרִכּוֹת לז) וְאֵינּוּ דוֹמָה פְּרַעַה לְשִׁלְשִׁים וְאֶחָד
מְלָכִים; זֹאת יֵאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. מְבַלְתִּי

יז וְכַעַן סָגִי כַעַן חִילָא קָדָם יי כְּמָא די
מְלִלְתָא לְמִימַר:

(יז) וְעַתָּה יִגְדַל־נָא כַּח אֲדֹנָי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר:

כז"י «יִגְדַל־נָא כַּח ה' • לְעִשׂוֹת דְּבוּרְךָ. כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר • וּמַהוּ הַדְּבוּר.

יח יי מְרַחֵק רְגוֹ וּמְסָגִי לְמַעַבְד טַבּוֹן שְׂבֻק
לְעוֹנָן וְלִמְרוּד וּלְחֻבְיֵין סִלַּח לְדַתְּיָבִין
לְאוּרִימְתָא וְדָלָא תְּבִין לֹא מְזַבִּי מִסְעַר חוּבִי
אֲבָהוֹן עַל בְּנֵין מְרַדִּין עַל דֵּר תְּלִימִי וְעַל דֵּר
רְבִיעִי:

(יח) יְהוָה אַרְךָ אַפִּים וְרַב־חֶסֶד נִשְׂא עֵוֹן וּפִשַׁע
וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פְּקָד עֵוֹן אֲבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלְשִׁים
וְעַל־רַבְעִים:

שְׂאֵתָה צְרִיף לְדַבְּרִי. כְּשִׁחְטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָה
וּבַמְּרִגְלִים, הִתְפַּלֵּל מִשָּׁה לְפָנָיו בְּ"אַרְךָ אַפִּים". אָמַר
לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: וְהִלָּא אֲמַרְתָּ לִּי לְצַדִּיקִים!
אָמַר לוֹ: וְהִלָּא אֲמַרְתָּ לִּי אֵף לְרָשָׁעִים! • וְנִקְהָ •
לְשָׁבִים. לֹא יִנְקָה • לְשִׂאֲנֵן שְׁבִים.

כז"י «ה' אַרְךָ אַפִּים • לְצַדִּיקִים וְלְרָשָׁעִים. כְּשִׁעֲלָה
מִשָּׁה לְמָרוֹם, מִצָּאוּ מִשָּׁה לְהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁהִיָּה
יּוֹשֵׁב וְכוּתֵב: "ה' אַרְךָ אַפִּים", אָמַר לוֹ: לְצַדִּיקִים?
אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: אֵף לְרָשָׁעִים! אָמַר לוֹ:
רָשָׁעִים יֵאבְדוּ! אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: תִּיֵּד,

יט שְׂבוּק כַעַן לְחוּבֵי עֲמָא הַדִּין כְּסִגְיָאוֹת
טַבּוֹתְךָ וְכְמָא די שְׂבֻקְתָא לְעֲמָא הַדִּין
מִמְצָרִים וְעַד כַּעַן:

(יט) סִלַּח־נָא לְעוֹן הָעַם הַזֶּה כַּגְּדֹל חֶסְדְּךָ וְכְאֲשֶׁר
נִשְׂאֵתָה לְעַם הַזֶּה מִמְצָרִים וְעַד־הַנְּהָ:

כז"י «כְּאֲמַר יי שְׂבֻקִית פְּתַתְגְּמֵךְ:

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלַּחְתִּי כְּדַבְּרְךָ:

כז"י «כְּדַבְּרְךָ • בְּשִׁבְלִי מַה שְׂאֲמַרְתָּ "פֶּן יֵאמְרוּ מְבַלְתִּי יִכְלֹת ה'".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אף וכן ונסלח לו עד שיעשה תשובה
שלמה: כגודל חסדך. בעבור חסדך
הגדול: וכאשר נשאתה. כטעם נושא
עון: ועד הנה. עד המקום הנה או
מיום שיצאו ממצרים ועד זה היום
כי יש הנה שם המקום כמו באו הנה
הלילה גם סימן זמן כמו ולא ראיתי
עד הנה וכבר פירשתי: תורה כ

(יז) יגדל נא. קרוב מאריכות אפים
כי כל מי שהוא ארך אפים יש לו
כח גדול לשבור בעסו והעד כאשר
דברת שאתה ארך אפים ואלה המדות
פירשתי בפפרשת כי תשא: תורה יח
(יט) סלח נא. אחר שמצאנו שאמר
אם יראו את הארץ אחר סלחתי
כדברך ידענו כי מלת סלח נא אריכות

(טו) ואמרו הגוים אשר שמעו את
שמעך. מצרים גם כנענים גם אחרים:
תורה טז
(טז) יכלת. שם כמו עד יבושת המים
ואיננו לשון מדה כדרך הדרש:
וישחטם במדבר. הטעם ויהרגם
ואמר וישחטם בעבור המדבר כי שם
ירעו הצאן: תורה יז

(כא) וְאוֹלָם חַיֵּאֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ:
 כא וּבָרַם קִנְיָם אָנָּה וַיִּמְלֵא יִקְרָא דַּיָּי יתָּ כָּל־
 אָרְעָא:

כ"א - וְאוֹלָם • כְּמוֹ "אָבֵל זֹאת אֲעֲשֶׂה לָהֶם". חַיֵּאֲנִי • לְשׁוֹן שְׂבוּעָה: פֶּשֶׁם שְׂאֲנִי חַי וַיְכַבְּדֵי יִמְלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כִּד אָקִים לָהֶם "כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרְאִים וְגו'", אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, הֲרִי זֶה מִקְרָא מְסֻרָה.

(כב) כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת־כְּבוֹדִי וְאֶת־אֲתֹנִי אֲשַׁרְעֲשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֲשׂוֹ פְעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:
 כב אַרְי כָּל גְּבֻרָא דַּחְזוּ יתָּ יִקְרִי וְיַת אֲתֹנִי
 דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּרָא וַנְּסִיאוּ קְדָמִי
 דַּנֵּן עֲשׂוֹ זְמַנִּין וְלֹא קִבְּלוּ בְּמִימְרֵי:

כ"ב - וַיִּנְסוּ • כְּמִשְׁמַעוּ. זֶה עֲשׂוֹ פְעָמִים • שְׁנַיִם בַּיָּם וּשְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם בַּשְּׁלֹו וְכו'. כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת עֲרַכִּין.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעוֹד). וְכִדִּי לְשַׁלֵּל פְּרוּשׁ זֶה, מִעֲתִיק תַּבַּת "זֶה", הַמּוֹרָה
 עַל דִּיּוֹק.

שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמָּן, וּשְׁנַיִם בַּשְּׁלֹו, וְכו' (רש"י יד, כב)
 זֶשׁ לְשַׁאֵל, מִדּוּעַ מִעֲתִיק בְּדַבְּרוֹ-הַמִּתְחִיל גַּם תַּבַּת "זֶה".
 וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דִּהְנֵה הַרְשָׁב"ם מִפְּרֹשׁ "עֲשׂוֹ פְעָמִים" הַרְבֵּה
 פְּעָמִים" (כְּמוֹ "עֲשֶׂרֶת מוֹנִים", וְאָפּוֹ עֲשׂוֹ נְשִׁים",

(לקוטי שיחות כג עמ' 105)

(כג) אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצֵי לֹא יִרְאוּהָ:
 כג אִם יִחְזוּן יתָּ אָרְעָא דִּי קִימִית לְאֲבֹתֵהוֹן
 וְכָל דְאַרְגִּיזוּ קְדָמִי לֹא יִחְזֻנָּה:

כ"ג - אִם־יִרְאוּ • לֹא יִרְאוּ. לֹא יִרְאוּהָ • לֹא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ.

(כד) וְעַבְדֵי כָּל־בְּיָד עֵקֶב הַיְיָהּ רוּחַ אַחֲרֵת עָמוּ וַיִּמְלֵא אַחֲרֵי וַהֲבִיאתוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזָרְעוּ יוֹרְשָׁנָה:
 כד וְעַבְדֵי כָּל־בְּיָד חֶלֶף דִּהְוָה רוּחַ אַחֲרֵי עֵמָה
 וְאֲשַׁלֵּם בְּמֵר דַּחֲלֵתִי וְאֲעֲלֶנָּה לְאַרְעָא דִּי עַל
 לְמַמֵּן וּבְנוּהִי יִתְרַכְּנָה:

כ"ד - רוּחַ אַחֲרֵת • (במדבר רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בְּפֶה
 וְאַחַת בְּלֵב. לְמַרְגְּלִים אָמַר: "אֲנִי עִמְכֶם בְּעֲצָה",
 וּבְלִבּוֹ הָיָה לּוֹמֵר הָאֲמֵת, וְעַל־יְדֵי־כֵן הָיָה בּוֹ כַח
 לְהַשְׁתַּקֵּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיֶה כָּל־בְּיָד, שֶׁהִיוּ סְבוּרִים
 שְׂיֵאֵמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֻפֵּר הַיּוֹשֻׁעַ (יהושע יד):
 "וַאֲשַׁב אוֹתוֹ דְּבַר כְּאֲשֶׁר עַם־לְבָבִי" וְלֹא "כְּאֲשֶׁר

עַם־פִּי". וַיִּמְלֵא אַחֲרֵי • וַיִּמְלֵא אֶת לְבוֹ אַחֲרֵי, וְזֶה
 מִקְרָא קָצֵר. אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה • חֲבֵרוֹן תַּנְתֵּן לוֹ.
 יוֹרְשָׁנָה • כְּתַרְגוּמוֹ: "יִתְרַכְּנָה", יוֹרִישׁוּ אֶת הָעֲנָקִים
 וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאִין לְתַרְגְּמוֹ "יִתְרַכְּנָה", אֲלֵא
 בְּמִקּוּם יִרְשָׁנָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(כא) חַי אֲנִי. טַעְמוֹ כְּאֲשֶׁר אֲנִי חַי כֵּן יִהְיֶה דְבַר־קִנְיָם: וַיִּמְלֵא. וְכֹאֲשֶׁר מְלֵא כְבוֹדִי אֶת כָּל הָאָרֶץ וְהַקְּרוּב שֶׁהוּא לְעֵתִיד וְטַעְמוֹ זֶה אֲעֲשֶׂה כְּדִי שְׂיִוָּדַע כְּבוֹדִי בְּעוֹלָם: תורה כב

(כב) זֶה עֲשׂוֹ פְעָמִים. הַטַּעַם רַבִּים וְהַזְכִּיר עֲשׂוֹ בְּעַבּוֹר הֵיוּתוֹ סוֹף חֲשׁוֹבֵן כִּי הוּא סוֹף הָאֲתָדִים וְרֹאשׁ הָעֲשֻׁרוֹת שֶׁהֵם בְּמַחְבֵּרַת הַשְּׁנִית: תורה כג

(כג) וְכָל מְנַאֲצֵי. מְבַיְנֵהֶם: תורה כד

(כד) וְעַבְדֵי כָּל־בְּיָד עֵקֶב הַיְיָהּ. הַזְכִּירוּ לְבָדוֹ בְּעַבּוֹר וַיִּהְיֶה כָּל־בְּיָד וְהַלּוּיִם וְהַכֹּהֲנִים אֵינֶם בְּכָל־ל הַשְּׂבוּעָה כִּי לֹא חֶלֶף מֵהֶם נְשִׂיא מְרָגֵל וְעוֹד לְכָל פְּקָדֵיכֶם לְכָל מִסְפָּרְכֶם אִף עַל פִּי שְׁלֹא הָיוּ הַכֹּהֲנִים גַּם הַלּוּיִם

כה וְעַמְלֹקָהּ וּכְנַעֲנָהּ יִתֵּב בְּמִישַׁר מִחַר אֶתְפָּנָיו וְטוּלוֹ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אֲרַח יָמָא לָכֶם הַמִּדְבָּר דְּרָךְ יַם־סוּף: פ

כ"ה" וְהָעַמְלֹקִי וְגו' • אם תלכו שם יתרגו אתכם, מאחר שאיני עמכם. מחר פנו • לאתוריתכם וסעו לכם וגו'.

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

כו ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר: (כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כז עד אימתי לכנשתא בישתא הדא די אנון מתרעמין עלי ית תרעמת בגי ישראל די אנון מתרעמין עלי שמיצ גדמי: (כז) עַד־מַתִּי לַעֲדָה הָרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מְלִינִים עָלַי אֶת־תִּלְלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מְלִינִים עָלַי שְׁמַעְתִּי:

כ"ה" לַעֲדָה הָרְעָה וְגו' • אלו המרגלים. (מגילה כ"ג ב) מפאן ל"עדה" שהיא עשרה. אשר המה מלינים. (כח) אָמַר אֱלֹהִים חִי־אֲנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאֻזְנֵי פִי אֶעֱשֶׂה לָכֶם:

כח אמר להון קים אנא אמר יי אם לא פמא די מלתון גדמי בן אעבר לכון: (כ"ה) אָמַר יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מְלִינִים • המרגלים מלינים אותם "עלי, שמעתי". (כח) אָמַר אֱלֹהִים חִי־אֲנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאֻזְנֵי פִי אֶעֱשֶׂה לָכֶם:

כ"ה" חִי־אֲנִי • לשון שבועה. אם לא וגו' פן אעשה • כפיכול איני חי. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם • שבקשתם ממני: "או במדבר הזה לו־מתנו".

כט במדברא הדין יפלון פגריכון וכל מנגיכוון לכל חשבנכון מבר עשרין שגין ולעלא די אתרעמתון עלי: (כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְלוּ פְּגִרְיֹכֶם וְכָל־פְּקַדְיֹכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֲשֶׁר הִלִּינְתֶּם עָלַי:

זמותו, ואלו הן "מבן עשרים שנה וגו'", להוציא שבוטו של לוי, שאין פקודיהם מבן עשרים. (ל) אִם־אַתֶּם תִּבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדֵי לְשַׁבַּן אֶתְכֶם בַּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בִּן־יִפְתָּח וַיְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:

לאם אתון תעלון לארעא די קימית במימרי לאשראה יתכון בה אלהן פלב ברי פנה ויהושע ברי נון: (ל) אִם־אַתֶּם תִּבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדֵי לְשַׁבַּן אֶתְכֶם בַּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בִּן־יִפְתָּח וַיְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הם רבים: ריח אחרת. כנגד התרים: והימלא אחרי. ודרך אחרי דברי ומלא אותו שהארץ טובה מאד ואין דבה: תורה כה (כה) והעמלקי והכנעני. הוא האמורי כי כל אמורי הוא כנעני ולא חשש הכתוב להפרישו בעבור העמלקי שהוא מבני שם וכנען שהוא אבי האמורי מבני חם וכן ויגד העמלקי והכנעני והעד ויצא האמורי ולא הזכיר העמלקי כי האמורי הוא העיקר: יושב בעמק. לארב לכם ויש אומר אף על פי שהעמלקי והכנעני יושבים בעמק פנו דרך ים סוף ולא

(לא) וּמִפְּנֵיכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבוֹי יְהוָה וְהֵבִיאֲתִי אֹתָם וַיִּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאַסְתֶּם בָּהּ:

(לב) וּפְגַרְיִכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה:

כ"ט - וּפְגַרְיִכֶם אַתֶּם • כְּתַרְגוּמוֹ ("די לְכוּן") לְפִי שְׁדָבַר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לְאֶרֶץ, וּבִקְשׁ לֹמַר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לְשׁוֹן זֶה כָּאֵן לֹמַר "אַתֶּם".

(לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וּנְשָׂאוֹ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עִדְתֶם פְּגַרְיִכֶם בַּמִּדְבָּר:

לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וּנְשָׂאוֹ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עִדְתֶם פְּגַרְיִכֶם בַּמִּדְבָּר:

כ"ט אַרְבָּעִים שָׁנָה • לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פְּחוּת מִבְּנֵי שְׁשִׁים, לְכַד נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדִי שִׁיְהִי אֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מְגִיעִים לְכָל שָׁשִׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הִיָּתְה בְּכָלֵל, וְאֶף־עַל־פִּי שְׁקֻדָּה לְשְׁלוּחַ הַמְּרַגְלִים, לְפִי שְׁמִשְׁעִשׂוּ אֶת הָעֵגֶל עַל־תְּהַ גְּזִירָה זֹו בַּמִּחְשָׁבָה, אֲלֵא שֶׁהַמִּתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאתָם, וְזֵהוּ שְׁנֵאָמַר (שמות א): "וּבִיּוֹם פְּקֻדֵי" - בְּמְרַגְלִים, "וּפְקֻדְתִּי עֲלֵיהֶם חֹטְאֵתָם". וְאֶף כָּאֵן נֵאָמַר "תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנְכֶם - שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחֹשֶׁב לָהֶם בְּמִנְזַן חִיָּיהֶם מְקַצֵּת שָׁנָה כְּכֹלָה, וּכְשֶׁנִּכְנסוּ לְשִׁנַּת שְׁשִׁים מֵתוֹ אֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים. וּנְשָׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: "וַיִּקְבְּלוּן יָת חוֹבֵיכֶן".

כ"ט אַרְבָּעִים שָׁנָה • לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פְּחוּת מִבְּנֵי שְׁשִׁים, לְכַד נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדִי שִׁיְהִי אֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מְגִיעִים לְכָל שָׁשִׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הִיָּתְה בְּכָלֵל, וְאֶף־עַל־פִּי שְׁקֻדָּה לְשְׁלוּחַ הַמְּרַגְלִים, לְפִי שְׁמִשְׁעִשׂוּ אֶת הָעֵגֶל עַל־תְּהַ גְּזִירָה זֹו בַּמִּחְשָׁבָה, אֲלֵא שֶׁהַמִּתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאתָם, וְזֵהוּ שְׁנֵאָמַר (שמות א): "וּבִיּוֹם פְּקֻדֵי" - בְּמְרַגְלִים, "וּפְקֻדְתִּי עֲלֵיהֶם חֹטְאֵתָם". וְאֶף כָּאֵן נֵאָמַר "תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנְכֶם - שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחֹשֶׁב לָהֶם בְּמִנְזַן חִיָּיהֶם מְקַצֵּת שָׁנָה כְּכֹלָה, וּכְשֶׁנִּכְנסוּ לְשִׁנַּת שְׁשִׁים מֵתוֹ אֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים. וּנְשָׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: "וַיִּקְבְּלוּן יָת חוֹבֵיכֶן".

(לד) בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תָּרַתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּדְעֶתֶם אֶת־תְּנוּאָתִי:

לד בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תָּרַתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּדְעֶתֶם אֶת־תְּנוּאָתִי:

כ"ט אֶת־תְּנוּאָתִי • שֶׁהֵנִיאֹתֶם אֶת לְבַבְכֶם מֵאַחֲרֵי. 'תְּנוּאָה' - לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ (במדבר ל): "כִּי־הֵנִיא אָבִיָּה אֹתָהּ".

(לה) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא וְזֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת הַנּוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְשָׁם יָמָתוּ:

לה אֲנִי יְהוָה יִי גְזִירַת בְּמִימְרֵי אִם לֹא דָא אֶעֱבַד לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דְאִדְמַנּוּן עָלַי בַּמִּדְבָּרָא הַדִּין וְסוּפּוֹן וְתִמְזֵן יָמוּתוּן:

(לו) וְהֵאֲנִישִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּלְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ:

לו וְהֵגְבִירָא דִי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלְלָא יָת אַרְעָא וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוּהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לְאַפְקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא:

אָבִי עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מֵהַדּוֹרֹת כְּלוּם, אַבְרַמִּיבִין

(לב) וּפְגַרְיִכֶם. שֶׁהֶם אַתֶּם: תּוֹרָה לֵג
 (לג) יִהְיוּ רַעִים. כִּי מִנְהַג הַרְעָה שְׁלֹא יַעֲמֹד וַיִּנָּחַת בְּמִקּוּם וְהַעֲד כְּאֶהֱל רַעִי: זְנוּתֵיכֶם. שְׁנֵנוּ מֵאַחֲרֵי וְאַמְרוּ נִתְּנָה רֵאשׁ: תּוֹרָה לֵד
 (לה) הַנּוֹעֲדִים עָלַי. שְׁאַמְרוּ לְרַגּוּם כְּאַבְנֵים עַבְדֵי הַשֵּׁם בְּעַבּוֹר שְׁאַמְרוּ
 (לו) וְהֵאֲנִישִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּלְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ:
 (לד) אֲשֶׁר תִּרְתֶּם. כְּצוּרֵי: אֶת תְּנוּאָתִי.

השירים ה: "דוֹכַב שְׁפֹתַי יְשָׁנִים", וַיִּשְׁנָה לְטוֹבָה וַיִּשְׁנָה לְרָעָה, לְרָעָה, לְכָף נֶאֱמַר כָּאֵן: מוֹצִיאֵי דַבַּת הָאָרֶץ רָעָה, שִׁישׁ דְּבָה שְׁהִיא טוֹבָה. דְּבָה • פּרליר"ש בְּלַע"ז.

כ"י • וַיִּשְׁבוּ וַיִּלְּנוּ עָלָיו • וּכְשֶׁשָׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה בְּהוֹצֵאת דְּבָה, אוֹתָם אֲנָשִׁים – "וַיִּמְתּוּ". כָּל הוֹצֵאת דְּבָה, לְשׁוֹן חֲנוּף דְּבָרִים שְׁמַלְקֵיחִים לְשׁוֹנָם לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ (שיר

~ נקודות משיחות קודש ~

עונש המרגלים למרות כפרת כל העם

הסיר משה רבינו עליו השלום בתחנוניו את גזרת ה' יתברך מעל בני ישראל, ופעל שלא ימות העם תכף, כִּי־אִם בְּמִשְׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְאִם־כֵּן מִדּוּעַ לֹא הוֹעִילוּ תַחֲנוּנָיו לְהַסִּיר הַגְּזֵרָה גַם מֵעַל הַמְּרַגְלִים עֲצָמָם ? !
וְלָכֵן, קִדְּם שְׁיִסְפֹּר הַכְּתוּב (בפסוק לו) אֲשֶׁר "וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דַבַּת הָאָרֶץ", שָׁנָה וְכַתֵּב אֶת תְּלוּנַת הַמְּרַגְלִים, לומר שחומר במרגלים עֲצָמָם שֶׁנִּתְּכַנְּנוּ לְחַלֵּק עַל מֹשֶׁה עֲצָמוֹ, כְּמִדְּבַר בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב "וַיִּלְּנוּ עָלָיו", וְלָכֵן לֹא הוֹעִילָה לָהֶם תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דִּ"אֵין קָטְגוֹר נַעֲשֶׂה סְגוּר".

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּשְׁבוּ וַיִּלְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דְבָה עַל־הָאָרֶץ: וּכְשֶׁשָׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה (יד, לו. ובפרש"י)
כָּבֵר קִדְּם לָכֵן (יג, כו ואילך) הוֹבָא בְּאֵרֵיכּוֹת סְפוּר הַמְּרַגְלִים וְטַעֲנוּתֵיהֶם וְכוּ', וְאִם כֵּן הַמְּשַׁמְעוֹת הַפְּשׁוּטָה, לְכַאוּרָה, הִיא שֶׁשָׁבוּ וְטַעְנוּ עַל מֹשֶׁה שְׁנִית. אֲךָ רַש"י כְּתֵב דְּאֵין הַפְּשׁוּט כֵּן, אֲלֵא הַכּוֹנֵה בְּנֵה הִיא לְתוּנָה הִרְאִישׁוּנָה "כְּשֶׁשָׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ" (ויעו"י) בְּמִפְרָשֵׁי רַש"י הַהֲבָרָה לְפִרּוּשׁ (ה). וְלִפִּי זֶה צְרִיךְ בִּיאוּר, לְמַאי כָּפַל הַכְּתוּב אֶת תְּלוּנַת הַמְּרַגְלִים שְׁנִית ?
וַיִּשׁ לומר שְׁבִנָּה בֵּא הַכְּתוּב לְיִשָּׁב שְׁאֵלָה. דְּהַנָּה, כָּבֵר

(ע"פ לקו"ש חו"ג עמ' 44 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ז) וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דַבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לְפָנָי יְהוָה:

לז ומיתו גבריא דאפיקו שום ביש על ארעא כמותנא קדם יי:

טבוּרָם, לְכָף נֶאֱמַר "בַּמַּגֵּפָה" וְלֹא "בַּמַּגֵּפָה". וְזֶהוּ "לְפָנָי ה'", בְּאוֹתָהּ הִרְאוּיָהּ לָהֶם עַל־פִּי מִדּוּתֵיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא מוֹרְד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

כ"י • בַּמַּגֵּפָה לְפָנָי ה' • בְּאוֹתָהּ מִיתָה הַהֲגוּנָה לָהֶם, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: הֵם חָטְאוּ בְּלִשׁוֹן וּנְשַׁתְּרַבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טְבוּרָם, וְתוֹלְעִים יוֹצְאִים מְלִשׁוֹנָם וּבְאֵין לְתוֹף

(ח) וַיְהִי־שֶׁעַ בְּנִזּוֹן וְכָל־בֶּן־יִפְנָה חַיּוֹ מִן־הָאֲנָשִׁים הֵהֱם הַהֲלֹכִים לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ:

לח ויהושע בר נון וכלב בר פננה אתקימו מן גבריא האנון דאזלו לאללא ית ארעא:

כ"י • וַיְהִי־שֶׁעַ וְכָל־בֶּן־חַיּוֹ • מִה תְּלַמּוּד־לוֹמַר "חַיּוֹ מִן־הָאֲנָשִׁים הֵהֱם" ? אֲלֵא מִלְּמַד שֶׁשָּׁטְלוּ (ב"ב קיז) חֵלְקָם שֶׁל מְרַגְלִים בְּאָרֶץ וְקָמוּ תַחֲתֵיהֶם לְחַיִּים.

(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּאֲבְלוּ הָעָם מְאֹד:

לט ומליל משה ית פתגמא האלין לכל בני ישראל ואתאבלו עמא לחדא:

(מ) וַיִּשְׁפְּמוּ בַּפֶּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשֵׁי־הָהָר לֵאמֹר הִנְנוּ וְעַלְיָנו אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטְאָנוּ:

מ ואקדימו בצפרא וסליקו לריש טורא למימר הא אנחנא סלקין לאתרא די אמר יי ארי חבנא:

אכן עורא על תורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ז) וַיִּמְתּוּ. כְּמוֹ מִתּוֹ בַּמַּגֵּפָה כָּלֵם יַחַד: תּוֹרָה לַח (לח) וַיְהִי־שֶׁעַ בֶּן נִזּוֹן. דְּבָרֵי מֹשֶׁה קוֹדֵם כָּלֵב: תּוֹרָה לַח

כ"ט • אֶל-רֹאשׁ-הָהָר • הוא הַר־רָדִף הָעוֹלָה לְאָרֶץ | אֲשֶׁר-אָמַר ה' • לְתַתָּה לָנוּ, שָׁם נַעֲלֶה • פִּי תִטָּאנוּ •
 יִשְׂרָאֵל • הִנָּנוּ וְעַלֵּינוּ אֶל-הַמָּקוֹם • לְאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל • | על אֲשֶׁר אָמַרְנוּ: "הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִצְרַיִם?"

(מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-פִּי | מא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְמָא לָמָּה דָּנִן אַתּוּן עֹבְרִין עַל
 יְהוָה וְהוּא לֹא תִצְלַח: | גִּזְרַת מִימְרָא דִּינִי וְהִיא לֹא תִצְלַח:

כ"ט • וְהִיא לֹא תִצְלַח • זו שְׂאֲתֶם עוֹשִׂין, לֹא תִצְלַח.

(מב) אֶל-תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ | מב לֹא תִסְקוּן אַרְי לִית שְׁכִנְתָּא דִּינִי בִּינִיכּוֹן
 לְפָנַי אִיבִיכֶם: | וְלֹא תִתְבְּרוּן קָדָם בְּעַלֵּי דְבְּכִיכּוֹן:

(מג) כִּי הָעַמְלִקִּי וְהַפְּנִיעִי שָׁם לְפָנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בַּחֲרֵב | מג אַרְי עֲמַלְקָא וְכַנְעֲנָא תִמְן קְדַמִּיכּוֹן
 כִּי-עַל-כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא-יְהִיֶּה יְהוָה | וְתִפְלוּן בְּחַרְבָּא אַרְי עַל כֵּן תִּכְתּוּן מִבְּתֵר
 עִמָּכֶם: | פְּלַחְנָא דִּינִי וְלֹא יְהִי מִימְרָא דִּינִי בְּסַעֲדִכּוֹן:

כ"ט • כִּי-עַל-כֵּן שַׁבְתֶּם • פְּלוֹמֶר: כִּי זֹאת תָּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שַׁבְתֶּם וְגו'.

(מד) וַיַּעֲפְלוּ לַעֲלוֹת אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה | מד וְאַרְשֶׁעוּ לְמַסַּק לְרִישׁ טוֹרָא וְאַרוֹן קְנִמָּא
 וּמֹשֶׁה לֹא-מָשׁוּ מִקְרֵב הַמַּחֲנֶה: | דִּינִי וּמֹשֶׁה לֹא עָדוּ מִגּוֹ מְשַׁרְיָתָא:

כ"ט • וַיַּעֲפְלוּ • לְשׁוֹן חֲזָק, וְכֵן (חֲבִיקוּם ב): "הִנֵּה עֲפֹלָה" • | כ"ט • וַיַּעֲפְלוּ • לְשׁוֹן חֲזָק, וְכֵן (חֲבִיקוּם ב): "הִנֵּה עֲפֹלָה" •
 אֵינַגְרִי"שׁ בְּלַע"ז. לְשׁוֹן עֲזוּת; וְכֵן (מִיכָה ד): "עֲפֹל" | מְפָרְשׁוּ: לְשׁוֹן אִפְל; הֲלָכּוּ חֲשָׁכִים שְׁלֹא בְרִשׁוֹת.

(מה) וַיִּרַד הָעַמְלִקִּי וְהַפְּנִיעִי הַיֹּשֵׁב בְּהַר הַהוּא וַיִּפְּתוּם | מה מִה וּנְחַת עֲמַלְקָא וְכַנְעֲנָא דִּיתֵב בְּטוֹרָא
 וַיִּפְתּוּם עַד-הַחֲרָמָה: | הַהוּא וּמַחֲנֵן וְטִרְדָּנוּן עַד חֲרָמָה:

כ"ט • וַיִּפְתּוּם • כְּמוֹ (דברים ט): "וְאָכַת אֹתוֹ טַחֲוֹן" – מִפֶּה אַחַר מִפֶּה • עַד-הַחֲרָמָה • שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל | כ"ט • וַיִּפְתּוּם • כְּמוֹ (דברים ט): "וְאָכַת אֹתוֹ טַחֲוֹן" – מִפֶּה אַחַר מִפֶּה • עַד-הַחֲרָמָה • שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל
 שֵׁם הַמְּאָרֶע.

טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: | טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ | (ב) בְּמַלְל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן אַרְי
 אֶל-אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם: | תַּעֲלוּן לְאַרְעַ מוֹתְבְּנִיכּוֹן דִּי אָנָּא יְהֵב לָכּוֹן:

כ"ט • כִּי תָבֹאוּ • בְּשׁוֹר לְהֵם שִׁיכְנְסוּ לְאָרֶץ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מא) והיא לא תצליח. העליה אל ראש ההר לא תצליח או העברת פי השם אין בה הצלחה: תורה מב
 מג) כי על כן שבתם. הואיל ושבתם כמו כי על כן לא נמתיה: תורה מד
 מד) ויעפילו. מגזרת עפל ובחן והטעם שעלו אל העפל: תורה מה
 מה) ויפתוהו ויפיתוהו. אמר רבי משה הפכה הספרי ו"ל כי היה ראוי להיותו ויפיתוהו וכן ויבקיך גם המה והנכון בעיניי שהוא מפעלי הפפל והיא מלה זרה: עד החרמה. שם מקום ויש
 מא) והיא לא תצליח. העליה אל ראש ההר לא תצליח או העברת פי השם אין בה הצלחה: תורה מב
 מג) כי על כן שבתם. הואיל ושבתם כמו כי על כן לא נמתיה: תורה מד
 מד) ויעפילו. מגזרת עפל ובחן והטעם שעלו אל העפל: תורה מה
 מה) ויפתוהו ויפיתוהו. אמר רבי משה הפכה הספרי ו"ל כי היה ראוי להיותו ויפיתוהו וכן ויבקיך גם המה והנכון בעיניי שהוא מפעלי הפפל והיא מלה זרה: עד החרמה. שם מקום ויש

~ נקודות משיחות קודש ~

המרגלים). דָּזָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמַעֲמַד וּמִצַּב הַנְּעִלָה הַנִּלְ, הָרִי זֶה גּוֹפָא הוּא הַכְּנָה אֶל הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ וְהַעֲבֹדָה עִם הָעוֹלָם, דְּדוֹקָא עַל-יַדִּי הַקְּדָמַת הַעֲבֹדָה ד"בְּכָל מֵאֲדָר", "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם" שְׁבַמְדְבָר, עַל-יַדִּי זֶה יְכוּלָה לְהִיט אַחֲר־כָּף הַעֲבֹדָה עִם הָעוֹלָם כְּשֶׁבִאוּ לְאֶרֶץ בְּשָׁלִימוֹת.

(מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, ש"פ שלח, מבה"ח תמוז התשמ"ז)

סמיכות פְּרַשְׁת הַנְּסֻכִּים לְפָרַשְׁת הַמְּרַגְלִים, כִּי הִתִּיקוֹן עַל מַעֲשֵׂה הַמְּרַגְלִים הוּא הִפְךָ מֵה שֶׁעָשׂוּ, וְלִהְפֹּס לְאֶרֶץ דוֹקָא, "כִּי תְבוֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ", וְשֵׁם גּוֹפָא לְעִסוֹק בְּעֲבֹדַת הַנְּסֻכִּים שֶׁעֲנַנְגֵם הַמִּשְׁכָּה לְמִטָּה וּבִירוֹר הַתְּחִתוֹן. וְעוֹד יֵשׁ לֹמַר, שֶׁהִקְשֵׁר דְּפָרַשְׁת הַנְּסֻכִּים לְפָרַשְׁת הַמְּרַגְלִים אֵינּוּ רַק מְשׁוּם שֶׁהַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ וְהַעֲבֹדָה דְּנְסֻכִּים הִיא תִּיקוֹן עַל חֵטָא הַמְּרַגְלִים, אֲלֵא יִתְרָה מְזוּ, שֶׁזָּהוּ הַמִּשְׁפָּךְ לְמָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר (כְּרִצוֹן

ג וְתַעֲבֹדוּן קִרְבָּנָא קָדָם יְיָ עֲלֵתָא אוּ נִכְסַת קוּדְשִׁיא לְאַפְרָשָׁא נְדָרָא אוּ בְנִדְבָתָא אוּ כְּמוֹעֵיכּוֹן לְמַעֲבַד לְאַתְקַבְּלָא כְּרַעוּא קָדָם יְיָ מִן תוֹרֵי אוּ מִן עֲנָא :

(ג) וְעִשְׂיָתֶם אִשָּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹזֵבָה לְפִלֵּא-נָדָר אוּ בְנִדְבָה אוּ בְּמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן-הַבֶּקָר אוּ מִן-הַצֹּאן :

בְּנִדְבָה • או שְׁתַּעֲשׂוּ אִשָּׁה בְּשָׁבִיל חֻבַת מוֹעֲדֵיכֶם, שְׁחִיבְתִי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּמוֹעֵד.

כִּש"י • וְעִשְׂיָתֶם אִשָּׁה • אֵין זֶה צְוּי, אֲלֵא : כְּשֶׁתְּבוֹאוּ שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשָּׁה לַה'. רִיחַ נִיחֹחַ • שִׁיחָה נַחַת רִיחַ לְפָנָי. לְפִלֵּא-נָדָר אוּ

ד וְיִקְרַב דְּמִקְרַב קִרְבָּנָה קָדָם יְיָ מִנְחָתָא סֵלְתָא עֲשׂוּרָנָא דְּפִילָא בְּרַבְעוֹת הֵינָא מִשְׁחָא :

(ד) וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קִרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֵלֶת עֲשׂוּרֹן בָּלוּל בְּרַבְעִית הֵהִין שָׁמֹן :

ה וְחִמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוֹת הֵינָא תַעֲבַד עַל עֲלֵתָא אוּ לְנִכְסַת קוּדְשִׁיא לְאַמְרָא חַד :

כִּש"י • וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב • תְּקַרְיָבוּ נְסֻכִּים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה. הַמִּנְחָה כָּלִיל וְהַשָּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ וְהֵינָן לְסֻפְּלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסְכַּת סֵפֶה (סוכה מח) •

ו וְחִמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוֹת הֵינָא תַעֲבַד עַל עֲלֵתָא אוּ לְנִכְסַת קוּדְשִׁיא לְאַמְרָא חַד :

(ה) וַיֵּינן לְנִסְכֵי רַבְעִית הֵהִין תַּעֲשֶׂה עַל-הָעֹלָה אוּ לִזְבַח לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד :

כִּש"י • לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד • עַל כָּל הָאֲמוֹר לְמַעַלָה הוּא מוֹסֵב : עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשָּׁמֶן וְעַל הַיֵּין.

ז אוּ לְדִקְרָא תַעֲבַד מִנְחָתָא סֵלְתָא תְרִין עֲשׂוּרָנִין דְּפִילָא בְּמִשְׁחַת תְּלַתוֹת הֵינָא :

(ו) אוּ לְאֵיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֵלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרֹנִים בְּלוּלָה בְּשָׁמֶן שְׁלִשִׁית הֵהִין :

כִּש"י • אוּ לְאֵיל • וְאֵם אֵיל הוּא. (מנחות צא) וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ : "אוּ" לְרַבּוֹת אֶת הַפְּלֶגֶס לְנִסְכֵי אֵיל (חולין כג) •

ח וְחִמְרָא לְנִסְכָּא תְּלַתוֹת הֵינָא תְּקַרְבַּב לְאַתְקַבְּלָא כְּרַעוּא קָדָם יְיָ :

(ז) וַיֵּינן לְנִסְכֵי שְׁלִשִׁית הֵהִין תְּקַרְבִּי רִיחַ-נִיחֹחַ לַיהוָה :

אבן עזרא על התורה - מהדרות בלום, אברמוביץ

בְּעִבוּר תְּפִלַּת מִשָּׁה אָמַר וְכִי תִשְׁגּוּ וְהָעֵד וְנִסְלַח לָהֶם וְהוֹצִרְךָ לְהַזְכִּיר מִשְׁפַּט מִנְחוֹת כָּל עוֹלָה וְזֹבַח וּבִסוּף וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיַד רָמָה רָמָז לְמַעֲשֵׂיהֶם וְהַזְכִּיר דְּבַר הַמִּקְוֶשׁ כִּי עֲשֶׂה בְּיַד רָמָה וּמְרֹב חֵמֶלֶת הַשָּׁם עַל יִשְׂרָאֵל שֵׁם הַצִּיצִית לְזָכַר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּיַד רָמָה אוּ שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח תּוֹרָה ג (ג) לְפִלֵּא. לְפָרֵשׁ וְכֵן וְהַפְּלָה ה' וְאֵם הוּא בְּה"א כִּי אוֹתִיּוֹת אֶהְיֶה מִתְחַלְּפוֹת : תּוֹרָה ד

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

(ח) וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בְּקָר עֲלֶיהָ אוֹזֹבַח לְפִלֵּא־נָדָר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה:

ח וְאֵרִי תַעֲבַד בַּר תּוֹרֵי עֲלֹתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשִׁיא לְפָרְשָׁא נָדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשִׁיא קָדָם יי:

(ט) וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבְּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֵשָׁה עֶשְׂרִינָיִם בָּלִיל בְּשֶׁמֶן חֲצֵי הַהֵיזֵן:

ט וְיִקְרַב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא סֹלֶתָא תְּלָתָא עֶשְׂרִינָיִן דְּפִילָא בְּמִשַׁח פְּלָגוֹת הֵינָא:

(י) וַיֵּן תִּקְרִיב לְנֶסֶף חֲצֵי הַהֵיזֵן אִשָּׁה רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה:

י וְחִמְרָא תִקְרַב לְנִסְפָא פְּלָגוֹת הֵינָא קִרְפֵּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעְוָא קָדָם יי:

כט"א אִשָּׁה רִיח־ אֵינוֹ מוֹסֵב אֶלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הֵיזֵן אֵינוֹ אִשָּׁה, שְׁאֵינוֹ נִתֵּן עַל הָאֵשׁ.

(יא) כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה לְשׂוֹר הָאֶחָד אוֹ לְאֵיל הָאֶחָד אוֹ־לֵשָׁה בְּכַבָּשִׁים אוֹ בְּעִזִּים:

יא כְּדִין יִתְעַבַּד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדַכְרָא חַד אוֹ לְאִמְרָא בְּאִמְרָא אוֹ בְּעִזָּא:

כט"ב אוֹ לֵשָׁה וְגו' • בֵּין שֶׁהוּא בְּכַבָּשִׁים, בֵּין שֶׁהוּא בְּעִזִּים. כְּכֹשׁ וְשֶׁה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנַתָּם. אֵיל • בֶּן שְׁלֹשָׁה־עָשָׂר חֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד.

(יב) כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כִכָּהֵן תַּעֲשׂוּ לְאֶחָד כַּמִּסְפָּרָם: כַּמִּסְפָּרָם • כַּמִּסְפָּרָם שֶׁל בְּהֵמוֹת — מִסְפָּרָם שֶׁל תִּקְרִיבוֹ לְקִרְבָּן, כִּכָּהֵן תַּעֲשׂוּ נִסְכִּים לְכָל אֶחָד מֵהֶם.

יב כַּמְנִינֵן דִּי תַעֲבִדוּן כְּדִין תַּעֲבִדוּן לְחַד כַּמְנִינְהוּן:

כט"ג כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ • כַּמִּסְפָּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר תִּקְרִיבוֹ לְקִרְבָּן, כִּכָּהֵן תַּעֲשׂוּ נִסְכִּים לְכָל אֶחָד מֵהֶם.

יג כָּל צִיבָא יַעֲבַד כְּדִין יָת אֵלֵין לְקִרְבָּא קִרְבֵּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעְוָא קָדָם יי:

(יג) כָּל־הָאֲזִרַח יַעֲשֶׂה־כִּכָּהֵן אֶת־אֱלֹהֵי לְהִקְרִיב אִשָּׁה רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה:

יג כָּל צִיבָא יַעֲבַד כְּדִין יָת אֵלֵין לְקִרְבָּא קִרְבֵּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעְוָא קָדָם יי:

(יד) וְכִי־יִגֹּר אֶתְכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם יַעֲשֶׂה אִשָּׁה רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בֵּן יַעֲשֶׂה:

יד וְאֵרִי יִתְגַּיֵּר עִמְכוּן גֵּיזְרָא אוֹ דִּי בִּינְיֻכוּן לְדִרְיֻכוּן וְיַעֲבַד קִרְבֵּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעְוָא קָדָם יי כַּמָּא דִּי תַעֲבִדוּן בֶּן יַעֲבַד:

(טו) הַקְהֵל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כַּכֶּם בְּגֵר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה:

טו קְהֵלָא קְהֵלָא קְהֵלָא חַד לְכוּן וְלַגֵּיזְרָא דִּיתְגַּיֵּר קַיִם עֲלֵם לְדִרְיֻכוּן כְּנִתְכוּן כְּגֵיזְרָא יִהְיֶה קָדָם יי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט מִנְחָה סֹלֶת. עֶשְׂרֵן לְאֶחָד מִן הַצֵּאֵן: תּוֹרָה י
 (יא) שֶׁה כְּבָשִׁים. אוֹ עִזִּים וְכֵן פִּירֵשׁ בְּסוֹף לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד אוֹ אִם הִקְרִיב אֵיל
 טהא מִנְחָתוֹ כְּפִלִּים פִּי הַכֹּכֵשׁ הוּא קָטָן. וְלֹא הַזְכִּיר עִם בֶּן הַבְּקָר נִדְבָה וְהַזְכִּיר שְׁלָמִים בְּעִבּוֹר שְׁלֹא הַזְכִּירוֹ בְּתַחֲלָה וּמִשְׁפַּט הַכָּל אֶחָד: תּוֹרָה יב
 (יב) וְטַעַם כַּמִּסְפָּרָם. עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן וְהַיֵּזֵן: תּוֹרָה יג
 (יד) אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם. הַיּוֹם: תּוֹרָה טו
 (טו) הַקְהֵל. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי זֶה הַקְהֵל

שיעור יומי ליום שישי כ"ז סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - טו - פרשת שלח
כ"ט • כַּכֶּם כַּגֵּר • כְּמוֹתְכֶם, כֵּן גַּר. וְכֵן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן עִבְרִית (בראשית יג): "כָּגֵן־הָ' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". (מ"א. כב): "כְּמוֹנֵי
כְּמוֹד, כְּעַמִּי כְּעַמְּךָ".

טו) תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וּלְגַר הַגֵּר
אֶתְכֶם: פ

טו) אֲוִרִיתָא חֲדָא וְדִינָא חַד יִהִי לְכוּן
וּלְגִיורָא דִּיתְגִּיר עֲמִכוּן:

~ יום שישי כ"ז סיון ~

יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יז) וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

יח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה:

יח) מִלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן
כְּמַעֲלָכוּן לְאַרְעָא דִּי אָנָּא מְעַל יִתְכוּן
לְתַמָּן:

יט) כַּכֶּם כַּגֵּר • מִשְׁנֵה "בֵּיאָה" זוּ מְכַל
בֵּיאוֹת שְׁבִתוֹרָה, שְׁכַלְן נֹאמַר: "כִּי־תְבֹאוּ", לְפִיכָף
כַּלְן לְמַדוֹת זוּ מְזוּ, וְכִינֵן שְׁפַרְט לָךְ הַכְּתוּב בְּאַחַת

מִהֵן, שְׂאִינָה אֵלָא לְאַחַר יְרֻשָׁה וְיִשִּׁיבָה, אִף כַּלְן כֵּן.
אֲבָל זוּ נֹאמַר בָּהּ: "בְּבֹאֲכֶם", מְשֹׁנְכִסּוּ בָּהּ וְאֲכָלוּ
מִלְחָמָה, נִתְחַיְבוּ בְּחֻלָּה.

יט) וְהָיָה בְּאֲכַלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיָמוּ תְרוּמָה
לְיהוָה:

יט) יִי וְהִיא בְּמִיכְלָכוּן מִלְחָמָא דְאַרְעָא תְּפָרְשׁוּן
אֲפָרְשׁוּתָא קָדָם יְיָ:

כ) רֵאשִׁית עֲרֻסְתְּכֶם חֲלָה תִרְיָמוּ תְרוּמָה כְּתוּמָה
גֵּרָן בֵּן תִּרְיָמוּ אִתָּהּ:

כ) כִּרִּישׁ אֲצוּתְכוּן חֲלָתָא תְּפָרְשׁוּן אֲפָרְשׁוּתָא
כְּמָא דִּי מְפָרְשִׁין מִן אֲדָרָא כֵּן תְּפָרְשׁוּן
יְתָה:

כ"ט) רֵאשִׁית עֲרֻסְתְּכֶם • כְּשִׁתְּלוּשׁוּ כְּדִי עֲרִיסוֹתֵיכֶם
שְׂאֲתֶם רְגִילֵין לְלוּשׁ בְּמִדְבָּר, וְכִמְהָ הִיא? (שְׁמוֹת טז):
"וַיִּמְדוּ בְּעַמְרִי", "עַמְרִי לְגִלְגָּלֶת" (וְשַׁעוּרֵי אֲרָבַעִים
וְשִׁלֵּשׁ בִּיצִים וְחֹמֶשׁ בִּיצָה) תִּרְיָמוּ מִרֵאשִׁיתָהּ, כְּלוּמַר,
קָדָם שְׂתֵאכְלוּ מִמֶּנָּה, רֵאשִׁית תִּלְקַח חֲלָה אַחַת תְּרוּמָה

לְשֵׁם ה' • חֲלָה • טוֹרִטִי"ל כְּלַע"ז. כְּתוּמָה גֵּרָן •
שְׁלֵא נֹאמַר בָּהּ שַׁעוּר, וְלֹא כְּתוּמָה מְעַשֵּׂר, שְׁנֹאמַר
בָּהּ שַׁעוּר. אֲבָל חֲכָמִים נִתְּנוּ שַׁעוּר לְכַעַל הַבֵּית –
אֶחָד מְעַשְׂרִים וְאֶרְבָּעָה, וְלִנְחֹתוֹם – אֶחָד מֵאַרְבָּעִים
וְשִׁמוֹנָה.

כ"א) מִרֵאשִׁית עֲרֻסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לְיהוָה תְרוּמָה
לְדֹרֹתֵיכֶם: ט

כ"א) כִּא מְרִישׁ אֲצוּתְכוּן תִּתְּנוּן קָדָם יְיָ אֲפָרְשׁוּתָא
לְדֹרִיכוּן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוא לקריאה ולפי דעתו שאין סימן
קריאה בלשון הקדש והעד הארבעה
והאחד מהם משה רק זה ה"ה"א
הוא ה"א הדעת וסימן הקריאה איננו:
כַּכֶּם כַּגֵּר. כָּכֵר בְּאֶרְתִּי מִשְׁפַּט הַכְּפִי"ן
בְּהִתְחַבְּרָם: תורה טז

טז) וְטַעַם תּוֹרָה אַחַת. לְכַר מְהוּלוֹת
כִּי הוּלוֹת הֵם בְּחַיִּיב חֻקָּה וְעוֹד אָמַר
הַשֵּׁם כְּאֲשֶׁר תְּבִיאוּ מִנְחָה עַל הַעוֹלָה
מִהַסְלַת כֵּן תִּתְּנוּ גַם מְעִרְסוֹתֵיכֶם וְאִין
צוּרָךְ לְהִזְכִּיר מַה שְׁקָבְלוּ קַדְמוֹנֵינוּ

ו"ל כי הם שתיים חלה ותרומה ושעורן
לפי שכל דבריהם אמת וזולתם הכל
הנה שעור נוסף בין שעשו בשגגה
מה שצויו שלא לעשות ויבין שלא
עשו בשגגה מה שצויו לעשות: תורה יז

וְלֹא כָלָהּ. תִּתְּנוּ לָהּ תְּרוּמָה • (ספרי) לְפִי שְׁלֹא שָׁמַעְנוּ שְׁעוֹר לְחִלָּה, נֹאמַר "תִּתְּנוּ", שִׁיחָא בָּהּ כְּדִי נִתְּנָה.

כִּי־יִמְרָא שִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם • (ספרי) לָמָּה נֹאמַר? לְפִי שִׁנְאַמַר: "רֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי רֵאשׁוּנָה שְׁבַעסוֹת, תִּלְמוּד־לוֹמַר: "מֵרֵאשִׁית" – מִקְצָתָהּ

~ נקודות משיחות קודש ~

לה' הארץ ומלוואה

לְהִבִּיאַ לּוֹ פְּרֻנְסָתוֹ, כִּי־אִם שְׁמֵאָמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים, שִׁיבִיאַ לּוֹ אֶת פְּרֻנְסָתוֹ עַל־יְדֵי הַזְּרִיעָה. וְזֶהוּ תִכְן מִצְוֹת חִלָּה, שֶׁהָאָדָם מִבִּין וּמִפִּיר שְׁלֹא מִגִּיעַתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ עֲשֶׂה אֶת הַחִיל הַזֶּה, כִּי־אִם הַקֶּב"ה לְבַדּוֹ הִבִּיא לּוֹ אֶת הַבְּרָכָה, וְאִם כֵּן הָרִי אֵין הַתְּבוּאָה וְהַעֲסָה שִׁיכִים לוֹ, אֲלֵא לְהַקְב"ה. וְלִכֵּן הוּא נוֹתֵן אֶת "רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם" – "תְּרוּמָה לַה'", כִּי בְּאֵמַת שִׁיבַת הָעֲסָה לְהַקְב"ה. וְזֶהוּ "כָּל הַמִּקְנִים מִצְוֹת חִלָּה כְּאֵלוֹ בְּטַל ע"ז", כִּי בְּקִיּוּם מִצְוֹת חִלָּה מֵרָאָה הָאָדָם שְׂאִין כַּח וּשְׁלִיטָה לְשׁוּם דְּבָר מִבְּלַעֲדֵי ה', וְאִפִּילוֹ פְּרֻנְסָתוֹ אֵינָה מְגִיעָה מֵעֲצָמָה ע"פ דְּרָכֵי הַטֵּבַע כִּי־אִם מֵהַקְב"ה לְבַדּוֹ. (ע"פ לקו"ש ח"ח עמ' 183 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

מֵרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה (טו, כא) לָמָּה נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת חִלָּה לְפָרֶשֶׁת ע"ז, לוֹמַר לָךְ, שְׁכַל הַמִּקְנִים מִצְוֹת חִלָּה כְּאֵלוֹ בְּטַל ע"ז (ויקרא רבה פט"ו, ו) אָמְרוּ חז"ל (שבת לא, א) "אֲמוּנָתָה זֶה סֵדֶר זְרָעִים", וּפְרָשׁ בְּתוֹס' (ד"ה אמונת) "שְׁמֵאָמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים זְוֹרַע". וְהַחֲדוּשׁ בְּזֶה הוּא, דְּהָרִי הַמְּשַׁקֵּיעַ בְּעִבּוּדַת הַשְּׂדֵה, עֲלוּל לְחֶשֶׁב, שְׂגוּדוֹל הַתְּבוּאָה וְרוֹחֵיו שְׁמִקְבַל מֵעִבּוּדָה זו, הֵם תּוֹצְאָה מִגְּדֹל גִּיעַתוֹ וְהַשְּׁקָעוֹת בְּשְׂדֵהוּ, וְ"כֹחֵי וְעֲצָם יְדֵי עֲשֶׂה לִי אֶת הַחִיל הַזֶּה" ח"ו. אֲךָ יִשְׂרָאֵל הַזְּוֹרַע אֶת שְׂדֵהוּ יוֹדַע, שְׂגוּדוֹל הַתְּבוּאָה וְאִיבּוּתָהּ אֵינֶם בָּאִים מִ"כַּחוֹ" שֶׁל הָאָדָם ח"ו, כִּי־אִם הַקְב"ה הוּא הַ"נוֹתֵן לָךְ כַּח לַעֲשׂוֹת חִיל", וְ"בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר". וְלִכֵּן זְרִיעַתוֹ אֵינָה מִפְּנֵי שְׁכַבְחַת הַשְּׂדֵה

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כָּכֵל הַמִּצְוֹת: מַה הָעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת, (כריתות ו) פּוֹרֵק עַל וּמִפְּר בְּרִית וּמִגְלָה פְּנִים, אֲךָ מִצְוָה זו פּוֹרֵק בָּהּ עַל וּמִפְּר בְּרִית וּמִגְלָה פְּנִים, וְאֵיזוֹ? זו עִבּוּדַת כּוֹכָבִים. אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה • (הוריות ח) "אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לָךְ" – מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעְנוּם (תהלים כב): "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתִּים־זו שְׁמַעְתִּי".

כִּי־יִמְרָא וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ • (ספרי) עִבּוּדַת כּוֹכָבִים הִיְתָה בְּכֹלל "כָּל הַמִּצְוֹת" שֶׁהַצְּבוּר מִבִּיאִין עֲלֵיהֶם פֶּר, וְהָרִי הַכְּתוּב מוֹצִיאָה כְּאֵן מִקְלָלָן, לְדוֹן בְּפֶר לַעֲלוֹה וְשַׁעִיר לַחֲטָאָת. וְכִי תִשְׁגּוּ וּגו' • (שם) בְּעִבּוּדַת כּוֹכָבִים - הַכְּתוּב מְדַבֵּר; או אֵינּוּ אֲלֵא בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה" –

~ נקודות משיחות קודש ~

מִשְׁפָּטִים, שֶׁהֵם מִצְוֹת שְׁכִלְיוֹת, הֵינּוּ הַנְּהַגוֹת יִשְׂרָאֵל. הָאָדָם מִמְצִיא אוֹפְנִים וְטֻעָמִים תְּדָשִׁים שְׁעַל־יָדָם הוּא 'מַעֲקָם' וּמַעֲוֹת אֶת שְׁכָל הַתּוֹרָה. (לקוטי שיחות לח עמ' 57)

פּוֹרֵק עַל, וּמִפְּר בְּרִית, וּמִגְלָה פְּנִים (רש"י טו, כב) פּוֹרֵק עַל – כִּנְגַד חֻקִּים, שֶׁהֵם גְּזוּרוֹת הַמִּלְךְ, וּמִטְרַתָּם קִבְּלַת עַל. מִפְּר בְּרִית – כִּנְגַד עֲדוֹת, שֶׁהֵם עֲדוֹת וְזָכוֹן לְחִסְדֵי הַמֶּלֶךְ וְכִדּוּמָה, וְהֵם כִּנְגַד שְׁמִירַת 'בְּרִית' (בְּרִית הִיא אוֹת וְזָכוֹן בֵּין כּוֹרְתֵי הַבְּרִית). מִגְלָה פְּנִים – כִּנְגַד

(כג) אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהִלָּאָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

שיעור יומי לשבת קודש כ"ח סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - טו - פרשת שלח
 כש"י את כל אשר צוה וגו' • (ספרי) מגיד, שְׁפַל המוֹדָה בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִים, כְּכּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה וּבְכָל מַה שֶׁנִּתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְ"מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה".

כד ויהי אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת:

כש"י אם מעיני העדה נעשתה לשגגה • (הוריות ה' ב) אם מעיני העדה נעשתה עברה זו על ידי שוגג, כגון ששגגו והורו על אחת מן העבודות שהיא מתרת לעבד עבודת כוכבים בכהן. לחטת • (הוריות יג, זבחים צ')

וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ונסלח להם פישגגה הוא והם הביאו את קרבנם אשה ליהוה וחתאתם לפני יהוה על שגגתם:

כש"י הביאו את קרבנם אשה לה' • (ספרי יבמות ט) זה האמור בפרשה, הוא פר העולה, שְׁנֶאֱמַר: "אשה לה". וחתאתם • זה השעיר.

וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ולגה הגר בתוכם פי לכל העם בשגגה: ם

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

כז ואם אגש חד יחוב בשלו ויקרב עזא בת שתה לחטאתא: בת שנתה לחטאת:

כש"י תחטא בשגגה • בעבודת כוכבים. עז בת שנתה • שאר עברות - יחיד מביא כשבה או שעירה, וכזו קבע לה שעירה.

וכפר הכהן על הנפש השגגת בחטאה בשגגה לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו:

כח ויכפר כהן על אגש דאשתלי במחבה בשלו קדם יי לכפרא עלוהי וישתבק לה: (כה) וחתאתם. היא השעיר ובעבור שהוא סמוך אל עזים הוא קטן וזה החטא הוא שלא עשו מה שצוה לעשות: תורה כו

כט וַיִּצְיָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דִּיתְגִּיר
בְּיַהוּן אֲוִרְתָּא תְּדָא יְהִי לְכוּן לְדִיעְבֵּד
בְּשָׁלוֹ:

(כט) הָאֲזָרַח בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הֵגַר בְּתוֹכֶם תּוֹרָה
אַחַת יְהִי לָכֶם לַעֲשֹׂה בְּשִׁגְגָה:

ל וַאֲנִי דִיעְבֵּד בְּרִישׁ גְּלִי מִן יִצְיָבָא וּמִן
גִּיּוֹרָא קָדָם יְיָ הוּא מְרַגֵּז וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא
הֵהִיא מַגּוּ עַמָּה:

(ל) וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה | בֵּיד רָמָה מִן־הָאֲזָרַח
וּמִן־הֵגַר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מִקִּרְבַּ עַמָּה:

מִלְךְ־אֲשׁוּר". וְעוֹד דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִפָּאן לְמִכְרֵךְ אֶת
הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכַרְתָּ (סנהדרין ז. כריתות ד).

כ"ט • בֵּיד רָמָה • בְּמִזִּיד • מְגַדֵּף • מִחְרַף, כְּמוֹ: (יחזקאל
ד) "וְהִיִּתָּה חֲרָפָה וְגְדוּפָה", (ישעיה לז): "אֲשֶׁר גְּדַפּוּ נַעֲרֵי

לא אַרְי עַל מִימְרָא דִּי בְּסַר וְיַת פְּקוּדוּיָהּ
אֲשַׁנֵּי אֲשַׁתְּצָאָה תִּשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא הֵהִיא חוֹבָה
בָּה:

(לא) כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוֹתוֹ הִפְּרָה |
תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עוֹנָה בָּה: פ

כ"ט • דְּבַר־ה' • (סנהדרין זט) אֲזַכְרֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהִשְׁאָר – מִפִּי מִלְּשָׁה. עוֹנָה בָּה • בְּזִמְן שְׁעוֹנָה
בָּה, שְׁלֵא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה.

כ"ט • דְּבַר־ה' • (סנהדרין זט) אֲזַכְרֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהִשְׁאָר – מִפִּי מִלְּשָׁה. עוֹנָה בָּה • בְּזִמְן שְׁעוֹנָה
בָּה, שְׁלֵא עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה.

לב וַיהוָה כְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא וְאִשְׁכַּחוּ גִבְרָא
פֶּד מְגַבֵּב אַעֲזִין בְּיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא:

(לב) וַיְהִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ
עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

כ"ט • וַיְהִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמְצְאוּ • (ספר) בְּגִנּוּתָן שָׁל יִשְׂרָאֵל דְּבַר הַפְּתוּב, שְׁלֵא שְׁמְרוּ אֱלָא שַׁבַּת
רֵאשׁוּנָה, וּבְשִׁנְיָה בָּא זָה וְחִלְלָהּ.

כ"ט • וַיְהִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמְצְאוּ • (ספר) בְּגִנּוּתָן שָׁל יִשְׂרָאֵל דְּבַר הַפְּתוּב, שְׁלֵא שְׁמְרוּ אֱלָא שַׁבַּת
רֵאשׁוּנָה, וּבְשִׁנְיָה בָּא זָה וְחִלְלָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

המעשה הוא העקר

וַיִּזְכּוּן זָה עַל־פִּי הַמְּבַאֵר בְּסַה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו,
ועוד) שֶׁהַטַּעַם לָזֶה שְׂרָצוּ הַמְּרַגְלִים לְשַׂאֵר בְּמִדְבָּר הוּא כִּי
עָקַר עֶסְקָם בְּמִדְבָּר הִיָּה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְכִמְחַזְ"ל (מכילתא
בשלה טז, ז) לא נִתְּנָה תּוֹרָה לְדְרוּשׁ אֱלָא לְאוּכְלֵי הַמֶּן,
דְּעָקַר לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּהִכְנָה וְהַשְׁנָה, מַה־שְּׂאִין־בֶּן
בְּאֶרְץ יִשְׂרָאֵל עָקַר הַעֲבוּדָה הִיא בְּמַעֲשֵׂה - מִצְוֹת
מַעֲשִׂוֹת, "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ" וְגו'.

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: (טו, לב)
מַעֲשֵׂה הַמְּקוֹשֵׁשׁ הִיָּה כּו' מִיָּד אַחַר מַעֲשֵׂה מְרַגְלִים, דְּאָמַר
בְּמִדְבָּר דְּלִשְׁם שְׁמַיִם נִתְּפֵן, שְׁהִיוּ אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל, בִּינָן
שְׁנִגְזַר עֲלֵיהֶן שְׁלֵא לְכַנֵּס לְאֶרֶץ מַמְעֵשֶׂה מְרַגְלִים, שׁוּב אִין
מְחַיְבִין בְּמִצְוֹת. עַמְד וְחִלְל שַׁבַּת, כְּדִי שְׁהַרְג וְיִרְאוּ
אַחֲרֵים (תור"ה אפילו, בבא בתרא קיט, ב)
זֶשׁ לְעִינָן, מַהוּ הַטַּעַם לָזֶה שְׁחֻשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשׁוּם
שְׁנִגְזַר עֲלֵיהֶם שְׁלֵא לְכַנֵּס לְאֶרֶץ, אִינְם מְחַיְבִים בְּמִצְוֹת,
דְּמַדּוּעַ דְּפִטְרוּ מַחֲיוּב הַמִּצְוֹת בְּשִׁבְלִי זָה?

אכן עורא על התורה - מהורות כלום, אברמובין

(לב) בְּמִדְבָּר. לְפִי דְעִמָּי שֶׁהוּא מִדְבָּר
סִינַי וְכִבְר הַזְּכָרְתִי לָמָּה נִסְמְכָה
הַפְּרָשָׁה גַם יִתְכַן שְׁעֵשֶׂה הַמְּקוֹשֵׁשׁ
בֵּיד רָמָה וְהַזְּהִירוּהוּ וְלֵא הוֹעִיל. זֶשׁ
אוֹמְרִים וַיִּקְרִיבוּ אוֹתוֹ לֵיל רֵאשׁוֹן:
תורה לב

רָמָה: וְאֶת מִצְוֹתוֹ הִפְּרָה. שְׁעִנְהוּ שְׁלֵא
לְעֲשׂוֹת בֵּיד רָמָה וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אוֹ אִם
זָכַר מִצְוֹתוֹ בְּסִתְר: הַנֶּפֶשׁ הִיא.
אִינְנָה הַמְּשַׁבְּלָת כְּדִבְרֵי תוֹעָה רוּחַ רַק
הוּא חִבּוּר נֶפֶשׁ עִם הַגּוּף: עוֹנָה בָּה.
כְּמוֹ דְּמוּ בְּרֵאשׁוֹ: תורה לב

(כט) תּוֹרָה אַחַת. כְּזֹאת תּוֹרַת
הַחֻטָּאת: תורה ל
ל) בֵּיד רָמָה לְהִרְאוֹת הַכֹּל שְׂאִינְנוּ
זָכַר מִהַשֵּׁם: מְגַדֵּף. כְּדִרְךָ לְשׁוֹן בְּנֵי
אָדָם: תורה לא
לא) כִּי דְבַר ה' בָּזָה. זָה הוּא בֵּיד

שְׁהִיא עֲבוּדַת "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" כַּנִּל.

וְעַל זֶה בָּא סֵפֶר הַמִּקְוֶשׁ לְהוֹרֹת, דָּאָף שְׁ"לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְפָּן, וּמִחֲשַׁבְתּוֹ וְשָׁלוֹ הָיוּ שְׁלָמִים עִם הַקֶּבֶ"ה וְתוֹרָתוֹ, מִכַּל-מִקּוֹם מִכִּיּוֹן שְׁלֹפְעַל חֲלָל אֶת הַשַּׁבָּת בְּמַעֲשֵׂה, נִתְחַיֵּב סְקִילָה. וְהוּא הַדָּבָר בְּנוֹגֵעַ לְאֵלוֹ שְׁנֹשְׂאָרוֹ

בְּ"מִדְבָּר", דָּאָף שָׁרֵב עֲסוּקִים הָיָה בַּתּוֹרָה וּבַהֲבַנַּת הַשְּׁכָל, מִכַּל-מִקּוֹם הָרִי הֵם "מִחֲזִיבִים בְּמִצּוֹת", וְעָקַר עֲנָן הַמִּצּוֹה - צוֹתָא וְחִבּוּר עִם הַקֶּבֶ"ה הוּא עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה.

מתוך 'לקראת שבת'

(לג) וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמִּצְאִים אֹתוֹ מִקְוֶשׁ עֲצִים אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאָל כָּל-הָעֵדָה:

לג וַיִּקְרִיבוּ יְתָה דְאִשְׁפַּחוּ יְתָה כַּד מִגִּבְבֵּי אֲעִין לְוַת מֹשֶׁה וְלְוַת אַהֲרֹן וְלְוַת כָּל כְּנֻשְׂתָּא:

כ"ג • הַמִּצְאִים אֹתוֹ מִקְוֶשׁ • (ספרי. סנהדרין מ"א) שֶׁהִתְרוּ בוֹ וְלֹא הֵנִיחַ מִלְקוֹשֶׁשׁ, אָף שֶׁמִּצְאוּהוּ וְהִתְרוּ בוֹ.

(לד) וַיִּנְיָחוּ אֹתוֹ בְּמִשְׁמַר כִּי לֹא פָרַשׁ מִהַיַּעֲשֵׂה לוֹ: ׀

לד וַאֲסִרוּ יְתָה בְּבֵית מִטְרָא אַרִי לֹא אִתְפָּרַשׁ לְהוֹן מָה דִּיעֲבִדוּן לָהּ:

כ"ד • כִּי לֹא פָרַשׁ מִהַיַּעֲשֵׂה לוֹ • (ספרי. סנהדרין ע"ח) לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאִיזוֹ מֵימָה יָמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהִמְחִלַּל שַׁבָּת בְּמִיתָה.

(לה) וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה מוֹת יוֹמַת הָאִישׁ רְגוֹם אֹתוֹ בְּאֲבָנִים כָּל-הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

לה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְקַטְלָא יִתְקַטַּל גְּבִרָא מִרְגָּם יְתָה בְּאֲבָנִיא כָּל כְּנֻשְׂתָּא מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא:

כ"ה • עֲשֵׂה פִשְׁנ״ט בְּלַעֲז״ז, וְכֵן: "הַלּוֹךְ" אֲלַנ״ט, וְכֵן: "זְכוֹר" וְ"שְׁמוֹר".

(לו) וַיִּצְיִאוּ אֹתוֹ כָּל-הָעֵדָה אֶל-מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בְּאֲבָנִים וַיָּמוּת כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: ׀

לו וַאֲסִיקוּ יְתָה כָּל כְּנֻשְׂתָּא לְמִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא וַיִּרְגְּמוּ יְתָה בְּאֲבָנִיא וַיָּמוּת כְּמָא דִּי פִקִּיד יְיָ יְתָ מֹשֶׁה:

כ"ו • וַיִּצְיִאוּ אֹתוֹ • מִכָּאן, שְׁבִית הַסְקִילָה חוּץ וְרַחוּק מִבֵּית-דִּין (סנהדרין כ"ב).

(לז) וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה לֵאמֹר:

לז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִימַר:

(לח) דִּבְרֵי אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל-כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדוֹרָתָם וְנִתְּנוּ עַל-צִיצֵת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת:

לח מִלַּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִמַּר לְהוֹן וַיַּעֲבִדוּן לְהוֹן כְּרוֹסְפָדִין עַל כַּנְפֵי כְּסוּתֵהוּן לְדַרְיָהוּן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוֹסְפָדָא דְכַנְפָּא חוּטָא דְתַכְלָתָא:

כ"ז • וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת • עַל שֵׁם הַפְּתִילִים הַתְּלוּיִים בָּהּ, כְּמוֹ (יחזקאל ח'): "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצַת רֹאשִׁי". דְּבַר אַחַר:

"צִיצֵת" – עַל שֵׁם "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", כְּמוֹ (שיר ב'): "מִצִּיץ מִן-הַתְּרַפִּים". תְּכֵלֶת • (מנחות מד) צָבַע יָרֵק שֶׁל חֲלוּזוֹן.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לד) בְּמִשְׁמַר. בַּפְתָּחוֹת הַבֵּי"ת מִקּוֹם הָיָה יְדוּעַ: מָה יַעֲשֵׂה לוֹ. אִי זוֹ מֵימָה יָמוּת: תּוֹרָה לָהּ
(לו) כֹּאֲשֶׁר צִוָּה ה'. מֵימַת הַרְגִימָה: תּוֹרָה לוֹ
לח) וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת. יִתְּכֵן עַל שְׁנֵי פִירוּשִׁים הָאֶחָד שֶׁיַּעֲשׂוּ צִיצֵת כְּמוֹ בְּצִיצַת רֹאשִׁי וְהֵם הַחוּטִים הַיּוֹצְאִים שְׂאֵינִם אֲרוּגִים: עַל כַּנְפֵי בְּגָדֵיהֶם. עַל כָּל בְּגַד חֲלוּק אוֹ מְכַנְסִים

לֹט וַיְהוּן לְכוּן לְכֹרֹסְפָדִין וְתַחֲזִין יְתֵהּ
וְתִדְכְּרוּן יֵת כֹּל פְּקוּדֵיָא דִּינִי וְתַעֲבְדוּן יְתֵהוּן
וְלֹא תַשְׁעוּן בְּתֵר הִרְהוּר לְכֹכּוּן וּבְכֵר חִיזוּ
עֵינֵיכֹון דִּי אַתּוּן טַעֲן בְּתֵרֵיהוּן :

(לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־
כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתּוּרוּ אַחֲרֵי
לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:

כְּמוֹ "מִתּוֹר הָאָרֶץ". הַלֵּב וְהַעֲיֵנִים הֵם מְרַגְּלִים לַגּוֹף,
וּמְסַרְסְרִים לוֹ אֶת הַעֲבֻרוֹת: הָעֵינַן רוֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד,
וְהַגּוֹף עוֹשֶׂה אֶת הַעֲבֻרוֹת.

כְּשֶׁ"י ◀ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה' • שְׂמַנִּין גִּימְטְרִיא
שֶׁל "צִיצֵת" – שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְשִׁמּוֹנָה חוּטִים וְחִמְשָׁה
קָשָׁרִים הָרִי תִרִי"ג. וְלֹא־תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם •

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁבִשְׁבִילָה נִכְרָאוּ הַעֲיֵנִים – הָרִי הוּא 'סוּמָא' לְפִי שְׁפָה,
וְעוֹד גְּרוּעַ מִכָּף. וְהָרִי אָמְרוּ רַב"ל: "סוּמָא חֲשׁוּב כְּמֵת".
(אגרות קדש יט עמ' שדמ)

וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (טו, לט)
מִי שְׂמַסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו בְּאִפְן הָאָסוּר, הַפֶּךָ הַתְּכִלִּית

מִבְּדִיל דְתִדְכְּרוּן וְתַעֲבְדוּן יֵת כֹּל פְּקוּדֵי
וְיֵהוּן קְדִישִׁין קְדָם אֱלֹהֵכֹון :

(מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם
קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:

מֵא אָנָּא יי אֱלֹהֵכֹון דִּי אִפְקִית יִתְכוּן מֵאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם לְמַהְוֵי לְכוּן לֵאלֹהֵ אָנָּא יי
אֱלֹהֵכֹון: פ פ פ

(מא) אָנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אָנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

שְׁהַכְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טַפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשִׂאנָה שֶׁל
בְּכוֹר, אָנִי הוּא עֲתִיד לְהִכָּחִין וּלְהַפְרֵעַ מִן הַתּוֹלָה
קָלָא אֵילָן בְּכַגְדוֹ, וְאוֹמֵר תְּכַלֵּת הוּא (ב"מ ס"א). וּמִיסוּדוֹ
שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדְּרָשָׁן הַעֲתַקְתִּי: לְמָה נִסְמְכָה פְּרִשֶׁת
מְקוֹשֶׁשׁ לְפָרֶשֶׁת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? (תולין ה) לוֹמֵר,
שֶׁהַמְחַלֵּל אֶת הַשֶּׁבֶת כְּאִילוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,
שְׂאָף הִיא שְׁקוּלָה כְּכֹל הַמִּצְוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
בְּעִזָּרָא: (נחמיה ט): "וְעַל הִרְסִינִי יִרְדָּתָ [וַתִּתֵּן לָהֶם
תּוֹרָה וּמִצְוֹת]. וְאֵת שֶׁבֶת קִדְשָׁךְ הוֹדַעְתָּ לָהֶם". וְאָף

כְּשֶׁ"י ◀ אָנִי ה' • (ספרי) נֶאֱמַן לְשֵׁלֶם שְׂכָר. אֱלֹהֵיכֶם •
נֶאֱמַן לְהַפְרֵעַ. אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם • (ספרי)
עַל־מִנְת־כֵּן פְּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם גְּזוּרֹתַי.
אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • (ספרי) עוֹד לְמָה נֶאֱמַר? כִּדִּי שֶׁלֹּא
יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמְּקוֹם? לֹא שֶׁנִּשְׁעֶשְׂה
וְנִטַּל שְׂכָר? אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטִלִים שְׂכָר! "
— (שבת פ"ח) עַל פְּרִתְכֶם אָנִי מְלַכְכֶם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר
(יחזקאל א: ט): "אִם־לֹא בְּיַד חִזְקָה וּגְוֹ אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם".
דְּבַר אַחֵר: לְמָה נֶאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם? אָנִי הוּא

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברטובין

הִרְהוּר לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר שְׂאָלוּ עֵינָיו:
אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים. כִּי מִי שִׁלַּף אַחֲרֵי
תַּאֲנוֹתָ הוּא זֹנֵה מִתַּחַת עֲבוֹדַת
אֱלֹהִיו: תוֹרָה מ
(מ) וְטַעַם לְמַעַן תִּזְכְּרוּ. וּבְכָר אָמַר
וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. שֵׁאֵם תִּזְכְּרוּ
תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים וְלֹא תִתְגַּאֲלוּ בַתַּאֲנוֹת
הַלֵּב הַמְטַנְנַת הַרוּחַ הַמְשַׁפְּלָת: תוֹרָה־מֵא
(מא) אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. אָנִי הוּא
שֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
עַל פֶּן אֲמַרְתִּי לָכֶם אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

(לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת. וְהֵנָּה יָשׁוּב
הַפְּתִיל לְהָיוֹתוֹ בְּקֶצֶה כְּמוֹ הַצִּיצֵת.
וְהַפְּרוּשׁ הַשְּׂנִי כְּאֲשֶׁר הִעֲתִיקוּ חַז"ל
וּבְעֵבוֹר שֵׁשׁ עֲדִים נֶאֱמָנִים עַל
הַפְּרוּשׁ הַשְּׂנִי בְטַל הָרֵאשׁוֹן וְהֵם
הִעֲתִיקוּ כִּי זֹאת הַמִּצְוָה עִם כְּגַד שֵׁשׁ
לוֹ אֲרַבַּע כְּנָפִים וְהַצִּיצֵת הֵם הַגְּדִילִים
וְעוֹד אֲפָרְשׁוּנָה. וְהֵנָּה מִצְוָה עַל כָּל מִי
שֵׁשׁ לוֹ כְּגַד בְּאַרְבַּע כְּנָפִים שִׁיתְּכֶסֶה
בוֹ בַּיּוֹם תְּמִיד וְלֹא יִסְרִינּוּ מַעֲלָיו
לְמַעַן יִזְכְּרוּ וְהִתְפַּלְּלִים בְּטַלִּית

שיעור יומי לשבת קודש כ"ח סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - טו - פרשת שלח
 נט
 פְּרַשְׁתָּ צִיצִית, לְכֹךְ נִסְמְכָה לְאֵלוּ, לְפִי שְׂאֵף הִיא
 שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמְצוּוֹת, שְׂנֹאֲמַר: "וְעֲשִׂיתֶם אֶת־
 כָּל־מְצוֹתַי":
 כש"י ◀ (לח) על פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם • כְּנֶגֶד (שמות יט) "וְאֲשָׂא
 אֶתְכֶם עַל־כְּנָפֵי נְשָׂרִים". על אַרְבַּע כְּנָפוֹת, וְלֹא בַעֲלַת
 שֵׁלֶשׁ, וְלֹא בַעֲלַת חֲמִשׁ (זבחים י"ח ב) = (ר"ל שאין עושים ה' ציצית
 לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות ועיין בטור או"ח סי' י') כְּנֶגֶד אַרְבַּע
 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה, שְׂנֹאֲמַר בְּמִצְרַיִם (שמות ה):
 "וְהוֹצֵאתִי", "וְהִצַּלְתִּי", "וְהִגַּדְתִּי", "וְלִקַּחְתִּי".
 פְּתִיל תְּכֵלֶת • (ספרי) על שֵׁם שְׁכּוֹל בְּכוֹרוֹת. תְּרַגּוּם שֶׁל
 שְׁכּוֹל: "תְּכֵלֶא", וּמִכְּתָם הִיְתָה בְּלִילָה, וְכֵן צָבַע
 הַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לְרִקִּיעַ הַמְּשֻׁחָר לְעֵת עֶרֶב. וְשִׁמּוֹנָה
 חוֹטִיִּים שְׂבָה — כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁשָּׂהוּ יִשְׂרָאֵל,
 מְשִׁיזָאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שְׂאֲמָרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם:

קרי"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמא - רמג

אגרות קודש

בי"ה, כ"ד סיון, תשי"ג
 ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נו"י עוסק בצ"צ
 מוה"ר אברהם מרדכי שי" שו"ב

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מי"ט סיון, בו כתב איך שזכה לראות את פני הקדש של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נייע וגם לשמוע ממנו תורה. כיון שכפי מכתבו הי' זה בחג השבועות, ואף שכנראה ממכתבו אינו זוכר בבירור התורה ששמע, אבל הרי ידוע המובא בכמה מקומות והביא זאת רבינו הזקן בעל השו"ע והתניא לפסק הלכה בהלכות ת"ת שלו (פרק ב' סעיף יו"ד) וז"ל: לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימוד ששכח מחמת אונסו כו' וגם עתה הנה זאת התורה היא העולה למעלה כו' השכחה באה מצד הקליפה ואינה מגעת לינק אלא עד הכסא כו'. שמזה מובן שלמעלה בתורתו לא שלטה השכחה כלל וכלל.

כבקשתו הנה כשאה"י על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע, אקרא את הפי"נ שלו. ויה"ר מהשי"ת שיוכל לבשר טוב בכל העניינים שאודותם כתב בהפי"נ.

מוסגי"פ קטע משיחת ש"ק מברכים סיון, אשר באמת תוכנו כל השנה זמנו הוא, מאחר שנתינת התורה ובמילא גם קבלת התורה היא בכל יום, וכנוסח הברכה נותן התורה לשון הווה. ומהראוי לפרסם תוכנו בחוגים היותר רחבים באופן המתאים.

בברכה.

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ב סיון < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום שני, כ"ג סיון < מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום שלישי, כ"ד סיון < מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום רביעי, כ"ה סיון < פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום חמישי, כ"ו סיון < פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שישי, כ"ז סיון < מפרק קכ עד סוף פרק קלד

שבת קודש, כ"ח סיון < פרק כ. מפרק קלה עד סוף פרק קלט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל.

נשנה עוד הפעם "אתה הוא משנברא" – אלא, נאמר עוד הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה הוא" שאחרי בריאת העולם, הוא אותו "אתה הוא" שלפני בריאת העולם, בלי שום שנוי בעצמותו, - וגם **וְלֹא בְדַעְתּוֹ**, - שלמרות שיש מקום לומר שבריאת העולם תהווה שינוי בדעתו, כחשבנו שבמה שהתווסף עולם התוסף משהו בידיעה שהוא יודע את העולם, וממילא מהווה הדבר שינוי בדעתו – לכן אומרים, שגם בידיעה שלו אין שום שינוי חס-ישראל, כי **בִּידְעַת עֲצֻמוֹ יוֹדַע כָּל הַנִּבְרָאִים**, שֶׁחֶבֶל מִמֶּנּוּ וּבְטָל בְּמִצִּיאוֹת אֲצִלוֹ, - וכיוון שבידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, לא התווסף שום חידוש ולא נתהווה

שום שינוי בידיעתו: לפני הבריאה הייתה ידיעת עצמו וכך אחרי הבריאה ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים המתהווים ממנו. **וּבְמֹו שֶׁפָּתַח הָרַמְבַּ"ם ז"ל**,⁶ **"ש"הוא היודע, והוא הידוע, והוא הרעיה עצמה – כפי שהוסבר ביתר פירוט בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים נפרדים: ישנו ה"יודע" – נפש האדם שהיא זו היודעת, וישנו ה"ידוע" – הדבר שיוודעים אותו, וישנה ה"דיעה" – כוח הדעת לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא" עצמו, **חֶבֶל אֶחָד, וְדָבָר זֶה – מִמְשִׁיךְ הַרְמַבַּ"ם, אֵין כַּח בְּפֶה – הָאָדָם, לְאָמְרוֹ, וְלֹא בְּאֵזֶן לְשִׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלִבְ הָאָדָם – וּבִהֲבִנְתּוֹ, לְהַכִּירוֹ עַל בּוֹרְיוֹ**". – שתהיה לאדם הכרה יסודית בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו שמי שיוודע, ומה שהוא יודע, ובמה שהוא יודע – הכל דבר אחד, **כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מְהוֹתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ – הֶבֶל אֶחָד מְמַשׂ מְכַל צַד וּפְנֵה, בְּכָל דְרָף – שֶׁל, יְחוּד, וְאֵין דַּעְתּוֹ דְרָף נֹסֵף עַל מְהוֹתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ, כְּמֹו שְׂהוּא בְּנַפְשׁ הָאָדָם, שֶׁדַּעְתָּהּ דְרָף נֹסֵף עַל מְהוֹתָהּ****

וְהֵנָּה, כְּמֹו שֶׁנִּתְבָּאָר יוֹבֵן מֹה שֶׁכָּתוּב: **"אֲנִי ה' לֹא שִׁנִּיתִי"**, פְּרוּשׁ – לא שמשמעות מה שהקב"ה אומר "אני ה' לא שניתתי" היא רק לומר שהוא לא שינה הנהגתו או אפילו את רצונו לגבי אלה שעושים טוב לשלם להם שכר עבור זה וכך הלאה, אלא הכוונה היא שהקב"ה אומר: "אני לא השתניתי", שאין שום שינוי חס-ישראל בהקב"ה. הרי לא שייך כלל להצביע על שום ענין שיפעול שינוי חס-ישראל בו יתברך! הדבר היחידי שיכול לתת מקום לחשוב שישנו חלילה שינוי – הוא בנוגע לאחדותו יתברך מצד בריאת העולמות: לפני שהוא יתברך ברא את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו אחרי שהוא

יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב, שכאילו התווסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא מהוה הדבר שינוי חס-ישראל באחדותו המוחלטת – כלפי כך נאמר "לא שניתתי", שאין שום שנוי כלל, כְּמֹו שֶׁהִיָּה לְבָדוֹ קָדָם בְּרִיאת הָעוֹלָם – כִּי הוּא לְבָדוֹ אַחֵר שֶׁנִּבְרָא. – שהרי לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התהוות הבריאה – הרי התווסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד, שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומיוחד אתו יתברך – מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו" לפני הבריאה, שכן, כל הבריאה בטלה במציאות ומיוחדת אתו יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי הנבראים התחתונים, ואילו לגבי יתברך אין היא שום מציאות כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני הבריאה. **וְזֶהוּ שֶׁאֹמְרִים:** **"אֵתָה הוּא כו"**, - משנברא העולם. לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא", לשם מה

4. מלאכי ג, ו. 5. בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמז תתלה). 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבריל באלף כו – באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו – בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא אחד מתואריו – ואי"ז משנה בעצמותו ח"ו". 8. הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ו. ובכ"מ. מו"נ ח"א פס"ח.

וּמְרַבֵּב בָּהּ, - אצל האדם מהווה הדעת ענין נוסף על הנפש המורכב בה, שְׁהָרִי בְּשֵׁהָאָדָם לֹמַד וְיֹדֵעַ אִיזָה דְבָר - בְּכַר הִיתָה בּוֹ נַפְשׁוֹ הַמְשַׁפְּלֵת בְּמִרְם שְׁלֹמֵד וְיָדַע, וְאַחַר שְׁלֹמֵד וְיָדַע נִתְּוֹסְפָה יְדִיעָה זֹו בְּנַפְשׁוֹ, - הרי שבאדם הידיעה היא דבר נוסף לנפש — נוסף בה הענין שנלמד. וְכֵן מְרִי יוֹם בְּיוֹם "יָמִים יִדְבְּרוּ, וְרַב שָׁנִים יְדִיעוּ חֻכְמָה", - הימים" מלמדים את האדם, והרבה שנים מוסיפים חכמה לאדם, וְאִין זֹו אַחְדוֹת פְּשׁוּטָה אֲלָא מְרַבֵּב, - כלומר, למרות שהידיעה באדם היא גם כן מיוחדת עם הנפש — הרי אנו אומרים שהנפש יודעת — אך יחוד זה של הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות פשוטה" היינו שלא שייך שתהיה לא מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת, הרי הם שני דברים המתאחדים.

וְאִין זֹו אַחְדוֹת פְּשׁוּטָה אֲלָא מְרַבֵּב, - כלומר, למרות שהידיעה באדם היא גם כן מיוחדת עם הנפש — הרי אנו אומרים שהנפש יודעת — אך יחוד זה של הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות פשוטה" היינו שלא שייך שתהיה לא מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת, הרי הם שני דברים המתאחדים. אַבְל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא אַחְדוֹת פְּשׁוּטָה בְּלִי שׁוּם הַרְבֵּבָה וְצַד רַבּוּי בְּלָל. - שנאמר שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חס־ושלום בו יתברך. וְאִם בֵּן, - כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד

ואחר כך נוספו ידיעה, ריבוי והרכבה חס־ושלום, אלא: עַל בְּרַחֵךְ מְהוּתוֹ וְעַצְמוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל דְבָר אֶחָד מִמֶּשׁ, בְּלִי שׁוּם הַרְבֵּבָה. וְלִפְיָכָה, כֶּשֶׁם שְׂאֵי אִפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא בְּעוֹלָם לְהַשִּׁיג מְהוּת הַבּוֹרָא וְעַצְמוֹתוֹ - כִּף אִי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיג מְהוּת דַּעְתּוֹ, - שכן, דעתו וידיעתו הן דבר אחד אתו יתברך, רק לְהֶאֱמִין בְּאֱמוּנָה, שְׂהֵיִא לְמַעְלָה מִהַשְׁכֵּל וּמִהַשְׁגָּה, - ומשום כך יכולה היא לקבל ענין שלמעלה מהבנת אנוש, שְׁתַּקְדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יָחִיד וּמְיֻחָד - הוּא וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מִמֶּשׁ, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ מִכִּיד וְיֹדֵעַ כֹּל הַנִּמְצָאִים עֲלִיוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים, - ה"נמצאים" של העולמות העליונים ושל העולמות התחתונים, עַד שְׁלֹשׁוֹל קָטָן שְׂפִימָה, וְעַד יְתוּשׁ קָטָן שְׂהִיָּה בְּמִטְבּוֹר הָאֲרֶזִי - אִין דְבָר נִעְלָם מִמֶּנּוּ, וְאִין יְדִיעָה זֹו - שהוא יודע את כל הנבראים, מוֹסִיפָה בּוֹ רַבּוּי וְהַרְבֵּבָה בְּלָל, - של דבר נוסף, מֵאַחַר שְׂאִינָה רַק יְדִיעַת עַצְמוֹ, - ובידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו במציאות ומיוחדים בו, וְעַצְמוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד, - וְלִפִּי שְׂזָה קִשָּׁה מְאֹד לְצִייר בְּשִׁכְלָנוּ, - ידיעה כוונת, עַל בֵּן -

שער היחוד והאמונה

כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו נפשו המושכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד לשלול קטן שבים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ אין דבר נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

ואחר כך נוספו ידיעה, ריבוי והרכבה חס־ושלום, אלא: עַל בְּרַחֵךְ מְהוּתוֹ וְעַצְמוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל דְבָר אֶחָד מִמֶּשׁ, בְּלִי שׁוּם הַרְבֵּבָה. וְלִפְיָכָה, כֶּשֶׁם שְׂאֵי אִפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא בְּעוֹלָם לְהַשִּׁיג מְהוּת הַבּוֹרָא וְעַצְמוֹתוֹ - כִּף אִי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיג מְהוּת דַּעְתּוֹ, - שכן, דעתו וידיעתו הן דבר אחד אתו יתברך, רק לְהֶאֱמִין בְּאֱמוּנָה, שְׂהֵיִא לְמַעְלָה מִהַשְׁכֵּל וּמִהַשְׁגָּה, - ומשום כך יכולה היא לקבל ענין שלמעלה מהבנת אנוש, שְׁתַּקְדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יָחִיד וּמְיֻחָד - הוּא וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מִמֶּשׁ, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ מִכִּיד וְיֹדֵעַ כֹּל הַנִּמְצָאִים עֲלִיוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים, - ה"נמצאים" של העולמות העליונים ושל העולמות התחתונים, עַד שְׁלֹשׁוֹל קָטָן שְׂפִימָה, וְעַד יְתוּשׁ קָטָן שְׂהִיָּה בְּמִטְבּוֹר הָאֲרֶזִי - אִין דְבָר נִעְלָם מִמֶּנּוּ, וְאִין יְדִיעָה זֹו - שהוא יודע את כל הנבראים, מוֹסִיפָה בּוֹ רַבּוּי וְהַרְבֵּבָה בְּלָל, - של דבר נוסף, מֵאַחַר שְׂאִינָה רַק יְדִיעַת עַצְמוֹ, - ובידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו במציאות ומיוחדים בו, וְעַצְמוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד, - וְלִפִּי שְׂזָה קִשָּׁה מְאֹד לְצִייר בְּשִׁכְלָנוּ, - ידיעה כוונת, עַל בֵּן -

הָאֲרֶזִי - אִין דְבָר נִעְלָם מִמֶּנּוּ, וְאִין יְדִיעָה זֹו - שהוא יודע את כל הנבראים, מוֹסִיפָה בּוֹ רַבּוּי וְהַרְבֵּבָה בְּלָל, - של דבר נוסף, מֵאַחַר שְׂאִינָה רַק יְדִיעַת עַצְמוֹ, - ובידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו במציאות ומיוחדים בו, וְעַצְמוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד, - וְלִפִּי שְׂזָה קִשָּׁה מְאֹד לְצִייר בְּשִׁכְלָנוּ, - ידיעה כוונת, עַל בֵּן -

9. איוב לב, ז. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נקטן שבכל הבריות — רש"י חולין (מ, א) שבים [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]."
 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הפחות בצורה — חשיבות — שבכל הברואים — ראה רמב"ם יסוה"ת ב, ט — וראה ב"ר רפ"ח."
 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כאן נסתיים כל הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור בענין: ודבר זה כו', ורק מסתייע מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת כל הכתוב לעיל. דנקודתו - דהוא היודע כו' ובידיעת עצמו וכו' שכתב הרמב"ם - כ"ז הוא יחוד, עבודת כאו"א [ולא יחוד - דשייך לאנשי מעלה וכו'].
 דלכאורה סיוס הענין ברמב"ם על אתר: ודבר זה אין בלב האדם (איזה שיהי') להכירו על בוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עפמש"כ בהל' תשובה ספ"ה "הוא שהנביא אמר כי לא מח' כו" - וע"כ מבאר דע"כ אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "1) ודייק בלשונו "לצייר" שאינו רגיל כלל. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). 2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - מוכח דסו"ס אפשרי לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשיך - החקר גו' העיני גו' - משמע דא"א. וכן לעיל: ודבר זה אין כח כו' להכירו כו'. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: 1) התאמתו ללא ספק (שהרי רואה הציור) - "אפלייג" בשכל בהחלט. 2) אף שאינו מבין כלל איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בהתאמתו אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - בשעת מעשה רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד י"ש: 1) להבין בשכל שאין מקום להקשות בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות 2) א"א להבין בשכל (בידיעת החיוב) איך זה המציאות דאח"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט בפ"ע. 3) ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (בידיעת החיוב) וכנ"ל בעניני הציור. ובהו מתורצת ג"כ הסתירה: דחקר אלקה וכן להכירו בלב - א"א (היינו בידיעת החיוב) [אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א - דוקא תמצא, על בוריו, וכן בפ"ב להבינו על בוריו - דוקא". ועפ"ז מתורצת ג"כ קושיא

בענין זה, בטענם שאי אפשר לומר על הקב"ה גדר של דעת, גם לא בידיעה כזו שהיא מופשטת לגמרי מגדרי הידיעה שלנו — וכיוון שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו', יש בכך חסוֹשֵׁלוֹם משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא אי־סוף.

ברם, על פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב בהגהה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגהה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אי־סוף ברוך־הוא מצמצם עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של

ספירות חכמה, בינה, דעת של עולם האצילות — שם "הוא המדע הוא היודע כו'", שכן הספירות מיוחדות בתכלית היחוד עם אור אי־סוף, עד ליחוד של "הוא היודע" וכו'¹⁷.

לכן, אָמַר הַנְּבִיא¹⁴: "כִּי גִבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ - כֵּן גִּבְהוּ דְרָבִי - אֹמֵר הַקַּב"ה, מִדְרָכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם, וּכְתִיב¹⁵: "הַחֶקֶר אֱלֹהֵי תַמְצֵא וְגו'", וּכְתִיב¹⁶: "הֲעֵינִי בָשָׂר לֶךָ, אִם בְּרֹאוֹת אֲנוֹשׁ תִּרְאֶה",

שְׁהָאֲדָם רֹאֵה וְיִוֹדַע כָּל הַדְרָכִים - שֶׁהוּא יודע, בְּיַדִּיעָה שְׁחוּץ מִמֶּנּוּ, - וּיְדִיעָה זֶה, כִּיּוּן שֶׁהוּא חוּץ מִמֶּנּוּ וּלְפָנָיו כֵּן לֹא יָדַע אֹתָהּ, הִרִי כִשְׁהוּא יוֹדַע אֶת הַיְדִיעָה, מִתּוֹסָף כּוּ דָבָר זֶה, וְהַקְדוּשׁ־בְּרִוּף־הוּא - יוֹדַע הַכֹּל, בְּיַדִּיעַת עֲצָמוֹ, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ

— של הרמב"ם. [עֵינַי שָׁם בְּהִלְבוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה, וְהַסְפִּימוֹ עֲמוֹ חֲכָמֵי הַקְּבֵלָה, בְּמִכְאָר בְּפִי־דָם מִהֶרֶם"ק זְכָרוֹנוֹ לְבָרְכָתָּה] - שכן, ישנם גדולי ישראל החולקים על הרמב"ם

שער היחוד והאמונה

אמר הנביא כי גבתו שמים מארץ כן גבתו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכתובי החקר אלוה תמצא וגו' וכתוב העיני בשר לך אם כראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחוץ ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדם מהרמ"ק ז"ל]:

~ יום שני כ"ג סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פג, והנה מכאן יש להבין... עד עמ' 166, דממלא לון.

אי־סוף ממלא "מקום" העולמות, ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול — ואור אי־סוף ברוך הוא, הוא הרי אי־סוף, בלי גבול. לכן, נאמר

שם, היה ענין הצמצום, שאור אי־סוף "נסתלק", כדי שיהיה מקום למציאות העולמות. לאמיתו של דבר הכוונה במה שאור אי־סוף

"נסתלק" היא, שאור אי־סוף אינו מאיר בגילוי — "אי־סוף" ו"בלי גבול" אינם בהתגלות — רק מתגלה כוח הגבול, הנותן מקום למציאות עולמות בעלי גבול. — ואילו ה"חכמים

וְהִנְהָ, מִכָּאֵן¹⁸ — ממה שהוסבר, שידיעתו של הקב"ה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו, שהרי אם לא כך, היתה הידיעה חסוֹשֵׁלוֹם ענין של ריבוי והרכבה — ודבר זה לא שייך

בהקב"ה, כי הוא יתברך הוא אחד הפשוט — הנה מענין זה, יֵשׁ לְהִבִּין שְׁגִנַּת מְקַצַּת חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם, - וכיוון שגם שוגג זקוק לכפרה, לכן

ה' יִכְפֹּר בְּעַדָם, - על טעותם, שִׁשְׁנֵנוּ וְטָעוּ בְּעֵינֵנוּם בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל, וְהִבִּינוּ עֲנִין הַצְּמִצּוּם הַמְּזַכֵּר שָׁם בְּפִשּׁוּמוֹ, - בכתבי האריז"ל מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור

שער היחוד והאמונה

והנה מכאן יש להבין שגנת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם ששגו וטעו בעיונם בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו

הראב"ד בהשגותיו (הלי תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "החזירו לאמונה" - וע"פ הנ"ל מתורץ - כי גם ברמב"ם שם מדייק "להשיג דבר זה על בוריו" (ידיעת החיוב והמהות דוקא - משא"כ בידיעת השלילה שאפשר - וה"ז הסברה וידיעה בשכל ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מו"ר ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' בכלל - שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי ו.ב.]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "לצייר בשכל". - וראה שם בלקו"ת איך שע"י ריבוי בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "לציור" הדבר - אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדנ"ע". 14. ישע"י נה, ט. 15. איוב יא, ז. 16. שם, י, ד. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות". 18. על השאלה: אם "מכאן" הכוונה למה שרבונו הזקן מביא בשם הרמב"ם ש"הוא ודעתו אחד", או שהכוונה היא על ביאורו הכללי של רבונו הזקן ב"שער היחוד והאמונה", שהנבראים בטלים במציאות לו יתברך, ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הרי מפורש מכאן (ולא - מכללות כו') - דכיון שמאמינים שידע כו' וע"כ אין כו' בידיעת עצמו כו' (שביאר כאן)".

הכל בידיעת עצמו — אילו ידיעתו את הנבראים לא היתה "בידיעת עצמו", היתה אז בידיעה זו משום ריבוי וחיידוש: נוספה ידיעה זו, והיא ענין של חיידוש, שהרי לפני כן לא היתה ידיעה זו ועתה היא כן ישנה; אך כיוון שמושלל למעלה לגמרי ענין של ריבוי וחיידוש, מן

ההכרח שידיעת הקב"ה את הנבראים היא באופן שהוא יודע אותם בידיעת עצמו — וממילא, הרי כביכול מהותו ועצמותו — הוא עצמו, ודעתו — שיודע את הנבראים שבעולם הזה, הכל אחד. — כיוון שידיעתו והשגחתו ישנן בעולם הזה, וידיעתו היא דבר אחד אתו, הרי שהוא עצמו יתברך ישנו בעולם הזה. אין זה, כמו שהם מדמים, כמלך היושב בהיכלו ורק השגחתו היא מחוץ להיכל, אלא המלך

עצמו נמצא במקום שהשגחתו נמצאת. כך, שגם בעולם הזה השפל, שמצד עצמו הוא נראה ומורגש כ"יש" ו"מציאות", ורק על-ידי עבודה צריכים לעשות את העולם דירה לו יתברך, מקום של התגלות לו יתברך, הרי הוא עצמו ברוך הוא נמצא כאן בעולם הזה באותה מדה שהוא נמצא בעולמות העליונים. וזהו שכתוב בתקונים תקון נו: "דלית אתר פנוי מיניה, לא בעלמין ולא בתתאין"; - אין מקום פנוי ממנו יתברך לא בעליונים ולא בתחתונים. הרי נאמר בתקוני זהר, שהוא עצמו נמצא בעולמות התחתונים; וברעיא מהימנא פרשת פינחס: - כתוב: "איהו תפים בכלא ולית מאן דתפים ביה כו', - הוא (הקב"ה) תופס בכל דבר ואין מי שיתפוס בו, איהו סוכב כל עלמין כו', - הוא (הקב"ה) "סוכב" ומקיף את כל העולמות כו', ולית מאן דנפיק מרשותיה לבר, - ואין מי שיוצא מחוץ לרשותו, איהו ממלא כל עלמין כו', - הוא (הקב"ה) ממלא את כל העולמות, ומחיה אותם בחיות פנימית

בעיניהם" טעו, בסברם שענין הצמצום וההסתלקות הוא שם במובנם הפשוט - שהקדוש ברוך הוא סלק עצמו ומהותו חס-ושלום מעולם הזה¹⁹, - שלא כפי האמת, שמשמעות "סילק" היא, כאמור, שהעלים את האור ואת ההתגלות, שענין

אור אין-סוף לא יהיה בגילוי, אלא הם הבינו כפשוטו, שהוא סילק חס-ושלום את עצמו מעולם הזה, רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כלם, אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. - על כל אלה משגיח הקב"ה מלמעלה בהשגחה פרטית, אך כיצד מתבטא הדבר? - לפי סגנונם הוא למשל כמלך היושב בהיכלו ומסתכל משם על הדברים שמחוץ להיכל. כלומר, המלך עצמו אינו נמצא

מחוץ להיכל, למרות שהשגחתו היא גם מחוץ להיכל. כך, הם אומרים, משגיח הקב"ה על כל הנבראים שהם חס-ושלום מחוץ ל"היכל" שלו. והנה, מלבד שאי אפשר כלל לומר ענין הצמצום בפשוטו שהוא ממקרי הגוף - מי שנתון תחת מקרי הגוף יכול להיות בו ענין הצמצום וההסתלקות כפשוטו: בתחילה הוא היה כאן, ולאחר מכן הסתלק משם ואינו נמצא שם יותר - דבר זה אי אפשר, אבל, לומר כלל על הקדוש ברוך הוא, הנבדל מהם - ממקרי הגוף, רבוא רבבות הקדלות עד אין קץ; נוסף על כך, אף גם זאת, לא בדעת ידברו, מאחר שהם מאמינים בני מאמינים שהקדוש ברוך הוא יודע כל היצורים שבעולם הזה השפל ומשגיח עליהם, - הרי שהם מודים שידיעתו והשגחתו ישנן כאן בעולם הזה השפל, ועל פרחד - מן ההכרח לומר שאין ידיעתו אותם - את כל הנבראים, מוסיפה בו רבוי וחיידוש, - וכל זה מדוע? - מפני שיודע

19. בתשובה על השאלה, מדוע מביא כאן דוקא רבנו הזקן עולם הזה, אף שלכאורה הידיעה של הטועים בענין ה"צמצום" תופסת גם בשייכות לכל העולמות (כלומר, הסילוק הוא מכל העולמות) - כתב כ"ק אדמור" שליט"א: "הרי אח"כ חזר והאיר (אלא שבאופן דקו קצרו), ולכל הידיעות בג"ע וביהמ"ק וכו' נאמר ושכנתי בתוכם, אף שבשעת הצמצום - ה' רק חלל". במקום אחר (לקו"ש חט"ו ע' 472) כותב כ"ק אדמור" שליט"א ביתר פירוט: "י"ל שני טעמים בדבר (א) מה שהכריח הנ"ל לפרש הצמצום כפשוטו, הוא זה דא"א לומר דלא סילק עצמו"ה מעוה"ה דא"כ נמצא הוא "גם בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף הנבזים" - ותפס אדה"ה התחלת ייסוד שיטתם. (ב) בשאר העולמות י"ל דלאחר הצמצום חזר והמשיך עצמו"ה, וא"כ אין להקשות מ"ת ומר"מ שמקשה לקמן, משא"כ בעוה"ה דא"א לומר דחזר והמשיך עצמו"ה כי א"א, לשיטתם, שימצא בגשמיים כו' כנ"ל. ולא מבעי דבעולם האצי"ו יוכלו לתרץ דחזר והמשיך, אלא אפילו בהעולמות שבהם אין איהו וחייה וגרמוהי חד י"ל כך, וע"ד שאנו אומרים כך בנוגע להארת הקו בעולמות ב"ע".

משתנה לפי מה שיצירת הדבר דורשת. ואילו פעולתו של הקב"ה בהתהוות והחייאת כל הנבראים, אינה פועלת בו שום תפיסה ושינוי — בכך מתבטאת הרבותא של העולמות התחתונים, שגם הם, שליצירתם נדרש יותר צמצום והתלבשות,

ובכל זאת גם הם אינם פועלים בו יתברך שום תפיסה ושינוי. וכדלהלן: **וְגַם בְּתַחְתּוֹנִים, - אֵין אֶף אֶחָד שִׁיתְפּוֹס בּוֹ, אֶף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין -** למרות שהוא יתברך "ממלא" את כל העולמות והנבראים, ומחייב אותם בחיות מותאמת לכל נברא, והחיות מתלבשת בפנימיות בנברא — הרי לכאורה יכול הדבר לפעול תפיסה ושינוי בו יתברך מצד העולמות התחתונים יותר מאשר מצד העולמות העליונים,

אין הדבר כך, שכן, האופן איך שהוא ממלא כל עלמין - **אֵינוּ בְּנִשְׁמַת הָאָדָם -** המתלבשת הַנּוֹף גּוֹפּוֹ, **שֶׁהִיא -** הנשמה, **נִתְפַּסֶּת תּוֹךְ הַגּוּף עַד שֶׁמִּתְפַּעֵלַת וּמִקְבֵּלַת שְׁנוּיִים מְשֻׁנוּיֵי הַגּוּף וְצִעְרוֹ, מִהֶכָּאֵת -** שהגוף מקבל, **אוֹ קְרִירוֹת -** שהגוף סובל, **אוֹ חֲמִימוֹת הָאֵשׁ וְכִיּוּצָא, -** שסבל הגוף משפיע גם על הנפש. **מָה שְׂאִין כֵּן בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, -** שלמרות שהוא ממלא כל העולמות ומתלבש בהם, כפעולת הנשמה בגוף, אף על פי כן שונה הדבר בהקב"ה, **שְׂאִינוּ מְקַבֵּל שׁוּם שְׁנוּי -** ואינו מושפע משינויי עולָם הַזֶּה, מן השינויים המתהווים מִקִּיּוֹן לְחֹרֵף וּמִיּוֹם לְלֵילָה, כְּדִכְתִּיב: - כמו שכתוב²⁰: **וְגַם חֲשֵׁךְ לֹא יִחְשֵׁךְ מִמֶּךָ, וְלֵילָה כִּיּוֹם יֵאִיר, לְפִי שְׂאִינוּ נִתְפָּס כָּלֵל תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אֶף־עַל־גַּב דְּמְמַלָּא לֵוָן, -** למרות שהוא "ממלא" אותם.

מותאמת לכל נברא, **אִיהוּ מְקַשֵּׁר וּמַיְחֵד זֵינָא לְזֵינִיה עֲלָא וְתַתָּא, -** הוא (הקב"ה) מקשר ומיחד מין אחד במין שני, את העליון עם התחתון, **וְלִית קוֹרְבָא בְּד' יְסוּדִין, אֲלָא בְּקִשְׁוֵי בְּרוּךְ־הוּא כְּד' אִיהוּ בִּינֵיהוּ, -** ואין שום קירבה

ואיחוד בארבעה היסודות (מהם מורכב כל נברא) אלא על-ידי הקב"ה כשהוא נמצא ביניהם, על-ידי כוח האיך-סוף בארבעה היסודות — מתהווה התחברות ביניהם, למרות שמצד עצמם הם הפכיים אחד לשני, כמו אש ומים, **עַד כְּאֵן לְשׁוּגוֹ -** של הזהר שם. **וְרוּצָה לְזַמְר: -** במה שהוא אומר, **"לִית מָאן דְּתַפְסִים בֵּיה" -** הכוונה היא, **שְׂאִין מִי שִׁיתְפָּס בְּהַשְׁגַּת שְׂכָלוֹ מִכָּל שְׂכָלִים הָעֲלִיּוֹנִים, -** גם בין ה"שכליים

העליונים", של הנבראים מהעולמות העליונים (שהם בעלי שכל והשגה גדולים) אין מי שיתפוס בשכלו במהותו ועצמותו של הקדוש-ברוך-הוא, כמו שכתוב בתקונים: - **ב'תיקוני זהר:** **"סְתִימָא דְכָל סְתִימִין, -** שגם העולמות הסתומים לגבינו, אין השגתם יכולה "לתפוס" את הקב"ה והוא "סתום" מהם, **וְלִית מְחַשְׁבָה תְּפִיסָא בְּךָ בְּלָל" -** אין שום מחשבה (גם לא של "עלמין סתימין") יכולה "לתפוס" בהקב"ה עצמו. בענין של "תפיסא", לתפוס בשכל והשגה, הרבותא היא שגם העליונים בשכלם והשגתם הגדולים, אינם יכולים לתפוס ולהבין את הקב"ה. ברם, פירוש נוסף ב"תפיסא", כשאומרים שאין דבר תופס בו, הכוונה היא גם, ששום דבר אינו מחזיק בו ואינו פועל בו שום תפיסה ושינוי. שהרי כשהאדם יוצר ועושה דבר הרי הוא נתפס ביצירתו, הוא

שער היחוד והאמונה

ממכ"ע כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא ותתא ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בנייהו עכ"ל. ור"ל לית מאן דתפס ב' שאין מי שיתפוס בהשגת שכלו מכל שכלים העליונים במהותו ועצמותו של הקב"ה כמ"ש בתקונים סתימא דכל סתימין ולית מחשבה תפיסא כך כלל וגם בתחתונים אע"ג דאיהו ממכ"ע אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצערו מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא משא"כ בהקב"ה שאינו מקבל שום שינוי משינויי עוה"ז מקיץ לחורף ומיום ללילה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר לפי שאינו נתפס כלל תוך העולמות אע"ג דממלא לון

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 166, והו"ג ענין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

שער היחוד והאמונה

העולמות, פרוש, - סובב כל עלמין אין הכוונה שהוא לא נמצא

וזהו ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו

וזהו ג"כ ענין ענין "סוכב כל עלמין", - שהוא מקיף וסובב את כל

החיות המתלבשת בפנימיות, תוך עצם הנברא, שהיא — החיות שמבחינת "ממלא כל עלמין", מצמצמת בתוכו — של הנברא, בצמצום רב, כפי ערך מהות הנברא, - שכן, כיוון שעל החיות להתלבש בפנימיותו של הנברא ולהתאחד אתו, מן ההכרח שהיא

תצטמצם לפי ערך מהותו של הנברא — והנברא הוא הרי בעל גבול, הרי מן ההכרח שחיות זו תבוא באופן של גבול, בצורה מוגבלת, כדלהלן: **שהוא — הנברא, פעל גבול ותכלית פכמותו ואיכותו, דהינו — המשמעות של "איכותו" היא מעלתו וחיבותו** — של הנברא, שגם האיכות והחיבות אינן החיות של הנברא, הן באות רק מצד גוף הנברא, כגון השמש, שגופו יש לו גבול ותכלית פכמותו, - כגודל השמש, שהוא כמו קסו פעמים בגדל כדור הארץ²², ואיכותו ומעלתו, - של השמש,

הוא אורו, נסִיִּן יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר, כי לא יאיר לבלתי תכלית, מאחר שהוא נברא — ונברא הוא הרי מוגבל — ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב, אבל בכל זאת בהגבלה. וכן כל הנבראים הם פעלי גבול ותכלית, כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. — וכך בין רקיע לרקיע גם כן מהלך ת"ק שנה. ואם כן — שלנבראים יש גבול ותכלית, החיות המתלבשת בהם — בפנימיותם, היא פכחיות צמצום רב ועצום, כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים, עד שיתנהו מפתח ואורה — של חיות זו, עצם הנבראים כמות שהם, פעלי גבול ותכלית — שהרי החיות עצמה אינה מוגבלת ולא בעלת תכלית, וכדי שיתהווה ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אתו — כפי שיוסבר להלן:

חסודשולם בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סובב" היא: **דרך משל, בשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או בדבר נשמי במחשבתו, אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר**

ההוא המציר במחשבתו או בשכלו, - שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, אך אין — השכל והמחשבה, מקיפים על הדבר ההוא ממש בפעל ממש; - הם מקיפים את ה"ציור" בלבד של הדבר, אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מובן במיוחד בדבר גשמי, שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל ממש במקום אחר, לא במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור" בלבד מקיפה מחשבתו, אבל הקדוש־ברוך־הוא דכתיב ביה — שלגביו כתוב²¹: **"כי לא מחשבתני מחשבתים וגו'"** — שהמחשבה

שלמעלה היא באופן אחר לגמרי מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה מחשבתו וידיעתו שיודע כל הנבראים, מקפת כל נברא ונברא בפעל ממש, שהרי היא — המחשבה שלמעלה, היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפעל ממש. — שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר המצוייר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה בנברא להוותו מ"אין ליש" ולהחיותו. אך אין זה באופן שהחיות מצטמצמת בהתאם לנברא, שאז היא יכולה להיקלט בפנימיותו של הנברא, אלא חיות זו נשארת במדרגתה הנעלה, שהיא למעלה מעלה מלהצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו של הנברא — ובהיותה במדרגתה, היא משפיעה בנברא את ענין ההתהוות והחיות. ו"ממלא כל עלמין" - היא פחינת

שער היחוד והאמונה

אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצוייר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' מחשבתו וידיעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא בפ"מ שהרי היא היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל ממש. וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ו פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. וא"כ החיות המלוכשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהווה מכתה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

21. ישע"י נה, ח. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה ברמב"ם יסודה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכתב: קסו ושלוש שמיניות פעם".

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' פה, עצמן.

ה' ו"רוח פיו" — שההתהוות היא, כְּדָבַר ה' וְרוּחַ פִּיּוֹ הִנְעֵשָׂה כְּלִי וּלְבוּשׁ לְחֶסֶד זֶה, - שממנו נברא העולם, כְּהִדְיוֹן קַמְצָא דְלְבוּשִׁיהַ מִיְנִיהַ וְבִיהַ²⁵. — כאותו צב, שלבושו הוא ממנו וכו' עצמו. כך "רוח פיו" הוא לבוש וכלי המאוחד עם מדת החסד,

שממנה מתהווה העולם — הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית, אלא שצמצום הקדוש־ברוך־הוא האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו, והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחלופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן. שכל חלופי ותמורה — של האותיות, מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה, דהיינו שיוכל — האור והחיות, לברא ולהחיות ברואים — כאלה, שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה מאיכותם ומעלתם הברואים הנבראים — מהחיות, אלא פחינה אחרונה, שהוא פחינת החשבון ומספר, פמה מיני פחות ומדרגות כלולות באור וחיות הנה המלוּבש בצירוף זה של תיבה זו — וכמה שנשאר מזה

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקדוש־ברוך־הוא המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה, - בהם נבראו כל הנבראים, ורוח פיו ותברך היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית, ולברא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם, ולהחיותם עדי עד, - לא כפי שהם כעת, מוגבלים בכמות ובאיכות וקיומם אינו נצחי; ואילו מבחינת "רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלתי מוגבלים בכמותם ובאיכותם ובעלי קיום נצחי, ולא היה נברא עולם היה כלל — עולם הזה, שכל הנבראים שבו הם בעלי גבול ותכלית. ומחמת הצטמצמות החיות שמ"רוח פיו" יתברך, נתהווה העולם הזה עם נבראים בעלי גבול ותכלית. טעמו של דבר, מדוע היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית מבחינת "רוח פיו" יתברך (בלי צמצומים) — אומר רבנו הזקן במוסגר: (שְׂכַמּוֹ שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוּף", כִּדְּ כָּל מַדּוּתָיו וּפְעוּלוֹתָיו, - הן אין־סוף, דאיהו וְנִרְמָזְתִּי תָד, - הוא ומדותיו הם דבר אחד, הִינּוּ - כלומר, החיות הנמשכת ממדותיו, שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות, - נמשכת החיות מהן על־ידי התלבשותן שמתלבשות — המדות בְּרוּחַ פִּיּוֹ - בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך, ככתוב²³: "כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי, וַיְעוֹלָם" - על־ידי - "חֶסֶד יִבְנֶנּוּ"²⁴, - שהעולם נבנה על־ידי מדת החסד. כיצד, איפוא, זה בא משניהם — מחסד ומדבר ה' (מלכות)? - אלא הכוונה היא שמדת החסד מתלבשת בדבר

שער היחוד והאמונה

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא ה' נברא עוה"ו כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמותיו חד היינו החיות הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדיון קמצא דלבושיה מיניה וביה) אלא שצמצום הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחלופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חלופי ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו והחשבון מורה על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני פחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה המלוּבש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל

שְׂכַמּוֹ שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוּף", כִּדְּ כָּל מַדּוּתָיו וּפְעוּלוֹתָיו, - הן אין־סוף, דאיהו וְנִרְמָזְתִּי תָד, - הוא ומדותיו הם דבר אחד, הִינּוּ - כלומר, החיות הנמשכת ממדותיו, שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות, - נמשכת החיות מהן על־ידי התלבשותן שמתלבשות — המדות בְּרוּחַ פִּיּוֹ - בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך, ככתוב²³: "כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי, וַיְעוֹלָם" - על־ידי - "חֶסֶד יִבְנֶנּוּ"²⁴, - שהעולם נבנה על־ידי מדת החסד. כיצד, איפוא, זה בא משניהם — מחסד ומדבר ה' (מלכות)? - אלא הכוונה היא שמדת החסד מתלבשת בדבר

23. תהלים לג, ט. 24. שם פט, ג. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל ח"א ספכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה'.

שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. וזו – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, היא בחינת "ממלא כל עלמין", - ממלא כל העולמות. מה שאין בן בחינת "סוכב כל עלמין". – בה החיות

אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא משפיעה בנברא כפי שהיא במדריגתה העצמית, בלי צמצום. הרי שמבחינת החיות היו יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי שיוסבר להלן: וְכָל בְּחַי וּמְדַרְגָה – שאחרי הצמצומים, בבחינת חשבון האותיות בלבד, יָכוֹל לְבְרָא בְרוּאִים כְּפִי בְחִינַת מְדַרְגָה זו גַם־בֵּן לְאִין קִין

וְתַכְלִית בְּכַמּוֹתָם וְאִיכוּתָם, לְהַחְיֹת – אוֹתָם, עַד־עַד, מֵאַחַר שֶׁהוּא בְּחַי ה' הַמְתַּפְּשֵׁט וְנִאֶצֶל – וּמוֹפְרָשׁ, מְרוּחַ פִּיּוֹ, וְאִין מְעֻזָּר כּו', - אֵין מְעֻזָּר לִפְנֵי מִלְּהַתְּפֵשֵׁט בְּצוּרָה כּוּזָה, אֲךָ שְׁלֵא יִהְיֶה אִיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְדוּלָה כָּל כָּךְ, בְּאִיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שְׂיֻכְלוּ לְהִבְרָאוֹת מִבְּחִינַת בְּחַי וּמְדַרְגָה הָאוֹתוֹת עֲצֻמָּן: - וְאִילוּ הִנְבְּרָאִים הַמְתַּהוּוּיִם מִחִלּוּפֵי הָאוֹתוֹת, וְמָה גַם מִחִשְׁבוֹן הָאוֹתוֹת, הֵם לִמְטָה בְּאִיכוּת וּבְמַעֲלָה.

– על כך מורה החשבון – הרי שזו ירידה אחר ירידה ומיעוט אחר מיעוט. (ואחר כל הצמצומים האלה וְכִיּוּצָא בְּהוֹן, כְּאֲשֶׁר גִּזְרָה חֻקְמָתוֹ יִתְבַּרֵךְ, - כמה ואיזה צמצומים יהיו, הוּא, שְׁתִּיחָה יָכוֹל הָאוֹר וְהַחְיֹת לְהַתְּלַבֵּשׁ גַּם בְּתַחְתּוֹנִים, כְּמוֹ אֲבָנִים וְעֶפֶר הַדּוּמָם, - וּבְהֵם אֵינָה נִרְאִית שׁוּם חֵיוֹת רֻחָנִית, כְּלוּמֹר, בְּנִבְרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים עֲצֻמָּם, הֵם מֵהַסּוּג הַנְּחוּת בִּיּוֹתוֹ, כִּי "אֲבָן, דְּרַף מְשָׁל, שְׁמָה – שִׁישׁ בַּה אֹתוֹת בִּי"ת וְנוֹרָן, מוֹרָה כִּי שְׂרָשָׁה – שֶׁל הָאֲבָן, מְשֵׁם הָעוֹלָה בִּין – חֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם, בְּמִסְפָּרוֹ, - הַשֵּׁם בִּין בָּא מֵאוּפֹן מִלּוּי מְסוּיִים שֶׁל שֵׁם הוֹי, וְעוֹד אֶלֶף – בְּמֵלֶה "אֲבָן", נִוְסַפֶּת מְשֵׁם אַחֲרָי²⁶, (לִישָׁעִם) [נִרְאָה דְּצָרִיךְ לְהִיּוֹת: "לְמַעַם"] הַיְדוּעַ לְיוֹצְרָה. – מְדוּעַ נִוְסַף לְמֵלֶה "אֲבָן" הָאֵלֶף,

לְמֵרֹת שֶׁשְׂרָשָׁה הוּא מְשׁוּם בִּין, בְּלִי אֵלֶף. וְהִנֵּה, שֵׁם בִּין בְּעֲצֻמּוֹ הוּא פְּעוּלָמוֹת עֲלִיוֹנִים מְאֹד, - כִּיּוֹד, אִיפּוּא, מִתְהוּוֹה מִמֶּנּוּ אֲבָן גִּשְׁמִית? רַק שְׁעַל־דֵּי צִמְצוּמִים רַבִּים וְעֲצוּמִים מִמְדַרְגָּה – עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר, לְמְדַרְגָּה, - תַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר, יָרֵד מִמֶּנּוּ – מֵהַשֵּׁם בִּין שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, חֵיוֹת מוּעָט בְּמֵאֹד מְאֹד, עַד שְׂיֻכְלוּ לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּאֲבָן. וְזוֹ הִיא נִפְשׁ הַדּוּמָם – הַחֵיוֹת הַמְצוּמָצֵמָה, הַמְּחַיָּה וְהַמְּהוּוֶה אוֹתוֹ – אֵת הָאֲבָן, מֵאִין לִישׁ בְּכָל רֵעֵה, וּבְמֵוֹ שְׁנַתְּכָאֵר לְעִיל. –

הַחֵיוֹת הַמְצוּמָצֵמָה, הַמְּחַיָּה וְהַמְּהוּוֶה אוֹתוֹ, – אֵת הָאֲבָן, מֵאִין לִישׁ בְּכָל רֵעֵה, וּבְמֵוֹ שְׁנַתְּכָאֵר לְעִיל. –

שַׁעַר הַיְחוּד וְהָאִמּוּנָה

הַצְּמֻצוּמֵי הָאֵלֶה וְכִיּוּצָא בְּהוֹן כְּאֲשֶׁר גִּזְרָה חֻקְמָתוֹ יִת' הוּא שְׁהִי יָכוֹל הָאוֹר וְהַחְיֹת לְהַתְּלַבֵּשׁ גַּם בְּתַחְתּוֹנֵי כְּמוֹ אֲבָנִים וְעֶפֶר הַדּוּמָם כִּי אֲבָן ד"מ שְׁמָה מוֹרָה כִּי שְׂרָשָׁה מְשֵׁם הָעוֹלָה בִּין בְּמִסְפָּרוֹ וְעוֹד אֶלֶף נִוְסַפֶּת מְשֵׁם אַחֲרָי (לִישָׁעִם) [נִר' דְּצ"ל לְמַעַם] הַיְדוּעַ לְיוֹצְרָה. וְהִנֵּה שֵׁם בִּין בְּעֲצֻמוֹ הוּא פְּעוּלָמוֹת עֲלִיוֹנִים מְאֹד רַק שְׁעִי צִמְצוּמֵי רַבִּים וְעֲצוּמִים מִמְדַרְגָּה לְמְדַרְגָּה יָרֵד מִמֶּנּוּ חֵיוֹת מוּעָט בְּמֵאֹד מְאֹד עַד שְׂיֻכְלוּ לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּאֲבָן וְזוֹ הִיא נִפְשׁ הַדּוּמָם הַמְּחַיָּה וְהַמְּהוּוֶה אוֹתוֹ מֵאִין לִישׁ בְּכָל רֵעֵה וְכַמְשָׁל וְזוֹ הִיא בְּחִי מִמְכ"ע מְשֵׁם אֲבָן כִּי בְּחִי (סוֹכ"ע) וְכָל כַּח וּמְדַרְגָּה יָכוֹל לְבְרָא בְרוּאִים כְּפִי בְּחִי מְדַרְגָּה זוֹ גַם כֵּן לְאִין קִין וְתַכְלִית בְּכַמּוֹתָם וְאִיכוּתָם לְהַחְיֹת עַד־עַד מֵאַחַר שֶׁהוּא כַּח ה' הַמְתַּפְּשֵׁט וְנִאֶצֶל מְרוּחַ פִּיּוֹ וְאִין מְעֻזָּר כּו'. אֲךָ שְׁלֵא יִהְיֶה אִיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְדוּלָה כָּכ"ב כְּאִיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שְׂיֻכְלוּ לְהִבְרָאוֹת מִבְּחִי כַּח וּמְדַרְגָּת הָאוֹתוֹת עֲצֻמָּן:

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פה, פרק ח והנה מ"ש... עד עמ' 170, ולציר בשכלם.

נבראים שהקב"ה יודע אותם, נוסף בידיעה שלמעלה - ידיעת הנבראים - הנה באמת אין הדבר כך, שכן, הידיעה שלמעלה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו (אין זה כמו שהדבר אצל האדם, שהידיעה היא דבר נוסף בנפשו, כי נפשו של האדם

פָּרַק ת. בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב "אני ה' לא שניתני" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי באחרותו של הקב"ה - לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי, למרות שיש מקום לומר, שבמה שנתהוו

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במא"א (א, ד) מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)."

וְחֻכְמָתוֹ וּמְדַת חֶסְדוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וְשֹׂאֵר מְדוּתָיו מוֹסִיפִים בּוֹ רַבּוּי וְהִרְבֵּה חֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּמַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ, אֵלֶּא עֲצֻמּוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וּבִינְתוֹ וְדַעְתּוֹ, וּמְדַת חֶסְדוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ, וְתַפְאֲרָתוֹ הַכְּלוּלָה מִחֶסְדוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן שֹׂאֵר מְדוּתָיו הַקְּדוּשׁוֹת —

הרי עצמותו ומהותו וכל כוחותיו, רצון וספירות, חב"ד ומדות, הם הַכֹּל אֶחָדוּת פְּשוּטָה מִמֶּשׁ, שֶׁהִיא הַיּוֹתוּת וּמַהוּתוֹ, וְכֵמוֹ שֶׁכָּתַב הַרַמְבַּ"ם ז"ל, שְׁדָבָר זֶה — שְׂדַעְתּוֹ וְכַדּוּמָה שֶׁל הַקַּב"ה, הֵם דְּבַר אֶחָד, אֲתוֹ, אִין בְּחַ בְּפֶה לְאִמְרוֹ, וְלֹא בְּאִזְוֹן לְשִׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלִבְ הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ. — וְכֵל כֵּךְ לִמָּה? כִּי הָאָדָם מַצִּיר בְּשִׁכְלוֹ כֹּל הַמְשֻׁכְּלוֹת שְׂרוּצָה לְהַשְׁכִּיל וּלְהַבִּין — הַכֹּל בְּמֹת שְׁחָם בּוֹ, — כֹּל רַעִיּוֹן וְהַבְנָה שֶׁהוּא רּוּצָה לְהַבִּין הוּא מַצִּיר אוֹתוֹ לְעַצְמוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בּוֹ עֲצֻמוֹ, כְּגוֹן שְׂרוּצָה — הָאָדָם, לְצִיר בְּשִׁכְלוֹ מַהוּת הַרְצוֹן, אוֹ מַהוּת חֻכְמָה, אוֹ בִינָה, אוֹ דַעְתּוֹ, אוֹ מַהוּת מְדַת חֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן — שֹׂאֵר הַמְדוּת, הוּא

מַצִּיר בְּלִין בְּמֹת שְׁחָם בּוֹ. — וְלִכֵּן כֵּשֶׁם שֶׁדָּבַר הוּא בִּיחַס לְשִׁכְל וּמְדוּת סַתֵּם, כֵּךְ גַּם כְּשֶׁרוּצָה הָאָדָם לְהַבִּין הַעֲנִין שֶׁל שִׁכְל וּמְדוּת שֶׁלֹּא מִנְסָה לְהַשִּׁיג אוֹתָם עַל־יְדֵי צִירוֹ אֵת מַהוּת הַשִּׁכְל וְהַמְדוּת כְּפִי שֶׁהֵם בּוֹ. אֲכַל בְּאִמְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא הוּא רֵם וְנִשְׂא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, כְּלוֹמֵר שְׁהוּא — הַקַּב"ה, קָדוֹשׁ וּמְבָדֵל רַבּוּא רַבְּכוּת עַד אִין קִין וְתַכְלִית מַדְרָגוֹת הַבְּדִלוֹת, לְמַעְלָה מֵעֲלָה מַעְרָךְ וְסוּג וּמִין כֹּל הַתְּשַׁבְּחוֹת וְהַמְּעַלּוֹת שִׁיּוּכְלוּ הַנְּבָרָאִים לְהַשִּׁיג וְלְצִיר בְּשִׁכְלָם. — לִכֵּן הוּא נִקְרָא "הַקְּדוֹשׁ בְּיוֹךְ הוּא", כִּי הוּא קָדוֹשׁ וּמְבָדֵל מִכֹּל מַדְרִיגָה וּמַעְלָה שֶׁבְּגֵדֵר הַשְּׂגָתוֹ שֶׁל נְבָרָא;

היא מורכבת, ולא אחדות פשוטה). כיוון שאחדותו יתברך היא אחדות פשוטה, בלי שום הרכבה, מן ההכרח לומר שידיעתו היא סוג ידיעה אחר לגמרי: בידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו, ו"ידיעת עצמו" הרי ישנה גם לפני שנתהוו הנבראים,

כך שבידיעת הנבראים לא נוסף בו שום דבר. אופן זה של ידיעה, הסביר, אין ביכולת השכל האנושי להבין ולהשיג. בפרק זה, פרק ח', יסביר רבנו הזקן, שמה שאומר הרמב"ם בנוגע לידיעה שלמעלה: "הוא המדע הוא הידוע כו" הוא לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא הדבר הוא כך גם ביחס לכל מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו, שהם כולם דבר אחד עם הקב"ה עצמו.

וְהִנֵּה, מַה שֶׁכָּתַב הַרַמְבַּ"ם זְכוּרֵנוֹ לְבִרְבֵּה שֶׁהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא מַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מִמֶּשׁ, אֶחָדוּת פְּשוּטָה וְלֹא מְרַבֶּת בְּלָל — כֵּן הַעֲנִין מִמֶּשׁ בְּכֹל מְדוּתָיו שֶׁל הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא, וְכָכֵל שְׁמוּתָיו הַקְּדוּשִׁים וְהַכְּנֻיִים שִׁכְנוּ לוֹ הַנְּבִיאִים וְחֻכְמָיִנוּ זְכוּרֵנִם לְבִרְבֵּה, כְּגוֹן — מַה שֶׁהַנְּבִיאִים וְחֻכְמָיִנוּ ז"ל מְכַנִּים אֵת הַקַּב"ה בְּתוֹר: "חֲנֻן" וְ"רַחוּם" וְ"חֶסֶד" וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, — מְדוּת בְּהֵן מְכַנִּים אֵת הַקַּב"ה, וְכֵן מַה שֶׁנִּקְרָא — הַקַּב"ה, "חֶכֶם", דְּכִתְיִב: — כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְגַם הוּא חֶכֶם וְגו'", וְכֵן — גַּם, רִצּוֹנוֹ — כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי רוּצָה ה' אֵת יִרְאָיו" וְ"חֲפִץ חֶסֶד הוּא"³ — לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם נְבָרָאִים, וְ"רוּצָה בְּתַשׁוּבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְאִינוֹ חֲפִץ בְּמִיתָתָם וּבְרַשָּׁעֵתָם"⁴ — הִרִי יֵשׁ כֹּאן שְׁנֵי הַעֲנִינִים, מַה שֶׁהוּא רוּצָה וְמַה שֶׁהוּא לֹא רוּצָה וְ"מְהוּר עֵינַיִם מִרְאוֹת בְּרַע"⁵ — דְּבַר שֶׁאֵין הוּא רוּצָה בּוֹ. הִרִי שְׁמִיחָסִים לְהַקַּב"ה גַּם מְדוּת, גַּם חֻכְמָה וְשִׁכְל וְגַם רַצּוֹן — אֵךְ אִין רִצּוֹנוֹ

שַׁעַר הַיְחוּד וְהַאֲמוּנָה

פְּרָק ח וְהִנֵּה מ"ש הַרַמְבַּ"ם ז"ל שֶׁהַקַּב"ה מַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מִמֶּשׁ אֶחָדוּת פְּשוּטָה וְלֹא מוֹרַכְכַת כֹּלל כֵּן הַעֲנִין מִמֶּשׁ בְּכֹל מְדוּתָיו שֶׁל הַקַּב"ה וּבְכֹל שְׁמוּתָיו הַקְּדוּשִׁים וְהַכְּנֻיִים שִׁכְנוּ לוֹ הַנְּבִיאִים וְחו"ל כְּגוֹן חֲנּוּן וְרַחוּם וְחֶסֶד וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְכֵן מַה שֶׁנִּקְרָא חֶכֶם דְּכִתְיִב וְגַם הוּא חֶכֶם וְגו' וְכֵן רִצּוֹנוֹ כִּי רוּצָה ה' אֵת יִרְאָיו וְחֲפִץ חֶסֶד הוּא וְרוּצָה בְּתַשׁוּבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְאִינוֹ חֲפִץ בְּמִיתָתָם וּבְרַשָּׁעֵתָם וְטַהוּר עֵינַיִם מִרְאוֹת בְּרַע אִין רִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וּמְדַת חֶסְדוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וְשֹׂאֵר מְדוּתָיו מוֹסִיפִים בּוֹ רַבּוּי וְהִרְבֵּה חֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּמַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ אֵלֶּא עֲצֻמּוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וּבִינְתוֹ וְדַעְתּוֹ וּמְדַת חֶסְדוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ הַכְּלוּלָה מִחֶסְדוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְכֵן שֹׂאֵר מְדוּתָיו הַקְּדוּשׁוֹת הַכֹּל אֶחָדוּת פְּשוּטָה מִמֶּשׁ שֶׁהִיא הַיּוֹתוּת וּמַהוּתוֹ וְכֵמוֹ שֶׁכָּתַב הַרַמְבַּ"ם ז"ל שְׁדָבָר זֶה — שְׂדַעְתּוֹ וְכַדּוּמָה שֶׁל הַקַּב"ה, הֵם דְּבַר אֶחָד, אֲתוֹ, אִין בְּחַ בְּפֶה לְאִמְרוֹ, וְלֹא בְּאִזְוֹן לְשִׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלִבְ הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ. — וְכֵל כֵּךְ לִמָּה? כִּי הָאָדָם מַצִּיר בְּשִׁכְלוֹ כֹּל הַמְשֻׁכְּלוֹת שְׂרוּצָה לְהַשְׁכִּיל וּלְהַבִּין — הַכֹּל בְּמֹת שְׁחָם בּוֹ, — כֹּל רַעִיּוֹן וְהַבְנָה שֶׁהוּא רוּצָה לְהַבִּין הוּא מַצִּיר אוֹתוֹ לְעַצְמוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בּוֹ עֲצֻמוֹ, כְּגוֹן שְׂרוּצָה אוֹ דַעְתּוֹ אוֹ מַהוּת מְדַת חֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן הוּא מַצִּיר כּוֹלֵן כְּמוֹת שֶׁהֵן בּוֹ אֲבָל בְּאִמְתּוֹ הַקְּדוֹשׁ ב"ה הוּא רֵם וְנִשְׂא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ כְּלוֹמֵר שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל רַבּוּא רַבְּכוּת עַד אִין קִין וְתַכְלִית מַדְרָגוֹת הַבְּדִלוֹת לְמַעְלָה מֵעֲלָה מַעְרָךְ וְסוּג וּמִין כֹּל הַתְּשַׁבְּחוֹת וְהַמְּעַלּוֹת שִׁיּוּכְלוּ הַנְּבָרָאִים לְהַשִּׁיג וְלְצִיר בְּשִׁכְלָם

הַמְּעַלּוֹת שִׁיּוּכְלוּ הַנְּבָרָאִים לְהַשִּׁיג וְלְצִיר בְּשִׁכְלָם אוֹתָם עַל־יְדֵי צִירוֹ אֵת מַהוּת הַשִּׁכְל וְהַמְּדוּת כְּפִי שֶׁהֵם בּוֹ. אֲכַל בְּאִמְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא הוּא רֵם וְנִשְׂא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, כְּלוֹמֵר שְׁהוּא — הַקַּב"ה, קָדוֹשׁ וּמְבָדֵל רַבּוּא רַבְּכוּת עַד אִין קִין וְתַכְלִית מַדְרָגוֹת הַבְּדִלוֹת, לְמַעְלָה מֵעֲלָה מַעְרָךְ וְסוּג וּמִין כֹּל הַתְּשַׁבְּחוֹת וְהַמְּעַלּוֹת שִׁיּוּכְלוּ הַנְּבָרָאִים לְהַשִּׁיג וְלְצִיר בְּשִׁכְלָם. — לִכֵּן הוּא נִקְרָא "הַקְּדוֹשׁ בְּיוֹךְ הוּא", כִּי הוּא קָדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל מִכֹּל מַדְרִיגָה וּמַעְלָה שֶׁבְּגֵדֵר הַשְּׂגָתוֹ שֶׁל נְבָרָא;

1. ישע"י לא, ב. 2. תהלים קמז, יא. 3. מיכה ז, יח. 4. ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה. 5. חבקוק א, יג.

~ יום שישי כ"ז סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 170, כי המעלה ומדרגה... עד עמ' פו, ומקור החיות.

המחשבה הזו היא המחיה אותה, ומאותיות המחשבה – שהאדם חשוב, נמשכות אותיות הדבור, - שהאדם מדבר, והן – האותיות שבמחשבה, חיותן ממש. – של אותיות הדבור שהאדם דובר. והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד, כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן. –

דבר של טוב וחסד, הרי זה, שציווי המלך "פועל" שמחשבת המלך תבוא עליי דיבורו במעשה בפועל, ונש כשהאדם עושה פעמיו איזה דבר – את מה שהוא חשוב לעשות – שבמקרה זה אין זה צריך לכאורה לעבור דרך הדיבור, אלא ממחשבה מיד למעשה: הוא חשוב לעשות מעשה והוא עושה אותו, מוסבר מיד להלן, שגם במקרה כזה, כדי שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא מדבר ומצווה לזולת לתת, הרי פת הנפש וחיותה המתלבש פעשיה זו, - בעשיית הדבור, הוא פאין ממש לגבי פת הנפש

וחיותה המתלבש בדבור האדם, וכערך ומשל הגוף לנשמה, - כשם שאין שום השתוות בין הגוף לנשמה, כך לא שייך להשוות את הכוח והחיות המתבטאים בדיבור; וכשהכוח וחיות הנפש ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול בהרבה מאשר הכוח שבדיבור; וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה, - אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, אין להן ערך כלל, כשם שאין שום ערך לאותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדברת המתלבשת בה ומחיה אותה, - כאמור לעיל,

כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה, שלכן נקראת – החכמה, "ראשית", - "ראשית חכמה", ועל "בראשית (ברא אלקים)" אומר תרגום יונתן: "בחכמתא" – משמעות המלה "ראשית" היא לא רק ראשונה,

אלא – הנעלית ביותר והמקור של כל השאר, ובגלל כך נקראת חכמה "ראשית", כי באמת היא – חכמה, ראשית ומקור כל החיות בנבראים, כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת, ומתן – (מחכמה) בינה ודעת, נמשכות כל המדות שבנפש המשכלת, כמו אהבה וחסד ורחמים שאין בו דעת בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תיבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת או איך לפעול החסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדברת המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי – כשיש לאדם יותר דעת,

מתבטאת גם אהבתו לדברים יקרי ערך יותר; ואם דעתו פחותה, גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות בשכל, בדעת – מפני שהן נמשכות משכל ודעת. ומהמדות שבנפש נמשכות בה תבות ואותיות המחשבה, - מן המדות נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת, או איך לפעול החסד ורחמים, וכן בשאר מדות. – שמהן באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו של אדם קשורה במדות. ובכל מחשבה שבעולם – מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב מחשבה זו, ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו. – המדה שהביאה את

למחשבה אין שום ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי דיבור. וְכֹל זֶה — הוּא, בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְנֶפֶשׁ כָּל הַבְּרִיאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבְּכָל הַחֲכָמָה הִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוֹת: - ואילו הקב"ה — יסביר רבנו הזקן בפרק הבא — הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

למחשבה אין שום ערך כלל לגבי המדה, וְכֹל זֶה — הוּא, בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְנֶפֶשׁ כָּל הַבְּרִיאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבְּכָל הַחֲכָמָה הִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוֹת: - ואילו הקב"ה — יסביר רבנו הזקן בפרק הבא — הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

שער היחוד והאמונה

החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם החכמה היא ראשית ומקור החיות:

הַמְדָה לְגַבִּי הַחֲכָמָה וּבִינָה וְדַעַת, שֶׁבְּכָל לִוְיָתָן הוּא הַשֶּׁכֶל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכָה מֵדָה זו — הַרִי, שֶׁבְּכָל סֹדֵר יִרִידַת הַמְדֵרִיגוֹת מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, אֵינָן לְמְדֵרִיגָה תַּחְתּוֹנָה שׁוֹם עֵרֶךְ כָּלֵל לְגַבִּי הַמְדֵרִיגָה שֶׁמְעַלֶּיהָ: לְמִדּוֹת אֵין שׁוֹם עֵרֶךְ לְגַבִּי שֶׁכֵּל,

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פו, פרק ט אבל לגבי... עד עמ' פו, אין קץ.

הַמְדוֹת שֶׁמִּתֵּן נִמְשָׁכָה מִחֲשָׁבָה זו — כפי שהוסבר לעיל, שכל האותיות שבמחשבה באות מאיזו מדה שהיא הגורמת שהנפש תהרהר באותיות מחשבה אלו. הרי ברור הדבר, שהחיות של אותיות המחשבה, היא כאפס לגבי החיות של

פָּרָק ט. אֲבָל לְגַבִּי הַקְדוּשׁ בְּרִוְךָ הוּא, מְדֵרַגַת הַחֲכָמָה, שֶׁהִיא תַּחֲלַת מַחֲשָׁבָה וְרֵאשִׁיתָהּ, - וּמְקוֹרָהּ, הִיא סוּף מַעֲשֵׂה אֲצִלּוֹ, דְּהֵינּוּ שֶׁנִּחְשָׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא בְּחִינַת וּמְדֵרַגַת עֲשִׂיָה לְגַבִּי הַקְדוּשׁ בְּרִוְךָ הוּא, בְּדַבְרֵיכִי: - כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כָּלֵם בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ".

שער היחוד והאמונה

פָּרָק ט אֲבָל לְגַבִּי הַקְדוּשׁ בְּרִוְךְ הוּא מְדֵרַגַת הַחֲכָמָה שֶׁהִיא תַּחֲלַת מַחֲשָׁבָה וְרֵאשִׁיתָהּ הִיא סוּף מַעֲשֵׂה אֲצִלּוֹ דְּהֵינּוּ שֶׁנִּחְשָׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא בְּחִי' וּמְדֵרַגַת עֲשִׂיָה לְגַבִּי הַקְדוּשׁ ב"ה כְּדַבְרֵיכִי כּוֹלֵם בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ וְהֵינּוּ לֹא מִרְעָרֶךְ הַחַיּוֹת שֶׁבְּעֲשִׂיָה גּוֹפְנִית וְגִשְׁמִיּוֹת לְעֵרֶךְ חַיּוֹת הַחֲכָמָה שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוֹת כְּאִדָּם וְכֹל הַבְּרִיאִים גִּשְׁמִיִּים שֶׁהוּא כְּאֵין לְגַבִּי חַיּוֹת שֶׁבְּאֻתּוֹת הַדְּבִוּר שֶׁהוּא כְּאֵין לְגַבִּי חַיּוֹת שֶׁבְּאֻתּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁהוּא כְּאֵין לְגַבִּי חַיּוֹת וּמַעֲלַת הַמְדוֹת שֶׁמִּהֵן נִמְשָׁכָה מַחֲשָׁבָה זוֹ שֶׁהוּא כְּאֵין לְגַבִּי חַיּוֹת וּמַעֲלַת וּמְדֵרַגַת הַחֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת מְקוֹר הַמְדוֹת כֵּן מִמֶּשׁ עֵרֶךְ מְדֵרַגַת וּמַעֲלַת הַחֲכָמָה שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוֹת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת לְגַבִּי הַקְדוּשׁ ב"ה בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ

— שֶׁלְכַאוּרָה, הִיָּה מִתַּאִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְגַבִּי חֲכָמָה, בְּמַלְה "הַשְּׁכַלֶּת" (כּוֹלֵם בְּחֲכָמָה הַשְּׁכַלֶּת) אוּ בְּלִשׁוֹן אַחֲרַת שֶׁל שֶׁכֵּל — מְדוּעַ אוֹמֵר הַפְּסוּק "עֲשִׂיתָ" כְּשֶׁמְדוּבֵר אוֹדוֹת חֲכָמָה? — אֵלֶּא הַכוּוֹנָה הִיא, שֶׁחֲכָמָה הִיא כְּעֲשִׂיָה לְגַבִּי הַקְב"ה, וְהֵינּוּ לֹא מִרְעָרֶךְ הַחַיּוֹת שֶׁבְּעֲשִׂיָה גּוֹפְנִית וְנִשְׁמִיּוֹת לְעֵרֶךְ חַיּוֹת הַחֲכָמָה, שֶׁהִיא — הַחֲכָמָה, רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוֹת בְּאָדָם וְכָל הַבְּרִיאִים גִּשְׁמִיִּים, - שֶׁלְגַבִּי חֲכָמָה, מְקוֹר הַחַיּוֹת וְתַחֲלִילָתָהּ, אֵין שׁוֹם עֵרֶךְ כָּלֵל לְחַיּוֹת שֶׁל עֲשִׂיָה, שֶׁהִיא חַיּוֹת הַנְּמוּכָה בְּיֹתֵר, שֶׁהוּא — חַיּוֹת שֶׁל עֲשִׂיָה, הִיא בְּאֵין לְגַבִּי חַיּוֹת שֶׁבְּאֻתּוֹת הַדְּבִוּר, שֶׁהוּא — חַיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹת הַדִּיבּוּר, הִיא בְּאֵין לְגַבִּי חַיּוֹת שֶׁבְּאֻתּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁהוּא — חַיּוֹת שֶׁמֵּאוֹתוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, הִיא בְּאֵין לְגַבִּי חַיּוֹת וּמַעֲלַת

על-אחת-כמה-יזכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה -

בֵּן מִמֶּשׁ עֵרֶךְ מְדֵרַגַת וּמַעֲלַת הַחֲכָמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוֹת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת, - שֶׁכֵּן, כֵּאֵן מְדוּבֵר אוֹדוֹת סְפִירַת הַחֲכָמָה שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שֶׁהִיא הַמְקוֹר לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן בְּיֹתֵר, וּמִמִּילָא מְקוֹר שֶׁאֵר הָעוֹלָמוֹת שֶׁלְמַטָּה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת — לְחֲכָמָה זוֹ אֵין כֹּל עֵרֶךְ, לְגַבִּי הַקְדוּשׁ בְּרִוְךָ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ, הַמְרוֹמָם

1. תהלים קד, כד.

שְׁהֵן מְדַרְגֵּת רַבּוֹת פְּחִינֵת
עֲשִׂיָּה וְדַבּוּר וּמַחֲשֶׁבֶה
וּמִדּוֹת וְשִׁבְלֵי. אֲבָל
הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא רָם
וּמִתְנַשֵּׂא מִמְּדַרְגֵּת
הַחֲכָמָה רַבּוֹת
מְדַרְגֵּת כְּאֵלוֹ עַד אֵין
קֵץ.

שַׁעַר הַיַּחֲוֹד וְהַאֲמוּנָה

הַמְרוֹמֵם וְהַמִּתְנַשֵּׂא רִיבּוֹא רַבּוֹת מְדַרְגֵּת רּוֹמְמוֹת
יֹתֵר מְרוֹמְמוֹת מְדַרְגֵּת הַחֲכָמָה עַל בְּחִי' חַיּוֹת שְׁבַע־עֲשִׂיָּה
שֶׁהִיא רּוֹמְמוֹת חֲמֵשׁ מְדַרְגֵּת לְבַד שֶׁהֵן מְדַרְגֵּת בְּחִי'
עֲשִׂיָּה וְדַבּוּר וּמַחֲשֶׁבֶה וּמִדּוֹת וְשִׁבְלֵי אֲבָל הַקְדוּשָׁה ב"ה
רָם וּמִתְנַשֵּׂא מִמְּדַרְגֵּת הַחֲכָמָה רַבּוֹת מְדַרְגֵּת כְּאֵלוֹ
עַד אֵין קֵץ

וְהַמִּתְנַשֵּׂא רַבּוֹא רַבּוֹת
מְדַרְגֵּת רּוֹמְמוֹת, יֹתֵר
מְדַרְגֵּת
הַחֲכָמָה עַל פְּחִינֵת
חַיּוֹת שְׁבַע־עֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא
— רּוֹמְמוֹת הַחֲכָמָה לְגַבִּי
עֲשִׂיָּה, הִיא רּוֹמְמוֹת —
שֶׁל חֲמֵשׁ מְדַרְגֵּת לְבַד,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר אשר זעליג שי" שוי"ב

שלום וברכה!

במענה על מכתבו עם המצורף, הסכום שנשאר מהוצאות תיקון הס"ת, שכאו"א
מהמתפתלים נדבו כפי כחם למען תיקון הס"ת,

הנה נהנית על אשר היי די והותר, כי זהו סימן על טיב התענינותם והחביבות.

ובאשר בכל ענין צריך לחפש נקודה ואופן איך לחזק על ידו הרגש של יראת שמים הנמצא
בכל אחד ואחת מישראל בפנימיותו. הרי גם בזה, מהנכון אשר כת"ר יסביר לכאו"א מהמשתתפים
הני"ל, את המבואר בספרים, אשר יש ששים רבוא אותיות לתורה, כנגד ששים רבוא נשמות ישראל,
שהם כלל ישראל, ומזה מובן אשר כאו"א צריך לדעת, שבו הדבר תלוי, לתקן את כלל ישראל, על
ידי שיעשה - בתורה ומצותי את כל התלוי בו ביתר שאת ויתר עז, וכמו שכשרות ספר תורה תלוי
בזה, שכל אחת מהאותיות אשר בה יהיו כשרות, והידור ס"ת - בזה שכל אות שבה תהי מהודרה.

והדרך לזה - דרך סלולה היא, חיים על פי התורה ומצותי - פשוט כפשוטו בחיים היום
יומיים.

מוסגר פה קטע משיחת ש"ק מברכין סיון, וכן קובץ מכתבי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה
נבג"מ זי"ע, שבו גם מכתב אודות הכנסת ס"ת לבית המדרש, ובטח הוא דבר בעתו, ואף שבנדון
דידן הוא תיקון ס"ת. ומובן, אשר בתוכנו יזכה את הרבים.

בברכה ופ"ש כל המשתתפים והמשתתפות הני"ל - שיחיו.

נ"ב. כיון שהם מעות השייכות לתיקון ס"ת, וידוע הכתוב בשו"ע יו"ד (סימן ע"ר סעיף ב')
שבימינו אלה הנה ספרי לימוד - זהו מעין ס"ת בימיהם, לכן מסרתי הכסף להקופה ממנה שולחים
ספרי קדש שבביל חדרים והישיבות.

לוח היום יום...

<p>ה'תש"ג</p> <p>כב סיון</p> <p>שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש"י. תהלים: קו"קו. תניא: והנה אעפ"י . . . 164- לתחתונים.</p> <p>לְאֹמֶרֶת "וְהֵבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם כֹּו" מְחַבְּרִים תְּחִלָּה ב' הַצִּיצִיּוֹת דְּלִפְנֵינוּ, אַחֲר־כֵּן מְצַרְפִּים צִיצִית כְּנָף הַשְּׂמָאֵלִי דְּלְאַחֲרָיו, אַחֲרֵי זֶה צִיצִית דְּכָנָף הַיָּמִין וְאוֹחֲזִים אוֹתָם בֵּין קְמִיצָה לְזֶרֶת דִּיד שְׂמָאֵל.</p> <p>נוֹשְׁקִים הַצִּיצִיּוֹת שֶׁשׁ פְּעָמִים, הֵינּוּ בְּאֹמֶרֶת תְּבוּת: צִיצִית, צִיצִית, לְצִיצִית, אָמֶת, קְיָמֶת, לְעַד.</p>	<p>יום ששי</p> <p>יום ראשון</p>
--	---------------------------------

<p>ה'תש"ג</p> <p>כג סיון</p> <p>שיעורים. חומש: שלח, שביעי עם פירש"י. תהלים: קח"קיב. תניא: והנה כמ"ש . . . פג- מהרמ"ק ז"ל.</p> <p>מענה אאזמו"ר לאאמו"ר ביחידות חורף תרל"ה: היצה"ר נקרא נה"ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.</p> <p>בכל אחד ואחד הנה"ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה"ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.</p> <p>ונקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי' של נה"ב.</p> <p>וסיים אאמו"ר נ"ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה"ב, ווער רעדט נאך א חסידישער נה"ב.</p>	<p>שבת</p> <p>יום שני</p>
--	---------------------------

תרגום

מַעֲנֵה אֲדָנַי אָבִי זְקַנֵי מוֹרֵי וְרַבֵי [מְהַר"ש] לְאֲדָנַי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵי [הַרְש"ב] בְּיַחֲדוֹת חֹרֶף תְּרַל"ה: הַיֵּצֵר הָרַע נִקְרָא נַפְשׁ הַבְּהֵמִית, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהֵמָה דּוֹקָא, כִּי לְפַעֲמִים הוּא שׁוֹעֵל פִּקְחַ שְׂבַחִיּוֹת, וְצָרִיכִים לְחֻכְמָה מְרֻבָּה לְהִבִּין תְּחַבּוּלוֹתָיו. וְלְפַעֲמִים הוּא מֵתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשׁ צְדִיק תְּמִים עָנוּ וּבְעַל מְדוֹת טוֹבוֹת.

בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הַנַּפְשׁ הַבְּהֵמִית שְׁלוֹ הִיא לְפִי מַהוּתוֹ הַפְּרָטִי. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר מֵתְעוֹרֵר חֶשֶׁק גָּדוֹל לְלַמֵּד חֲסִידוֹת אוֹ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּאִיזֵה הַשְּׂפָלָה, וּבְאָמֶת הֵנָּה זֶהוּ רַק עֲצַת הַיֵּצֵר וּמִתְחַבּוּלוֹת נַפְשׁ הַבְּהֵמִית לְמַנְעַ מְעַבּוֹדַת הַתְּפִלָּה וְכַדּוּמָה.

ונקוט האי פללא [ואחוזו כלל זה] בידך וזכר אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפעל, הנה כל מניעה שתהיה לדבר זה – אפלו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותיה של נפש בהמית. וסים אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] נשמתו-עדן: עד אז לא ידעתי שתתכן נפש בהמית [בלבוש] ירא שמים, שלא לדבר על נפש בהמית [בלבוש] "חסיד".

<p>ה'תש"ג</p>	<p>כד סיון</p>	<p>יום ראשון</p>	<p>יום שלישי</p>
<p>שיעורים. חומש: קרח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיג-קיד. תניא: והנה מכאן . . . "166" הכל א'.</p> <p>השואל במה היא ההתקשרות שלו אלי מאחר שאין אני מכיר פנים. ..ההתקשרות האמתית היא על ידי למוד התורה, כשהוא לומד המאמרי חסידות שלי, קורא את השיחות ומתחבר עם ידידי, אנ"ש [=אנשי שלומנו, חסידי חב"ד] ותלמידי התמימים יחיו, בלמודם ובהתועדותם, ומקים בקשתי באמירת תהלים ובשמירת זמני הלמודים, הנה בנה היא ההתקשרות.</p>			

<p>ה'תש"ג</p>	<p>כה סיון</p>	<p>יום שני</p>	<p>יום רביעי</p>
<p>שיעורים. חומש: קרח, שני עם פירש"י. תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. תניא: וז"ש בתקונים . . . "166" דמלא לון.</p> <p>"דאגה בלב איש ישחנה", ואמרו רבותינו זכרונם-לברכה שני פרושים: יסיחנה מדעתו, ישיחנה לאחרים. ופרש ה"צמח צדק": לאחרים רק בגוף, אבל מאחדים אתו עמו, שמרגישים את ענינו.</p>			

<p>ה'תש"ג</p>	<p>כו סיון</p>	<p>יום שלישי</p>	<p>יום חמישי</p>
<p>שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש"י. תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. תניא: וזה ג"כ ענין . . . "פד" בפועל ממש.</p> <p>"וירדו חיים שאולה" – שגם בשאול חושבים שהם חיים. הברכה ב"וירדו חיים שאולה", כמו "בני קרח לא מתו", מקום נתבצר להם ועשו תשובה, כי תשובה מועלת רק כל עוד שהוא חי, וזוהי הברכה, שגם בשאול יהיו חיים ויוכלו לעשות תשובה.</p>			

שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: ומלא . . . פד- ותכלית.

כתיב "וּבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". הָאָדָם, עָלָיו רַק לַעֲשׂוֹת כָּלִי לְפָרְנֶסְתּוֹ, וְלֹהֲשִׁתְּדֹל בְּכֹל כַּחוֹ אֲשֶׁר הִפְלִי יְהִיָּה טְהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֻלַּת דְּאוֹנָאָה כּו', הֵינּוּ שִׁיְהִיָּה הַכֹּל עַל פִּי דִינֵי הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר אִזּוּ הוּא כָּלִי רְאוּי לְבְרַכָּה הַעֲלִינָה בְּשָׁנִים: פְּרָנְסָה בְּרוּחַ, וְאֲשֶׁר הַפְּרָנְסָה תִלְךָ לְמִקּוּם הָרְאוּי.

שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.
תניא: כי מקור . . . "168" מדותיו.

הצ"צ בספרו לבנו אאזמו"ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א אידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאַפּיקעס (מטבע קטנה ברוסיא) אין א קעלבעל, איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפּען.
כעבור כמה שנים סיפר אאזמו"ר כל הנ"ל לאאמו"ר והוסיף: מ'באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט ניט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א אידען טאָן א טובה.

תרגום

ה"צמח צדק" בספרו לבנו אדני אבי זקני מורי רבי [מהר"ש] מארע מחייו, סיים: בזה שמסיעים ליהודי בפרנסתו, אפילו להרויח שבעים "קאפיקעס" (מטבע קטנה ברוסיא) בסחר עגלים, כל שערי ההיכלות העליונים פתוחים עבורו.
כעבור כמה שנים ספר אדני אבי זקני מורי רבי [מהר"ש] כל הנזכר לעיל לאדני אבי מורי רבי [הרש"ב], והוסיף: צריך גם לדעת את הדרך להיכלות העליונים, אף אין זה משנה, צריך שיהיה העקר לסייע בלבב שלם ברגש, שיהיה תענוג בעשית טובה ליהודי.

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' 1

- 1 מדרב נחמן, דאמר רב נחמן, אומר היה רבי מאיר, שאפילו מצאו
- 2 לגט באשפה ושמו ושם אשתו כתובים בו, חתמו - והחתים עליו
- 3 עדים לשם גירושין ונתנו לה, הגט, פשר, כיון שנחתם בזמנו, ואין
- 4 חוששים לכך שנראה כשקר, ואפילו רבנן החולקים על רבי מאיר
- 5 וסוברים שגט שמצאו באשפה פסול, לא פליגי עליה דרבי מאיר -
- 6 אינם חולקים עליו אלא בגיפוי נשים בלבד, משום דבעינן פתיכה
- 7 לשמה, אבל בשאר שמרות שאין צריכים כתיבה לשמה, לא יחלקו
- 8 עליו, ומכשירים שטר שמצאו באשפה, ואין חוששים שנראה
- 9 כשקר.
- 10 ומביאה הגמרא ראייה שרבנן מודים בשאר שטרות שנכתבו לפני

- 11 החלואה, שהם כשרים, דאמר רב אסי אמר רבי יוחנן, שפר חוב
- 12 שְׁלֵוָה בו ביום שנכתב, ופרעו באותו יום, וקיבל את השטר בחזרה
- 13 מהמלוה, אינו חוזר ולזה בו שנית אפילו באותו היום, אף שכל
- 14 הכתוב בו אמת, מפני שכבר נמחל שעבודו של השטר כשפרע את
- 15 חובו, ושוב לא יכול לחול שיעבוד נכסים על ידי שטר זה, והוא
- 16 כמלוה על פה, שאינו גובה מנכסים משועבדים.
- 17 מדייקת הגמרא בדברי רבי יוחנן, מעמא שאין חוזר ולוה בו, משום
- 18 דנמחל שעבודו, אבל משום שנראה כשיקרא כיון שנכתב לפני
- 19 הלואה זו, לא תישינן - אין חוששים. ולכן מובן שאפשר לפסוק
- 20 הלכה כרבי אלעזר אף במה שמכשיר לכתוב טופס בשאר שטרות.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

שתיית חומץ ביום הכפורים

אינה ראויה ומזיקה לגוף בכמות מועטת, כל-שכן שהיא מזיקה בכמות מרובה.

וה'לחם משנה' ביאר ששיטת הרמב"ם היא (כדעת רב גידל) שעל שתיה מרובה של חומץ חי פטור רק בדיעבד, אבל לכתחילה אכן אסור (ומכין אותו מכת מרדות), ואילו על שתיית חומץ מזוג חייב אף בדיעבד.

ולהלכה: לדעת רבינו ירוחם והרי"צ גיאות, על שתיה מרובה של חומץ חי חייב "משום דאז שובר רעבונו והתורה אמרה 'אשר לא תעונה'" (משנה ברורה שם סקכ"ט). אך ה'מגן אברהם' (שם סק"ה) ואדה"ז (שם ס"ד) פסקו כדעת הרמב"ם, שחומץ חי "אע"פ ששתה הרבה מהן - פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות, אבל אם שתה חומץ מזוג במים אפילו לא שתה אלא כמלוא לוגמיו - חייב".

הלכות שביעת עשור פרק ב, הלכות ה"ו: שְׁתָּה מִשְׁקִין שְׂאִינִים רְאוּיִין, כְּגוֹן צִיר או מוֹרִים וְחֻמֵּץ חַי - אִפְלוּ אֶבֶל וְשִׁתָּה מִתְּנֵי הַרְבֵּה, חָרִי זֶה פְטוּר מִן הַפְּרָת; אֲכָל מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֵדוֹת. שְׁתָּה חֻמֵּץ מְזוּג פְּמִיִּם, חַיִּב.

לדעת רבי (יומא פא, ב), השותה חומץ ביום הכפורים חייב. ואילו לדעת רב גידל, אמנם אם שתה חומץ מזוג במים חייב, אך אם שתה חומץ חי (שאינו מזוג במים) פטור. וזאת, רק אם שתה כמות מועטת, אך אם שתה ממנו הרבה חייב.

והקשה ה'בית יוסף' (ארו"ח סי' תריב ד"ה ומשמע):

הרמב"ם פוסק כרב גידל שאם שתה חומץ חי פטור, והרי לדעתו פטור רק אם שתה מעט, ומדוע כתב הרמב"ם שאפילו שתה ממנו הרבה הרי זה פטור? וכתב שנראה לומר כי לגירסת הרמב"ם בגמרא רב גידל פטור שתיית חומץ חי גם בשתיה מרובה. והוסיף ה'מעשה ורקח': אם שתיית חומץ חי

~ יום שני כ"ג סיון ~

הבערה - מלאכת אוכל נפש?

"ונראה טעם לשני מלאכות אלו: ההוצאה, לפי שאף היא באוכל ומשקה, ואע"פ שהיא בדברים אחרים, אמרינן מתוך. וההבערה, אע"פ שאינה באוכלין ומשקין - כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, בשבת הוא דאסירי הא ביום טוב שרי".

והקשה על זה ה'מגן אברהם' (עש), מדברי הגמרא (פסחים ה, א), שאסור לשרוף את החמץ ביום טוב ראשון של פסח, כיון שכתוב "כל מלאכה לא תעשו - ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה" - אם-כן מפורש, שהבערה נחשבת למלאכה גם ביו"ט!

ומבאר אדמו"ר הזקן (עש):

גם מלאכת הבערה נחשבת למלאכה הנעשית באוכל עצמו: כי גדר מלאכת הבערה אינו "שריפת וכליון העצים", אלא הפעולה עצמה שהיא הוצאת האש "או שמרבה האש" היא היא המלאכה (והביא לכך הוכחות) - "וגוף האש זו שהוציא או שהרבה היא המתקנת ומבשלת את האוכל", ולכן "גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש"

הלכות שביעת יום טוב פרק א הלכה ד: כָּל מְלָאכָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ בְּשַׁבַּת - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שְׁלֵא לְצַרְף אֶכִּילָה - לֹזְקָה, חוּץ מִתְּהוֹצָאָה מְרֵשׁוֹת לְרֵשׁוֹת וְהַהֲבָעָרָה; שְׁמֵתוּף שֶׁהִתְרָה הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצַרְף אֶכִּילָה, הִתְרָה שְׁלֵא לְצַרְף אֶכִּילָה; לְפִיכָךְ... מִתֵּר לְהַבְעִיר, אִף עַל פִּי שְׂאִינֵי לְצַרְף אֶכִּילָה.

ה'מגיד משנה' הגדיר מהי מלאכה 'שלא לצורך אכילה': "כל מלאכה שאינה נעשית באכילה ושתייה". וכתבו הפוסקים (מג"א ריש סי' תקיח; שו"ע אדה"ז סי' תצה קו"א ד) שההיתר של "מתוך שהותרה... לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך אכילה" נאמר רק במלאכות הנעשות בגוף האוכל או המשקה. אבל שאר המלאכות שאינן 'מלאכות אוכל נפש' - למרות שהותרו לצורך אוכל נפש ממש (מדין 'מכשירי אוכל נפש'), אין אומרים בהם 'מתוך...' כדי להתיר גם שלא לצורך אוכל נפש.

ולפי זה יש לעיין בנוגע למלאכות של הוצאה והבערה, שלא נעשות בגוף האוכל, ובכל זאת אומרים בהם 'מתוך' והותרו גם שלא לצורך אוכל נפש; ומבאר ה'מגיד משנה':

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

הגרלה ביום טוב

מהפסוק (הושע ד, ד) "ועמך כמריבי כהן". ולכן התירו רק כשאין דרך אחת למנוע את המריבה, אך בקדשים שנשחטו קודם יום-טוב והיה אפשר לערוך את הגורל קודם – לא התירו לעשות זאת ביום טוב.

אך לדעת הרמב"ם טעם ההיתר הוא "כדי לחבב את המצוה". ולכן אין הבדל אם נשחטו ביום טוב עצמו או בערב יום טוב, שהרי בכל אופן כעת יש מצוה באכילתם (תוספות יום טוב שבת פכ"ג מ"ב).

ובפירוש המשניות (שבת שם) כתב הרמב"ם: "והתירו חכמים לעשות זה ביום טוב, לפי שהזריזות באכילת קדשים וליטול מהם מנה יפה - מצוה". כלומר, למרות שאת מצות האכילה אפשר לקיים גם ללא הגורל, ההיתר הוא כדי להראות את חביבות המצוה.

ולפי זה כתב ה'מגן אברהם' (סי' שכב סק"ט) כי מכאן יש להתיר עריכת גורל ביום טוב לכל דבר מצוה, כגון עלייה לתורה וכיוצא בזה (אע"פ שאינה מצוה מהתורה), ולדעת הרמב"ם ההיתר הוא אף כשאפשר לעשות זאת מאתמול (וראה שער הציון שם סק"ד).

הלכות שביתת יום טוב פרק ד, הלכה כ: ואין מטילין חלשים על המנות; אבל מטילין חלשים על פשר הקדשים ביום טוב, כדי לחבב המצוה.

על דברי הרמב"ם מעיר הראב"ד: בגמרא (שבת קמט, ב) נאמר "מטילין חלשים (גורלות) על הקדשים ביום טוב, אבל לא על המנות של חול ביום טוב", היינו שההיתר להטיל גורלות על הקדשים ביום טוב הוא רק על אלו שנשחטו ביו"ט עצמו ואי אפשר היה לחלקם קודם, אולם אין היתר להטיל גורלות ביום טוב על הקדשים שנשחטו ביום חול, והיה לו להרמב"ם להזכיר חילוק זה.

וכתב ה'מגיד משנה', כי הרמב"ם חולק על פירוש זה בדברי הגמרא ומפרש "אבל לא על המנות של חול" שאסור להטיל גורל על מנות שאינן של קדשים כלל אלא בשך חולין, אולם על מנות של קדשים, אף אם נשחטו ביום חול - מותר להטיל גורל ביו"ט.

והמחלוקת נובעת מטעם ההיתר: לדעת הראב"ד התירו חכמים את עריכת הגורל בין הכהנים כדי למנוע מריבות ביניהם, שכן הם נוטים בטבעם למריבה, כפי שלמדנו (שם)

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

איסור חמץ בשעה החמישית בערב פסח

אך הרמב"ם מפרש ש'תולין כל חמש' מוסב על 'תרומה ולחם תודה' שאם יש לו חמץ שהוא קודש אסור לשורפו כי אסור לאבד קדשים (לח"מ).

וצריך להבין: לחמי תודה ניתנים רק לאכילה ולא לשאר הנאות, וכיון שמתחילת שעה חמישית אסורים באכילה ואין בהם כל שימוש אין כאן 'איבוד קדשים', ומה איסור יש בשריפתם?
והביאור:

יש הבדל בין איסור אכילת חמץ בשעה חמישית לאיסור שבשעה שישית:

בשעה שישית איסור החמץ מדרבנן הוא כמו האיסור מן התורה משעה שביעית ולמעלה, היינו שהאיסור הוא מצד החמץ עצמו (ה'פצא') ולכן 'החמץ אסור באכילה ובהנאה', ואילו בשעה החמישית 'אין אוכלין בה חמץ גזרה משום יום המעונן' - האיסור הוא על האדם (ה'צברא') ולא מצד החמץ עצמו (ה'פצא'). ולכן אסור לשרוף בה לחם תודה, כי אף שאסרו חכמים לאכלו כדי להמנע מטעות ביום המעונן, אין החמץ 'חפצא' של איסור וממילא יש בשריפתו משום 'איבוד

הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט: ואקרו חקמים לאכל חמץ מתחילת שעה ששית, כדי שלא ינע פאסור תודה. ומתחילת שעה ששית יהיה החמץ אסור באכילה ובהנאה: שעה ששית מדברי סופרים, ושאר היום משביעית ומעלה, מן התורה. שעה חמישית, אין אוכלין בה חמץ - גזרה משום יום המעונן, שפא ימעה בין חמישית וששית. ואינו אסור בהנאה בשעה חמישית. לפיכך, תולין בה תרומה ולחם תודה וכיוצא בהן מחמץ שהוא קדש, לא אוכלין ולא שורפין עד שתגיע שעה ששית, שורפין הכל.

לדעת רבי יהודה (פסחים יא, ב) "אוכלים כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחילת שש", כי בשעה שישית החמץ אסור באכילה ובהנאה מגזירת חכמים שמא יטעה האדם ויחשוב שהשעה השביעית (שחמץ אסור בה מדאורייתא) היא הששית ויכשל באיסור תורה ולכן צריך לשרוף את החמץ בתחילת השעה השביעית. ובשעה החמישית גזרו חכמים איסור אכילה ומותר בהנאה ולכן 'תולין'. כלומר, אין צריך לשרוף כי עדיין מותר בהנאה ויכול להאכילו לבהמתו (רש"י שם ד"ה תולין).

אין מכים אותו מכת מרדות (ראה לח"מ), כי רק בשעה השישית שאיסור חמץ דרבנן הוא איסור 'חפצא' כמו איסור התורה, חייבו חכמים מכת מרדות.

(חידושי תר"י סאלאוויציק על הרמב"ם)

קדשים', לא כבשעה השישית שהלחם עצמו הוא 'חפצא' של איסור ושריפתו אינה 'איבוד קדשים' (כמו שמותר לשרוף קדשים מטאים).

ומדויקים דברי הרמב"ם (בהלכה הבאה): "האוכל בשננה ששית מכין אותו מכת מרדות", ואילו האוכל בשננה חמישית

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

האם מותר לבער את החמץ ביו"ט?

בפסח הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו ביום טוב... ואע"פ שאיסור טלטול המוקצה אינו אלא מדברי סופרים וביעור חמץ שלא ביטלו קודם הפסח הוא מן התורה... יש כח ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה" (שו"ע אדה"ז שם. וכן כתב הכס"מ).

ועוד: בעת טלטול החמץ, עדיין אינו מקיים את מצות הביעור. והמצוה דוחה את האיסור, אף שהוא מדרבנן, רק בזמן קיומה (כס"מ).

ואפילו לשרוף את החמץ במקומו, בלא טלטול, אסור, כי אף שהותרה הבערה לצורך מצוה וזה נחשב 'צורך היום' – אין זו צורך מצוה "כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יום טוב, דהיינו, שישליכנו לנהר או לבית הכסא... לפיכך אסור לשרוף החמץ ביו"ט מן התורה ואי אפשר לחכמים להתיר דבר האסור מן התורה, אלא כופה עליו כלי עד הערב. ועל שהייה זו שמשעה את החמץ עד הערב אינו עובר ב'בל יראה' ו'בל ימצא' כיון שהוא רוצה לבערו אלא שחכמים מונעים אותו הרי הוא אנוס, ולא הזהירה תורה 'בל יראה' ו'בל ימצא' אלא למי שבידו לבערו" (שו"ע אדה"ז שם).

הלכות חמץ ומצה פרק ג, הלכה ח: אם לא נטל קדם שש, ומשש שעות ומעלה ומצא חמץ... עבר על "לא יראה" ו"לא ימצא"... ואם מצאו ביום טוב - בופה עליו כלי עד לערב, ומבערו.

המוצא חמץ ביום טוב, לדעת רש"י (פסחים ו, א ד"ה כופה) והר"ן (שם בדפי הרי"ף ג, א. וכן הביא בהגמ"י בשם ריב"א), אינו יכול לבערו ביום טוב. ומדובר כשביטל את החמץ קודם הפסח ומן התורה אינו עובר על 'בל יראה' וחובת הביעור היא מדרבנן ולכן לא התירו לשורפו, כי אין אומרים 'מתוך שהותרה הבערה לצורך יו"ט, הותרה שלא לצורך' אלא כשיש צורך היום קצת, אבל כאן שמן התורה יצא ידי חובתו כביטול, אין זה צורך היום.

אבל אם לא ביטלו, וחייב לבערו מן התורה, מותר לטלטלו ולבערו כי מאחר שמצוה לבערו, הרי זה כ'צורך היום' (אמנם "אם יש לפניו נהר יפירונו וישליכנו לנהר ואל ישרפנו כדי למעט בחילול יום טוב" - שו"ע אדה"ז סי' תמו ס"ה).

אך לדעת הרמב"ם, אפילו אם לא ביטל את החמץ, אינו יכול לשורפו ביום טוב (מגיד משנה, 'כסף משנה') "ואפילו יש לפניו נהר לא ישליכנו לשם, דכיון שהחמץ אסור בהנאה

~ יום שישי כ"ז סיון ~

מזיגת הכוס לפני ההגדה

ומכך מובן שדבריו כאן ש"כוס שני קורא עליו את ההגדה" אמורים על כל סיפור יציאת מצרים, ולכן מוזגים כוס שני קודם תחילת אמירת ההגדה, כדי לאומרה על הכוס. אולם ב'שלחן ערוך' (סי' תעג ס"ז) נאמר: "מוזגין לו מיד כוס שני כדי שישאלו התינוקות למה שותין כוס שני קודם הסעודה", ומשמע שהמוזגה אינה משום שההגדה צריכה להיאמר על הכוס אלא רק כדי לעורר את התינוקות לשאול. ונפקא מינה' בין השיטות: אם שכח למוזג את הכוס השני קודם ההגדה – לדעת הרמב"ם, נראה שעליו למוזג

הלכות חמץ ומצה פרק ז, הלכה י: כל בוס ובוים מארבעה בוסות האלו, מברך עליו ברכה בפני עצמו. ובוים ראשון, אומר עליו קדוש היום; ובוים שני, קורא עליו את ההגדה.

לעיל (הל' ד"ה) מפרט הרמב"ם את הנכלל ב'הגדה': "וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו, ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותנו... ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה", הרי שסיפור יציאת מצרים מתחילתו ועד סופו קרוי הגדה.

לשיטת הרמב"ם ששתיית הכוס היא חלק מקיום מצות ההגדה! (ראה הררי קדם ב, פד. מקראי קודש ג, כו).
 ונפקא מינה' נוספת: לפי הטעם שהמזיגה קודם ההגדה נועדה לעורר את התינוקות לשאול יתכן שדין זה חל רק על בעל הבית העורך את הסדר, אך שאר המסובים אינם צריכים למזוג אז (ראה כף החיים ס"ו תעג ס"ק קמד). ואילו אם זהו מדיני ההגדה שצריכים לאומרה על הכוס, הרי הדין חל על כל אחד מהמסובים האומר את ההגדה (להורות נתן יג, כג).

ולחזור ולומר את ההגדה כדי לקיים את דין האמירה על הכוס, אולם לפי ה'שלחן ערוך' שמזיגת הכוס נועדה רק לשם שאלת התינוקות, אינה מעכבת את קיום מצות ההגדה. יתירה מכך: לדברי הרמב"ם שדין ההגדה להיאמר על הכוס, מסתבר שגם שתיית הכוס היא חלק ממצוה זו (וכשם שבקידוש יש לשנות את הכוס שעליה נאמר הקידוש), ולפי זה יש מי שהורה כי מי שנשפכה לו הכוס בסוף אמירת ההגדה ימזוג כוס חדשה ויחזור ויאמר עליה את כל ההגדה, כדי לחשוש

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

'על אכילת מצה' או 'לאכול מצה'?

לברך ב'ל' כי משמעותו 'להבא', ומדוע נפסקה ההלכה (לעיל פ"ג ה"ו) שמברכים 'על ביעור חמץ'? כי תכליתה של מצוות ביעור חמץ היא לא בזמן שנעשה בו הביעור אלא עם תחילת חלות חג הפסח (כדי לא לעבור על 'בל יראה'), וכיון שבהגיע הפסח החמץ כבר מבוער – ראוי יותר לברך 'על ביעור חמץ', שמשמעו גם לשעבר, מאשר 'לבער' שמשמעו רק להבא. וזה גם הביאור בנוסח 'על אכילת מצה':
 זמן אכילת מצה הוא עד חצות (פסחים קב, ב) ונלמד מגזירה-שווה מהפסוק "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", שכמו שמכת בכורות היתה בחצות אף אכילת מצה עד חצות. ולכאורה אינו מובן: מכת בכורות היתה בחצות הלילה ואיך לומדים ממנה שאכילת מצה היא עד חצות? אלא כיון שאי אפשר לאכול בחצות הלילה ממש שהיא כהרף עין והאכילה דורשת זמן, בהכרח שהכוונה היא שבחצות תהא המצה נאכלת כבר, ולכן מתאים יותר לברך 'על אכילת מצה', כי מלשון זה משתמע גם לשעבר ולא 'לאכול מצה' שמשמעו רק להבא.

הלכות חמץ ומצה פרק ח, הלכה ח: אחר שִׁמְכַרְךָ 'המוציא' הוֹרֵר וּמְכַרְךָ 'על אכילת מצה'... וְהוֹרֵר וּמְכַרְךָ 'על אכילת מצה'.
 מסוגיית הגמרא (פסחים ז, ב) עולה שנוסח הברכה של בדיקת חמץ הוא 'על ביעור חמץ'. והקשו הראשונים (רמב"ן שם, ר"ן ג, ב בדפי הר"ף), מדוע אם כן יש ברכות שמברכים בלשון 'ל' (להניח תפילין וכדומה)? ותירצו: מצוה שצריך לקיימה בעצמו ואי אפשר לעשותה על ידי שליח מברכים עליה בלשון 'ל', כי לשון זה מורה שהמצוה מוטלת עליו, ולכן מברכים 'להניח תפילין', 'לישב בסוכה' וכדומה, ומצוה שיכולה להיעשות על ידי שליח מברכים בלשון 'על' ('על המילה', 'על השחיטה').
 והקשה ה'אבני נזר' (או"ח ס"ו שפא), מדוע אם כן מברך 'על אכילת מצה' ועל אכילת מצה? והרי אלו מצוות שאי אפשר לקיימן על ידי שליח (ולדעת ראשונים ה"ל אכן מברכים 'לאכול מצה' ולאכול מצה)?
 ומבאר:
 בביעור חמץ נחלקו אמוראים (פסחים ז, א) האם מברכים 'ל' (לבער חמץ) או 'על' (על ביעור חמץ). ואמרו שהכל מודים שאפשר

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' 1

ומה שנאמר 'וְיִחָרַב מַעֲיָנו', זֶה שִׁכְבַּת זָרַע שְׂבָמְעֵי אִשָּׁה, שמתרחת, וכשמואל. ומה שנאמר 'הוא ישקה אוצר כל בלי חמדה', זו מְרַגְלִית שְׂפִינִים, וכדברי רבי יוחנן. אִמֵר רַבָּא, עָדִי – דרשה זו, סוּרְאָה הוּא – מבני סורא היא, דְדִיִּינִי קְרָאִי – שמדייקים לדרוש את הפסוקים היטב.
 שואלת הגמרא, מַאי – מה הפירוש של הנאמר בתחילת הפסוק ב'י הוא בין אחים יִפְרִיא'. משיבה הגמרא, אִמֵר רַבָּא, אִפִּילוּ

שקשה היא עד שאִפִּילוּ שִׁכְבַּת זָרַע שְׂבָמְעֵי אִשָּׁה שתוך שלשה ימים לביאה עדיין ראויה להתעבר, מְסַרְחַת בּוּ ושוב אינה ראויה.
 אִמֵר רַב נְחֻמִּין [בְּרַ יִצְחָק] לבאר דברי האמוראים, וְשִׁלְשָׁתָן – רב ושמואל ורבי יוחנן, מְקַרְא אִתְדָּרְשׁוּ, וממנו למדו את נוקי רוח מזרחית, שנאמר (הושע יג טו) 'כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא, יְבוֹא קָדִים רוּחַ ח' מְפַדֵּר עֲלָה, וְיִבּוֹשׁ מְקוּרֵי גֹגֵל, וְיִחָרַב מַעֲיָנו הוּא יִשְׁקָה אוֹצֵר כָּל בְּלֵי חֲמֻדָּה'. וכך דרשו, מה שנאמר שעל ידי רוח קדים 'יבוש מקורו', זו מְקוּרָה שֶׁל אִשָּׁה, שהעובר שבמעיה נופל, וכדברי רב.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

(2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון עשה הוא". (3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". (4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א'). (5) שלא אנסוהו לכך. (6) יודע שהיום אסור לעשות מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות שגגות הלכה ב'). (7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואברון הוא כרת (תורת כהנים). (8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ודל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

ב. כַּל מְלָאכָה¹⁰ שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָה בְּשַׁבַּת סְקִילָה¹¹, חִיבִין¹² עַל זְדוּנָה בְּעֵשׂוֹר פְּרַת. וְכַל שְׁחִיבִין עָלָיו קָרְבַּן חֲטָאת בְּשַׁבַּת¹³, חִיבִין עָלָיו קָרְבַּן חֲטָאת בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכַל דָּבָר שְׁאֵסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבַּת אִף עַל פִּי שְׂאִינָה מְלָאכָה¹⁴, אֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים; וְאִם עֲשָׂה - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת¹⁵, בְּדַרְךְ שִׁמְפִין אוֹתוֹ עַל הַשַּׁבַּת. וְכַל שְׁאֵסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבַּת¹⁶, אֲסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכַל שְׁאֵסוּר לְאָמְרוֹ¹⁷ אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה¹⁸ בְּשַׁבַּת, כִּף אֲסוּר בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. כִּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין בֵּין שַׁבַּת לְיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּעֵנְיָנִים אֵלוֹ¹⁹, אֵלָא שְׂזוּדוֹן מְלָאכָה בְּשַׁבַּת - בְּסְקִילָה, וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים - בְּכַרְת.

(10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. (11) משנה במסכת מגילה דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת". (12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח-כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . ." "כיי" זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, — משום שאסור לאכול (העמק דבר). (13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, — אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

הַלְבוֹת שְׁבִיתַת עֵשׂוֹר

יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מְצוֹת. שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּי מְצוֹת לֹא תַעֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטֵן: (א) לְשַׁבַּת בּוֹ מִמְּלָאכָה. (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. (ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ. (ד) שְׁלֹא לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ. וּבִבְאוֹר כָּל הַמְצוֹת הָאֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

(1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת בכלל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים, כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשמיש, וזמן התחלת היום ויציאתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

מקומו של הלכות שביתת עשור.

צריך להבין מדוע לא כלל הלכות שביתת עשור יחד עם הלכות שופר סוכה ולולב, ולכאורה, על פי סדר הזמן היה לו לסדרן בין הלכות אלו ובפרט שבספר זמנים עסקינן. ואין לתרץ שרצה לסדרן בנפרד בהלכות שביתת עשור דהא גופא קשיא, מדוע לא סדרן כסדר זמני המועדים.

ויש לבאר ע"פ מה שכתב בריש הלכות אלו "כללו של דבר אין בין שבת ליום הכיפורים בענינים אלו אלא שזדון מלאכת שבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר, שדיני יוה"כ זהים לדיני שבת (מלבד העונש) ולכן סמך הלכות יוה"כ להלכות שבת.

ובזה מודגשת מטרת חיבורו "הלכות הלכות" שבמקום שאפשר לסדרו על סדר הזמנים או בהתאמה הלכתית — בסמיכות להלכות שבת, מסדרן בהתאם לתוכן ההלכתי.

משיחת ש"פ קורח (מבה"ח תמוז) ה'תשד"מ
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

א. מְצוֹת עֲשֵׂה? לְשַׁבַּת מִמְּלָאכָה בְּעֵשׂוֹר לְחֻדְשׁ הַשְּׁבִיעִי²³, שְׁנֹאמַר: שַׁבַּת שְׁבִיתוֹן הוּא לָכֶם. וְכַל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בְּטַל מְצוֹת עֲשֵׂה, וְעֵבֵר עַל לֹא תַעֲשֵׂה, שְׁנֹאמַר: וּבְעֵשׂוֹר וּגְמוֹר כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְזֶה הוּא חֵיב עַל עֲשִׂית מְלָאכָה בְּיוֹם זֶה? אִם עֲשָׂה בְּרִצּוֹנוֹ²⁵ בְּזוּדוֹן²⁶ - חֵיב פְּרַת²⁷; וְאִם עֲשָׂה בְּשִׁגְגָה²⁸ - חֵיב קָרְבַּן חֲטָאת קְבוּעָה²⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). 31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). 32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לאוין קצ"ו. 33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. 34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העינויים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. 35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. 36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. 37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

ה. וכן³⁸ לַמְדָנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³⁹, שְׁאָסוּר לְרַחֵץ⁴⁰ בו, או לְסוּף⁴¹ בו, או לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל⁴², או לְבַעַל⁴³. וּמִצְוָה לְשַׁבֵּת מִכָּל אֱלוֹ פְדֻרָה שְׁשׁוּבֹת מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנֵאמַר: שַׁבַּת שְׁבִתוֹן; שַׁבַּת - לְעִנְיָן אֲכִילָה⁴⁴, וְשַׁבִּתוֹן - לְעִנְיָנִים אֱלוֹ. וְאִין חִיבִין פְּרַת או קָרְבָן אֶלָּא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה⁴⁵; אֲבָל אִם רַחֵץ או סָף או נָעַל או פָּעַל - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּרֻדוֹת⁴⁶.

38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). 39) כך קבלו חכמים פירושו של "עיניו" ביום הכפורים. 40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". 41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר...". וכותב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עינויים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. 42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיתף גורונך מצמאה". 43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק נ'): "אם תענה את בנותי" ("להשביית עונתן" - רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינוי, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העינוי (סדר משנה). 44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשבייתה ממלאכה (מעשה רוקח). 45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. 46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

ו. כִּשֵׁם שֶׁשְׁבוֹת מְלֹאכָה בּו בֵּין פְּיוֹם וּבֵין פְּלִילָה⁴⁷, כִּף שְׁבוֹת לְעִנְיָן בֵּין פְּיוֹם בֵּין פְּלִילָה. וְצָרִיף לְהוֹסִיף מִחַל עַל הַקִּדְשׁ⁴⁸ בְּכִנְסוֹתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ, שְׁנֵאמַר: וְעִנְיָתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרְב; כְּלוֹמַר: הִתְחַל לְצִוּוֹם⁴⁹ וְלִהְתַּעַנּוֹת מִעָרֵב תִּשְׁעָה⁵⁰ הַסְּמוּף לְעִשְׂרֵי. וְכֵן בִּיצִיאָה שׁוֹהָה בְּעִנְיָו מְעַט מְלִיל אֶחָד

א' מהלכות שבת). 14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. 15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". 16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. 17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. 18) מדרבנן. 19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

ג. וּמִתָּר לְקַנֵּב אֶת הַיָּרֵק בְּיוֹם הַכְּפוּרִים²⁰ מִן הַמִּנְחָה וְלִמְעֻלָּה²¹. וּמָהוּ הַקְּנוֹב? שְׁפִסִּיר אֶת הָעֵלִים הַמְּעַפְּשׂוֹת²², וְיִקְצֹץ הַשָּׂאָר, וְיִתְקַן אוֹתוֹ לְאֲכִילָה. וְכֵן מִפְּצִיעִין²³ בְּאֶגְזוֹן וּמִפְּרֻכִין²⁴ בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וְלִמְעֻלָּה, מִפְּנֵי עֲגַמַּת נַפְשׁוֹ. וְיוֹם הַכְּפוּרִים שְׁחָל לְהִיֹּת בְּשַׁבַּת, אֲסוּר בְּקִנְיַת יָרֵק וּבִפְצִיעַת אֶגְזוֹיִם וּבִפְרִיכַת רִמּוֹנִים כָּל הַיּוֹם²⁶. וְכִכָּר נְהַגוּ הָעָם בְּשִׁנְעָר²⁷ וּבִמְעָרֵב²⁸, שְׁלֹא יַעֲשׂוּ אַחַת מִכָּל אֱלוֹ בְּיוֹם הַצִּוּוֹם²⁹, אֶלָּא הָרִי הוּא כְּשַׁבַּת לְכָל דְּבָרָיו.

20) (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב'). 21) אבל מקודם לזה אסור, שמא ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). 22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". 23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שכירת הקליפה. 24) פותחים הקליפה מוציאים הפרי מתוכה. 25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועינוי יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. 26) "מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ו פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" - שבתון שבות" (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. 27) היא בכל. 28) היא ארץ ישראל שהיא כמערבה של בכל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. 29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהו קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסור.

ד. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחֲרֵיהֶם³⁰ יֵש בְּיוֹם הַכְּפוּרִים, וְהֵיא: לְשַׁבֵּת בּו מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנֵאמַר: תַּעֲנוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ: אִי זֶה הוּא עִנְיָן שֶׁהוּא לְנַפְשׁוֹ? זֶה הַצִּוּוֹם³¹. וְכָל הַצָּם בּו - קָיָם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֵה בּו - בְּטַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה³², שְׁנֵאמַר: כִּי כָּל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וּנְכַרְתָּהּ; מֵאֲחַר שֶׁעֲנַשׁ הַקְּתוּב כְּרַת לְמִי שְׁלֹא נִתְעַנֶּה, לְמַדְנֵו שְׁמִזְהָרִין אָנוּ בּו³³ עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה³⁴. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשׁוֹתֵה בּו³⁵ שְׁוֹגֵג³⁶ - חִיב קָרְבָן תְּשֵׂאת קְבוּעָה³⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁנִי

1) נתבארו בו שיעורי האכילה והשתייה, והדברים הראויים ושאין ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

א. הָאוֹכֵל² בְּיָוֵם הַכַּפּוּרִים מֵאֲכָלֵי הָרְאוּיִין³ לְאָכֵל לְאָדָם כְּכֹתְבָת⁴ הַגִּסָּה⁵, שֶׁהִיא פְּחוּת מִכְּבִיעָה⁶ כְּמַעֲט⁷ - הֲרֵי זֶה חֵיֵב. וְכָל הָאֲכָלִים מִצְטָרְפִין לְשַׁעוֹר זֶה⁸. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה מִשְׁקִין הָרְאוּיִין לְשִׁתֵּת אָדָם כְּמֵלֵא לְגִמְיּוֹ⁹ שֶׁל שׁוֹתֶה, פֶּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי לְגִמְיּוֹ¹⁰ - חֵיֵב¹¹. וְכַמָּה מֵלֵא לְגִמְיּוֹ? פְּדֵי שְׁיִסְלָקָם לְצַד אֶחָד¹² וְיִרְאֶה מֵלֵא לְגִמְיּוֹ. וְשַׁעוֹר זֶה כְּפֶאֶדָם בִּינוּנֵי¹³ - פְּחוּת מִרְבִּיעִית¹⁴. וְכָל הַמִּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לְשַׁעוֹר זֶה. וְהָאֲכִילָה וְשִׁתֵּיהָ אֵין מִצְטָרְפִין לְשַׁעוֹר אֶחָד¹⁵.

2) משנה, יומא עג, ב. 3) שנאמר: (ויקרא כג, כד-כט) "ועניתם את נפשותיכם - כי כל הנפש אשר לא תעונה" דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא פא:): פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם משיבים את הנפש. 4) פרי התמר בהחלו להתייבש. 5) הגדולה. 6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמרו, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). 7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". 8) משנה, יומא שם. 9) כמלוא הפה. 10) שכאן אין השיעור שוה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול - שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן - שיעורו קטן. 11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. 12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא ובולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ.א). 13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" (ירושלמי' יומא פ"ח ה"ב). 14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי - בככותבת הגסה, ושיעור השתיה - במלוא לגומיו. 15) שאם אכל פחות מכותבת, ושתה פחות ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

ב. אֶחָד הָאוֹכֵל אֲכָלִים הַמְתָּרִים או שְׁאֵכֵל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין¹⁶, פְּגוּץ פְּגוּל¹⁷ וְנוֹתֵר¹⁸ וְטָבֵל¹⁹ וְנִבְלוֹת וְטָרְפוֹת וְחֵלֵב או דָם - הוֹאֵיל וְאֵכֵל אֲכָלִים הָרְאוּיִין לְאָדָם, הֲרֵי זֶה חֵיֵב כְּרַת מְשׁוּם אוֹכֵל בְּיָוֵם הַכַּפּוּרִים²⁰.

16) יומא עד, ב. 17) קדשים שנתפלגו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). 18) קדשים שנותר בשר שלהם אחר

עֶשְׂרִי⁵¹ סְמוּךְ לְעֵשְׂרִי, שְׁנֵאמַר: מְעַרְבֵי וְעַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שִׁבְתְּכֶם⁵².

47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, - צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". 48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). 49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתת מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. 50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) - אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה ("או"ח תר"ח). 51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. 52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש - וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". [ורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילו].

ז. נְשִׂים⁵³ שְׂאוּכָלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁחֲשָׁכָה⁵⁴, וְהֵן אֵינָן יוֹדְעוֹת שְׂמִצְוָה לְהוֹסִיף מֵהַל עַל הַקֶּדֶשׁ - אֵין מְמַחִין בֵּינָן; שְׁלֵא יבֹאוּ לְעֵשׂוֹת בְּזוּזָן. שֶׁהָרִי אֵי אֶפְשָׁר שִׁיְהִי שׁוֹטֵר בְּבֵית פֶּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר נְשִׂיו, וְהַנַּח לָהֶן, שִׁיְהִי שׁוֹגְגִין, וְאֵל יְהוּ מְזִידִין⁵⁵. וְכֵן פֶּל הַדּוּמָה לְזָה⁵⁶.

53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. 54) כלומר: לפני שקדש היום. 55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו - לעולם אין חיוב תוכחה. 56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין (מגיד משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲשֻׁכִּים הַמְרִים או שְׂרָפִים³¹ הַבְּאוּשִׁין, או שְׁשֵׁתָהּ מִשְׁקִין שְׂאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּהּ, כְּגוֹן צִיר³² או מוֹרִים³³ וְחִמְץ חִי³⁴, אֶפְלוּ אֶכֶל וְשִׁתָּה מִהֵן הִרְבָּה - הֲרִי זֶה פְטוּר מִן הַפֶּרֶת, אֶכֶל מִפִּינֵן אוֹתוֹ מִפְּתַת מְרִדוֹת³⁵.

(30) משנה, יומא פא, א. (31) מיצים הנוטפים מן האילנות. (32) מים היוצאים מדגים מלוחים. (33) שומן היוצא מדגים מלוחים. (34) דעת רבי בימא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מביירי: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזגו (עירבו מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקפד (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבד - לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) - טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי - מזוג מי אמרי?". (35) ה'טור' באו"ח סי' תרי"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

ו. שִׁתָּה חִמְץ מְזוּג בְּמִים - חֲכִב³⁶. הַפּוֹסֵס³⁷ פִּלְפְּלִין וְזַנְגְבִיל יָבֵשׁ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן - פְּטוּר; אֶכֶל זַנְגְבִיל³⁸ רֶטֶב - חֲכִב³⁹. אֶכֶל עֲלִי גִפְנִים - פְּטוּר; לֹלְבִי גִפְנִים⁴⁰ - חֲכִב. וְאִילוּ הֵן לֹלְבִי גִפְנִים? כָּל שְׁלִבְלָבוֹ⁴¹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴² מְרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכַּפּוּרִים⁴³; יֵתֵר עַל זֶה - הֲרִי הֵן פְּעֻצִים⁴⁴ וּפְטוּר. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּאֵלוֹ.

(36) יומא, שם. (37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). (38) קנמוץ. (39) מגיד - משנה גורס: "אבל רטובין חייב", ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. (40) ענפים רכים של גפנים. (41) שהניצו. (42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך. (43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. (44) שכבר נעשו קשים.

ז. אֶכֶל⁴⁵ צְלִי בְּמִלַּח - מִצְטָרֵף הַמֶּלַח לְבִשָׁר; צִיר⁴⁶ שְׁעַל גִּפְנֵי יֶרֶק - מִצְטָרֵף⁴⁷; מִפְּנֵי שְׂמִכְשִׁירֵי הָאֶכֶל הַמְעַרְבִים עִם הָאֶכֶל - פְּאֶכֶל הֵן חֲשׂוּבִים. הִיָּה שְׂבִיעַ מֵאֶכִילָה גִסָּה שְׂאֶכֶל⁴⁸ עַד שֶׁקָּץ בְּמִזוֹנוֹ, וְאֶכֶל יֵתֵר עַל שְׂבִיעוֹ - פְּטוּר⁴⁹, כְּמִי שְׂאֶכֶל אֶכְלִין שְׂאִינָם רְאוּיִין לְאֶכִילָה; שְׂאֵף עַל פִּי שִׁזָּה הַמֵּאֶכֶל הַיֵּתֵר רְאוּי לְרֵעֵב, אִינוּ רְאוּי לְכָל מִי שְׂשֻׁבַע כְּזֶה⁵⁰.

(45) יומא פ, ב. (46) מיץ. (47) ל"ככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). (48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר - שעוד שָׁבַע מאכילתו ביום (מגיד-משנה). וראה להלן. (49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים - פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' - כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שָׁבַע

זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה אחד (ויקרא כב, ל). (19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. (20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור ההוא (פיגול, נותר, חלב ודם) - יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

ג. אֶכֶל או שִׁתָּה פְּחוֹת מִשְׁעוֹר זֶה - אִינוּ חֲכִב פְּרֵת²¹; אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶסוּר מִן הַתּוֹרָה²² פְּחֻצִי שְׁעוֹר, אִין חֲכִבִין פְּרֵת אֶלָּא עַל פְּשְׁעוֹר. וְהָאוֹכֵל או הַשּׁוֹתֶה חֻצִי שְׁעוֹר - מִפִּינֵן אוֹתוֹ מִפְּתַת מְרִדוֹת²³.

(21) יומא עד, א. (22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות משיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד.) את איסור "חצי-השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס (ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור - יצטרפו שניהם לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. (23) עונש שהטילו עליו חכמים על מרדו.

ד. אֶכֶל²⁴ מְעֻט²⁵ וְחִזּוֹר וְאֶכֶל²⁶: אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת אֶכִילָה רְאוּשׁוֹנָה עַד סוֹף אֶכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדִי אֶכִילַת שְׁלֹשׁ בִּיעִצִים²⁷ - הֲרִי אֵלוֹ מִצְטָרְפוֹת לְכַשְׁעוֹר²⁸; וְאִם לָאוּ - אִין מִצְטָרְפוֹת לְכַשְׁעוֹר. שִׁתָּה מְעֻט וְחִזּוֹר וְשִׁתָּה: אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת שִׁתָּה רְאוּשׁוֹנָה עַד סוֹף שִׁתָּה אַחֲרוֹנָה כְּדִי שִׁתָּה רְבִיעִית²⁹ - מִצְטָרְפִין לְשְׁעוֹר; וְאִם לָאוּ - אִין מִצְטָרְפִין.

(24) יומא פ, א. (25) פחות משיעור. (26) ובין הכל יש כשיעור. (27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חציו של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד-משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שו"ת 'חתם סופר' חלק ו סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיא תלמודית ערך אכילת פרס). (28) ודינו כאוכל חצי שיעור. (29) גם בהלכות תרומות (פ"י ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמרו: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג.). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתיה ששיעורה ברביעית, אז שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנוח'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

ה. אֶכֶל אֶכְלִים שְׂאִין רְאוּיִין לְמֵאֶכֶל אֲדָם³⁰, כְּגוֹן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַד שְׂיֵאָרוּ עֵינָיו. וְאָפְלוּ נְבִלוֹת וְשָׁקְצִים מְאֻכְלִין
אוֹתוֹ מִיָּד⁶⁴, וְאֵין מְשִׁיחִין אוֹתוֹ עַד שְׂיִמְצְאוּ דְבָרִים
הַמְתְּרִין.

59) משנה, יומא פב, א. 60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאוה, היא וולדה מסוכנים. 61) חכמינו ז"ל ספרו בזה (יומא פב): "ההיא עוברת דארחא (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, זילו ולחושו לה (באזנה) דיומא דכיפורא הוא, לחושו לה ואילחשה (קבלה הלחשה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתך (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחושו לה, ולא אילחשה, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצר-פירי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערים, ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)". 62) משנה, יומא פג, א. 63) חולי הרעבון, וסימנו שעיניו כהות ואינו יכול לראות. 64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עיניו - דיי, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"ד הט"ז).

י. קטן⁶⁵ בן השע⁶⁶ שנים⁶⁷ וכן עשׂר שנים⁶⁸,
מחנכין⁶⁹ אותו לשעות. פיצד? ה'ה רגיל לאכל
בשתי שעות ביום - מאכילין אותו בשלש⁷⁰; ה'ה
רגיל בשלש - מאכילין אותו בארבע. לפי פח הבן
מוסיפין לענות אותו בשעות. בן אחת עשרה שנה,
בין זכר בין נקבה⁷¹, מתענה ומשלים מדברי
סופרים, כדי לחנכו במצות.

65) משנה, יומא פב, א. 66) אם הוא בריא. 67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). 68) אם הוא קצת חלש. 69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". 70) וכמו כן מחנכים אותן לענין רחיצה וסיכה ('טור'). 71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה - הכל לפי הבריאות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

יא. בת⁷² שתיים עשרה שנה ויום אחד וכן שלש
עשרה שנה ויום אחד, שהביאו שתי שערות⁷³ - הרי
הן פגדולים לכל המצות, ומשלימין מן התורה⁷⁴;
אבל אם לא הביאו שתי שערות - עדין קטנים הן,
ואינם משלימין אלא מדברי סופרים. קטן⁷⁵ שהוא
פחות מכן תשע, אין מענין אותו⁷⁶ ביום הכיפורים,
כדי שלא יבוא לידי סכנה⁷⁷.

72) משנה, נדה מה, ב. 73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. 74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצוינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד, כה): "ויקחו .

מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר-כך אכל אוכלין ראויין - פטור" (המאירי). וכן הוא ב'שיטה' למסכת יומא ('מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגרסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה, כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' - פירושו, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. 50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו - חייב, כי "רווחא לבסומא שכיח" (מגילה ז:): (רווח-מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסס וטוב) ('כלבו').

ח. חולה⁵¹ שיש בו סכנה⁵², ששאל לאכל ביום הכיפורים, אף על פי שהרופאים הקיאוין אומרים: אינו צריך - מאכילין אותו⁵³ על פי עצמו⁵⁴. עד שיאמר: דיי⁵⁵. אמר החולה: איני צריך, והרופא אומר: צריך - מאכילין אותו על פיו⁵⁶. והוא שיהיה רופא בקי⁵⁷. רופא אחד אומר: צריך, ואחד אומר: אינו צריך - מאכילין אותו. מקצת הרופאים אומרים: צריך, ומקצתן אומרים: אינו צריך - הולכין אחר הרב או אחר הבקיאיין. ובלבד שלא יאמר החולה: צריך אני; אבל אם אמר: צריך אני - מאכילין אותו⁵⁸. לא אמר החולה שהוא צריך, ונחלקו הרופאים, והיו כלם בקיאיין, ואלו שאמרו אינו צריך פמנן שאמרו צריך - מאכילין אותו.

51) משנה, יומא פב, א. 52) שאם לא יתנו לו לאכול, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן (שו"ע או"ח סי' תריח). 53) מפני שכתוב (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - "וחי בהם, ולא שימות בהם" (יומא פה:). 54) ביומא פג, א: "אמר רבי ינאי, חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך - שומעין לחולה, מאי טעמא? לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י). 55) לדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי"ג) מאכילין ומשקין אותו מעט מעט פחות מכשיעור, וישהה בין אכילה לאכילה וכן שתייה לשתייה, כדי שלא יצטרפו בתוך כדי אכילת פרס (ראה בהלכה ד), וכן הוא בשו"ע או"ח סי' תריח ס"ז. אבל הנצי"ב ('העמק שאלה' שאילתא קסז) העלה שדין זה לא נאמר אלא לענין מעוברת (ראה כריתות יג), אבל גבי חולה מאכילין אותו כדרכו בלי שום הגבלות. 56) שמא החולה נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשא (יומא שם). ואפילו החולה בעצמו רופא מומחה, אין שומעין לו ('פרי מגדים'). 57) בכתב-יד תימני: "רופא אומן". 58) ביומא, שם: אמר מר בר רב אשי, כל היכא דאמר צריך אני, אפילו מאה אמרי לא צריך, לא ציינתו להו (אין שומעין להם).

ט. עברה⁵⁹ שהריחה⁶⁰ - לוחשין לה באזנה שיום הכיפורים הוא⁶¹; אם נתקרה דעתה בזכרון זה - מוטב, ואם לאו - מאכילין אותה עד שתתישב בפשה. וכן⁶² מי שאחזו בלמוס⁶³ - מאכילין אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמנינו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים."

ג. מ¹⁴ שְׂרָאָה קָרִי בְּזִמְן הַזֶּה¹⁵ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, אִם לַח הוּא - מְקַנְחָה בְּמַפָּה וְדִיּוֹ; וְאִם יָבֵשׁ הוּא אוֹ שְׁנַתְלַלְלָךְ - רוֹחֵץ מְקוֹמוֹת הַמְּלַכְלָכִין בְּלִבָּד וּמְתַפְּלֵל. וְאִסּוּר לוֹ לְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ אוֹ לְטַבֵּל; שְׂאִין הַטּוֹבֵל בְּזִמְן הַזֶּה טְהוֹר, מִפְּנֵי טְמֵאת מַת, וְאִין הֶרְחִיצָה מְקָרִי לְתַפְּלָה בְּזִמְן הַזֶּה אֲלֵא מִנְהַג¹⁶, וְאִין מִנְהַג לְבַטֵּל¹⁷ דְּבַר הָאִסּוּר, אֲלֵא לְאִסּוּר אֶת הַמְּתוֹר. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהַרְוָה קָרִי בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים טּוֹבֵל, אֲלֵא כְּשֶׁתְּקַנּוּ טְבִילָה לְכַעֲלֵי קָרְיִין, וּכְבָר בְּאַרְנוֹ¹⁸ שֶׁבְּטֵלָה¹⁹ תַּקְנָה זוֹ.

14) יומא פה, א. 15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. 16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. 17) אין כח בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?" 18) בהל' ק"ש פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. 19) לא שבטלוה, כי "אין בית-דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).

ד. טיט²⁰ שְׁהוּא לַח בְּיוֹתֵר, פְּדִי שְׂיַנִּיחַ אֲדָם יָדוֹ עָלָיו וְתַעֲלָה בָּהּ לְחֻלּוּחִית, שְׂאָם הַדְּבִיק אוֹתָהּ לְיָדוֹ הָאֲחֵרֶת תְּדַבֵּק בָּהּ לְחֻלּוּחִית - אֲסוּר לִישֵׁב עָלָיו²¹. לֹא²² יִמְלֵא אָדָם פְּלִי חֶרֶשׁ מִיָּם וְיִצְטַגֵּן בוֹ; שֶׁהַמַּיִם נִזְחָלִים²³ מִדְּפָנָיו. אֲפֵלוֹ פְּלִי מִתְּכוֹת אֲסוּר, שְׂמָא יִתְזוּ מִיָּם עַל בְּשָׂרוֹ. וּמְתוֹר לְהִצְטַגֵּן בְּפָרוֹת²⁴.

20) יומא פה, א. 21) "שלחלוח הטיט הוי עונג, וקרוב לרחיצה" (רש"י). 22) יומא, שם. 23) בכת"י התימנים: "נזוזלים". 24) כיון שאין בהם לחלוחית.

ה. לוקח²⁵ אָדָם מִטְּפַחַת מְעַרְב יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וּמְנַגְּבָה מְעַט²⁶, וּמְנִיחָה תַּחַת הַבְּגָדִים, וְלִמְחוֹר מְעַבְרָה עַל פָּנָיו, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ²⁷, וְאֵף עַל פִּי שְׂיֵשׁ בָּהּ קַר הַרְבֵּה.

25) יומא, שם. 26) שלא תהא "טופח על מנת להטפוח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). 27) מדין רחיצה ביום

. . שמעון ולוי . . איש חרבו", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). 75) משנה, יומא סב, א. 76) אפילו לחינוך שעות. 77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו - מוחים בידו ('כלבו').

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

א. אֲסוּר² לְרוֹחֵץ³ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוּנָן⁴, בֵּין כָּל גּוּפוֹ בֵּין אַבְר אֶחָד. אֲפֵלוֹ אֲצַבֵּעַ קְטַנָּה אֲסוּר לְהוֹשִׁיטָה בְּמַיִם⁵. וְהַמְּלִךְ⁶ וְהַתַּגָּנָה עַל רוֹחֵצִין⁷ אֶת פְּנֵיהֶן⁸; פְּלָה - פְּדִי שְׂלֵא תַתְּנֶנָּה עַל בַּעֲלָהּ⁹, וְהַמְּלִךְ - פְּדִי שְׂרָאָה בִּפְיוֹ, שְׂנַאֲמַר: מֶלֶךְ בְּפִיו תַּחֲזִינָה עֵינָיָהּ. וְעַד פְּמָה נִקְרֵאת פְּלָה? עַד שְׁלֵשִׁים יוֹם¹⁰.

2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. 3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז). ממה שכתוב (מלכים-א ב, כו): "ולאביתר הכהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי איש מות אתה, וביום הזה לא אמיתך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל-ב יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי שהעדר רחיצה נקרא עינוי. 4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. 5) פסחים נד, ב. 6) משנה, יומא עג, ב. 7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). 8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. 9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובהו מובן - איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכלה? - כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים סו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאריים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". 10) אחרי חופתה.

ב. מִי¹¹ שְׁהִיָּה מְלַכְלָךְ בְּצוּאָה אוֹ טִיט - רוֹחֵץ מְקוֹם הַטְּנַפֵּת פְּדָרְפוֹ, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּמְדִיחָה אֲשֶׁה יָדָה אַחַת בְּמַיִם, וְנוֹתְנָת פֶּת לְתֵינּוֹק. וְהַחוּלָה רוֹחֵץ פְּדָרְפוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְסָךְ. וְכָל חֲבִיבִי¹² טְבִילוֹת טוֹבְלִין פְּדָרְכָן¹³, בֵּין בְּתַשְׁעָה בָּאָב בֵּין בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים.

11) יומא עז, ב. 12) ביצה יח, ב. 13) אף-על-פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו) שטבילה בזמנה אינה מצוה - בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בכיצה שם ד"ה כל (לחם-משנה שם). וכתבו שם עוד: ש"דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁴⁹, פְּדֵי שְׁלָא תִשְׁכְּנוּ. וְהִיָּה⁵⁰ מִתְּרַת לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל מִשּׁוּם צְנֵה⁵¹ כָּל שְׁלֵשִׁים יוֹם⁵². וְהַחֹלָה⁵³ פְּיוֹצָא בָּהּ, אִף עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם סַכְּנָה.

(47) יומא עז, ב. (48) אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים (שו"ע או"ח סי' תריד). (49) מן המזיקים. (50) היולדת. (51) משנה, יומא עג, ב. (52) שעד אותו זמן היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ב מהל' שבת הי"ג (מגיד-משנה). (53) "ירושלמי" (יומא פ"ח ה"א): "רבי יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו) לבוש סוליסא (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסטניס אנא (חלש ומצונן אני)" (סדר משנה).

ט. אָסוּר⁵⁴ לְסוּף⁵⁵ מְקַצָּת גּוֹפוֹ כְּכֹל גּוֹפוֹ, בֵּין סִיכָה שֶׁל תְּעַנּוּג בֵּין סִיכָה שְׁאִינָה שֶׁל תְּעַנּוּג⁵⁷. וְאִם⁵⁸ הָיָה חוֹלָה, אִף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ סַכְּנָה, אוֹ שֵׁישׁ לוֹ תִּטְטִין⁵⁹ בְּרֵאשׁוֹ - סָף פְּדַרְפוֹ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ⁶⁰.

(54) יומא עז, ב. (55) "בשמן" (רבינו בפירושו המשניות), והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה ('מעשה רוקח'). (56) "ירושלמי" יומא פ"ח ה"א: "ביום כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג - אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא של תענוג - אסור, שאינה של תענוג - מותר". ולכן פסק רבינו שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הזוהמא (פ"ה מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. (57) כגון להעביר את הזוהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו לתענוג רק להעביר את הלכלוך ('מעשה רוקח'). (58) דין זה נלמד מן הירושלמי המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי נעילת הסנדל, כי כל שאר העינויים - מלבד אכילה ושתייה - דין אחד להם: במקום צער לא גזרו חכמים. (59) אבעבועות. (60) ואין כאן איסור משום עשיית רפואה בשבת ויום טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג ('משנה ברורה' סי' תריד).

י. וְשֵׁשׁ⁶¹ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּלִילֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים, פְּדֵי שִׁיחָהּ לוֹ בְּשֵׁת פְּנִים מְאֻשָּׁתוֹ, וְלֹא יָבוֹא לְיַדֵּי תְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ שְׁלָא לְהַדְלִיק⁶², שְׁמָא יִרְאֶה אֶשְׁתּוֹ וְתִשָּׂא חֵן בְּעֵינָיו, וְיָבוֹא לְיַדֵּי תְּשֻׁמִּישׁ⁶³. וְאִם חָל יוֹם הַכִּיפּוּרִים לְהִיּוֹת בְּשֵׁבֶת - תִּיבִין הַכֹּל לְהַדְלִיק בְּכָל מְקוֹם⁶⁴; שֶׁהַדְּלָקָת נֵר בְּשֵׁבֶת - חוֹבָה⁶⁵.

(61) משנה, פסחים נג, ב: "מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין". (62) ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא): "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו", בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד" (פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג

הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך לזהר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).

ו. הַהוֹלָךְ²⁸ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ²⁹ אוֹ פְּנֵי אָבִיו אוֹ מִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה³⁰, אוֹ לְקָרוֹת בְּבֵית הַמְדָּרֶשׁ - עוֹבֵר בְּמַיִם³¹ עַד צְוֹארוֹ, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ³². וְעוֹשֶׂה מְצוּהַ שְׁהֵלֶךְ לְעִשׂוֹתָהּ, וְחוֹזֵר בְּמַיִם לְמִקְוָמוֹ; שֶׁאִם לֹא תִתִּיר לוֹ לְחֹזֵר - אִינוּ הוֹלָךְ³³, וְנִמְצָא נִכְשָׁל³⁴ מִן הַמְצוּהָ. וְכֵן הַהוֹלָךְ לְשִׁמּוֹר פְּרוּתָיו - עוֹבֵר בְּמַיִם עַד צְוֹארוֹ, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ³⁵. וּבִלְבַד³⁶ שְׁלָא יוֹצִיאוּ יְדֵיהֶם מִתַּחַת שׁוּלֵי מְעִילֵיהֶם³⁷, פְּדַרְךָ שְׁעוֹשִׂין בְּחַל³⁸.

(28) יומא עז, ב. (29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים ב, ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחודש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). (30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו לההיא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד-חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל פניו)". (31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה - אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). (32) משום איסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנהר. (33) "התירו סופו משום תחילתו". (34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". (35) משום הפסד ממונם של ישראל - התירו. (36) יומא עז, ב. (37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". (38) [ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא-הדין ליום-כיפור].

ז. אָסוּר³⁹ לְנַעַל מְנַעֵל⁴⁰ וְסַנְדָּל אֶפְלוֹ בְּרַגְלוֹ אַחַת. וּמִתְּרַת⁴¹ לְצַאת סַנְדָּל שֶׁל שְׁעִם⁴² וְשֶׁל גְּמִי⁴³ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכוּרֶךְ⁴⁴ אֲדָם בְּגֵד עַל רַגְלָיו וְיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהָיָה קָשִׁי הָאָרֶץ מְגַיעַ לְרַגְלָיו וּמְרַגֵּשׁ שֶׁהוּא יִחַף⁴⁵. הַתִּינוּקוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מְתָרִין בְּאֶכִּילָהּ וּבִשְׂתִיָּהּ וּרְחִיצָה וְסִיכָה, מוֹנְעִין אוֹתָן מִמְנַעֵל וְסַנְדָּל⁴⁶.

(39) יומא עג, ב. (40) למדו בגמרא (יומא עז). שנחשב לעינוי, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מיחף וגרונוך מצמאה". (41) יומא עז, ב. (42) קליפת עץ. (43) מין עשב. (44) "רבה בר רב הונא, כריך סודרא אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). (45) ומקיים בזה מצוות עינוי ביום הכיפורים. (46) "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה - גזרו בה רבנן" (מגיד-משנה).

ח. מִתְּרַת⁴⁷ לְכָל אָדָם לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל מִחֻמַּת עֲקָרִב⁴⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והלכות חגיגה פרק א', שיקריב שלמי שמחה וחגיגה ויאכלם בשמחה, ואוכלין בשר ושותין יין, "שאינן שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ולפיכך נקראים ימים אלו "ימים טובים", כמו שאומר קהלת (פרק ח' פסוק ט"ו): "ושבחתני אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח". וראה שמואל-א פרק כ"ה פסוק ח' ואסתר פרק ח' פסוק י"ז. (4) שכן כתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק ח'): "כל מלאכת עבודה לא תעשו". וביאר הרמב"ן כי הכוונה ב"מלאכת עבודה" לכל המלאכות ושמושים שאינם משמשים לצורך אוכל נפש, שאילו אוכל נפש נקרא "מלאכת הנאה" ולא מלאכת עבודה. (5) שיש בזה כמה חילוקי דינים, כמו שמבאר רבינו להלן בפרק זה.

להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו"ע). (63) "ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החוליים" (משנה, שם). (64) "תני תנא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת" (פסחים נג:). ובי"רושלמי" (שם פ"ד ה"ד): "רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי - הלכה כרבי שמעון בן אלעזר" (מגיד-משנה). (65) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה מהל' שבת ה"א.

~ יום שני כ"ג סיון ~

הַלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֵהוּ פְרָטָן: (א) לְשִׁבְתַּת בְּרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (ג) לְשִׁבְתַּת בְּשַׁבְעֵי שֶׁל פֶּסַח. (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (ה) לְשִׁבְתַּת בְּיוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת. (ו) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (ז) לְשִׁבְתַּת בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה. (ח) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (ט) לְשִׁבְתַּת בְּרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסְּפֹת. (י) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (יא) לְשִׁבְתַּת בְּשִׁמְיַי שֶׁל חַג. (יב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. וּבְאוֹר שְׁבִיתַת יָמִים אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) כלל בו רבינו כל המלאכות המותרות לעשות ביום טוב. וכלל המלאכות האסורות מדברי תורה והאסורות מדברי סופרים, וסיבת איסור סופרים בזה. וביאר המלאכות המותרות, אם מותרות לצורך היום בלבד, או אף לימות החול. ואם נעשו לימות החול מה דינן, וכן לאיזה בעל חיים הותרו, אם הותרו לבהמות ולגוים. וביאר בו השוואת י"ט לשבת בקצת מלאכות, מלבד הבדל העונש שבהן. ונתבאר השווי הזה במה שהוא מן התורה ומה שהוא מדבריהם. ונתבאר בו פרט אחד היוצא מן הכלל הזה, והוא ענין המוקצה שנאסר מדבריהם ביום טוב ומותר בשבת. ונמשך לזה עניין הנולד. וחילוק שני ימים טובים הרצופין זה בזה, או שבת ויום טוב הסמוכין, מהו משפטן בזה.

א. שֵׁשׁ יָמִים הָאֵלּוּ שְׁאִסְרָן הַפְּתוּבֵי בַעֲשִׂיַת מְלָאכָה, שֶׁהֵן: רֵאשׁוֹן וּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח, וְרֵאשׁוֹן וּשְׁמִינֵי שֶׁל חַג הַסְּפֹת, וּבְיוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת, וּבְאֶחָד לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעֵי - הֵן הַנְּקָרָאִין יָמִים טוֹבִים.³ וּשְׁבִיתַת כָּלָן שְׁוֵה. שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּכָל מְלָאכַת עֲבוּדָה,⁴ חוּץ מִמְּלָאכָה שֶׁהִיא לְצַרֵּף אֲכִילָה;⁵ שְׁנֵאמַר: אַף אֲשֶׁר יֵאָבֵל לְכָל נֶפֶשׁ וְגוֹמֵר.

(2) ויקרא פרק כ"ג, דברים פרק ט"ז. (3) לפי שימים אלו חייבים בשמחה, כמו שכתוב (דברים פרק ט"ז פסוק י"ד) "ושמחת בחגך", וכמו שביאר רבינו להלן בפרק ו'

ב. כָּל הַשְּׁוֹבֵת מִמְּלָאכַת עֲבוּדָה בְּאֶחָד מֵהֵן - הָרִי קָיָם מִצְוֹת עֲשֵׂה⁶; שֶׁהִרִי נֹאמַר בְּהֵן "שְׁתוּן"⁷, כְּלוּמַר, שְׁבוּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה בְּאֶחָד מֵהֵן מְלָאכָה⁸ שְׁאִינָה לְצַרֵּף אֲכִילָה,⁹ כְּגוֹן שֶׁפָּנָה אוֹ הָרַס אוֹ אָרַג וּכְיוּצָא פְּאֵלּוּ - הָרִי בְטַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֵאמַר: כָּל מְלָאכַת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ, כָּל מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בְהֵן. וְאִם עֲשֵׂה בְעֵדִים וְהִתְרָאָה¹⁰ - לּוֹקָה¹¹ מִן הַתּוֹרָה¹².

(6) מסכת שבת דף כ"ד עמוד ב'. (7) ביטוי זה נכתב באחד לחודש השביעי ובראשון ושמיני של חג הסוכות (ויקרא פרק כ"ג), ולא בשאר המועדים, אמנם כבר ביאר רבינו (בספר המצוות עשה קנט) שכיון שנכתב בהם "מקראי קודש", שפירושו קדשהו שלא תעשה בו מלאכה, כאילו נכתב שבתון, תשבות ממלאכה. (8) אחת מל"ט אבות מלאכות או מתולדותיהן, המבוארות בהלכות שבת מפרק ז' ואילך. (9) אפילו אם עשאה לצורך אכילה, כיון שעיקרה אינה עומדת לאכילה, לא נחשבת צורך אוכל נפש (הרב המגיד). (10) שני עדים מתים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. (11) כדין העובר על כל לא תעשה שבתורה, ראה בהלכות סנהדרין פרק י' הלכה ט'. (12) דברים פרק כ"ה פסוקים ב-ג.

ג. הָעוֹשֶׂה¹³ אֲבוֹת מְלָאכּוֹת¹⁴ הַרְבֵּה בְּיוֹם טוֹב בְּהִתְרָאָה אֶחָת, כְּגוֹן שֶׁזָרַע וּכְנָה וְסָתַר וְאָרַג בְּהִתְרָאָה אֶחָת - אֵינּוּ לוֹקָה אֲלָא אֶחָת. חִלּוּק מְלָאכּוֹת לְשִׁבְתַּת¹⁵, וְאֵין חִלּוּק מְלָאכּוֹת לְיוֹם טוֹב¹⁶.

(13) מסכת מכות דף כ"א עמוד ב'. (14) מבוארות בהלכות שבת פרק ז'. (15) שהעושה בשוגג מלאכות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה (ראה בהלכות שבת פרק ז'). (16) לפי שדין חילוק מלאכות לשבת למדנו (שבת דף ע) מדרכתי (שמות פרק ל"א פסוק י"ד) "מחלליה מות יומת" - ריבתה התורה קרבנות הרבה על חלול אחד, או ממה שכתוב (שם פרק ל"ה פסוק ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם בים השבת", הבערה בכלל כל המלאכות היתה, ולמה יצאה? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) מקור סברא זו במסכת שבת דף קל"ד עמוד א'.
25) לפי הירושלמי דביצה פרק א' הלכה י' הנ"ל דברים אלו אסורים מן התורה (וכן דעת הראב"ד, אלא שהוא גורס בירושלמי "מתלישה ואילך"). אבל לדעת רבינו אינן אסורות אלא מדרבנן. (26) מקור לגזירה זו ראה במשנה מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'. (27) בכ"י הגירסא: "מערב יום טוב ויעשה אותם ביום טוב". (28) בנ"א: "לאכול ולשתות" (מע"ק).

ו. ומזה הטעם עצמו לא אָסְרוּ הַהוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב. וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁפֶל הַהוֹצָאָה הִיא מְלֹאכָה שְׁאֵפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מִעֲרֵב יוֹם טוֹב, וְלָמָּה לֹא אָסְרוּהָ? פְּדֵי לְהַרְבוֹת בְּשִׁמְחַת יוֹם טוֹב, וְיִזְלֶיךָ וְיָבִיא כָּל מָה שְׂיִרְצֶה, וְיִשְׁלִים חֲפְצָיו, וְלֹא יִהְיֶה כְּמִי שְׂיִדְּיו אֲסוּרוֹת. אֲבָל שָׂאָר מְלֹאכּוֹת שְׁאֵפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִעֲרֵב יוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּהֵן עֶסְקָךָ²⁹, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב.

29) ואילו ההוצאה אין בה עסק, ובזמן מועט הוא מוליך ומביא מה שצריך (מעשה רוקח).

ז. פִּיצַד? ³⁰ אֵין קוֹצְרִין³¹ וְלֹא דְשִׁינִין³² וְלֹא זוֹרִין וְלֹא בּוֹרְרִין³³ וְלֹא טוֹחְנִין³⁴ אֵת הַחֲטִים וְלֹא מְרַקְדִין³⁵ בְּיוֹם טוֹב; שֶׁפֶל אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם אֵפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִעֲרֵב יוֹם טוֹב, וְאֵין בָּכֶן הֶפְסֵד וְלֹא חֲסָרוֹן.

30) אסרו חכמים לעשות קצת מלאכות, אף שהם לצורך אוכל נפש, ראה למעלה בהלכה ה'. (31) מסכת חגיגה דף י"ח עמוד א' "קצירה ביום טוב מי שרי" (=האם היא מותרת?). (32) מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב' בסוגיא דמלילות. (33) שם דף י"ד עמוד ב' במשנה. (34) שם דף י"ד עמוד א'. (35) לנפות בנפה, שם דף כ"ט עמוד ב'.

ח. אֲבָל לְשִׁינִין³⁶ וְאוֹפִין וְשׁוֹחֲטִין וּמְבַשְׁלִין בְּיוֹם טוֹב; שְׂאֵם עֲשֵׂה אֵלוֹ מִעֲרֵב, יֵשׁ בָּכֶן הֶפְסֵד³⁷ אוֹ חֲסָרוֹן טַעַם. שְׂאֵין לָחֶם חֵם אוֹ תְּבִשִׁיל שְׁבִשָּׁל הַיּוֹם כְּלָחֶם שְׁנֹאָפָה מְאָמֵשׁ וְכִתְבִשִׁיל שְׁנֹתְבִשָּׁל מְאָמֵשׁ, וְלֹא בֶּשֶׂר שְׁנֹשְׁחַת הַיּוֹם כְּבֶשֶׂר שְׁנֹשְׁחַת מְאָמֵשׁ, וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּאֵלוֹ. וְכֵן מְכַשְׂרִין³⁸ אֲכָל נֶפֶשׁ, שְׂיֵשׁ בְּהֵן חֲסָרוֹן אִם נַעֲשׂוּ מִעֲרֵב - עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן שְׁחִיקַת תְּבָלִין³⁹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

36) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (37) הראב"ד חולק על טעם זה, כי הרי גם הפירות והירקות יפין וטעמים יותר, כשהן בני יומן, ואף על פי כן לא התירו לתלוש פירות וירקות ביום טוב. (38) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב' כר' יהודה. (39) שאין התבלין עצמו אוכל אלא להכשיר את האוכל באו ולפיכך הם מכשירי אוכל נפש, ועיין בהשגת הראב"ד להלן פרק ד' הלכה י'.

ט. אֵין⁴⁰ אוֹפִין וּמְבַשְׁלִין בְּיוֹם טוֹב מָה שְׂיִאֲכַל בְּחַל, וְלֹא הַתְּרָה מְלֹאכָה שְׁהִיא לְצַרְף אֲכִילָה אֲלָא

שהיא אב מלאכה וחיבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה חיבין עליה בפני עצמה, או ממה שכתוב (ויקרא פרק ד' פסוק ב') "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה" פעמים שחיבים חטאת על כל אחת ואחת, וכל אלו נאמרו לענין חיוב חטאת, ולא לחיוב מלקות, וכיון שביום טוב אין חיוב חטאת רק חיוב מלקות, אין בו דין חילוק מלאכות (רש"י במסכת מכות שם).

ד. כָּל¹⁷ מְלֹאכָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ בְּשֶׁבֶת, אִם עֲשֵׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שְׂלֵא לְצַרְף אֲכִילָה¹⁸ - לוֹקָה, חוּץ מִן הַהוֹצָאָה¹⁹ מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת וְהַבְּעָרָה²⁰; שְׁמַתוּךָ²¹ שְׁהַתְּרָה²² הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצַרְף אֲכִילָה, הַתְּרָה שְׂלֵא לְצַרְף אֲכִילָה. לְפִיכֶן מִתֵּר בְּיוֹם טוֹב לְהוֹצִיא קֶטֶן אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מִפְתַּח וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת. וְכֵן מִתֵּר לְהַבְעִיר, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵינוֹ לְצַרְף אֲכִילָה. וְשָׂאָר מְלֹאכּוֹת: כָּל שְׂיֵשׁ בּוֹ צַרְף אֲכִילָה - מִתֵּר, כְּגוֹן שְׁחִיטָה וְאֶפְיָה וְלִישָׁה²³ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; וְכָל שְׂאֵין בְּהֵן צַרְף אֲכִילָה - אֲסוּר, כְּגוֹן פְּתִיבָה וְאִרְיָגָה וּבְגִנֵּן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

17) משנה במסכת מגילה דף ט"ז עמוד ב'. (18) והן מלאכות שמעיקרן אינן עומדות לעניני אכילה, כגון: כתיבה, אריגה ובנין וכיוצא בהן (המבי"ט בקרית ספר). (19) מפני שכתוב (ירמיה פרק י"ז פסוק כ"ב): "ולא תוציאו משא מבתכם ביום השבת", בשבת - ולא ביום טוב (מסכת ביצה דף י"ב עמוד א'). (20) שכתוב (שמות פרק ל"ה פסוק ג'): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", בשבת אין אתה מבעיר אבל מבעיר אתה ביום טוב (ירושלמי מסכת ביצה פרק ה' הלכה ב'). (21) משנה מסכת ביצה דף י"ב עמוד א' מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לבית שמאי אינו מותר רק לצורך אוכל נפש, אבל לבית הלל - שנפסקה הלכה כמותם - "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש". (22) שכן כתוב (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז): "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". (23) בירושלמי מסכת ביצה פרק א' הלכה י' אמרו שרק המלאכות שהם מלישה ואילך - מותרות, אבל טחינה, רקידה וכדומה, אינן מותרות לצורך אוכל נפש, מפני שכתוב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושמתם את המצות" (שמות שם פסוקים ט"ד-י"ז), משמור ואילך מותר. וראה להלן בהלכה ז'.

ה. כָּל מְלֹאכָה שְׁאֵפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָּהּ מִעֲרֵב יוֹם טוֹב²⁴, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הֶפְסֵד וְלֹא חֲסָרוֹן אִם נַעֲשִׂיתָ מִעֲרֵב - אֲסוּר חֲכָמִים²⁵ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא לְצַרְף אֲכִילָה. וְלָמָּה אָסְרוּ דָּבָר זֶה? גְּזָרָה²⁶ שְׂמָא יִנִּיחַ אָדָם מְלֹאכּוֹת, שְׁאֵפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִעֲרֵב יוֹם טוֹב, לְיוֹם טוֹב²⁷, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כְּלוֹ הוֹלֵךְ בַּעֲשִׂיתָ אוֹתָן מְלֹאכּוֹת, וְיִמְנַע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנָאי לְאֲכָל²⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא מחמת הפסדו הוא שוחט" (רש"י). (55) שיש שהות לאכול ממנו ביום טוב, אף שאינו אוכל, התיירו משום הפסד ממונו (הרב המגיד). (56) ומשום אותו כזית יכול לשחוט את הבהמה כי אי אפשר לזוית בשר בלא שחיטה. ודוקא במסוכנת התיירו זאת, אבל בהמה בריאה אסור לשחוט אלא אם כן רוצה לאכלה ביום טוב (מ"מ). (57) שמתבשל מהר, ואין צריך לא מליחה ולא הרתחה (תפארת ישראל).

יג. אין אופין ומבשלין⁵⁸ ביום טוב פדי להאקיל כותים או פלבים; שונאמר: הוא לבדו יעשה לכם - לכם ולא לכותים, לכם ולא לפלבים⁵⁹. לפיכך מזמנין את הפותי בשבת⁶⁰, ואין מזמנין אותו ביום טוב, גזרה שפא ירבה בשבילו. אכל אם פא הפותי מאליו - אוכל עמהן מה שהן אוכלין, שפכר הדיניה.

(58) מסכת ביצה דף כ"א עמוד ב' והוא הדין לכל מלאכת אוכל נפש - שאסור לעשותה לצורך גויים. (59) בכ"י הגירסא: "לבהמה". (60) שאין לחוש שיבשל בשבילו.

יד. בהמה⁶¹ שחציה של פותי וחציה של ישראל - מתר לשחטה ביום טוב; שאי אפשר לאכל ממנה פזית בשר בלא שחיטה. אבל עסה שחציה לכותים וחציה לישראל - אסור לאפות אותה, מפני שיקול לחלק הבצק. בנ"י החיל שנתנו קמח לישראל לעשות להם פת ביום טוב, אם פשונתנין פת ממנה לתינוק אין מקפדין - מתר לאפותו להן ביום טוב; שכל פת ופת ראוי לתינוק. עסת⁶³ הפלבים, בזמן שפרועים אוכלין⁶⁴ ממנה - נאפית⁶⁵ ביום טוב.

(61) מסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. (62) דעת הרי"ף שאסור לאפות להם את הפת ביום טוב, כמבואר בהלכה שלפני זו, שאין מזמנין את הנכרי ביום טוב, ורבינו סובר שמאחר שמתוך אונס אנו יורדים למלאכה זו, לאפות פת לבני חיל הנכרים, ואם לא נעשה להם הם ירדו לתוך בתניו ולוקחין את המזומן לנו, אין דעתנו מתפשטת להיות עיקר אפייתנו לצרכם הם אלא לצורך התינוק (מאירי) וגם הראב"ד הסכים לדעת רבינו. (63) משנה במסכת חלה פרק א' והובאה במסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. (64) שהמורסן שבה מועט והיא ראויה לאכילת אדם. (65) משום חלק הרועים. ואף על פי שאפשר לו לחלק את הבצק (ראה למעלה הלכה י"ד) - כיון שאפשר לפייס את הכלבים בבשר נבילה הרי זה כאילו אופה בשביל הרועים לחוד (גמרא מסכת ביצה שם).

טו. המבשיל⁶⁶ ביום טוב לכותים או לפהמה או להניח לחל - אינו לוקה; שאילו פאו לו אורחים⁶⁷, ה"ה אותו תבשיל ראוי להן⁶⁸. עשה לנפשיו והותר - מתר להאקיל ממנו לפותים⁶⁹ ולפהמה.

(66) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב'. (67) שיהיו צריכים פת זה היום (רש"י). (68) "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי

פדי להנות בה ביום טוב. עשה⁴¹ פדי לאכל ביום טוב, והותר - מתר לאכל המותר בחל.

(40) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב' וראה להלן הלכה ט"ו. (41) כעין זה במשנה מסכת ביצה דף ט"ו עמוד ב'.

ל. ממלאה⁴² אשה קדרה בשר⁴³, אף-על-פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. ממלא⁴⁴ נחתום חבית של מים, אף-על-פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. וממלאה אשה תנור פת, אף-על-פי שאינה צריכה אלא לכפר אחד; שבזמן⁴⁵ שהפת מרבה בתנור היא נאפת יפה⁴⁶. ומולח⁴⁷ אדם פמה חתיכות בשר בבת אחת, אף-על-פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת⁴⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(42) מסכת ביצה דף י"ז עמוד א'. (43) ונותנת על האש כשהקדרה מלאה (ראה להלן). (44) לפי שבטירחא אחת הוא עושה את הכל, ואינו טורח במיוחד לצורך חול (רש"י). והוא הדין באשה וקדרה כנ"ל. (45) תנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם. ומתוך שהוא מלא, אין מקום לחומו להתפשט, והפת נאפה יפה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תק"ז). (46) כדעת ר' שמעון בן אלעזר שם. ולפי זה אפילו נותן כל פת בתנור לחוד מותר. וכתב הרשב"א שלפי זה הוא הדין בקדירה, שמותר להוסיף בשר, שהתבשיל שמן יותר כשיש בו הרבה בשר. (47) מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. (48) שטירחא אחת לכולן (רש"י).

יא. המבשיל⁴⁹ או האופה ביום טוב פדי לאכל בו ביום, או שזמן אורחים ולא פאו, ונשאר התבשיל והפת - הרי זה מתר לאכל למחר, בין בחל בין בשבת⁵⁰; ובלבד שלא יערים⁵¹. ואם יערים - אסור, ואפלו בשבת שאחר יום טוב; מפני שחמירו במערים יותר מן המזיד⁵².

(49) מסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. (50) שאסור לבשל מיום טוב לשבת בלי עירוב תבשילין, כמבואר להלן בפרק ו', וכאן שבשלו לבו ביום ונשאר לשבת מותר לאכלו. (51) "לאחר שבישל לצורך יום טוב, לא יערים לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויותרם לשבת" (רש"י). (52) "שאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב - אבל מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים הימנו - לפיכך קנסוהו רבנן" (רש"י).

יב. מי⁵³ שהיתה לו פהמה מספנת⁵⁴ - לא ישחט אותה ביום טוב, אלא אם פן יודע שיקול⁵⁵ לאכל ממנה פזית⁵⁶ צלי⁵⁷ מבעוד יום; פדי שלא ישחט ביום טוב מה שיאכל בחל. וכן כל פיוצא בזה.

(53) משנה במסכת ביצה דף כ"ה עמוד א'. (54) "שהוא ירא שמא תמות, ואינו צריך לבשר, שכבר סעד סעודתו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשבת אלא אוכל נפש בלבד". (77) מבואר בדברי רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' שיש דברים שאסרום חכמים מפני שהם דומים למלאכה ויש שהם מביאים למלאכה (ועיין שם עוד בפרק כ"ד הלכה א'). ויש גם שאסורים מן התורה משום מצות עשה של "תשבות", כגון אם עושה שבותים כל היום. ועיין עוד בפרק א' משביתת עשור הלכה ב'. (78) כן כתב רבינו להלן פרק ג' הלכה י' שמוטר לגרוף האפר, שהוא מוקצה, כדי לאפות בתנור לצורך יום טוב וכן כתבו התוס' במסכת ביצה דף ח' עמוד א' ד"ה אמר רב יהודה בשם הר"ר יצחק שמוטר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. (79) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': "שבת דחמירא ולא אתי לזלוולי בה, סתם לן כרבי שמעון להתיר מוקצה, יום טוב דקיל ואתי לזלוולי ביה, סתם לן כרבי יהודה לאסור מוקצה".

יח. פיצוד⁸⁰ תרנגולת⁸¹ העומדת לגדל ביצים, ושור העומד לחרישה, ויוני שופך, ופרות העומדין לסחורה - כל אלו וכיוצא בהן מקצה הן, ואסור לאכל מהן ביום טוב, עד שיקנין אותם מבערב ויחשב עליהם לאכילה⁸². אכל בשבת - הפל מוכן אצל שבת, ואינו צריך חכמה. וכשם שהמקצה אסור ביום טוב, כך הנולד⁸³ אסור.

80) מוסב על האמור בהלכה שלפני זו שמוקצה אסור ביום טוב. (81) מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'. (82) משנה במסכת ביצה דף י' עמוד א'. (83) [כמו שברי כלים (להלן פרק ב' הלכה י"ב), אבל דבר שלא היה בעולם ונולד ביום טוב איסורו יותר חמור ממוקצה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'), ועיין בלח"מ כאן].

יט. הל⁸⁴ מכין לשבת, וחל מכין ליום טוב; אכל אין יום טוב מכין לשבת, ולא שבת מכינה ליום טוב. לפיכך⁸⁵, ביצה שנולדה ביום טוב אחר השבת - אסורה, ואף-על-פי שהתרנגולת עומדת לאכילה⁸⁶; הואיל ומאמשה⁸⁷ נגמרה הפיצה, נמצא שבת מכין אותה ליום טוב⁸⁸. ואסורה בכל יום טוב⁸⁹, גזרה משום יום טוב שאחר שבת. וכן ביצה שנולדה בכל שבת - אסורה, גזרה משום שבת שאחר יום טוב.

84) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': אמר רבה מאי דכתיב (שמות פרק ט"ז הלכה ה') "והיה ביום הששי (וסתם יום ששי הוא יום חול, רש"י) והכינו את אשר יביאו" - חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (שגם יום טוב קרוי שבת - רש"י) ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב". (85) משנה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'). (86) ואינה מוקצה (ראה למעלה הלכה י"ח). (87) שכל ביצה נגמרת במעי התרנגולת עשרים וארבע שעות לפני יציאתה לאויר העולם (מסכת ביצה שם). (88) והכנת שבת אינה הכנה וסעודת יום טוב חשובה היא וצריכה הכנה ולפיכך אסורה, והוא הדין לשבת (רש"י שם). (89) אבל ביום חול שלאחר יום טוב לא אסורה, כי "סעודת חול לא

ליה" (גמרא). (69) שבאו לביתו מאליהם, ראה למעלה הלכה י"ג.

טז. רחיצה⁷⁰ וסיכה - הרי הן בכלל אכילה ושתיה⁷¹, ועושין אותן ביום טוב; שנאמר: אף אשר יאכל לכול נפש - לכול שצריך הגוף⁷². לפיכך, מחמין חמין ביום טוב, ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו; אכל כל גופו - אסור, משום גזרת מרחץ⁷³. וחמין⁷⁴ שהוחמו מערב יום טוב - רוחץ בהן כל גופו ביום טוב; שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד⁷⁵.

70) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. (71) ביטוי כעין זה מצינו במשנה (מסכת שבת דף פ"ו עמוד א'). "מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראה לדבר זכר לדבר, שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח) "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (72) דרש זה לא מצאנו לא בשני התלמודים ולא במדרשים המצויים בידינו [אבל זה ודאי מבוסס על מה שאמרו בפסחים דף כ"ב עמוד ב' ש"אכל" נדרש לכל הדיעות בין לאכילה ובין להנאה. וכן מפורש בספר יראים סימן קי"ג]. (73) ירושלמי (מסכת שבת פרק ג' הלכה ג') "חד פילוסופוס שאל לבר קפרא, אבלט שאל ללוי סריסא, מותר לשתות ואסור לרחוץ? אמר לו, אם תראה סריס מחבק עם אשתך, שמא אינו רע לך? אמר לו - אין, אמר לו ומכי הוא לה כלום? אמר לו שלא תתפרץ, א"ל והכא שלא יתפרצו (חששו חכמים שירגילו עצמם לחמם אף שלא לצורך כלל, אבל לשתייה לא חששו דבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזוננו, אבל לרחיצה לא), כיון שיצא אמרו לו תלמידיו, רבי לזה דחית בקנה - לנו מה אתה משיב, אמר להם והלא כבר נאמר - אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (ורחיצת כל גופו אינו שוה לכל נפש)". ולפי זה איסורו מן התורה. אבל לדעת רבינו הוא משום גזירת מרחץ ואינו אסור אלא מדרבנן. (74) הרי"ף בשם הגאונים. (75) שבשבת אסור לחמם מן התורה, אבל ביום טוב שאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרו על ערב יום טוב.

יז. כל⁷⁶ שאסור בשבת⁷⁷ - בין משום שהיא דומה למלאכה או מביא לידי מלאכה, בין שהיא משום שבות - הרי הוא אסור ביום טוב, אלא אם כן היה בו צורך אכילה וכיוצא בה, או דברים שהם מתרים ביום טוב, כמו שיתבאר בהלכות אלו. וכל שאסור לטלטלו בשבת - אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך אכילה⁷⁸ וכיוצא בה. וכל שמתר בשבת - מתר ביום טוב. ויש ביום טוב מה שאין בשבת: אסור מקצה, שהמקצה אסור ביום טוב ומתר בשבת; מפני⁷⁹ שיום טוב קל משבת, אסרו בו המקצה, שמה יבוא לזלזל בו.

76) משנה מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב': "אין בין יום טוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים, שאם לא היו באין העדים כל יום שלושים, נוהגין היו באותו יום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש. והואיל והיו עושים אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהו עושים אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעים על החשבון" (רבינו בהלכות קדוש החדוש פרק ה' הלכה ז'). וכן כתב רב אלפס בפרק א' דביצה.

כב. יום טוב⁹⁸ שני, אף-על-פי שהוא מדברי סופרים, פל דבר שאסור בראשון - אסור בשני. וכל המחלל⁹⁹ יום טוב שני, ואפלו של ראש השנה¹⁰⁰ - בין בדבר שהוא משום שבות¹⁰¹, בין במלאכה¹⁰², בין שישא חוץ לתחום¹⁰³ - מפין אותו מפת מדרות¹⁰⁴, או מנדוין¹⁰⁵ אותו, אם¹⁰⁶ לא יהיה מן התלמידים¹⁰⁷. וכשם¹⁰⁸ שהראשון אסור בהספד ותענית, וחיב בשמחה¹⁰⁹ - כך השני. ואין ביניהן הפרש, אלא לענין מת בלבד.

(98) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. (99) ראה מה שכותב רבינו בהלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה י"ד. (100) [שבזמן שהיו מקדשים על פי הראייה כשעשו שני ימים בספק היו גם מקרים שעשו אותו שני ימים והיום השני היה העיקר כגון שהעדים באו סמוך לערב ולא הספיקו לקבלם עד למחר ואף על פי כן נהגו גם ביום ראשון קודש שמתעם זה אמרו (מסכת ביצה דף ה' עמוד ב') ששני ימים טובים של ראש השנה הם כיום אחד וקדושה אחת להם (עיי' בסמוך הלכה כ"ד), ונמצא שיום טוב שני של ראש השנה עיקרו מן התורה והרי העובר ביום טוב ראשון על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין מנדים אותו (כמו שכתב הב"י או"ח סימן תצ"ו) ומשמיענו רבינו שאף על פי כן מנדים אותו אם חילל יום טוב שני של ר"ה אפילו אם חיללו בדבר שהוא משום שבות, ועיין לחם משנה]. (101) מבואר בהלכות שבת פרק כ"א. (102) כל המלאכות מנויות בפרק ז' מהלכות שבת. (103) שם פרק כ"ד. (104) עונש שבית דין מענישין את העובר על איסור דרבנן, ולא נתפרש שיעורו, ולשון רבינו (בפרק י"ח מהלכות עדות הלכה ד') "כפי מה שיראו". (105) לשון ריחוק והבדלה, שמבדילין אותו מן הקהל, אין יושבין בארבע אמותיו, ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, וכדומה, ופירושו ראה בדברי רבינו פרק ז' מהלכות תלמוד תורה הלכה ד'. (106) מסכת פסחים דף נ"ב עמוד א'. (107) מפני כבוד התורה נותנים עליו עונש קל. (108) מועד קטן דף ח' עמוד א'. (109) ראה להלן פרק ו'.

כג. כיצד¹¹⁰ המת - ביום טוב ראשון יתעסקו בקבורתו הפותים¹¹¹, וביום טוב שני¹¹² יתעסקו בו ישראל. ועושין לו כל צרכיו, כגון עשיית המטה ותפירת התכריכין וקציצת הבשמים וכל פיצא בזה; שיום טוב שני לגבי המת פהל הוא חשוב, ואפלו בשני ימים טובים של ראש השנה.

חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, ואין הכנה בידי שמים כהאי גוונא אוסרת" (ראה רש"י בריש מסכת ביצה).

כ. וכשם⁹⁰ שאסור לאכלה, כך אסור לטלטלה. ואפלו נתערבה באלף - פלן אסורות; שהרי למחר יתרו הכל, וכל דבר שיש לו מתירין - אפלו באלף אפלים אינו בטל⁹¹. השוחט⁹² תרנגולת ביום טוב⁹³ ומצא בה ביצים גמורות - הרי אלו מתרות; שאין זה דבר מצוי תמיד, ודבר שאינו מצוי אלא אקראי בעלמא - לא גזרו בו⁹⁴.

(90) מסכת ביצה דף ג' עמוד ב' "אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה - ואם נתערבה באלף כולן אסורות". (91) "ואף על פי שמן התורה בטל אחד בשנים, מפני שכתוב (שמות פרק כ"ג פסוק ב'): "אחרי רבים להטות" - החמירו חכמים כאן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן בלי ביטול, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול" (רש"י). (92) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'. (93) אפילו אם הוא אחר השבת שאין כאן הכנה משבת ליום טוב כיון שלא נולדה כדרכה (רש"י ותוספות שם). (94) "מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן" (מסכת ביצה דף ב' עמוד ב').

כא. זה⁹⁵ שאנו עושין בחוצה לארץ פל יום טוב מאלו שני ימים - מנהג הוא⁹⁶. ויום טוב שני מדברי סופרים הוא, ומדברים שנתחדשו בגלות. ואין עושין בני ארץ ישראל שני ימים טובים, אלא בראש השנה בלבד. ובהלכות קדוש החדש מספר זה נבאר עקר מנהג זה, ומאי זה טעם עושין ראש השנה שני ימים בכל מקום⁹⁷.

(95) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (96) כן כתב רבינו גם בפרק ו' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ד ברשימת עשרים וארבעה דברים המנדים עליהם: "ה' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים - י"א המחלל יום טוב שני של גלויות אף על פי שהוא מנהג". הרי שאינו מדברי סופרים. ואילו בסמוך כתב רבינו "ויום טוב שני מדברי סופרים הוא" וכן כתב בפרק ה' מהלכות קידוש החדש הלכה ו'. וביאור הדבר כמו שכתב הלחם משנה (בפרק ו' מת"ת הלכה י"ד) שכל עיקר יום טוב שני התחיל במנהג כמו שאמרו (מסכת ביצה דף ד' עמוד ב') "הזהרו במנהג אבותיכם" ולאחר שבטל הקידוש על פי הראייה תקנו חכמים שלא יבטלו מנהג אבותינו כנ"ל, והרי לפנינו תקנה מדברי סופרים. אבל מכיון שכל עיקר הדבר היה מנהג לא נתנו חכמים ליום טוב שני של היום, שבא מצד התקנה, חומרת יתר ולא העדיפו אותה על המנהג הקדום (ראה לחם משנה שם). (97) "יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעים על פי הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושים אותו שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעים יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד אלא אפילו בירושלים עצמה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן הוא במשנה עדיות פ"ד מ"ב לפי פירושו של ה'תוספות יום טוב' שם. (3) לאכלו ולטלטלו ביום-טוב. (4) ביצה ו, ב. (5) אם אנו יודעין בבירור שכלו לו חדשיו, ויצא מידי ספק נפל. שאם לא כן, אסור לשחטו עד שיהיה בן שמונה ימים, ראה בדברי רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד.

ב. בהמות⁶ שיוצאות ורועות חוץ לתחום, ובאות ולנות בתוך התחום⁷ - הרי אלו מוכנין, ולוקחין מהן ושוחטין אותן ביום טוב. אבל הרועות ולנות חוץ לתחום⁸, אם באו ביום טוב - אין שוחטין אותן ביום טוב; מפני שהן מקצין, ואין דעת אנשי העיר עליהם.

(6) משנה, ביצה מ, א. (7) והן "הבהמות הבייתיות" שבמשנה שם. (8) והן "מדבריות" שבמשנה שם.

ג. וכן בהמת קדשים⁹ שנוולד בה מום ביום טוב - הואיל ולא היתה דעתו עליה מערב יום טוב, אסור לשחטה ביום טוב¹⁰. לפיכך, אסור לדאות¹¹ מומי קדשים¹² ביום טוב, גזרה שפא יתירם החכם במומן, ויבוא זה לשחט בו ביום. אבל¹³ רואה הוא המום מערב יום טוב, ולמחר מתיר או אוסר.

(9) כגון בכור ומעשר בהמה שהם קדשים, ולהקריבן אי אפשר שאין מקדש, וממתינים עד שיפול בו מום קבוע, שעל-ידי-זה יוצא לחולין. ומראים את הבהמה לחכם אם הוא מום קבוע (ראה בדברי רבינו בהל' בכורות פ"ו). (10) שהיא מוקצה (שבת מו:). (11) כדעת רבי שמעון, במס' ביצה כו, א. (12) אפילו אם נפלו בבהמה מערב יום-טוב, כיון שלא ראה אותה החכם אז (מגיד-משנה). (13) ביצה כו, ב.

ד. בכור¹⁴ שנוולד ומומו עמו - הרי זה מוכן¹⁵. ואין מבקרים אותו¹⁶ ביום טוב. ואם עבר ורָאָה מומו ובקרו והתירו - הרי זה שוחט ואוכל. בכור שנוולד לבור - עושה לו פְּרָסָה במקומו; שהרי אינו יכול להעלותו, מפני שאינו ראוי לשחיטה ביום טוב. אותו¹⁸ ואת בנו¹⁹ שנוולד לבור - מעלה את הראשון על מנת לשחטו, ואינו שוחטו, ומערים ומעלה את השני על מנת לשחטו, ושוחט את אי זה מהן שירצה; משום צער בעלי חיים התירו²⁰ להערים²¹. בהמת²² חלין שנוולדה²³ מן הגג, ועמדה מעת לעת, והרי היא צריכה בדיקה²⁴ - שוחטין אותה ביום טוב ותבדק, אפשר שתמצא פשרה ותאכל²⁵.

(14) ביצה כו, א. שבכור בהמה טהורה, הוא הקדש, ואסור לכהן לאכלו אלא-אם-כן נשחט בעורה, לכן בזמן שאין מקדש, מניחו עד שיפול בו מום קבוע, ויאכלנו הכהן (רבינו בהל' בכורות פ"א). (15) שהרי לא היה אסור מעולם, כיון שנוולד במומו (רש"י), ובכניסת היום-טוב היה מוכן לאכילה על ידי שחיטת אמו, שלפני הלידה אינו קדוש בכורה

(110) מסכת ביצה דף ו' עמוד א'. (111) ולא ישראל. ואף שקבורת מת, מצוה היא, כמו שביאר רבינו (הלכות סנהדרין פרק ט"ו), - אינו דוחה יום טוב, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה (ראה למעלה בהלכה א'), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (מגן אברהם אורח חיים סימן תקכ"ו). ודוקא לקוברו אסור על ידי ישראל אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו, להוציאו ולשומו בקבר מותר על ידי ישראל (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקכ"ו). (112) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'.

כד. שני ימים טובים אלו של גליות - שתי קדשות הן, ואינן ביום אחד¹¹³. לפיכך, דבר שהיה מקצה ביום טוב ראשון או שנוולד בראשון, אם הכין אותו לשני - הרי זה מתיר¹¹⁴. כיצד? ¹¹⁵ ביצה שנוולדה בראשון - תאכל בשני. חיה ועוף שנוולדה בראשון - יאכלו בשני. דבר המחבר לקרקע שנוולד בראשון - יאכל בשני. וכן¹¹⁷ מתיר לכהן את העין ביום טוב שני, ואף-על-פי שאין שם חלי¹¹⁸. במה דברים אמורים? בשני ימים טובים של גליות; אבל שני ימים של ראש השנה - קדשה אחת הן¹¹⁹, וקיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים, אלא לענין המות בלבד, אבל ביצה שנוולדה בראשון של ראש השנה - אסורה בשני¹²⁰. וכן כל פיוצא בזה¹²¹. שבת הסמוכה ליום טוב, ונולדה ביצה באחד מהן - אסורה בשני. וכן כל פיוצא בזה. ואפלו נולדה ביום שני - לא תאכל בשבת הסמוכה לו.

(113) שהרי מספק עושים שני ימים, ואם כן ממה נפשך אחד מהם חול הוא. (114) שאם היום הראשון היה קודש הרי היום חול ומותר, ואם היום יום טוב, אם כן אתמול היה חול, וחול מכין ליום טוב. (115) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. (116) שם דף כ"ד עמוד א'. (117) שם דף כ"ב עמוד א'. (118) שחש בעינו קצת, אבל כל גופו בריא, לכן לא התירו רק ביום טוב שני. (119) חכמים הטילו עליו חומר יום אחד ארוך (הר"ן). (120) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (121) כגון אפרוח שנולד ביום טוב שאסור בו ביום (להלן פרק ב' הלכה א') - הוא הדין שאסור בשבת הסמוכה ליום טוב. וכן אם נולד ביום טוב אסור בשבת הסמוכה לו.

פְּרָק שְׁנִי

(1) נתבארו בו דיני המוקצה בפרט, ומה הוא מוקצה, ואיזו הכנה מועילה לדברים המוקצים, וענין המוקצה באכילה ובטלטול, וכל דיני המוקצה והנולד בשלימות.

א. אפרוח² שנוולד ביום טוב - אסור³, מפני שהוא מקצה. ועגל⁴ שנוולד ביום טוב, אם היתה אמו עומדת לאכילה - מתיר⁵, מפני שהוא מוכן על גבי אמו, ואלו שחט אמו, הנה זה שבמיעה מתיר ביום טוב אף-על-פי שלא נולד.

(2) ביצה ו, א. כרב דאמר אסור (ודלא כרבי יוחנן שמתיר),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) משנה, ביצה י, ב. (35) יונים שחורים ויונים לבנים. 36) ואין אנו אומרים שהם אותם היונים, אלא חוששים שמא הפכו מקומותיהם (גמרא). 37) ביצה כד, א. והטעם, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום-טוב (ביצה ג: ד). או שרצו חכמים להחמיר בספק זה (מגיד-משנה). 38) לפי שאחד מהם בוודאי בא מן החוק, ואינו בטל בפניו המוזמנים, שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף, כמבואר בפ"א ה"כ.

ז. דגים³⁹ שפּבּיבּרין⁴⁰ גדולים, וכן תּיה וּעוף שפּבּיבּרין⁴¹ גדולים: פּל שְהוא מְחַסֵר צִידָה, עַד שְאוּמְרִים: הֵבֵא מְצוּדָה וּנְצוּדָנוּ - הֲרִי זֶה מְקַצֵה⁴², וְאִין צָדִין אוֹתָן בְיוֹם טוֹב; וְאִם צָד - לֹא יֵאָכְלוּ. וְכָל שְאוּיָנוּ צָרִיף מְצוּדָה - הֲרִי זֶה מוֹכֵן, וְצָדִין אוֹתוֹ בְיוֹם טוֹב וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ. וְכֵן⁴³ תּיה שְקַנְנָה בְפַרְדֵּס⁴⁴ הַסְמוּף לְעִיר - יְלָדֶיהָ פִשְׁהֵן קַטְנִים, שְאוּיָנָן צָרִיכִין צִידָה, אֵינָם צָרִיכִים זְמוּן, מְפַנֵי שְדַעְתוֹ עֲלֵיהֶן.

39) משנה, ביצה כג, ב. (40) בריכות של מים מוקפות מארבע רוחות. (41) גני חיות מוקפים גדר סביב. (42) נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות ביום-טוב, לפי שהניצודים ביום-טוב טובים יותר לאכילה מהניצודים בערב יום-טוב, וכל איסורו אינו אלא משום מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה זו (ועיין בחידושי המאירי' ביצה כג:). (43) ביצה כה, א. (44) שהוא מקום המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

ח. מְצוּדוֹת⁴⁵ תּיה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, שְפָרְסָן מְעַרְב יוֹם טוֹב - לֹא יִטַל מֵהֵן בְיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵן יוֹדֵעַ שְנִצְוָדוֹ מְעַרְב יוֹם טוֹב⁴⁶. הַסּוֹכֵר⁴⁷ אֲמַת הַמַּיִם מְעַרְב יוֹם טוֹב, וְלִמְחַר הַשְּפִים וּמְצָא בֶה דָגִים - הֲרִי אֵלוֹ מְתָרִין; שְפָכֵר נְצוּדוֹ מְעַרְב יוֹם טוֹב, וְהֲרִי הֵן מוֹכְנִין.

45) משנה, ביצה כד, א. (46) כמו שכתב למעלה הלכה ו, שכל ספק מוכן - אסור. (47) ביצה כה, א.

ט. בֵיתָה⁴⁸ שְהוא מְלֵא פְרוֹת מוֹכְנִין⁴⁹, וּנְפֻחַת⁵⁰ - נוֹטַל מִמְקוֹם הַפְּחַת⁵¹. הַעוֹמֵד⁵² עַל הַמְקַצֵה⁵³ מְעַרְב יוֹם טוֹב⁵⁴ בְּשִנָּה הַשְּבִיעִית⁵⁵, שְכָל הַפְרוֹת הַפְקָר - צָרִיף שְיִרְשֵׁם⁵⁶ וְיֵאמַר: מִכָּאן וְעַד כָּאן אֵנִי נוֹטַל. וְאִם לֹא רָשֵׁם - לֹא יִטַל.

48) משנה, ביצה לא, ב. (49) לאכילה. (50) מאליו. ולא ששברו את הכותל ביום-טוב. (51) ואין הפירות שבתוכו מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן). (52) משנה, ביצה לד, א. (53) פירות שמונחין לייבש, והוקצו, ונאסרו מלאכלן. (54) במשנה, שם: "ערב שבת". אבל רבינו שפסק שמקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז) שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד-משנה). (55) שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל בשאר השנים - אסורים משום טבל, סתם מוקצה אינו

(ביצה כו:). (16) לראות אם יש בו מום קבוע להתירו בשחיטה "שמא לא יהיה בו מום קבוע, ונמצא מטלטל מה שאינו ראוי לו, שאי-אפשר בלא טלטול, או שמא לא ידקדק בראייתו מפני שמחת יום-טוב" (ראב"ד). (17) ביצה כו, א. כרבי שמעון. (18) ביצה לז, א. (19) שאסור לשחוט שניהם ביום אחד, שנאמר (ויקרא כב, כח) "ושור או שה, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". (20) שבת קיז, ב. ועיין פכ"א מהל' שבת ה"ט וה"י. ומצינו שהתורה חסה על צער בעלי חיים, שנאמר (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו - עזוב תעזוב עמו". וראה ב'כסף משנה' בפ"ג מהל' רוצח ה"ט, שדעת רבינו שדין 'צער בעלי חיים' הוא מן התורה. (21) 'תחבולות ההיתר תיקרא ערמה, ושאינו להיתר תיקרא ערמה' (רבינו בפירושו המשניות, תמורה פ"ה מ"א). (22) ביצה לד, א. (23) וצריכה בדיקה אם לא נתרסק אחד מאבריה, שאז היא טריפה ואסורה באכילה (רבינו בהל' שחיטה פ"ט ה"כ). (24) בפ"ט מהלכות שחיטה, כתב רבינו שאם שהתה מעת לעת צריכה בדיקה ומותרת בכך, ואם עמדה נבדקת מיד ואינה צריכה מעת לעת. ולפי זה, מה שכתב רבינו כאן "ועמדה מעת לעת" פירושו "וששהתה מעת לעת", שהרי עמדה אינה צריכה מעת לעת. ובנוסף אחר, חסרות המילים "מעת לעת", ולפי זה "עמדה" היינו עמדה ממש. ובנוסף אחר, חסרות כל שלושת המילים "ועמדה מעת לעת" ('מעשה רוקח'). (25) שרוב בהמות ועופות כשרות הן.

ה. אֲנִיזִין²⁶ וְתַרְנֻגְלִין וְיוֹנִים שְפִבֵית²⁷ - הֲרִי אֵלוֹ מוֹכְנִין²⁸, וְאִין צָרִיכִין זְמוּן. אֶבֶל יוֹנֵי שוֹבֵף²⁹ וְיוֹנֵי עֲלִיָה וְצִפְרִים³⁰ שְקַנְנָנוּ בְטַפְחִין³¹ אוּ בְכִירָה³² וּבְפַרְדֵּס - הֲרִי אֵלוֹ מְקַצֵה. וְצָרִיף³³ לְזִמְן מְעַרְב וְלוֹמַר: אֵלוֹ וְאֵלוֹ אֵנִי נוֹטַל; וְאֵינִי צָרִיף לְנַעֲנַע.

(26) ביצה כה, א. (27) הגדילים בבית ('מגן אברהם' או"ח סי' תצז). (28) ומותר לצודם ביום-טוב, שאף בשבת אם צדם פטור (פי"א מהל' שבת הכ"ד) לפי שהם כניצודים. (29) קן יונים. (30) יונים מדבריות שיקננו בעלייתו. (31) כלי חרס הבנויים בכתלים לקנן בהם עופות. (32) בכת"י חסרות תיבות אלו. (33) משנה, ביצה י, א. כבית הלל. ויש מפרשים יוני שובף ויוני עליה וכו' ביונים שאינם יכולים לפרוח. שאם לא כן, לא מועילה הזמנה שהרי הם מחוסרים צידה, ואם כן צידתה אסורה ביום-טוב (מגיד-משנה).

ו. זְמוּן³⁴ שְחָרִים וְלִבְנִים³⁵, וּמְצָא שְחָרִים בְּמִקוֹם לִבְנִים וְלִבְנִים בְּמִקוֹם שְחָרִים - אֲסוּרִים; שְאוּיָנוּ אוֹמַר: שְמָא אוֹתָן שְזִמְן פְּרָחוּ לָהֶן, וְאֵלוֹ אֲחָרִים הֵן³⁶, וְכָל סַפֵּק מוֹכֵן - אֲסוּר³⁷. זְמוּן שְנִים וּמְצָא שְלִשָּׁה - הַפֵּל אֲסוּר³⁸. שְלִשָּׁה וּמְצָא שְנִים - מְתָרִין. זְמוּן בְּתוֹף הֵקֵן וּמְצָא לְפָנֵי הֵקֵן, אִם אֵין שֵׁם בְּהֵן אֶלָּא הֵן וְאֵינָן יְכוּלִין לְפָרְחַן, אֶף-עַל-פִּי שְיִשׁ שֵׁם בְּהֵן אַחַר בְּהֵן זְוִית בְּתוֹף תְּמַשִּׁים אֲמָה - הֲרִי אֵלוֹ מְתָרִין; שְאוּיָנוּ הַמְדִדָה מְדִדָה אֶלָּא כְנָגֵד קִנּוּ בְשָׁוָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(63) ביצה ד, ב. (הרי"ף כתב טעם נוסף: גזירה שמא יעלה ויתלוש. (65) ואף שביאר רבינו בפ"א ה"כ שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף - כיון שאינו נהנה מן העצים כשהם בעין רק לאחר שנשרפו, לכן מותר. ואין כאן משום אין מבטלים איסור לכתחילה, כיון שכל איסור זה אינו אלא מדרבנן (גמרא, שם). (66) משנה, ביצה ל, א. (67) שהוכן לסחורה, אבל אם עומד למאכל בהמה - מותר (לחם-משנה). (68) מערב יום-טוב (הגאון רבי אליהו מוילנה, אר"ח סי' תקיח). (69) ובשו"ע אר"ח סי' תקיח סי', הצריך שיהא גם סרוח (ועיין שם בגמרא וב'תוספות').

יב. אין⁷⁰ מְבַקְעִין עֲצִים מְסוּאָרִים⁷¹ שֶׁל קוֹרוֹת, מְפָנִי שֶׁהֵן מְקַצָּה; וְלֹא מִן הַקּוֹרָה שֶׁנֶּשְׁבְּרָה בְיוֹם טוֹב, מְפָנִי שֶׁהִיא נוֹלֵד. וְכֵן⁷² כָּלִים שֶׁנֶּשְׁבְּרוּ בְיוֹם טוֹב - אֵין מְסִיקִין בָּהֶן. מְפָנִי שֶׁהֵן נוֹלֵד. אֲבָל מְסִיקִין בְּכָלִים שְׁלָמִים⁷³, או כָּלִים שֶׁנֶּשְׁבְּרוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁהֵרִי הוֹכְנֵה לְמִלְאָכָה אַחֲרַת מִבְּעֶרֶב. פְּיוּצָא בּוֹ: אֲגוּזִים⁷⁴ וְשִׁקְדִים שֶׁאֲכָלָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן בְיוֹם טוֹב; וְאִם אֲכָלָן בְיוֹם טוֹב - אֵין מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן. וְיֵשׁ⁷⁵ נִסְחָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן: שֶׁאִם אֲכָלָן מִבְּעֶרֶב - אֵין מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן, שֶׁהֵרִי הִקְצוּ; וְאִם אֲכָלָן בְיוֹם טוֹב - מְסִיקִין, מְפָנִי שֶׁהֵן מוֹכְנִין עַל גַּב הָאֲכָל.

(70) משנה, ביצה לא, א. (71) סדר של קורות המושכבות לארץ שלא תתעקמנה ותהיינה ראויות לבנין (רש"י). (72) שבת כט, א. (73) אבל לא יגע בהן לאחר שאחזו בהן האור, שאז נעשו שברי כלים והם נולד, שאסור בטלטול (הרשב"א). (74) מכאן עד "ואם אכלן ביום-טוב אין מסיקין בקליפיהן" הוא בתוספתא פ"ג דיום-טוב לפי כתי"ו ויין (הוצאת צוקמ. עמ' 206). (75) הראב"ד כותב על זה "מעולם לא שמענו נוסחא זו", וכבר העיד ב'מעשה רוקח' שבכתב-יד קדמון נמחק כל זה מדברי רבינו. וה'מגדל עוז' כותב "לא נפלאת היא שהגיעו לידו נוסחאות אשר לא הגיעו לידו, שהרי זכה לבוא בידו מן הנוסחא שנכתבה בימי מחברי התלמוד בגוילים, כספרי תורה שלנו, וגם במקרא ספר-תורה שהיו מגיחין ממנה בעזרה המכונה לכן אשר". ונראה שכוונת רבינו בנוסחאות אלו אינה לגמרא אלא לתוספתא הנזכרת למעלה (וכן כתב 'מרכבת המשנה' בפ"א מהלכות יום-טוב הי"ד).

יג. קוץ⁷⁶ רַטֵב - הֵרִי הוּא מְקַצָּה, מְפָנִי שֶׁאֵינוּ רְאוּי לְהִסְקָה. לְפִיכָף, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׁפוּד לְצִלּוֹת בּוֹ בְּשׂוֹר⁷⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.

(76) ביצה לג, א. ובלשון התלמוד נקרא "חיזרא". (77) ברי"ף: "ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר, כמין שפוד לצלות בו הצלי". וכן כוונת רבינו במה שכתב "לעשות כמו שפוד" - להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד.

יד. נוֹטְלִין⁷⁸ עֲצִים הַסְּמוּכִים לְדָפְנֵי⁷⁹ הַסֶּכָּה וּמְסִיקִין

מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד-משנה). ואף-על-פי שמתור לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה - ביום-טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:); כמו כן יום-טוב קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל אכילות שבו הן אכילות קבע. (56) כאן במוקצה שהקצה האדם בידיו, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות') ביצה לד: ד"ה ואומר).

י. פוּתִיָּה⁵⁷ שֶׁהִבִּיא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְיוֹם טוֹב: אִם יֵשׁ מְאוּתוֹ הַמֵּין בְּמִחְבֵּר לְקַרְקַע, או שֶׁהִבִּיא⁵⁸ חֲתָה או עוֹפּוֹת או דָּגִים שֶׁאֲפָשֵׁר לְצוּדָן בּוֹ בְיוֹם - הֵרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין עַד לְעֶרֶב⁵⁹, וְיִמְתִּין בְּכַדִּי שֶׁיַּעֲשׂוּ⁶⁰. וְאִפְלוּ הַדָּס⁶¹ וְכִיּוּצָא בּוֹ - אֵינוּ מְרִיחַ בּוֹ לְעֶרֶב עַד שֶׁיִּמְתִּין בְּכַדִּי שֶׁיַּעֲשׂוּ. וְאִם אֵין מְאוּתוֹ הַמֵּין בְּמִחְבֵּר לְקַרְקַע, או שֶׁהִיָּתָה צוּרְתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁמֵּאֲתָמוּל נֶעְקַר או נְצוּד: אִם הִבִּיא מִתּוֹךְ הַתְּחוּם - מְתָר, וְאִם הִבִּיא מִחוּץ לַתְּחוּם - הֵרִי זֶה אֲסוּר. וְהֵבֵא בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל זֶה מִחוּץ לַתְּחוּם - מְתָר לְיִשְׂרָאֵל אַחֲרָי⁶².

(57) ביצה כד, ב. מימרא של רב פפא. (58) ברייתא, שם. (59) בפירוש רש"י שם: "לערב, היינו ערב ראשון, אף שהוא ליל יום-טוב שני, ומותרין ממה-נפשך, אם הלילה הוא חול - הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, אז בוודאי מותרין, שהרי נלקטו בחול. ויש לי הרבה ראיות בזה, ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בזה, כי היו נוהגים בו היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של רבינו שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אסור, עד ליל מוצאי יום-טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם ב'הלכות גדולות' אסור כן, ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר, ובתשובת רבינו גרשום מאור הגאולה מצאתי כמותי, גם עתה בא אלי מכתב מגרמיי"ש שבה לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא, ושמו ר' קלונימוס, ובקי בכל הש"ס והורה כן". ובדעת רבינו אין הכרע. ועיין ב'מגיד משנה' למעלה פ"א הכ"ד, ובלחם משנה' שם. (60) שלא יהנה ממלאכת יום-טוב. ועוד, שלא יאמר לגוי לתלוש בשבילו (רש"י 'תוספות' שם). (61) כן מפורש בעירובין מ, א. (62) שלא החמירו חכמים באיסור תחומין, שאינו אלא מדרבנן, לאסרו על כל העולם (רש"י ביצה כה.). [ואף אם הביאו מחוץ ל"ב מיל בכלל זה, שהרי ביום-טוב אין איסור תחומין מן התורה לדעת רבינו. ראה להלן פ"ה הי"ד, ובהקדמת 'מעשה רוקח' בשם 'ספר הבתים'].

יא. עֲצִים⁶³ שֶׁנֶּשְׁבְּרוּ מִן הַדָּקָל בְיוֹם טוֹב - אָסוּר לְהִסְקָן, מְפָנִי שֶׁהֵן נוֹלֵד⁶⁴. וְאִם נֶשְׂרוּ לְתוֹךְ הַתְּנַוּר - מְרַבָּה⁶⁵ עָלֵיהֶן עֲצִים מוֹכְנִין וּמְסִיקִין. עֲרִימַת⁶⁶ הַתְּבֵן⁶⁷ וְאוּצֵר שֶׁל עֲצִים - אֵין מִתְחִילִין בָּהֶן בְיוֹם טוֹב, אֲלָא אִם כֵּן הִכִּין מִבְּעֶרֶב, מְפָנִי שֶׁהֵן מְקַצָּה. וְאִם הָיָה הַתְּבֵן מִבְּעֶרֶב⁶⁸ בְּקוֹצֵים⁶⁹, שֶׁהֵרִי אֵינוּ רְאוּי אֲלָא לְאֵשׁ - הֵרִי זֶה מוֹכֵן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל צְרָקָיו. וְכֵן¹⁰⁰ אֶפְרָ שֶׁהִסֵּק מֵעֶרְב יוֹם טוֹב¹⁰¹ - מוֹכֵן; וְשֶׁהִסֵּק¹⁰² בְּיוֹם טוֹב: כָּל זְמַן שֶׁהוּא חָם כְּדִי לְצַלּוֹת בּוֹ בִּיצָה¹⁰³ - מִתֵּר לְטַלְטְלוֹ, שְׁעֵדִין אִשׁ הוּא; וְאִם לֹא - אֲסוּר לְטַלְטְלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹלָד. מִי¹⁰⁴ שֶׁהָיָה לוֹ דֶּקֶר¹⁰⁵ נְעוּץ מֵעֶרְב יוֹם טוֹב, וְנִתְקַן¹⁰⁶ בְּיוֹם טוֹב, וְהֵעֵלָה עֶפֶר: אִם הָיָה אוֹתוֹ עֶפֶר תִּיחוּחַ¹⁰⁷ - הָרִי זֶה מִכֶּסֶה¹⁰⁸ בּוֹ וּמִטַּלְטְלוֹ; אֲבָל אִם הֵעֵלָה גוֹשׁ עֶפֶר - הָרִי זֶה לֹא יִכְתָּשׁ¹⁰⁹ אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב.

(99) ביצה ח, א. מימרא של רב יהודה. (100) משנה (ביצה ב). "אפר כירה, מוכן הוא". (101) ביצה ח, א. (102) שם. (103) שהיא מתבשלת מהר יותר מכל שאר דברים. (104) משנה (ביצה ב). (105) יתד ברזל שחופרין בו את הקרקע. (106) בדיעבד. כלומר שעבר ונתקן. אבל לכתחילה אסור לנתקו אפילו אם כבר שחט (שהרי כתב בסמוך "מכסה בו", ולא כתב "שחט ומכסה בו" - 'בירור הלכה' למסכת ביצה ב. ציון ג ד"ה ואם עבר) שלא התירו אפילו טלטול מוקצה לצורך מצות כסוי (להלן פ"ג ה"א שאם אין לו עפר מוכן, ועבר ושחט - לא יכסה עד הערב), וכל-שכן שלא התירו אסור מלאכה, אף-על-פי שהוא מדרבנן. ומה שאמרו במשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה" - זה אינו אלא למי שסובר "מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה" ויש כאן שתי קולות: א' מלאכה שאינה צריכה לגופה, וב' מקלקל. אבל לדעת רבינו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (פ"א מהל' שבת ה"ז) ואין כאן אלא קולא אחת של מקלקל - לא התירו ('שער המלך' כאן). וראה להלן פ"ג ה"א, ובהערה ג. (107) עפר רך. (108) אם שחט חיה או עוף שמצוות-עשה לכסות את דמם בעפר, כמו שכותב רבינו בהל' שחיטה פ"ד. (109) שכתשה אסורה, כמבואר בהל' שבת פרק שמיני.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבאר בו קצת המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, והענין הכולל לאלו הנזכרות בפרק זה הוא היותן לאוכלין ומשקין.

א. מִי² שֶׁהָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן³ או אֶפְרָ מוֹכֵן, שֶׁמִּתֵּר לְטַלְטְלוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט חֲתָה וְעוֹף וּמְכַסֶּה דָמָם; וְאִם אֵין לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן או אֶפְרָ הָרְאוּי לְטַלְטְלוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁחַט; וְאִם עֶבֶר וְשָׁחַט - לֹא יִכְסֶה דָמָם עַד לְעֶרְב⁴. וְכֵן בְּרִיָּה⁵ שֶׁהוּא סֶפֶק⁶ אִם חֲתָה הִיא אִם בְּהֵמָה⁷ - אֵין שׁוֹחֵטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם שָׁחַט - לֹא יִכְסֶה דָמָה עַד לְעֶרְב, אֶפְלוּ הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן או אֶפְרָ; שְׁמָא יֵאמֵר הַרְוָאָה: חֲתָה וְנִדְאִית הִיא וּלְפִיכָף כֶּסֶה דָמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְיִבּוֹא הַרְוָאָה לְהַתִּיר חֻלְבוֹ⁸.

(2) משנה, ביצה ב, א. (3) מערב יום-טוב. (4) ראה

בְּהוֹ, אֲבָל אֵין מְבִיאִים מִן הַשְּׂדֵה⁸⁰, אֶפְלוּ הִיוּ מְכַנְסִין שֵׁם מִבְּעֶרְב⁸¹. אֲבָל⁸² מִגִּבְב⁸³ הוּא בְּשֵׂדֵה⁸⁴ מִלְּפָנָיו⁸⁵, וּמִדְּלִיק שֵׁם. וּמְבִיאִין⁸⁶ מִן הַמְּכַנְסִין שְׂבָרִשׁוֹת הַיְחִיד, וְאֶפְלוּ הִיתָה מִקְפֶּת שְׁלֵא לְשֵׁם דִּירָה; וּבִלְבָד שֶׁהָיָה לָהּ פּוֹתַחַת⁸⁷, וְתֵהָיָה בְּתוֹךְ תְּחוּם שַׁבָּת⁸⁸; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלוּ - הָרִי הֵן מְקַצֶּה.

(78) משנה, ביצה ל, ב. (79) אבל מן הרפנות עצמם אסור, שהרי הוא סותר אוהל. (80) העצים התלושים. (81) שנראה כמעמר עצים לצורך מחר, ועיין ר"ן. (82) משנה, ביצה לג, א. (83) מלקט. (84) במשנה שם כתוב "מגבב משלפניו", ומפרשה רבינו בשדה, וכן הוא בפירוש המשנה. (85) שזה מוכיח שעושה רק כדי לבשל קדירתו, ואין בו משום מעמר. (86) משנה, ביצה לא, א. (87) מסגר. (88) שאם יש כל אלו התנאים, נחשב הדבר כמוכן.

טו. עֲלִיָּם⁸⁹ קָנִים וְעֲלִי גִפְנִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְכַנְסִין בְּקֶרְפֶּץ⁹⁰ - פִּיּוֹן שֶׁהָרִיחַ מִפְּזֶרֶת אוֹתָן, הָרִי הֵן כְּמִפְּזֶרֶין⁹¹ וְאֶסוּרִין. וְאִם הֵינִחַ עֲלֵיהֶן כְּלֵי כְּבֵד מֵעֶרְב יוֹם טוֹב - הָרִי אֵלוּ מוֹכְנִין.

(89) ביצה לא, א. (90) מקום נרחב, מוקף גדר, מחוץ לעיר. (91) שאינו סומך עליהן מערב יום-טוב, שהוא חושב שהרוח פורתן כבר (רש"י).

טז. בְּהֵמָה⁹² שֶׁמֵּתָה בְּיוֹם טוֹב: אִם הִיתָה מְסַפְּנֶת⁹³ מֵעֶרְב יוֹם טוֹב - הָרִי זֶה מִחֲתֻכָּה לְכָלִּבִּים; וְאִם לֹא - הוֹאִיל וְלֹא הִיתָה דַעְתּוֹ עֲלֶיהָ, הָרִי זֶה מְקַצֶּה, וְלֹא יִזְיָנָה מִמְקוֹמָה. בְּהֵמַת קָדָשִׁים⁹⁴ שֶׁמֵּתָה, וְתִרְוּמָה שֶׁנִּטְמָאת - לֹא יִזְיָנָה מִמְקוֹמָה⁹⁵.

(92) ביצה ב, א. ודף כז, ב. (93) שחשב עליה שתמות ביום-טוב ויתננה לכלב. (94) אפילו היתה מסוכנת מערב יום-טוב אסורה בטלטול, כי העיקר אצלנו אין מאכילין את הקדשים לכלבים (פירוש המשניות להר"מ) שהרי מצות קדשים טמאים היא בשריפה. וראה ברש"י ביצה כז: 'ותוספות' שם. (95) "ומעשה, ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו לא יזיזם ממקומם" (ביצה, שם).

יז. דְּגִים⁹⁶ וְעוֹפּוֹת וְחֲתָה שֶׁהֵן מְקַצֶּה⁹⁷ - אֵין מְשַׁקֵּין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לְפִגְיָהֶם מְזוֹנוֹת⁹⁸; שְׁמָא יִבּוֹא לְקַח מֵהֶן. וְכֵל שֶׁאֲסוּר לְאָכְלוֹ או לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצֶּה - אֲסוּר לְטַלְטְלוֹ.

(96) ביצה כג, ב. (97) ראה למעלה הלכה זו. (98) אף-על-פי שמזונותם עליו, שאינם ניזונים מאלהים, ועיין רש"י שם.

יח. הַמְּכַנְסִים⁹⁹ עֶפֶר מֵעֶרְב יוֹם טוֹב, אִם יִחַד לוֹ בְּחֶצְרוֹ קֶרֶן זָוִית - הָרִי זֶה מוֹכֵן, וּמִתֵּר לְטַלְטְלוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. **הַמִּפְשִׁיט עוֹר בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב**²¹ - לא יִמְלָחְנוּ; שָׂזָה עֲבוֹד הוּא²², וְנִמְצָא עוֹשֶׂה מְלָאכָה שְׁלֵא לְצַרְף אֲכִילָה. אָבָל נִוְתָנוּ²³ לִפְנֵי בֵּית הַדְּרִסָּה, כְּדִי שְׂיִדְרְסוּ עָלֵינוּ²⁴ וְלֹא יִפְסֵד. וְלֹא הִתִּירוּ דָּבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי שְׂמֵחַת יוֹם טוֹב, כְּדִי שְׁלֵא יִמְנַע מִלְשָׁחֻט²⁵. וּמִתָּר לְמַלַּח בְּשָׂר לְצָלִי²⁶ עַל גְּבֵי הָעוֹר²⁷, וּמִעֲרִימִים בְּדָבָר זֶה²⁸. כִּיצַד? מוֹלַח מְעֻט בְּשָׂר מִכָּאן וּמְעֻט מִכָּאן, עַד שְׂיִמְלַח הָעוֹר כֻּלּוֹ.

(21) וגם נשחטה ביום-טוב (מגיד-משנה). (22) "שהמליחה מין עיבוד הוא" (רבינו בהל' שבת פ"א). (23) המדובר בבהמה שנשחטה ביום-טוב כנ"ל (אבל אם נשחטה מערב יום-טוב, אסור - הואיל והיה יכול למלחו מערב יום-טוב. מגיד-משנה). (24) ולא ניכר כל-כך שכונתו לתיקון העור (ביצה יא:). (25) "התירו סופן משום תחילתן" (ביצה יא:). (26) שהיא מליחה מועטת, כולהלן הלכה ה'. (27) אף שעל-ידי-זה ימלח גם העור קצת. (28) "ירושלמי פ"א ה"ו. וחכמים התירו דבר זה שנראה קצת הערמה, כדי שלא יבוא לידי קלקול והפסד העור, ולא ירצה לשחוט ביום-טוב, וימנע משמחת יום-טוב.

ה. **בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים? בְּמוֹלַח לְצָלִי, שְׂאִינוּ צָרִיף מְלַח הַרְבֵּה**³⁰; אָבָל לְקַדְרָה³¹ - אָסוּר לְמַלַּח עַל הָעוֹר. וְכֵן³² אֵין מוֹלְחִין³³ אֶת הַחֲלָבִים, וְאֵין מְהַפְסִיךְ³⁴ בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹטְחִין אוֹתָן בְּרוּחַ עַל גְּבֵי תְּדוּת³⁵, מִפְּנֵי שְׂאִינוּ רְאוּיִין לְאֲכִילָה.

(29) ביצה יא, א. (30) [בפ"ו מהלכות אסורות ה"ב, נראה מדברי רבינו שלצלי צריך מליחה כמו לקדירה (עיי"ש במגיד-משנה). וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א: "ומצוה למלוח הבשר (בקרבות) יפה יפה כמולה בשר לצלי", וצ"ע]. (31) והוא-הדין אם מולח לצלי מליחה מרובה כמו לקדירה - אסור (ביצה, שם). (32) ביצה, שם. (33) שדבר שאינו אוכל גמור, אם מולח כדי שלא יסריח - יש בו משום מעבד. (34) שזה תיקון לחלבים שלא יסרחו. (35) כתנא-קמא ולא כרבי יהושע. גזירה שמא יבוא למלחם (שם יא:).

ו. **הַמִּפְשִׁיט³⁶ אֶת הַבְּהֵמָה - לֹא יִרְגֵּל בְּיוֹם טוֹב. כִּיצַד הוּא הַמִּרְגֵּל? זֶה הַמּוֹצִיא כָּל בְּשָׂר מִרְגֵּל אַחַת, כְּדִי שְׂיִוְצִיא כָּל הָעוֹר שְׁלֵם וְלֹא יִקְרַע. מִפְּנֵי שְׂטוּרַח בְּהַפְשִׁט זֶה טְרַח גְּדוּל³⁷, וְאֵין בּוֹ צַרְף לְמוֹעֵד. וְכֵן³⁸ אָסוּר לְעֲשׂוֹת בֵּית יָד³⁹ בְּבִשְׂר. וְהוּא, שְׂעִשְׂה בַסְּפִין. שְׁלֵא יַעֲשֶׂה כְּדָרְף שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַחֲל. וּמִתָּר לְעֲשׂוֹת סִמְזָן⁴⁰ בְּבִשְׂר.**

(36) בכורות לג, א. (37) אבל מפשיט את העור דרך שתי הרגלים, שחותך מרגל האחת עד השניה, ועל-ידי-זה מפשיט העור שלם, שאין הטרחא מרובה בזה (בית יוסף 'אוי"ח סי' תצט, ועיי' כסף-משנה כאן). (38) ביצה כח, א. (39) "כשמוכר בשר, עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו

למעלה בסוף פרק שני (בהערה 106). אבל לדעת גדולי הראשונים, אם יש לו דקר נעוץ (יתד ברזל שחופרין בו קרקע) מבעוד יום בעפר תיחות, יכול לכסות בו, כדברי המשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה". (5) משנה, ביכורים פ"ב. (6) ונקרא בלשון התלמוד "כוי". (7) וצריך לכסות מספק (רבינו בפ"ד מהל' שחיטה). (8) והאוכל כזית מחלב בהמה חייב כרת, וחלב חיה מותר באכילה (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ז), וכוי חלב אסור מספק, ואין לוקין על אכילתו (רבינו בפ"א מהל' מאכלות אסורות).

ב. **וְכֵן⁹ הַשׁוֹחֵט תְּהִה וְעוֹף מְעַרְב יוֹם טוֹב - לֹא יִכְסֶה דָמָם בְּיוֹם טוֹב**¹⁰. שְׂחַט בְּהֵמָה¹¹ תְּהִה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב, וְנִתְעַרְב דָּמָם - לֹא יִכְסֶה אוֹתוֹ עַד לְעָרְב¹²; וְאִם תְּהִה לוֹ עֶפְר מוֹכֵן אוֹ אֶפְר, וְיָכוֹל לְכַסּוֹת הַפֶּל בְּדִקְרִיה אַחַת - הָרִי זֶה יִכְסֶהוּ¹³.

(9) ביצה ח, ב. (10) שהיה לו לכסות מערב יום-טוב, ואין מצוות הכיסי מונע אותו משמחת יום-טוב, שהרי יכול לאכול את הבשר, ולכסות את דמו במוצאי יום-טוב (רש"י). (11) שדמה פטור מכיסי. (12) שהרי הוא טורח טרחא שאינה של מצוה, שיש ביניהם דם בהמה (רש"י). (13) ואם שחט באמצע החצר, יכול לכסות את הדם אפילו בכמה דקירות, כדי שלא יתלכלכו כליו (מגן אברהם 'בשור"ע או"ח סי' תצח).

ג. **הַשׁוֹחֵט¹⁴ בְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב - מִתָּר לוֹ לְתַלֵּשׁ צִמָּר לְמִקוֹם הַסְּפִינ¹⁵ בְּיָדוֹ¹⁶; וּבִלְבַד שְׁלֵא יִזְיָנוּ מִמִּקוֹמוֹ¹⁷, אֶלָּא יִשְׂאֵר שָׁם מִסְבֵּף בְּשֶׂאֲר¹⁸ צִמָּר הַצְּוֹאֵר. אָבָל בְּעוֹף - לֹא יִמְרָט; מִפְּנֵי שֶׁהוּא דְרָפוּ, וְנִמְצָא תוֹלֵשׁ¹⁹ בְּיוֹם טוֹב**²⁰.

(14) בכורות כה, א. (15) שאם ישחוט בלי תלישה, והסכין יהיה מכוסה בצמר - תהיה השחיטה פסולה משום חלדה, ראה הל' שחיטה פ"ג, ה"ג. (16) שאין דרך גזיזה אלא בכלי (פ"ט מהל' שבת ה"ח) והתירו בידו, שהוא כלאחד יד, משום שמחת יום-טוב. (17) כדי שייראה שתולש רק לצורך שחיטה ולא לצרכו (תפארת ישראל' בכורות פ"ג מ"א לענין בכור, וה"ה לענין יו"ט). (18) ובנוסחאות ישנות, הגירסא: "בשאר" (בב"ת). (19) שלא התירו מכשירי אוכל נפש אלא מה שאי-אפשר לעשות מערב יום-טוב (ראה בפ"א ה"ח) מבלי שיגרום הפסד או חסרון טעם לאוכל, אבל מריטת הנוצה אפשר לעשותו מערב יום-טוב (הרא"ש). (20) "נהגו עכשיו השוחטים למרוט הנוצה קודם שחיטה, וסומכין על דעת הרמב"ן שחולק על רבינו, ומתיר תלישת נוצה מן הצואר לפני שחיטה, שאי-אפשר לשחוט בלא זה (חיי אדם' כלל ט). ורבינו בפירוש המשניות במס' בכורות שם, העתיק את כל דברי הגמרא בענין זה, אף-על-פי שאין דרכו כן בפירוש המשנה, והתנצל בלשון זה: "וזכרתי זה, ואע"פ שאינו מכוונת המסכת לפי שרוב בני אדם עוברים עליו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61] אף שאין שורפין קדשים בלילה - זה אינו אלא בנותר ופיגול, אבל טמא נשרף בלילה - נודע ביהודה' מהדורא תנינא או"ח סי' צו, מדקדוק לשון הרמב"ם פי"ט מפסולי המוקדשין ה"ה]. 62] משנה, פסחים מו, א. 63] ואף שהחלה היא של הקדש, וביאר רבינו (בפ"ד מהל' חמץ ומצה) שאינו עובר על חמץ של הקדש, שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך", שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? - כאן נחשב החמץ כשלו, כיון שלא נתנו עדיין לידי כהן, ויכול לישראל על ההפרשה, "הואיל ואי בעי מתשיל עלה, ממוניה הוא" (שם מו:). 64] במשנה, אמרו עוד: "בן בתירא אומר, תטיל בצונן", המונוע מלהחמין, אבל לכתחילה אין לסמוך על תקנה זו, שחששו חכמים שמא לא יזהר יפה שלא תחמין (הרא"ש).

י. אין⁶⁵ אופין בפורני⁶⁶ חדשה, גזרה שפא תפחת⁶⁷ ותפסיד הלחם, וימנע משמחת יום טוב. אין⁶⁸ גורפין⁶⁹ תנור וכירים, אכל מכבשין⁷⁰ את האפר שבהן⁷¹. ואם אי אפשר לאפות בו או לצלות אלא אם כן גרף - מתר. וסותמין⁷² פי התנור בטיט ורפש שפסביבות הנהר. והוא, שרפכו⁷³ מאמש. אכל לגבל טיט ביום טוב - אסור. ומתר לגבל את האפר⁷⁴ לסתם בו פי התנור.

65] ביצה לד, א. 66] תנור של חרס. 67] יתקלקל גג התנור ויפול על הפת. אבל בתנורים שלנו, שנעשו מלבנים, ונותן טיט בין לבניה לחברתה להדביקן יחד, והם חזקים, אין חשש זה ('משנה ברורה' או"ח סי' תקז). 68] משנה, ביצה לב, ב. 69] אם נפל לתוכו מטיח הטיט. 70] להשכיב האש והאפר שבו, כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת. 71] "ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואף-על-פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן, וכשם שמתור להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים" (מגיד-משנה בשם הרשב"א). 72] ביצה, שם. 73] בגמרא שם "והוא דצייריה (=עשה בו סימן) מאתמול". אבל בנוסחת הרי"ף (כת"י דק"ס) "דטריח", וצ"ל "דמריח" שהוא ממורח ואין בו גיבול ('בירור הלכה' שם, ציון ל'). 74] לשיטתו בפ"ח מהל' שבת (הט"ז) שאין גיבול באפר, והראב"ד חולק עליו שם וכאן.

יא. תנור⁷⁵ וכירים חדשים - אין סכין⁷⁶ אותן בשמן ביום טוב, ואין טשין אותן במטלית, ואין מפיגין⁷⁷ אותן בצונן כדי לחסמן⁷⁸; ואם בשביל לאפות⁷⁹ בהן - מתר. אין⁸⁰ מלפנין את האבנים⁸¹ לצלות או לאפות עליהן, מפני שמחמין⁸². ומסיקין ואופין בפורני⁸³, ומחמין חמין באנטיקי⁸⁴.

75] ביצה לד, א. 76] דרכן היה לסוך התנורים החדשים בשמן ולשפשף אותן, כדי להחליקן ולצחצחן, ואסור משום תיקון כלי. 77] שהצונן הבא אחר היסק, מחזק את הכלי. 78] לחזקן. 79] שהוצרכו להפיג את התנור כדי שיוכלו

לביתו, וביום-טוב צריך לשנות לעשות היכר, שאין מקח וממכר ביום-טוב" (רש"י ביצה כח.). 40] "שלא יחליפהו הנושאו" (רש"י).

ז. מולגין⁴¹ את הראש⁴² ואת הרגלים, ומהבהבין אותן באור; אכל אין טופלין אותן בסיד⁴³ ובחרסית⁴⁴ ולא באדמה, ואין גוזזין אותן במספרים⁴⁵. וכן אין גוזזין את הירק בתספרת שלו; אכל מתקנין את האכל שיש בו קוצים, כגון קנדס⁴⁶ ועפביות⁴⁷, בתספרת⁴⁸.

41] ביצה לד, א. 42] ברותחין, כדי להסיר את השיער. 43] שזה נראה כעיבוד. 44] חומר שעושין ממנו כלי חרס. 45] שנראה כאילו עושה זה לצורך השיער (רש"י). 46] בכת"י התימנים, הגירסא "קורנס". 47] מין צמח שיש בו קוצים, והוא ראוי למאכל. 48] כיון שהוא צורך אוכל נפש.

ח. מתר⁴⁹ ללוש עסה גדולה ביום טוב. והלש⁵⁰ עסה מערב יום טוב - אינו מפריש ממנה חלה ביום טוב⁵¹. ואם לשה ביום טוב - מפריש ממנה חלה⁵² ונותנה לכהן. ואם⁵³ היתה עסה טמאה, או שנטמאת החלה - לא יבשל את החלה; שאין מבשלין ביום טוב אלא לאכל⁵⁴, וזו לשפפה⁵⁵ עומדת. וכן⁵⁶ אין שורפין אותה ביום טוב, שאין שורפין קדשים⁵⁷ שנטמאו ביום טוב; ששרפת קדשים שנטמאו - מצות עשה, שנאמר: באש ישרף, ועשית מלאכה שאינה לצורך אכילה וכיוצא בהן⁵⁸ - עשה ולא תעשה⁵⁹, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה⁶⁰.

49] ביצה כב, ב: "בית שמאי אומרים, אין אופים פת מרובה ביום-טוב, ובית הלל מתירים". והלכה כבית הלל. וראה למעלה פ"א ה"י שממלאה אשה תנור פת וכו'. 50] ביצה ט, א. 51] שאפשר לעשותה מערב יום-טוב. 52] "מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה ה"א מהל' ביכורים). 53] משנה, פסחים מו, א. 54] שנאמר (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". 55] כדין תרומה טמאה שאינה נאכלת לכהן, רק יהנו בשריפתה (רבינו בהל' תרומות פ"ב). 56] שבת כד, ב. 57] שתרומה בכלל קדשים, שמצות-עשה היא לשורפן (תנא דבי אליהו פי"ג. ועיין שבת כה. ורש"י 'ותוספות' שם). 58] בכתב-יד שלפני בעל 'מעשה רוקח', לא נמצאו תיבות "וכיוצא בהן". 59] ראה למעלה פ"א ה"ב. 60] שבת כה, ב.

ט. פיצד יעשה בה? יניחנה עד הערב⁶¹ וישרף אותה. היה⁶² יום טוב של פסח, שאם יניחנה תחמין⁶³ - לא יפריש את החלה בצק, אלא⁶⁴ יאפה את כל העסה הטמאה, ואחר כך יפריש החלה לחם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרבה לימים רבים, וטורה ביום-טוב לצורך חול. (96) שאין כוונתו לרקד כדי לייפות הקמח, אלא להסיר מתוכו הצרורות. (97) שבחול, הדרך לעשותו על גבי תיבה או עריבה.

טו. מוֹלְלִין⁹⁸ מְלִילוֹת⁹⁹ וּמְפָרְקִין¹⁰⁰ קְטָנֵי בָּיִת טוֹב. וּמְנַפֵּחַ עַל יָד עַל יָד בְּכָל פֶּחֹו וְאוֹכֵל, וְאֶפְלוּ בְּקִנּוּן¹⁰¹ אוּ בְּתַמְחֻוּי¹⁰², אֶבֶל¹⁰³ לֹא בְּנִפְהָ¹⁰⁴ וְלֹא בְּבִבְרָה. וְכֵן¹⁰⁵ הַבּוֹרֵר קְטָנֵי בָּיִת טוֹב - בּוֹרֵר כְּדָרְכּוֹ בְּחִיקוֹ וּבְתַמְחֻוּי, אֶבֶל לֹא בְּנִפְהָ וְלֹא בְּטַבְּלָא. וְלֹא בְּבִבְרָה.

(98) ביצה יב, ב. ונראה שמולל כדרכו בלי שינוי, ואילו בשבת מולל בשינוי (פכ"א מהל' שבת הי"ד) כי רבינו מפרש מה שאמרו (ביצה יג): "כיצד מולל - בשינוי" - בשבת ולא ביום-טוב (ועיין רש"י ו'תוספות' שם). (99) שכולת שהגיעה לבישולה, והגרעינים נפרשים ממנה על נקלה כשמוללים אותה ביד. (100) מפרק השרביטין ומציא זרע מהן. (101) כלי שראשו אחד רחב, והשני עשוי כמין מרוב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומנענע האוכל ומתגלגל דרך המרוב, והפסולת נשאר בכלי (רש"י). (102) קערה גדולה. (103) לפי שדרך לעשות בכלים אלו בכמות רבה, ונראה כאילו עובד לצורך מחר. (104) בכת"י, הגירסא "בטבלא". (105) משנה, ביצה יד, ב.

טז. בְּמָה¹⁰⁶ דְּבָרִים אֲמוּרִים? כִּשְׁהֶאֱכַל מְרֵבָה עַל הַפְּסֻלָּת¹⁰⁷; אֶבֶל אִם הֵיְתָה הַפְּסֻלָּת מְרֵבָה עַל הָאֶבֶל - בּוֹרֵר אֶת הָאֶבֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֻלָּת. וְאִם הֵיְתָה טְרַח בְּבִרְיַת הַפְּסֻלָּת מִן הָאֶבֶל יִתֵּר מִטְרַח בְּבִרְיַת הָאֶבֶל מִן הַפְּסֻלָּת - אֶף-עַל-פִּי שְׁהֶאֱכַל מְרֵבָה, בּוֹרֵר אֶת הָאֶבֶל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֻלָּת.

(106) ביצה, שם. (107) שאז טוב יותר לברור הפסולת, שטרחתו מועטה.

יז. אֵיךְ¹⁰⁸ מְסַנְּנִין אֶת הַחֲרָדֵל בְּמַסְנַנְתָּ שְׁלֵה, מְפַנֵּי שְׁנַרְיָה כְּבוֹרֵר¹⁰⁹; אֶבֶל נוֹתְנִין בִּיצָה בְּמַסְנַנְתָּ שֶׁל חֲרָדֵל¹¹⁰, וְהוּא מְסַתְּנָן מְאֹלְיוֹ¹¹¹. וְאִם¹¹² הֵיְתָה הַמְשַׁמְרֵת תְּלוּיָה - מִתֵּר לְתַן לָהּ יַיִן בָּיִת טוֹב¹¹³; אֶבֶל¹¹⁴ לֹא יִתְּלָה בְּתַחֲלָה, שְׁלֵא יַעֲשֶׂה כְּדָרְךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחַל¹¹⁵. וּמַעֲרִים¹¹⁶ וְתוֹלָה אֶת הַמְשַׁמְרֵת לְתַלּוֹת בֵּה רְמוּנִים, וְתוֹלָה בֵּה רְמוּנִים, וְאַחַר כֵּן נוֹתֵן לְתוֹכָהּ שְׁמָרִים.

(108) בשבת קלד, א: "אין מסננין את החרדל, ואין ממתקין אותו בגחלת". וביום-טוב מיירי (מגיד-משנה). (109) ובורר ממש אינו, שגם הפסולת שלו ראוי לאכילה ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ג). (110) שנתנו בה החרדל מערב יום-טוב ('משנה ברורה' סי' שיט סט"ו). (111) כי כך טבע הביצים שטורפים ונותנים אותם בדברים העכורים והם מזככים אותם (פירוש המשנה להר"מ שבת פרק כ'). וראה בפ"ח מהל' שבת הי"ד. (112) משנה, שבת קלו, ב.

לאפות בהם, ולא ישרף הפת. (80) משנה, ביצה לג, א. (81) בכמה ספרים, הגירסא "הרעפים", וכן גירסת רבינו בפירוש המשניות, והם חרסים שמכסים בהם את הגנות. (82) לדעת ה'מגיד משנה' אסור אפילו ברעפים ישנים, אבל בפירוש המשנה להרמב"ם מפורש שלא נאסר אלא בחדשים, וכפשטות דברי הגמרא ביצה לד, א. (83) תנור גדול של חרס. (84) יורה גדולה. והשמיענו בשני אלה, שאין חוששים שמא יאמרו: לצורך חול הוא עושה (מגיד-משנה).

יב. אֵיךְ⁸⁵ עוֹשִׂין גְּבִינָה בָּיִת טוֹב; שְׂאֵם גִּבֵּן מְעַרְב יוֹם טוֹב, אֵיךְ בְּזֶה הַסְּרוֹן טַעַם. אֶבֶל⁸⁶ דְּכִין אֶת הַתְּבִלִּין כְּדִרְכָן; שְׂאֵם יְדוּף אוֹתָן מְבַעֲרָב, יַפּוּג טַעְמָן. אֶבֶל מְלַח אֵינּוּ נְדוּף בָּיִת טוֹב, אֶלֶא אִם כֵּן הָיְתָה הַמְּכַתֵּשׁ, אוּ שְׂדוּף בְּקַעֲרָה וְכִיּוּצָא בֵּה, כְּדִי שִׁישְׁנָה; שְׂאֵם שְׁחַק הַמְּלַח מְעַרְב יוֹם טוֹב, לֹא יַפּוּג טַעְמוֹ. וְאֵיךְ⁸⁷ שׁוֹחֲקִין אֶת הַפְּלִפְלִין בְּרַחֲמִים שְׁלֵהן⁸⁸, אֶלֶא דָּף אוֹתָן בְּמִדְּוָכָה כְּכֵל הַתְּבִלִּין⁸⁹.

(85) שבת קלד, א. (86) משנה, ביצה יד, א. (87) משנה, ביצה כג, א. כרבנן החולקים על רבי אלעזר בן עזריה. (88) שנראה כמעשה חול ('תוספות' ביצה יד, א. ד"ה איכא). (89) שאף הם מפיגים טעמם אם דכים אותם מערב יום-טוב ('תוספות' שם).

יג. אֵיךְ⁹⁰ כּוֹתְשִׁין אֶת הָרִיפּוֹת⁹¹ בְּמַכְתֵּשֶׁת גְּדוֹלָה⁹², אֶבֶל כּוֹתְשִׁין בְּמַכְתֵּשֶׁת קְטָנָה, שְׁזֶה הוּא הַשְּׂנִי שְׁלֵה. וּבְאָרְץ יִשְׂרָאֵל - אֶפְלוּ בְּקִטְנָה אֲסוּר; שֶׁהַתְּבוּאָה שְׁלֵהן טוֹבָה הִיא, וְאִם כּוֹתְשִׁין אוֹתָם מְעַרְב יוֹם טוֹב - אֵיךְ בְּכֵן הַפְּסֻד⁹³.

(90) ביצה יד, א. (91) שעורים כתושים במכתש. (92) אף-על-פי שבחוצה לארץ אין התבואה טובה, ואם כותשין אותה מערב יום-טוב היא נפסדת, בכל זאת אסור לכתוש במכתשת גדולה, כמו שאסור לטחון פלפלים בריחיים שלהם (למעלה הי"ב) - לחם-משנה. (93) כן מפרש רבינו מה שחילקו בתלמוד (שם יד): בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. ואין זה דומה למלח שהתירו לדרך בשינוי, אף-על-פי שאינו מתקלקל אם דכים מערב יום-טוב (למעלה הי"ב), מפני שמלח צורך הכרחי הוא, שהרי כל המאכלים צריכים מלח (לחם-משנה).

יד. הַקְּמַח⁹⁴, אֶף-עַל-פִּי שְׂרָקְדוּ⁹⁵ מְעַרְב יוֹם טוֹב וְהִסִּיר מִמֶּנּוּ הַסְּבִיב - אֵיךְ מְרָקְדִין אוֹתוֹ פְּעַם שְׁנִיָּה בָּיִת טוֹב, אֶלֶא אִם כֵּן נִפְלָה⁹⁶ בְּתוֹכּוֹ צְרוּר אוּ קִיסָם וְכִיּוּצָא בֵּהם. וְאִם שְׁנָה - מִתֵּר, כְּגוֹן שְׂרָקְדָה מְאֻחָרֵי הַנִּפְהָ, אוּ שְׂרָקְדָה עַל גְּבִי הַשְּׁלֵחָן⁹⁷, וְכִיּוּצָא בְּשְׂנִי וְהָהָה.

(94) ביצה כט, ב. (95) ריקדה אסורה אף לצורך אוכל נפש, כמו שכותב רבינו בפ"א הי"ז, לפי שאפשר לעשותה מערב יום-טוב מבלי שיפסיד את טעמו, וגם כי הדרך לעשות מזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. אף-על-פי שהתרה הבקעה ביום טוב שלא לצורך¹², אסור¹³ לכבות את האש אפלו הבקעה לצורך אכילה¹⁴; שהפבוי מלאכה שאין בו צורך אכילה כלל¹⁵. וכשם שאין מכבים את האש, כך אין מכבים את הגר. ואם כבה - לוקה, כמי שארג או כנה.

(113) אף-על-פי שהמלאכה גמורה היא, ובשבת חייב חטאת (פכ"א מהל' שבת הי"ז) - ביום-טוב מותר משום אוכל נפש ('משנה ברורה' ס' תקי ס"ד ב'ביאור הלכה'). (114) שבת, שם. (115) שם, קלח, א. שנראה כעושה אוהל, על הכלי ('משנה ברורה' שם). ובהל' שבת (פכ"א הי"ז), כתב רבינו "שמה יבוא לשמרה". (116) שבת קלט, ב.

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

פרק רביעי

1) נתבאר בו יתר המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, חוץ מן ההוצאה. והענין הכולל לאלו המלאכות, הוא היותן בכלים, או בדברים שאינן אוכלין ולא משקין. עוד נתבאר בפרק זה דברים האסורין משום גזרת מקח וממכר, ונתבאר בהלכות שבת שאסורה משום גזירה שמה יכתוב.

(12) "שמתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה נמי שלא לצורך" (למעלה פרק א' הלכה י"ב). (13) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (14) והיה מקום לטעות שנתיר לו לכבות שאם לא כן לא ידליק פעם אחרת וימנע משמחת יום טוב (לחם משנה וראה להלן הלכה יב). (15) ואם האש גדולה ומקלקלת התבשיל, או שאי אפשר לבשל הקדירה אלא אם יכבה, מותר לכבות (רמ"א אר"ח סימן תקיב, וטורי זהב אר"ח סימן תק"ב).

א. איך מוציאים את האש לא מן העצים³ ולא מן האבנים ולא מן המתכות, כגון שהוכיין⁴ אותן זו בזו או מפין זו בזו עד שתצא האש. וכן הנפט⁵ החד ביותר שהוא במים⁶, שמגידין אותם עד שיידלק, או פלי זף קשה או זכוכית⁷ מלאה מים, שמניחין אותה כנגד עין השמש עד שיחזר נגהה לפשתן⁸ וכיוצא בו וידלק - כל זה וכיוצא בו אסור ביום טוב; שלא התר ביום טוב אלא להבעיר מאש מצויה⁹, אבל להמציא אש - אסור¹⁰, שהרי אפשר להמציא אותה מבפערב¹¹.

ג. איך¹⁶ מסלקין את פי הגר¹⁷ למעלה¹⁸ כדי שתכבה, ואין מסירין את השמן ממנו¹⁹, ואינו²⁰ חותך את ראש הפתילה בפלי, אבל נופץ את ראשה בידו. אגדה²¹ של עצים שהדלקה במדורה - כל עץ שלא אחזה בו האש מתר לשמטו²², ואינו דומה למסיר שמן מן הגר.

2) משנה במסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (3) והוא הדין שאסור לחך גפרור ולהוציא אש (שו"ת שואל ומשיב מהדורא ו' סימן ס"ב ושו"ת כתב סופר (אר"ח סימן ס"ז). (4) בכ"י הגירסא "שחופפין". (5) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם "אין מוציאים את האור מן המים". (6) בכ"י הגירסא "כמים". (7) בכ"י הגירסא "כלי זכוכית". (8) לומר שיידלק הפשתן. וכן פירשו הגאון (אוצר הגאונים, חלק התשובות סימן צ"ו) ורש"י שם למה שאמרו במשנה "אין מוציאים את האור מן המים". (9) לשם בישול ואפיה וכל זה מותר ביום טוב שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב (למעלה פרק א' הלכה ח'). (10) ואם כבר הוציא את האש, מותר להשתמש בה ביום טוב (הרב המגיד ועיין ראב"ד). (11) ומכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסורים מן התורה גם לר' יהודה (ביצה דף כ"ח עמוד ב') והמאירי תמה על רבינו ממה שהוצרכו לפרש בגמרא (שם דף ל"ג עמוד ב' משום שהוא מוליד ביום טוב [אבל נראה שדעת הגמרא שם שבבא זו של 'ואין מוציאים' היא סוף דברי ר' אליעזר שם ולכן אמרו במשנה השניה (שם דף ל"ד עמוד א') 'ועוד אמר רבי אליעזר' (ועיין רש"י שם) והרי ר' אליעזר סובר (שבת דף קל"ז עמוד ב') שמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב גם כן מותרים ביום טוב ולפיכך הוצרכו לפרש טעם אחר משום מוליד אבל להלכה מביא רבינו את הטעם הנכון. ועיין ב"טז סימן תק"ב סק"א ובפני יהושע שם].

(16) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (17) הפתילה. (18) להוציאו מן השמן. (19) ראה פרק י"ב מהלכות שבת הלכה ב'. (20) כן מפרש רבינו מה שאמרו במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב' "מוחטין את הפתילה ביום טוב" דהיינו ביד ולא בכלי ועיין ראב"ד. (21) רבינו גרס כגירסת הרי"ף במסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' "אמר רב קינסא שרי" והיינו קיסמין (עצים דקים) כמו שפירש רבינו חננאל. (22) שאינו מכבה אלא מונעו שידלק.

ד. איך²³ מכבין את הדלקה כדי להציל ממון²⁴ ביום טוב, כדרך שאין מכבין בשבת, אלא מניחה ויוצא²⁵. ואין מכבין²⁶ את הגר מפני תשמיש המטה, אלא פופה עליו פלי, או עושה מחצה בינו לבין הגר, או מוציאו לבית אחר. ואם אינו יכול לעשות אחת מכל אלו - הרי זה אסור לכבות, ואסור לשמש עד שתכבה מאליה.

(23) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (24) אבל אם יש לחשוש לספק נפשות מותר (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'). (25) כתב המשנה ברורה (אר"ח סימן של"ד) בשם אליהו רבה, ושיירי כנסת הגדולה "יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום אף בשבת כיון שאפשר שאם לא יכבה לא יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח, ותבא הדליקה עליו". (26) כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר כל צרכיו ביום טוב (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א').

ה. מתר²⁷ לטלטל את הגר והוא דולק, ואין גוזרין²⁸ שמה יכבה²⁹. ואסור להניח את הגר על גפי דקל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) שהוא מכבה, וגם הוא מתקן כלי. 42) לשזור הפתילה. 43) דזה רק תיקון כלאחר יד ומותר (רש"י).

וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּיוֹם טוֹב³⁰, שְׁמָא יָבּוֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַחְבֵּר בְּיוֹם טוֹב.

ח. אֵינִי⁴⁴ שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶשׁ וְאֵין חוֹתְכִין אֶת הַנֶּזֶר לְצִלוֹת⁴⁵ עֲלֵיהֶם, וְאֵין פּוֹצְעִין⁴⁶ אֶת הַקְּנָה לְעִשׂוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁפּוֹד לְצִלוֹת בּוֹ מְלִיחַ. שְׁפּוֹד⁴⁷ שְׁנַרְצָה⁴⁸, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְפַשְׁטוֹ בְּיָדוֹ - אֵין מְתַקְּנִין אוֹתוֹ. שְׁנִי⁴⁹ פְּלִים שֶׁהֵן מְחַבְּרִין בְּתַחֲלַת עֲשִׂיתָן, כְּגוֹן שְׁתֵּי גְרוֹת אוֹ שְׁנֵי פּוֹסוֹת - אֵין פּוֹחֲתִין אוֹתָן לְשָׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַתְקֵן כְּלֵי.

44) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 45) כשרוצים לצלות דג על התנור, לוקחים חרס או נייר או קולפים קנה ומרטיבים אותם במים ושמים תחת הדג שלא ישרף. 46) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. 47) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 48) שנעקם. ואפילו נעקם ביום טוב שלא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב - אסור, שהלכה כרבנן לגבי ר' יהודה כנ"ל הלכה ו'. 49) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א' 'אין פוחתין את הנר' וכפירוש רבינו בפירוש המשנה.

ט. אֵין מְשַׁחֲזִין⁵⁰ אֶת הַסַּפִּין בְּמִשְׁחָזוֹת שְׁלֵהָ⁵¹, אֲבָל מְחַדְּדֵה עַל גְּבִי הָעֵץ אוֹ עַל גְּבִי חֶרֶשׁ אוֹ אֶבֶן. וְאֵין מוֹרִים⁵² דְּבַר זֶה לְדְבָרִים, פְּדֵי שְׁלֵא יָבּוֹאוּ לְחַדְּדֵה בְּמִשְׁחָזוֹת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁיכוּלָה לְחַתֵּף בְּדַחַק אוֹ שְׁנַפְגָּמָה; אֲבָל אִם אֵינָה יְכוּלָה לְחַתֵּף כְּלָל - אֵין מְשַׁחֲזִין אוֹתָהּ אֲפִלּוֹ עַל הָעֵץ, שְׁמָא יָבּוֹא לְהַשְׁחִיזָה בְּמִשְׁחָזוֹת. וּמִפְּנֵי זֶה אֲסֻרוֹ לְהִרְאוֹת⁵³ סַפִּין לְחֻכָּם⁵⁴ בְּיוֹם טוֹב, שְׁמָא תִּהְיֶה פְּגוּמָה, וַיֹּאמֶר לוֹ: אֲסוּר לְשַׁחֵט בָּהּ מִשּׁוֹם פְּגִימָתָהּ, וַיִּלְחַף וַיְחַדְּדֶנָּה בְּמִשְׁחָזוֹת. וְחֻכָּם שְׂרָאָה הַסַּפִּין לְעַצְמוֹ - הֲרִי זֶה מְשַׁאֲלָה לְעַם הָאָרֶץ.

50) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. 51) אפילו נתקלקלה ביום טוב, שלא היה אפשר לעשות מאתמול. וכרבנן דר' יהודה שאמרו שמכשירי אוכל נפש אסורים ביום טוב אפילו אם לא היה אפשר לעשותם בערב יום טוב. 52) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. 53) הכוונה שהשוחט, יראה סכיניו לחכם. ובכ"י הגירסא "לראות סכין לעם הארץ", ולפי זה המדובר הוא בחכם הרואה סכין. 54) לפי הדין צריך השוחט להראות סכיניו לחכם לפני שחיטה שיבדקו אם אין בו פגימה הפוסלת השחיטה (יורה דעה סימן י"ח).

י. אֵין⁵⁵ מְבַקְּעִין עֵצִים בְּיוֹם טוֹב, לֹא בְּקָרְדֵם וְלֹא בְּמַגָּל וְלֹא בְּמַגְרָה, אֲלֵא בְּקוֹפִיעִין⁵⁶ וּבְצַד הַחֹד שְׁלוֹ; אֲבָל לֹא בְּצַד הַרְחֵב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקָרְדֵם. וְלָמָּה אֲסֻרוֹ בְּקָרְדֵם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ? שְׁלֵא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחַל, שֶׁהֲרִי אֲפָשֶׁר הִיָּה לוֹ לְבַקֵּעַ מְעַרְבַּב יוֹם טוֹב⁵⁷. וְלָמָּה לֹא נֶאֱסַר הַבְּקוּעִי⁵⁸ כְּלָל? מִפְּנֵי שֶׁאֲפָשֶׁר

27) נלמד ממה שאמר בסמוך (מהגמרא דמסכת שבת דף מ"ה עמוד א') שאין להניח הנר על גבי דקל ביום טוב - משמע שטלטולים אחרים מותרים (מגיד משנה) ועיין בסמוך בנוסחת כ"י. 28) בכתב-יד הגירסא "חוששין". 29) כי דבר שאינו מתכוון מותר (עיין הלכות שבת פרק א' הלכה ה'). 30) בכתב-יד הגירסא "מערב יום טוב". ולפי זה מובן מה שמסיים "שמא יבוא להשתמש במחובר ביום טוב", ואילו לפי נוסחתנו קשה למה הוא חוזר וכופל "ביום טוב" (מעשה רוקח) ועיין למעלה בסמוך.

ו. אֵין³¹ מְעַשְׂנִין³² בְּקֻטְרֵת בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה, וְאֲפִלּוֹ לְהַרִיחַ בָּהּ³³, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר לְגַמְר אֶת הַבֵּית וְאֶת הַפְּלִים שֶׁהוּא אֲסוּר. וּמִתָּר לְעַשֵּׂן תַּחַת הַפְּרוֹת כְּדֵי שִׁיכְשְׁרוּ לְאֹכִילָה, כְּמוֹ שֶׁמִּתָּר לְצִלוֹת בְּשֶׁר עַל הָאֵשׁ³⁴. וּמִמַּתְקִין³⁵ אֶת הַחֶרְדֵּל בְּגַחֲלַת שֶׁל מַתְּכָת, אֲבָל לֹא בְּגַחֲלַת שֶׁל עֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה. וְאֵין³⁶ מְכַבִּין אֶת הָאֵשׁ כְּדֵי שְׁלֵא תִתְעַשֵּׂן הַקְּדָרָה³⁷ אוֹ הַבֵּית.

31) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב'. 32) בגמרא זה נקרא "מוגמר", לפזר מיני בשמים על גחלים. 33) שזה לא הותר בכלל "אוכל נפש", מכיון שכתוב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", דבר השווה לכל נפש התירה התורה (כתובות דף ז) ומוגמר אינו שווה לכל נפש שאינו אלא למפונקים. ובענין עישון סיגירות ביום טוב דעת הקרבן נתנאל על הרא"ש (מסכת ביצה פרק א' אות י') לאסור מטעם זה שהנאה זו אינה שווה לכל נפש, אבל במשנה ברורה (או"ח סימן תקי"א) בכיאר הלכה מביא מה"שערי-תשובה" ועוד אחרונים שכיון שהיום הרבה רגילים בזה - דינו כדבר השווה לכל נפש. 34) בכ"י הגירסא "על העץ". 35) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. 36) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר כל הצרכים ביום טוב. 37) אבל אם מתקלקל התבשיל שבתוך הקדרה מותר לכבות שזה צורך אוכל נפש (ראשון לציון).

ז. אֵין³⁸ נוֹפְחִין בְּמַפּוֹחַ³⁹ בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שְׁלֵא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֲמִין עוֹשִׂין; אֲבָל נוֹפְחִין בְּשַׁפּוֹפְרָת. אֵין⁴⁰ עוֹשִׂין פְּחִמְקִין⁴¹, וְאֵין גּוֹרְדִין⁴² אֶת הַפְּתִילָה, וְלֹא מְהַבְּהִין אוֹתָהּ, וְלֹא חוֹתְכִין אוֹתָהּ לְשָׁנִים בְּכֵלִי; אֲבָל מְמַעֲבֶה בְּיָד⁴³, וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּשִׁמּוֹ, וּמַנִּיחַ אוֹתָהּ בֵּין שְׁתֵּי גְרוֹת וּמְדַלִּיק בְּאֲמָצֵעַ, וְנִמְצָאֵת הַפְּתִילָה נִחֲלָקֵת בְּפִי שְׁתֵּי גְרוֹת.

38) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. 39) של אומנין, אבל במפוח של בעלי בתים המנהג להתיר (שולחן ערוך הרב סימן תק"ב). 40) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. העושה⁷⁷ מדורה ביום טוב, פשהוא עורף את העצים - אינו מניח זה על זה עד שנסדיר המערכה, מפני שגוראה כבונה. ואף-על-פי שהוא בנן עראי - אסור⁷⁸. אלא או שופך העצים בערבוב, או עורף בשנוי. ביצד? מניח עץ למעלה, ומניח אחר תחתיו, ואחר תחתיו, עד שהוא מגיע לארץ⁷⁹.

77 מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 78 אסרו חכמים בנין ארעי שלא יבא לעשות בנין קבע. 79 אבל מותר להשים שולחן על גבי רגליו, ואין כאן משום בנין, כיון שאינו צריך לאויר שתחתיו (הרב המגיד).

טו. וכן⁸⁰ הקדרה - אוהז אותה ומכניס⁸¹ האבנים תחתיה, אבל לא יניחנה על גבי האבנים. וכן המטה - אוהז הקרשים למעלה ומכניס הרגלים תחתיהן. אפלו ביצים לא יעמיד אותן שורה על גבי שורה עד שיעמדו כמו מגדל⁸², אלא ישנה ויתחיל מלמעלה למטה. וכן כל פיוצא בזה צריך שנוי.

80 מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 81 בכ"י הגירסא "ומניח". 82 כדי שיכניס האש ביניהם לצלות הביצים, אבל אם אינו צריך לאויר שתחתיו מותר (משנה ברורה או"ח סימן תק"ב).

טז. מסירין⁸³ זבובין הנתלים בבהמה, אף-על-פי שהן עושין חבורה⁸⁴. ואין⁸⁵ מילדין⁸⁶ את הבהמה ביום טוב, אבל מסעדין. ביצד? אוהז בולד שלא לפל לארץ, ונפח לו בכתמין⁸⁷, ונותן יד לתוף פיו. היתה בהמה טהורה, ורחקה את הולד - מתר לזלף⁸⁸ משליטה עליו ולתן בולד⁸⁹ מלח ברחמה, כדי שתרחם עליו. אבל הטמאה - אסור לעשות להן בן, לפי שאינה צריכה⁹⁰.

83 משנה במסכת ביצה דף כ"ג עמוד א'. 84 לפי שאינו מתכוון לעשות חבורה ודבר שאינו מתכוון - מותר. 85 משנה במסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'. 86 להוציא את הוולד מן הרחם. 87 הסתום ברירין. 88 לשפוך. 89 מלא אגרוף. 90 שאינה מקרבתו לעולם אחרי שריחקהו.

יז. פלי⁹¹ שנטמא מערב יום טוב - אין מטבילין אותו ביום טוב, גזרה שמה ישהה אותו בטמאות⁹². ואם⁹³ היה צריך להטביל מים⁹⁴ שבו - מטביל את הפלי במימיו ואינו חושש⁹⁵. פלי⁹⁶ שהיה טהור לתרומה, ורצה להטבילו לקדש⁹⁷ - מתר להטבילו⁹⁸. וכן כל פיוצא בזה מטבילות מעלות שאר (הטמאות) [המעלות].

91 משנה במסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. 92 בחול הוא טרוד במלאכתו, וישהה את טבילת הכלי ליום טוב שהוא פנוי, ואנו רוצים למהר טהרתו כל מה שאפשר. 93 מסכת

55 משנה במסכת ביצה דף ל"א עמוד ב'. 56 סכין של קצבים. 57 ומכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מערב יום טוב, אינם דוחים יום טוב. 58 מאחר שאפשר לעשותו מערב יום טוב.

יא. לא⁵⁹ תפנס אשה בין העצים לטל מהן אוד⁶⁰ לצלות בו⁶¹, ואין⁶² סומכין את הקדרה ולא את הדלת בבקעת של קורה; שלא התירו לטלטל עצים ביום טוב אלא להסקה בלבד⁶³.

59 מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. 60 חתיכין עץ שגורפים בו התנור ומהפכים בו העצים והגחלים. 61 מאחר שלא הוכן לכך מאתמול. 62 משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. 63 "לא נתנו עצים אלא להסקה" (מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א').

יב. מסלקין⁶⁴ תריסי⁶⁵ חנויות⁶⁶ ומחזירין אותן ביום טוב, כדי שיוציא תבלין שהוא צריך להן מן החנות, ולא ימנע משמחת יום טוב⁶⁷. במה דברים אמורים? בש"ש להן ציר⁶⁸ באמצע; אבל יש להן ציר מן הצד - אסור, גזרה שמה יתקע⁶⁹. ושאין להן ציר פל עקר - אפלו בבית⁷⁰ מתר להחזיר.

64 משנה במסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. 65 דפים שסוגרים בהם את הארגזים. 66 ארגזים שאינם מחוברים לאדמה, ומונחים בתוכם מיני תבלין. 67 ואף על פי שהחזרה אינה לצורך שמחת יום טוב התירו חכמים שאם לא יוכל להחזיר לא ירצה לפתוח. - "התירו סופן משום תחילתן" (מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'). 68 יתד ברזל שעליו סובבת הדלת. 69 יתחוב אותו בחוזה ויתחייב משום בונה (פרק י' מהלכות שבת הלכה י"ג). 70 תריסי כלים שבבית, ולא שבחנויות, שאין כאן משום שמחת יום טוב.

יג. פלים⁷¹ שהן מפצלין⁷², כגון מנורה של חליות, וכסא ושלחן שהן חתיכות חתיכות - מעמידין אותם⁷³ ביום טוב. והוא, שלא יתקע⁷⁴. לפי שאין בננין בכלים. אבנים של בית הפסא - מתר לצדדן⁷⁵ ביום טוב; בננין עראי הוא, ומשום כבודו לא גזרו⁷⁶.

71 משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. 72 מורכבים מחלקים שאפשר לפרקם. 73 בכ"י הגירסא "אותן". 74 יתחוב אותו בחוזה וראה למעלה הלכה י"ב. 75 לסדרן. 76 "בנין קבע אסרה תורה בנין ארעי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין ארעי משום בנין קבע, והכא משום כבודו (כבוד הבריות) לא גזרו בו רבנן" (מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָמַן¹¹³ אָסור לְשַׁקֵּל בְּיָדוֹ. וְאָסוּר¹¹⁴ לְשַׁקֵּל בְּכָלִי מְלֵא מַיִם. וְאֵין¹¹⁵ מְטִילִין חֲלָשִׁים¹¹⁶ עַל הַמְּנוֹת, אֲבָל¹¹⁷ מְטִילִין חֲלָשִׁים עַל בֶּשֶׂר הַקְּדוּשִׁים בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְחַבֵּב אֶת הַמַּצָּה.

(110) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. (111) מעיינים ומשתמשים. (112) בכל מקום שהוא ולא דוקא במקום שרגילים לשקול בו (ביאור הלכה סימן ת"ק סעיף ב'). (113) שיודע לכוון המשקל בידו. (114) אפילו מי שאינו אומן (כן הוא לפי הר"ח והרי"ף). (115) משנה במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. (116) גורלות. (117) בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ט עמוד ב') אמרו: "אבל לא על המנות של חול", ולפי רש"י והראב"ד "של חול" היינו של יום חול, כלומר מערב יום טוב, ובקדשים הדברים אמורים. אבל הרמב"ם מפרש "של חול" - של חולין. ואילו על מנות של קדשים מותר כדי לחבב את המצוה.

כא. לא¹¹⁸ יאמר אדם לטבח 'תן לי בדינר' בשר', אלא 'תן לי חלק' או 'חצי חלק', ולמחר עושין חשבון על שניו. וכן¹²⁰ לא יקח מבעל החנות במדה או במשקל. אלא כיצד הוא עושה? אומר לחנוני 'מלא לי כלי זה', ולמחר נותן לו שניו. ואפילו¹²¹ היה כלי המיוחד למדה - למלאנו; והוא, שלא יזכיר לו שם מדה.

(118) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. (119) שאסור להזכיר שם דמים (רש"י). (120) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. (121) כרבא שם דף כ"ט עמוד א'.

כב. הנחתום¹²² מודד תבלין ונותן לקדרה, בשביל שלא יפסיד תבשילו. אכל האשה לא תמד קמח לעסה¹²³. וכן לא ימד אדם שעורים לתן לפני בהמתו, אלא משער ונותן לה¹²⁴.

(122) מסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. ויש אומרים כי נחתום לאו דוקא, והוא הדין לכל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה (=ברגיל) (מגיד משנה). (123) מכיון שכאן אין חשש שתתקלקל העיסה ולא תהיה ראויה לאכילה, אלא שלא יהיה יותר מן הצריך, ולכן אסור למדוד. (124) מכיון שאין הפסד וקלוקל בלי המדידה.

כג. ומתרי¹²⁵ לקח מן החנוני¹²⁶ ביצים ואגוזים במנין, וכן כל פיוצא בהן, ובלבד שלא יזכיר לו שום דמים ולא סכום מנין. כיצד סכום המנין? הרי שהיה נושה בו עשרה רמונים או עשרה אגוזים - לא יאמר לו ביום טוב 'תן לי עשרה כדי שיהיה לך עשרים אצלי', אלא לוקח סתם ולמחר עושה חשבון.

(125) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. (126) הרגיל אצלו ומאמינו לתת לו מבלי לדבר על המחיר (רש"י) וכל שכן לאדם אחר, אלא חידוש משמיענו בזה, אף שהחנוני

ביצה דף י"ח עמוד ב'. (94) טמאים שטהרם על ידי השקה (=זריעה וחיבור עם מי מקוה). (95) והמים עם הכלי נטהרו. (96) שם. וכפירוש רבנו חננאל. (97) שעשו חכמים מעלות לקודש שהטהור לתרומה צריך טבילה לקודש, כמבואר בהלכות אבות הטומאות פרק י"ג. (98) כי במעלות דרבנן לא גזרו "שמה ישהה".

יח. פליי⁹⁹ שנטמא ביום טוב - מטבילין אותו ביום טוב¹⁰⁰. נטמא הפלי במשקין טמאין, שהן ולד¹⁰¹ הטמאה, מערב יום טוב - מטבילין אותו ביום טוב, לפי שהוא טהור מן התורה¹⁰², כמו שיתבאר במקומו. ומדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו. נדה¹⁰³ שאין לה פגדים¹⁰⁴ להחליף - מערמת וטובלת בפגדיה¹⁰⁵.

(99) מסכת ביצה דף י"ח עמוד א'. (100) כיון שלא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב. (101) ראשון לטומאה, ומן התורה אין כלי מקבל טומאה - אלא מאב הטומאה. (102) ולא גזרו בו "שמה ישהה". (103) מותר לה לטבול ביום טוב. (104) טהורים להחליף וללבוש אחרי טבילתה, וביום טוב אי אפשר לה להטביל בגדיה. (105) אם הם רפויים עליה ולא מהודקים, שהמים עוברים ביניהם ואין כאן משום חציצה.

יט. דברים רבים אסרו ביום טוב משום גזרת מקח וממכר¹⁰⁶. כיצד? אין¹⁰⁷ פוסקים דמים¹⁰⁸ לכתחלה על הבהמה ביום טוב, אלא מביא שתי בהמות שוות זו לזו, ושוחטין אחת מהן ומחלקין ביניהן, ולמחר יודעין כמה דמי השננה¹⁰⁹, וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו. פשהן מחלקין ביניהן - לא יאמר זה: אני בסלע ואתה בשנים, שאין מזכירין שום דמים, אלא זה נוטל שלישי זה רביע.

(106) שאסור בשבת כמפורש בספר נחמיה פרק י"ג פסוק ט"ז: "והעצורים ישבו בה מביאים דג וכל מוכר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים. ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת" (ראה רש"י מסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב') והוא הדין ליום טוב. וגזירת חכמים היא שמה יבוא לכתוב (פרק כ"ג מהלכות שבת הלכה י"ב). (107) משנה במסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב'. (108) מחיר. ואפילו אם לא משלם אלא לוקח בהקפה. (109) והוא הדין שאם סומכין על הקצב בדמי מקח ומאמינים לו, אין צריך להביא בהמה אחרת, אלא לוקח ממנו רגל או חצי, בלא זכירת מקח וממכר או פיסוק דמים, ולמחר הוא משלם לו (תניא).

כ. פשהן¹¹⁰ מחלקין - לא ישקלו במאזנים; שאין משגיחין¹¹¹ בכף מאזנים כל עקר. אפלו לתן בו בשר לשמרו מן העכברים - אסור, אם היו המאזנים תלויין¹¹², מפני שגראה פשוטל בכף מאזנים. טבח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד. 3) אכילה. 4) ביצה ל, א. 5) משנה, ביצה כט, ב. 6) בתוך התחום או על-ידי עירובי תחומין (רש"י). 7) אפילו מה שהוא צריך לסעודת היום של החג ('טור). 8) להיסק או להאכיל לבהמתו (רש"י). 9) ישליך. 10) שנראה כאילו מתכוון לעשות מלאכה גדולה (רש"י). 11) ודוקא אם מוליך הדברים ממקום למקום דרך רשות הרבים, שנראה כ'עובדין דחול' (=מעשי חול), אבל כשמוליכן בחצר ממקום למקום, יותר טוב להוליך הרבה ביחד, משיוליך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך ויתבטל משמחת יום-טוב ('תוספות', 'משנה ברורה' סי' תקי').

ב. וכן¹² משואות שדַרְכָן¹³ לְשֵׂא אוֹתָן בְּמוֹט - יִשָּׂא אוֹתָן עַל גְּבוֹ מֵאֲחֵרָיו; וְשִׁדְרָכָן לְשֵׂא אוֹתָן מֵאֲחֵרָיו - יִשָּׂא אוֹתָן עַל כַּתְפוֹ; וְשִׁדְרָכָן לְהַנְשִׂא עַל הַפֶּתַח - יִשָּׂא אוֹתָן בְּיָדוֹ לְפָנָיו; או יִפְרֹשׂ עֲלֵיהֶן בְּגָדוֹ¹⁴, וְכָל פְּיוּצָא בְּזֵה מְשֻׁנֵי הַמַּשָּׂא. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְשִׁנּוֹת¹⁵ - נוֹשֵׂא וּמְבִיא כְּדַרְכָּו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?¹⁶ בְּנוֹשֵׂא עַל הָאָדָם; אֲבָל עַל גְּפֵי בְּהֵמָה - לֹא יָבִיא כָּלָל, שְׂלֵא יַעֲשֶׂה פְּדָרְךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֲלָל¹⁷.

12) ביצה ל, א. 13) "אתקין רבא במחוזא (עירו של רבא), דדרו (שמוליכין) בדוחקא (במוט) לדרו ברגלא (על גבו מאחוריו), דדרו ברגלא לדרו באגרא (על הכתף)..." 14) בכת"י, הגירסא "בגדו". 15) כגון שזימן אורחים הרבה, וצריך למהר להביא לפנייהם (רש"י). 16) שמותר להביא משאות ביום-טוב. 17) ויש מי שכתב מפני שאין משתמשין בבעלי-חיים ביום-טוב שמא יחתוך זמורה, כמו שאסרו כן בשבת כמפורש בפכ"א מהל' שבת ה"ט (מגיד-משנה).

ג. אֵין¹⁸ מְנַהֲיָין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמַקְלָא¹⁹, וְאֵין הַסּוּמָא יוֹצֵא בְּמַקְלָא²⁰, וְלֹא הָרוּעָה כְּתַרְמִילוֹ, וְאֵין יוֹצֵאִין²¹ בְּכֶסֶף, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה²²; שְׂלֵא יַעֲשֶׂה כְּדַרְךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֲלָל. וְאִישׁ שֶׁהָיוּ רַבִּים צְרִיכִין לוֹ²³ - יוֹצֵאִין בְּכֶסֶף אַחֲרָיו²⁴, וּמוֹצֵאִין אוֹתוֹ עַל הַפֶּתַח, אֶפְלוּ בְּאֶפְרָיוֹן²⁵.

18) משנה, ביצה לב, ב. 19) "דמחזי כמאן דאזיל לחנגא" (=שנראה כאילו מוליכה לשוק למכור) - ביצה לג, א. 20) ביצה כה, ב. כיון שאפשר לו לילך בלא מקל, ואינו נוטלו אלא לתקן וליישר פסיעותיו, אבל מי שלא יכול ללכת בלא מקל - מותר (א"ח סי' תקכב). 21) ביצה, שם. 22) בכת"י, הגירסא "אחר האיש ואחר האשה", וראה להלן בסמוך. 23) לבית המדרש לשמוע דרשתו. 24) בדפוס וויניציאה ש"י: "יוצא בכסא". ולפי"ז אסור לישא הכסא אחריו (ב"ח סי' תקכב). 25) כסא מכוסה יריעות כאוהל, לשאת בו בני אדם בחוץ. והוא "אלונקי" שבגמרא שם.

ד. אֵין²⁶ מוֹלִיכִין אֶת הַסֶּלֶם שֶׁל שׁוֹכֵף²⁷ מְשׁוֹכֵף לְשׁוֹכֵף בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים, שְׂמָא יֵאמְרוּ לְתַקֵּן גִּגּוֹ הוּא

מתכוון למקח וממכר, עם כל זה מותר מכיון שאינו מזכיר לא דמים ולא משקל או מנין (משנה ברורה סימן שכ"ג).

כד. הוֹלֵךְ¹²⁷ אָדָם אֶצֶל חֲנֻנִי¹²⁸ או רוּעָה הֲרָגִיל¹²⁹ אֶצְלוֹ או אֶצֶל הַפֶּטֶם¹³⁰ הֲרָגִיל אֶצְלוֹ, וְלוֹקַח מִמֶּנּוּ בְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת וְכָל מָה שֶׁיִּרְצֶה; וְהוּא, שְׂלֵא יִזְכִּיר לוֹ שׁוֹם דָּמִים וְלֹא סָכּוּם מִנֵּין¹³¹.

127) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. 128) בכ"י הגירסא "הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו" ו"חנוני" ליתא. 129) מתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלי פיסוק דמים (רש"י). 130) העוסק בפיטום בהמות. 131) בכ"י: "ולא שום מנין".

כה. הַלּוֹאֵת¹³² יוֹם טוֹב¹³³ - תּוֹבְעִין אוֹתָהּ בְּדִין¹³⁴; שְׂאֵם תֵּאמַר לֹא נִתְּנָה לְהַתְּבַע - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ פְּלוֹם, וְנִמְצָא נִמְנָע מִשְׂמַחַת יוֹם טוֹב.

132) כרבא לגבי רב יוסף במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. 133) שהלווה מיני מאכל ומשתה השייכים לשמחת יום טוב (מגן אברהם א"ח סימן תקכ"ה). 134) אם מסרב להשלים אחרי יום טוב, בית דין נזקקין לו.

כו. אֶף-עַל-פִּי¹³⁵ שְׂאֵין מְגַבְיָין¹³⁶ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת בְּיוֹם טוֹב, אִם¹³⁷ הָיוּ לוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת שֶׁהִגְבִּיֵהן מֵאִמְשׁ¹³⁸ - הָרִי זֶה מוֹלִיכֵן לְפָנֶיהָ בְּיוֹם טוֹב¹³⁹; וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר חֲלָה וְזוֹרֵעַ וְלִחְיִים וְלִקְבָהוּ¹⁴⁰, שְׂמוֹלִיכֵן לְפָנֶיהָ בְּיוֹם טוֹב. וְגַבְאִי¹⁴¹ צְדָקָה גּוֹבֵין מִן הַחֲצוֹת¹⁴² בְּיוֹם טוֹב. וְלֹא יֵהִיוּ מְכַרְיִין כְּדַרְךָ שְׂמַכְרִיזִין בַּחֲלָל, אֲלֵא גּוֹבֵין בְּצַנְעָה, וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ חֵיקָן. וּמְחַלְקִין לְכָל שְׁכוּנָה וְשְׁכוּנָה בְּפָנֵי עֲצָמָה.

135) משנה במסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'. 136) מפרישין. 137) משנה במסכת ביצה דף י"ב עמוד ב'. 138) מערב יום טוב. 139) משום שמחת יום טוב של הכהן. 140) שבוה אינו מתקן כלום, שהרי גם לפני הפרשתן מותר לאכול הבשר. ומותר להפרישם לכתחילה ביום טוב (מסכת ביצה שם). 141) תוספתא פרק ג' דרמאי. 142) ראה פרק ט' מהלכות מתנות עניים הלכה ב': "שלוקחין - מכל חצר וחצר".

פְּרָק חֲמִישִׁי

1) נתבארו בו עניני ההוצאה, ומה שאסרו בה חכמים, כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואחרי כן נתבארו בו עניני התחומין.

א. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִתְרַחַץ² הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב אֶפְלוּ שְׂלֵא לְצַרְף³, לֹא יִשָּׂא מִשְׁאוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדַרְךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֲלָל, אֲלֵא צְרִיף לְשִׁנּוֹת. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְשִׁנּוֹת - מִתְרַחַץ⁴. מִיֵּצֵד? הַמְבִיא⁵ בְּדִין מִמְּקוֹם לְמְקוֹם⁶ - לֹא יָבִיאָם בְּסֵל וּבְקַפְּהָ⁷, אֲבָל מְבִיא הוּא עַל כַּתְפוֹ אוֹ לְפָנָיו. הַמוֹלִיךְ אֶת הַתְּבִין⁸ - לֹא יִפְשִׁיל⁹ אֶת הַקֶּפֶה לְאַחֲרָיו¹⁰, אֲבָל מוֹלִיכָה בְּיָדוֹ¹¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברורה' סי' תקטז). (44) בכת"י, הגירסא "קולף". (45) אם עומדים לשחיטה, ולא להליכה או לגדל וולדות ('משנה ברורה').

ח. פל דבר⁴⁶ שמתר לשלחו ביום טוב, כשישלחנו לחברו תשורה⁴⁷ - לא ישלחנו בשורה⁴⁸. ואין שורה פחותה משלשה בני אדם. כיצד? הרי ששלח לחברו בהמות או יינות ביד שלשה בני אדם פאחד או ארבעה זה אחר זה⁴⁹, וכלן הולכין בשורה אחת - הרי זה אסור, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. שלח שלשה מינין ביד שלשה בני אדם פאחד - הרי זה מתר.

(46) ביצה יד, ב. (47) מתנה. (48) שנראה כאילו שולחם למכור בשוק (רש"י). ורבינו אפרים מפרש שאסור משום שנראה כאילו האחד מוכר, השני לוקח, והשלישי סרסור (מתווק). (49) בכת"י, הגירסא "שלשה או ארבעה בני אדם כאחד, זה אחר זה".

ט. המערב⁵⁰ ערובי תחומין ליום טוב - הרי בהמתו וכליו ופרותיו כמותו⁵¹, ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפים אמה לכל רוח ממקום ערובו.

(50) משנה, ביצה לו, א: "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים". (51) במקום שאדם קונה שביתתו, גם כליו ובהמותיו נגררים אחריו.

י. חפציו⁵² הפקר - הרי הן כרגלי מי שזכה בהן⁵³. וחפציו⁵⁴ הפותים⁵⁵ קונין שבייתה במקומן, ויש להן אלפים אמה לכל רוח ממקומן; גזרה בעלים פותים משום בעלים ישראל. פרות⁵⁶ שיעצאו חוץ למקומן⁵⁷ וחרורו, אפלו במזיד - לא הפסידו את מקומן, מפני שהן פאדם⁵⁸ שיעצא באגס וחזר באגס.

(52) משנה (ביצה לט, א) שלא קנו החפצים שביתה במקומם. [וכן נראה בפירושו של רבינו תלמוד מס' שבת יח, ב. "סיני" כרך יח עמ' שב]. (53) ומה שפסקו במס' עירובין (מו). הלכה כרבי יוחנן בן נורי ש"חפצי הפקר קונין שביתה במקומן" - אין זה אלא לקולא ולא לחומרא, כי הלכה כדברי המיקל בעירובין, ועיין ראב"ד ומגיד משנה. (54) עירובין מז, ב. (55) אף-על-פי שלפי הדין אינם קונים שביתה, שהרי הבעלים שלהם אין להם שייכות לדין שביתה כלל (רש"י שם). (56) עירובין מא, ב. (57) בכת"י, הגירסא "חוץ לתחומן". (58) לעיל בהלכות שבת (פרק כו הי"א-ה"ב): "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס... מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו (באונס)... החזירוהו (באונס) כאילו לא יצא".

יא. המוסר⁵⁹ בהמתו לבנו⁶⁰ - הרי היא כרגלי האב⁶¹. מסרה⁶² לרועה, ואפלו נתנה לו ביום טוב - הרי היא כרגלי הרועה⁶³. מסרה לשני רועים⁶⁴ - הרי היא כרגלי בעליה, מפני שלא קנה אחד מהן⁶⁵.

מוליכו; אבל פרשות היחיד - מוליכו²⁸. אף-על-פי שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין - אפלו בחדרי חדרים אסור, כאן התירו מפני שמחת יום טוב.

(26) משנה, ביצה ט, א. (27) קן-יונה. (28) כבית הלל, וכלשון שני של רב חנן בר אמי (שם). ודוקא סולם של שובך, אבל סולם של עליה - אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי (למעלה בפכ"ו מהל' שבת ה"ז).

ה. מי²⁹ שהיו לו פרות על גגו, וצריך לפנותם למקום אחר³⁰ - לא יושטם מגג לגג, ואפלו בגגין השוין, ולא ישלשם בהכל מן החלונות, ולא יורידם בסלמות; שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. אבל משילין³¹, אפלו דרך ארבה³², ממקום למקום פאותו הגג. שחטט³³ בהמה בשדה³⁴ - לא יביאנה במוט³⁵ לעיר, או במוטה³⁶, אלא מביאה אברים אברים³⁷.

(29) משנה, ביצה לה, ב. (30) שרואה גשמים ממשמשים ובאים ויפסידו את הפירות, או שקיבל אורחים והוא צריך למקום הפירות לקבלת האורחים ולהשיבם. (31) מפילן, מלשון (דברים כת, מ) "כי ישל זיתך". (32) חור בגג הבית. (33) משנה, ביצה כח, א. (34) והוא צריך להוליכו לבית לבשל ליום-טוב. (35) בד עץ, מלשון (במדבר יג, כג) "וישאוהו במוט בשנים". (36) מוט קטן. (37) ואם ממהר לתת לאורחים, ואין פנאי להביאו איברים איברים, מותר להביאו במוט ('משנה ברורה' סי' תצח).

ו. פל³⁸ שנאותין³⁹ בו אפלו בחל, אף-על-פי שאין נאותין בו ביום טוב, כגון תפלין⁴⁰ - מתר לשלחן לחברו ביום טוב; ואין צריך לומר דבר שנאותין בו ביום טוב, כגון יינות שמנים וסלתות, שמתר לשלחן. וכל דבר שאין נאותין בו בחל עד שיעשה בו מעשה שאסור לעשותו ביום טוב - אין משלחין אותו ביום טוב.

(38) משנה, ביצה יד, ב. (39) נהנין. (40) שיום-טוב אינו זמן תפילין.

ז. כיצד⁴¹ אין משלחין ביום טוב תבואה, לפי שאין נאותין בה בחל אלא אם פן טחן⁴², ואסור לטחן⁴³ ביום טוב; אבל משלחין קטניות, מפני שמבשלין ביום טוב או קולה⁴⁴ אותן ואוכלן. ומשלחין חיה בהמה ועופות, אפלו חיים⁴⁵, מפני שמתר לשחט ביום טוב. וכן כל פיוצא בזה.

(41) משנה, ביצה יד, ב. (42) ואף שאפשר לאכול מהם קליות, מכל-מקום בדרך כלל עומדות התבואות לטחינה. (43) ואם חבירו צריך לתת תבואה לבהמתו, מותר לשלוח לו ביום-טוב, כיון שאפשר ליהנות ממנה בלא טחינה ('משנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

74) משנה, ביצה לט, א. ויש בו מים מכונסים. (75) ומי שמילא מים, לא יכול להוליכן רק למקום שבעל הבור יכול ללכת לשם. (76) וכל אחד מאנשי העיר יכולים להוליך המים למקום שעיברו. אבל אדם זר שאינו מאותה העיר - לא. (77) שעשאוהו בשביל עוברי דרכים לשתות ממימיו, והוא הפקר. (78) אף-על-פי שאינן נובעין. (79) אף-על-פי שאינם יוצאים לימשך ממקום נביעתם. (80) לפי שלא קנו שביתה משום שאינם קבועים במקומם (רש"י). (81) לפי שאין בהם דין שביתה כנ"ל. (82) לפי שיסוד איסור תחומין בשבת הוא מן התורה (כמו בשנים עשר מיל) לפי שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (פכ"ז מהל' שבת ה"א), ואילו ביום-טוב אין כל איסור תחומין אלא מדרבנן ('בני בנימין') [וכן כתב רבינו אברהם בנו של הרמב"ם בספר 'מעשה נסים' לר' דניאל הבבלי סימן יב. וראה מש"כ בספר "זמנים" עמ' מו, ולמעלה פ"ב ה"ן].

טו. שור⁸³ של רועה⁸⁴ - פרגלי אנשי אותה העיר; ושור של פטם⁸⁵ - פרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב, מפני שדעת בעליו למכרו לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר, מפני שהוא מפטם, והפל שומעין שמעו ובאין לקנותו. וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר בשרו - כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך, מפני שדעת בעליו מערב יום טוב כף הוא, שיקחו ממנו אנשי עירות אחרות, ונמצא שור זה כבור של עולי ככל, שהוא מסור לכל.

83) ביצה לח, א. (84) מגדל בהמות, ולפעמים הוא מוכר לשכניו ומכיריו, וכיון שהשור אינו מפותם - אין דרך לקנותו מעירות אחרות, ששור כזה ימצא כל אחד במקומו, לכן אין דעת בעליו רק על אנשי אותה העיר. (85) שמפטם שורים למכור, ושור כזה באים גם ממקומות אחרים לקנות.

טז. הגחלת⁸⁶ - פרגלי בעליה⁸⁷ ולא פרגלי שואלה; והשלהבת⁸⁸ - פרגלי מי שהיא בידו. לפיכך, המדליק נר או עץ מחברו - מוליכו לכל מקום שהוא הולך.

86) משנה, ביצה לט, א. (87) הואיל ויש בה ממש, הרי היא כשאר כלים שהם כרגלי הבעלים. (88) שאין בה ממש, ולא חל עליה שביתת בעליה.

יז. השואל⁸⁹ פלי מחברו מערב יום טוב, אף-על-פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב - הרי הוא פרגלי השואל⁹⁰. שאלו ממנו ביום טוב, אף-על-פי שדרכו תמיד לשאל ממנו פלי זה⁹¹ בכל יום טוב - הרי הוא פרגלי המשאיל⁹².

89) משנה, ביצה לו, א. (90) שכיון שהבטיחו לתת לו מערב יום-טוב, העמידו ברשותו לקנות אצלו שביתה ככניסת יום-טוב, וראה למעלה ה"ב. (91) בכתב-יד, תיבת "זה" איננה. (92) שכיון שלא בא לשאול מערב יום-טוב,

59) משנה, ביצה לו, א. (60) אפילו מסר לו בערב יום-טוב. (61) שדרך בני אדם להפקיד עליהם ביד בניהם, ואין כוונתם למסור ברשותם (מגיד-משנה. מגן-אברהם). (62) ביצה לו, ב. (63) שמסרה ברשותו, כי מערב יום-טוב היה בדעתו שלא לקנות שביתה אצלו אלא אצל הרועה. (64) אפילו מערב יום-טוב. (65) שכמה פעמים נתן כל אחד עירובו למקום אחר, ובאופן כזה יתמעט התחום שלא יהיה לה כ"אם אלפים אמה האמצעיים, ולכן אין דעתו שיהיו נמשכין אחרי הרועים ('שער הציון' סי' שצז).

יב. מי⁶⁶ שזמן אצלו אורחים ביום טוב⁶⁷ - לא יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך בו; שכל הסעודה פרגלי בעל הסעודה, לא פרגלי האורחין, אלא אם כן זכה להן אחר⁶⁸ במנות אלו מערב יום טוב.

66) משנה, ביצה מ, א. (67) והוא-הדין אם זימנם מערב יום-טוב ולא זיכה להם מנותיהם מערב יום-טוב ('משנה ברורה'). (68) כן פירש רש"י שם: "שמסרם בעל הבית זה לאדם אחר במשיכה, ואמר לו, זכה במנות הללו לפלוני ופלוני, שזכין לו לאדם שלא בפניו, והיו שלהם מבעור יום לילך כרגליהם". וכן מפורש בתוספתא פ"ד דביצה שצריך לזכות על-ידי אחר (הובאה בר"ח סוף מסכת ביצה). ואין זה דומה למה שכתב להלן בהלכה י"ז בדין שואל (שאף-על-פי שלא נתנו לו המשאיל אלא ביום-טוב, הרי הוא כרגלי השואל שהמשאיל העמידו ברשותו מערב יום-טוב, אע"פ שלא זיכה על ידי אחר) - לפי שהאורחים אין דעתם אלא להיות סמוכים על שולחן בעל הבית, ואוכלים משלו ואין דעתם לזכות במנות, מה-שאין-כן שואל ('תוספות' שם ד"ה אלא). ובכת"ח חסרה המילה "אחר" בדברי רבינו ('מעשה רוקח').

יג. וכן⁶⁹ מי שהיו פרותיו מפקדין בעיר אחרת⁷⁰, וערבו בני אותה העיר לבוא אצלו - לא יביאו לו מפרותיו; שפרותיו כמוהו⁷¹, אף-על-פי שהן ביד אלו שעברו. במה דברים אמורים? ששיחד להן קרן וזית⁷²; אבל אם לא יחד להן - הרי הן פרגלי זה שהן מפקדין אצלו⁷³.

69) משנה, ביצה לט, ב. (70) מחוץ לתחום. (71) והרי הוא לא הניח עירוב. (72) שהשאיל לו מקום בביתו, ואמר לו הרי הבית לפניך, שאין כאן קבלת שמירה (שו"ע חו"מ סי' רצא, וראה ב'מאירי'). (73) שהרי קיבלם לשמור, ובאחריותו הם עומדים.

יד. בור⁷⁴ של יחיד - פרגלי בעליו⁷⁵; ושל אותה העיר - פרגלי אנשי אותה העיר⁷⁶; ושל עולי ככל⁷⁷, שהן מסורין לכל - פרגלי הממלא מהן; שכל מי שמלא מהן - מוליכין למקום שהוא מהלך. נהרות המושכין⁷⁸ ומעונות הנובעין⁷⁹ - פרגלי כל אדם⁸⁰. ואם היו באין מחוץ לתחום לתוך התחום - ממלאין מהן בשבת⁸¹, ואין צריף לומר ביום טוב⁸².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חששו, לאיסור תחומין חששו? ושתק רב. ומתוך כך סוברים כמה ראשונים (המובאים ב'משנה ברורה' סי' שצז) שגם הבהמה מותרת, שממה ששתק רב, מוכח שחזר בו.

פְּרָק שְׁשִׁי

1) נתבאר בו דיני עירובי תבשילין. ונסתיים הפרק בדיני כבוד ימים טובים, ומצות השמחה אשר בהן, ומה שאסור לעשות בין בימים טובים, בין בחולו של מועד מחמת מצות יו"ט, והוא הספד ותענית.

א. יום טוב² שְׁחַל לְהִיזֵת עֲרֵב שֶׁבֶת - אִין³ אופין ומבשילין ביום טוב מה שהיה אוכל למחר בשבת. ואסור זה - מדברי סופרים⁴, כְּדִי שְׁלֵא יבוא לְבַשֵּׁל מִיּוֹם טוֹב לְחַל; שְׁקַל וְחָמַר הוּא: לְשֶׁבֶת אִינוּ מְבַשֵּׁל, כָּל שֶׁבֶן לְחַל⁵. לְפִיכָּה, אִם עָשָׂה תְּבַשֵּׁל מֵעֲרֵב יוֹם טוֹב, שְׁתִּיהָ סוּמָךְ עֲלֶיךָ וּמְבַשֵּׁל וְאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב לְשֶׁבֶת - הֲרִי זֶה מִתָּר. וְתְּבַשֵּׁל שְׁסוּמָךְ עֲלֶיךָ, הוּא הַנְּקֵרָא עֲרוּבֵי תְּבַשֵּׁלִין.

2) משנה, ביצה טו, ב. 3) חכמים סמכו את זה על הכתוב (שמות טז, כג): "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתו שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו, ואת אשר תבשל בשלך", "מכאן אמר רבי אליעזר, אין אופין (פת ביום-טוב שחל בערב שבת) אלא על האפוי (מיום חמישי), ואין מבשלין (תבשיל) אלא על המבושל (מיום חמישי), מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה", שזה נחשב כאילו התחיל הבישול והאפיה מערב יום-טוב לצורך השבת, וביום-טוב גומר אותה המלאכה שהתחיל בה בחול. 4) אבל מן התורה אין כאן איסור, שכלל הוא בידינו: "צרכי שבת נעשים ביום-טוב" (פסחים מו:). ועיין 'הגהות מיימוניות', וב"י או"ח סי' תקנז. 5) כרב אשי שהוא מן האמוראים האחרונים (ביצה טו:). ולשמאל ולרובא (שם) הוא משום כבוד השבת, "דאמר קרא (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו מאחר שבא להשכיחו" (שאפשר לשכוח להכין צרכי שבת מחמת יום אחר הוא היום-טוב שהוא טרוד בו), ותיקנו עירוב כדי שיכרוך מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום-טוב (מתוך עשושה עירוב תבשילין יזכור את השבת, ולא יכלה את כל הסעודה ביום-טוב, אלא ישאיר מנה יפה לשבת)."

ב. וְלָמָּה⁶ נְקֵרָא שְׁמוֹ עֲרוּב? שְׁפָשֵׁם שְׁהָעֲרוּב שְׁעוֹשִׂין בְּחִצְרוֹת וּמְבֹאוֹת מֵעֲרֵב שֶׁבֶת - מִשּׁוּם הַכֹּר, כְּדִי שְׁלֵא יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שְׁמִתָּר לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת בְּשֶׁבֶת; כִּף זֶה הַתְּבַשֵּׁל - מִשּׁוּם הַכֹּר וְזָכְרוֹן, כְּדִי שְׁלֵא יִדְמּוּ וְיִחְשְׁבוּ שְׁמִתָּר לְאִפּוֹת בְּיוֹם טוֹב מִה שְׁאִינוּ נֹאכְלִים בּוֹ בְּיוֹם. וּלְפִיכָּה נְקֵרָא תְּבַשֵּׁלִין זֶה עֲרוּבֵי תְּבַשֵּׁלִין.

6) והראב"ד מסביר, כי על-ידי העירוב, הוא מערב צרכי שבת ויום-טוב לעשותם יחד, ולא נחשב כאילו מכין מיום-טוב לשבת אלא עושה אותם יחד עם מה שהתחיל לבשל מערב יום-טוב, והוא גומר אותם ביום-טוב.

לא העמידו בעל הכלי ברשותו של שואל, כי חשב שהשואל מצא לו מקום אחר לשאול (גמרא).

יח. שְׁנִימִם⁹³ שְׁשָׂאֵלוּ חֲלוֹק אֶחָד, הָאֶחָד שְׂאָלוּ מִמֶּנּוּ שְׁתִּנּוּ לוֹ שְׁחֲרִית, וְהַשְּׁנִי שְׂאָלוּ מִמֶּנּוּ שְׁתִּנּוּ לוֹ עֲרֵבִית - הֲרִי כְּלִי זֶה כְּרִגְלֵי שְׁנֵי הַשּׂוֹאֲלִים, וְאִינִם מוֹלִיכִים אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם שְׁשִׁנְיָהֶם יְכוּלִים לְהֵלֵךְ בוֹ.

93) ביצה לו, ב.

יט. פִּיצֵד⁹⁴? הֲרִי שְׁעֲרֵב הָרֵאשׁוֹן בְּרְחוֹק אֶלְף אַמָּה מִמָּקוֹם הַחֲלוֹק לְמִזְרַח, וְעֲרֵב הַשְּׁנִי בְּרְחוֹק חֲמִשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמָּקוֹם הַחֲלוֹק לְמַעֲרָב - כְּשִׁלּוֹקֵחַ הָרֵאשׁוֹן הַחֲלוֹק, אִינוּ מוֹלִיכֵוּ לְמִזְרַח אֶלָּא עַד אֶלְף אַמָּה וְחֲמִשׁ מֵאוֹת אַמָּה מִמָּקוֹם הַחֲלוֹק, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שְׁיִכּוֹל זֶה שְׁעֲרֵב בְּמַעֲרָב לְהֵלֵךְ בוֹ; וְכִשְׁיִקֵּחַ הַשְּׁנִי כְּלִי זֶה, אִינוּ מוֹלִיכֵוּ בְּמַעֲרָב אֶלָּא עַד אֶלְף אַמָּה מִמָּקוֹם הַכְּלִי, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שְׁיִכּוֹל זֶה שְׁעֲרֵב בְּמִזְרַח לְהֵלֵךְ בוֹ. לְפִיכָּה, אִם עֲרֵב זֶה בְּרְחוֹק אֶלְפִים אַמָּה מִן הַחֲלוֹק לְמִזְרַח, וְזֶה בְּרְחוֹק אֶלְפִים אַמָּה לְמַעֲרָב - הֲרִי אֵלּוֹ לֹא יִזְוָהוּ מִמָּקוֹמוֹ.

94) ביצה, שם.

כ. וְכֵן⁹⁵ הָאִשָּׁה שְׁשָׂאֵלָה מִחֲבֵרְתָּהּ מִים אוֹ מֶלַח, וְלָשָׂה בְּהֵן עֶסְתָּה אוֹ בְּשִׁלָּה בְּהֵן תְּבַשֵּׁל - הֲרִי הַעֶסָה אוֹ הַתְּבַשֵּׁל כְּרִגְלֵי שְׁתִּיהֵן⁹⁶. וְכֵן שְׁנִימִם שְׁלִקְחוּ בְּהֵמָה בְּשִׁתְּפוֹת וְשִׁחְטוּ בְּיוֹם טוֹב, אֶף-עַל-פִּי שְׁלִקְחוּ כָּל אֶחָד מִנֵּתוֹ - הֲרִי כָּל הַכֶּשֶׁר כְּרִגְלֵי שְׁנִימִים. אֶבֶל אִם לָקְחוּ חֲבִית⁹⁷ בְּשִׁתְּפוֹת, וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב - הֲרִי חָלְקוּ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּרִגְלֵי; הוֹאִיל וְתַחְמוּמִין מְדַבְּרֵי סוּפְרִים - יֵשׁ בְּרִרָה בְּהֵן, וְנִחְשָׁב כְּאֵלּוֹ חֲלֵק שֶׁהִגִּיעַ לָזֶה הִיָּה בְּרוּר לוֹ וּמְבַדֵּל בְּחִבִּית מֵעֲרֵב יוֹם טוֹב, וְכֵאלּוֹ לֹא הִיָּה מֵעֲרֵב. וְאִין אֶתָּה יְכוּל לִזְמַר בֵּן בְּבִהְמָה. שְׁחֲלַק זֶה שֶׁהִגִּיעוּ, אֶפְלוּ נִחְשָׁב אוֹתוֹ שֶׁהִיָּה מְבַדֵּל בְּבִהְמָה מֵעֲרֵב יוֹם טוֹב וְכֵאלּוֹ הִיָּה בְּרוּר, הֲרִי יִנְק⁹⁸ מִחֲלָקוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהִיָּתָה הַבְּהֵמָה קִנְיָתָה. שְׁכָּל אִיבְרִיָּה יוֹנְקִין זֶה מִזָּה, וְנִמְצָא כָּל אִיבְרִי וְאִיבְרִי מֵעֲרֵב מִחֲלָקוֹ וְחֲלַק חֲבֵרוֹ, לְפִיכָּה הֵן כְּרִגְלֵי שְׁנִימִים.

95) משנה, ביצה לו, א. 96) ואינה רשאית להוליך העיסה והתבשיל אלא במקום ששתייהן יש להן הרשות ללכת, כיון שנתערב בהם דבר שקנה שבייתה אצל אחר, ואף שזהו רק דבר מועט, אינו בטל - מפני שהוא דבר שיש לו מתיירין אחרי יום-טוב, וכל דבר שיש לו מתיירין - אפילו באלף לא בטל (ביצה טז). 97) של יין. 98) בגמרא שם, על שיטה זאת של רב, האוסר את הבהמה "דקא ינקי תחומין מהדדי", שאלו רב כהנא ורב אסי לרב: "לאיסור מוקצה לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין יִסְמָךְ
עַל עֲרוּבֵי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וַיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לְעֵרֵב עַל כָּל הָעֵיֶר . . . כִּי וּלְמַחֵר מִכְרִיו וְאָמַר . . . כִּי".

במצות עירוב תבשילין מצינו דבר שאינו באף מצוה אחרת שגם אם אפשר להוציא בה אחרים ידי חובה, לא מצאנו שיש להכריז ולומר שמוציאים ידי חובה את כל הדברים בעיר הזו.

והביאור בזה: בהכנסת אורחים מתבטאת במיוחד מצות "ואהבת לרעך כמוך" כי אף שמצוותה כל השנה יש בה דגש מיוחד בימים טובים, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות אבל ריש פי"ד) "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו, ואינו מאכיל לעניים ולמרי הנפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו . . . ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר . . . כו".

כשמזכירים לאדם כבר בערב יו"ט שעליו לטרוח גם בהכנת תבשילי השבת, הרי שמתוסף על ידי זה גם בהכנת התבשילים של יו"ט מבעוד מועד עבור כל האורחים הבאים לביתו ביו"ט, ונמצא שביסודה של מצות עירוב תבשילין מודגש הענין של אהבת ישראל ולכן יש בה ההכרזה: "לכל ישראל הדריים בעיר הזאת" ואח"כ מוסיף ומעלה בקודש כשמכניס האורחים ביו"ט עצמו.

(יין מלכות ספר זמנים סימן כא מתוך רמב"ם "פרס המלך")

24) ביצה טז, ב. 25) "זכין לאדם שלא בפניו".
26) ביצה טז, ב: "מכריז רבי יעקב בר אידי, מי שלא הניח עירוב תבשילין - יבוא ויסמוך על שלי. ועד כמה? אמר רב נהומי בר זכריה משמיה דאבבי, עד תחום שבת. אבוב דשמואל מערב אכולה נהרדעא (על כל נהרדעא), ר' אמי ור' אסי מערבי אכולהו טבריה (על כל טבריה)".

ח. המניח עירובי תבשילין חייב לברך²⁷: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מצות עירוב. ואומר: בעירוב זה יתר לי לאפות ולבשיל²⁸ מיום טוב שלמחר²⁹ לשבת. ואם זכה בו לאחרים - יאמר: לי ולפלוגי ולפלוגי, או לאנשי העיר כולם, לאפות ולבשיל מיום טוב לשבת.

27) פסחים ז, ב: "כל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן". ולשון הרמב"ם (הל' ברכות פי"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים (חכמים) בין מצוה שהיא חובה מדבריהם... בין מצוות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת

ג. ערובי תבשילין - שעורו אין פחות מפזית, בין לאחד⁸ בין לאלפים⁹. ואין עושין עירוב זה לא בפת ולא בריפות¹⁰ וכיוצא בהן, אלא בתבשיל¹¹ שהוא פרפרת¹², כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן. ואפלו עדשים שבשולי קדרה. ואפלו שמנונית שעל גבי הסכין שחוקתין בה הצלי - גורדו, אם יש בה פזית - סומך עליו משום ערובי תבשילין.

7) ביצה טז, ב. 8) לאיש אחד. 9) לכמה אלפי איש (וראה בפ"א מהל' עירובין ה"ט). 10) חטים כתושות (משלי כז, כב). 11) דבר מבושל. 12) שמלפתים בה את הפת (שאוכלים הלחם אתה).

ד. תבשיל¹³ שאמרו לענגן עירוב זה - אפלו צלי, אפלו שלוק¹⁴, אפלו כבוש¹⁵ או מעשן¹⁶. אפלו דגים קטנים שהדיחן במים חמין, והדחתן היא בשולן לאכילה - הרי זה סומך עליהן.

13) ביצה טז, ב. 14) מבושל יותר מדי. 15) שרוי במים יום שלם, או בחומץ וציר עד כדי שיתנגנו על האש ויתחיל להרתח. 16) "ירושלמי" (נדרים פרק ו ה"א).

ה. וצריך¹⁷ שהיה עירוב זה מצוי עד שיאפה כל מה שהוא צריך לאפות, ולבשל כל שהוא צריך לבשל, ויחם חמין כל שהוא צריך. ואם נאכל העירוב או אבד או נשרף קדם שיבשל או יאפה - הרי זה אסור לאפות ולבשל או להחם אלא מה שהוא אוכל ביום טוב בלבד. התחיל¹⁸ בעסתו¹⁹ או בתבשילו²⁰, ונאכל העירוב או אבד - הרי זה גומר²¹.

17) משנה, ביצה טו, ב. 18) ביצה יז, ב. 19) שהתחיל ללוש. 20) לחתוך הירק וכדומה, אפילו לא שם אותם עדיין על האש, שמשום הפסד אוכלין הקילו חכמים באיסור שאינו אלא מדרבנן ('מאירי'). 21) לאפות ולבשל מה שהתחיל.

ו. המניח עירובי תבשילין כדי שישמך עליהם הוא ואחרים - צריך לזכות להן בדרוך שמזכה בעירובי שבת²³. וכל שזוכה בעירובי שבת - זוכה בעירובי תבשילין, וכל שאינו זוכה באותו עירוב - אינו זוכה בזה.

22) עירובין פ, א. 23) עיין למעלה בהל' עירובין פ"א ה"ב בפרטות.

ז. ואינו²⁴ צריך להודיע²⁵ לאלו שזכה להן מערב יום טוב, אבל הן צריכין לידע שפבר זכה להן אחר וערב להן, ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו. אף-על-פי שלא ידעו אלא ביום טוב - הרי אלו מתריין. ויש²⁶ לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום, ולמחר מכריז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֲבִשָּׁל וְאָפֶה לְשֶׁבֶת וְאֵינִי צָרִיף כְּלוֹם; וְאִם הַיּוֹם חַל וְלִמְחָר יוֹם טוֹב - בְּעֵרֹב זֶה יִתֵּר לִי לְאִפּוֹת וְלִבְשָׁל לְמָחָר מִיּוֹם טוֹב לְשֶׁבֶת.³⁷

(34) בכת"י נוסף: "של גלויות". שהרי הדין השני להניח ביום-טוב ראשון על תנאי, אפשר רק בשני ימים-טובים של גלויות, ולא בשני ימים-טובים של ראש השנה, כמבואר להלן הלכה יג. (35) ביצה יז, א. (36) בכת"י הגירסא: "חול אין בדברי כלום, ואם היום חול ולמחר יום-טוב, הריני מניח עירובי מעתה". (37) ולמחר אין צריך לומר כלום (שו"ע א"ח סי' תקצו).

יב. פִּיּוּצָא³⁸ בּוּ: הֵיּוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי פְלִלּוֹת³⁹ שֶׁל טְבָל⁴⁰ בְּיוֹם טוֹב⁴¹ רֵאשׁוֹן - אֹמֵר: אִם הַיּוֹם חַל - תִּהְיֶה זֶה תְּרוּמָה עַל זֶה, וְאִם הַיּוֹם קָדֵשׁ - אֵין בְּדָבְרֵי כְלוֹם. וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם⁴² וּמְנַיְחָ⁴³. וְלִמְחָר בְּשְׁנֵי חוּזְרֵי⁴⁴ וְאֹמֵר: אִם הַיּוֹם קָדֵשׁ - אֵין בְּדָבְרֵי כְלוֹם, וְאִם הַיּוֹם חַל - תִּהְיֶה זֶה תְּרוּמָה עַל זֶה. וְקוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם וּמְנַיְחָ, כְּדָרְךָ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ בְּרֵאשׁוֹן. וּמְנַיְחָ אֶת זֶה שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ שֵׁם תְּרוּמָה, וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁנִיָּה.

(38) עירובין לט, ב. (39) סלים. (40) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, ואסור לאכול ממנה, נקראת טבל, טב-לא, שאינה טובה לאכילה. (41) ואסור להפריש תרומות ומעשרות ביום-טוב (ראה הל' יום-טוב פ"ד הכ"א). (42) תרומה. (43) ואינו אוכל ממנה. (44) לאותה הכלכלה שאמר עליה אתמול (רש"י).

יג. בְּמָה⁴⁵ דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלוּיּוֹת; אֲבָל בְּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשׁ הַשְּׁנָה, אִם שָׁכַח וְלֹא הֵנִיחַ בְּיוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינוֹ מְנַיְחַ, אֲלָא סוּמְךָ עַל אַחֲרֵים, אִם עָרְבוּ עָלָיו, אוּ מְקַנְהָ קְמַחוֹ⁴⁶ לְמִי שֶׁעָרַב, אוּ יִהְיֶה אֶסוּר לְאִפּוֹת וְלִבְשָׁל לְשֶׁבֶת. וְכֵן אִם שָׁכַח וְלֹא הִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִיּוֹם רְבִיעִי - שׁוּב אֵינוֹ מְפָרִישׁ עַד מוּצְאֵי שֶׁבֶת.⁴⁷

(45) ביצה ו, א: "רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים-טובים של ראש השנה. חזייה דהוה עציב. אמר ליה: "אמאי עציב מר?" אמר ליה: "דלא אותיבי עירוב תבשילין", אמר ליה: "ולותיב מר האדינא (עכשיו), מי לא אמר רבא: מניח אדם עירוב תבשילין מיום-טוב לחבירו ומתנה?" אמר ליה: "אימר דאמר רבא, בשני ימים-טובים של גלויות, בשני ימים-טובים של ראש השנה - מי אמר?" (46) בכת"י, תיבת "קמחו" איננה. (47) כבר כתב הרמב"ם (למעלה פ"א הכ"ד): "שני ימים-טובים של ראש השנה, קדושה אחת הן, וכיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים", אם כן אי-אפשר להתנות "אם היום יום-טוב ולמחר חול", כיון שהם נחשבים ליום אחד.

יד. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁאֲמַרְנוּ הֵיּוּ בְּזִמְנֵי שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשִׁין עַל פִּי הָרֵאשִׁי, וְאִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב וְלִמְחָר חַל³⁶ - לְמָחָר

ידיים, מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, והיכן צונו? בתורה שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה", נמצא ענין הדברים והציען כך הוא, אשר קדשנו במצותיו שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים". (28) נוסח הגאונים: "בדין יהא שרא לנא, לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא (ולהדליק הנר) ולמעבד כל צרכנא" (או"ח סי' תקצו). אבל יש אומרים שאין צריך להזכיר "לאדלוקי שרגא" שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי אכילה ולא להדלקת הנר (הרשב"א ב'עבודת הקודש', ועיין ב'מאירי' בשם 'תוספות', וב'בירור הלכה' למסכת ביצה כא: ציון *). (29) כגון שחל יום-טוב ביום הששי וביום השבת. או בארץ ישראל, אבל שיום-טוב אינו אלא יום אחד בלבד, ביום ששי. אבל בימים-טובים של גלויות, וחל יום-טוב ביום חמישי וששי, ומניח את העירוב בערב יום-טוב שהוא יום רביעי - לא שייך לומר "שלמחר", שהרי אסור לבשל לשבת אלא ביום-טוב שני, ולא ביום-טוב ראשון (מגיד-משנה להלן ה"ב - לחם-משנה).

ט. מִיּוֹם³⁰ שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עֲרוּבֵי תְּבִשְׁלִין וְלֹא הֵנִיחוּ לוֹ אַחֲרֵים - כְּשֵׁם שֶׁאֶסוּר לוֹ לְבָשֵׁל וְלְאָפּוֹת, כֶּךָ קְמַחוֹ וּמְאָכְלוֹ אֶסוּר. וְאֶסוּר לְאַחַר שֶׁהֵנִיחַ לְעֵצְמוֹ לְבָשֵׁל וְלְאָפּוֹת לְזֶה שֶׁלֹּא הֵנִיחַ, עַד שִׁיקְנֶה לוֹ; שֶׁנִּמְצָא זֶה מִבְּשָׁל וְאֹפֶה שְׁלוֹ, שֶׁהָרִי קָנְהוּ. וְאִם רָצָה, יִתֵּן אַחַר כֶּךָ לְזֶה שֶׁלֹּא הֵנִיחַ בְּמִתְנָה.³¹

(30) ביצה יז, א. (31) ואם לא קיבל לאכול מאחרים, אמר רב הונא (ביצה כא:): "מי שלא הניח עירוב תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדירה אחת, ומדליקין לו את הנר. משום רבי יצחק אמרו, אף צולין לו דג קטן, כדי חייו שרו לו רבנן". אבל רבינו והרב האלפסי השמיטו מימרא זו, ולא הביאוה. וראה 'בירור הלכה' שם.

י. מִיּוֹם³² שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עֲרוּבֵי תְּבִשְׁלִין, וּבְשָׁל וְאָפֶה לְאֹכֵל בְּיוֹם, וְהוֹתִיר, אוּ שְׁזַמֵּן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ - הָרִי זֶה אוֹכֵל הַמּוֹתֵר לְמָחָר. וְאִם³³ הָעָרִים - הָרִי זֶה אֶסוּר לְאֹכְלוֹ. עֵבֶר וְאָפֶה וּבְשָׁל לְשֶׁבֶת - אֵין אוֹסְרִין עָלָיו. וְלִמָּה הִתְמִירוּ וְאֶסְרוּ עַל הַמְּעָרִים וְלֹא אֶסְרוּ עַל הַמְּזִיד? שָׂאֵם תִּתִּיר לְמְעָרִים - נִמְצָאוּ הַכֹּל מְעָרִימִין, וְיִשְׁתַּקַּע שֵׁם עֲרוּבֵי תְּבִשְׁלִין; אֲבָל הַמְּזִיד אֵינוֹ מְצוּי, וְאִם עֵבֶר הַיּוֹם - לֹא יַעֲבֹר פְּעַם אַחֲרָת.

(32) משנה, ביצה טו, ב: "מבשל הוא ליום-טוב, ואם הותיר - הותיר לשבת". (33) ביצה יז, ב.

יא. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים³⁴ שֶׁחָלוּ לְהִיּוֹת בְּחִמְשֵׁי וְעָרַב שֶׁבֶת - עוֹשֶׂה עֲרוּבֵי תְּבִשְׁלִין מִיּוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוּא עָרַב יוֹם טוֹב. שָׁכַח³⁵ וְלֹא הֵנִיחַ - מְנַיְחוֹ בְּרֵאשׁוֹן וּבְמִתְנָה. פִּיצֵד? מְנַיְחַ עֲרוּבֵי תְּבִשְׁלִין בְּיוֹם חִמְשֵׁי וְאֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם טוֹב וְלִמְחָר חַל³⁶ - לְמָחָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאכול סעודות, לקבוע אותן על היין, לבצוע על שתי ככרות, אכילת בשר ושתיית יין (שם). (55 פסחים זט, ב. 56) מנחה קטנה, וחצי שעה לפני (ראה למעלה פ"ל מהל' שבת ה"ד במגיד-משנה וכסף-משנה), כדי שיאכל סעודת יום-טוב בערב לתיאבון. (57 פסחים קיא, א. שאינו מכבד ומענג הימים-טובים. ואי אפשר לפרש "המועדות" חולו-של-מועד ובעושה מלאכה (כמו שפירש רשב"ם שם) - שהרי לדעת רבינו (להלן פ"ז ה"א) אין חול-המועד אסור במלאכה מן התורה, ואין סבא לומר שהוא כעובד עבודה-זרה. וכן כתבו ה'תוספות' בחגיגה יח. ד"ה חולו. (58 נתחבר. 59) שנאמר (שמות לד יז-יח): "אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור".

יז. **שְׁבַעַת יְמֵי הַפֶּסַח וְשְׁמוֹנַת יְמֵי הַחֵג עִם שְׂאֵר יְמֵים טוֹבִים** 60 - **כָּלֶם אֲסוּרִים בְּהִסְפֵּד** 61 **וְתַעֲנִית** 62. **וְחַיֵּב אָדָם לְהִיּוֹת בְּהֵן שְׂמֵחַ** 63 **וְטוֹב לֵב, הוּא וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בְנָיו** 64 **וְכָל הַנְּלוּיִם עֲלָיו, שְׂנֵאָמֵר: וְשִׂמְחַת בְּחֵגְךָ וּגְזֵמָה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁשְׂמַחַת הָאֲמוּרָה כָּאֵן הִיא קְרִיבָן שְׂלָמִים, כְּמוֹ שְׂאֵנוּ מְבָרְכִין בְּהִלְכוֹת חֲגִיגָה, יֵשׁ בְּכֻלָּל אוֹתָהּ שְׂמַחַת לְשִׂמְחַת הוּא וּבְנָיו וּבְנֵי בִיתוֹ, כָּל אֶחָד כְּרָאוּי לוֹ.**

(60 חג השבועות וראש השנה. 61 משנה, מועד קטן כז, א. 62 פסחים סח, ב. 63 פסחים קט, א. 64 בכת"י, הגירסא: "ובני ביתו".

יח. **פִּיצֵד** 65 **הַקְּטָנִים - נוֹתֵן לָהֶם קְלִיּוֹת וְאֶגְזִיזִים וּמַגְדָּנוֹת, וְהַנְּשִׂיִם - קוֹנֶה לָהֶן בְּגָדִים וְתַכְשִׁיטִים נְאִים כְּפִי מְמוֹנּוֹ, וְהַאֲנָשִׁים - אוֹכְלִין בְּשֵׁר וְשׁוֹתִין יֵין; שְׂאִין שְׂמַחַת אֲלָא בְּבִשָּׂר, וְאִין שְׂמַחַת אֲלָא בִּינָן. וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה - חַיֵּב לְהַאֲכִיל לְגַר לִיתוֹם וְלֹא לְמַנְהָ 66 עִם שְׂאֵר הָעֲנִיִּים הָאֲמֻלִּים. אֲבָל מִי שֶׁנִּשְׁעַל דְּלִתוֹת חֲצָרוֹ, וְאוֹכֵל וְשׁוֹתָה הוּא וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ, וְאִינוּ מְאֲכִיל וּמְשַׁקָּה לְעֲנִיִּים וְלַמְרִי נַפְשׁ - אִין זוֹ שְׂמַחַת מְצוּהָ, אֲלָא שְׂמַחַת פְּרִסוֹ; וְעַל אֵלוֹ נֵאָמֵר: זְבַחֵיהֶם כָּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֲכָלְיוֹ וְטִמְאָו, כִּי לַחֲמֵם לְנַפְשָׁם. וְשְׂמַחַת כְּזוֹ קְלוֹן הִיא לָהֶם, שְׂנֵאָמֵר: וְזִרְתִּי פָּרֵשׁ עַל פְּנֵיכֶם, פָּרֵשׁ חֲגִיכֶם.**

(65 פסחים קט, א: "תנו רבנן, חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר: "ושמחת בחגך", במה משמחם? ביין. רבי יהודה אומר: "אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן", אנשים - ביין, ונשים - בבבל כבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצים". (66 שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך".

יט. **אֶף-עַל-פִּי 67 שְׂאֲכִילָה וְשִׂמְחָה בְּמוֹעֲדוֹת בְּכֻלָּל מְצוּת עֲשֵׂה, לֹא יְהִיָּה אוֹכֵל וְשׁוֹתָה כָּל הַיּוֹם כְּלוּ 68, אֲלָא כֶּף הִיא הַדֶּת 69: בְּבִקְרָא 70 מְשַׁמְּיִין כָּל**

וְהָיוּ בְּנֵי הַגְּלִיּוֹת עוֹשִׁין שְׁנֵי יְמִים כְּדִי לְהַסְתַּלֵּק מִן הַסֶּפֶק, לְפִי שְׂלֹא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שְׂקֻדָּשׁוֹ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַיּוֹם, שְׂבַנֵּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין עַל הַחֲשָׁבוֹן וּמְקַדְּשִׁין עֲלָיו - אִין יוֹם טוֹב שְׁנֵי לְהַסְתַּלֵּק מִן הַסֶּפֶק, אֲלָא מְנַהֵג בְּלִבְד.

טו. **וּלְפִיכֶף אֲנִי אוֹמֵר, שְׂאִין מְעַרְבֵי אָדָם וּמְנַהֵג בְּזִמְן הַזֶּה, לֹא עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין וְלֹא עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא שְׂתוּפֵי מְבוֹאוֹת, וְאִינוּ מְעַשֵּׂר הַטְּבֵל עַל תְּנָאי; אֲלָא הַכֹּל מְעַרְבֵי יוֹם טוֹב בְּלִבְד 48.**

(48 ואף שמקור הדין הזה, להתנות תנאי על שני ימים-טובים של גלויות, הוא מדברי רבא, שהיה מהאמוראים האחרונים - הרי כתב רבינו בהל' קידוש החודש פ"ה ה"ג: "ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי הגמרא, בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית-דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי גמרא עד ימי אביי ורבא - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין". ואף שבגמרא מבוואר ב"עובדא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי", שהדין הזה נהג גם בימי רב אשי? - הרי כתב הרמב"ם בהקדמתו לספר 'משנה תורה' בסדר קבלת החכמים: "שמכלל החכמים שקיבלו מרבא, רב אשי ורבינא", אם כן היו גם הם בדורו של רבא שנהג עד אז סדר קביעת ארץ ישראל (מפרשי הרמב"ם). והראב"ד כאן כותב על חידושו של הרמב"ם בדין זה: "אף-על-פי שיש בדבריו כעין טעם, לא ראינו הגאונים הראשונים שחלקו בדבר זה, שהרי כל-שכן הוא, אם היום השני חול גמור הוא, בוודאי שיכול לעשות עירוב בשני ימים-טובים של גלויות". אבל דעת הרמב"ם היא שמכיון שאנחנו יודעים שהיום הראשון הוא יום-טוב ודאי, והשני נשאר ביידינו בתור מנהג, אם כן יש כאן יום-טוב ודאי מצד המנהג, ואי-אפשר להתנות עליו מספק - אם חול הוא.

טז. **כְּשֶׁם 49 שְׂמַצוּהָ לְכַבֵּד שְׂבַת וּלְעֲנָגָה, כֶּף כָּל יְמֵים טוֹבִים 50; שְׂנֵאָמֵר: לְקַדוֹשׁ הִ' מְכַבֵּד 51, וְכָל יְמֵים טוֹבִים נֵאָמֵר בְּהֵן: מְקַרָּא קִדְשׁ. וּכְבָר בְּאַרְבָּנָה 52 הַכְּפוּדָה 53 וְהָעֲנוּגָה 54 בְּהִלְכוֹת שְׂבַת. וּכְן 55 רְאוּי לְאָדָם שְׂלֹא יִסְעֵד בְּעֲרֵבֵי יְמֵים טוֹבִים מִן הַמְּנַהֵגָה 56 וְלִמְעַלָּה, כְּעַרְבֵי שְׂבַת, שְׂדָבָר זֶה בְּכֻלָּל הַכְּפוּדָה. וְכָל הַמְּבֹהָ אֶת הַמוֹעֲדוֹת 57, כְּאֵלוֹ נְטַפְּלֵם 58 לְעִבּוּדַת פּוֹכְבִים 59.**

(49 ביצה טו, ב. 50 מצוה לכבד ולענגם. 51 ולפני זה, כתוב "וקראת לשבת עונג", הרי כאן עונג וכבוד. והגאון האדרת' העיר (בהגהותיו על הרמב"ם) על האחרונים שהסתפקו אם יש מצות עונג ביום-טוב כמו בשבת, ולא הביאו דברי רבינו אלה. ועיין למעלה פ"ב ה"ט. 52 בהל' שבת פ"ל ה"ב. 53 לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין, להתלבש בכבדים נאים ובכסות נקיה (שם). 54 לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבוסם - הכל לפי ממונו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשִׁמְחָה וְאֶסְוִרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית, מִתֵּר לְסִפְד בְּהֵן
תְּלַמִּיד חֶכֶם בְּפָנָיו⁷⁴; אָבֵל לְאַחַר שְׂיִקְבָר - אֶסְוִר
לְסִפְדוֹ בְּהֵן. וְאִין צָרִיף לֹאמַר בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים,
בְּחִנְפָּה וּבְפּוֹרִים, שְׂסוּפְדִין בְּהֵן תְּלַמִּידי חֶכְמִים
בְּפָנָיו, אֶף-עַל-פִּי שְׂיָמִים אֵלוֹ אֶסְוִרִין בְּהֶסְפֵּד
וְתַעֲנִית; אָבֵל לְאַחַר הַקְּבוּרָה - אֶסְוִר לְסִפְד בְּהֵן.

(74 מועד קטן כז, ב: "אמר רב פפא: "אין מועד בפני תלמיד חכם".

כג. אִין⁷⁵ מְנַחֲיִין מִטַּת הַמַּת בְּרַחוּב בְּמוֹעֵד, שְׁלֵא
לְהַרְגִיל אֶת הַהֶסְפֵּד, אֶלֶא מִבֵּיתוֹ לְקַבְרוֹ⁷⁶. וְאִין⁷⁷
מִתְאַבְּלִין⁷⁸ בְּמוֹעֵד. וְכֵן אִין קוֹרְעִין וְלֹא מְבָרִין⁷⁹
וְלֹא חוֹלְצִין הַבְּתוּף⁸⁰ בְּמוֹעֵד עַל הַמַּת, אֶלֶא קְרוֹבִיו
שֶׁהֵן חֵיבִין לְהַתְּאַבֵּל עָלָיו⁸¹. וְאִם הִיא חֶכֶם⁸² אוֹ
אֶדָם בְּשָׂרָה⁸³, אוֹ שֶׁהִיא עוֹמֵד עָלָיו בְּשַׁעַת נְטִילַת
נְשָׂמָה - הָרִי זֶה קוֹרֵעַ עָלָיו בְּמוֹעֵד אֶף-עַל-פִּי
שְׂאִינּוֹ קְרוּבוֹ. וְאִין קוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי כָּלָל,
וְאֶפְלוֹ קְרוֹבִיו שֶׁל מַת.

(75 (משנה, מועד קטן כז, א. (76 כלומר כשהקבר מוכן (שו"ע או"ח סי' תקמז). (77 משנה, מועד קטן כד, ב. (78 לא חלה עליו אבילות, דמצוות-עשה של שמחת הרגל שהיא מצוה של רבים, דוחה אבילות שהיא של יחיד (מועד קטן יד:). (79 סעודה ראשונה שעושין לאבל אחרי הקבורה. (80 ועכשיו לא נהגו לחלוץ הכתף לאבילות אפילו בחול (שו"ע יו"ד סי' שמ). (81 הם שבעה קרובים. אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, ואשתו. (82 מועד קטן כה, א. (83 הגון (שם).

כד. נְשִׁים⁸⁴ בְּמוֹעֵד: בְּפָנֵי הַמַּת - מְעַנּוֹת, אָבֵל לֹא
מִטְּפָחוֹת וְלֹא מְקוֹנְנוֹת; נִקְבַר הַמַּת - אִינֵן מְעַנּוֹת.
בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וְחִנְפָּה וּפּוֹרִים: בְּפָנֵי הַמַּת - מְעַנּוֹת
וּמִטְּפָחוֹת, אָבֵל לֹא מְקוֹנְנוֹת. אִי זֶהוּ עֲנוּי? שְׂפֵלֶן
עוֹנוֹת כְּאַחַת. קִינָה? אַחַת אוֹמְרַת וְכֵלֶן עוֹנוֹת.
וְאֶסְוִר⁸⁵ לְאֶדָם שְׂיַעֲזוּרָה⁸⁶ עַל מַתוֹ קֹדֶם לְרַגְלֵי שְׁלֵשִׁים
יוֹם, כְּדִי שְׁלֵא יָבּוֹא הַרְגֵּל וְהוּא נֶעְצֵב, וְלָבוֹ דּוֹאֵג
וְכוֹאֵב מְזַכְרוֹן הַצַּעַר; אֶלֶא יִסִּיר הַדְּאָגָה מִלְּבוֹ, וְיִכּוֹן
דַּעְתּוֹ לְשִׂמְחָה⁸⁷.

(84 משנה, שם כה, ב. (85 משנה, שם ח, א. (86 הספד. (87 לקיים מצות התורה: "ושמחת בחגך".

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

פְּרָק שְׁבִיעִי

(1 נתבארו בו דיני חולו של מועד ולא נשלמו.

א. חֲלוּ² שֶׁל מוֹעֵד, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא נֹאמַר בּוֹ
שְׁבִתוֹ³ - הוֹאִיל⁴ וְנִקְרָא מְקַרְא קִדְשׁ⁵ וְהָרִי הוּא
זְמַן חֲגִיגָה בְּמִקְדָּשׁ⁶, אֶסְוִר בְּעֵשִׂית מְלֹאכָה⁷, כְּדִי

הָעַם לְבַתִּי כְּנִסְיוֹת וְלְבַתִּי מְדַרְשׁוֹת, וּמִתְפַּלְלִין
וְקוֹרִין בְּתוֹרָה בְּעֲנַן הַיּוֹם, וְחוֹזְרִין לְבַתִּיהֶם
וְאוֹכְלִין, וְהוֹלְכִין לְבַתִּי מְדַרְשׁוֹת, קוֹרִין וְשׁוֹנִין
עַד חֲצֵי הַיּוֹם, וְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם מִתְפַּלְלִין תְּפִלַּת
הַמְּנַחָה, וְחוֹזְרִין לְבַתִּיהֶן לְאָכַל וּלְשִׂתוֹת שְׂאָר
הַיּוֹם עַד הַלֵּילָה.

(67 ביצה טו, ב. (68 "כתוב אחד אומר (דברים טז, ח): "עצרת לה' אלקיך", וכתוב אחד אומר (במדבר כט, לה): "עצרת תהיה לכם", הא כיצד? רבי יהושע אומר: "חלקהו, חציו לה' וחציו לכם", חציו אוכל ושותה, וחציו יושב ושונה. (69 הדין. (70 במגילה כג, א אמרו: "ביום-טוב מאחרין לבוא" (לביית הכנסת). ועיין ב'פרישה' ל'טור' או"ח סי' תקכט סק"ה, ו'בבירור הלכה' למסכת ביצה טו: ציון ה.

כ. כְּשֶׁאֵדָם אוֹכַל וְשׁוֹתָה וְשִׂמְחָה בְּרַגְלֵי - לֹא
יִמְשֵׁף בִּינּוֹ וּבִשְׁחוֹק וְקִלּוֹת רֵאשׁ, וְיֹאמַר, שְׂפֵל
מִי שְׂיֹסִיף בָּזָה - יִרְפָּה בְּמַצּוֹת שְׂמֵחָה;
שְׁהַשְׁכֵּרוֹת וְהַשְׁחוֹק הַרְבָּה וְקִלּוֹת הָרֵאשׁ אֵינָה
שְׂמֵחָה, אֶלֶא הוֹלְלוֹת וְסִכְלוֹת, וְלֹא נִצְטוּינּוּ עַל
הַהוֹלְלוֹת וְהַסִּכְלוֹת, אֶלֶא עַל הַשְׂמֵחָה שְׂיֵשׁ בָּהּ
עֲבוּרַת יוֹצֵר הַכֹּל; שְׁנֹאמַר: תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ
אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרַב כָּל.
הָא לְמַדְתָּ, שְׁהַעֲבוּדָה בְּשִׂמְחָה. וְאִי אֶפְשֵׁר לְעַבֵּד
אֶת הַשֵּׁם לֹא מִתוֹךְ שְׁחוֹק וְלֹא מִתוֹךְ קִלּוֹת
רֵאשׁ וְלֹא מִתוֹךְ שְׁכָרוֹת⁷¹.

(71 ברכות לא, א.

כא. תִּיבִין⁷² בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בְּרַגְלִים,
שְׂיִהִיו מְסַבְּבִין וּמְחַפְּשִׁין בְּגִנּוֹת וּבְפִרְדָּסִים וְעַל
הַנְּהִרוֹת, כְּדִי שְׁלֵא יִתְקַבְּצוּ לְאָכַל וּלְשִׂתוֹת שֶׁם
אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְיִבּוֹאוּ לְיַדֵּי עֲבָרָה. וְכֵן יִזְהִירוּ בְּדָבָר
זֶה לְכָל הָעַם, כְּדִי שְׁלֵא יִתְעַרְבוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים
בְּבַתִּיהֶם לְשִׂמְחָה, וְלֹא יִמְשְׁכוּ בִּינּוֹ, שְׂמָא יָבּוֹאוּ
לְיַדֵּי עֲבָרָה⁷³.

(72 מקור הדברים בתוספתא (סוכה פ"ד ה"א): "בראשונה כשהיה שמחת בית השואבה, אנשים רואים מבפנים ונשים רואות כבחוץ, וכשראו בית-דין שהם באים לידי קלות ראש, עשו שלש גזוטראות בעזרה, כנגד שלש רוחות, ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין". (73 קידושין פא, א: "אמר אבין: סקבא דשתא - ירגלא" (ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה - ימות הרגל, שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונושאים ונותנים זה עם זה, רש"י).

כב. יָמִים שְׁבִין רֵאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְרֵאשׁוֹן
וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּפּוֹת, וְהֵן בְּגוֹלָה אַרְבַּעָה בְּתוֹךְ
הַפֶּסַח וְחִמְשָׁה בְּתוֹךְ הַחַג - הֵם הַנִּקְרָאִין חֲלוּ שֶׁל
מוֹעֵד, וְנִקְרָאִין מוֹעֵד. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם חֵיבִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיהיו אוכלין ושותין ושותין ושמחין ויגיעין בתורה? ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין".

ב. ואלו הן: כל מלאכה, שאם לא יעשה אותה במועד יהיה שם הפסד הרבה - עושין אותה, ובלבד שלא יהיה בה טרח הרבה. כיצד? משקין¹² בית השלחין¹³ במועד, אבל לא בית המשקה¹⁴; שאם לא ישקה בית השלחין, והיא הארץ הצמאה - יפסדו בו האילנות שבה. וכשהוא משקה אותה - לא ידלה וישקה מן הברכה¹⁵ או ממי הגשמים, מפני שהוא טרח גדול; אבל משקה הוא מן המעין¹⁶, בין שהיה בין שיצא לכתחלה¹⁷ - ממשיכו ומשקה בו. וכן כל פיוצא בזה.

(12) משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'. (13) אדמה שצמאה למים, ויש בה תעלות להשקאה. (14) שדה צמחים המסתפקת ממי גשמים. (15) מים מכונסין כבור עמוק, ויש טירחא גדולה לדלות ולשאוב משם המים. (16) ממשיך את המים לשם. (17) עכשיו מחדש.

ג. הופך¹⁸ אדם את זיתיו¹⁹ במועד, וטוחן אותן ודורף אותן, וממלא החביות ונהף²⁰ אותן, פדרף שהוא עושה בהל. כל שיש בו הפסד אם לא נעשה - עושה פדרפו, ואינו צריך שגוי. וכן²¹ מכןיס אדם פרותיו מפני הגנבים, ובלבד²² שיכניסם בצנעה²³; ושולה²⁴ פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד. וכן פרם שהגיע זמנו להבצר במועד - בוצרין אותו²⁵.

(18) משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד ב'. שכשנותנים הזיתים במעטן לאחר לקיטה וצוברן שם, מניחם כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן, ונותנן בבית הבר, והופכן וטוחנן. ואם לא עשה כן עכשיו נפסדים. (19) במשנה (שם) כתוב: "אם היו זיתיו הפוכים", אבל להפוך אותם לא הותר (השגות הראב"ד). אבל בברייתא שם לענין אבלות מפורש "זיתיו להפוך" (כן הנוסחא ברמב"ם פרק ה' מהלכות אבל הלכה י' ובעוד כמה מקורות, ראה מגיד משנה ומגדל עוז ושיטת רבינו ידידיה תלמיד רבינו יחיאל מפריש על מועד קטן וחיידושי הר"ן שם) והוא הדין לחול המועד (מגיד משנה). (20) וסותם. והוא במשנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. (21) משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. (22) ואם הוא דבר שאי אפשר לעשותו אלא בפרהסיא, הכל מותר בדבר האבד (רמ"א סימן תקל"ח). (23) החמירו כאן לעשות בצנעא מפני שאין ההפסד ברור, שאין זה ודאי שיבואו גנבים (מגיד משנה בשם רמב"ן). (24) מעלה ומוציא. (25) שברבר האבד מותר לעשות אפילו במחובר לקרקע (מגיד משנה).

ד. ואסור²⁶ לאדם שיתפנו ויאחר מלאכות אלו ופיוצא בהן ויניחם²⁷ כדי לעשותן במועד מפני שהוא פנוי. וכל המכונן מלאכתו והניחה למועד, ועשאה במועד - בית דין מאבדין²⁸ אותה ומפקירין

שלא יהיה פשאר ימי החל, שאין בהן קדושה פלל. והעושה בו מלאכה האסורה - מפין אותו מפת מרדות⁸, מפני שאסורו מדברי סופרים⁹. ולא פל מלאכת עבודה אסורה בו פיום טוב¹⁰, שסוף הענין בדברים שגאסרו בו - פדי שלא יהיה פיום חל¹¹ לכל דבר, לפיכך יש מלאכות אסורות בו ויש מלאכות מתרות בו.

(2) הם ימי החג שבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום השביעי בפסח, ושבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום השמיני בסוכות. (3) המורה לשבות ממלאכה. (4) בכ"י הגירסא: "יום טוב הוא הואיל ונקרא". (5) (מסכת חגיגה יח). שמשמעו קדשהו בעשיית מלאכה (רש"י), לנהוג בו קדושה שלא לעשות מלאכה. (6) קרבן חגיגה של יום טוב. (7) בירושלמי (מסכת פסחים פרק ד' הלכה א') מבואר כי יום שאדם מקריב קרבן בבית המקדש הוא אסור בעשיית מלאכה, ומוכיח את זה מתוך הכתוב: "אינו בדין שיהא קרבנך קרב ואתה עסוק במלאכה". ובחגיגה דף י"ח עמוד א' הובאו כמה מקורות. מן הכתוב שחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה (שמות פרק כ"ג פסוק י"ד): "את חג המצות תשמור שבעת ימים", "לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה". ועוד (ויקרא פרק כ"ג פסוק ד'): "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדים", אמר רבי עקיבא: "כמה הכתוב מדבר, אם ביום הראשון הרי כבר נאמר: "שבתון", ואם בשביעי הרי כבר נאמר: "שבתון", הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד, ללמדך שאסור בעשיית מלאכה". ועיין בספרי (פרשת ראה פרק ט"ז): "רבי שמעון אומר, פסח וחג (הסוכות) שאינם עונת מלאכה, אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה ימים, עצרת (שבועות) שהיא עונת מלאכה (קצירה), אינה אלא יום אחד, מלמד שהתורה חסה על ממונם של ישראל". הרי שחול המועד אסור בעשיית מלאכה. (8) מלקין אותו על שמר נגד דברי חכמים. (9) במסכת חגיגה שם: "כתוב (דברים פרק ט"ז פסוק ח'): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה", מה שביעי עצור (ממלאכה) אף ששת ימים עצורין, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה, אף ששת ימים עצורים בכל מלאכה? תלמוד לומר: "וביום השביעי עצרת", השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששת ימים עצורין בכל מלאכה, הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת". ויש מן הראשונים שסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן התורה. ראה בביאור הלכה סימן תק"ל. (10) וחמשה סוגי מלאכה מותרים בחול המועד. א. דבר האבד (אם לא יעשנו במועד יפסד הדבר). ב. צרכי מועד לאוכל נפש. ג. פועל שאין לו מה יאכל. ד. צרכי רבים. ה. מעשה הדיוט (שאינו מעשה אומן) - משנה ברורה סימן תק"ל. (11) ירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'): "אמר רבי אבא בר ממל: "אילו היה מי שימנה אתי התרתי שיהיו עושין מלאכה בחול המועד, כלום אסור לעשות מלאכה אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפסד אבל אם מביא הפסד אינו צריך שינוי שהרי כל דבר האבד אינו צריך שינוי (כמו שכתב למעלה הלכה ג') וכל שכן אם גורם הפסד במעשיו, ועיין כסף משנה.

ז. כְּבָשִׁים⁴³ שְׂיֻכּוֹל לְאָכַל מִהֶן בַּמוֹעֵד - כּוֹבֵשָׁן, וְשֹׂאֵינָן רְאוּיִין אֲלָא לְאַחַר הַמוֹעֵד - אֲסוּר לְכַבֵּשָׁן. וְצַד אֲדָם דְּגִימַם כֹּל שְׂיֻכּוֹל לְצוּדוֹ⁴⁴, וּמוֹלֵחַ⁴⁵ הַכֹּל בַּמוֹעֵד; שְׁהָרִי אֶפְשָׁר שְׂיֻכּוֹל מִהֶן בַּמוֹעֵד, אִם יִסְחַט אוֹתָן בְּיַד פְּעָמִים רַבּוֹת עַד שְׂתִירְכָנוּ.

(43) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') והם פירות, ירקות ודגים, שדרך לכבשם במים ובחומץ. (44) ואפילו אם הוא צד יותר מכדי הצורך במועד, מותר, מכיון שאין כל דג שוה בטעמו אחד להשני, ועל כל צידה יש לומר אולי ימצא משובחים יותר לכבוד המועד (מגן אברהם או"ח תקל"ג). (45) (מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') לפי הלשון השנית שם.

ח. מְטִילִין⁴⁶ שֹׁכֵר בַּמוֹעֵד לְצַרְף הַמוֹעֵד; וְשֹׁלָא לְצַרְף הַמוֹעֵד - אֲסוּר. אֶחָד שֹׁכֵר תְּמָרִים וְאֶחָד שֹׁכֵר שְׁעוּרִים⁴⁷. אַף-עַל-פִּי שֵׁישׁ לוֹ יִשָּׁן, מְעָרִים⁴⁸ וְשׁוֹתָה מִן הַחֲדָשׁ, שֹׂאֵין הַעֲרָמָה זֹו נִפְתָּר לְרֹאשָׁה. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(46) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (47) שיש שם טירחא מרובה. (48) לומר שהחדש טוב לו יותר. ואף שבגמרא שם חלקו חכמים על רבי יוסי בר יהודה ואמרו: "אין מערימין בכך" (הראב"ד בהשגות) - הרמב"ם פסק כסתמא דגמרא במסכת שבת דף קל"ט עמוד ב' שכיון שאין הערמה זאת ניכרת, מותר (מגן אברהם שם סימן תקל"ג).

ט. כֹּל⁴⁹ מְלֹאכּוֹת שֶׁהֵן לְצַרְף הַמוֹעֵד, כְּשִׁעוּשֵׁין אוֹתָן אֲמַנְיָהּ⁵⁰ - עוֹשִׂין בְּצַנְעָה. פְּיָצֵד? הַצִּדִּים וְהַטּוֹחֲנִין וְהַבּוֹצְרִין לְמַכֵּר בְּשׁוּק - הָרִי אֵלּוּ עוֹשִׂין בְּצַנְעָה לְצַרְף הַמוֹעֵד. וְאִם עָשָׂה לְצַרְף הַמוֹעֵד וְהוֹתִיר - הָרִי זֶה מְתָר.

(49) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). (50) האומנים רגילים לעשות הרבה ביחד, ולכן עליהם לעשות מלאכתם בצנעא, כי הרואה לא יכיר שעושה לצורך המועד, אבל ההדיוט כשהוא עושה לצורך המועד אינו עושה בשיעור מרובה, לכן מותר לו לעשות אף בפרהסיא (פוסקים).

י. עוֹשִׂין כֹּל צְרִכֵי הַרְבִּים בַּמוֹעֵד⁵¹. פְּיָצֵד? מִתְקַנֵּים קַלְקוּלֵי הַמַּיִם שֶׁבְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וּמִתְקַנֵּין אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הַרְחוּבוֹת. וְהוֹפְרִים לְרַבִּים בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וְכוּרִין⁵² לְהֵן נְהוֹרוֹת כְּפִי שִׁשְׁתּוֹ מִימֵיהֶן. וְכוֹנְסִים מַיִם לְבוֹרוֹת וּמְעָרוֹת שֶׁל רַבִּים, וּמִתְקַנֵּין אֶת סְדְקֵיהֶן⁵³. וּמְסִירִין אֶת הַקּוֹצִין מִן הַדְּרָכִים, וּמוֹדִדִין אֶת הַמְקַנְאוֹת⁵⁴, וְכֹל מְקַנְהוֹ

אוֹתָהּ לְכַל. וְאִם²⁹ בְּנוֹן מְלֹאכְתּוֹ וְמָת - אֵין קוֹנְסִין בְּנוֹ אַחֲרָיו, וְאֵין מְאָבְדִין אוֹתָהּ מִמְנוֹ³⁰; וְאֵין מוֹנְעִין הַבֵּן מִלְעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מְלֹאכְהָ בַּמוֹעֵד כְּפִי שֹׁלָא תֵאבֵד.

(26) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (27) שאפשר לו לעשות את המלאכה בשאר ימות השנה, לפני המועד או לאחריו, והוא מצמצם אותה למועד. (28) "וכולן אם כווננו מלאכתן במועד יאבדו" (שם). וסובר ה"מ"ך שהפירוש הוא שמונעין אותו מלעשות המלאכה ומניחין את הדבר להיפסד. וקריאת מלה זו היא: יאבדו, אבל רבינו סובר כי "יאבדו" פירושו שהבית דין מאבדין אותו ומפקירין את הדבר, וקריאת מילה זו יאבדו. וראיה לדברי רבינו מהגמרא (שם): "רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטי זימניה (לקטוף הפירות) בחולא דמועדא, קטפיה. לשנה (אחרת) שהיה כולי עלמא לפרדיסייהו לחולא דמועדא, אפקריה רבי ינאי לפרדיסא ההוא שתא", הרי שבית דין מפקירין למי שמכוון מלאכתו במועד (תוספות יום טוב). (29) (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). (30) בכ"י הגירסא: "ואין מאבדין את ממנו".

ה. מִי³¹ שְׁצַרְפֵי לְתַפֵּר לוֹ בְּגָד אוֹ לְכַנּוֹת לוֹ מְקוּם בַּמוֹעֵד³²; אִם הָיָה הַדְּיוֹט וְאֵינוֹ מְהִיר בְּאוֹתָהּ מְלֹאכְהָ³³ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ פְּדִרְכּוֹ; וְאִם הָיָה אֲמֵן מְהִיר - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ מְעֲשֶׂה הַדְּיוֹט. פְּיָצֵד? בְּתַפְרֵהָ - מְכַלִּיבִים³⁴, וּבְכַנּוּן³⁵ - מַנִּיחַ אֲבָנִים וְאֵינוֹ טָח בְּטִיט עַלְיָהֶן, וְשָׁף³⁶ וְשָׁדְקֵי הַקְּרָקַע³⁷ וּמַעְגִּילָה בְּיַד וּבְרַגְלָה³⁸, כְּעֵין שְׁמַעְגִּילִים בְּמַחְלָצִים³⁹. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(31) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (32) לצורך המועד. (33) מי שאינו מהיר במלאכה סימן שאינו אומן (הגר"א). (34) מרחיק התפירות זו מזו, כמו שיני הכלב. (35) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'). (36) מחליק וסותם. (37) של הגג. (38) שיעשה ברגל החלקת הטיח, כדרך שרגילים לעשות בכלי, אבל לא יעשנו בכלי (מהריט"ץ). (39) כלי שמחליקים בו הטיט בגגות.

ו. מִי⁴⁰ שְׁהִיתָה לוֹ תְּבוּאָה מְחַבְּרָת לְקַרְקַע, וְאֵין לוֹ מַה שְׂיֻכּוֹל בַּמוֹעֵד אֲלָא מְמָנָה - אַף-עַל-פִּי שֹׂאֵין כְּאֵן הַפְּסֵד⁴¹, אֵין מְצַרְכִּין אוֹתוֹ לְקַנּוֹת מַה שְׂיֻכּוֹל מִן הַשּׁוּק עַד שְׂתִירְכָנוּ אַחַר הַמוֹעֵד, אֲלָא קוֹצֵר וּמְעַמֵּר וְדָשׁ וְזוֹרָה וּבוֹרֵר וְטוֹחֵן מַה שֶׁהוּא צָרִיף, וּבִלְבָד שֹׁלָא יְדוּשׁ בְּפָרוֹת; שֶׁכֹּל דְּבָר שֹׂאֵין בוֹ הַפְּסֵד⁴² - צָרִיף לְשִׁנּוֹת. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(40) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (41) (מסכת מועד קטן שם): "רב חצרו ליה חצא (= קצרו לו קציר) בחולא דמועדא - דחיטי - דלא הוה פסיד (שדה חיטה שאינה נפסדת אם לא יקצרוה עכשיו) ואין לו מה יאכל הוה (לא היה לו מה לאכול)". (42) שעל ידי השינוי אינו מביא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁצַרְיָהּ לְלוֹת בְּמוֹעֵד, וְלֹא הֶאֱמִינוּ הַמַּלְוֶה בְּעַל־פֶּה - הָרִי זֶה כּוֹתֵב שְׁטֵר חוֹב. וְכֵן כּוֹתְבִין גִּטִּין וְקִדּוּשֵׁי נְשִׁים וְשׁוֹבְרִין וּמִתְנַתִּין; שֶׁכָּל אֶלּוֹ כְּצַרְכֵי רַבִּים הֵן.⁶³

60) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד ב'). ואף כאן הטעם הוא מפני שכל אלה מעשי בית דין וכצורך רבים הם (עיי' מגיד משנה). 61) אם שני הצדדים רוצים להתדיין במועד, אבל לולא כן אין הבית דין קובע זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי "מפני שהעם טרודים במועדות" (רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כ"ה הלכה ט'). 62) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ח עמוד ב'). 63) ויש אומרים שההיתר בכל אלה הוא מפני שהם כדבר האבוד (ראב"ד ועוד).

יג. וְאִסּוּר⁶⁴ לְכַתֵּב בְּמוֹעֵד אֶפְלוּ סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת. וְאִין מְגִיהִין⁶⁵ אֶפְלוּ אוֹת אַחַת בְּסֵפֶר הַעֲזָרָה⁶⁶, מִפְּנֵי שֶׁזוֹ מְלֹאכָה שְׂאִינָה לְצַרְף הַמוֹעֵד⁶⁷. אֲבָל כּוֹתֵב אֲדָם תְּפִלִּין וּמְזוּזָה לְעֶצְמוֹ⁶⁸, וְטוֹזָה תְּכַלֵּת לְבַגְדוֹ. וְאִם אִין לוֹ מָה יֵאָכֵל - כּוֹתֵב וּמוֹכֵר לְאַחֲרִים כְּדֵי פְּרִיטוֹ.

64) (משנה שם). 65) לתקן טעות שבספר. 66) שממנו מגייהם ספר תורה של המלך (למעלה פרק ז' מהלכות ספר תורה הלכה ב' ולהלן פרק ג' מהלכות מלכים הלכה א'). 67) מכיון שיש לציבור ספר תורה אחר לקרוא בו יום טוב. אבל אם אין להם ספר אחר, מותר לכתוב ולהגיה, כדי שיהיה לציבור במה לקרוא (כסף משנה). 68) שצריך להם לתפליין לאחר המועד מיד.

יד. וּמִתְרִי⁶⁹ לְכַתֵּב אֲגָרוֹת שֶׁל שְׂאֵלֶת שְׁלוֹם⁷⁰ בְּמוֹעֵד, וְכוֹתֵב חֲשׁוֹנוֹתָיו וּמַחֲשָׁב יְצִיאוֹתָיו; שֶׁכְּתִיבוֹת אֵלּוּ אִין אֲדָם נִזְהָר בְּתַקּוּנָן מְאֹד⁷¹, וְנִמְצְאוּ כְּמַעֲשֵׂה הַדְּיוּט בְּמִלְאֲכוֹת⁷².

69) (משנה שם). 70) הן "אגרות של רשות" שבמשנה שם. 71) בכ"י התיבה הזאת איננה. 72) ולדעת הראב"ד ההיתר באלה הוא מטעם שהוא דבר האבד שאולי לא ימצא אחר כך מי שיוליך את המכתב.

טו. עוֹשִׂין⁷³ כָּל צַרְכֵי הַמֵּת⁷⁴ בְּמוֹעֵד. גּוֹזִיזִין שְׁעָרוֹ, וּמְכַבְּסִין כְּסוּתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ אֲרוֹן. וְאִם לֹא הָיוּ לָהֶם נְסָרִים - מְבִיאִין קוֹרוֹת וְנוֹסְרִין מֵהֵן נְסָרִים בְּצַנְעָה בְּתוֹף הַבַּיִת⁷⁵. וְאִם הֵיחָד⁷⁶ אֲדָם מְפָרְסֵם - עוֹשִׂין אֶפְלוּ בְּשׁוֹק⁷⁷. אֲבָל אִין כּוֹרְתִין עֵץ מִן הַיַּעַר לְנֹסֵר מִמֶּנּוּ לַיְהוּדִים לְאֲרוֹן, וְאִין חוֹצְבִין אֲבָנִים לְבָנוֹת בֶּהֶן קֶבֶר.

73) (מסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). 74) כמו לתפור תכריכין ואפילו אם הוא מעשה אומן (פרי מגדים). 75) שהמת נמצא שם, שיודעים שנעשה לצורך המת. 76) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ו'). 77) שהכל יודעים שבשכיל המת נעשה. "ומה שבזמן הזה רגילין לתקן הארון בחצר בית הכנסת אף על פי שהמת

שְׁנִמְצָא חֶסֶר - מְרַגְלִין⁵⁵ לוֹ מִים וּמִשְׁלִימִין לוֹ שְׁעוֹרוֹ.

51) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). משום שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ממלאכה ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר "קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קריא" (קדירה של שותפים אינה לא חמה ולא קרה - הרא"ש). ולפי זה יש אומרים שאם יש מנהיג אחד שהרשות בידו לעשות לבדו, אסור לו לכוון מלאכתו במועד, אלא יעשו המלאכה בשאר ימות השנה (מגן אברהם סימן תקמ"ד). 52) חופרין. 53) "ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלה (להסיר הקוצין והמכשולות) שכל דמים ששפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאלו הם שפכו, תלמוד לומר (דברים) פרק י"ט פסוק י'): והיה עליך דמים" (מסכת מועד קטן דף ה' עמוד ב'). 54) לראות אם יש בהם שיעור טהרה = ארבעים סאה. 55) ממשיכין.

יא. וְיוֹצְאִין⁵⁶ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין לְהַפְקִיר אֶת הַכְּלָאִים⁵⁷. וּפּוֹדִין⁵⁸ אֶת הַשְּׂבוּיִים וְאֶת הַעֲרֻכִין וְאֶת הַחֲרָמִים וְאֶת הַהֲקֵדוֹת, וּמִשְׁקִין אֶת הַסּוּטוֹת, וְשׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה, וְעוֹרְפִין אֶת הַעֲגֻלָּה, וְרוֹצְעִין עֶבֶד עֲבָרִי, וּמְטַהְרִין אֶת הַמְּצָרַע, וּמְצַיְנִין עַל הַקְּבָרוֹת שֶׁמָּחוּ גַּשְׁמִים אֶת צִיּוֹן, כְּדֵי שִׁיפְרְשׁוּ מֵהֵן הַכֹּהֲנִים; שֶׁכָּל אֶלּוֹ צַרְכֵי רַבִּים הֵן.⁵⁹

56) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). 57) לעקור את הכלאים מהשדות. התיירו זה בחול המועד משום שאז בטלים הפועלים ממלאכה, והם נשכרים בזול, וממעות תרומת הלשכה של ההקדש שילמו להם (גמרא) וכל מה שאפשר לחסוך כסף להקדש עושים (רש"י). 58) מקור הלכה זו בירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ב'. 59) "שכל שבית דין נזקק לעשותו, צורך רבים הוא" (מאירי מסכת מועד קטן דף ב' עמוד א' ד"ה ועושין כל צרכי רבים) ובכלל זה ערכין חרמין והקדשות שצריכין ב"ד (פרק ח' מהלכות ערכין הלכה ב') וכן השקאת סוטה (פרק ג' מהלכות סוטה הלכה א') ועריפת עגלה (פרק ט' מהלכות רוצח הלכה א') ורציעת עבד (פרק ג' מהלכות עבדים הלכה ט'). ואילו פדיון שבוים הוא צורך רבים ממש וטהרת המצורע אף היא לצורך רבים למעט טומאה מישראל, ושריפת פרה לטהר את ישראל. ועיי' ריטב"א בתחלת מסכת מועד קטן.

יב. וְדָנִים⁶⁰ דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁶¹ וְדִינֵי מְפוֹת וְדִינֵי נְפֻשׁוֹת בְּמוֹעֵד. וּמִי שֶׁלֹּא קָבַל עָלָיו הַדִּין - מְשַׁמְתִּין אוֹתוֹ בְּמוֹעֵד. וְכִשֶּׁם שֶׁדִּינֵן בְּמוֹעֵד, כִּף כּוֹתְבִין מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין וְכָל הַדּוּמָה לוֹ⁶². כִּיצַד? כּוֹתְבִין הַדִּינִין אֲגָרוֹת שׁוֹם שֶׁשָּׂמוּ לְבַעַל חוֹב, וְאֲגָרוֹת שֶׁמְכָרוּ בֶּהֶן לְמִזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, וְשִׁטְרֵי חֲלִיצָה וּמְאוּנִין, וְכָל הַדּוּמָה לָהֶן מְדַבְּרִים שְׁצַרְיָכִים הַדִּינִין לְכַתְּבָם כְּדֵי שִׁיזְכְּרוּם, כְּגוֹן טַעֲנוֹת בְּעַלֵי דִינֵין אוֹ דְּבָרִים שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמַן עָלַי, אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוֹן לִי. מִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ספר ג' ת"ש) שאלה כ]. (89) וכיון שבערב יום טוב כלו לו שבעה, ובכניסת יום טוב נתבטלה ממנו אבילות שלשים, מותר לו להסתפר בחול המועד, מאחר שהיה אנוס ולא יכול להסתפר לפני החג שהיה שבת (כסף משנה). (90) במועד, או בערב יום טוב סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות להתגלח לפני החג. (91) שאסור להתגלח כל זמן שהוא בנידוי. (92) או נדר.

יט. וכלן⁹³ שהיה להן פנאי לגלח קדם הרגל ולא גלחו - אסורין. אבל הנזיר והמצרע שהגיע זמן תגלחתן - בין בתוך המועד, בין קדם הרגל - אף-על-פי שהיה להם פנאי, מתירין לגלח במועד, שלא ישהו קרבנותיהן⁹⁴. וכל היוצא⁹⁵ מטמאתו לטהרתו⁹⁶ - מתיר לגלח במועד. וקטן⁹⁷ שגולד - בין במועד, בין לפני המועד⁹⁸ - מתיר לגלחו במועד⁹⁹. ואנשי¹⁰⁰ משמר ששלמה משמרתן בתוך המועד - מתירין לגלח, מפני שאנשי משמר אסורין לגלח בשבת שלהן¹⁰¹.

(93) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). (94) שאין מביאים קרבנותיהם אלא אחרי התגלחת (רש"י). (95) במשנה (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'): "והנזיר והמצרע מטומאתו לטהרתו". אבל הרמב"ם בפירושו המשנה הביא: "והעולה מטומאתו לטהרתו" וכן הוא בכמה נוסחאות (בדק"ס). (96) והטמא אינו מתקשט כל ימי טומאתו ואינו מתגלח (מגיד משנה). [וכן הוא בספר המצוות (עשין קיב): "וטמא טמא יקרא - שכל טמא צריך שיכריז על עצמו הטומאה, וזה שישים לעצמו הכרה יודע בה שהוא טמא". ובחינוך (מצוה קסט): "שיעשה בגופו עניין שיזכר לבני אדם בו שהוא טמא ויסורו ממנו", ובתשובת הגאון (תשובות הגאונים מן הגניזה הוצאת גינצבורג עמ' 38): "הזב כו' ואל יקשט את עצמו אלא יהא מנוול במראהו". וראה בהקדמת כתבי מכוון הרי פישל עמ' 12 להגר"ש ליברמן]. (97) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א'). (98) יש אומרים שכל זמן שאינו בן י"ג שנה מותר לגלחו במועד (פרי מגדים). (99) שכיון שאינו חייב במצוות לא שייך לגזור עליו שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. (100) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). (101) מבואר ברמב"ם פרק א' מהלכות ביאת מקדש הלכה י"ב: "ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבת (= בשבוע שלהם) כדי שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין".

כ. מתיר¹⁰² לטל שפה בחלו של מועד, ולטל צפרנים ואפלו בכלי. ומעברת האשה שער מבית השחי ומבית הערוה, בין ביד בין בכלי; ועושה¹⁰³ פל תקשיטיה במועד: פוחלת¹⁰⁴ ופוקסת¹⁰⁵, ומעברת סרק על פניה, וטופלת עצמה בסיד¹⁰⁶, וכיוצא בו; והוא, שתוכל לקפלו¹⁰⁷ במועד¹⁰⁸.

(102) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א'). (103) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (104) לשים צבע כחול

בחצר אחרת, מפני שאין עם רב עתה מיראל ביחד, וכשיש מת בעיר כולם יודעים, והמתים כולם חשובים כמת מפורסם וליכא חשדא" (הגהות מיימוניות).

טז. אין⁷⁸ רואין את הנגעים במועד, שמא ימצא טמא ונמצא חגו נהפך לאבל⁷⁹. ואין נושאים⁸⁰ נשים ולא מיבמין במועד, כדי שלא תשתפח שמחת החג בשמחת הנשואין. אבל מחזיר את גרושתו⁸¹, ומאוסין⁸² נשים במועד, ובלבד שלא יעשה סעדת ארוסין ולא סעדת נשואין⁸³; שלא יערב⁸⁴ שמחה אחרת בשמחת החג.

(78) (משנה במסכת מועד קטן דף ז' עמוד א'). (79) שהרי נוהגים בו כמה דיני אבלות (פרק י' מהלכות טומאת צרעת הלכה ו'). (80) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (81) שאינה שמח עמה כל כך (רש"י). (82) ומותר להתקשר בתנאים לשידוך וגם לעשות סעודה שאינו אירוסין ממש (מור וקציעה). (83) שעל ידי אלו תשתכח שמחת החג ממנו כמבואר בראש ההלכה הזאת. (84) "שנאמר מלא שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת" (פרק י' מהלכות אישות הלכה י"ד וכן הוא בירושלמי).

יז. אין⁸⁵ מגלחין ואין מכבסין במועד, גזרה שמא ישהה אדם עצמו לתוך המועד, ויבוא יום טוב הראשון⁸⁶ והוא מגול. לפיכך, כל מי שאי אפשר לו לגלח ולכבס בערב יום טוב - הרי זה מתיר לכבס ולגלח במועד.

(85) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). (86) עיקר הקפידא הוא ביום טוב הראשון וכן כתב בפירושו המשנה והיינו משום שהוא מן התורה לכבד ולענג אותו כמבואר בפרק הקודם (מעשה רוקח).

יח. פיצד⁸⁷? אבל שחל שביעי שלו להיות ביום טוב⁸⁸, או שחל להיות בערב יום טוב והרי הוא שבת⁸⁹ שאי אפשר לגלח; והבא ממדינת הים⁹⁰ - והוא, שלא יצא להטיל, אלא לסחורה וכיוצא בה; והיוצא מבית השביה ומבית האסורים; ומי שהיה מנדה⁹¹, ולא התירוהו אלא במועד; ומי שנשבע⁹² שלא לגלח ושלל לכבס, ולא נשאל להקם להתיר נדרו אלא במועד - הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד.

(87) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). (88) לא לענין גילוח מדובר כאן, שהרי באופן זה אין הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים, אלא לענין כיבוס שאינו אסור אלא בתוך שבעה, שכיון שהיה אסור לכבס בערב יום טוב מותר לו לכבס בחול המועד (כסף משנה). [ועיין בהקדמת מעשה רוקח בשם חידושי משקין להר' חיים בר' דוד תלמיד הרשב"א מה שכתב בשם רבינו הרמב"ם בזה ועיין עוד בשו"ת ר' יהושע הנגיד נכדו של הרמב"ם ("קובץ על יד"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

127) שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו והיו רגילים להרבות בו בסעודות (מגיד משנה, ועיין שיטה על מועד קטן שם).
128) ובשמים (משנה ברורה סימן תקל"ט). 129) שאינם מתקיימים והכל יודעים שקונים אותם לצורך אותו יום.

כד. פל¹³⁰ שאסור לעשותו במועד - אינו אומר לנקרי לעשותו; וכל שאסור לעשותו במועד, אם אין לו מה יאכל - הרי זה עושה כדי פרנסתו. וכן עושה סחורה כדי פרנסתו. ומתיר לעשיר לשכר פועל עני שאין לו מה יאכל, לעשות מלאכה שהיא אסורה במועד, כדי שיטל שכרו להתפרנס בו. וכן לוקחין דברים שאינם לצורך המועד מפני צורך המוכר שאין לו מה שיאכל¹³¹.

130) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). 131) "אף אם יש לו כלי בית למכור, מותר לו לעבוד, אבל אם יש לו סחורות למכור, לא נקרא אין לו מה לאכול" (בית יוסף או"ח סימן תקמ"ג).

כה. שוכרין¹³² השכיר על המלאכה במועד לעשותה לאחר המועד¹³³, ובלבד שלא ישקל וישלא ימדד ולא ימנה פדריך שהוא עושה בחל. נכרי שקבל קבלת¹³⁴ מישראל, אפלו היה חוץ לתחום¹³⁵ - אינו מניחו לעשותו במועד; שהכל יודעין שמלאכה זו של ישראל, ויחשדו אותו שהוא שכר את הנכרי לעשות לו במועד, שאין הכל יודעין ההפך שיש בין השכיר¹³⁶ ובין הקבלן¹³⁷, ולפיכך אסור.

132) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). 133) שמתנה עמו בפירוש שיעשה המלאכה אחרי המועד.
134) בקבלנות, לבנות ביתו של ישראל. 135) שהרי במועד מותר ללכת מחוץ לתחום ויראו שהנכרי עובד בשביל ישראל, בניגוד לשבת שאסור לצאת חוץ לתחום ולפיכך מותר להניח לקבלן הגוי לעשות מלאכה חוץ לתחום (פרק ו' מהלכות שבת הלכה י"ד). 136) שכיר יום שאסור על פי הדין מפני שהוא שלוחו של ישראל.
137) שעושה על דעת עצמו ולא כשלוחו של ישראל.

פרק שמיני

1) נתבאר בו דיני חולו של מועד. ונסתיים הפרק בביאור ערבי ימים טובים, מה הן במלאכה. ובפרט דיני ערב הפסח שדינו חלוק מן השאר.

א. נהרות² המושכין מן האגמים³ - מתיר להשקות מהן בית השלחין במועד; והוא, שלא פסקו⁴. וכן הברכות, שאמת המים עוברת⁵ ביניהן - מתיר להשקות מהן. וכן ברכה שנטפה מבית השלחין, ועדין היא נוטפת - מתיר להשקות ממנה בית השלחין אחרת; והוא, שלא פסק המעין המשקה בית השלחין העליונה⁶.

על העיניים. 105) לשים צבע אדום על הלחיים. 106) להעביר שערות. ואף על פי שהיא מתנוולת עכשו - תשמח אחר כך בעידון הבשר. 107) בכ"י הגירסא: "לקלפו". 108) שאם לא כן אסור, שהרי היא מנוולת בכל ימי המועד ולא תהא מעודנת אלא לאחר המועד.

כא. הנזבים¹⁰⁹ והנבות והגדות והיולדות וכל העולים מטמאה לטהרה¹¹⁰ בתוך המועד - הרי אלו מתרין לכבס. ומי שאין לו אלא חלוק אחר¹¹¹ - הרי זה מכבסו במועד. מטפחות הידים¹¹² ומטפחות הספרים¹¹³ ומטפחות הספג¹¹⁴ - הרי אלו מתרין לכבס במועד. וכן¹¹⁵ פלי פשתן - מתיר לכבסן במועד, מפני שצריכין כבוס תמיד, אפלו נחכבסו ערב יום טוב.

109) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א').
110) וצריכים להחליף בגדיהם שנשמאו. 111) שכיבס אותו לפני המועד. 112) שמנגבים בו ידים.
113) שכורכין בהם ספרי קודש. ויש קוראים "הספרים" והיינו שכל המסתפרים בהיתר כמבואר למעלה (מגיד משנה). 114) שמתנגבים בו בצאתם מהמרחץ.
115) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א').

כב. אין¹¹⁶ עושין סחורה¹¹⁷ במועד, בין למכור בין לקנות. ואם היה דבר האבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות או שירות¹¹⁸ שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול¹¹⁹ או לקחו ביקר - הרי זה מתיר לקנות או למכר. ואין¹²⁰ לוקחין בתים¹²¹ ועבדים ובהמה אלא לצורך המועד¹²².

116) (מסכת מועד קטן דף י' עמוד א'). 117) מפני הטורח (מגן אברהם). 118) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'). 119) ואם לא יקנה מהם יימנע מריוח ואף זה הוא כדבר האבוד. ויש סוברים שאין זה דבר האבוד כיון שאינו מפסיד מן הקרן (מגיד משנה). 120) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). 121) בכ"י הגירסא: "בתים אבנים ועבדים". 122) אבל ההרויה אסור ואע"פ שכתב רבינו בסמוך שמותר לקנות להרויה - אלו יש להם פרסום גדול בקנייתם ויש בזה ולזול המועד (מגיד משנה).

כג. מוכרי¹²³ פרות, פסות ובלים - מוכרין בצנעה¹²⁴ לצורך המועד. פיצד? אם היתה החנות פתוחה לזוית או למבוי¹²⁵ - פותח פדרכו, ואם היתה פתוחה לרשות הרבים - פותח אחת ונועל אחת¹²⁶. וערב יום טוב האחרון של חג הסוכות¹²⁷ מוציא ומעטר את השוק בפרות, בשביל כבוד יום טוב. מוכרי תבלין¹²⁸ - מוכרין פדרכן בפרהסיא¹²⁹.

123) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב').
124) לפי שהם דברים המתקיימים ואין היכר שהוא לצורך המועד. 125) שאינו מפולש לרשות הרבים. 126) פותח דלת אחת ונועל דלת אחת, משום כבוד המועד (רש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רב להשקותה (מגיד-משנה). (25) לזלף את השדה בהשקייה מועטת בשביל הירקות. (26) ואף שלדברי רבי אליעזר בן יעקב, שפסק הרמב"ם כמותו: "ובלבד שלא ישקה את כל השדה", יש איסור גם להרביץ את השדה? יש לומר שכאן מדובר בבית השלחין, שאם לא יזלף מים - יפסיד הזריעה והוא דבר האבד ומותר (מגיד-משנה).

ד. זְרָעִים²⁷ שְׁלֹא שָׁתו מִלְפָּנֵי הַמוֹעֵד - לֹא יִשְׁקֶם בַּמוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרִיכִין מִים רַבִּים, וַיָּבֵא לְיַדֵּי טָרַח יוֹתֵר²⁸. וּמִתֵּר²⁹ לְהִסָּב אֶת הַנְּהָר מִמְּקוֹם לְמִקוֹם וּלְפָתַח נְהָר שְׁנֹסְתָם. בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעְרוֹת שֶׁל יַחֲדָי, אִם הֵיָה צְרִיךְ לָהֶם³⁰ - חוֹטְטִין³¹ אוֹתָן, וְשֹׁפִין³² אֶת סִדְקֵיהֶם; אֲכָל אֵין חוֹפְרִין אוֹתָן לְכַתְחֵלָה. וְכוֹנְסִים לְתוֹכָם מִים, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ צְרִיךְ לָהֶן. וְעוֹשִׂין³³ נִבְרָכָת³⁴ בַּמוֹעֵד.

(27) משנה, מועד קטן ה, ב. (28) וטירחה יתירה אסורה אף במקום הפסד (כסף-משנה). (29) מועד קטן ד, ב. (30) לשתייה. (31) מנקין. (32) וסותמין. (33) (משנה במועד קטן ח:). (34) בריכת מים לכביסה. וכן פירש רש"י. ולאלה שהיתרום חכמים לכבס (למעלה פ"ז הלכה כא) והוא לצורך המועד (מגיד משנה).

ה. עֹבְרִים³⁵ שֶׁהֵן מִפְּסִידֵין אֶת הָאֵילָנוֹת - צְדִין אוֹתָן בַּמוֹעֵד. בְּשֵׂדֵה הָאֵילָן - צֵד פְּדָרְפוֹ. פִּיצֵד? חוֹפֵר וְתוֹלֵה הַמְצוּדָה. וְאִם³⁶ הֵיָה שְׂדֵה לְבָן³⁷ סְמוּדָה לְשֵׂדֵה הָאֵילָן - צְדִין אוֹתָן בְּשֵׂדֵה הַלְבָן בְּשָׁנוֹי, פְּדֵי שְׁלֹא יִפְנֹסוּ לְשֵׂדֵה הָאֵילָן וַיַּחֲרִיבוּהָ. וְכִיצֵד צֵד בְּשָׁנוֹי? נוֹעֵץ שְׁפוּד בְּאַרְץ, וּמִפֶּה בְּקָרְדֵם, וְאַחַר כֵּן מִנְתָּקוֹ, וְנִמְצָא מִקוּמוֹ גִּמְא.

(35) משנה, מועד קטן ו, ב. ושם כתוב: "צדין את האישות ואת העכברים", אישות היא חפרפרת, חיה קטנה שמקלקלת את האילנות על ידי חפירותיה בשדות. (36) כדעת חכמים במשנה שם, שבשדה לבן לא הותר אלא שלא כדרכו, ודוקא הסמוכה לשדה אילן, שכן הוא בברייתא (שם ז). לפי נוסחת רבינו שם (עיין מגיד-משנה). אבל לפי נוסחתנו בברייתא שם, מדברת המשנה בשדה לבן הסמוכה לעיר. ולפי"ז פסקו הרי"ף והרא"ש שבשדה לבן הסמוכה לשדה אילן, מותר לצוד אותן כדרכן, ואם אינה סמוכה לשדה אילן - צדין אותן על ידי שינוי. (37) שדה תבואה שאין שם צל אילנות, נקראת שדה לבן.

ו. פְּתַל גִּנָּה שְׁנַפְלָה³⁸ - בּוֹנֶהוּ מַעֲשֵׂה הַדְּיוּט³⁹, או גּוֹדֵר אוֹתוֹ בְּקָנִים וְגִמְא וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲשֵׂה לְגַג - בּוֹנֶה אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה הַדְּיוּט⁴⁰. אֲבָל פְּתַל חֶצְרָה⁴¹ שְׁנַפְלָה - בּוֹנֶהוּ פְּדָרְפוֹ. וְאִם הֵיָה גּוֹהָה⁴² - סוֹתְרוֹ מִפְּנֵי הַסְּפָנָה, וּבוֹנֶהוּ פְּדָרְפוֹ.

(38) מועד קטן ו, ב. שאין כאן חשש של הפסד גדול אם יכנסו בה בני אדם (רש"י). (39) שמניח אבנים זו על גבי זו, ואינו טח בטיט (פירוש המשניות, וכן הוא בגמרא).

(2) מועד קטן ד, א. (3) נחלי מים מכונסים. (4) שאינם פוסקים בשום פעם אלא מושכים תמיד מן האגם, ואין לחשוש שמא יצטרכו למלא בכד ולהשקות, שזוהי טירחה יתירה. (5) אבל בריכות שאין אמת המים עוברת על ידן - אסור להשקות מהן השדות, כי אחר שיוצאו כל המים, יצטרך להביא מים בדלי ממקום אחר, והיא טירחה יתירה בחול המועד - שאסורה. (6) אבל אם פסק המעיין, יש לחשוש שיצטרך להביא מים בדלי ממעיין אחר, ואסור בחול המועד שהוא טירחה יתירה.

ב. עֲרוּגָה⁷ שֶׁחֲצִיָּה נְמוּף וְחֲצִיָּה גְבוּהָ⁸ - לֹא יִדְלֶה מִמְּקוֹם נְמוּף לְהִשְׁקוֹת מְקוֹם גְבוּהָ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרַח גְּדוֹל. וּמִתֵּר מִים לְהִשְׁקוֹת הַיְרֻקוֹת פְּדֵי לְאֲכָלָן⁹ בַּמוֹעֵד; וְאִם בְּשִׁבְלֵי לְפִתּוֹן - אֲסוּר¹⁰.

(7) מועד קטן ד, א. (8) וכל-שכן כשהן שתי ערוגות ואחת גבוהה מחבריתה, אין דולין מהתחונה להשקות העליונה ('משנה ברורה' ס"י תקלז). (9) שיהיו ראויין לאכילה ועומדין לימכר לצורך אכילה במועד (ריטב"א). (10) שלגבי אוכל נפש או מכשיריו, התיירו חכמים גם טורח גדול בחול המועד, אבל כדי להשביחן אסור לעשות טירחה יתירה שאין זה צורך המועד (רמב"ן).

ג. אֵין¹¹ עוֹשִׂין עוֹגְיוֹת¹² בְּעֶגְרֵי הַגְּפָנִים פְּדֵי שִׁתְּמָלֵאוֹ מַים. וְאִם הֵיוּ עֲשׂוּיוֹת וְנִתְקַלְקְלוּ¹³ - הֵרִי זֶה מִתְקַנְנֵם¹⁴ בַּמוֹעֵד. וְכֵן אִמֵּת הַמַּים¹⁵ שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ - מִתְקַנְיִן אוֹתָהּ בַּמוֹעֵד. פִּיצֵד? הֵיָתָה עֲמָקָה טַפְחִים¹⁶ - חוֹפֵר בָּהּ עַד שֶׁשָּׂהָה¹⁷; הֵיָתָה עֲמָקָה טַפְחִים¹⁸ - מַעֲמִיקָה עַד שֶׁבָּעָה¹⁹. וּמוֹשְׁכִין²⁰ אֶת הַמַּים²¹ מֵאֵילָן לְאֵילָן²², וּבִלְבָד שְׁלֹא יִשְׁקֶה אֶת כָּל הַשְּׂדֵה²³. וְאִם הֵיָתָה שְׂדֵה לַחָה - מִתֵּר לְהִשְׁקוֹת אֶת כָּלָהּ²⁴. וּמִרְבִּיצִין²⁵ אֶת הַשְּׂדֵה בַּמוֹעֵד²⁶. שֶׁכָּל הַדְּרָרִים הָאֵלוֹ אֵין בְּהֵן טָרַח יוֹתֵר.

(11) משנה, מועד קטן ב, א. (12) חפירות. (13) אבל לא נסתמו לגמרי. (14) אבל אסור להעמיקן יותר משהיו בתחילה (מגיד-משנה, ועיין ביאורי הגר"א ס"י תקלז ס"ו, וב"א של אברהם' לבעל 'פרי מגדים' סק"ה). (15) תעלה להוליך מים בשדה ממקום למקום, ונקראת אמת המים מפני שרוחבה ועומקה היו אמה = ששה טפחים. (16) 10 סנטימטר לאחר הקלוקל. (17) טפחים, שהוא שיעור אמה כמו שהיתה מקודם, ואסור להעמיקה יותר (ריטב"א). יוצא שמעמיק בחפירה חמישה טפחים. (18) לאחר הקלוקל, ואילו קודם לכן היתה עמוקה שבעה טפחים. (19) שהוא מעמיק חמישה טפחים. (20) משנה, מועד קטן ו, ב. כדברי רבי אליעזר בן יעקב. (21) עושיין חפירה סביב האילן למלאות מים. (22) שהאילנות צריכים השקייה כביט השלחין (למעלה פ"ז ה"ב). (23) בשדה הבעל ("בית המשקה" כלשון רבינו למעלה פ"ז ה"ב) הדברים אמורים, והאילנות לא יפסדו על-ידי מניעת ההשקייה על כל השדה ('נמוקי יוסף'). (24) שכיון שהיתה לחה מקודם, אין טורח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנְּטִיעוֹת, וְלֹא מְגַזְמִין⁵⁶; אֲבָל סִכִּין אֶת הָאֵילָנוֹת וְאֶת הַפְּרוֹת⁵⁷ שֶׁבְּהֵן בְּשִׁמְן, וְעוֹקְרִין⁵⁸ אֶת הַפֶּשֶׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְחֻפְּהָ⁵⁹ בָּהּ בְּמוֹעֵד, וְקוֹצְרִין אֶת הַפְּשׁוֹת⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהַטִּילָה לְשֶׁכֶר בְּמוֹעֵד. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(54) עבודה זרה נ, ב. ליטול התולעים מן האילנות – משום שהוא טירחה יתירה ('מגן אברהם'). (55) להדביק זבל באילנות, במקום שנקלף הקליפה, ואף כאן ישנה טירחה יתירה. (56) לקצץ מענפי האילנות, וגם זו טירחה יתירה. (57) כדי שנוכל לאכלם במועד. אבל בלא זה – אסור, שאינו נעשה אלא להשביח הפירות ('מעשה רוקח', ועיין לחם-משנה). (58) מועד קטן יב, ב. (59) לכסות בו פירות השטוחים לייבש. (60) מין צמח שבפרחיו משתמשים לבישול השכר (=הבירה).

יא. אִין⁶¹ מְכַסֵּין אֶת הַצֵּאן לְדִיר⁶² כְּדִי שֶׁיִּזְבְּלוּ אֶת הַקֶּרְקַע, שֶׁתִּירֵי הוּא מְדִיר שְׂדֵהוּ בְּמוֹעֵד; וְאִם בָּאוּ מְאֲלִיָּהֶן - מִתֵּר. וְאִין מְסִיעִין אוֹתוֹ, וְאִין מוֹסְרִין לְהֵן שׁוֹמֵר⁶³ לְנֹעַר⁶⁴ אֶת הַצֵּאן. הִזְיָה שְׂכִיר שֶׁבֵּת⁶⁵, שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, שְׂכִיר שְׁבוּעָה⁶⁶ - מְסִיעִין אוֹתוֹ⁶⁷, וְשׁוֹכְרִין שׁוֹמֵר לְנֹעַר אֶת צֵאֲנָם מִמְּקוֹם לְמְקוֹם כְּדִי שֶׁיִּזְבְּלוּ כָּל הַשְּׂדֵה. הַזְּבֻל⁶⁸ שֶׁבְּחֹצֵר - מְסַלְקִין אוֹתוֹ לְצַדְדֵי⁶⁹; וְאִם נַעֲשֶׂה חֹצֵר כְּרֶפֶת כְּקָרֵן⁷⁰ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְאַשְׁפָּה.

(61) מועד קטן יב, א. (62) שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם, וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזדבל כל השדה. (63) גוי. (64) מוליכין ממקום למקום, מתוך כך הגללים מתנערים מהן והשדה מזדבל. (65) נשכר לכל השבוע, ולא לאותו היום בלבד. (66) שבע שנים. (67) מכיון שהוא בהבלעה. (68) פסחים נה, ב. (69) ואין מוציאין אותו. (70) שנתרבה הזבל בחצר.

יב. הַמְּשׁוּהָ⁷¹ פְּנֵי הַקֶּרְקַע: אִם מִתְּפֹן לְתֵּן מְקוֹם, שֶׁיַּעֲמִיד בּוֹ כְּרִי שֶׁל תְּבוּאָה⁷² אוֹ שֶׁיְדוּשׁ בּוֹ⁷³ - מִתֵּר; וְאִם נִתְּפֹן לְעֲבֹדַת הָאֶרֶץ - אֲסוּר. וְכֵן הַמְּלַקֵּט עֲצִים מִתּוֹךְ שְׂדֵהוּ: אִם לְצַרְף עֲצִים⁷⁴ - מִתֵּר; וְאִם לְתֵּן הַקֶּרְקַע - אֲסוּר. וְכֵן הַפּוֹתֵק⁷⁵ מִים לְגִנָּה, אִם נִתְּפֹן שֶׁיִּכְנְסוּ הַדְּגִים⁷⁶ - מִתֵּר; וְאִם לְהַשְׁקוֹת הָאֶרֶץ - אֲסוּר. וְכֵן הַקּוֹצֵץ חֲרִיּוֹת מִן הַדֶּקָּל: אִם נִתְּפֹן לְהַאֲכִיל לְבִהְמָה⁷⁷ - מִתֵּר; וְאִם נִתְּפֹן לְעֲבֹדַת הָאֵילָן - אֲסוּר. וּמִמְעֵשֵׂיו יִפְר לְאִי זֶה דְּבָר הוּא מִתְּפֹן.

(71) מועד קטן י, ב. (72) כגון שמשווה את כל השדה ('אור"ח סי' תקלו). (73) ראה למעלה פ"ז ה"ו, שמותר לזרש במועד לצורך המועד. וכמו כן מותר להשוות פני הקרקע שידוש בו תבואה לצורך המועד. (74) כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים ('אור"ח שם). (75) פותח. (76) כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו המים, ולמטה מקום

(40) ואם הוא גג שרגילים להשתמש בו, ויש כאן מצוות "ועשית מעקה לגגך", מותר לעשות המעקה כדרכו ('ביאור הלכה' סי' תקמ בשם הריטב"א). (41) שיש חשש של גנבים, ודבר האבד אינו צריך שינוי (למעלה פ"ז ה"ג, ולהלן ה"ז). (42) נוטה ליפול.

ז. בּוֹנֵה⁴³ אֲדָם אֲצֻטָּא⁴⁴ לִישָׁב אוֹ לִישָׁן עָלֶיהָ. הַצִּיר וְהַצְנוּר⁴⁵ וְהַקּוֹרָה⁴⁶ וְהַמְנַעוּל וְהַמְפַתַּח שְׁנִשְׁבְּרוּ - מִתְּקַנָּן בְּמוֹעֵד כְּדִרְכּוֹ, בֵּין בְּשֶׁל בְּרִזָּל בֵּין בְּשֶׁל עֵץ; שְׂזֵה הַפֶּסֶד גְּדוֹל הוּא, שְׂאֵם יִנִּיחַ הַפֶּתַח פְּתוּחַ וּדְלָתוֹת שְׁבוּרוֹת - נִמְצָא מֵאֲבָד כָּל מֵה שֶׁבִּפְתֵי. וַיִּכְבֵּר בְּאַרְנוֹת⁴⁷: כָּל שֵׁישׁ בּוֹ הַפֶּסֶד - אִינוֹ צָרִיף שְׁנוּי⁴⁸.

(43) מועד קטן י, ב. (44) ספסל. ויש אומרים שלא התירו אלא במעשה הדיוט כמו במעקה (מגיד-משנה, רמב"ן, וכ"ה במאירי). (45) חור שבאסקופה התחטונה שהדלת סובבת בו. (46) המשקוף. (47) למעלה פ"ז ה"ג. (48) ואפילו אם נשברו מלפני יום-טוב, אם לא היתה לו האפשרות לתקנם לפני יום-טוב. אבל אם כיוון מלאכתו במועד – אסור ('אור"ח סי' תקמ).

ח. אִין⁴⁹ חוֹפְרִין קְבֵר לְהִיּוֹת מוֹכֵן לְמַת שְׁיִמּוֹת⁵⁰, וְאִין בּוֹנֵין אוֹתוֹ; אֲבָל אִם הָיָה עֲשׂוּי - הָרִי זֶה מִתְּקַנָּן בְּמוֹעֵד. פִּיּוּצָא? מוֹסִיף בְּמִדְתּוֹ אוֹ מְקַצֵּר מִמִּדְתּוֹ, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה נְכוּן לְעַת שֶׁיִּקְבֵּר בּוֹ.

(49) משנה, מועד קטן ח, ב: "אין חופרין כוכין וקברות במועד". ובגמרא שם: "כוכין בחפירה וקברות בבנין". ולכן כתב רבינו: "אין חופרין – ואין בונים". ומפרש רבינו משנה זו שהמדובר בכוכין קבר למתים שימותו (וכן הוא בפירוש המשניות). אבל הראב"ד שואל על זה, מסיפא: "אבל אם הי' עשוי – מתקנו במועד", ואם לפני שמת, למה התירו? (50) אבל אם כבר מת, עושים לו כל צרכו.

ט. אִין⁵¹ מְפַנֵּין אֶת הַמַּת וְלֹא אֶת הַעֲצָמוֹת מִקְבֵּר לְקְבֵר, וְלֹא מִמְּכַבֵּד לְבִזוּי וְלֹא מִבִּזוּי לְמְכַבֵּד. וְאֲסוּר לְעֲשׂוֹת כֵּן לְעוֹלָם בְּשָׂאֵר הַיָּמִים⁵², אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה מְפַגְּהוּ בְּתוֹךְ שְׁלוֹ⁵³ - מְפַגְּהוּ בְּשָׂאֵר הַיָּמִים אֲפִלּוּ מִמְּכַבֵּד לְבִזוּי.

(51) משנה, מועד קטן ח, א. כרבי יוסי. (52) 'ירושלמי' מועד קטן, סוף פ"ב). "יש מי שכתב הטעם לפי שהבלבול קשה למתים, מפני שמתיראין מיום הדין, וזכר לדבר (איוב ג, יג): "ישנתי אז ינוח ליי", ושמואל אמר: "למה הרגזתני לעלות?" ואני אומר שאם זה הוא הטעם, אפילו לפנות לתוך שלו היה אסור, אלא עיקר הטעם משום בזיון המת" (הרדב"ז בפ"ד מהלכות אבל ה"טו). (53) "שערב לו לאדם שיהיה נח אצל אבותיו" ('ירושלמי'), וכתב הרמב"ן שהוא-הדין שלהעלותו לארץ ישראל – מותר, וכן אם מתחילה היה דעתם לפנותו – מותר.

י. אִין מִתְּלִיעִין⁵⁴ אֶת הָאֵילָנוֹת, וְלֹא מְזַהֲמִין⁵⁵ אֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ב דמועד קטן. ואף-על-פי שבשבת ויום-טוב אסור שמא יבוא לידי שחיקת סממנים (פכ"א מהל' שבת ה"כ). ויש אומרים שבחול המועד מותר אפילו לשחוק הסממנים שהרי הוא לצורך המועד (פרי מגדים, ועיין 'תוספות' מ"ק י:).

טז. אין¹⁰² מפנין¹⁰³ מחציר לחציר¹⁰⁴ במועד, ולא מפעורה לנאה ולא מנאה לכעורה¹⁰⁵; אבל מפנה הוא מבית לבית באותה חצר. ומביאין פלים שהן לצרף המועד מבית האמן, פגון פרים וכסותות וצלוחיות; אבל פלים שאינן לצרף המועד, פגון מתרשה מן הלוטש או צמר מבית הצבע - אין מביאין¹⁰⁶. ואם אין לאמן מה יאכל - נתן לו שכרו ומניחין אצלו. ואם אינו מאמינו - מניחין בבית הסמוך לו. ואם חושש להם שפא יגנבו - מפנין לחצר אחרת. אבל לא יביא לביתו, אלא בצנעה¹⁰⁷.

(102) משנה, מועד קטן יג, א. (103) כלים. (104) דרך רשות הרבים. (105) ב'ירושלמי' (סוף פ"ב) מתיר לפנות משל אחרים לחצר שלו אפילו מנאה לכעורה, ששמחה היא לאדם שדר בתוך שלו (הראב"ד, ועיין מגיד-משנה). (106) משום טירחא שלא לצורך (רש"י). וה'מגן אברהם' מפרש משום שיחשדו אותו שתיקנו במועד. (107) ושואל ה'מגן אברהם': אם אין לאומן מה יאכל, למה לא יביאם בפרהסיא, שהרי מותר לתת לו מלאכה לעשות? ובכת"י חסרות שתי תיבות הללו "אלא בצנעה".

יז. אסור¹⁰⁸ לעשות מלאכה בערבי זמנים טובים מן המנחה ולמעלה¹⁰⁹, כמו ערבי שבתות. וכל העושה מלאכה בהן - אינו רואה סימן ברכה לעולם. וגוערין בו ומבטלין אותו פעל פרחו, אבל אין מפין אותו מפת מרדות, ואין צריך לומר שאין מנדין אותו¹¹⁰. חוץ מערב הפסח אחר חצות, שהעושה בו מלאכה אחר חצות - מנדין אותו, ואין צריך לומר שפפין אותו מפת מרדות, אם לא נדהו. לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי זמנים טובים, מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן¹¹¹.

(108) פסחים ג, ב. (109) מנחה קטנה, שהיא שעתיים וחצי לפני סוף היום. (110) שהרי נידוי חמור ממכת מרדות (פסחים נב. ולמעלה פ"א הכ"ב). (111) ש'אינו בדין שתהא עסוק במלאכה וקרנבן קרב' (ירושלמי' פסחים פ"ד ה"א). וכיון שנאסר אז, בזמן המקדש - אסור לעולם ('תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום).

יח. לפיכך¹¹² יום ארבעה עשר בניסן אסור בעשיית מלאכה מדברי סופרים כמו חלו של מועד¹¹³. והוא קל מחלו של מועד¹¹⁴, ואינו אסור אלא מחצי היום ולמעלה, שהוא זמן השחיטה; אבל מהגז החמה¹¹⁵ עד חצי היום - תלוי במנהג: מקום שנהגו לעשות - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין¹¹⁶.

שיצאו המים (או"ח שם). (77) כגון שקוצץ כולן מצד אחד (או"ח שם). ובכת"י הגירסא: "לבהמתו".

יג. תנור⁷⁸ וכירים, שאפשר שייבשו ולאפה בהן במועד - עושין; ואם לאו - אין עושין אותן⁷⁹. ובין כף ובין כף⁸⁰ - בונין⁸¹ על חרש של תנור ועל הפירה הטפלה שלהן. ומסרגין⁸² את המטות, ונוקדין⁸³ את הרחים, ופותחין להן עינין⁸⁴, ומעמידין⁸⁵ אותן, ובונין אמת המים⁸⁶ של רחים⁸⁷.

(78) מועד קטן יא, א. (79) ואם צריך לתנור לחם מפני הקור - מותר, שהכל חולים אצל צינה. וכן אם נשבר החלון וסובל מחמת הקור - מותר לתקן אותו ('משנה ברורה' סי' תקמ). (80) בין אם יתייבשו ובין אם לא יתייבשו, לפי שאפשר לאפות עליהם אף אם לא נתייבשה הטפילה ('משנה ברורה'). (81) הטפילה, כלומר מתקנים את הטיח שעל התנור. (82) אורגים (משנה, מועד קטן ח:). כתנא קמא. ובטעם ההיתר, יש אומרים מפני שהוא לצורך המועד (רבינו ירדיה ב'שיטה' על מועד קטן) ומסרגין הוא מעשה הדיוט (רבינו ירוחם). ויש אומרים מפני שהוא דבר האבד (רא"ש) ואין צריך שינוי. (83) מנקין (מועד קטן י:). (84) חור. (85) מתקנים אותם על עמדם. (86) שמגלגלים את הריחיים. (87) כל ארבעת הדברים הללו הם לצורך אוכל נפש, ולכן נעשים כדרכם בלי שינוי (מגיד-משנה).

יד. זופתין⁸⁸ את החבית, כדי שלא יפסד היין⁸⁹. וזופתין את הבקבוק, מפני שאין בו טרחה⁹⁰. וסותמין פי החבית של שכר, כדי שלא תפסד. ומחפין⁹¹ את הקציעות⁹² בקש, כדי שלא יאבדו. ומרפכין⁹³ את הבגדים בידים, מפני שהוא מעשה הדיוט. אבל אין עושין קשרין⁹⁴ בית הידים, מפני שהוא מעשה אמן. וכן כל פיוצא בזה.

(88) מועד קטן יב, א. (89) אף-על-פי שיש בו טורח. (90) אף-על-פי שאין בו הפסד רב. (91) מכסין (מועד קטן יג:). (92) פירות השטוחים לייבש. (93) מועד קטן י, א. (94) לתקן את הקמטים.

טו. קוצצין⁹⁵ צפרנין⁹⁶ חמור של רחים⁹⁷, ובונין אבוס לכהמה. וסוס שירפב עליו - מתר לטל צפרניו ולסרקו כדי לזפותו⁹⁸. ואין מרביעין⁹⁹ בהמה במועד, אבל¹⁰⁰ מקיזין לה דם, ואין מונעין ממנה רפואה. וכל מאכלות ומשקים שאינן מאכל בריאים אלא לרפואה - מתר לאדם לאכלן ולשתותן במועד¹⁰¹.

(95) מועד קטן, שם. (96) וכן לשים ברולים על הפרסות ('תוספות'). (97) והוא לצורך המועד, כי הצפרנים מעכבות הליכת החמור. ויש אומרים שצריך לעשות מעשה הדיוט (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). (98) שהוא צרכי רכיבה. (99) מועד קטן יב, א. מפני שאפשר לעשותו אחר המועד. (100) מועד קטן, שם. (101) רבינו אלפסי בשם התוספתא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁיִשְׁבָה עַל הַבִּיצִים שֶׁלֶּשָׁה יָמִים¹²⁸ אִו יָתֵר, וְמִתָּה - מוֹשִׁיבֵינָא אַחֲרַת תַּחְתִּיתָּהּ בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר, פְּדֵי שְׂלֵא יַפְסְדוּ הַבִּיצִים. וּבְמוֹעֵד¹²⁹ אֵינן מוֹשִׁיבֵינָא¹³⁰. אָבֵל אִם בְּרָחָה בְּמוֹעֵד מֵעַל הַבִּיצִים - מִחֲזִירֵינָא אוֹתָהּ לְמִקּוּמָהּ.

(112 פסחים נ, א. 113) מועד קטן יג, א. 114) ראה להלן הכ"א. (115) אבל לפני הנץ החמה מותר במלאכה ואין בזה שום מנהג, כרבי יהודה (פסחים ב:;) וכבית הלל (פסחים נה.). (116) [במנהג זה של מניעה ממלאכה לפני חצות היום, אין הטעם משום קרבן פסח, שהרי אינו קרב אלא לאחר חצות (ועיין 'תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום). ומצאנו בבבלי (מועד קטן יג.) שטעם "המנהג הוא: "משום צורך יום-טוב" כדי להכין צרכי יום-טוב או שיתעסק בצרכי פסחו בזמן בית המקדש או בזמן הזה בצרכי מצה ומרור והכשר כליו וביעור חמץ" (ריטב"א שם). וכן פירש"י (פסחים נ. במשנה). ולפי זה, אין שום מחלוקת בין רש"י והרמב"ם, שהרמב"ם כתב טעמו של הירושלמי' לאחר חצות היום, ורש"י כתב טעמו של ה'בבלי' לקודם חצות היום, וה'מגיד משנה' עשאים כחלוקים, ודבריו צ"ע].

(125) משנה, פסחים נה, ב. (126) מוציאים אותו במגריפה. (127) לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות, אבל לתת ביצים תחתן - אסור ולא כרש"י (מגיד-משנה). (128) וכבר נפסדו הביצים מאכילה ואינן ראויות אלא לדגירה. (129) בחול-המועד. (130) תרנגולת אחרת תחתיה, מפני שספק הוא אם תשב על ביצים שכבר הוחמו תחת תרנגולת אחרת, ובערב פסח שאינו חמור כחול-המועד - הקילו בספק זה (מגיד-משנה).

סליקו להו הלכות שביתת יום טוב

הלכות חמץ ומצה

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׂמוּנָה מְצוֹת. שְׁלֹשׁ מְצוֹת עֲשָׂה, וְחֶמֶשׁ מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פְּרָטָן: (א) שְׂלֵא לֶאֱכֹל חֶמֶץ² בְּיוֹם אַרְבַּעַת-עָשָׂר מִחֲצוֹת הַיּוֹם וְלִמְעֻלָּה. (ב) לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר בְּיוֹם אַרְבַּעַת-עָשָׂר. (ג) שְׂלֵא לֶאֱכֹל חֶמֶץ כֹּל שְׁבַעַת. (ד) שְׂלֵא לֶאֱכֹל תַּעֲרֵבַת חֶמֶץ כֹּל שְׁבַעַת. (ה) שְׂלֵא יִרְאֶה חֶמֶץ כֹּל שְׁבַעַת. (ו) שְׂלֵא יִמְצֵא חֶמֶץ כֹּל שְׁבַעַת³. (ז) לֶאֱכֹל מִצָּה פְּלִילֵי הַפֶּסַח. (ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאוֹת מְצִירִים בְּאוֹתוֹ הַלֵּילָה. וּבִיאור מְצוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

יט. וְאַפְלוּ בְּמִקּוּם שְׁנֵהֲגוּ לַעֲשׂוֹת - לֹא יִתְחַיֵּל¹¹⁷ בְּתַחֲלָה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְגַמְרָה קֹדֶם חֲצוֹת; אָלֵא שְׁלֹשׁ¹¹⁸ אֲמִנִּיּוֹת בְּלֶבֶד הֵן, שְׂמִתְחַיֵּלִין בָּהֶם בְּמִקּוּם שְׁנֵהֲגוּ לַעֲשׂוֹת¹¹⁹, וְעוֹשִׂין עַד חֲצוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הַחֲטִיטִין וְהַסַּפְרִיין וְהַכּוֹבֵסִין. אָבֵל שְׂאֵר אֲמִנִּיּוֹת - אִם הִתְחַיֵּל בָּהֶן קֹדֶם אַרְבַּעַת עָשָׂר, הוּא שְׂיִגְמַר עַד חֲצוֹת; שְׂאִין הָעֵם צְרִיכִין לְשְׂאֵר אֲמִנִּיּוֹת צֶרֶף הַרְבָּה.

(117) משנה, פסחים נה, א. (118) מפני שהעם צריכים להם הרבה. (119) והראב"ד מפרש המשנה הנ"ל של "שלוש אומניות", במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה. ועיין 'מגיד משנה'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכות חמץ ומצה"

שמו של החג בכל התורה חג המצות, ואנו קורין אותו חג הפסח כי השי"ת מספר שבחן של ישראל שלא התמהמהו ואמרו היאך נצא למדבר, ואנו מספרים שבחו של השי"ת אשר פסח על בתי ישראל במצרים (קדושת לוי, פר' בא). וי"ל שהנהיגו שם חג הפסח וזכר למקדש (עטר זקנים), אבל ראה שמות (לד, כה): זבח חג הפסח - ובת"א שם "תרבי נכסת פיסחא" ובתרגום יונתן כתב: "יו"ט קדימא דפסחא". ומה שקרא הרמב"ם הלכות אלו בשם הלכות חמץ ומצה הוא מטעם שיטתו הכללית המדברת בחיובי הגברא שבמועדים, ועיין הביאור בזה ריש ספר זמנים לפירושו הפסוק שבריש הספר - "נחלתי עדותך לעולם כו".

(לקוטי שיחות חלק י"ב עמוד 160 הערה ד"ה חג המצות מתוך רמב"ם "פרס המלך")

כ. ההולף¹²⁰ מְמַקֵּם שְׁעוֹשִׂין לְמִקּוּם שְׂאִין עוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה בִּישׁוּב¹²¹, מִפְּנֵי הַמַּחְלָקָת; אָבֵל עוֹשֶׂה הוּא בַּמְדָּבָר. וְהַהוֹלֵף מְמַקֵּם שְׂאִין עוֹשִׂין לְמִקּוּם שְׁעוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה. נוֹתֵנִין עָלָיו חֲמֵרֵי מְקוּם שְׂיִצֵּא מִשָּׁם, וְחֲמֵרֵי מְקוּם שֶׁהָלֵף לָשָׁם. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן לֹא יִתְרָאֵה בְּפְנֵיהֶם שֶׁהוּא בָּטֹל מִפְּנֵי הָאִסוּר¹²². לְעוֹלָם אֵל יִשְׁנֶה אֲדָם¹²³, מִפְּנֵי הַמַּחְלָקָת. וְכֵן¹²⁴ מִי שֶׁדַּעַתוֹ לְחֹזֵר לְמִקּוּמוֹ - נוֹהֵג כְּאֲנָשֵׁי מְקוּמוֹ, בֵּין לְהַקֵּל בֵּין לְהַחְמִיר. וְהוּא, שְׂלֵא יִתְרָאֵה בְּפְנֵי אֲנָשֵׁי הַמְּקוּם שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הַמַּחְלָקָת.

(120) משנה, פסחים נ, א. (121) או בתוך התחום של אותו הישוב ('מגן אברהם'). (122) ואז אין מחלוקת - שיאמרו שאין לו מלאכה לעשות (גמרא). (123) ממנהג המקום. (124) צריך לומר "וכן כל מי", כלומר שלא דוק בענין זה של ערב פסח, אלא בכל מנהג ומנהג הדין כן (משנה ברורה' סי' תסח ס"ק כב).

כא. מוֹלִיכִין¹²⁵ וּמְבִיאִין פְּלִים מִבֵּית הָאֱמֵן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר אַחֲרֵי חֲצוֹת, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָן לְצֶרֶף הַמוֹעֵד. וְגוֹרְפִין¹²⁶ זָבֵל מִתַּחַת רִגְלֵי בְּהֵמָה, וּמוֹצִיאִים אוֹתוֹ לְאִשְׁפָּה. וּמוֹשִׁיבֵינָא¹²⁷ שׁוֹבְכִין לְתַרְנַגּוּלִים. תַּרְנַגְלַת

(1) כולל גם איסור הנאה, שאף היא בכלל אכילה, כמבואר להלן (הלכה ב). (2) חמשת מיני דגן שהם: חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון, כשמתערבים בימים באים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על הלאו של "בל יראה ובל ימצא", אלא מוטלת עליו המצה של השבתת החמץ (וראה למעלה הערה ג, ולהלן פ"ג ה"ח, ובמגיד-משנה). (20 פסחים ה, ב. 21) ולמה לא יעבור על שלשה לאוין, שהרי כתוב גם (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ"? (כסף-משנה) - כבר כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (שורש התשיעי) כי כל "לאו" שלא בא לתוספת ענין ולחדש איזה דבר נוסף בדבר זה, אינו נחשב ל"לאו" יתירא, שלא בא אלא לחזק אותו הלאו בעצמו ולא להוסיף עליו "לאו" נוסף (הגרי"ב). (22) משנה, ביצה ב, א. (23) כתב הראב"ד שאע"פ שלענין שיעוריהם שוים הם - יש הבדל ביניהם, שהרי חמץ שנפסל מאכילת כלב - אינו זקוק לבערו, ושאר שנפסל מאכילת כלב - חייב לבער, שכך שנינו בתוספתא (ביצה פ"א): "איזהו שאור? המחמץ את אחרים. חמץ? שנתחמץ מידי אחרים, מאימתי קרוי שאור? משיפסל מלאכול לכלב" (ועיין במגיד-משנה וכסף-משנה).

ג. אינו²⁴ לוקה²⁵ משום 'לא יראה' ו'לא ימצא' אלא-אם-כן קנה חמץ בפסח²⁶ או חמצו, פדי שיעשה בו מעשה. אבל אם היה לו חמץ קדם הפסח, ובא הפסח ולא בערו, אלא הניחו²⁷ ברשותו - אף-על-פי שעבר על שני לאוין, אינו לוקה מן התורה, מפני שלא עשה בו מעשה²⁸, ומפני אותו מפת מרדות²⁹.

(24) תוספתא, מכות פ"ד ה"ה. (25) מלקות ארבעים. (26) מן הגוי. ואף-על-פי שהחמץ בפסח אסור בהנאה, וכל דבר שאסור בהנאה אינו בר קנין - כל זמן שהוא ביד גוי הוא ראוי להיות מותר בהנאה אחר הפסח כדין חמץ של גוי, ולכן חלה עליו המכירה (ר"ן בפ"ג דע"ז). (27) השאירו. (28) וכלל הוא בכמה מקומות, שאין חייבים מלקות על לאו שאין בו מעשה. ואף שיש כאן "עשה" של תשבתו שאור מבתיכם, והרי הוא לאו הניתק לעשה, ואין לוקין עליו גם בשעה מעשה (משנה-למלך)? יש לומר, שכיון שמצוות-עשה של תשבתו היא בערב פסח, והלאו של כל יראה ובל ימצא הוא בתוך הפסח, הרי הוא "לאו שקדמו עשה", שאינו בגדר לאו הניתק לעשה, ולוקים עליו ('סדר המשנה'). (29) עונש מדרבנן על מרדו שעבר על איסור תורה.

ד. חמץ³⁰ שעבר עליו הפסח, אסור בהנחה לעולם³¹. ודבר זה קנס הוא מדברי סופרים³², מפני שעבר על 'בל יראה' ו'בל ימצא', אסוריהו אפלו הניחו בשגגה או באנס³³, פדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח פדי שיהנה בו אחר הפסח.

(30) משנה, פסחים כח, א. (31) [כמו חמץ בפסח, שגם אם שרפו - אפרו אסור (להלן פ"ג ה"א), כן קנסו בחמץ שעבר עליו הפסח שיהיה אסור בהנאה גם לאחר שריפתו]. (32) כרבי שמעון שם. אבל לרבי יהודה - איסורו מן התורה. (33) שהיה אנוס ולא יכול לבערו, וגם לא לבטלו שהרי אינו

לידי חימוץ (להלן פ"ה ה"א). (3) אבל בערב פסח אחר חצות, אינו עובר על כל יראה ובל ימצא (ראה להלן הערה יח, ופ"ג ה"ח, ובמגיד-משנה).

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

(4) כלל בו רבינו איסור החמץ, מהותו וענין אכילתו, וקיומו, וזמניו, ותערובתו, ומה שהוא ממנו בכרת, ומה שהוא בלאו, ומה שהוא מדבריהם.

א. פֶּל הָאוֹכֵל⁵ פְּנִית⁶ חֲמֵץ בַּפֶּסַח מִתְחַלֵּת לִיל חֲמֻשֵׁי-עֶשֶׂר⁷ עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים פְּנִיִן בְּמִזְדָּה⁸ - חָיֵב פְּרִת⁹, שְׁנֵאמַר: "פִּי כָל-אֹכֵל חֲמֵץ וְנִכְרְתָה"¹⁰; "בְּשׂוֹגֵג - חָיֵב קָרְבַּן חֲטָאת קְבוּעָה"¹¹. אֶחָד¹² הָאוֹכֵל וְאֶחָד הִמְמַחֵה¹³ וְשׂוֹתָה¹⁴.

(5) גם הנשים הפטורות ממצות-עשה שהזמן גרמא - שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה - חייבות בזו, כי בכל מצוות לא-תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד נשים חייבים (משנה, קידושין כט.). (6) 30 גראם. (7) ואילו על איסור אכילת חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, אין עונש כרת אלא מלקות (ראה להלן הלכה ח). (8) שידע שאסור לאכול חמץ בפסח ושחייבים עליו כרת (ראה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). (9) משנה, כריתות ב, א. (10) ומסיים שם הפסוק: "מיום הראשון עד יום השביעי", כלומר מיום ט"ו בניסן עד יום כ"א בו. (11) בניגוד למקרים שחייבה התורה קרבן עולה ויורד, הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ואם היה דל מביא עשירית האיפה. ואילו חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד (רמב"ם הל' שגגות פ"א ה"ד). (12) תוספתא פסחים פ"א ה"י. (13) ממס אותו על ידי היתוך ועושהו נזול. (14) חולין קכ, א: "אכילה כתיבא ביה, והאי לאו אכילה הוא? אמר ריש לקיש: אמר קרא (שמות יב טו): "נפש" - לרבות השותה", נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם, וממילא גם שותה בכלל.

ב. הַחֲמֵץ¹⁵ בַּפֶּסַח¹⁶ אֶסוּר בְּהִנְיָה, שְׁנֵאמַר: "לֹא יֵאָכֵל"¹⁷ חֲמֵץ - לֹא יִהְיֶה בּוֹ הַתֵּר אֲכִילָה. וְהַמְנִיחַ¹⁸ חֲמֵץ בְּרִשׁוֹתוֹ בַּפֶּסַח¹⁹, אף-על-פי שלא אכלו²⁰, עוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לְאוֹיִן²¹, שְׁנֵאמַר: "לֹא יִרְאֶה לָךְ שְׂאֵר בְּכָל גְּבֻלָּךְ", וְנֵאמַר: "שְׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּבִתְיֵכֶם". וְאֶסוּר²² הַחֲמֵץ וְאֶסוּר הַשְּׂאֵר שֶׁבּוֹ מִחֲמִיצֵין אֶחָד הוּא²³.

(15) משנה, פסחים כא, א. (16) וכן בערב פסח מחצות היום ולמעלה, שכתוב בו "לא תאכל עליו חמץ" (להלן ה"ח), וכל מקום שנאמר "אכילה" - גם איסור הנאה בכלל (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, ועיין כסף-משנה). (17) "מדקרינא יאכל (בצירי), משמע לא יאח בו היתר המביא לידי שום אכילה, וסתם הנאות לידי אכילה הן באות, שלוקח בדמים דבר מאכל" (רש"י). וראה בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, שאפילו אם נאמר "לא תאכלו" - איסורי הנאה בכלל. (18) משאיר. (19) אבל בערב פסח מחצות היום ומעלה עד כניסת הפסח, אינו עובר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברשותו. והמקור לדברי רבינו הוא ממה שאמרו (בבא-קמא צ:): "גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו: הרי שלך לפניך", הרי שאסור בהנאה ואף-על-פי שעבר עליו הפסח באונס (חידושי הרמב"ן לפסחים לא: ועיין מגיד-משנה).
ה. חמץ שנתערב בדבר אחר תוך הפסח 34 - **בין במינו, בין שלא במינו - הרי זה אוסר בכל-שהוא** 35. **וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אף-על-פי שהוא אוסר בהנאה, אם נתערב** 36 - **בין במינו, בין שלא במינו - הרי זה מותר לאכלו אחר הפסח** 37. **שלא קנסו ואסרו אלא בחמץ עצמו** 38, **אבל התערבת מותר באכילה לאחר הפסח**.

34) דוקא תוך הפסח, אבל בערב פסח אחר חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד, כדלהלן הערה הבאה. 35) במשהו. והטעם בזה מפני שהוא "דבר שיש לו מתירין", שאין התערובת אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. ואף-על-פי שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב בשאינו מינו, בטל בששים - חמץ שאמרה בו התורה "כל מחמצת לא תאכלו" החמירו בו (רמב"ם פט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ט"ב). ודוקא תוך הפסח, שאז נאמר פסוק זה "כל מחמצת לא תאכלו" - אוסר בין במינו ובין שלא במינו, אבל בערב הפסח אחרי חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד (כסף-משנה). 36) אפילו בתוך הפסח (מעשה רוקח). 37) אבל בתוך הפסח חייב לבער את הכל, מפני החמץ שנתערב בתוכו (מעשה רוקח). 38) שנשאר לאחר הפסח.

ז. האוכל מן החמץ עצמו 45 **בפסח פל-שהוא, הרי זה אוסר מן התורה, שנאמר: "לא יאכל"** 46. **ואף-על-פי-כן אינו חייב קרת או קרבן, אלא על פשעו** **שהוא פזית. והאוכל פחות מפזית במזיד, מפין אותו מפת מרדות**.

39) אין חייבין קרת אלא על אכילת עצמו של חמץ, אבל ערוב חמץ, כגון פותח הבבלי ושקר המדי וכל הדומה להן מדברים שהחמץ מערב בהן - אם אכלן בפסח, לוקה ואין בו קרת 40, שנאמר: "כל מחמצת לא תאכלו". במה דברים אמורים? בשאכל פזית חמץ בתוך התערבת בכדי אכילת שלש ביצים 41, הוא שלוקה מן התורה; אבל אם אין בתערבת פזית בכדי אכילת שלש ביצים - אף-על-פי שאסור 42 לו לאכל, אם אכל אינו לוקה 43, אלא מפין אותו מפת מרדות 44.

45) שאם נתערב בהיתר - מבואר למעלה בהלכה ו'. 46) ומזה למדנו (למעלה ה"ב) שחמץ אסור בהנאה, אם כן כשאכל כל שהוא הרי נהנה מן האיסור, ועבר על איסור תורה ('צפנת פענח').

ח. אוסר 47 **לאכל חמץ ביום ארבעה-עשר מחצות היום ולמעלה, שהוא מתחלת שעה שביעית ביום. וכל האוכל** 48 **בזמן הזה** 49, **לוקה מן התורה** 50, **שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ" - כלומר, על קרבן הפסח. כך למדו** 51 **מפי השמועה** 52 **כפרוש דבר זה: לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת הפסח, שהוא בין הערפם והוא חצי היום** 53.

47) פסחים ד, ב: "דכולי עלמא מיהא, חמץ משש שעות ולמעלה - אסור". ובנוסחאות מדוייקות שנקראו לפני זקני התלמוד, כתוב: "דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולעלמא דאורייתא" (ספר המצוות מצות לא-תעשה קצט). 48) אבל הנהנה, כגון שמכר לגוי, אינו לוקה (משנה-למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח). 49) בכת"ה הגירסא: "אחר זמן זה", וכ"ה בלחם משנה. 50) פסחים כח, ב: "ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא-תעשה? שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ", דברי רבי יהודה". ולא כרבי שמעון שם שאמר שבערב הפסח אינו עובר עליו בלאו. וראה למעלה הלכה ד' שבענין אחר הפסח פסק רבינו כרבי שמעון ולא כרבי יהודה (ועיין ראב"ד ומגיד-משנה). 51) פסחים ה, א. 52) הקבלה. 53) ואף שקודם הפסח צריכים להקריב את קרבן התמיד, ותמיד ששחטו לפני חצות פסול, אם כן בעל כרחו זמן שחיטת הפסח הוא לא בחצות אלא שעה אחרי חצות אחרי שחיטת התמיד? מכל-מקום כיון שבדיעבד אם שחט הפסח קודם לתמיד כשר, אם כן מחצות היום ואילך נחשב זמן שחיטת הפסח (תוספות' שם ד"ה לא תשחט).

39) משנה, פסחים מב, א. 40) "על חמץ דגן גמור - ענוש כרת, על עירובו - בלאו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים - על עירובו, בלא כלום" (פסחים מג.). וכתב רבינו יצחק אלפסי שם: "אף-על-גב דאמרו רבנן עירובו בלא כלום, מילקא הוא דלא לקי, אבל איסורא איכא (מלקות אין כאן, אבל איסור דרבנן יש כאן) והני מילי היכא דליכא כזית (שאין כזית) בכדי אכילת פרס (=אכילת שלש ביצים) - אבל היכא דאיכא כזית (שיש כזית) בכדי אכילת פרס - אפילו לרבנן לוקה". ומקור הדברים שבתערובת שיש בכזית בכדי אכילת פרס אינו חייב כרת אלא מלקות בלבד, הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, כ) והובאה בדברי רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. מצות² עשה מן התורה להשפית³ החמץ קדם⁴ זמן אסור אכילתו, שנאמר: "ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם". ומפי השמועה⁵ למדו, שהראשון זה הוא יום ארבעה-עשר⁶. ראיה לדבר זה - מה שכתוב בתורה: "לא תשחט על חמץ דם זבחי" - כלומר, לא תשחט הפסח ועדין החמץ קדם. ושחיטת הפסח הוא יום ארבעה-עשר אחר הצות⁷.

(2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). (3) כדרך שיתבאר בהלכה ב'. (4) כדי שברגע חלות זמן אסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). (5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. (6) שהראשון הזה משמעותו: קודם. "ראשון דמעיקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. (7) ראה בפרק א' הלכה ח'.

ב. ומה⁸ היא השפית זו האמורה בתורה? היא שביטול⁹ בלבד¹⁰ ויחשב אותו כעפר, וישם בלבו שאין ברשותו חמץ כלל, ושפל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל.

(8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא כביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). (9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבו" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'): "אמרו לו (חכמים לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה): כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו", ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונח לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובזה מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב לבטל את החמץ - כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמה ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על כל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונח לפנינו "מבטלו בלבו", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותיירך הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בכל יראה ובל ימצא, שמכיון שביטולו, אינו ברשותו, והתורה אמרה:

ט. ואסרו⁵⁴ חכמים לאכל חמץ מתחלת שעה ששית, כדי שלא יגע באסור תורה⁵⁵. ומתחלת שעה ששית יהיה החמץ אסור באכילה ובהנהגה כל שעה ששית מדברי סופרים; ושאר היום, משביעית ולמעלה - מן התורה. שעה חמישית אין אוכלין בה חמץ, גזירה⁵⁶ משום יום המעון⁵⁷, שמא יטעה בין חמישית לששית⁵⁸. ואינו אסור בהנהגה בשעה חמישית. לפיכך תולין⁵⁹ בה תרומה ולחם-תורה⁶⁰ וכיוצא בהן מחמץ שהוא קדש - לא אוכלין⁶¹ ולא שורפין⁶² עד שתגיע שעה ששית, ושורפין הכל⁶³.

(54) משנה, פסחים יא, ב. (55) שלא יטעה בשעות, ויבוא לאכול בזמן שאסור מן התורה. (56) פסחים יב, ב. (57) שיש ערפל, אין חמה וזרחת, ואי אפשר לבדוק בחמה (רש"י), ויש לטעות יותר. (58) בגמרא שם כתוב שביום המעון יכול לטעות בין חמישית לשביעית, ושאלו את הרמב"ם למה הוא כותב כאן: "בין חמישית לששית?" והשיב: "מה שנוכר בהלכות בין חמישית לשביעית הוא האמת, והוא מאמר התלמוד כפי מה שהקשה שם, וזכרתי אני דבר המצוי יותר, הנופל לרוב והוא חילוף שעה בשעה אחריה, בהיות שכוונתי בכל החיבור הזה להקריב הדינים אל השכל או אל דרך הרוב" (הוצ' פריימן סי' עו, ועיין בכסף-משנה). (59) ביטוי לגבי תרומה וקדשים על המצב שבו לא אוכלים ולא שורפים אותם, כדבר התלוי, שאינו לא בשמים ולא בארץ (תפארת ישראל). (60) שישארו, ואי אפשר לאוכלן. (61) שאסור לאכול חמץ מדרבנן. (62) שהרי מן התורה עוד ראויים לאכילה, ואסור לשרוף קדשים ותרומה כל זמן שמותרים באכילה. (63) גם חולין וגם תרומה וקדשים שהם חמץ.

י. הא למדת, שמתר לאכל חמץ ביום ארבעה-עשר עד סוף שעה רביעית⁶⁴; ואין אוכלין בשעה חמישית, אבל נהגין⁶⁵; והאוכל⁶⁶ בשעה ששית⁶⁷, מפין אותו מפת מדרות⁶⁸; והאוכל מתחלת שעה שביעית, לוקה.

(64) שהוא שליש היום. (65) לתת לפני בהמות ועופות ולמכור לנכרי. (66) או נהנה (לחם-משנה). ועיין עוד במשנה-למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח (ד"ה וראיתי לה"ה). (67) אבל האוכל בשעה חמישית, אין מכים אותו מכת מדרות, שכיון שלא נאסר אז אלא באכילה ולא בהנאה - לא החמירו בו גם לענין מכת מדרות (לחם-משנה). (68) כדין המורד נגד חכמים ועובר על איסור דרבנן.

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

פּרָק שְׁנִי

(1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידים, כמו המפרש [בין] והיוצא בשיירא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). (31) אבל מה שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם וצריכים בדיקה (הב"ח, אורה חיים סימן תל"ג).

ה. חור³² שְׁבַאֲמֵצַע הַפִּיטָה³³, שְׁפִינֵי³⁴ אָדָם לְחִבְרוֹ - זֶה בּוֹדֵק עַד מְקוֹם שְׂדֵרוֹ מְגַעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מְקוֹם שְׂדֵרוֹ מְגַעַת, וְהַשָּׂאֵר מְבַטְלוֹ בְּלִבּוֹ³⁵. אֲבָל³⁶ חוֹר שְׁפִינֵי יִשְׂרָאֵל לְעַפּוֹתָם, אֵינוֹ בּוֹדֵק כָּל־לַיְלָה³⁷, שְׂמָא יֹאמֵר הָעַפּוֹתָם: כְּשִׁפְיִים הוּא עוֹשֶׂה לָּהֶם³⁸ אִלָּא מְבַטְלוֹ בְּלִבּוֹ וְדִיו. וְכָל מְקוֹם³⁹ שְׂאִין מְכַנְסִין בוֹ חֻמֵּץ אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה.

(32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (33) דוקא שבאמצע הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה, כי אין דרך להשתמש שם חמץ. (34) בקיר שבין ביתו לבית חבירו. (35) שמא נתגלגל לשם חמץ. (36) כל הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבו ודיו" לא נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. (37) נראה שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר (למעלה הלכה ד') - מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב שבודק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יכלה לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה. (38) שמחפש בלילה בחורים ובסדקים בנר, ועל ידי זה יעליל עליו ויבוא לידי סכנה. (39) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א').

ו. חוֹרֵי הַפִּיטָה⁴⁰ הַתְּחַתּוֹנִים⁴¹ וְהָעֲלִיּוֹנִים⁴², וְגַם הַיְצִיעֵי⁴³, וְרֶפֶת בְּקָר, וְלוֹלִין, וּמִתְבָּן, וְאוֹצְרוֹת⁴⁴ יִינֵן⁴⁵ וְאוֹצְרוֹת שְׂמֵן שְׂאִינוֹ מְסַתְּפֵק מֵהֶן, וּבֵית דָּגִים גְּדוֹלִים⁴⁶ - אֵינֵן צָרִיכִין בְּדִיקָה, אִלָּא אִם-כֵּן הַכְּנִיס לָהֶן חֻמֵּץ. אֲבָל אוֹצְרוֹת שֶׁכָּר, וְאוֹצְרוֹת יֵין שֶׁמְסַתְּפֵק מֵמִנְיָו⁴⁷, וּבֵית דָּגִים קְטָנִים⁴⁸, וּבֵית הָעֵצִים, וּבֵית הַמּוֹרִסִּים, וְחוֹרֵי הַפִּיטָה הָאֲמֵצְעִים⁴⁹ וְכִיּוֹצֵא בָאֵלוֹ - צָרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁסְּתֵמֵן שְׂמֵן מְכַנְסִין לָהֶן חֻמֵּץ⁵⁰. וְאִם יָדַע בְּיָדָאֵי שֶׁלֹּא הַכְּנִיס שָׁם חֻמֵּץ, אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה. וּכְשֶׁבּוֹדֵק⁵¹ הַמֶּרְתֵּף, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הָעֲלִיּוֹנָה וְשֶׁלְמִטָּה מִמֶּנָּה.

(40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (41) למטה משלשה טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות מצויים (כסף משנה). (42) שאין יד אדם מגעת לשם (קובץ). (43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש עליו ולכן אינו צריך בדיקה. (44) בגירסת מגיד-משנה היה כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן", הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין צריכים בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א').

"לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". (10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבך". ולפי זה צריך לבטל בפה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם.

ג. וּמִדְּבַרֵּי¹¹ סוֹפְרִים¹² - לְחַפְשָׁם¹³ אַחַר הַחֻמֵּץ בְּמַחְבּוֹאוֹת וּבְחוֹרִים וְלִבְדֵּק וְלִהְיוֹצֵיא¹⁴ מִכָּל גְּבוּלוֹ¹⁵. וְכֵן מִדְּבַרֵּי סוֹפְרִים - שְׁבוּדֵקִין וּמִשְׁבִּיתִין¹⁶ הַחֻמֵּץ בְּלִילָה, מִתְחַלֵּת¹⁷ לִיל אַרְבַּעַת-עָשָׂר¹⁸, לְאוֹר הַיָּמִר¹⁹, מִפְּנֵי²⁰ שֶׁבְּלִילָה כָּל הָעָם מְצוּיִין בְּפִתִּים, וְאוֹר הַיָּמִר יִפֶּה לְבְדִיקָה²¹. וְאֵינֵן קוֹבְעִין מִדְּרַשׁ²³ בְּסוֹף יוֹם שְׁלֹשָׁה-עָשָׂר²⁴. וְכֵן הַחֶכֶם לֹא יִתְחַיֵּל לְקִרוֹת²⁵ בְּעֵת זוֹ, שְׂמָא יִמְשֹׁךְ וְיִמְנַע מִבְּדִיקַת חֻמֵּץ בְּתַחֲלַת זְמַנָּה.

(11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). (12) אחרי שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"ן). (13) ונקרא כלשון חכמים: "בדיקת-חמץ". (14) ונקרא כלשון חכמים: "ביעור-חמץ". (15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). (16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". (17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). (18) בניסן. (19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (20) (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (21) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). (22) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (23) שיעור ללמוד בציבור. (24) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח חיים סימן תל"א). (25) ללמוד לעצמו.

ד. אֵינֵן בּוֹדֵקִין, לֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה וְלֹא לְאוֹר הַחֲמָה²⁷ וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוֹקָה²⁸, אִלָּא לְאוֹר הַיָּמִר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוֹרִים וּבְמַחְבּוֹאוֹת. אֲבָל אֲכַסְדְּרָה²⁹ שְׂאוּרָה רַב, אִם בְּדִיקָה לְאוֹר הַחֲמָה, דִּיּוֹ³⁰. וְאֲמֵצַע הַחֲצֵר אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפּוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חֻמֵּץ שֶׁיִּפֹּל שָׁמָּה³¹.

(26) (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב'). (27) השמש. אפילו אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה ה'. (28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה (מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה בחורין ובסדקין לבדוק שם. (29) שיש לה שלשה קירות והקיר הרביעי פרוץ. (30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. הניח⁶² תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל⁶³, ולא ידענו אם חמץ אם מצה נטל, ונכנס לבית בדיק - צריך לבדק; שפך הקבוע⁶⁴, כמחצה על מחצה⁶⁵.

(62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (63) בכ"י הגירסא: "ונטל אחד מהם". (64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א). (65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק חמץ, לכן חיובהו חכמים לבדוק בנידון של ספק (מגיד משנה). ויעיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו בדרב"ז שם].

יא. שני צבורין⁶⁶, אחד של חמץ ואחד של מצה, ושני בתים, אחד בדיק ואחד שאינו בדיק, ובא שני עכברים, זה נטל חמץ וזה נטל מצה, ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל החמץ⁶⁷; וכן⁶⁸ שני בתים⁶⁹ בדיקין וצבור אחד של חמץ, ובא עכבר ונטל, ואין ידוע לאיזה בית נכנס⁷⁰, או שידע שנכנס לאחד מהן, ונכנס אחריו ובדק ולא מצא פלום, או שבדק ומצא כפר; או שהיו⁷¹ תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, ופרש כפר מהן, ואין ידוע אם חמץ או מצה, ובא עכבר ונטל הפכר שפרש ונכנס לבית בדיק - בכל אלו אינו צריך לבדק פעם שניה, שאין פאן קבוע.

(66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (67) אנו תולים שהחמץ הובא לבית שאינו בדיק והמצה לבית הבדוק, שספק מדרבנן - לקולא. (68) (מסכת פסחים דף י" עמוד א'). (69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים בדיקין". (70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם, ואין צריך בדיקה. (71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה' קס"א חסר הקטע "או שהיו תשעה ציבורין... לבית בדיק".

יב. הניח⁷² החמץ בזוית זו ומצאו בזוית אחר⁷³, או שהניח תשע חלות ומצא עשור⁷⁴; או שפא עכבר ונטל החמץ, וספק נכנס לבית זה או לא נכנס - בכל אלו צריך לבדק⁷⁵.

(72) (מסכת פסחים דף י" עמוד ב'). (73) אנו חוששים שהחמץ שהניח בזוית זו נאבד בבית והנמצא בזוית אחרת הוא חמץ אחר. (74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה-רוקח כתוב כאן: "או שהיו תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית הבדוק". אבל בדפוס ויניציאה ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. (75) מספק.

יג. נכנס⁷⁶ עכבר לבית וכפר בפיו, ויצא עכבר משם

והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפנינו השיג עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שמתפק אינו צריך לפי שיש קבע לסיפוקו". (45) ושמן לא הזכיר מפני שמן אע"פ שמתפק אינו צריך בדיקה כמו שנזכר למעלה. (46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע מקודם כמה צריכים. (47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית המלח ובית השעורה". (48) לא קבוע כמה משתמשים בהם ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. (49) יש ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה בהלכה ה'. (50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס לשם להביא מהן. (51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב').

ז. אין חוששין⁵² שמא גררה חלדה חמץ למקום⁵³ שאין מכניסין בו חמץ. שאם נחוש מפני לבית, נחוש מעיר לעיר, ואין לדבר סוף⁵⁴. בדיק ליל ארבעה-עשר, והניח עשר חלות ומצא תשע - הרי זה חושש, וצריך לבדק פעם שניה, שהרי גררה חלדה או עכבר בודאי⁵⁵.

(52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). (53) בספרים אחרים הגירסא: "מקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ". (54) שאי אפשר שכל ישראל יבדוק חמצם בבת-אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בדיק למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. (55) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב').

ח. וכן⁵⁶ אם ראה עכבר שנכנס לבית וחמץ בפיו אחר בדיקה - צריך לבדק פעם שניה. אף-על-פי שמצא פורין באמצע הבית, אין אומרים כפר אכל אותה הפת במקום זה, והרי הפרורין; אלא חוששין שמא הניחה בחור או בחלון⁵⁷, ואלו הפרורין שם היו⁵⁸, ולפיכך חוזר ובודק. אם לא מצא כלום - הרי זה בודק כל הבית. ואם מצא אותה הפת⁵⁹ שנטלה העכבר ונכנס, אין צריך בדיקה.

(56) (מסכת פסחים דף י" עמוד ב'). (57) אבל אין צריך לבדוק עוד הפעם בחורים ובסדקים. (58) מקודם. שאין דרכו של עכבר לפרר (גמרא ולהלן הלכה ט' בדברי רבינו). (59) אף שאינו שלם כמו שהיה (מעשה רוקח).

ט. ראה⁶⁰ תינוק שנכנס לבית בדיק ובידו כפר, ונכנס אחריו ומצא פורין⁶¹ - אינו צריך בדיקה, שחזקתו שאכלו, ואלו הפרורין שנפלה ממנו בשעת אכילה, שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו, ואין דרך עכבר לפרר. ואם לא מצא פורין כלל - צריך לבדק.

(60) (מסכת פסחים דף י" עמוד ב'). (61) אף שאין פירורין כדי אותו הככר (מגיד משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּאֶכְסָדְרָה; חֲצִי זַיִת זַיִת בְּבֵית זֶה וְחֲצִי זַיִת בְּבֵית
שְׁלֹפְנַיִם מִמְּנֵי - הוֹאִיל וְאֵלּוּ הַחֲצָאֵי זַיִתִּים דְּבוֹקוּיָן⁹⁶
בְּכַתְלִים אוֹ בְּקוֹדוֹת אוֹ בְּקַרְקָעוֹת, אֵינּוּ חֲזֵב לְבַעַר,
אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדִיּוֹ.

(92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). (93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. (94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י). (95) אינו שכיח שהזיתים יזדמנו יחד במקום אחד (רש"י). (96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריבה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריבה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה).

יז. הַמְשַׁפֵּיר⁹⁷ בֵּית סֹתָם⁹⁸ בְּאַרְבַּע־עָשָׂר⁹⁹ - הָרִי זֶה
בְּחֻזְקָת בְּדוּקָה וְאֵינּוּ צָרִיף לְבַדֵּק¹⁰⁰. וְאִם הַחֻזֵק זֶה
הַמְשַׁפֵּיר שְׁלֵא בְּדֵק, וְאָמְרוּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן אָנּוּ
בְּדַקְנוּהוּ - הָרִי אֵלּוּ נְאֻמֵּינֵי¹⁰¹, שֶׁהַפֶּל נְאֻמֵּינֵי עַל
בַּעוֹר חֲמֵץ, וְהַפֶּל פֶּשֶׁרִין לְבִדְיָקָה, וְאֶפְלוּ נָשִׁים
וְעַבְדִּים וְקִטְנִים; וְהוּא, שְׁיִהְיֶה קָטָן שְׁיִהְיֶה כּוֹ
דַּעַת¹⁰² לְבַדֵּק.

(97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). (98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. (99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). (100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו - אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). (101) להעיד. (102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה).

יח. הַמְשַׁפֵּיר¹⁰³ בֵּית לַחֲבָרוֹ¹⁰⁴: אִם עַד שְׁלֵא מְסַר
לוֹ הַמְּפַתֵּחַ חָל אַרְבַּע־עָשָׂר - עַל הַמְשַׁפֵּיר
לְבַדֵּק¹⁰⁵; וְאִם מְשַׁמְסַר הַמְּפַתֵּחַ חָל אַרְבַּע־עָשָׂר -
עַל הַשּׁוֹכֵר לְבַדֵּק¹⁰⁶. הַמְשַׁפֵּיר בֵּית בְּחֻזְקָת שְׁהוּא
בְּדוּקָה וְנִמְצָא שְׁאֵינּוּ בְּדוּקָה - עַל הַשּׁוֹכֵר לְבַדֵּק, וְאֵינּוּ
מִקְחָ טָעוֹת¹⁰⁷, וְאֶפְלוּ בְּמָקוֹם שְׁבוֹדֵדִים בְּשֹׁכֵר,
שְׁהָרִי מְצָה הוּא עוֹשֶׂה¹⁰⁸.

(103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). (104) וקנאו באחת מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה). (105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). (106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). (107) כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. (108) נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו - אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין

וְכַפֵּר בְּפִיּוֹ - אוֹמְרִים: הוּא הָרֵאשׁוֹן שְׁנֹכְנֵס - הוּא
הָאֲחֵרוֹן שְׁיִצְאָ, וְאֵינּוּ צָרִיף לְבַדֵּק. הִיָּה הָרֵאשׁוֹן
שְׁנֹכְנֵס שָׁחַר, וְזֶה שְׁיִצְאָ לְבָן - צָרִיף לְבַדֵּק⁷⁷. נִכְנַס
עַכְבָּר וְכַפֵּר בְּפִיּוֹ, וְיִצְאָתָה מִשֵּׁם חֲלָדָה וְכַפֵּר בְּפִיָּה
- צָרִיף לְבַדֵּק⁷⁸. יִצְאָתָה מִשֵּׁם חֲלָדָה וְעַכְבָּר וְכַפֵּר
בְּפִיָּה - אֵינּוּ צָרִיף לְבַדֵּק, שְׁזֶה הַכַּפֵּר הוּא שְׁהִיָּה בְּפִי
הַעַכְבָּר⁷⁹. נִחַשׁ שְׁנֹכְנֵס לַחֹר וּפְתַ בְּפִיּוֹ - אֵין חֲזֵב
לְהִבְיֵא⁸⁰ חֲבֵרוֹ⁸¹ לְהוֹצִיא⁸².

(76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (77) "עכברי לא שקלי מהדרי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הכבר שנכנס. (78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר מן העכבר והוציאה אלא צריך לבדוק", שאם מן העכבר לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם). (79) שהרי גם העכבר בפיה. (80) לשכור בממון ולהוציא הוצאות. (81) קוסם השולט על נחשים ארסיים. (82) אלא מבטלו בלבד.

יד. פְּזִית⁸³ חֲמֵץ בְּשָׁמֵי קוֹרָה - מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהִבְיֵא
סֶלָם לְהוֹרִידוֹ⁸⁴, שְׁפַעֲמִים יִפֹּל מִשָּׁמֵי קוֹרָה⁸⁵. הִיָּה
חֲמֵץ בְּבוֹרָה⁸⁶ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ⁸⁷, אֶלָּא
מְבַטְלוּ בְּלִבּוֹ וְדִיּוֹ.

(83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (84) אף על פי שכבר ביטל את החמץ שברשותו. (85) ושמא יבוא לאכלו בפסח. ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר" כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות לאיבעיא. (86) תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג'). (87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה, עובר (מגיד משנה).

טו. כַּפֵּת⁸⁸ שְׂאוֹר שְׁיִחַדָּה לִישִׁיבָה - אִם טָח פִּנְיָה
בְּטִיט, הָרִי זֶה בְּטִלָּה⁸⁹ וּמִתָּר לְקִימָה. בְּצַק⁹⁰ שְׁבֹסְדִיקֵי
הָעֵרֶבָה - אִם יֵשׁ פְּזִית בְּמָקוֹם אֶחָד, חֲזֵב לְבַעַר; וְאִם
לְאוֹ - אִם הִיָּה עֲשׂוֹי לַחֻזֵק בּוֹ שְׁבָרֵי הָעֵרֶבָה אוֹ
לְסֹתָם בּוֹ נִקְבָּ, בְּטָל בְּמַעוֹטוֹ⁹¹; וְאִם לְאוֹ, חֲזֵב
לְבַעַר. הָיּוּ בּוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זַיִתִּים בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְחוֹט
שֶׁל בְּצַק בְּיַנְיָהֶם - רוֹאִין כֹּל שְׁאֵלּוֹ יִנְטֵל הַחוֹט
נְטִלִין עִמּוֹ, חֲזֵב לְבַעַר; וְאִם לְאוֹ, אֵינּוּ צָרִיף לְבַעַר.

(88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור קשה ויבשה. (89) מדין חמץ. (90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). (91) "רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמץ ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כזית" (הגהות מימוניות).

טז. בְּמָה⁹² דְּבָרִים אֲמוֹרִים⁹³ בְּעֵרֶבָה; אֶבֶל בְּבֵית -
אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵם יִנְטֵל הַחוֹט אֵין נְטִלִין עִמּוֹ, חֲזֵב
לְבַעַר, מִפְּנֵי שְׁפַעֲמִים מְקַבֵּץ אוֹתוֹ⁹⁴. הִיָּה חֲצִי זַיִת
בְּבֵית וְחֲצִי זַיִת בְּעַלְלִיָּה⁹⁵; חֲצִי זַיִת בְּבֵית וְחֲצִי זַיִת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁיאֲכַל מִמֶּנּוּ לְמַחֵר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, אֵינּוּ מְנִיחוּ
מִפָּזָר וּמִפָּרָד בְּכָל מְקוֹם, אֲלֵא מִצְנִיעוֹ בְּכָל־יָד¹³ אֲוִי
בְּזוֹת דְּדוֹעַ וְיִזְהַר בּוֹ; שָׁאם לֹא נִזְהַר בּוֹ וּמִצְאוֹ חָסַר
- צָרִיף לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וּלְבַדֵּק פְּעַם אַחֲרָת, שְׁמָא
גְּרוּוּהוּ הַעֲכָפְרִים¹⁴.

(10) משנה, פסחים י, ב. (11) וכן מה שמוצא בבדיקתו.
(12) כ"ה ב"ירושלמי": "כיצד הוא עושה? כופה עליו כלי".
(13) בכת"י נשמטה המלה "או". (14) פסחים ט, ב.

ג. הל' ¹⁵ אַרְבַּע־עֶשֶׂר לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת - בּוֹדֵקִין אֶת
הַחֶמֶץ בְּלִילֵי עֶרְב־שַׁבַּת, שֶׁהוּא לִיל שְׁלֹשֶׁה־עֶשְׂרִים¹⁶,
וּמְנִיחֵם מִן הַחֶמֶץ, כְּדֵי לְאָכַל מִמֶּנּוּ עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּמְנִיחוֹ בְּמְקוֹם מְצֻנֵּעַ, וְהַשָּׂאָר מְבַעֵרוֹ
מִלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת. וְאֵם נִשְׂאָר מִן הַחֶמֶץ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
אַחַר אַרְבַּע־עֶשֶׂר שָׁעוֹת - מְבַטְלוֹ¹⁸ וְכּוֹפֶה¹⁹ עָלָיו כְּלֵי עַד
מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמְבַעֵרוֹ.

(15) משנה, פסחים מט, א. וכתנא קמא שאמר: "מבערין את
הכל מלפני השבת", ועיין ראב"ד. (16) שהרי אי-אפשר
לבדוק ביום שלשה עשר, כי אין בודקין לאור החמה (לעיל
פ"ב ה"ד), וביום לא מועיל אור הנר, כי "שרגא בטיהרא
מאי מהניא" (=נר בפני השמש, מה הוא מועיל?).
(17) שמשעה רביעית אסור לאכול חמץ בערב פסח (לעיל
פ"א ה"ט), ואף שכל שעה חמישית, חמץ מותר בהנאה? -
כיון שאסור באכילה, הוא מוקצה - ולכן כופה עליו כלי
(בית יוסף בשם הריב"ש). והב"ח מגיה "אחר חמש".
(18) פסחים ז, א. (19) פסחים ו, א.

ד. הָיוּ לוֹ כְּכָרוֹת רְבוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרִיף לְשַׂרְפָּה
עֶרְב־שַׁבָּת²⁰ - לֹא יַעֲרַב²¹ הַטְּהוּרָה עִם הַטְּמֵאָה
וְיִשְׂרָף²², אֲלֵא שׁוֹרֵף טְמֵאָה לְעֻצְמָה, וְטְהוּרָה
לְעֻצְמָה, וְתַלוּיָהּ²³ לְעֻצְמָה, וּמְנִיחֵם מִן הַטְּהוּרָה כְּדֵי
לְאָכַל עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּלִבְדָּר²⁴.

(20) פסחים יד, א. (במשנה) וכרבי יוסי, ואף-על-פי שבמשנה
לא מפורש ב"ד שחל להיות בשבת - באה הברייתא בדף
כ: ומפרשת את הסתום שבמשנה, שהמדובר ב"ד שחל
להיות בשבת. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (ועיין
כסף-משנה ורבינו מנוח). (21) משנה, פסחים יד, א.
(22) שלא יטמא את הטהורה, שהתורה הזהירה לשמור על
התרומה שלא תטמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה
נתתי לך את משמרת תרומותי" (שבת כה.). (23) ספק
טהורה, ספק טמאה. (24) משנה, פסחים יא, ב.

ה. מִי־שִׁכַּח אוֹ הִזִּיד וְלֹא בָדַק בְּלִיל אַרְבַּע־
עֶשֶׂר - בּוֹדֵק²⁶ אַרְבַּע־עֶשֶׂר בְּשַׁחֲרִית. לֹא בָדַק
בְּשַׁחֲרִית - בּוֹדֵק בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֹר²⁷. לֹא בָדַק בְּשַׁעַת
הַבַּעֲוֹר - בּוֹדֵק בְּתוֹף הַחֶמֶץ²⁸. עֵבֶר הֶרְגֵּל וְלֹא בָדַק -
בּוֹדֵק אַחַר הֶרְגֵּל, כְּדֵי שִׁיבַעֵר מֵה שִׁימְצָא מִחֶמֶץ
שֶׁעֵבֶר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנְיָה²⁹.

השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר
לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שכר את
הבית בחזקת בדוק (מגיד משנה בשם רמב"ן).

יט. הַמְּפָרֵשׁ¹⁰⁹ בֵּינָם וְהִיּוֹצֵא בְּשִׁירָא¹¹⁰ - תוֹף שְׁלֹשִׁים
יוֹם, זְקוּק לְבִדְקָא¹¹¹; קֵדָם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינּוּ צָרִיף
לְבִדְקָא¹¹². וְאֵם דַּעְתּוֹ לְחַזֵּר קֵדָם הַפֶּסַח¹¹³, צָרִיף
לְבִדְקָא, וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצֵא; שְׁמָא יִחְזַר עֲרַב הַפֶּסַח
בֵּין־הַשְּׁמֹשׁוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנָאי לְבַעֵר. וְאֵם אֵין
דַּעְתּוֹ לְחַזֵּר - אֵין צָרִיף לְבִדְקָא¹¹⁴. וְכֵן הַעוֹשֶׂה בִּיתוֹ
אוֹצֵר¹¹⁵ - תוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם, זְקוּק לְבִדְקָא, וְאַחֲרֵי־כֵן
כּוֹנֵס אוֹצְרוֹ לְתוֹכוֹ; קֵדָם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵם דַּעְתּוֹ
לְפָנֹתוֹ קֵדָם הַפֶּסַח, צָרִיף לְבִדְקָא וְאַחֲרֵי־כֵן עוֹשֶׂהוּ
אוֹצֵר; וְאֵם אֵין דַּעְתּוֹ לְפָנֹתוֹ קֵדָם הַפֶּסַח, אֵינּוּ
צָרִיף לְבִדְקָא¹¹⁶.

(109) (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת
הים. (110) שהיא נסיעה לזמן ארוך. (111) כיון שאמר
חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח
שלשים יום, מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ
(גמרא). (112) כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח.
(113) ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב
לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי
מחמץ (רש"י). (114) אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא
בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). (115) אוסף לתוכו
תבואה ופירות. (116) כי החמץ שנמצא תחת התבואות,
הרי הוא כמבוער (רש"י).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון
הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד
להיות בשבת. וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה,
והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול,
וכיוצא בו.

א. כְּשִׁבּוֹדֵק² אֲדָם וּמְחַפֵּשׁ³ בְּלִילֵי⁴ אַרְבַּע־עֶשְׂרִים -
מוֹצֵיא אֶת הַחֶמֶץ מִן הַחֹרִים⁶ וּמִן הַמְּחַבּוֹאוֹת וּמִן
הַזְּיוּיוֹת, וּמְקַבֵּץ הַכֹּל, וּמְנִיחוֹ⁷ בְּמְקוֹם אֶחָד עַד
תְּחִלַּת שַׁעַת שְׁשִׁית בְּיוֹם, וּמְבַעֵרוֹ⁸. וְאֵם רָצָה לְבַעֵרוֹ
בְּלִילֵי אַרְבַּע־עֶשֶׂר, מְבַעֵרוֹ⁹.

(2) משנה, פסחים ב, א. (3) פסחים ז, ב. (4) לילות
דעלמא. כלומר, ליל כל שנה ושנה. (5) בניסן. (6) פסחים
ח, א. (7) משנה, פסחים י, ב. (8) משנה, פסחים יא, ב:
"וישורפין בתחילת שש". (9) שהרי ביעור חמץ הוא בכל
דבר שיכול לבעור מן העולם (להלן הלכה יא), ולא כרבי
יהודה שאמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", ולמד זאת
מדין נותר בקדשים שהוא בשריפה (פסחים כח). ולדבריו
יש מקום לומר שכשם שאין שורפין נותר בלילה, כך אין
שורפין חמץ בלילה. ועיין רמ"א בס' תמה ס"א.

ב. הַחֶמֶץ¹⁰ שֶׁמְנִיחֵם¹¹ בְּלִילֵי אַרְבַּע־עֶשֶׂר כְּדֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(להתחייב עליהן, רש"י) ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה".

ח. לפיכך אם לא בטל קדם שש, ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו⁴³ והיה בלבו, ושקחו בפשעת הבעור ולא בערו - הרי זה עבר על 'לא יראה' ו'לא ימצא'⁴⁴, שהרי לא בער ולא בטל. ואין הבטול עתה מועיל לו כלום, לפי שאינו ברשותו, והכתוב עשהו כאלו הוא ברשותו, לחיבו משום 'לא יראה' ו'לא ימצא'⁴⁵, וחוב לבערו בכל עת שימצאנו. ואם מצאו ביום-טוב - נופה עליו כליל⁴⁶ עד לערב ומבערו⁴⁷. ואם של הקדש הוא - אינו צריך לכפות עליו כלי, שהכל פורשין ממנו⁴⁸.

43 אבל אם אינו יודע ממנו, אינו עובר עליו, כמבואר בפסחים כא. וב'תוספות' שם ד"ה ואי. 44 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"ד. כי משש שעות ולמעלה עובר בכל יראה ובל ימצא, למאן דסובר כי חמץ לפני זמנו אסור באכילה מן התורה ('צפנת פענח'). אבל ה'מגיד משנה' מפרש שכוונת הרמב"ם שעובר על בל יראה בתוך הרגל, ולא בערב פסח משש שעות עד הערב. וכן נראה מדברי רבינו ב'מנין המצוות' שבפתיחת הלכות חמץ, עיי"ש. 45 פסחים ו, ב. 46 פסחים ו, א. כדי שלא יראה וישכח שהיום פסח ויבוא לאכול ממנו. 47 אבל ביום-טוב אסור לבערו. ואף שאמרו: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך"? (עיי' בהל' יום-טוב ריש פ"א) - חמץ כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, לכן אי אפשר לשרפו ביום-טוב (כסף-משנה). ומתוך שהביא רבינו הלכה זו סמוך למה שכתב בתחילה "לפיכך אם לא ביטל", נראה שגם כאן מדובר כשלא ביטל, ואף-על-פי-כן לא התירו לו לשרפו (מגיד-משנה). 48 מחמת קדושתו (גמרא, שם).

ט. מי⁴⁹ שיצא מביתו⁵⁰ קדם שעת הבעור לעשות מצוה⁵¹, או לאכל סעודה של מצוה, כגון סעודת ארוסין⁵² ונשואין, ונזפר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו - יחזור⁵³; ואם לאו⁵⁴ - יבטל בלבו⁵⁵. יצא להציל מיד הגיס⁵⁶, מן הנקרה⁵⁷, מן הדלקה ומן המפלת⁵⁸ - יבטל בלבו וידיו⁵⁹. יצא לצרף עצמו ונזפר שיש לו חמץ בתוך ביתו - יחזור מיד. ועד פמה הוא חוזר? עד פביצה⁶⁰. היה פחות מפביצה⁶¹ - מבטלו בלבו ודיו.

49 משנה, פסחים מט, א. 50 ערב פסח. 51 במשנה כתוב: "לשחוט את פסחו או למול את בנו". וסובר רבינו שהוא-הדין למצוה אחרת. 52 במשנה כתוב: "בבית חמיו", משמע שהמדובר בחתן עצמו, אבל מדברי הרמב"ם מוכח שגם לאדם זר המשתתף בשמחה כזאת, דינה כסעודה של מצוה. 53 שכיון שאפשר לקיים שתייהן, מצות ביעור חמץ קודמת לשאר מצוות, כיון שזו מצוותה היום. 54 שאם יעסוק בביעור חמץ, לא ישרא לו זמן ביום לעשות

(25) משנה, פסחים י, ב. 26 לאור הנר בחורין ובסדקין כדינו (או"ח סי' תלה). וראה למעלה פ"ב ה"ד. 27 בשעה ששית, זמן שרפת החמץ. 28 היינו בחול-המועד ('רבינו מנוח'), אבל ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים סוברים שבדוק גם ביום-טוב, ועל החמץ שמוצא - נופה עליו כלי. 29 כמבואר לעיל בפ"א ה"ד.

ו. פשבדק החמץ בלילי ארבעה-עשר או ביום ארבעה-עשר או בתוך הרגל - מברך³⁰ קדם³¹ שיתחיל לבדק: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו³² על בעור³³ חמץ"; ובדק ומחפש בכל המקומות שממקניסין להם חמץ³⁴, כמו שבארנו. ואם בדק לאחר הרגל - אינו מברך³⁵.

30 פסחים ז, א. 31 כי כל המצוות מברך עליהן לפני עשייתן (פסחים ז:). 32 והגם כי מן התורה די בבטול (לעיל פ"ב ה"ב) ובדיקת חמץ היא מדרבנן, ואיך שייך לברך 'וצונו'? כבר הסביר הרמב"ם (בהל' ברכות פי"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים... מברך על הכל קודם לעשייתן: "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות". והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה". נמצא ענין הדברים והציען כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו...". 33 הבדיקה אינה אלא התחלת הביעור, אבל המטרה הסופית היא הביעור, ולכן מברכים על הביעור ולא על הבדיקה. 34 משנה, פסחים ב, א. 35 אינו חייב לבער את החמץ אפילו מדרבנן, אלא שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, ולכן צריכים לבדוק ולמצוא את החמץ ולהשימו במקום שלא יתערב במאכל. וכיון שאין כאן מצוה לבערו, לכן אין מברכין על הבדיקה שאחר הרגל (כסף-משנה).

ז. וכשגומר³⁶ לבדק: אם בדק בליל ארבעה-עשר או ביום ארבעה-עשר קדם שש שעות - צריך לבטל כל חמץ שגשאר ברשותו ואינו רואהו³⁷, ויאמר³⁸: "כל חמץ שיש ברשותי שלא ראיתיו, הרי הוא בטל והרי הוא כעפר³⁹". אבל⁴⁰ אם בדק מתחלת שעה ששית ולמעלה - אינו יכול⁴¹ לבטל, שהרי אינו ברשותו⁴², שפבר נאסר בהניה.

36 פסחים ו, ב: "הבודק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה מיד, רש"י)". 37 כי מה שרואה חייב לבער ולשרוף, עיין לעיל בתחילת פרק שני. 38 'ירושלמי' פסחים פ"ב ה"ב: "רב אמר, צריך לומר: כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואינו יודע בו - יבטל", וראה למעלה פי"ב ה"ב. 39 "ראבי"ה קיבל מר"י הלוי, שיש לומר: ליבטיל וליהוי הפקר כעפרא, כי ביטול הוא מטעם הפקר" ('הגהות מיימוניות'). 40 פסחים ו, ב. 41 בכמה נוסחאות, הגירסא 'אינו צריך'. 42 פסחים ו, ב: "אמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק רְבִיעִי

1) נתבאר בו על אי זה חמץ אדם עובר בקיומו, אם שלו או של אחרים. ואם ברשותו, או ברשות אחרים. וכן נתבאר בו האיסור בקיום תערובת חמץ, ומה שמותר ממנו.

א. פְּתוּבָה² בַּתּוֹרָה: "לֹא יֵרָאֶה לָךְ חֻמֵץ". יָכוֹל אִם טָמְנָה אוֹתוֹ³ או הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ⁴, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תִּלְמוּד לֹמֵר: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתְכֶם" - אֲפִלוּ הִפְקִידוּ⁵ או הִטְמִינוּ⁶. יָכוֹל לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר אֶלֶּאֱ-אִם־כֵּן הִיָּה הַחֻמֵץ בְּבֵיתוֹ, אֲבָל אִם הִיָּה רְחוּק מִבֵּיתוֹ, בְּשָׂדֵה או בְּעִיר אַחֲרָת, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר?⁸ תִּלְמוּד לֹמֵר: "בְּכָל גְּבֻלָּךְ" - בְּכָל רְשׁוּתְךָ. יָכוֹל⁹ יִהְיֶה חַיֵּב לְבַעַר מְרֻשׁוֹת חֻמֵץ שֶׁל עַבְדּוֹ¹⁰ או שֶׁל הַקְּדוֹשׁ? תִּלְמוּד לֹמֵר: "לֹא יֵרָאֶה לָךְ" - שֶׁלָּךְ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אַחֲרִים¹¹ או שֶׁל גְּבֻלָּתְךָ¹².

2) מקור דברי רבינו במכילתא דרשב"י (שמות יב, ט): "מכלל שנאמר: 'ולא יראה לך', יכול אם היה טמון או מופקד בעיר אחרת - לא יהא חייב? תלמוד-לומר: שאור לא ימצא". וברור שמופקד שאמרו כאן, היינו ביד גוי. אבל מה שכתוב שם "בעיר אחרת" אינו מתאים לדברי רבינו. ואולי היתה לו לרבינו נוסחא אחרת בדברי המכילתא. 3) שאינו בכלל "לא יראה", שהרי אינו רואהו (כסף-משנה). 4) שיש מקום לומר שאינו בכלל "לא יראה לך", שהרי אינו בידך (כסף-משנה). 5) שהוא בכלל "מצא בבתיכם", שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד הגוי, שאלו לו והוא בביתו (כסף-משנה). וזהו שלא כדברי המכילתא פרשת שמות (פרשה י) "מה בתיכם ברשותכם, אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף-על-פי שיכול לבערו, אבל אינו ברשותו", אלא כדברי המכילתא דרשב"י הנ"ל (ועיין מגיד-משנה). 6) פסחים ה, ב. שהרי יש לו האפשרות למצוא אותו, והוא בכלל "לא ימצא". 7) שהרי כתוב "לא ימצא בבתיכם". 8) והפיקד אותו ביד גוי" שלמעלה בסמוך, הוא כשהגוי שכנו וקרוב לביתו (לחם-משנה). 9) פסחים ה, ב. 10) שלא קיבל עליו אחריות. 11) גוים. 12) הקדש.

ב. הָא לְמִדָּת, שֶׁהַחֻמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הִנִּיחוֹ בְּרֻשׁוֹתוֹ, אֲפִלוּ טָמְנָה וְאֲפִלוּ¹³ בְּעִיר אַחֲרָת וְאֲפִלוּ מִפְּקִיד בְּיַד עַבְדּוֹ¹⁴ - הֲרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא. חֻמֵץ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ או שֶׁל עַבְדּוֹ¹⁵ שֶׁהִיָּה אֲצֵל יִשְׂרָאֵל - אֲפִלוּ הִיָּה עֲמוּ בְּבֵיתוֹ, הֲרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ. וְאֲפִלוּ הִיָּה שֶׁל גֵּר תּוֹשֵׁב שֵׁיֵד יִשְׂרָאֵל שׁוֹלְטָת עָלָיו - אִין פּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַחֻמֵץ מְרֻשׁוֹתוֹ בְּפִסְסָה¹⁴. אֲבָל צְרִיף לַעֲשׂוֹת מַחְצָה גְּבוּרָה עֲשֶׂרָה טַפְחִים בְּפִגִּי חֻמְצוֹ שֶׁל עַבְדּוֹ¹⁵, שְׂמָא יָבֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ¹⁶; אֲבָל שֶׁל הַקְּדוֹשׁ, אִינוֹ צְרִיף, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּל פּוֹרְשִׁין מִן הַהַקְּדוֹשׁ כְּדִי שְׁלֹא יָבֹאוּ לְיַדֵּי מַעֲלָה¹⁷.

המצוה האחרת. 55) ראה למעלה פ"ב ה"ב. 56) חיל שודדים ורוצחים. 57) השוטף מקום ישוב בני אדם. 58) קיר מתמוטט, ותחתיו שוכבים בני אדם בסכנה. 59) ולא יטפל בביעור חמץ, כדי שלא יתבטל מהצלת נפשות (כסף-משנה). 60) 60) גראם. 61) לא חשוב אוכל, ודיו בביטול.

י. מִי⁶² שֶׁהִנִּיחַ⁶³ עֶסֶה מְגֻלְגֶּלֶת⁶⁴ בַּתּוֹף בֵּיתוֹ וַיֵּצֵא, וַיִּנְזַר אַחֲרֵי שְׂעִיָּא, וְהוּא יוֹשֵׁב לְפָנָי רַבּוֹ⁶⁵, וְהִיָּה יֵרָא שְׂמָא פְּחֻמֵץ קָדָם שְׂעִיָּא - הֲרִי זֶה מְבַטְלוֹ בְּלִבּוֹ⁶⁶ קָדָם שֶׁתְּחַמֵּץ. אֲבָל אִם הַחֻמֵץ - אִין הַבְּטוּל מוֹעִיל כְּלוּם⁶⁷, אֲלֵא כְּבָר עֹבֵר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא⁶⁸, וְחַיֵּב לְבַעַר מִיָּד פְּשִׁיחוֹר לְבֵיתוֹ⁶⁹.

62) פסחים ז, א. 63) בחולה-המועד. 64) נילושה במים. 65) ומפני אימת כבוד רבו, אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). 66) "מכאן כתב 'הרוקח', כל אדם ילמד בתוך ביתו לומר כשלושין הבצק, כל שיפול מן הכלי שלשין בו על הארץ - יהא בטל והפקר" ('הגהות מיימוניות'). 67) שהרי בחולה-המועד הענין מדובר, שהחמץ אינו ברשותו לבטלו. 68) שהמשהה חמץ בפסח עובר, אבל בערב פסח אחר חצות - אינו עובר על "כל יראה וכל ימצא" (למעלה ה"ח). 69) שבחולה-המועד מותר לשרפו, אבל ביום-טוב אסור אפילו אם לא ביטלו (למעלה ה"ח).

יא. בְּיַצֵּד⁷⁰ בְּעוֹר חֻמֵץ? שׁוֹרְפוֹ⁷¹, או פּוֹרֵר⁷² וְזוֹרֵה לְרוּחַ, או זוֹרְקוֹ לַיָּם⁷³. וְאִם⁷⁴ הִיָּה הַחֻמֵץ קָשָׁה⁷⁵ וְאִין הֵיָם מַחְתְּכוּ בְּמַהֲרָה - הֲרִי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן זוֹרְקוֹ לַיָּם. חֻמֵץ⁷⁶ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מִפְּלֶת⁷⁷, וְנִמָּצֵא עָלָיו עֶפֶר שֶׁלִּשָׁה טַפְחִים⁷⁸ או יוֹתֵר - הֲרִי הוּא כְּמַבְעֵר; וְצְרִיף לְבַטְלוֹ בְּלִבּוֹ⁷⁹ אִם עֲדִין לֹא נִכְנְסָה שְׂעִיָּה שְׂשִׁית. נִתְנוּ⁸⁰ לְעַבְדּוֹ⁸¹ שֶׁקָּדָם שְׂעִיָּה שְׂשִׁית - אִינוֹ צְרִיף לְבַעַר. וְאִם⁸¹ שָׂרְפוֹ קָדָם שְׂעִיָּה שְׂשִׁית - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְהַנּוֹת בְּפִחְמִין שְׁלוֹ בַּתּוֹף הַפִּסְת. אֲבָל⁸² אִם שָׂרְפוֹ מִשְׂעִיָּה שְׂשִׁית וְלִמְעַלָּה - הוּאִיל וְהוּא אֲסוּר בְּהִנְיָה, הֲרִי זֶה לֹא יִסִּיק בּוֹ תַנּוּר וְכִירִים, וְלֹא יֵאָפֶה בּוֹ וְלֹא יִבְשָׁל. וְאִם⁸³ בְּשָׁל או אָפֶה - אוֹתָהּ הִפֵּת וְאוֹתוֹ הַתְּבַשִּׁיל אֲסוּר בְּהִנְיָה, וְכֵן הַפְּחֻמֵץ שְׁלוֹ אֲסוּרִין בְּהִנְיָה⁸⁴, הוּאִיל וְשׁוֹרְפוֹ אַחֲרֵי שְׂוֹאֵסֵר בְּהִנְיָה.

70) משנה, פסחים כא, א. 71) עד שנעשה פחמים (שו"ע הרב סי' תמה). 72) לפירורים דקים שלא ימצאו מי שיהנה ממנו, וכחכמים החולקים על רבי יהודה (פסחים כא.). 73) או לנהר. 74) פסחים כח, א. 75) לחם יבש או חטים יבשות. 76) משנה, פסחים לא, ב. 77) גל של אבנים. 78) כל טפח הוא 10 ס"מ. 79) שמה יפקח הגל (יסירו האבנים משם) במועד, ונמצא החמץ לפניו (רש"י). 80) משנה, פסחים כא, א. 81) פסחים כא, ב. 82) משנה, פסחים כא, א. 83) פסחים כו, ב. 84) כודין כל הנקברים, שאפרם אסור (תמורה לג:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך, אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה". שאם לא קבע הזמן לפני הפסח, כיון שבתוך הפסח יכול הישראל לשלם החוב ולפדות המשכון - הרי הוא ברשותו. 29) שאף-על-פי שישראל המקבל משכון, הוא ברשותו וחייב באחריות של גניבה ואבידה (פ"י מהל' שכירות ה"א) - גוי המקבל משכון מישראל, אינו ברשותו כלל (פסחים לא:). 30) כמבואר לעיל בהלכה א, שחמץ של ישראל המופקד ביד נכרי, עובר עליו ישראל.

ו. **יִשְׂרָאֵל³¹ וְעַפּוֹם שֶׁהָיוּ בְּאֵין בְּסִפְיָהּ, וְהָיָה חֻמֵץ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שְׁעָה חֲמִישִׁית³² - הָרִי זֶה מוֹכְרוֹ לְעַפּוֹם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמִתְנָה, וְחֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח; וּבִלְבָד שִׁיתְנַנּוּ לוֹ מִתְנָה גְמוּרָה³³.**

31) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. 32) בכת"י נוסף: "של י"ד בניסן". 33) ללא שום תנאי, כי אם נותנו לו במתנה על ידי תנאי, יש לחשוש שלא יקיים את התנאי, והמתנה בטלה למפרע, ועובר על "בל יראה ובל ימצא".

ז. **אוֹמְרָא³⁴ יִשְׂרָאֵל לְעַפּוֹם³⁵: עַד שְׁאַתָּה לֹאֶקַח בְּמִתְנָה, בּוֹא וְקַח בְּמֵאֲתָיִם³⁷; עַד שְׁאַתָּה לֹאֶקַח מֵעַפּוֹם, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁמָא אֶצְטַרְךָ וְאֶקַח מִמֶּךָ אַחַר הַפֶּסַח³⁸. אֲבָל לֹא יִמְכַר³⁹ וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנֵאִי⁴⁰. וְאִם עָשָׂה כֵן - הָרִי זֶה עוֹבֵר עַל בֵּיל יִרְאָה וְיִבֵּל יִמְצָא.**

34) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. 35) בערב פסח לפני שעה חמישית. 36) קונה חמץ לעצמך. 37) שיקנה חמץ הרבה, אף-על-פי שאינו רוצה לקנות לעצמו רק במנה, ומרמו לו שיקנה ממנו את העודף לאחר הפסח ויתן לו על זה רווח. 38) באופן שאין הוא מבטיח לו בוודאות שיקנה ממנו, רק מרמו לו על זה. ואף שיש כאן קצת הערמה - מותר, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן (ראה בפ"א ה"ד), והערמה דרבנן מותרת (שבת קיט:). 39) לפני פסח. 40) שאומר לנכרי: "אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח - החמץ נתון לך או מכור לך", שכל זמן שלא נתקיים התנאי - עדיין אין החמץ מכור או נתון.

ח. **תְּעַרְבֶת⁴¹ חֻמֵץ⁴² - עוֹבְרִין עָלֶיהָ מְשוּם בֵּיל יִרְאָה וְיִבֵּל יִמְצָא; פְּגוֹן הַמּוֹרִיס⁴³, וְכוּתָח⁴⁴ הַבְּבִילִי, וְשֶׁכַר הַמְדִי, שְׁעוֹשִׁין אוֹתוֹ מִן הַקְּמַח, וְכָל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲבָל⁴⁵ דְּבַר שֵׁישׁ בּוֹ תְּעַרְבֶת חֻמֵץ וְאִינוּ רְאוּי לְאֲכִילָה⁴⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְקִימּוֹ בַּפֶּסַח.**

41) משנה, פסחים מב, א: "אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי כו'" ופירש רבינו בפירוש המשניות "עוברין על כל יראה ובל ימצא" וכן פירש"י. 42) שנתערב בו חמץ, אף שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרוס, ואין לוקה על אכילתו, כמבואר בפ"א ה"ו, בכל זאת עובר עליו ב"בל יראה ובל

13) פסחים ה, ב. 14) לפי שסוף סוף אין החמץ של הישראל. 15) פסחים ו, א. 16) ליהנות. וכאן לא מספיק לכפות עליו כלי, כדין מוצא חמץ בביתו ביום-טוב (למעלה פ"ג ה"ח) לפי ששם הוא זמן קצר, עד מוצאי יום-טוב שאז ישרפנו, אבל כאן שהחמץ בביתו כל ימי הפסח - חוששים אנו שמא ינטל הכלי לאיזה צורך ויתגלה החמץ ויבואו לאכלו (כסף-משנה). 17) קרבן מעילה כדין כל הנהגה בשוגג מן ההקדש.

ג. **עַפּוֹם¹⁸ שֶׁהִפְקִיד חֻמֵצוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם קָבַל עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוֹת, שְׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב יִשְׁלַם לוֹ דָּמָיו - הָרִי זֶה חֵיב לְבַעֲרוֹ¹⁹, הוֹאִיל וְקָבַל עָלָיו אַחֲרָיוֹת - נַעֲשֶׂה כְּשֵׁלוֹ²⁰. וְאִם לֹא קָבַל עָלָיו אַחֲרָיוֹת - מִתֵּר לְקִימּוֹ אֶצֶל²¹, וּמִתֵּר לְאָכַל מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח, שֶׁבְרִשׁוֹת הַעַפּוֹם הוּא.**

18) (פסחים ה:). 19) "אמר להו רבא רבא לבני מחוזא (עירו של רבא): בעירו חמירא (חמץ) דבני חילא (צבא המלך, ומטילין טורח מזונותיהן על העיירות) מבתיכו, כיון דאילו מגניב (נגנב) ואילו מיתביד (נאבד), ברשותיכו קאי ובעיתו לשלומי (תצטרכו לשלם), כדילכון דמי" (כשלכם הוא) (פסחים ה:). 20) ואם לא ביערו, אסור לאכול ממנו ('ירושלמי' פסחים פ"ב). 21) פסחים ו, א: ועושה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כמבואר בהלכה שלפני זו.

ד. **עַפּוֹם אֲנִס²² שֶׁהִפְקִיד חֻמֵצוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שְׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב מִחֵיבּוֹ לְשַׁלְּמוֹ, וְכוּפָהּ וְאוֹנְסוֹ לְשֵׁלֶם - אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא קָבַל אַחֲרָיוֹת, הָרִי זֶה חֵיב לְבַעֲרוֹ²³; שֶׁהָרִי נִחְשֵׁב כְּאֵלוֹ הוּא שְׁלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּחֵיבּוֹ הָאֲנִס בְּאַחֲרָיוֹתוֹ.**

22) אדם קשה ותקיף. 23) פסחים ה, ב: "בעירו חמירא דבני חילא" (מובא לעיל בהלכה שלפני זו), ופירש ר"ח: "בני החיילות היו מפקידים את החמץ שלהם בבתי ישראל כו' ואפילו אם אבד אותו הלחם באונס, אין משגיחים אלא עונשים אותם". וסובר רבינו שלא היה בזה חוק המלכות, ואעפ"כ הרי זה כשל הישראל ועובר עליו. וראה ב'אוצר הגאונים' תשובות סי' יא ובראב"ד.

ה. **יִשְׂרָאֵל²⁴ שֶׁהָרִינָן²⁵ חֻמֵצוֹ אֶצֶל הַעַפּוֹם²⁶: אִם אָמַר לוֹ: אִם לֹא הִבֵּאתִי לְךָ מְעוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוּנִי, קָנָה חֻמֵץ זֶה מֵעַכְשָׁיו - הָרִי זֶה בְרִשׁוֹת הַעַפּוֹם²⁷, וְאוֹתוֹ הִחֵמְץ מִתֵּר לְאַחַר הַפֶּסַח²⁸; וְהוּא, שִׁיחֵיהּ אוֹתוֹ זְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ קֶדֶם הַפֶּסַח. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ קָנָה מֵעַכְשָׁיו - נִמְצָא אוֹתוֹ הִחֵמְץ כְּאֵלוֹ הוּא פְּקֻדוֹן אֶצֶל הַעַפּוֹם²⁹, וְאִסוּר³⁰ בְּהִנְיָה לְאַחַר הַפֶּסַח.**

24) משנה, פסחים ל, ב. לפי מה שאמרו בגמרא (שם לא:). 25) שמשכון. והן בערבית = משכון ('ערוך'). 26) לפני פסח. 27) כלומר, הרי הוא שלו. 28) כן הוא בתוספתא (פסחים פ"ב ה"ה): "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

68) היינו שנתערב בו חמץ מעליא (= טוב לאכילה), אלא שעלידי הביטול אינו ראוי לאכילה, אבל אם נתערב בתוכו חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה - מותר (או"ח סי' תמב). 69) רק לחולים. 70) אבל בהנאה מותר. 71) כמבואר לעיל בפ"א ה"ה.

~ יום שישי כ"ז סיון ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) נתבאר בו דיני החמץ, המינין שהן מחמיצין ושאינן מחמיצין. והמשקין המחמיצין. ומה שאסור לעשותו, מחשש חמץ, ומה שמותר ממנו. וכיצד ראוי ללוש פת פסח, וכיצד בזה. ובסופו נתבאר דיני הכשר הכלים, שנשתמשו בהן חמץ, וכיצד בזה.

א. אין אסור משום חמץ בפסח, אלא חמשת מיני דגן בלבד², והם שני מיני חטים, שהן החטה והבסקמת, ושלושה מיני השעורים, שהן השעורה ושבלת-שועל והשפון. אבל הקטניות, כגון ארז ודחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ; אלא אפלו לש קמח ארז וכיוצא בו ברותחין³, וכשהו בכגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמין - הרי זה מתר באכילה⁴, שאין זה חמוץ אלא סרחון.

2) (מסכת פסחים דף ל"ה עמוד א'). 3) שממרים את תהליך החימוץ, ובאופן שלא רתחו המים יפה, שאם רתחו יפה אינם מחמיצים כלל (ראה להלן הלכה ג' והלכה י"ו). 4) מן הדין. אבל יש נוהגים בזה חומרא, שמה נתערבו מחמשת מיני הדגן בתוך הקטניות. ועוד שלפעמים טוחנים אותם לקמח ויבואו להחליף קמח זה בקמח חמשת המינים (הרמ"א סימן תנ"ג).

ב. חמשת מיני דגן אלו, אם לשן פמי פרות בלבד בלא שום מים - לעולם אין באין לידי חמוץ. אלא אפלו הניחן כל היום עד שנתפח הבצק - מתר באכילה⁶, שאין מי פרות מחמיצין אלא מסריחין. ומי פרות הן: כגון יין, וקלב' ודבש⁸ ושמן-זית ומי-תפוחים ומי-רמונים וכל פיוצא בהן משאר יינות ושמינים ומשקין. והוא, שלא יתערב בהן שום מים בעולם. ואם נתערב בהן מים פל-שהוא, הרי אלו מחמיצין⁹.

5) (מסכת פסחים דף ל"ה עמודים א-ב). 6) הרמב"ם עצמו תיקן בכתב ידו "אין חייבין עליו כרת" (מעשה רוקח בשם הר"א בן הרמב"ם) וכן הוא בדפוס רומא וויניציאה וכן מצא הרמ"ן בספר מוגה. ולפי זה אף על פי שאין חייבים עליו כרת יש בו איסור (מעשה רוקח). ולפני הרמב"ד היתה הנוסחה שלפנינו ולפיכך השיג עליו וכתב שאע"פ שאינו חמץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה ואסור (וראה במנחות דף ג"ד עמוד א'). 7) כשעשה סימן במצות

ימצא" שהרי סוף סוף יש כזית חמץ בתערובת (מגיד-משנה וכסף-משנה בשם ר' משה הכהן). 43) ציר דגים כבושים במלה, ושמים לתוכו קמח. 44) עשוי מחלב חמוץ ולחם. 45) פסחים מה, ב. 46) נקרא בפי חז"ל "חמץ נוקשה".

ט. כיצד? ערבת⁴⁷ העבדנין⁴⁸ שנתן לתוכן קמח ועורות - אפלו נתנו שעה אחת קדם הבעור, הרי זה מתר לקימו⁴⁹. ואם לא נתן העורות, ונתן הקמח קדם שלשה ימים לשעת הבעור - מתר לקימו, שהרי נפסד והבאיש; תוף שלשה ימים - חייב לבעור⁵¹.

47) פסחים מה, ב. 48) מעבדי עורות. ונותנים שם קמח (רש"י). 49) שעלידי העורות, מסריח הקמח מיד ומתקלקל. 50) לבד. 51) שעדיין ראוי לאכילה הוא כשגמיע זמן הפסח, וכיון שנתחייב בביעור שעה אחת, אף שנתקלקל אחר-כך בימי הפסח - חייב לבעור.

י. וכן הקילור⁵² והרטיה⁵³ והאספולנית⁵⁴ והתריא"ק⁵⁵ שנתן לתוכן חמץ - מתר לקימן בפסח, שהרי נפסדה צורת החמץ⁵⁶.

52) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב, והוא משחה לעין. 53) תחבושת משוחה סממנים ששמים על מכה לרככה. 54) תחבושת. 55) מין תחבושת. 56) ואינה ראויה לאכילה.

יא. הפת עצמה⁵⁷ שעפשה ונפסדה מלאכל הכלב⁵⁹, ומלגמא⁶⁰ שנסרחה⁶¹ - אינו צריך לבעור⁶². כגדים⁶³ שפכסו אותן בחלב חטה⁶⁴, וכן גרות שדבקו אותן בחמץ, וכל פיוצא בזה - מתר לקימן בפסח, ואין בהן משום 'לא יראה' ו'לא ימצא', שאין צורת החמץ עומדת⁶⁵.

57) פסחים מה, ב. 58) שהפת היא בעין, בלי שום תערובת. 59) ואם נפסלה רק מלאכול לאדם, יתבאר בהלכה שאחריה. 60) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב. והיא תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן על המכה. 61) עד שאינה ראויה לאכילת כלב. 62) מאחר שנסרחה לפני הפסח, אין הבדל בין נתחמצה ולבסוף נסרחה או נסרחה ולבסוף נתחמצה. אבל כשנתחמצה בפסח אינו מותר לקיימה אלא-אם-כן נסרחה ולבסוף נתחמצה (הראב"ד בשם הירושלמי' לפי פירוש המגיד-משנה). 63) פסחים מה, ב. 64) = עמילן. והיינו אפילו סמוך לפסח. 65) ונפסל מאכילת כלב (הראב"ד).

יב. דבר⁶⁶ שנתערב בו חמץ⁶⁷, ואינו מאכל לאדם כלל⁶⁸; או שאינו מאכל כל אדם⁶⁹, כגון התריא"ק וכיוצא בו - אף-על-פי שמתר לקימו, אסור לאכלו⁷⁰ עד אחר הפסח; ואף-על-פי שאין בו מן החמץ אלא פל-שהוא, הרי זה אסור לאכלו⁷¹.

66) פסחים ל, א. 67) אינו בטל, כמבואר בפ"א ה"ה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מסכת פסחים שם). ועיין בפירוש רבינו מנוח. (21) היו נותנים קמח ומים ומבשלים אותם בקדירות חדשות כדי לחזקן (רבינו מנוח, ועיין לחם משנה - מסכת פסחים דף לממחה קדירה בתסיס" ומפרשה רבינו שרב פפא התיר למלול קדירה במצה אפויה, אבל בקמח אסור, כנ"ל).

ו. אין בוללין²³ את השעורין במים בפסח, מפני שהן רפין ומחמיצין במהרה. ואם בלל²⁴ - אם רפו כדי שאם הניחן על-פי הביב²⁵ שאופין עליו החלות, נתבקעו - הרי אלו אסורין; ואם לא הגיעו לרפיון זה - הרי אלו מתרין.

(23) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'). (24) (שם) כרב חסדא בשם מר עוקבא. (25) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. והוא כלי מנוקב (תוספות שם).

ז. החטים²⁶ מתר לבלל אותן במים כדי להסיר סבן, וטוחנין אותם מיד כדרך שטוחנין הסלת. וכבר נהגו כל ישראל בשנער ובארגן הצבי ובספרד ובערי המערב, שלא יבללו החטים במים, גזרה שמה ישהו ויחמיצו.²⁷

(26) שהם יותר קשים ואינם מהירים להחמיץ כמו שעורים (מסכת פסחים שם). (27) תקנת הגאונים היא מפני שאין אנו בקיאים ללחות באופן שלא יחמיץ. וגם בגמרא שם אמרו: "בעל נפש (חסיד וירא שמים) אפילו חטים דשריירי (שהם קשים) לא ילתות" (לא יבלול במים).

ח. תבשיל שנתבשל ונמצאו בו שעורים או חטים: אם נתבקעו²⁸ - הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ; ואם לא נתבקעו - מוציאין אותו ושורפין²⁹, ואוכלין שאר התבשיל, שאין הדגן שנבלל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה, ואינו אלא מדברי סופרים.

(28) שזה שכתבנו בהלכה ו' שאם נשרו עד שאם היו מניחין על פי הביב היו מתבקעין אפילו לא נתבקעו ממש, אסורים, זה אינו אלא לאכול אותם חטים בעינם, אבל בתבשיל, כיון שאיסור תערובת חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן, לא אסרו אלא בנתבקעו ממש (מגיד משנה). (29) כמו חמץ ממש.

ט. משום³⁰ שצאמר: "ושמרתם את המצות", כלומר - הנהירו במצה ושמרו אותה מכל צד חמוץ - לפיכך אמרו חכמים: צריך אדם לנהר בדגן שאוכל ממנו בפסח, שלא יבוא עליו מים אחר שנקצרו³¹, עד שלא יהיה בו שום חמוץ. דגן³² שנטבע בנהר או שנפל עליו מים - כשם שאסור לאכלו, כך אסור לקימו³³; אלא מוכרו לישאל ומודיעו³⁴, כדי שיאכלנו קדם הפסח. ואם מוכרו לנקרי קדם הפסח - מוכר מעט³⁵ לכל אחד ואחד,

שהן של חלב. שאם לא כן אסורות באכילה שמה יבוא לאכלם בבשר (פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ב). (8) בין דבש תמרים ובין דבש דבורים (הגמיי"). (9) כן הוא בבביתא (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א' וראה להלן הלכה כ').

ג. אין מבשלין חטים במים¹⁰, כגון ריפות, ולא קמח, כגון לביבות. ואם בשל - הרי זה חמץ גמור; והוא, שיתבקעו¹¹ בתבשיל. אין קולין¹² את הבצק¹³ בשמן על המחבת; אבל מבשלין את הפת¹⁴ ואת הקמח הקלוי¹⁵. ואם הרתיח המים הרבה, ואחר-כך השליף לתוכן הקמח - הרי זה מתר, מפני שהוא מתבשל מיד קדם שיחמיץ¹⁶. וכבר נהגו¹⁷ בשנער ובספרד ובכל המערב לאסור דבר זה, גזרה שמה לא ירתיח המים יפה יפה¹⁸.

(10) שאף על פי שמים רותחים אינם נותנים להחמיץ (להלן בסמוך) - בעוד שהמים פושרין הוא מחמיץ (רש"י מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (11) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א') כשמואל. (12) מלשון קלי וכרמל. לקלות בצק שלא נחמץ בשמן על מחבת. (13) שנילוש במים. ועכשיו יחמיץ אף על פי שקולים אותו בשמן, שמי פירות עם מים מחמיצים, כמו שכתב למעלה. (14) שאחרי שנאפה - אפילו שורהו במים אינו מחמיץ (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (15) שקלוהו על האש וראוי כבר לאכילה. (16) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב' במשנה ובגמרא) שחליטה (= נתינה ברותחים) אינה מביאה לידי חמוץ. (17) כן הוא ברי"ף בשם המתיבתא. (18) [ואם עשה כן בדיעבד יש אומרים שמוותר, שלא אסרו אלא לכתחילה - פסקי זרעים ל"א מלונדריש עמוד כ"א].

ד. מתר¹⁹ לבשל הדגן או הקמח במי פרות. וכן בצק שלשו במי פרות - אם בשלו במי פרות או קלהו על המחבת בשמן, הרי זה מתר, שמי פרות אינן מחמיצין.

(19) (מסכת פסחים דף ל"א עמוד ב'): "אמרי דבי ר' שילא: ותיקא דעביה במישחא ומילחא שרי" (מאכל קמח העשוי בשמן ומלח מותר) שמי פירות אינם מחמיצים (רי"ף). ואף לפי הנוסחא למעלה בהלכה ב' שאע"פ שאין חיוב כרת יש בזה איסור - כאן שיש גם חליטה ברותחים לא אסרו, גזרה שמה לא ירתיח יפה (למעלה הלכה ג') כיון שאין כאן חיוב כרת.

ה. כרמל²⁰ שמתבהבין אותו באור וטוחנין אותו - אין מבשלין את הקמח שלו במים, שמה לא נקלה באור יפה, ונמצא מחמיץ בשמבשלין אותו. וכן כשמואל²¹ הקדרות החדשות, אין מבשלין בהן אלא מצה אפויה²² שחזרו וטחנו אותה, אבל קמח קלי - אסור, שמה לא קלהו יפה ויבוא לידי חמוץ.

(20) שבלים שמעבירין אותן באש, אבל אינם קלויים כל כך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבתוכה (ראבי"ה). (44) (מסכת פסחים שם): "עברה ולשה - אסור" ופירש"י: "עברה ולשה בחמין" ולדעת רבינו זה מוסב גם על מים שלא לנו.

יב. לא תשב אשה⁴⁵ תחת השמש⁴⁶ ותלוש, ולא תחת הרקיע ביום העבים⁴⁷, אפלו במקום שאין השמש זורחת בו. ולא תניח את העסה ותתעסק בדבר אחר⁴⁸. ואם היתה⁴⁹ לשה ואופה⁵⁰ - צריכה שני כלים של מים: אחד, שמקטפת⁵¹ בו, ואחד, שמצוננת בו ידיה. ואם עברה ולשה תחת השמש, או שלא צננה ידיה, או שעשתה עסה יתר משעור חלה - הפת מתרת⁵². וכמה שעור חלה? כמו שלשה וארבעים ביצים וחמש ביצה, כגוף הביצה הבינונית⁵³, לא כמשקלה⁵⁴.

(45) (מסכת פסחים שם). ואז היו הנשים אופות את המצות (וכן הוא במשנה מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'): "שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור". (46) לפי שחום השמש מחמם את העיסה וקרובה להחמין. (47) (מסכת יומא דף כ"ח עמוד ב') שמטבע השמש אז להגביר חומה בכל מקום מבעד לעננים. (48) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "ולא תגביה ידה מן התנור", כלומר שתהא עוסקת בבצק כל הזמן שלא יחמין. (49) (מסכת פסחים שם). (50) דוקא אם היתה אופה שידיה מתחממות מהתנור (לדעת רש"י אפילו אם אינה אופה שידיה מתחממות מעצמן). (51) שטחה את פני החורה במים ונותנתה לתנור. (52) שכל אלו אינן אלא חששות לכתחלה. ויש אומרים שאם לשה בשמש אסור אפילו בדיעבד (מגיד משנה). (53) כלומר כמדתה. (54) שאין מדתה ומשקלה שוין.

יג. כל זמן⁵⁵ שאדם עוסק בפצק⁵⁶, אפלו כל היום פלו - אינו בא לידי חמוץ. ואם הגביה ידו והניחו, ושהה הפצק עד שהגיע להשמיץ הקול⁵⁷ בזמן שאדם מפה בידו עליו - כבר החמין, וישורף מיד. ואם אין קולו נשמע - אם שהה פדי שיהלף אדם מיל⁵⁸, כבר החמין, וישורף מיד. וכן אם הכסיפו פניו פאדם שעמדו שערוותיו⁵⁹ - הרי זה אסור לאכלו, ואין תביין עליו פרת.

(55) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב') וראה למעלה הלכה י'). (56) שלש אותה או מגלגלה בעץ (אחרונים). (57) שהעיסה החמוצה משמעת קול וזהו חמץ גמור וזהו שיעור "כקרני חגבים" הנאמר במשנה (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'). (58) הלכה בינונית, והוא שיעור שני חומשי שעה = 24 דקות (פירוש המשניות מסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). ועיין למעלה פרק ה' מהלכות שבת הלכה ד' הערה י"ט). (59) וזהו "שיאור" (שם). שנשתנה מראיתן ללובן (ערוך).

יד. היו שתי עסות, שהגביהו היר מהן, נלושות בצת אחת ונשתהו, האחת מהן יש לה קול ואחרת

פדי שיקלה קדם הפסח, שמא יחזר הנכרי וימפגרו לישראל.

(30) כן צריך להיות שכאן מתחילה הלכה ט' שהרי מכאן מתחיל ענין חדש (מעשה רוקח וקובץ בשם פרי חדש). ובדפוסים אחרים מתחילה הלכה ט' להלן לפני "לפיכך אמרו". (31) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'): "אמר להם רבא לאלה המהפכים העמרים בגורן להזהר מהרטבתם במים. וראה להלן פרק ח' הלכה י"ג, שאם אין לו מצה משומרת אלא כזית, אוכל כל סעודתו ממצה שאינה משומרת ואוכל כזית מן המשומרת לבסוף. אבל לפני הקצירה אין צריך להזהר. (32) (מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (33) שהרטיבות מביאתן לידי חימוץ. (34) אבל בלי הודעה אסור, מחשש שמא יקיימנו לפסח, שהחטים עדיין לא נבקעו ובלתימה מותר לקיימן, וכאן ספק הוא שמא נתבקעו (משנה ברורה). (35) לפנינו שם בגמרא: "ליבויניהו קבא קבא לישראל" (ימכרם מעט מעט לישראל). ונראה שהרמב"ם לא גרס "לישראל" (מגיד משנה).

י. דגן שנפל עליו דלה³⁶ - כל זמן שהוא טורד טפה אחר טפה, אפלו כל היום פלו - אינו בא לידי חמוץ³⁷. אכל פשיפסק - אם נשתתה פשעור³⁸, הרי זה אסור.

(36) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') ושם נאמר דין זה על קמח. (37) שטרוד הדלה הנופל באופן מתמיד וברציפות אינו נותן לו להחמין (ראה להלן הלכה י"ג). (38) היינו שיעור מיל (להלן הלכה י"ג).

יא. אין לשים בפסח עסה גדולה³⁹, שמא תחמין, אלא פשעור חלה⁴⁰ בלבד. ואין לשים⁴¹, לא בחמין ולא בחמי חמה⁴², ולא במים שנשאבו בו ביום, אלא במים שלנו⁴³. ואם עבר ולש באחד מכל אלו - הרי הפת אסורה⁴⁴.

(39) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א') וממה שכתוב "בפסח" ולא כתב לפסח משמע דוקא בזמן איסור חמץ קאמר, ויש מקילים בזה ואומרים שהכל תלוי במספר העובדים, שאם יש הרבה עובדים מותר אפילו בעיסה גדולה. (40) (ראה להלן הלכה י"ב ובפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה ט"ו). (41) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "דרש רבא: אשה לא תלוש לא בחמה (= בשמש, להלן הלכה י"ב) ולא בחמין (כן הנוסחא ברא"ש במ"מ ובר"ח) ולא בחמי חמה". (42) מים שנתחממו מהשמש. (43) (מסכת פסחים שם). והם מים ששאבו אותם בזמן השקיעה והלינו אותן בלילה בבית. לפי שבימי ניסן השמש מהלכת בשיפולו של הרקיע והיא מחממת את המים שבקרקע לפיכך צריך לשאבם מן הארץ ולהלינם בכדי שיצטננו (רש"י שם). ויש מפרשים שהעיקר הוא שלא יהיו המים בלילה בתוך הקרקע מפני שבלילה מהלכת השמש מתחת לקרקע ומחממת את המים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין נותנין את הקמח לתוף החרסת⁷⁶. ואם נתן - ישפף מיד⁷⁷, מפני שהוא ממהר להחמיץ. ואין נותנין את הקמח לתוף החרדל⁷⁸; ואם נתן - לאכל מיד.

72) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפת-החטים העבה (פירוש המשניות) וסובין היא הדקה. 73) דרכם הי' ליכנס למרחץ ולשוף הגוף במורסן ולהזיע, ובוה אין קפידא כיון שהמורסן לא נשרה במים ועל הגוף אין מים, רק זיעה מחום המרחץ, וזיעת אדם אינה מחמצת (כסף משנה). 74) (שם במשנה). 75) לרפואה. 76) תערובת של מיני פירות ויש בהן מים. 77) אפילו לפני זמן של הילוך מיל, שממהרים להחמיץ. 78) שמפני חוזקו וחרפותו אינו מחמיץ כל כך מהר.

כ. מתיר⁷⁹ לתן התבלין⁸⁰ והשמשמן והקצח⁸¹ וכיוצא בהן לתוף הבצק. וכן מתיר⁸² ללוש העסה במים⁸³ ושמן או דבש וחלב⁸⁴, או לקטף⁸⁵ בהן. וביום הראשון⁸⁶ אסור ללוש ולקטף, אלא במים בלבד - לא משום חמץ, אלא פדי שיהיה להם עני⁸⁷, וביום הראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון להם עני.

79) (תוספתא פרק ב' דמסכת פסחים): "ויצאין במצה המתובלת" (מעורבת בתבלין). 80) מיני בשמים שנותנים במאכל. 81) קימעל. 82) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א'): "אמר ר' עקיבא: שבתי היתה (שביתתי היתה ביום טוב של פסח) אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש (מעורב במים - תוס' שם דף ל"ה עמוד ב' ד"ה ומי) ולא אמרו לי דבר" (ועיין ראב"ד). 83) המגיד-משנה העתיק "ביין" (וגם בב"י או"ח סימן תס"ב חסרה המלה "במים") אבל בכל זאת גם המגיד-משנה מפרש שהמדובר בתערובת מים עם כל אלו. 84) (ראה למעלה הלכה ב'). 85) למרוח את העיסה. 86) כלומר בלילה הראשון ובכוזית הראשון (מגיד משנה), ומקור הדברים (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') שאמר להם ר' יהושע בן לוי לבניו: "ביום הראשון של פסח לא תלושו לי המצות בחלב". 87) כר' עקיבא (במסכת פסחים שם).

כא. פל פלי-חרס⁸⁸ שנספתמש בהן חמץ בצונן - מתיר להשתמש בהן מצה בצונן⁸⁹; חוץ מפלי שמניחין בו את השאור, וכלי שמניחין בו חרסת, מפני שחמוצו קשה⁹⁰. וכן ערבות שלשין בהן החמץ, ומניחין אותו שם עד שיהחמיץ - הרי הן כבית שאור, ואין משתמשין בהן בפסח⁹¹.

88) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'): "אמר שמואל: כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה" [בצונן - כן הוא ברי"ף] ופירשה הרי"ף בכלי חרס, וראה להלן. 89) דוקא אם נשתמש בהם בחמץ בצונן אבל אם נשתמש בהם בחמץ אסור להשתמש בהם במצה

אין לה קול⁶⁰ - שתיהן ישפפו⁶¹, והרי הן חמץ גמור.

60) וזהו "בצק החרש" שבמשנה (מסכת פסחים דף מ"ו עמוד א') שאינו משמיע קול כחרש הזה (פירוש המשניות שם). 61) כן הוא במשנה שם: "בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור".

טו. אין עושין סריקין⁶² המצריין בפסח, מפני שהאשה שוהה עליהן⁶³, ומתחמיצין בעת עשייתן. לפיכך הנחתומין מתריין לעשותם, מפני שהן בקיאים באמנותן וממהרים לעשותם. אכל בעלי-בתים אסורים, ואפלו צרו אותן בדפוס⁶⁴ - שמה יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס⁶⁵ וישוה בעשייתן ויחמיצו.

62) (מסכת פסחים דף ל"ז עמוד א') פי' שמצריין בפת מין חייה ועוף. 63) לצירין. 64) שאינו שוהה כלום. 65) שהרואה אינו יודע שנעשו ע"י דפוס.

טז. מים⁶⁶ שרוחצין בהן הידים והערבה אחר שלשין, וכן מים שמשתמשין בהן בשעת לישה - הרי זה ישפף אותן במקום מדרון⁶⁷, פדי שלא יתקבצו במקום אחד ויחמיץ.

66) (משנה במסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 67) כל זה לאחר זמן איסור חמץ (ב"י). וכן נראה להלן הלכה י"ח.

יז. אין שורין את המורסן⁶⁸ ומניחין לפני התרנגולין, שמה יחמיץ. אכל חולטין⁶⁹ להן המורסן ברותחין ומניחין לפניהן. וכבר נהגו רב העולם שלא לחלט, גזרה שמה לא ירתיח המים יפה.

68) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפה דקה הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח קרויה מורסן ומיועדת לאכילת עופות. 69) לשים במים רותחים שאז אינו מחמיץ. וראה למעלה הלכה ג'.

יח. ומתיר ללוש לתרנגולין מורסן או קמח ומאכילין מיד⁷⁰, או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן עד שלא ישוה לפניהן פדי הלוף מיל. וכל זמן שהן מנקרין בו או שהוא מהפף בידו - אינו מחמיץ⁷¹. וכשיפסקו מלאכל, ישטף הפלי במים וישפף במקום מדרון.

70) ואנו פוסקים שאסור לעשות כן (ב"י). 71) כמו שכתב למעלה הלכה י"ג שכל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי חימוץ, ועיין עוד בהלכה י"ז.

יט. לא תשרה⁷² אשה מורסן שתוליה בידה למרחץ, אכל שפה על בשרה יבש⁷³. ולא ילעס⁷⁴ אדם חטין ויתן על מפת⁷⁵, מפני שהן מחמיצות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּתוּכוֹ עַד שְׁיִפְלוּטוֹ, וְאַחֲרֵי־כֵן שׁוֹטְפֵן¹⁰⁵ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן בְּמִצָּה.

(103) ששפכו בהם החמץ מכלי ראשון. (104) מכלי ראשון, כבולעו כך פולטו וראה מה שכתבנו לעיל בהערה 100. (105) במים צוננים (כמו שזכור למעלה בהלכה כ"ג).

כ.ה. כָּל כְּלֵי-חֶרֶשׁ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן חֲמֵץ בְּחַמֵּין - בֵּין כְּלֵי רֵאשׁוֹן, כְּגוֹן קְדָרוֹת; בֵּין כְּלֵי שְׁנִי, כְּגוֹן קְעָרוֹת¹⁰⁶; בֵּין שְׁהִיּוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בְּאֶבֶר, שְׁעוֹשִׂין אוֹתָן כְּעֵין זְכוּכִית¹⁰⁷; בֵּין שְׁהִיּוּ חֶרֶס כְּמָה שֶׁהֵן - אִין מִשְׁתַּמֵּשִׂין בְּהֵן בְּמִצָּה¹⁰⁸, אֲלֵא מִנִּיחָן לְאַחַר הַפֶּסַח¹⁰⁹ וּמִבְּשֵׁל בְּהֵן.

(106) ששופכים בהם מכלי ראשון. (107) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'). (108) לפי שהתורה העידה שכלי חרס שבלעו איסור אינם פולטים אותו לעולם (מסכת פסחים שם). ולענין ליבון באש, ראה למעלה הלכה כ"ב. (109) כשמאל (מסכת פסחים דף ל' עמוד א') ולא כרב שאמר שישברו (שם).

כ.ו. כְּלֵי רֵאשׁוֹן שֶׁרָצָה לְהִרְתִּיחוֹ, וְלֹא מִצָּא כְּלֵי גְדוֹל מִמֶּנּוּ כְּדִי לְהִרְתִּיחוֹ פְּתוּכוֹ - הָרִי זֶה מְקִיף לוֹ שִׁפָּה שֶׁל טֵיט עַל שִׁפְתוֹ מִבְּחוּץ, וּמִמְלֵאָהּ מִים עַד שֶׁיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל שִׁפְתוֹ, וּמִרְתִּיחַ הַמַּיִם פְּתוּכוֹ, וְדִיּוּ¹¹⁰, וְאַחֲרֵי־כֵן שׁוֹטֵף אוֹתוֹ¹¹¹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ בְּמִצָּה.

(110) (מסכת עבודה זרה דף ע"ו עמוד א'). כבולעו כך פולטו, כשם שבלע על ידי התזת ניצוצות על שפתו כן פולטו (שם). (111) בצונן (כנ"ל הלכה כ"ג).

פְּרָק שְׁשִׁי

1) נתבאר בו דיני חיוב אכילת המצה מן התורה, ואיכות האכילה, ומאי זה דבר היא, ואיכות לישתה, והמחוייבין באכילתה. ומה שאסרו חכמים בשבילה, רוצה לומר לאכול בערב הפסח, וכן מה שאסרו לאכול אחריה.

א. מִצּוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְאֹכַל מִצָּה בְּלִיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר, שְׁנָאָמַר: "בְּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצַּת"; כָּכֵל מְקוּם² וּבְכָל זְמַן³. וְלֹא תִלָּה אֲכִילָה זוֹ בְּקֶרֶב הַפֶּסַח⁴, אֲלֵא זוֹ מִצָּוָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וּמִצְוָתָה כָּל הַלֵּילָה⁵. אֲבָל בְּשֶׁאֵר הַרְגֵל - אֲכִילַת מִצָּה רְשׁוּת: רָצָה, אוֹכַל מִצָּה; רָצָה, אוֹכַל אֲרִז אוֹ דִחָן אוֹ קְלִיּוֹת אוֹ פְּרוֹת. אֲבָל בְּלִיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר בְּלֶבֶד - חוֹבָה. וּמִשְׁאֲכָל בְּזִית, יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

2) הן בא"י והן בחו"ל. שכל מצוה שהיא חובת הגוף, נוהגת בין בא"י ובין בחוצה לארץ (קידושין לו:). 3) בין בזמן שביית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. 4) אע"פ שכתוב: "על מצות ומרורים יאכלוהו", כלומר יאכלו את הפסח, הרי שהם תלויים זה בזה - ריבה הכתוב

אפילו בצונן גזירה שמה ישתמש בהם בחמץ מכיון שהם כלי חרס ואי אפשר להגעילם. אבל כלי מתכת שאפשר להגעילם מותר להשתמש בהם בצונן ולא גזרו שמה יבוא להשתמש בהם בחמץ שהרי יכול הוא להגעילם. ותפס כאן הלשון "מצה בצונן", להשמיענו חידוש זה לגבי כלים שנשתמשו בהם בחמץ, אבל אם לא נשתמשו בהם בחמץ אלא בצונן מותר להשתמש בהם במצה גם בחמץ שהרי לא בלעו כלום (מגיד משנה). (90) (מסכת פסחים שם). (91) אפילו בצונן.

כ.ב. כִּיב שֶׁל חֶרֶס⁹² שְׁאוּפִין עָלָיו חֲלוֹת חֲמֵץ כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה - אִין אוּפִין עָלָיו מִצָּה בְּפֶסַח⁹³. וְאִם מְלֵאוֹ גְּחָלִים וְהִסִּיק מְקוֹם שֶׁהָיָה מִבְּשֵׁל⁹⁴ בוֹ הַחֲמֵץ - מְתוֹר לְבִשְׁל⁹⁵ עָלָיו מִצָּה⁹⁶.

(92) (הרי"ף במסכת פסחים שם). (93) מפני שפולט טעם החמץ שבלע ומבליע במצה. ואף על פי שהוא מסיקו באש לפני האפיה אינו מתכשר בכך שהרי הבליעה היא בפנים וההיסק אינו אלא מבחוץ (רי"ף שם). (94) "בנ"א: "אופה". (95) "בנ"א: "לאפות". (96) כבולעו כך פולטו.

כ.ג. כְּלֵי מִתְּכוֹת וּכְלֵי אֲבָנִים⁹⁷ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן חֲמֵץ בְּרוֹתְחִין בְּכְלֵי רֵאשׁוֹן⁹⁸, כְּגוֹן קְדָרוֹת וְאַלְפָּסִין - נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלֵי גְדוֹל שֶׁל מַיִם וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מַיִם וּמִרְתִּיחָן פְּתוּכוֹ עַד שְׁיִפְלוּטוֹ⁹⁹, וְאַחֲרֵי־כֵן שׁוֹטֵף אוֹתָן בְּצוֹנָן¹⁰⁰, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן בְּמִצָּה. וְכֵן הַסְּכִינִין¹⁰¹ - מִרְתִּיחַ אֶת הַלֵּהב וְאֶת הַנֶּצֶב בְּכְלֵי רֵאשׁוֹן¹⁰², וְאַחֲרֵי־כֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן בְּמִצָּה.

(97) להוציא מדעת רב האי גאון (הובא בטור או"ח סימן תכ"א) שבכלי אבנים לא מועילה הגעלה (ועיין תוספתא זבחים פרק י' הוצ' זוק"מ עמ' 495/14). (98) על האש. (99) כן כתב גם הרי"ף בפסחים שם שצריך שיששה הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו, אבל לא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל (טור או"ח סימן תנ"ב). (100) כדי לצנן את הכלים שאם לא יעשה כן יש חשש שמה יחזור הכלי ויבלע את האיסור מהמים החמים שעליו (טור שם בשם רש"י. ועיין תוספות זבחים דף צ"ו עמוד ב' ד"ה לא).

(101) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב') ואף על פי שתשישם על ידי האור ואם לקחם מהגוי צריך ללבן אותם באור כמו שכתב רבינו בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכבולעו על ידי האש כך פולטו על ידי האש - כאן בחמץ שכשבולעו היה החמץ היתר, הקילו להחיר בהגעלה (מגיד משנה). (102) שעמד על האש ומימיו רותחים. ויש אומרים שאפילו אם הסירו אותו מן האש אפשר להגעיל בתוכו כל זמן שמימיו מעלים רתיחות (טור סימן תנ"א).

כ.ד. כְּלֵי מִתְּכוֹת וְאֲבָנִים וּכְלֵי עֲצִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן חֲמֵץ בְּכְלֵי שְׁנִי¹⁰³, כְּגוֹן קְעָרוֹת וְכוּסוֹת - נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלֵי גְדוֹל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מַיִם רוֹתְחִין¹⁰⁴, וּמִנִּיחָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. העושה¹⁷ עֹשֶׂה מִן הַחֲטִיִּים וּמִן הָאֲרֵז - אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דְּגָן¹⁸, יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ. עֶסֶת הַכְּלָבִים¹⁹ - בְּזֶמַן שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה²⁰, יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ²¹; אֵין הָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה²², אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ, שְׁאִין זֶה מְשַׁמֶּרֶת לְשֵׁם מִצְוָה. מִצְוָה שְׁלֹשָׁה בְּמִי-פְרוֹת²³ - יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּפֶסַח²⁴. אֲבָל אֵין לְשִׁין אוֹתָהּ בְּיֵין אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ²⁵ חֶלֶב²⁶, מִשּׁוּם "לֶחֶם עֲנִי", כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹבו²⁷. וְאִם לֹשׁ וְאָכַל - לֹא יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. אֵין יוֹצֵאֵין, לֹא בְּפֶת מוֹרְסָן²⁸ וְלֹא בְּפֶת סִבִּין; אֲבָל לֹשׁ הוּא אֶת הַקֶּמַח בְּסִבִּין שְׁלוֹ וּבְמוֹרְסָנוֹ, וְעוֹשֶׂהוּ פֶת, וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ²⁹. וְכֵן פֶת-סֶלֶת נִקְיָה בְּיוֹתֵר - הֵרִי זֶה מְתַרֵת וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּפֶסַח, וְאֵין אוֹמְרִים בָּהּ אֵין זֶה "לֶחֶם עֲנִי".

(17) חלה פ"ג מ"ז. (18) ואפילו אין בעיסה שיעור חיטים שיהא כזית בכדי אכילת פרס, יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה, כיון שהאורז מחובר עם החיטים, טבעו להיות נגזר אחר החיטים, וכשמתחמצים החיטים מתחמץ גם האורז (הרמב"ן והרא"ש). ודוקא בחיטים ואורז, אבל חיטים ודוחן וכיוצא בו או שאר מיני דגן עם אורז, אינו יוצא בה ידי חובתו אלא אם-כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס. ודעת הראב"ד שגם בחיטים ואורז דוקא כשיש כזית בכדי אכילת פרס. (19) חלה פ"א מ"ח. והיינו שעשה עיסה בשביל אכילת הכלבים. (20) שכיוון להאכיל ממנה גם לרוועים הישראלים. (21) שהרי נשתמרה לשם מצה. (22) אפילו היתה פת נקיה. (23) ראה ב'כספ משנה' (למעלה פ"ה ה"א) שישנה נוסחא ישנה כאן, שלפיה אינו יוצא ידי חובתו גם אם לשה במי פירות. (24) שלחם עוני הוא. וכתב ה'מגיד משנה' שצריך שיוסיף קצת מים, שאם לא כן אינו בא לידי חימוץ, וכל מצה שאינה באה לידי חימוץ - אינו יוצא בה. (25) כ"ה בדפוס רומי. (26) ראה בפ"ט ממאכלות אסורות הכ"ב "שאיין לשין העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה, שמא יאכל בה בשר. ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת עדי שלא יאכל בה בשר, הרי זה מותר". וגם כאן מדובר ששינה בצורת המצות, שאם לא כן אסורה באכילה מטעם הג"ל. וראה למעלה פ"ה ה"ב. (27) למעלה פ"ה ה"כ. (28) כ"ה בחלה פ"ב מ"ו, שסובין ומוֹרְסָן אינם בכלל חיוב בחלה, והוא-הדין לענין מצה. (29) ודוקא אם לא הפרישן, אבל אם הפרישן ממנה וחזר ועירבן לתוך הקמח ולשן ביחד, אין מצטרפין לשיעור כזית (חלה, שם).

ו. אֶחָד מִצְוָה שְׁנֵאֲפִית בְּתַנּוּר אוֹ בְּאֶלְפֶס³⁰ - בֵּין שֶׁהַדְּבִיק הַבָּצֵק בְּאֶלְפֶס וְאַחַר-כֵּן הִרְתִּית, בֵּין שֶׁהִרְתִּית וְאַחַר-כֵּן הַדְּבִיק, אֶפְלוֹ אֶפְאָה בְּקַרְקָע³¹ - הֵרִי זֶה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְכֵן אִם לֹא נִגְאֲפִית אֶפְיָה גְמוּרָה, יוֹצֵאֵין בָּהּ; וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה חוֹטֵין שֶׁל בָּצֵק נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בְּעַת שְׁפוּרְסָה³². וְיוֹצֵאֵין בְּרַקִּיק הַשְּׂרוּי³³; וְהוּא, שְׁלֹא נְמוּחַ. אֲבָל מִצְוָה

פסוק מיוחד: "בערב תאכלו מצות", לומר לך שאף-על-פי שאין קרבן פסח - מצוה לאכול מצה (פסחים קכ.). מכיון שלא כתב כאן שחכמים גזרו שלא לאכול אלא עד חצות (כמו שכתב בסוף פ"ח מהל' קרבן פסח, לגבי אכילת הפסח) נראה שלא גזרו אלא בפסח שמא יאכלנו אחר עלות השחר ויתחייב בכרת, אבל במצה שאין בה כרת - לא גזרו ('רבינו מנחם'). ובמצות קריאת-שמע שיש בה מלכות שמים, גזרו בה יותר (ועיין ספר 'זמנים' עמוד מא).

ב. בְּלַע מִצְוָה - יוֹצֵא⁶; בְּלַע מְרוֹר - לֹא יוֹצֵא⁷. בְּלַע מִצְוָה וּמְרוֹר פְּאָחֵד - יְדֵי מִצְוָה יוֹצֵא, יְדֵי מְרוֹר לֹא יוֹצֵא, שֶׁהַמְרוֹר כְּטַפְלָה לְמִצְוָה⁸. פְּרָכֵן בְּסִיב⁹ וְכִיוֹצֵא בוֹ וּבְלַעֵן - אִף יְדֵי מִצְוָה לֹא יוֹצֵא¹⁰.

(6) מפני שנגעה בפיו, הרי היא אכילה. (7) מפני שאנו צריכין שיטעום טעם מרור בפיו שהוא זכר ל"וימררו את חייהם", ובבליעה אינו טועם טעם מרירות (פסחים קטו:). ובנוסח אחר: "בלע מרור - יצא" (דפוס רומא, שונצינו וויניציאה וכת"י תימן, וכ"ה בלחם-משנה וברבינו מנחם) וכגירסת רש"י בפסחים שם, ופירש בזה: "שאי-אפשר שלא טעם בו טעם מרור". (8) ולפיכך אינו מפסיק בין מצה לפיו, ויצא ידי מצה (מגיד-משנה, ועיין ראב"ד). (9) מיני חוטים שצומחים באילן. (10) שכיון שהסיב אינו מין מאכל, הרי הוא חוצץ. וכן כתב רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות ה"ה: "הכורך כזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אע"פ שלא נגע בגרונו, הרי זה טמא. כרכו בסיב ובלעו, הרי זה טהור" ועיין שם בכסף-משנה (מעשה רוקח').

ג. אֲבָל מִצְוָה¹¹ בְּלֹא כוֹנֵה, כְּגוֹן שֶׁאֲנֹסוּהוּ עִפּוּ"ם אוֹ לְסֻטִין לְאָכַל - יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ¹²; אֲבָל פְּזִית מִצְוָה, וְהוּא נִכְפָה בְּעַת שְׁטוּתוֹ¹³, וְאַחַר-כֵּן נִתְרַפָּא - חֵיב לְאָכַל אַחַר שְׁנִיתְרַפָּא; לְפִי שְׁאוֹתָהּ אֲכִילָה הִיתָה בְּשַׁעָה שֶׁהָיָה פְטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת.

(11) ראש השנה כט, א. (12) שמצוות אין צריכות כוונה (וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד). וכתב ה'מגיד משנה' שדווקא כשידע שזוהי מצה והיום פסח, אבל אם חשב שאין זו מצה כלל או שאין היום פסח - לא יצא. (13) חולה במחלת הנפילה, בעת שהוא נופל.

ד. אֵין אָדָם¹⁴ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ אֲכִילַת מִצְוָה, אֶלֶּא-אִם-כֵּן אֲכִילָה מֵאֶחָד מִחֲמֹשֶׁת הַמִּינִין¹⁵; שְׁנֵאֲמַר: "לֹא תֹאכַל עֲלֵיו חֲמִץ, שֶׁבְּעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵיו מִצּוֹת" - דְּבָרִים הַבָּאִים לְיְדֵי חֲמוּץ, אִם אֲכָלָן מִצְוָה, יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבְתוֹ; אֲבָל שְׁאֵר דְּבָרִים, כְּגוֹן אֲרֵז וְדָחַן וְקִטְנִיּוֹת - אֵין יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי מִצְוָה, לְפִי שְׁאִין בָּהֶם חֲמִץ¹⁶.

(14) משנה גמרא, פסחים לה, א. (15) חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (16) וכשמתנפחות באות לידי סרחון וקלקול ולא לידי חימוץ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) משנה, שם. (48) שם לה, ב. כרבא ותניא כוותיה.
49) משנה, שם.

י. הפל חֲבִיבִין בְּאֵכִילַת מִצָּה, אֶפְלוּ נְשִׂים⁵⁰
וְעֵבְדִים⁵¹. קָטָן⁵² שֵׁיכּוֹל לֶאֱכֹל פֶּת - מִחֲנֻכִין אוֹתוֹ⁵³
בְּמִצּוֹת וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ פְּנֵית מִצָּה. חוּלָה אוּ זָקָן
שְׂאִינוּ יְכוּל לֶאֱכֹל - שׁוֹרֵיץ לוֹ רִקִּיק בְּמִים וּמֵאֲכִילִין
אוֹתוֹ; וְהוּא, שְׂלָא נְמוּחָ⁵⁴.

50) פסחים מג, ב. ואף שכל מצוה שתלויה בזמן ידוע, נשים פטורות ממנה – כיון שמוזהרות באיסור חמץ, נצטוו גם על 'עשה' של אכילת מצה (פסחים, שם). 51) גויים שנימולו וטבלו לשם עבודות, חייבים במצוות כנשים. 52) נלמד ממה שאמרו (סוכה מב: ב) בענין חינוך הקטן במצוות. 53) אבל אינו בכלל "הכל חייבין" שלמעלה, כמו שכתב הרמב"ן שעל הקטן עצמו לא הטילו חיובים, ורק על אביו לחנכו (כסף-משנה). 54) ראה למעלה ה"ו.

יא. מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, שְׂאִין מְפֹטְרִין⁵⁵ אַחַר מִצָּה⁵⁶
כְּלוּם, וְאֶפְלוּ קָלִיּוֹת וְאֶגְזִיזִים וְכִיּוֹצֵא בְהֵן; אֵלָא
אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵכֹל מִצָּה, וְאֵכֹל אַחֲרֶיהָ מֵאֲכִילוֹת
אַחֲרוֹת וּפְרוֹת וְכִיּוֹצֵא בְהֵן - חוּזֵר וְאוֹכֵל פְּנֵית מִצָּה
בְּאַחֲרוּנָה וּפּוֹסֵק.

55) אין מסיימין את הסעודה בדבר אחר, כדי שישאר טעם מצה בפיו. 56) כרב יהודה אמר שמואל, שהשווה מצה לפסח שאין מפטירין אחריו כלום (פסחים ק"ט:).

יב. אֶסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל מִצָּה בְּעָרֵב הַפֶּסַח, כְּדִי
שְׂהִיָּהּ הֶבֶר לֶאֱכִילָתָהּ בְּעָרֵב. וְכִי שְׂאֵכֹל מִצָּה בְּעָרֵב
הַפֶּסַח, מִכִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת עַד שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ⁵⁷.
וְכֵן אָסוּר לֶאֱכֹל⁵⁸ עָרֵב הַפֶּסַח מִקֵּדָם הַמְּנַחֵה⁵⁹
כְּמַעֲט, כְּדִי שְׂיִפְגֹּס לֶאֱכִילַת מִצָּה בְּתַאֲוָה. אֲבָל אוֹכֵל
הוּא מַעֲט פְּרוֹת אוּ יִרְקוֹת⁶⁰, וְלֹא יִמְלֵא כְּרֶסוֹ מִהֵן⁶¹.
וְחֲכָמִים⁶² הִרְאִישׁוּנִים הֵיוּ מְרַעִיבִין עֲצָמָן עָרֵב
הַפֶּסַח, כְּדִי לֶאֱכֹל מִצָּה בְּתַאֲוָה, וְיִהְיוּ מִצּוֹת חֲבִיבוֹת
עֲלֵיו. אֲבָל בְּשָׂאֵר עָרְבֵי שִׁבְתוֹת אוּ עָרְבֵי יָמִים
טוֹבִים - אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּחַשֵּׁף⁶³.

57) היינו שמזהירים אותו שלא יאכל, והוא אינו שומע ואוכל, ומכים אותו וחוזר ואוכל וכו' מכים אותו כל זמן שעובר על דברי חכמים ואוכל, אפילו אם במשך הזמן תצא נפשו. ובנוסחאות אחרות, אין המלים הללו "עד שתצא נפשו" ('מעשה רוקח' וירבינו מנוח'). 58) זה לשון רבינו בפירוש המשנה, בתחילת פרק ערבי פסחים (פסחים פ"ג): "אינו אכילת לחם [חמץ] לבדו כי אין ברשותו לאכול לחם [חמץ] באותה שעה, ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה עשר עד שיאכלנה בשעת המצוה, אבל מנעוהו לאכול הרבה משאר המאכלים". והיינו מצה עשירה שאינו יוצא בה ידי חובתו ('תוספות' פסחים צ"ט: ד"ה לא יאכל) או מצה מבושלת, שאף בה אינו יוצא ידי חובה (למעלה ה"ו) ולא הותר לאכול אלא פירות וירקות. 59) מנחה קטנה (מגיד-

שְׂפִשְׁלָה - אֵינוּ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוּבָתוֹ בְּאֵכִילָתָהּ, שְׂהָרִי
אֵין בָּהּ טַעַם פֶּת³⁴.

30) קערה שמסיקין מתחתיה, ונותנים המצה בתוכה. 31) שעושין גומא בתוך הכירה, ושמים מים וקמח ואופין בה. 32) ששברה. 33) היינו מצה שרויה, שעדיין יש בה טעם מצה (פסחים מא:). 34) כרבי יוסי לגבי רבי מאיר (שם).

ז. אֵין אָדָם³⁵ יוֹצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ בְּאֵכִילַת מִצָּה שֶׁהִיא
אָסוּרָה לוֹ, כְּגוֹן שְׂאֵכֹל טַבֵּל³⁶ אוּ מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן³⁷
שְׂלָא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, אוּ שְׂגִזְלָה³⁸. זֶה הַכֶּלֶל: כֹּל
שְׂמִקְרָכִין עֲלָיו בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן - יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוּבָתוֹ;
וְכֹל שְׂאִין מְקַרְכִּין עֲלָיו בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן³⁹ - אֵין יוֹצֵא
בּוֹ יְדֵי חוּבָתוֹ.

35) משנה, פסחים לה, א. 36) תבואת הארץ שלא הורמו ממנה תרומות ומעשרות. 37) שנותנים חלק אחד מעשרה מהתבואה ללויים, ועדיין אסורה לאכול גם ללויים עד שיפרישו הלויים מעשר מן המעשר הזה לכהנים. 38) 'ירושלמי' שבת פ"ג ה"ג. וכן הוא על-פי תלמוד בבלי (פסחים לח:). שאינו יוצא אלא במצה שהיא שלו, ודבר זה נלמד בגזירה-שוה "לחם - לחם" מחלה, שכתוב בה: "עריסותיכם" - שלכם. ואע"פ שכלל בידינו שגזל ואכל - קנאו ב"שינוי", כמו שאמרו (כתובות ל:): "לעסיה קנייה", אפשר שהמדובר שתחב לו משהו בכית הבליעה ('מעשה רוקח' בהקדמה בשם תלמיד הרשב"א. וראה בספר "זמנים" עמוד מא). 39) למעלה פ"א מהל' ברכות ה"א. וכן נראה ב'ירושלמי' (שם) שדין הברכה ודין מצה תלויים זה בזה.

ח. הַפְּתָנִים⁴⁰ יוֹצֵאִין בְּחִלָּה⁴¹ וּבְתַרּוּמָה, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁהִיא מִצָּה שְׂאִינָה רֵאוּיָה לְכֹל אָדָם⁴². וְכֵן⁴³ יוֹצֵאִין
בְּמִצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי⁴⁴ בִּירוּשָׁלַיִם; אֲבָל⁴⁵ אֵין
יוֹצֵאִין בְּמִצָּה שֶׁל בְּפוּרִים, אֶפְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי
שֶׁהַבְּפוּרִים אֵין לָהֶם הֵתֵר בְּכֹל הַמוֹשְׁבוֹת, וּמַעֲשֵׂר
שְׁנִי אֶפְשֵׁר שְׂיִפְדֶּה וְיֶאֱכֹל בְּכֹל מְקוֹם⁴⁶; וְכַתוּב:
"בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת" - מִצָּה הִרְאוּיָה
לְהֶאֱכֹל בְּכֹל הַמוֹשְׁבוֹת, הוּא שְׂיִצְאִין בָּהּ יְדֵי חוּבָהּ.

40) משנה, פסחים לה, א. 41) חלק שמפרישין לכהנים מן הבצק, ונאכלת לכהנים כתרומה. 42) שהרי זר האוכלה חייב מיתה בידי שמים. 43) פסחים לו, א. 44) אף-על-פי שאסור לאכול אלא בירושלים. 45) שם לו, ב. 46) גמרא, שם.

ט. חֲלוֹת תּוֹדָה⁴⁷ וְרִקִּיקֵי גִזִיר שְׂעֲשׂוּ אוֹתָן לְעֲצָמָן,
אֵין יוֹצֵאִין בְּהֵן, שְׂנֵאמַר: "וּשְׂמַרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת" -
מִצָּה הַמְּשַׁמְרֶת לְעִנְיָן מִצָּה בְּלֶבֶד, הוּא שְׂיִצְאִין
בָּהּ; אֲבָל זוֹ מְשַׁמְרֶת לְעִנְיָן הַזֵּבַח⁴⁸. וְאִם⁴⁹ עֲשָׂאֵן
לְמַכַּר בְּשׁוּק - הָרִי זֶה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוּבָתוֹ,
שֶׁהַעוֹשֶׂה לְמַכַּר בְּשׁוּק, דַּעְתּוֹ, שְׂאִם לֹא יִמְכְּרוּ יֶאֱכֹל
אוֹתוֹ, וְנִמְצָא, בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָן שְׂמָרְן לְשֵׁם מִצָּה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"לספר בניסים ונפלאות כו"ו ולכן מביא ראייה "שנאמר זכור את יום השבת" שפירושו זכירה בדברים. והטעם לכך שזהו פשט הכתובים, כי בהמשך לפסוק "זכור את היום הזה גו"ו" בא החיוב "ולא יראה לך חמץ". . שבעת ימים תאכל מצות וגו"ו בוא"ו החיבור, היינו שקיום הזכירה הוא בקיום מצוות הפסח ובמילא אין הכרח שזכרון זה צריך להיות בדיבור - "לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים"

משא"כ בפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" הזכירה היא בפני עצמה - זכירה בדברים, שהרי המשך הכתובים "ששת ימים תעבוד גו"ו ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה וגו"ו הם חיובים נוספים שכן לא הוזכרו בוא"ו המוסיף, ולאחר שלמד שזכירת השבת היא בדברים, הרי שגם הפסוק "זכור את היום הזה וגו"ו" הוא בדברים ואפשר ללמוד ממנו החיוב "לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים."

(יין מלכות (הישן סימן מ"ד) משיחת יום ב' של חג השבועות ה' תשמ"ה מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) שבכל יום וליילה מצוה להזכיר יציאת מצרים (פ"א מהל' קריאת שמע ה"ג) ואילו לבילי פסח המצוה לספר בפרטות הנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו. (3) (כלומר כשם ש"זכור" הנאמר בענין שבת הוא ציווי, אף-על-פי שנאמר בלשון מקור (=בז"ן קמוצה), שהרי נאמר שם: "זכור את יום השבת לקדשו", כמו כן זכור הנאמר כאן בפסח הוא ציווי, אף-על-פי שנכתב בלשון מקור. וראה ברש"י על התורה (שמות כ, ח).) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (עשה קנז): "זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכור, כמו שנאמר: זכור את יום השבת". וראה ב'מגדל עוז' - "זמנים" עמוד לז. (4) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (שם) וז"ל: "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו על מה שגמלנו מחסדיו - יהי יותר טוב". ובתוספתא סוף פסחים, אמרו: "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו, אפילו לבין עצמו, אפילו בינו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין אצל ביתוס בן זונין בלוד, והיו עוסקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגבר". וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא: "רבי אליעזר אומר, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכך נאמר מה העדות", הרי שהחיוב לעסוק בהלכות פסח. וכן הוא בפסחים קטז: "ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה".

ב. מצוה להודיע לבנים, ואפילו לא שא"ל, ש"נאמר: 'והגדת לבנך' 5 - לפי דעתו של בן אביו מלמדו. פיצד? אם היה קטן או טפ"ש 6 - אומר לו: בני, פלנו היינו עבדים, כמו שפחה זו או כמו עבד זה,

משנה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בפ"י (דפסחים). 60) פסחים קז, ב: "מטביל הוא במיני תרגימא (=פירות - רש"י), רבי יצחק מטביל בירק". 61) [בגמרא (ברכות לה:)] מפורש שמעט יין אסור שהוא סועד הלב (ועיי"ש ב'תוספות'). ומכיון שלא הזכיר זאת רבינו, נראה שסובר שבין מעט ובין הרבה מותר לשתות, כמו שכתב ה'טור' (או"ח סי' תעא). וגירסא אחרת היתה לרבינו בגמרא ברכות שם. וראה בספרי "זמנים" עמוד לג. (62) פסחים קח, א. (63) שם צט, ב.

פְּרָק שְׁבִיעִי

1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החורסת מדבריהם, וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים.

א. מצוה עשה של תורה לספר² בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים ליל חמשה-עשר בניסן, שנאמר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים", כמו שנאמר: "זכור את יום השבת"³. ומנין שבליל חמשה-עשר? תלמוד לומר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בפעבור זה" - בשעה שיש מצוה ומרור מנחים לפניך. ואף-על-פי שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים - חכמים לספר ביציאת מצרים. וכל המאריך בדברים שארעו ושהיו - הרי זה משבח⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצוה עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים. . שנאמר: 'זכור את היום הזה', כמו שנאמר: זכור את יום השבת".

צריך להבין לשם מה הביא הפסוק "זכור את יום השבת גו"ו" ומה חסר בלימוד מהפסוק "זכור את היום הזה גו"ו" ומדוע צריך גם לפסוק "זכור את יום השבת".

ב"אור שמח" כאן כתב שכוונת הרמב"ם להשמיע שצריכה להיות הזכירה לא רק בפה (לקדשו בדברים) אלא גם ביד (קידוש), וכן הוא בזכירת יציאת מצרים שחיובה לא רק בפה אלא גם ביד - ד' כוסות.

אלא שאי אפשר להעמיס תירוץ זה בדברי הרמב"ם כיון שנוסף על כך שלפי"ז צריך היה להוסיף תיבת "לקדשו" שהרי ממנה הלימוד לקידוש, הרי גם בדפוסים שבהם נוספה תיבת "לקדשו" אין לפרש כן כוונת הרמב"ם שהרי קידוש על היין בשבת וד' כוסות בליל הסדר הם מדרבנן, ואילו כאן מדבר הרמב"ם בחיוב תורה.

ויש לומר כוונת הרמב"ם במה שהוסיף הלימוד "שנאמר זכור את יום השבת" להוכיח שחיוב "זכור את היום הזה אשר יצאתם" פירושו זכירה בדברים, היינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִצָּה וּמְרוֹר²¹. פֶּסַח - עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִמְרַתֶּם זִכַּח פֶּסַח הוּא לְה' וְגו'". מְרוֹר²² - עַל שׁוֹם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מִצָּה - עַל שׁוֹם שֶׁנֶּגְאָלוּ. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כִּלְזֵן נִקְרָאִין הַגְּדָה²³.

(20) חובת מצות סיפור יציאת מצרים. (21) שהרי נאמר (שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח" - שהמצוה היא לומר ולספר על ענין הפסח (פסחים קטז): והושוו מצה ומרור לפסח (תוספות' שם קטז. ד"ה ואמרתם). (22) שינה מסדר המשנה, וכתב: פסח מרור ומצה. וכן כתב להלן (פ"ח ה"ד, עיין שם). (23) על שם הכתוב: "והגדת".

ו. בְּכָל דּוֹר וְדוֹר²⁴ חֵיב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ יִצָּא עִתָּה מִשְׁעַבְדּוֹ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם וְגו'".²⁵ וְעַל דְּבַר זֶה צִוָּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתוֹרָה: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ", כְּלוּמַר - כְּאֵלּוּ אִתָּה בְּעַצְמָךְ הָיִיתָ עֶבֶד. וְיִצְאָתָ לַחֲרוּת וְנִפְדִּיתָ.

(24) משנה, פסחים קטז, ב. (25) כן הוא בגמרא שם: "וצריך שיאמר: ואותנו הוציא משם". ובמשנה שם למדו כאן מהפסוק: "בעבור זה עשה ה' לי". וכן הוא בנוסח ההגדות שלנו.

ז. לְפִיכָף²⁶ כְּשׁוֹעֵד²⁷ אָדָם בְּלִילָה הַזֶּה, צָרִיךְ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מְסַב דְּרֵף חֲרוּת. וְכָל אַחַד וְאַחַד - בֵּין אַנְשִׁים, בֵּין נָשִׁים²⁸ - חֵיב לִשְׁתּוֹת בְּלִילָה הַזֶּה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אִין פּוֹחֲתִין²⁹ לִ30 מֵהֶם. וְאִפְלוּ עָנִי הַמִּתְפַּנֵּס מִן הַצְּדָקָה - לֹא יִפְתָּחוּ לִ31 מְאֻרְבָּעָה כּוֹסוֹת. שְׁעוֹר כָּל כּוֹס מֵהֶן - רְבִיעִית.

(26) מכיון שרואה את עצמו כנגאל ומשוחרר, על כן יסעד בהסיבה כדרך בני חורין. (27) להלן ה"ח כתב רבינו: "שצריכים הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה כוסות... ושאר אכילתו ושתייתו - אם היסב הרי זה משובח". (28) אע"פ שפטורות מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא - חייבות בארבעה כוסות, שאף הן היו באותו הנס של יציאת מצרים (פסחים קח:). וסמכו אותם חכמים (בראשית רבה פרשה סח) על ארבע לשונות של גאולה שנאמרו בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלת, וגאלתי, ולקחתני". (29) נראה שרק לפחות אסור, אבל להוסיף מותר, כמו שכתבו הגאונים בענין עשרה פסוקים של מלכות בראש השנה (אוצה"ג לר"ה חה"ת לב. ועיין או"ח סי' תעב ס"ז בהגהה). וכן כתב להלן ספ"ח ה"י שמותר לשותת כוס חמישי. (30) בדפוס רומי, ליתא. (31) הגבאים.

ח. אִפְלוּ עָנִי שֶׁבִּישְׂרָאֵל³² לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּסַּב. אִשָּׁה אֵינָה צָרִיכָה הִסָּבָה³³. וְאִם אִשָּׁה חֲשׂוּבָה הִיא - צָרִיכָה הִסָּבָה. וְכֵן אֶצֶל אֲבוֹי³⁴, וְהַשָּׁמֶשׁ בְּפָנָי רַבּוֹ - צָרִיכִין הִסָּבָה. אֲבָל תְּלָמִיד בְּפָנָי רַבּוֹ, אֵינּוּ מְסַב³⁵,

בְּמִצְרַיִם, וּבְלִילָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וַיּוֹצִיאָנוּ לַחֲרוּת. וְאִם הָיָה הַכֵּן גְּדוֹל וְחָכֵם - מוֹדִיעוֹ מַה שֶׁאַרְעָ לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - הַכֵּל לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בָּיָד.

(5) כן הוא ב'ספר המצוות' שם בשם מכילתא דרשב"י (והובא ב'מגדל עוז'): "מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו? תלמוד-לומר והגדת לבנך, אע"פ שלא שאלך" שלשון הגדה מורה שלא שאלוהו והוא מגיד מעצמו. (6) בנוסחת ה'ירושלמי' (פ"י דפסחים ה"ד) אבל בנוסח ההגדה שלנו: "תם". (7) משנה, פסחים קטז, א.

ג. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי בְּלִילָה הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַבָּנִים וַיִּשְׁאָלוּ וַיֹּאמְרוּ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלִּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלִּילוֹת?" עַד שֶׁיִּשְׁכַּח לָהֶם, וַיֹּאמֶר לָהֶם: כִּיךָ אַרְע, כִּיךָ וְכָף הָיָה. וְכִיצַד מִשְׁנָה? מִחֲלַק⁸ לָהֶם קְלִיּוֹת⁹ וְגוֹאזִים¹⁰, וְעוֹקְרִים הַשְּׁלֶחַן מִלְּפָנֵיהֶם¹¹ קְדָם שְׂיֵאכְלוּ, וְחוֹטְפִין מִצָּה זֶה מִיַּד זֶה¹², וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים הָאֵלּוּ. אִין לוֹ בִּ33 - אֲשֵׁתוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ. אִין לוֹ אִשָּׁה - שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלִּילָה הַזֶּה", וְאִפְלוּ הָיוּ כִּלְזֵן חֲכָמִים. הָיָה לְבָדוֹ - שׁוֹאֵל לַעֲצָמוֹ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלִּילָה הַזֶּה".

(8) פסחים קט, א. (9) שבלי חטים קלויים. (10) וזהו השינוי, שתמיד מחלקים להם כן לאחרי הסעודה. (11) מסירין את השולחן מהמקום (פסחים קטז:). (12) פסחים קט, א: "חוטפין מצה בלילי פסחים". והראב"ד פירש שממהרין לאכול. (13) פסחים קטז, א.

ד. וְצָרִיךְ¹⁴ לְהִתְחִיל בְּגִנוּת וְלִסֵּם בְּשִׁבְחָה. יִצַּד? מִתְחִיל וּמְסַפֵּר, שֶׁבְּתַחֲלָה¹⁵ הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ¹⁶, בִּימֵי תְּרַח וּמִלְּפָנָיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחַר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין אַחַר עֲבוּדַת אֱלִילִים; וּמְסִים בְּדַת הָאֱמָת, שֶׁקָּרְבָנוּ הַמָּקוֹם לוֹ, וְהַבְּדִילָנוּ מֵהָאֱמוּת, וְקָרְבָנוּ לִיְחִוּדוֹ. וְכֵן מִתְחִיל¹⁷ וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וְכָל הָרַעָה שֶׁגָּמְלָנוּ, וּמְסִים בְּנִסִּים וּבְנִפְלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ וּבְחֲרוּתָנוּ. וְהוּא - שֶׁיִּדְרֵשׁ מִ"אַרְמֵי אֲבֹד אֲבִי"¹⁸ עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפְּרָשָׁה¹⁹. וְכָל הַמוֹסִיף וּמְאָרִיף בְּדִרְשׁ פְּרָשָׁה זוֹ - הָרִי זֶה מִשְׁפָּח.

(14) פסחים קטז, א במשנה. (15) כרב (פסחים שם). (16) לפני מתן-תורה ה' היחס נמשך גם למעלה מאברהם ונקראו "אבות", אבל לאחרי מתן-תורה "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז:). (17) כשמואל שם. וכן כתב רבינו חננאל: "והאידינא עבדינן כתרובייהו" (ועכשיו אנו עושים כשניהם = כרב וכשמואל). (18) פסחים, שם. (19) ראה ב'ספרי' פרשת כי-תבוא.

ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בְּלִיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר - לֹא יִצָּא יְדֵי חוֹבְתוֹ²⁰, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סברת אבא מארי ז"ל, והחילוק שחלק הרב בהלכות בין ברכת "בורא פרי הגפן" לבין ברכת "על הגפן", היא סברא לא יאמת אותה ההיקש, כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר אותנו על זה בעת הלימוד לפניו" (מעשה רוקח" בשם ספר כת"י קדמון). (46) בכת"י נוסף: "ומקצת ההלל עד חלמיש למעינו מים" (מעשה רוקח"). (47) היא "ההללך" (להלן פ"ח ה"י) כרב יהודה (פסחים קיח.). (48) משנה, פסחים קיז, ב. (49) שמה ישתכר וישן ולא יגמור את ההלל, אבל מן הראשונים שבתוך הסעודה אינו משתכר (הגהות מיימוניות" בשם "ירושלמי").

יא. הַחֲרֹסֶת מִצֵּהוּ ⁵⁰ **מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, זָכַר לְטִיט, שֶׁהָיוּ עוֹבְדֵינָם בּוֹ בְּמַצְרִים** ⁵¹. **וְכִיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ? לֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוּגְרוֹת אוֹ צְמוֹקִין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֶמֶץ** ⁵² **וּמְתַבְּלִין אוֹתָן בְּתַבְּלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתֶבֶן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֶּׁלֶחַן בְּלִילֵי הַפֶּסַח.**

(50) כרבי אלעזר ברבי צדוק במשנה (פסחים קיד.) ואף-על-פי-כן אין מברכים עליה "אשר קדשנו במצותיו וכו'" מפני שהיא טפלה למרור ('טור' אור"ח סי' תעה, ו'רבינו מנוח' כאן). ורבינו בפירוש המשנה כתב שלרבי אלעזר ברבי צדוק צריך לברך עליה אשר קדשנו וכו' אלא שאין הלכה כדבריו. וכאן חזר בו רבינו ממה שכתב שם (ב"ח שם, ועיין לחם-משנה כאן). (51) בחומר ובלבנים. כרבי יוחנן (פסחים קטז.) ולא כרבי לוי שאמר: זכר לתפוח שהיו יולדות בניהן תחת התפוח, שנאמר תחת התפוח עוררתך. (52) בגמרא שם: "אמר אביי: הילכך צריך לקהוייה (= לעשותו חריף) זכר לתפוח, וצריך לסמוכה (= לעשותו עב) זכר לטיט". ורבינו, אף-על-פי שכתב: "זכר לטיט" – הביא שנותנים לתוכה חומץ (= לעשותה חריף) משום זכר למרירות ('טור' אור"ח סי' תעב). וגרס כגירסת הרי"ף: "צריך לקהוייה" ולא גרס: "זכר לתפוח" (ב"ח שם).

יב. אֲכִילַת מְרוֹר אֵינָה מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה, אֲלָא תְלוּיָהּ הִיא בְּאֲכִילַת הַפֶּסַח, שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת לְאֹכֵל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח עַל מִצֵּה וּמְרוֹרִים ⁵³; **וּמְדַבְּרֵי סוּפְרִים - לְאֹכֵל הַמְרוֹר לְבִדּוֹ בְּלִיל זֶה, אֲפִלוּ אִין שֵׁם קָרְבַּן פֶּסַח.**

(53) שנאמר (במדבר ט, יא): "על מצות ומרורים יאכלוהו", בזמן שיש פסח יש מרור, ובזמן שאין פסח אין מרור (פסחים קכ.).

יג. מְרוֹרִים ⁵⁴ **הָאֲמוּרִים בְּתוֹרָה הֵן הַחֲזֵרֶת** ⁵⁵ **וְהַעֲלָשִׁין וְהַתְּמָכָא וְהַחֲרֹסֶת וְהַמְרוֹר - כֹּל אֶחָד מִחֲמֵשֶׁת מִיָּדֵי יֶרֶק אֵלּוּ נִקְרָא מְרוֹר. וְאִם אֶבֶל מֵאֶחָד מֵהֵן אוֹ מִחֲמֵשֶׁת פְּזִית - יוֹצֵא, וְהוּא שֶׁיְהוּ לְחֵיץ** ⁵⁷. **וְיוֹצֵאִין בְּקֶלַח שֶׁלֶחָן, אֲפִלוּ יִבְשֶׁה** ⁵⁸. **וְאִם שֶׁלֶחָן** ⁵⁹ **אוֹ כְּבִשְׁוֹן** ⁶⁰ **אוֹ בִשְׁלֵן - אִין יוֹצֵאִין בָּהֶן** ⁶¹.

(54) משנה, פסחים לט, א. (55) חסא, על שם שחס

אֲלָא-אִם-כֵּן נִתֵּן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וְהִסְבֵּת יְמִין אֵינָה הַסִּבָּה ³⁶, **וְכֵן הַמַּסְבֵּה** ³⁷ **עַל עֶרְפוֹ אוֹ עַל פְּנֵיו** ³⁸ **- אִין זוֹ הַסִּבָּה. וְאֵימָתִי צְרִיכִין הַסִּבָּה? בְּשַׁעַת אֲכִילַת פְּזִית מִצֵּה וּבְשַׁעַת אֲרָבֶעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוּ** ³⁹; **וְשֶׁאֵר אֲכִילָתוֹ וְשַׁתִּיתוֹ - אִם הַסֵּב, הָרִי זֶה מְשַׁבַּח; וְאִם לֹאוּ, אֵינּוּ צְרִיךְ.**

(32) פסחים צט, ב. (33) ששתם אשה, אין דרכה להסב בשום פעם. (34) פסחים קח, א. ואף שהבן חייב בכבודו ומוראו, בכל זאת צריך הסיבה, שמסתמא אב מוחל על כבודו לבנו. (35) שצריך לישב בפניו דרך מורא, ובהסיבה אין זו דרך מורא. (36) שאין זה דרך חירות, שהרי בימינו הוא צריך לאכול (רשב"ם שם). (37) פסחים, שם. (38) בפסחים שם אמרו: "פרקדן לא שמו הסיבה" ופירש רבינו: ש"פרקדן, היינו שוכב על פניו או ערפו" (ועי"ש ב'תוספות ד"ה פרקדן). (39) [לא הזכיר רבינו מה שאמרו בפסחים שם, שמרור אינו צריך הסיבה, מפני שסובר רבינו שאין דין זה מיוחד למרור דוקא (כמו שכתבו המפרשים מפני שמרור הוא זכר לעבדות) אלא שבכלל כל שאר אכילתו הוא שאינו צריך הסיבה. ואם כן לפי זה, גם במרור אם הסיב הרי זה משובח – "זמנים" עמוד מב].

ט. אֲרָבֶעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוּ, צְרִיךְ לְמַזְג ⁴⁰ **אוֹתָן פְּדִי שְׁתֵּיהֶן שְׁתֵּיהֶן עֲרֻבָה, הַכֹּל לְפִי הַיַּיִן וּלְפִי דַעַת הַשְׁוֹתָהּ. וְלֹא יִפְחַת בְּאֲרָבֶעָתָן מְרִבֵּיעִית יַיִן חֵיץ** ⁴¹. **שְׁתֵּה אֲרָבֶעָה כּוֹסוֹת אֵלוּ מִיַּיִן שֶׁאֵינּוּ מְזוּג - יוֹצֵא יָדֵי אֲרָבֶעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יוֹצֵא יָדֵי חֲרוֹת** ⁴². **שְׁתֵּה אֲרָבֶעָה כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבֵת אֶחָת** ⁴³ **- יָדֵי חֲרוֹת יוֹצֵא, יָדֵי אֲרָבֶעָה כּוֹסוֹת לֹא יוֹצֵא. וְאִם שְׁתֵּה מִכָּל כּוֹס מֵהֵן רְבּוֹ - יוֹצֵא** ⁴⁴.

(40) שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתייה. (41) באופן שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד רביעית. (42) פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלימה (רש"י). (43) פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן – לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה. (44) פסחים, שם. ולכתחילה צריך לשתות כל הכוס.

י. כֹּל כּוֹס וְכוֹס מֵאֲרָבֶעָה כּוֹסוֹת הַלֵּלוּ, מְבַרְךְ עֲלֵיו בְּרָכָה בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה ⁴⁵. **וְכוֹס רֵאשׁוֹן, אוֹמֵר עֲלֵיו קְדוּשַׁת הַיּוֹם. כּוֹס שְׁנִי, קוֹרֵא עֲלֵיו אֵת הַהִגְדָּה** ⁴⁶. **כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבַרְךְ עֲלֵיו בְּרַבַּת הַמְזוּזָן. כּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר עֲלֵיו אֵת הַהִלָּל וּמְבַרְךְ עֲלֵיו בְּרַבַּת הַשִּׁיר** ⁴⁷. **וּבֵינֵן הַכּוֹסוֹת** ⁴⁸ **הָאֵלוּ, אִם רָצָה לְשַׁתּוֹת שׁוֹתָהּ. בֵּין שְׁלִישִׁי לְרְבִיעִי, אֵינּוּ שׁוֹתָהּ** ⁴⁹.

(45) זה לשון רבינו אברהם בנו של הרמב"ם: "אלו הד' כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים, וכל אחד מהן מצוה בפני עצמו, ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו ברכה לעצמו: "בורא פרי הגפן", ואחר שתייתו אם שתאו כולו או רביעית ממנו: "על הגפן ועל פרי הגפן", וזו היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) לעשות שינוי לתינוקות כדי שיתעוררו לשאול "מה נשתנה" (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א'). (11) כדעת הגאונים בתשובותיהם (אוצר הגאונים ח"א סימן שכ"ז וח"ב סימן פ"ז) שגם טבילת ירק היא בחרוסת כדי לבטל את הארס שבירקות. וראה להלן בהלכה ח' שלדעת רבינו צריך לטבול גם מצה בחרוסת וזהו ודאי לעשות זכר לטיט, כמו שכתב למעלה (פרק ז' הלכה י"א). (12) כן כתבו גם הגאונים (שם ח"ב סימן פ"ז) אבל הדבר תמוה, כיון שכל דוקא כזית (הגהות מיימוניות ועיין במגיד משנה). (13) כדי שיהיה שינוי ויתמיה את התינוקות ועוררם לשאול (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב'). (14) שלא כל המסובים קראו את ההגדה אלא אחד מהם בלבד וכולם שמעו. וכן כתב רבינו אליהו מלונדריש בפירושו על ההגדה (תרביץ שנה כ"ב ספר א'). (15) בימיהם היה לכל אחד מהמסובים שלחן קטן לבדו והקורא מסיב בראש ושלאו לפניו. (16) אותו קורא ההגדה. וכן כתב גאון (אוצר הגאונים פסחים עמוד 154): "ואומר אותו שמקדש מה נשתנה". (17) השאלות הן לפי סדר הדברים והטבילה היא לפני אכילת מצה וכן הנוסחא במשנה שבירושלמי. (18) הירק והמרור בחרוסת. (19) שקרבן פסח אינו נאכל אלא צלי. (20) כן הוא בסדר רב עמרם גאון (השלם עמוד 212) אבל במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א') לא הוזכרה שאלת ההסיבה מפני שבזמן המשנה היו רגילין בזה כל השנה ולא היה בזה משום שינוי.

ג. **בְּזִמְן הַזֶּה אֵינוֹ אוֹמֵר: "וְהַלֵּילָה הַזֶּה כְּלוֹ צְלִי", שְׂאִין לָנוּ קֶרְבָּן. וּמִתְחִיל בְּגִנּוּת²¹ וְקוֹרֵא, עַד שְׂגוֹמֵר דְּרַשׁ פְּרֻשֵׁת "אַרְמֵי אֲבֹד אֲבִי" כְּלָה.**

(21) (למעלה פרק ז' הלכה כ').

ד. **וּמִתְחִיל הַשְּׁלַחן לְפָנָיו וְאוֹמֵר: "פֶּסַח זֶה²² שְׂאֵנוֹ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׂנֵאֲמַר: וְאַמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לֵה". וּמַגְבִּיחַ הַמְרוֹר²³ בִּידוֹ וְאוֹמֵר: "מְרוֹר זֶה שְׂאֵנוֹ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמְרוֹר הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׂנֵאֲמַר: וְיִמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וּמַגְבִּיחַ הַמִּצָּה בִּידוֹ וְאוֹמֵר: "מִצָּה זֹאת שְׂאֵנוֹ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֶאֱקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַתְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּגְאָלָם מִיָּד, שְׂנֵאֲמַר: וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וְכוּ". וּבְזִמְן הַזֶּה אוֹמֵר: "פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ".**

(22) במצה ומרור צריך להגביח כמו שכתב בסמוך ופסח אינו צריך להגביח שכן אמרו במסכת פסחים (דף קט"ז עמוד ב'): "בשר אין צריך להגביח ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ" ומפרש רבינו שבשר אין צריך להגביח אפילו בזמן שבת המקדש היה קיים והוסיפו

הקדוש-ברוך-הוא עלינו וגאלנו (פסחים שם). ובגמרא שם אמרו שמצוה בחזרת, כלומר שהיא קודמת לשאר המינים. והרמב"ם השמיט דין זה, משום שמפרש "מצוה בחזרת" - מצוה גם בחזרת שאף-על-פי שהיא מתוקה, יוצאים בה - כיון שסופה מר ('בית יוסף' סי' תעג). (56) משנה, שם. (57) שם, לט, ב. (58) שם. (59) בישראל הרבה. (60) בחומץ או שראן במים מעת לעת. (61) שבטל טעם המרירות שלהם (שם).

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

פֶּרֶק שְׂמִינִי

1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, ועניין הברכות, ומה שיש בין הזמן שהיה לנו קרבן, לזמן הזה. ומי שאין לו מה שראוי לעשות דברים אלו - כיצד יעשה.

א. **סֵדֵר עֲשֵׂית מִצּוֹת אֵלוֹ בְּלֵיל חֲמֵשֶׁה-עֶשֶׂר כֶּף הוּא: בְּתַחֲלֵה מוֹזְגִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמְבָרֵךְ "בוֹרֵא פְּרֵי הַבְּפֹן", וְאוֹמֵר עֲלֵיו קְדוֹשׁ הַיּוֹם² וְזִמְן³ וְשׁוֹתֶה⁴. וְאַחֲרָיֶךָ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם"⁵ וְנוֹטֵל יָדָיו⁶. וּמְבִיאִין שְׁלַחַן עֲרוּף, וְעֲלֵיו מְרוֹר וְיֶרֶק אֶחָד⁷, וּמִצָּה וְחֲרֹסֶת, וְגוֹפוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, וּבִשֶׁר חֲגִיגָה⁸ שֶׁל יוֹם אַרְבַּע־עֶשֶׂר. וּבְזִמְן הַזֶּה מְבִיאִין עַל הַשְּׁלַחַן שְׁנֵי מֵינֵי בִשָּׂר⁹: אֶחָד זָכָר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זָכָר לְחֲגִיגָה.**

(2) "אשר קדשנו במצותיו כו" מקדש ישראל והזמנים". (3) "שהחיינו". (4) בהסיבה. (5) שכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידיים (פסחים דף קט"ז עמוד א'). והיו הוא מטביל את הירק בחרוסת (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב'). (6) מברך תחילה ואחר כך נוטל ידיו שכל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב' ועיין שם בתוס' ד"ה על). (7) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). (8) היו אוכלים אותה לפני קרבן הפסח כדי שתהיה אכילת קרבן הפסח על השובע. (9) כרב יוסף (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב').

ב. **מִתְחִיל וּמְבָרֵךְ "בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה", וְלוֹקֵחַ יֶרֶק וּמְטַבֵּל¹⁰ אוֹתוֹ בְּחֲרֹסֶת¹¹ וְאוֹכֵל בְּצִיֵּת¹², הוּא וְכָל הַמְּסִבִּין עִמּוֹ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵין אוֹכֵל פְּחוֹת מִפְּצִיט. וְאַחֲרָיֶךָ עוֹקְרִין הַשְּׁלַחַן¹³ מִלְּפָנֵי קוֹרֵא הַהֲגָדָה¹⁴ לְבִדּוֹ¹⁵, וּמוֹזְגִין הַכּוֹס הַשְּׁנִי, וְקָאֵן הַבֶּן שׂוֹאֵל וְאוֹמֵר הַקּוֹרֵא¹⁶: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת - שֶׁבִּקֵּל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבִּילִין¹⁷ אֶפְלוּ פַעַם אַחַת, וְהַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַעַמִּים¹⁸. שֶׁבִּקֵּל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמִץ וּמִצָּה, וְהַלֵּילָה הַזֶּה כְּלוֹ מִצָּה. שֶׁבִּקֵּל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בִּשֶׁר צְלִי, שְׁלוּק וּמְבַשֵּׁל, וְהַלֵּילָה הַזֶּה כְּלוֹ צְלִי¹⁹. שֶׁבִּקֵּל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יֶרֶקוֹת, וְהַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹרִים. שֶׁבִּקֵּל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין בֵּין מְסִבִּין, וְהַלֵּילָה הַזֶּה כְּלָנוּ מְסִבִּין"²⁰.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לתוף שלם, ומברך³¹ "המוציא לחם מן הארץ". ומפני-מה אינו מברך על שתי כפרות כשאר ימים טובים? משום שנאמר: "לחם עניי" - מה דרפו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה. ואחר-כך פורף³² מצה ומרור כאחת, ומטבל בחרסת³³ ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים", ואוכל. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו³⁴, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

29) ונגע במקום המטונף (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א').
30) מסכת ברכות דף ל"ט עמוד ב'. (31) על המצה הפרוסה. (32) כשיטת הלל (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') משם שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". (33) זכר לטיט (ראה למעלה הלכה ב'). (34) כחכמים החולקים על הלל שהרי לא הוכרעה ההלכה כמי (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א').

ז. ואחר-כך מברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח", ואוכל מבושר חגיגת ארבעה-עשר תחלה. ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח", ואוכל מגופו של פסח. ולא ברפת הפסח פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח³⁵.

35) שזבח ופסח שתי מצוות הן, כרבי עקיבא (משנה מסכת פסחים דף קכ"א עמוד א').

ח. בזמן הזה, שאין שם קרבן - אחר שמברך "המוציא לחם" חוזר ומברך "על אכילת מצה", ומטבל מצה בחרסת³⁶ ואוכל³⁷, וחוזר ומברך "על אכילת מרור", ומטבל מרור בחרסת ואוכל. ולא ישהה³⁸ אותו בחרסת, שמה יבטל טעמו. וזו מצוה מדברית סופרים. וחוזר וכורך מצה ומרור, ומטבל בחרסת, ואוכל בלא ברכה זכר למקדש.

36) זכר לטיט כמו שנכתב למעלה (הלכה ו'). (37) ומרור אוכל אחר כך. לפי שבזמן הזה המרור אינו אלא מדרבנן (למעלה פרק ז' הלכה י"ב) וכלפי המצה שהיא מן התורה גם בזמן הזה (למעלה פרק ו' הלכה א') הוא כדבר של רשות וכלל בידינו כי דבר של רשות מבטל טעם המצה (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') וראה למעלה (הלכה ו') שבזמן המקדש, שגם המרור מן התורה, אפשר לכרוך שניהם ביחד. (38) (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב') ולא כתב כן למעלה (הלכה ו') שכיון שאוכלו ביחד עם המצה אינו מרגיש מרירותו ואינו רגיל להשהותו.

ט. ואחר-כך נמשך בפסודיה, ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכל, ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות, ובאחרונה אוכל מבושר הפסח אפלו פזית, ואינו

ואמרו: "ולא עוד" כלומר שבזמן הזה יש טעם נוסף שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והטעם שאינו צריך להגביה בשר הוא מפני שזה עתה החזירו את השלחן שעקרו מקודם ואם כן ניכר הדבר אף בלי הגבהה, אבל אחר כך כשכבר העמיד השלחן והפסיק בדברים ושוב אומר על המרור ועל המצה צריך להגביהם ולהראותם למסובים]. (23) [הקדים מרור למצה וכן כתב למעלה (פרק ז' הלכה ה') כנוסחת המשנה (כן כתב רבינו מנחם, וכ"ה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה תרביץ שנה כ"ג ספר ב' עמ' 95, אבל במשנה שלפניו הקדימו מצה למרור) ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים מצה למרור. והטעם בזה הוא משום שכל עיקר האמירה נכתבה בפסח: "ואמרתם זבח פסח" אלא שאנו לומדים מצה ומרור מפסח שגם בהם צריך אמירה (תוס' פסחים דף קט"ז עמוד א' ד"ה ואמרתם) ומכיון שמרור קשור יותר בפסח, שהרי אינו נוהג מן התורה אלא בזמן שיש פסח (למעלה פרק ז' הלכה י"ב), לכן הקדים כאן מרור למצה, אבל בנוסח ההגדה "שנהגו בה ישראל בזמן הגלות", שאין שם פסח, הקדים מצה, שהיא מן התורה, למרור, שאינו אלא מדרבנן - "זמנים" עמוד ל"ח. וכן נראה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה שם, ועיין במרכבת המשנה].

ה. ואומר²⁴: "לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר לרומם לגדל ולנצח למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, מיגון לשמחה ומאפלה לאור גדול, ונאמר לפניו הלויה". "הללויה הללו עבדי ה' וגו'" עד "תלמיש למעיני מים", וחותם: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל-בו מצה ומרורים". ובזמן הזה מוסיף: "בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הפאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וישישים בעבודתך²⁶, ונאכל שם מן הדיבחים ומן הפסחים²⁷ שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה' גאל ישראל". ומברך²⁸ "בורא פרי הגפן" ושותה הפוס השני.

24) (משנה במסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב').
25) להדיגש שאנו בני חורין - "עבדי ה' ולא עבדי פרעה".
26) לשון שמחה נופל על ההתחלה וששון היא על הגמר, שמחים בבנין וישישים בעבודה (הגר"א). (27) זבחים ואחר כך פסחים שתחלה אוכל מן החגיגה ואחר כך מן הפסח (להלן הלכה ז') כדי שיאכל הפסח על השובע (פרק ח' מהלכות פסחים הלכה ג'). (28) (ראה למעלה פרק ז' הלכה י').

ו. ואחר-כך מברך "על נטילת ידים" ונוטל ידיו שנית, שהרי הסיח דעתו²⁹ בשעת קריאת ההגדה. ולוקח שני ריקינין, וחולק אחד מהן, ומניח פרוס³⁰

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההגדה מְבָרַךְ עַל הַמַּצָּה וְאוֹכֵל, וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מִן הַמָּרוֹר בְּלֹא בִרְכָה.

(53 (רי"ף). (54 אפילו כוס אחד. (55 (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). (כרב חסדא (שם דף קט"ו עמוד א').

יג. מי שאין לו מצה משמרת⁵⁷ אלא פזית - לשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך "על אכילת מצה"⁵⁸ ואוכל אותו פזית, ואינו טועם אחריו כלום.⁵⁹

(56 (רי"ף). (57 לשם מצה (ראה למעלה פרק ו' הלכה ט'). (58 ויוצא גם מצות אפיקומן שהרי אכלו על השובע. (59 שאין מפטירין אחר המצה כלום (למעלה פרק ו' הלכה א').

יד. מי שישן בתוך הסעודה והקיץ - אינו חוזר ואוכל.⁶⁰ בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה - חוזרין ואוכלין.⁶¹ נרדמו בליל ונעורו - לא יאכלו. נתנמנמו בליל - לא יאכלו.⁶²

(60 (משנה במסכת פסחים דף ק"כ עמוד א') לענין פסח והוא הדין לענין מצה והטעם הוא מפני ששינה חשובה כהפסח והרי הוא כאוכל בשני מקומות ואסור לאכול את הפסח בשני מקומות משום שנאמר: "בבית אחד יאכל" (מסכת פסחים דף פ"ו עמוד א') והוא הדין למצה. (61 מכיון שיתר בני החבורה היו נעורים אין זה הפסח אפילו לגבי הישנים. (62 כרבי יוסי (מסכת פסחים דף ק"כ עמוד ב') וסובר רבינו שדברי ר' יוסי מוסבים למה שאמר תנא קמא: "ישנו כולל - לא יאכלו" ועל זה אמר ר' יוסי שזהו דוקא בנרדמו אבל נתנמנו, והוא שיתחילו לישן ולא נשתקעו בשינה ושומעין כשידברו אליהם ואם קראם אדם עונים מיד (פירוש המשנה לרבינו) יאכלו (ורשב"ם מפרש שר' יוסי חולק על הרישא שאמר תנא קמא "ישנו מקצתן יאכלו").

סליקו להו הלכות חמץ ומצה

נסח ההגדה

נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות¹ כן היא: מתחיל על פוס שני ואומר: בבביל² יצאנו ממצרים.

(1 (ראה למעלה פרק ח' הלכה ד'). (2 (בהלה וחפזון וכן בתרגום אונקלוס על הפסוק (דברים פרק ט"ז פסוק ג'): "בחפזון יצאת מארץ מצרים" - "בבהילו נפקת מארעא דמצרים". ומה שאמר חציו ארמית ("בבהילו") וחציו עברית ("יצאנו ממצרים") מפני שלא היו שולטים אז בשפה העברית (פירוש ההגדה ב"הגדה שלמה" עמוד קל"ג).

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך לפסח ייתי ויפסח. השתא קא, לשתא דאתא בארעא דישראל. השתא הקא עבדי, לשתא דאתא בני חרי:

טועם אחריו כלל³⁹. ובזמן הזה אוכל פזית מצה, ואינו טועם אחריה כלום⁴⁰, כדי שיהיה הפסק סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו, שאכילתו היא המצה.

(39 שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (מסכת פסחים דף קי"ט עמוד ב' במשנה), כלומר שלא יאכלו אחר הפסח מיני מתיקה בקינוח סעודה כמו שהיו רגילים תמיד לאכול, שמה שאוכלים אחרי הסעודה קורין בשפה היוונית "אפיקומן" (תוס' רע"א בשם תשב"י). (40 כרב יהודה אמר שמואל ש"אין מפטירין אחר מצה אפיקומן".

י. ואחר-כך נוטל ידיו⁴¹ ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותהו. ואחר-כך מוזג פוס רביעי וגומר עליו את ההלל⁴², ואומר עליו ברכת השיר, והיא "ההללוהו ה' כל מעשיו וכו"⁴³, ומברך "בורא פרי הגפן". ואינו טועם אחר-כך כלום כל הלילה, חוץ מן המים. ויש לו למזג פוס חמישי⁴⁴ ולומר עליו הלל הגדול, מ"הודו לה' כי טוב" עד "על נהרות בבבל". וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות. ויש לו לגמר את ההלל בכל מקום שירצה, אף-על-פי שאינו מקום סעודה.

(41 למים אחרונים. (42 שעד עכשיו קרא רק עד "למעינו מים" (למעלה הלכה ה'). (43 כרב יהודה (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'). (44 כן גרס ר"ח (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'): "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון" ובספר מעשה רוקח מביא בשם הר"א בן הרמב"ם: "שאביו הרמב"ם נוהג לשתות רק ד' כוסות ולא היה מוסיף".

יא. מקום⁴⁵ שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים, אוכלים. מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין, גזרה שמה יאמרו בשר פסח הוא⁴⁶. ובכל מקום⁴⁷ אסור לאכול שיה צלוי בליל⁴⁸ בליל זה, מפני שנהגה באוכל קדשים בחוץ. ואם⁴⁹ היה מחתך, או שחסר ממנו אבר⁵⁰ או שלק בו אבר והוא מחתך⁵¹ - הרי זה מתר במקום שנהגו⁵².

(45 (משנה במסכת פסחים דף נ"ג עמוד א'). (46 והרי הוא אוכל קדשים בחוץ. (47 אפילו במקום שנהגו לאכול צלי. (48 (משנה במסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב') כחכמים. (49 (מסכת פסחים דף ע"ד עמוד א'). (50 שכיון שהוא חסר אינו דומה לפסח. (51 אפילו מחובר. שלא יטעו שזה קרבן פסח, שאין דרכו בשליקה. (52 אפילו כוס אחד.

יב. מי שאין לו יין⁵⁴ בלילי הפסח - מקדש על הפת, כדרך שעושה בשבת, ועושה כל הדברים על הסדר הזה. מי שאין לו ירק⁵⁵ אלא מרור בלבד - בתחלה מברך על המרור שתי ברכות: "בורא פרי האדמה" ו"על אכילת מרור" ואוכל, וכשיגמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סיפרה כי החכם ישאל אתכם (וראה הגדה שלמה) להגרו"מ כשר מבוא פרק כ"ב).

רשע מה הוא אומר? "מה העבודה הזאת לכם".
לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הפלל
כפר בעקר. אף אתה הקהה את שניו ואמור לו:
"בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים". לי ולא
לו. ואלו הנה שם לא הנה נגאל.

תם מה הוא אומר? "מה זאת". ונאמר אליו:
בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאל את פתח לו, שנאמר: "והגדת
לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה יי לי
בצאתי ממצרים". "והגדת לבנך" - יכול מראש
הדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי "ביום
ההוא", יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור
זה". לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מנחים
לפניך.

מתחלה עובדי אלהים אחרים היו אבותינו, ועכשיו
קרננו המקום לעבודתו. שנאמר: "ויאמר יהושע
אל כל העם: כה אמר יי אלהי ישראל, בעבר הנהר
ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי
נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את
אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ פנעון,
וארבה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק
את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר
לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים".

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא.
שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמו
שאמר לאברהם אבינו בין הפתרים. שנאמר:
"ויאמר לאברהם ידוע תדע פי גר יהיה זרעך בארץ
לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה,
וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו
ברכש גדול".

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד
עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו
לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

צא ולמד מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב
אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולכן בקש
לעקר את הכל, שנאמר: "ארמי אבד אבי, וירד
מצרימה, ויגר שם" - מלמד שלא ירד להשתקע
אלא לגור שם, שנאמר: "ויאמרו אל פרעה: לגור

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שפכל
הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה
הזה שתי פעמים. שפכל הלילות אנו אוכלים חמץ
ומצה, והלילה הזה בלו מצה. שפכל הלילות אנו
אוכלים שאר ירקות, והלילה הזה מרור. שפכל
הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסבין, והלילה
הזה פלנו מסבין:

(3) ובזמן הבית אמר עכשיו: "שבכל הלילות אנו אוכלים
בשר צלי כו" (פרק ח' הלכה ב').

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו
משם ביד חזקה וברזע נטויה. ואלו לא הוציא
הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים - עדין
אנו, בגינו ובגוי כנינו משעבדים היינו לפרעה
במצרים. ואפלו פלנו חכמים, פלנו נבונים, פלנו
זקנים, פלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר
ביציאת מצרים. שכל המאריך לספר ביציאת
מצרים הרי זה משבח.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן
עזריה ורבי יעקב ורבי טרפון שהיו מסבין
בבני ברק, והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו
הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו
הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן
שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים
בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען
תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".
"ימי חייך" - הימים. "כל ימי חייך" - הלילות.
וחכמים אומרים: "ימי חייך" - העולם הזה. "כל
ימי חייך" - להביא לימות המשיח.

ברוך המקום שנתן תורה לישראל, ברוך הוא.
כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם. ואחד
רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאל:

חכם מה הוא אומר? "מה העדות והחקים
והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם?". אף אתה
אמור לו כהלכות הפסח: "אין מפטירין אחר הפסח
אפיקומן".

(4) בכ"י התימנים, בדפוס רומא שונצינו וויניציאה הנוסחא:
"אותנו" וכ"ה בירושלמי (פסחים פרק י' הלכה ד')
ובמכילתא סוף פרשת בא. מפני שבאמת החכם שואל
בלשון "אותנו" שגם הוא כולל את עצמו בציווי, ולא
כשרשע שאומר "לכם" ומוציא עצמו מן הכלל (להלן), אלא
שהתורה לא העתיקה את לשון השאלה של החכם אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"וְאֵת עַמְלֵנוּ" - אֵלֹהֵי הַבְּנִיִּים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֵּן הַיְלִוּד הַיְאֻרְהָ תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תַּחֲיִינָן".

"וְאֵת לַחֲצֵנוּ" - זֶה הַדַּחֲק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם רְאִיתִי אֵת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מְצָרִים לַחֲצִים אֹתָם".

"וַיִּצְאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם" - לֹא עַל יְדֵי מְלָאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהַפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יְיָ".⁷

(7) בהגדות שלנו נוסף: "ועברתי בארץ מצרים כו' ולא מלאך כו' ולא שרף כו' ולא אחר".

"בְּיַד חֲזָקָה" - זֶה הַדְּבָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יָד יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשׂוּדָה, בְּסוּסִים בְּחִמּוּרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאן, דְּבָר כְּבֹד מֵאֹד".

"וּבְזֶרַע נְטוּיָה" - זֶה הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחֲרַבּוּ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלָּיִם".

"וּבְמִרְאָ גְדֹל" - זֶה גְלוּי שְׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ הַנֶּסֶה אֱלֹהִים לְבָא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי, בְּמִסּוֹת בָּאתָ וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזִרְוּעַ נְטוּיָה וּבְמִרְאִים גְּדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ".

"וּבְאֹתוֹת" - זֶה הַמַּטֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת הַמַּטֵּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֹתוֹת".

"וּבְמִפְתִּיִם" - זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּנְתַּתִּי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבְאֶרֶץ, דָּם וְאֵשׁ וְתַמְרוֹת עֶשְׂוֹן".

דְּבָר אַחֵר: "בְּיַד חֲזָקָה" - שְׁתִּים. "וּבְזֶרַע נְטוּיָה" - שְׁתִּים. "וּבְמִרְאָ גְדֹל" - שְׁתִּים. "וּבְאֹתוֹת" - שְׁתִּים. "וּבְמוֹפְתִים" - שְׁתִּים. אֵלֹהֵי עֶשְׂוֹ מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְאֵלֹהֵי הַיָּם:

דָּם. צְפַרְדֵּעַ. פְּנִים. עֲרוֹב. דְּבָר. שְׁחִין. בְּרֹד. אֲרָבָה. חֶשֶׁן. מִפֶּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הִזְיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָן: דְּצ"ף ע"ש בְּאֵת"כ"ב.⁸

(8) בהגדות שלנו נוספו כאן כמה דברים: "רבי יוסי הגלילי כו' רבי אליעזר כו' רבי עקיבא כו' כמה מעלות טובות כו' לכפר על כל עוונותינו".

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלֹהֵי בְּפִסָּח, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתּוֹ: פֶּסַח. מִצֵּה. וּמְרוֹרִים.

בְּאֶרֶץ פְּאֵנֹ, כִּי אֵינִי מְרַעָה לְצֹאֵן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כְבֹד הָרַעַב בְּאֶרֶץ פְּנֵעוֹן. וְעַתָּה יִשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן".

(5) בהגדות שלנו נוסף: "וירד מצרימה אנוס על פי הדבור" וכ"ה בנוסחת רב עובדיה.

"בְּמַתִּי מְעַט" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, וְעַתָּה שְׁמַךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב".

"וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי" - מְלֻמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שֵׁם לְגוֹי.

"גְּדוֹל וְעִצּוֹם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֹד מֵאֹד, וַתִּמְלֵא הָאֶרֶץ אוֹתָם".

"וְרַב" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רַבְּכָה פְּצַמַח הַשְּׂדֵה נִתְתִּיךָ, וַתְּרַבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתְּבֹאִי בְּעַדֵי עַדִּים, שְׂדֵים נִכְנֹו, וַיִּשְׁעַרְךָ צַמַח, וְאֵת עֵרִם וְעֵרִי" ⁶.

(6) בהגדות שלנו נוסף כאן: "ואעבור עליך ואראך כו' בדמיך חיי".

"וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהִזְיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׁנֵאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאֶרֶץ".

"וַיַּעֲנוּנוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמְעוּ עָלֵינוּ שְׁרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנּוֹתָנוּ בְּסִבְלָתָם, וַיִּכְּן עֲרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה, אֵת פֶּתֶם וְאֵת רַעַמְסֵס".

"וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוּדָה קָשָׁה" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ".

"וַיַּנְצֵעַק אֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בְּיָמֵים הַרְבִּים הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיִּאָּנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעֻקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה".

"וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵת קִלְנוֹ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֵת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֵת בְּרִיתוֹ אֵת אֲבָרְהָם אֵת יִצְחָק וְאֵת יַעֲקֹב".

"וַיִּרְא אֵת עַנְיָנוּ" - זֶה פְּרִישׁוֹת דְּרָךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גִּאֲלָתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי גֵּאֵל יִשְׂרָאֵל:

כְּסֹדֵר שְׂמֵבְרָכִין וְקוֹרְאִים הַהֲגָדָה בְּלֵיל יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כִּף מְבָרְכִים וְקוֹרְאִים בְּלֵיל הַשְּׁנִי שֶׁל גְּלוּיּוֹת. וְכֵן חֲיָבִין בְּלֵיל הַשְּׁנִי בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת וּבִשְׂאֵר הַדְּבָרִים שְׁנַעֲשׂוּ בְּלֵילָה הַרֵאשׁוֹן.

סְלִיק נֶסַח הַהֲגָדָה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת סֹדֵר הַפֶּסַח וְדִין חֲמִץ וּמִצֵּה בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא.

הַלְכוֹת שׁוֹפֵר וְסִפָּה וְלוּלָב

יֵשׁ בְּכֻלְלָן שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֵהוּ פְּרָטֵן: (א) לְשַׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפֵר בְּאַחַד בְּתִשְׁרִי. (ב) לֵישֵׁב בְּסִפָּה כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַחֹג. (ג) לְטַל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַחֹג.

וּבְאִוֵר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

1) בִּיאר רַבֵּינוּ מִצְוֹת הַתְּקִיעָה וְהַשׁוֹפֵר, מֵאֵי זֶה מִין הוּא, וְאֵי זֶה שׁוֹפֵר כֶּשֶׁר, וְאֵי זֶה שׁוֹפֵר פְּסוּל. וְאֵם מַחֲלִין עֲלֵינוּ י"ט, וְכֹל דִּינֵי הַכֶּשֶׁר הַשׁוֹפֵר וְשִׁיעוּרוֹ וּמְקוֹם הַתְּקִיעָה.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְשַׁמֵּעַ תְּרוּעַת הַשׁוֹפֵר: בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה, שְׁנֵאמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יְהִי לָכֶם". וְשׁוֹפֵר שְׂתוֹקְעִין בוֹ - בֵּין בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה, בֵּין בִּיּוֹבֵל⁴ - הוּא קָרַן הַפְּכָשִׁים הַפְּפוּף⁵. וְכֹל הַשׁוֹפְרוֹת פְּסוּלִין⁶, חוּץ מִקָּרַן הַפְּכָשִׁי⁷. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרַשׁ בַּתּוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוֹפֵר בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה⁸ - הָרִי הוּא אוֹמֵר בִּיּוֹבֵל: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפֵר וְכוּ'", "תְּעַבְּירוּ שׁוֹפֵר". וּמִפִּי הַשְּׁמִיעָה⁹ לְמָדוּ: מֵהַ תְּרוּעַת יוֹבֵל בְּשׁוֹפֵר, אֵף תְּרוּעַת רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפֵר¹⁰.

2) עֵיקַר הַמִּצְוָה הִיא הַשְּׁמִיעָה וְלֹא הַתְּקִיעָה, וְלִכֵּן מְבָרְכִין לְשִׁמּוֹעַ קוֹל שׁוֹפֵר וְלֹא לְתַקֹּעַ בְּשׁוֹפֵר, וְאֵם תַּקֵּעַ וְלֹא שִׁמַּע קוֹל הַשׁוֹפֵר - לֹא יֵצֵא (לְהֵלֵךְ הַלְכוֹת ח). וְרֵאזָה בִּתְשׁוּבוֹת רַבֵּינוּ בְּסוּף הַסֵּפֶר. 3) כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב (בַּמְדַּבֵּר כֹּט, א): "יוֹם תְּרוּעָה יְהִי לָכֶם". וְבַהֲלִי שְׁמִיעָה וְיּוֹבֵל (פ"י ה"י) בַּתְּקִיעָת הַיּוֹבֵל, כָּתַב רַבֵּינוּ שְׁמִיעָה לְתַקֹּעַ (וְעֵיין כֹּסֶף-מִשְׁנָה). 4) בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁל יּוֹבֵל, הִיא שְׁנַת הַחֲמִישִׁים. וְרֵאזָה בַּהֲלִי שְׁמִיעָה וְיּוֹבֵל (פ"י ה"ח) שֶׁאַחַר שְׁגַלְתֵּנוּ מֵאַרְצֵנוּ, בְּטַל דִּין הַיּוֹבֵל עַד שִׁיתְּקַבְּצוּ הַגְּלוּיּוֹת. 5) רֵאזָה הַשְּׁנָה כּו, א. סַתֵּם קָרַן שֶׁל כְּבָשִׁים הוּא כּוּפָף (בֵּית יוֹסֵף), וְאִמֵּר רַבִּי אַבְהוֹ (ר"ה טז): "לֵמָּה תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפֵר שֶׁל אֵיל? אִמֵּר הַקְּבִיבָה תַּקֵּעוּ לִפְנֵי בְּשׁוֹפֵר שֶׁל אֵיל כְּדֵי שֶׁאֲזַכּוֹר לָכֶם עַקִּידַתוֹ

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמְן שִׁבִּית הַמִּקְדָּשׁ קָנִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמִּקְדָּשׁ עַל פְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שְׁנֵאמַר: "וַיֹּאמְרֵם זָבַח פֶּסַח הוּא לִי אֲשֶׁר פֶּסַח עַל פְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתִינוּ הַצִּיל, וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲווּ".

מִצָּה זֹאת שְׁאֵנוּ אוֹכְלִין, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצַקֵּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִין עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מַלְאָךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּגְאֻלָּם מִיָּד. שְׁנֵאמַר: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבְּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְּמַהֵמָה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם".

מְרוּרִים אֵלוֹ שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁמְרוּרוֹ הַמִּצְרַיִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שְׁנֵאמַר: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבְכֻלָּבָנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה, אֶת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ".

וּבְכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרֵאוֹת עֲצֻמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. שֶׁלֹּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד גֵּאֵל, אֵלֹא אֵף אוֹתֵנוּ גֵּאֵל. שְׁנֵאמַר: "וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אֶתְנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם".

9) בַּהֲגֵדוֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ נּוֹסֵף כֹּאן: "שְׁנֵאמַר וְהַגְדַת לְבִנְךָ בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר כַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְצֵאתִי מִמִּצְרַיִם" וְכ"ה בַּמִּשְׁנָה (מִסַּכַּת פְּסַחִים דף קט"ז עמוד ב').

לְפִיכָף אָנוּ חַיִּבִים לְהוֹדוֹת לְהֵלֵל לְשִׁבְחָה לְפָאֵר לְרוֹמַם לְגַדֵּל וְלְהַדְרִי וְלְנַצַּח לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וְלְאַבְרָהָם אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלוֹ. וְהוֹצִיאֵנוּ מִעֲבֹדוֹת וּמִחַרוֹת, וּמִשְׁעַבּוֹד לְגֵאֻלָּה, וּמִיַּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבָל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וְנֵאמַר לְפָנֵינוּ הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יי הַלְלוּ אֶת שֵׁם יי. יְהִי שֵׁם יי מְבָרָךְ וְכוּ', עַד "חֲלָמִישׁ לְמַעֲנֵנוּ מֵיָם".

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גֵּאֲלָנוּ וּגֵאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהַגִּיעָנוּ הַלְלוּיָהּ הַזֶּה לְאַכֵּל בוֹ מִצָּה וּמְרוּרִים. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ יַגִּיעָנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְלִים אַחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשִׁלוֹם, שְׂמֵחִים כְּבִנְיָן עֵירֵךְ וְשִׁשִׁים בַּעֲבוּרְתֶּךָ. וְנֵאכֵל שֵׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים שִׁנְיָעֵי דָמָם עַל קִיר מְזַבְּחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהלכות ע"ז (פ"ה ה"ו) שממונה לשריפה עומד, והרי זה כשורף ואיננו. (19) הרא"ש (פ"ג דר"ה ס"ט) בשם הירושלמי (סוכה פ"ג ה"א). (20) ראה למעלה הלכה א. (21) ולפי זה, אם הרחיק את השופר מפיו ותקע בו - יצא, ושלא כדעת הרמב"ם שהביא המגיד-משנה להלן הלכה ו'. (22) ואף-על-פי שהתוקע הגביהו, מכיון שהשומע יוצא - יצא גם התוקע (מגיד-משנה). (23) שהקול אין בו ממש (כספ-משנה בשם רבינו מנחם). ומקור הדברים בירושלמי שם. וראה ברבא"ד. (24) ראש השנה כח, א. קרבן עולה שכולו כליל על המזבח. והוא-הדין לשופר של שלמים. (25) לכתחילה, שהרי הוא נהנה. ואע"פ שמצוות לאו ליהנות ניתנו - יש אנשים שנהנים מהתקיעות, וראה להלן הערה כט. (26) אשם מעילות שחייב להביא כל הנהנה מקדשי ה' (ויקרא ה, טו), וקול שאין בו ממש אין בו קרבן מעילה. וכן כתב רבינו ב"ה מהל' מעילה ה"ט: "קול ומראה וריח של הקדש, לא נהנין ולא מועלין". (27) שאף-על-פי שאין בזה קרבן מעילה - הרי איסור הנאה יש, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה ה"ט"ז (וראה בלחם-משנה). (28) לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו (רש"י ב"ה שם), ואין זו הנאה גמורה. (29) כגון שאמר: הנאת השופר אסורה עלי. (30) בנוסח אחר: "לתקוע לו" (מעשה רוקח). וכ"ה בגמרא ר"ה כח. לפי כתיב ב בדק"ס וכ"ה ברי"ף. ולפי זה, דוקא אחר תוקע לו אבל הוא עצמו לא יתקע, שהרבה בני אדם יש להם הנאת הגוף בשעה שתוקעים (עיין שו"ע או"ח סי' תקפו ס"ה), ולפיכך אסר רבינו לתקוע בשופר של עבודה-זרה ובשופר של עולה. וברמב"ם דפוס רומי (רמ) כתוב: "המודר הנייה מחבירו, מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה". ולפי"ז יתכן שבנוסחא שהביא 'מעשה רוקח', צ"ל: "המודר הנייה משופר, מותר לתקוע [בו] תקיעה של מצוה. וכן המודר הנייה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה", וכמו שמפורש ב"ה כח. ועיין כספ-משנה שהעיר על השמטת הרמב"ם בבא אחת. ולפי הני"ל אתי שפיר). ונשמט בטעות הדומות "מותר לתקוע" - "מותר לתקוע". ולפי זה, מותר גם למודר עצמו לתקוע בשופר, ואין חוששים להנאת הגוף מן התקיעות. וצריך לומר כמו שכתב 'המאירי' בחיבור התשובה עמוד 332 לחלק בין נדר לע"ז והקדש: "שאינ מחמירין בנדר כמו שאנו מחמירין בע"ז והקדש, שאע"פ שאנו דנין התרה מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, אין מתירין אותו לכתחילה, שחומרת הקדש וע"ז היא שהביאתנו לכך, אבל בענין הדרת הנאה - מותר אף לכתחילה - שאין בתקיעתו הנאת הגוף".

ד. שופר של ראש-השנה, אין מחללין עליו את יום-טוב, וְאִפְלוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוּתָא³¹. פִּינְיָדָה? הִיא הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוּ מֵעֵבֶר הַנֶּהָר, וְאֵין לוֹ שּׁוֹפָר אֲלָא הוּא - אֵינוֹ עוֹלָה בְּאֵילָן³² וְאֵינוֹ שֵׁט עַל-פְּנֵי הַמַּיִם³³ פְּדֵי לְהַבְיֹאוֹ, וְאֵין צָרִיף לֹמַר שְׁאֵין חוֹתְכִין אוֹתוֹ אוּ עוֹשִׂין בוֹ מְלֶאכֶה, מִפְּנֵי שֶׁתְּקִיעַת שּׁוֹפָר מְצַוֶּה עֲשֵׂה, וְיוֹם-טוֹב - עֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה³⁴,

של יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני". (6) סובר רבינו, שמה שאמר רבי לוי (שם כו): מצוה של ראש השנה בכפופין, כלומר של אילים או כבשים כפופים, הכוונה ששופרות אחרים פסולים. ודעת הראב"ד ושאר הראשונים, שאין זה אלא למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד כשר אפילו ממינים אחרים. (7) הכפוף. כמו שכתב למעלה ('בית יוסף'). (8) שכתוב "יום תרועה" (במדבר שם), אבל עדיין לא שמענו במה יתקע אם בשופר או בשאר דברים. (9) הלכה למשה מסיני. (10) ראש השנה לג, ב.

ב. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִין בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר אֶחָד, וְשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצְּדִדִּין¹¹. הַשּׁוֹפָר מְאָרִיף¹², וְהַחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְרוֹת, שְׁמִצּוֹת הַיּוֹם בְּשׁוֹפָר¹³. וְלָמָּה תוֹקְעִין עִמּוֹ בַּחֲצוֹצְרוֹת? מְשׁוּם שְׁנֹאמַר: "בַּחֲצוֹצְרוֹת יְקוּל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". אֲבָל בְּשֹׁפָר מְקוֹמוֹת אֵין תוֹקְעִין בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה, אֲלָא בְּשׁוֹפָר בְּלֶבֶד¹⁴.

(11) משנה, שם כו, ב. שני אנשים היו תוקעין בחצוצרות בשעת התקיעה בשופר. (12) אחרי שגמרו לתקוע בחצוצרות, ממשיך עוד השופר לתקוע. (13) ולכך מסיימין במצות היום. (14) ראש השנה כו, א. כתוב: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח, 1) - אימתי יריעו בשופר וחצוצרות ביחד - לפני ה', ו'לפני" משמע שהשכינה שרויה שם ומריעים לפניה כביכול, כמו 'ודוד מכרכר לפני ה'" (שמואל-ב ו, יד) שהיה הארון מהלך אתם.

ג. שופר של עפ"ם¹⁵, אין תוקעין בו לכתחילה¹⁶. וְאֵם תִּקַּע - יֵצֵא¹⁷. וְשֵׁל עִיר הַנְּדִחָתָא¹⁸ - אֵם תִּקַּע בוֹ, לֹא יֵצֵא¹⁹. שופר הגזול שתקע בו - יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול²⁰, אף-על-פי שלא נגע בו²¹ ולא הגביהו השומע²². יצא, ואין בקול דין גזול²³. וכן שופר של עולה²⁴, לא יתקע בו²⁵; וְאֵם תִּקַּע - יֵצֵא, שאין בקול דין מעילה²⁶. וְאֵם תֹּאמַר: וְהָלוֹא נִהְיֶה בְּשִׁמְיעַת הַקּוֹל? מְצוֹת לְאוֹ לְהִנּוֹת נִתְנוּ²⁸. לְפִיכָף הַמְדַר הַנִּיחָה מִשּׁוֹפָר²⁹, מִתֵּר לְתַקַּע בוֹ תְּקִיעַה שֶׁל מְצוּהָ.³⁰

(15) ראש השנה כח, א. שהשתחוה הגוי לשופר ועשהו אליל או שתקע בו לעבודה-זרה, שכל אלו אפשר לבטלם (ראה להלן הערה טז). אבל שופר מקרן של בהמה שהקריבוה לעבודה-זרה, אין לו ביטול (מגיד-משנה). (16) שהתוקע בשופר יש לו הנאת הגוף מן התקיעות, וראה להלן הערה כט. (17) מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", שהנהגה ממה שקיים המצוה - אין זו הנאה (ר"ה כח). וראה להלן הערה כז. וכל זה דוקא בעבודה-זרה של גוי שאפשר לבטלה (הלכות ע"ז פ"ח ה"ח), אבל עבודה-זרה של ישראל שאין אפשרות לבטלה (שם ה"ט) ועומדת להשרף, הרי היא כאילו כבר נשרפה. ועל אחת-כמה-וכמה שאין שיעורו (להלן הלכה ה) שלם, שהרי הוא כאילו אינו בעולם, ולפיכך אם תקע בו לא יצא (ע"י מגיד-משנה). (18) שנתבאר דינה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינן כאן משום "שופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שופרות" - קא-משמע-לן שגם זה פסול (ריטב"א, ועיין כסף-משנה).

ו. הוסיף עליו פל-שהוא, בין במינו בין שלא במינו - פסול⁴⁹. צפהו זקב מופנים⁵⁰ או במקום הנחת פה⁵¹ - פסול. צפהו מבחוץ: אם נשתנה קולו מן שופרות שהיה - פסול⁵²; ואם לא נשתנה - פשוט. נתן שופר בתוך שופר: אם קול פנימי שמע⁵³ - יצא; ואם קול חיצוני שמע⁵⁴ - לא יצא. הרחיב את הקצץ וקצץ את הרחיב - פסול⁵⁵.

49) שהם כשני שופרות (ר"ה כז: ורא"ש שם ס"ד).
50) שקול השופר יוצא מהזהב ולא מהשופר. (51) שיש הפסק בין פה לשופר [ואולם אם הרחיק השופר מפיו ותקע בו - כשר. ראה למעלה הערה כ, ועיין מגיד-משנה כאן].
52) שגם הציפוי הוא גורם בקול, ואין זה קול שופר. וכתב הרמב"ם: לפיכך אלו שמציירים צורות לנאותו, לא יפה הם עושים, שהרי נשתנה קולו מחמת אותם ציורים, ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורים, לפעמים קולו משתנה בהם. ודוקא בציורים עם צבע, אבל סתם חקיקת צורות - מותר (ב"י). (53) כגון שהפנימי עורף על החיצוני משני צדדיו, ונתן הפנימי בפיו ותקע בו - כשר. ודוקא אם לא נשתנה קולו כמה שהוא נתון בתיק החיצוני, שאם נשתנה - נמצא שהקול בא מכח שני שופרות (ב"י). (54) כגון שראש החיצוני משוך מחוץ לפנימי, ואין הפנימי נוגע בפיו, לפי שהקול נכנס בפנימי ונכנס גם כן בין הפנימי והחיצוני, ונמצא תוקע בשני שופרות. ו"שופר אחד אמר רחמנא, ולא שני שופרות" (כסף-משנה). (55) ששם את השופר במים ורתחין ונעשה רך, ומתוך רכותו הרחיב את המקום הצר ועשהו רחב, ואת המקום הרחב עשהו צר, ומכיון ששינהו פסול, שנאמר (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה" - כדרך שהאיל מעבירו בראשו מחיים, וצריך שיהיה כדרך גדילתו, שהצד הצר מול פני האדם (ר"ה כז:).

ז. ה"ה ארץ וקצרו - פשוט⁵⁶. גרדו⁵⁷, בין מופנים בין מבחוץ, אפילו העמידו על גלד⁵⁸ - פשוט. ה"ה קולו עב או דק או צרוד⁵⁹ - פשוט, שכל הקולות קצרים בשופר.

56) ראש השנה כז, ב. השמיענו בזה שלא נאמר שמכיון שקצרו אינו דרך העברתו (תוספות' שם). או שהמדובר באופן שהיה בו פסול כגון שנסדק וקצרו, שעל-ידיזה הוא חוזר לכשרותו (רבינו מנוח' וכסף-משנה). (57) שעשהו דק ע"י הגרידה. (58) השופר מורכב משכבות דקות, והשאינו בו רק שכבה דקה אחת, ובכל זאת כשר ואפילו נשתנה קולו מכמות שהיה, כיון שאין השינוי בו מחמת דבר אחר אלא מצד עצמו של שופר - שכל הקולות כשרים בשופר (ריטב"א). (59) יבש. כי דרך השופרות שמתחממים ומתייבשים מחמת התקיעה ואין קולו צלול וצריך ללחלו במים (כסף-משנה).

ח. התוקע בתוף הבור⁶⁰ או בתוף המערה - איתן

ואין עשה דוחה לא-תעשה ונעשה. מתר לתן בתוכו מים או יין או חמץ ביום-טוב, כדי לצחצחו³⁵. ולא יתן לתוכו מיי-גלים לעולם³⁶, מפני הכבוד, שלא יהיו מצות בזויות עליו.

31) ראש השנה לב, ב. לשון שבת ונופש. ראה פכ"א מהל' שבת ה"א. 32) שמא יקצוץ ענף (הל' שבת שם, ה"ו). 33) שמא יתקן כלי שיט (שם פכ"ג ה"ה). 34) "שבתון" שנאמר ביום-טוב הוא מצות-עשה, ו"כל מלאכה לא תעשו" זהו לא-תעשה (למעלה פ"א מהלכות יו"ט ה"ב). 35) ואין זה כמתקן כלי ביום-טוב שאסור (למעלה פ"ד מהלש יו"ט ה"ה). 36) אף-על-פי שתשמישי מצוה, לאחר זמן המצוה, נזרקין (מגילה כו: -) תשמיש מגונה אסור (אדר"ת).

ה. שיעור השופר - כדי שלא יחזקו³⁷ בידו, ויראה לכאן ולכאן. נסדק לארפו³⁸ - פסול; לרחבו - אם נשתיר בו פשעור³⁹, פשוט, וכאלו נכרת מקום הסדק. נקב - אם סתמו⁴⁰ שלא במינו⁴¹, פסול⁴². סתמו במינו - אם נשתיר רבו שלם⁴³, ולא עקבו הנקבים שנסתמו⁴⁴ את התקיעה, הרי זה פשוט. קדחו⁴⁵ בזכרות⁴⁶ - פשוט, שמין במינו אינו חוצץ⁴⁷. דבק שבדי שופרות עד שהשלימו לאחד⁴⁸ - פסול.

37) אדם בינוני, ושיעורו טפח (נדה כו:). 38) ראש השנה כז, ב. כולו או רובו (מגיד-משנה). ודוקא אם נסדק מעבר לעבר (משנה ברורה). 39) כשיעור תקיעה לצד הפה (כסף-משנה). ואותו העודף אין לחשבו כמו הוספה שפוסלת (להלן ה"ו) - מכיון שלא נפרד ממנו מעולם (כ"ל ב' וריטב"א). 40) ואם לא סתמו כלל, כשר לדעת הירושלמי. 41) במין דבק שאינו עשוי מקרן של בעלי חיים. 42) שאינו קול שופר אלא קול שופר ודבר אחר. 43) שנשתיר רוב אורך השופר שלא ניקב, בין שהשופר גדול או קטן, שכל שלא נשתיר רובו, הרי הוא כאילו דבק שבדי שופרות, שהנקב מחשב השופר כאילו שבור, ואפילו יש שיעור שופר מן הנקב, פסול. אבל אם נשתיר רובו, רובו ככולו - וכאילו לא נקב, ואז אפילו לא נשתיר שיעור שופר עד הנחת הפה - כשר (ב"ח). 44) כלומר, שלאחרי הסתימה לא נשתנה קולו, אף-על-פי שלפני הסתימה נשתנה קולו (כסף-משנה). ויש מפרשים, שגם באופן שנשתנה קולו לפני הסתימה - הוא פסול (הגהות מיימוניות' ורבינו מנוח', ועיין מגיד-משנה). היוצא מדברי רבינו, שאין השופר כשר אלא בהצטרף שלשה תנאים: א' שיהיה הסתימה ממין הקרן. ב' שישתייר רוב השופר שלא ניקב. ג' שלא ישתנה הקול אחר הסתימה (ולדעת אחרים גם לפני הסתימה) מכפי שהיה קודם. 45) עשה חור. 46) כשהקרן מחובר בבהמה בולט עצם מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו אלא ניקב את הזכרות (רש"י בר"ה כז:). 47) שם, בגמרא. ואין זה כנתן שופר בתוך שופר (להלן הלכה ז) כיון שהוא בתוכו מתחילת ברייתו (משנה ברורה). 48) אף-על-פי שאין בכל אחד מהשברים שיעור שופר, והיה מקום לטעות ולומר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יצא חבירו - כאילו לא יצא הוא ('רבינו מנוח'). (10) שכל מין האנדרוגינוס אחד הוא, אם זה זכר גם זה זכר, ואם זה נקבה גם זה נקבה. (11) זכר. שמא הוא בכלל נקבה שהתורה פטרה. (12) טומטום כמוהו, שמא הוא נקבה והשני זכר. (13) זכר.

ג. וכן מי שחציו עבד וחציו בן-חורין - אינו מוציא אפלו עצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו.¹⁴ אלא כיצד יצא ידי חובתו? שישמע מן-חורין שיתקע לו.

(14) שהתקיעה יוצאת גם ע"י תקיעת חלק שאינו מחוייב בה (ר"ה כט.).

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד - לא יצא ידי חובתו.¹⁵ וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפון שומע לצאת ידי חובתו, ולא נתפון התוקע להוציא; או שנתפון התוקע להוציא, ולא נתפון השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו, עד שיתפון שומע ומשמיע.¹⁶

(15) שם לב, ב. שמצוות צריכות כוונה, לצאת ידי חובת המצוה. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) פסק, שאם אכל מצה בלא כוונה - יצא ידי חובתו. ועיי"ש. (16) ראש השנה כח, ב.

ה. מי שתקע¹⁷, ונתפון להוציא כל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתפון לצאת ידי חובתו, אף-על-פי שאין התוקע מתפון לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודעו - יצא, שהרי נתפון לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו, ושמע התקיעות משליח-צבור - יצא, אם נתפון לצאת; שהרי שליח-צבור מתפון להוציא את הרבים ידי חובתו.

(17) משנה, שם, כז, ב. ושם בגמרא (כט.) פירשו משום ששליח ציבור מכוין להוציא כל שומעיו בכל מקום שהם.

ו. יום-טוב¹⁸ של ראש-השנה שחל להיות בשבת - אין תוקעין בשופר בכל מקום; אף-על-פי שהתקיעה משום שבות¹⁹, ומן הדין היה שתוקעין - ביום עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם. ולמה אין תוקעין? גזרה שפא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו, ונעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים²⁰, או יוציא מרשות לרשות²¹, ויבוא לידי אסור סקילה; שהכל חייבים בתקיעה, ואין הכל בקיין לתקע.

(18) משנה, שם כט, ב. (19) שמא יתקן כלי שיר (פכ"ג מהל' שבת ה"ד). (20) ואלמלא חשש זה, היה מותר לתקוע, ולא גזרו שמא יתקן כלי שיר, שאף בזה חייב סקילה שהרי הוא בכלל "מכה בפטיש" (רמב"ם הלכות

העומדים בתוך הבור והמערה, יצאו⁶¹; והעומדים בחוץ: אם קול שופר שמעו - יצאו; ואם קול הברה⁶² שמעו - לא יצאו. וכן התוקע לתוך חבית⁶³ גדולה וכיצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הברה שמע, לא יצא.

(60) משנה, ראש השנה כז, ב. וכתב רבינו האי גאון ז"ל, שהדברים הללו היו צריכים להם בימי השמד, שהיו מתייראים מהגוים לתקוע בגלוי. (61) שבתוך הבור לא נשמע בת-קול אלא קול שופר גרידא. (62) שעם קול השופר שמעו בסוף קול הברה - לא יצאו, שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר (רש"י). (63) למעלה כתב "בתוך הבור", כלומר, שעומד בתוך הבור. אבל כאן בחבית שאין דרך להכנס בתוכה, כתב "לתוך חבית", כלומר שעומד מחוצה לה ותוקע אל תוכה (כסף-משנה).

פָּרָק שֵׁנִי

(1) ביאר בו רבינו מי הם המחוייבים לשמוע קול שופר, ומי הם הפטורים. ואם צריך כוונת התוקע. ואם תוקעים בשבת גם כן. ופרטי דברים אלו בארוכה.

א. הכל חייבין לשמע קול שופר: פהנים, לויים³, וישראלים, וגרים, ועבדים⁴ משתחררים. אכל נשים ועבדים⁵ וקטנים - פטורין. מי שחציו עבד וחציו בן-חורין, וטמטום⁶ ואנדרוגינוס⁷ - חייבין⁸.

(2) ראש השנה כט, א. (3) חידוש הוא ככהנים ולויים, לפי שכל עצמן של תקיעות בראש השנה אנו למידים מיובל, וכהנים ולויים אינם בדיני יובל שבקרקעות, שהרי שנינו "כהנים ולויים מוכרים וגואלים בין לפני היובל בין לאחר היובל", והיה מקום לטעות שאינם גם במצות תקיעות דראש-השנה (גמרא, שם). (4) ש"מצוות-עשה שהזמן גרמן" (=מצוות התלויות בזמן ידוע) נשים פטורות מהן, ועבדים אינם חייבים במצוות אלא כנשים. (5) עבד כנעני של שני שותפין ששחרר אחד את חלקו, והשני לא שחרר, ונמצא שחלקו המשוחרר הוא בן חורין כישראל וחייב במצות שופר, והחלק השני פטור. (6) אדם שעור מכסה את אבר המין שלו, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. (7) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. (8) הטומטום והאנדרוגינוס מחמת ספק איש, וחצי עבד מחמת צד חירות שבו.

ב. כל מי שאינו חייב בדרך, אינו מוציא את החייב ידי חובתו⁹. לפיכך אשה או קטן שתקעו בשופר - השומע מהן לא יצא. אנדרוגינוס¹⁰ מוציא את מינו, ואינו מוציא את שאינו מינו¹¹. טמטום אינו מוציא, לא את מינו¹² ולא שאינו מינו¹³; שהטמטום שנקרע, אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

(9) משנה, ראש השנה כט, א. אבל אם הוא מחוייב אלא שיצא ידי חובת המצוה, יכול להוציא חבירו, ואפילו לברך בשבילו, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל זמן שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגם ירושלים בכלל מקדש. ולא אמר התנא "בירושלים היו תוקעין" - להשמיענו שהגזירה "שמא יעבינו ד' אמות ברה"ר", גזירה ישנה שהיתה, עוד מימי היות המשכן בנוב וגבעון ('תפארת ישראל'). (28) ראה בפ"ג מהל' סנהדרין ה"א, שבית-דין הגדול היו יושבים בשבתות ובימים טובים בבית המדרש שבהר הבית, והטעם שהתירו אז את התקיעה בשבת - שכיון שיש מקדש בעיר וגם סנהדרין יושבין שם, אימת מקדש עליהן ואימת ב"ד עליהן, ולא יבואו להוציא לרשות הרבים ('תפארת ישראל'). (29) שאע"פ ששומעת קול התקיעות - אינה רואה את ירושלים. (30) שאע"פ שיכולה לראות - אינה שומעת התקיעות.

ט. ובזמן הזה, שתרב בית-המקדש - כל מקום שיש בו בית-דין קבוע³¹, והוא שהיה סמוך³² בארץ-ישראל - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין בשבת, אלא בבית-דין שקדשו את ההדש; אבל שאר בתי-דין, אין תוקעין בהן. אף-על-פי שהן סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית-דין גדול³³ בלבד, כל זמן שהן יושבין; ואפלו ננערו לעמד³⁴ ולא עמדו - תוקעין בפניהם. אבל חוץ לבית-דין אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית-דין? מפני שבית-דין זריזין הן, ולא יבואו התוקעין להעביר השופר בפניהם ברשות הרבים, שבית-דין מזהירין את העם ומודיעין אותן.

(31) דיינים קבועים, ולא שנודמנו שם במקרה (ר"ה כט:). (32) ענין סמיכה היא נתינת רשות וכוח לדון, וזה נמשך ממש רבינו שהוא סמך את יהושע והזקנים, והם סמכו הבאים אחריהם (ראה בפ"ד מהל' סנהדרין ה"א). אולם רבינו אלפסי סובר, שאין אנו צריכים בית-דין סמוך, אלא בית-דין קבוע ומובהק, וכן נהג הלכה למעשה שהיו תוקעין לפניו ברה"ה שחל בשבת. (33) בית-דין סמוך וקבוע (כסף-משנה). (34) התכוונו לעמוד. בעיא שלא נפשטה (בגמרא ר"ה ל.) ופסק רבינו לקולא, לפי שכל ענין זה אינו אלא מדרבנן (מגיד-משנה).

י. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים בגלות³⁵ - כדרך שתוקעין בראשון, תוקעין בשני. ואם חל יום ראשון להיות בשבת³⁶, ולא היה במקום בית-דין הראויין לתקע - תוקעין בשני בלבד.

(35) לפי החשבון "ואין יום-טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד" (פ"ו מהל' יו"ט הי"ד) וידוע וברור שהיום הראשון הוא יום-טוב, והשני אינו אלא מנהג בלבד, ואעפ"כ חייבים בתקיעות בשני כבראשון (כסף-משנה). (36) ולא כתב אם חל יום שני להיות בשבת, לפי שאי-אפשר ליום ראשון של ראש השנה להיות בערב שבת, כמו שכתב רבינו להלן בפ"ז מהל' קידוש החודש ה"א.

שבת שם) - מפני ששבות זה נוהג גם ביום-טוב, שהרי גם בו אסור לתקן כלי, ונמצא שבטלה מצות תקיעה בראש השנה (לחם-משנה). (21) מרשות היחיד לרשות הרבים, בגמרא (שם) לא נזכר אלא שמא יעבינו ארבע אמות ברשות הרבים, וב'תוספות' שם העירו, למה לא הזכירו גם שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים, עיי"ש. וכיום כיפור של יובל לא גזרו חכמים בזה, אף-על-פי שגם ביום כיפור ישנו איסור הוצאה כמו בשבת (ראה בפ"א משביתת עשור ה"ב) - שאם כן תבטל מצוה זו, אבל בראש השנה תתקיים המצוה ביום-טוב שחל ביום חול (טורי אבן).

ז. התינוקות²² שלא הגיעו לחנוכה²³, אין מעפכין אותן מלתקע בשבת שאינה יום-טוב של ראש-השנה²⁴, כדי שילמדו. ומתיר לגדול שיתעסק עמהן²⁵ כדי ללמדן ביום-טוב²⁶ - בין קטן שהגיע לחנוכה, בין קטן שלא הגיע לחנוכה; שהתקיעה אינה אסורה אלא משום שבות.

(22) משנה, שם לב, ב. (23) תינוק בן שש ושבע, שיודע מה היא תקיעת שופר - הוא "קטן שהגיע לחינוך". ולפני הגיל הזה, שוודאי אינו יודע, הוא בכלל "קטן שלא הגיע לחינוך", ועיין בפירוש רבינו מנוח. ודעת רבינו שהתינוקות שהגיעו לחינוך מעכבים אותם מלתקוע בשבת, וכגירסת הרי"ף והגאונים בגמרא שם לג. וראה בלחם-משנה כאן בשם גמרא כתב"ד, ובהגהות הגר"א שם. (24) לפי שבי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ודאי מעכבין אותן, שלא יאמרו שתוקעין ברה"ה שחל להיות בשבת (מגיד-משנה). (25) שאומרים להם תקעו ומלמדים אותם (מגיד-משנה). (26) כלומר, אע"פ שבשבת אם הגיע לחינוך מעכבין אותם מלתקוע, וכל-שכן שאין מתעסקין עמהם - ביו"ט אפילו הגיע לחינוך, מתעסקין עמהם. ולפי"ז עד "ללמדם" הפסיק הענין, והמילה "ביו"ט" נמשך למטה (מגיד-משנה). ואולי צ"ל "וביום-טוב".

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית-דין; אבל בזמן שהיה בית-המקדש קיים, והיה בית-דין הגדול בירושלים - היו הפל תוקעין בירושלים²⁷ בשבת, כל-זמן שבית-דין יושבין²⁸. ולא אנשי ירושלים בלבד, אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלים, והיתה רואה ירושלים - לא שתהיה בתוך הנחל²⁹, והיתה שומעת קול תקיעת ירושלים - לא שתהיה בראש הנהר³⁰, והיתה יכולה לבוא בירושלים - לא שהיה נהר מפסיק ביניהם; אנשי אותה העיר היו תוקעים בשבת בירושלים. אבל בשאר ערי ישראל לא היו תוקעין.

(27) רבינו מפרש במשנה שם כט: "במקדש היו תוקעין",

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא נֹאמַר עוֹד¹² אֲלֵהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה דִינֵינוּ וְגו'". וְצָרִיךְ לְהַתְנוּדוֹת בְּשִׁפְתֵינוּ וְלֹאמַר עֲנִינֹת אֵלֵינוּ שְׁגָמַר בְּלִבּוֹ.

10) ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. 11) את ה', שאין דבר נעלם ממנו. 12) פסוק זה מחובר אל שלפניו: "ושבו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא נאמר עוד" וגו' – הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה: שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה). ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה: רבנו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו? אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבותי אליכם למשפט, והייתי עד ממהר במכשפים... ובנשבעים לשקר ובעושי שכר שכיר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני נעשה לכם עד? הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

ג. פל המתודה בדברים ולא גמר בלבד לעזב, הרי זה דומה לטובל¹³ ושרץ¹⁴ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ¹⁵. וכן הוא אומר: "ומודה ועוזב¹⁶ ירחם". וצריך לפרט את החטא¹⁷, שנאמר: "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב".

13) להיטהר מטומאתו. 14) מת שמתמא. 15) תענית (זו): אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה? לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות שבעולם – לא עלתה לו טבילה; זרקו מידו, כיון שטבל בארבעים סאה – עלתה לו טבילה". 16) אמר ר' יהודה: "ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). 17) לפרוש ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת רבי יהודה בן-בבא. והטור (או"ח, סי' תרו) פסק כרבי עקיבא, דאין צריך לפרוט.

ד. מדרכי התשובה, להיות השב צועק תמיד לפני השם בככי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו¹⁸, ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא¹⁹ בו, ומשנה שמו²⁰, פלומר: אני אחר, ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים. ומשנה מעשיו פלן לטובה ולדרך ישרה, וגולה²¹ ממקומו; שגלות מכפרת²² עון, מפני שגורמת לו להפנע ולהיות ענו ושפל-רוח.

18) כפי יכלתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו – מצוה מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו – בינוני; פחות מכאן – עין רעה. 19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב): "שאם היה גבה-לב ניהוג עצמו בכיוון הרבה וישב למטה

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

הלכות תשובה

פרק שני

1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

א. אי זו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה מפני התשובה²; לא מיראה³ ולא מפלון-פח⁴. ביצד? הרי שבא על אשה בעברה, ולאחר זמן נתניח עמה⁵, והוא עומד באהבתו בה ויכלה גופו ובמדינה שעבר בה⁶, ופרש ולא עבר – זהו בעל תשובה גמורה. הוא ששלמה אמר: "וזכר את בוראיך בימי בחורותיך"⁷. ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה – אף-על-פי שאינה תשובה מעלה⁸, מועלת היא לו ובעל תשובה הוא. אפלו עבר פל ימיו, ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו – פל עונותיו נמחלין, שנאמר: "עד אשר לא-תחשף השמש והאור והירח והכוכבים, ושבו העבים אחר הגשם" – שהוא יום המיתה. מפלל, שאם זכר בוראו ושב קדם שנימות – נסלח לו⁹.

2) מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. 3) משום שהוא מתירא ממי שהוא. 4) חולשת הגוף. 5) נודמנו יחד במקרה למקום אחד. 6) כלומר: הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה. 7) כמאמר חז"ל (שבת קנא:): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועידן בידך". 8) מפני שבאה אצלו בתקופת חיים שאין כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"ז טו:): אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיא, א) – אשרי איש, ולא אשה! – אלא אשרי מי עושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). 9) וכן אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון ואנחה בלבם (שמתחרטים) בשעה שנכנסים לבית עולמם בשביל מעשים שעשו – אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק: כנחלים נטיו).

ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר: "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן יתנחם על שעבר, שנאמר: "פי אחרי שובי נחמתי". ויעיד¹⁰ עליו ידע תעלומות¹¹, שלא ישוב לזה החטא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) (ברכות לד:), מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:): "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלים לו על כל עוונותיו" (תוספות שם, דיבור-המתחיל: כסוי חטאה). ואינו אסור אלא כשפירסמן שלא לצורך, אבל לצורך - מותר, שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח). 28) לבלי פרוט לפניהם עוונותיו בפרוטרוט.

ו. אָף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְעָקָה יָפָה לְעוֹלָם²⁹ - בְּעֶשְׂרֵה הַיָּמִים שֶׁבֵּינָן רֵאשֶׁה-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכַּפּוּרִים הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר³⁰ וּמִתְקַבֵּלֶת הִיא מִיָּד, שְׁנֹאמַר: "דַּרְשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ"³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיַחֲד; אֲבָל צָבוּר - כֹּל זְמַן³² שְׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין כָּלֵב שְׁלֹם, הֵם נַעֲנִין, שְׁנֹאמַר: "בַּה' אֶלְקֵינוּ כָּבֵל קָרָאנוּ אֵלָיו"³³.

29) בכל ימות השנה. 30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד: כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביוה"כ, ולפיכך יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א, יבמות מט:). 31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). 32) אפילו בשאר ימות השנה (שם). 33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם גזר דינו, הוא נקרע על-ידי תשובה (ר"ה יח:).

ז. יוֹם-הַכַּפּוּרִים הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְכָל³⁴, לְיַחֲד וְלְרַבִּים, וְהוּא קוֹץ³⁵ מַחִילָה וְסִלִּיחָה לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכֵךְ תִּקְבִּים הַכֹּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלַהֲתוֹדוֹת בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים. וּמַצּוֹת וְדוּי יוֹם-הַכַּפּוּרִים, שֶׁיִּתְחַיֵּל מְעַרְבֵי הַיּוֹם קִדְּם שְׁיֵאכֵל³⁶, שְׁמָא יִתְנַק³⁷ בְּסַעוּדָה קִדְּם שְׁיִתְדָה. וְאָף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּוֹדָה קִדְּם שְׁיֵאכֵל, חוֹזֵר וּמִתְוֹדָה בְּלִילֵי-יוֹם-הַכַּפּוּרִים עֲרָבִית, וְחוֹזֵר וּמִתְוֹדָה בְּשַׁתְּרִית וּבְמוֹסָף וּבְמִנְחָה וּבְנֶעֱלָה. וְהִיכָן מִתְוֹדָה? יַחֲד - אַחַר תְּפִלַּתוֹ³⁸, וּשְׁלִיחַת-צָבוּר - בְּאִמְצַע תְּפִלָּתוֹ, בְּבִרְכָה רְבִיעִית³⁹.

34) שהרי נאמר ביום-הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, יג). 35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום הכפורים ("מעשה רוקח"). 36) את הסעודה המפסקת. 37) (יומא פז:): לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת שיכרות, כפירוש רש"י, שם). 38) אחרי שגמר תפילת "שמונה-עשרה". 39) היא ברכת היום, שהיא הברכה האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה-עשרה" (שם).

ח. הַדּוּי שֶׁנֶּהְגוּ בּוֹ כֹּל יִשְׂרָאֵל: "אֲבָל אֲנַחְנוּ חֲטָאנוּ (בְּלִנּוּ)⁴⁰, וְהוּא עֲקָר הַדּוּי⁴¹. עֲבֵרוֹת שֶׁהַתְּוֹדָה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים זֶה - חוֹזֵר וּמִתְוֹדָה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים אַחֵר, אָף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד

מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו". 20) להיקרא בשם אחר. 21) (ר"ה טז:): אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם, ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה - שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם" (תהלים קז, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה - שכתוב: "וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו' (יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית יב, א). 22) (סנהדרין לו:).

ה. וְשִׁבְחָה גְדוֹל לְשִׁב, שְׁיִתְוֹדָה בְּרַבִּים וְיוֹדִיעַ פְּשָׁעֵיו לָהֶם, וּמַגְלָה עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינָו לְבִין חֲבֵרוֹ לְאֶחָרִים²³ וְאוֹמֵר לָהֶם: אֲמַנְם חֲטָאתֵי לְפָלוֹנִי וְעִשִּׂיתִי לוֹ כֶּף וְכָף, וְהִרְיֵנִי הַיּוֹם שָׁב וּמִתְנַחֵם. וְכֹל הַמִּתְנַחֵם וְאִינוּ מוֹדִיעַ, אֲלֵא מְכַסֵּה פְשָׁעֵיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה, שְׁנֹאמַר: "מְכַסֵּה פְשָׁעֵיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁴? בְּעֵבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לְחֲבֵרוֹ; אֲבָל בְּעֵבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לְמָקוֹם, אִינוּ צָרִיךְ לְפָרְסֵם עֲצוּמוֹ²⁵, וְעֵזוֹת-פָּנִים הִיא לֹא²⁶ אִם גִּלְּם²⁷. אֲלֵא שָׁב לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לְפָנָיו, וּמִתְוֹדָה עֲלֵיהֶם לְפָנֵי רַבִּים סֵתָם²⁸. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שְׁלֵא נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ, שְׁנֹאמַר: "אֲשָׁרֵי נִשְׁוִי פְשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה".

23) (יומא פו:), כדי שיבקשו בעדו מחבירו שימחל לו (רש"י, שם). 24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם פשעיו. 25) (יומא פו:): כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר: "מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן בעבירות שבין אדם לחבירו (פרסם); כאן בעבירות שבין אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים - שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים (מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל-מקום אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד בדבר, ועכשו יודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנוהג שבעולם, אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני וביניך?! לך והבא אותם אנשים שביזיתני בפניהם, ואני מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני וביניך ואני מקבלך" ("אור שמח"). 26) חוצפה היא מצדו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החוטא למחל, מוחל פלג שלם ובגפש הפצה. ואפלו הצר לו וחטא לו הרבה, לא יקם ולא יטר. וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם⁵² הנכון; אבל העובדי-כוכבים ערלי-לב אינן פן, אלא: "ועברתן שמירה נצח"⁵³. וכן הוא אומר על הגבוענים לפי שלא מחלו⁵⁴ ולא נתפסו⁵⁵: "והגבוענים לא מגני ישראל המה"⁵⁶.

(51) (ב"ק צב). כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאבימלך ביקש ממנו מחילה – נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה, כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול – "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע – אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). (53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאול המלך שהמית את הגבוענים, כמו שמסופר (שמואל-ב, כא). (55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם ובמה אכפר?" ושמרו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו שלשה סימנים הללו – ראוי להידיבק באומה זו; ואלה הגבוענים, מתוך שאינם רחמנים – אינם ראויים להידיבק בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבוענים לא מבני ישראל המה (שמואל-ב, כא, ב).

יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שביבקש מחילה - מביא עשרה פני-אדם ומעמידן על קברו, ויאמר בפניהם: חטאתי לה' אלהי ישראל⁵⁷ ולפלוגי זה שקף וכף עשיתי לו. ואם היה חיב לו ממון - יחזירו ליורשים. לא היה יודע לו יורשין - יניחנו בבית-דין⁵⁸ ויתנדה.

(57) (יומא פז). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון – הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתוודה לפני ה', כי כל עוד שלא פייס את חבירו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני – הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש מחילת חבירו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד חבירו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

~ יום שני כ"ג סיון ~

פרק שלישי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים והאפיקורסים למיניהם.

א. פל אחד ואחד מבגני-האדם יש-לו זכויות ועונות.

בתשובתו⁴², שנאמר: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד"⁴³.

(40) כנוסח מנטובה. (41) (יומא פז): והוא גם ממשיך ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הוידוי הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם-משנה"). (42) ואינו יודע בעצמו שום עוון וחטא. (43) (יומא פז): "איני סבור שכיפרת לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

ט. אין התשובה ולא יום-הכפורים מכפרין אלא על עברות שבין אדם למקום, פגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עברות שבין אדם לחברו, פגון החובל את חברו⁴⁴ או המקלל חברו או גוזלו וכיוצא בהן – אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חיב לו וירצה⁴⁵. אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חיב לו – צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו⁴⁶. אפלו לא הקניט את חברו אלא בדברים – צריך לפי-סוד⁴⁷ ולפגע בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו – מביא לו שורה של שלשה פני-אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין⁴⁸ ממנו. לא נתרצה להן – מביא לו שניה ושלישית. לא רצה – מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא⁴⁹. ואם היה רבו – הולך וקא אפלו אלף פעמים, עד שימחל לו⁵⁰.

(44) בגופו. (45) (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" – עבירות שבין אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. (46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגוזלו. ויש מביאים ראייה מדרשת חז"ל (ב"ק ס: על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גזלה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגזילה משלם – רשע הוא". וכל זה כשעוד לא פייס את חבירו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז). שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פיך... לך והתרפס ורהב רעיך – הרבה עליו רעים שיבקשו עליך מחילה ממנו. (48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה שא נא" – הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון בקשה. (49) (ב"ק צב), ובמדרש תנחומא (חוקת, אות יט) אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי! שאם אינו מוחל לו – נקרא חוטא? שנאמר (שמואל-א יב, כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם". אימתי? – כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם): "התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה". (50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו שלש-עשרה שנה, בכל ערב יום-כפורים, על שפגע בכבודו (יומא פז:).

י. אסור לאדם להיות אכזרי⁵¹ ולא יתפייס, אלא יהא נוה לרצות וקשה לבעס. ובשעה שמבקש ממנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

ג. כל מי שנחם על המצות שעשה ותהה⁹ על הזכיות, ואמר בלבו: ומה הועלתה בעשיתן, הלואי לא עשיתי אותן - הרי זה אבד את כלן, ואין מזכירים לו שום זכות בעולם, שנאמר: "וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו" - אין זה אלא בתוהה על הראשונות¹⁰. וכשם ששוקלין זכיות אדם וצונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין צונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום-טוב של ראש-השנה. מי שנמצא צדיק - נחם לחיים, ומי שנמצא רשע - נחם למיתה. והבניני - תולין אותו עד יום-הכפורים: אם עשה תשובה - נחם לחיים, ואם לאו - נחם למיתה¹¹.

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו, 1). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערוך). (10) (קידושין מ: מ) כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עונותיו? ומדוע לא יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עונות ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז:). כבר הזכרנו למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעונותיהם, מתים: ורשעים שעונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים? שאלה זו מתרץ הרמב"ן ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיק את הצדיק והרשע את הרשע (דברים כה, א). ועוד כתב הרמב"ן (שם): אין האדם נידון בראש-השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני וכיצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב - בלשון: חיים.

ד. אף-על-פי שתקיעת שופר בראש-השנה גזרת הפתוב¹² - רמז יש בה, פלומר: עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחקרו בתשובה¹³ וזכרו בוראכם. אלו¹⁴ השוכחים את האמת בהכלי הזמן ושוגים¹⁵ כל שנתם בהכל וריק אשר לא יועיל ולא יציל - הביטו

מי שזכיותיו יתרות על צונותיו - צדיק, ומי שצונותיו יתרות על זכיותיו - רשע. מחצה למחצה - בנינוני. וכן המדינה - אם היו זכיות כל יושביה מרבות על צונותיהן, הרי זו צדקת; ואם היו צונותיהם מרביין, הרי זו רשעה. וכן כל העולם כלו¹⁶.

(קידושין מ: מ) רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט, יח) - בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ושמא תשאל: מה מועיל לנו שיקול המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, או שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

ב. אדם שצונותיו מרביין על זכיותיו, מיד הוא מת ברשעו¹⁷, שנאמר: "על רב עונף"¹⁸. וכן מדינה שצונותיה מרביין - מיד היא אובדת, שנאמר: "ועקת סדם ועמרה פי רפה וגו'". וכן כל העולם כלו - אם היו צונותיהם מרביין מזכיותיהן, מיד הן נשחיתין, שנאמר: "וירא ה' כי רבה רעת האדם"¹⁹. ושיקול זה אינו לפי מנין הזכיות והצונות, אלא לפי גדלם: יש זכות שהיא כנגד כמה צונות, שנאמר: "יען נמצא בו דבר טוב"²⁰. ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות, שנאמר: "וחוטא אחד"²¹ יאבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא הידע היאך עורכין הזכיות כנגד הצונות.

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעונותיהם מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה, אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות בחטאו כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול העשוי בשעת מיתה ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי שהאדם נידון לפי רוב עונותיו. (5) הרי שהעיר נידונית לפי רוב עונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק כל:). "שביטל פדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עונותיו ראשון ראשון²³, לפי שהשלישי נחשב ראשון, שפבר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא ראשון, שפבר נמחלו השלישי, וכן עד סוף²⁴. במה דברים אמורים²⁵? בפיחיד, שנאמר: "הן-כל אלה יפעל-אל פעמים שלוש עם-גבר"²⁶. אבל הצפור, תולין להן עון ראשון, שני ושלישי, שנאמר: "על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו". וכשמחשבין להן - על דרוך זה מחשבין להן מרביעי²⁷ ואילך. הבינונים - אם היה בכלל מחצה עונות שלהן, שלא הניח תפלין מעולם, דנין אותו כפי הטאור²⁸, ויש-לו חלק לעולם הבא. וכן כל הרשעים שעונותיהן מרבים - דנין אותן כפי הטאיהם²⁹, ויש להן חלק לעולם הבא; שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא³⁰ אף-על-פי שחטאו, שנאמר: "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ" - ארץ זו משל, כלומר: ארץ החיים, והוא העולם הבא³¹. וכן חסידי אמות העולם³², יש להם חלק לעולם הבא³³.

(21 יומא פו:). (22 שקולות. 23 שנאמר: נושא עוון ועובר על פשע (מיכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון", כלומר: עוון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העוון השלישי של בינוני זה שעונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז.). (24) ושמה תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) "והבינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עונותיו וצריך היה אפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון, ראשון; וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עוונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כך המאזנים עד שישקלו כל עונותיהם, ואם נמצאו עונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנום, זהו רק כשאין בין עונותיהם עוון ביטול מצות תפילין: אבל אם נמצא ביניהם עוון חמור זה שהעושה אותו נקרא: "פושע ישראל בגופו" - הוא נידון בגיהנום, ואחרי שקיבל ענשו הוא נוחל חיי עולם הבא (ר"ה יז.). (29) (שם). (30) (סנה' פ"י, מ"א). (31) עולם הנפשות הם החיים אחרי החיים עלי אדמות. (32) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח. וזה לשון רבינו (הל' מלכים פ"ח, ה"א): "כל המקבל עליו שבע מצוות ונזהר לעשותן - הרי זה מחסידי אומות העולם", על

לנפשותיהם והיטיבו דרכיהם ומעלליהם, ויעזב כל אחד מהם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. לפיכך¹⁶ צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה בלה כאלו חציו זכאי וחציו חיב; וכן כל העולם, חציו זכאי וחציו חיב: חטא חטא אחד - הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם בלו לכף-חובה וגרם לו השחתה; עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם בלו לכף-זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה, שנאמר: "וצדיק יסוד עולם" - זה שצדק, הכריע את כל העולם לזכות והציל¹⁷. ומפני ענין¹⁸ זה נהגו כל בית-ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסק במצות מראש-השנה ועד יום-הכפורים¹⁹ יותר מכל השנה. ונהגו כלם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי-כנסיות בדברי תחנונים ובכבושין²⁰ עד שיאור היום.

(12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים - רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז.). (13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" - חדרשו מעשיכם: "בשופר" - שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בוז ומוציא בוז, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתי לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנרדמים. (15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חוזר אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחר רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בברייתא (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. (19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניו דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

ה. בפעם ששוקלין עונות אדם עם זכויותיו, אין מחשבין עליו עון שחטא בו תחלה ולא שני²¹, אלא משלישי ואילך. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילך מרביין על זכויותיו - אותם שתי עונות מצטרפים, ודנין אותו על הכל; ואם נמצאו זכויותיו²² כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילך - מעבירים כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המינים אומרים הרבה רשויות בשמים" (סנהדרין פ"ד, מ"ה). (ראה הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ו). (44) והרי נאמר: כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד, טו). וכל תארי הגוף הנמצאים אצל ה' בתורתנו ובספרות הנביאים והכתובים, אינם אלא לשון ומליצה לשבר את האוזן: מפני שאין בני-אדם מכירים אלא הגופות - לפיכך דיברה תורה כלשון בני-אדם. ראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ט). והראב"ד משיג על זה ושואל: "למה קרא לזה: "מין"? וכמה גדולים וטובים ממנו (מן הרמב"ם) הלכו בזו המחשבה, לפי שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות". וה"כספ-משנה" משתומם על השגת הראב"ד ואומר "ויש לתמוה על פה קדוש איך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה: "גדולים וטובים ממנו?!" וכדי להניח את דעת עצמו ודעת אחרים מסיים ה"כספ-משנה" ואומר: "ואפשר שעיקר הנוסחה של השגת הראב"ד, כמו שכתוב ב"ספר העיקרים" (פ"ב. מאמר ראשון) וזה לשונו: אמר אברהם: אף על פי שעיקר האמונה כן הוא (כדברי הרמב"ם), בכל זאת המאמין היתור גוף - מצד תפיסתו לשונות הפוסקים והמדרשות כפשוטן - אין ראוי לקרותו: מין. והגאון בעל "אור שמח" מגיה נוסח הראב"ד שלפנינו ומתקן: "גדולים וטובים ממנו", במובן: מאתנו בגוף ראשון, ולא אל הרמב"ם ז"ל התכוון הראב"ד באמרו: "ממנו". דעה זו של רבינו, שאין לבורא תמונה ולא דמות הגוף עוררה התנגדות גדולה בעולם הרבנים, ויש שרצו לגנוז את "ספר המדע" בגלל זה. והרמב"ן ערך מכתב לרבי צרפת, ובו הוא לוחם מלחמת רבינו ואומר: ואחרים, שמעתי, אומרים שאתם תופשים על "ספר המדע" באמרו: "שאינן למעלה צורה ותבנית". ולמה, רבותינו, תפשתם עליו בדבר הזה? הרי כל הגאונים בחיבוריהם, וכל חכמינו הקדמונים בפיוטיהם בספרד - הכל יחשבו את הנוטה מזה כהולך אחר ההבל". (ראה דברי רב האי גאון ורבינו נסים גאון ז"ל ב"הכותב" ל"עין יעקב" (ברכות נט.), והובאו דבריהם ב"אוצר הגאונים" לברכות: שכל התוארים הגשמיים הנמצאים בפסוקים ובמדרשים, אינם אלא משל לשבר את האוזן, כי דיברה תורה כלשון בני-אדם). "סוף דבר, ממשין הרמב"ן במכתבו לרבי צרפת, הכל נשמע - כי על זאת האמונה אומתנו אומנה. גם לחכמי צרפת אשר אימרתם צרופה מצאתי שכתוב כן בחיבוריהם. וכן ראיתי בחיבור הרב החסיד ר' אליעזר מגרמזיא ז"ל בשער "יסוד האיחוד והאמונה" שכתב שם: "יוצר הכל אין לו פנים ואחור וגובה וכו'. ומה שכתוב בקרא ענינים גשמיים, לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזהירו בתורתו שלא נחשוב עליו דמות וצורה, שכן כתוב: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה..." וכל הסובר על הבורא שיש לו צלם, דמות ואיברים - אין לו אלוה כלל. על כן אני אומר: שהמאמין באלהים יבין, כי כמו שאין איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירתכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחייה... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח

ז' המצוות עיין למעלה בביאורנו (הל' עבודת-כוכבים פ"י, ה"ו). (33) (סנהדרין קה).

ו. ואלו הן שאין להם חלק לעולם הבא, אלא נכרתים ואוקרים ונדונין³⁴ על גדל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים³⁵, והאפיקורסין, והפופרים בתורה, והפופרים בתחית המתים ובביאת הגואל, המודדים³⁶ ומחטיאי הרבים והפורשין מדרך צבור³⁷ והעושה עברות ביד רמה בפרייה פיהו³⁸ והמוסרים ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים³⁹ ושופכי דמים ובעלי לשון הרע⁴⁰ והמושק ערלתו⁴¹.

(34) בגינהם. (35) כל אלה המנויים כאן בהלכה ו' ביארם רבינו בהלכות הבאות שבפרק זה. (36) כגירסת אוקספורד, דפוס קושטא. וכן הגירסא בפירוש רבי חננאל לר"ה יז: ונוסחה אחרת: המורדים. (37) כל אלה שנויים בברייתא (ר"ה יז.). (38) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). וחז"ל סיפרו עליו, שהיה אומר: "המלכים שהיו לפני לא ידעו להרגיו את ה'. כולם אנו צריכים לאורו? יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשים בו, יטול לו אורו!" והכתוב מעיד עליו (דברי הימים-ב לו, ח): "ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה" (סנהדרין קג:). (39) (ר"ה יז.), ומפורשים בסמוך (הלכה יא"ב). (40) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א בשם תוספתא). וזה לשון רבינו (אבות פ"א, מ"ז): "ולשון התוספתא: על שלשה דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים - ולשון הרע כנגד כולן". וראוי להעיר שבתוספתא (פאה, פ"א) שלפנינו כתוב: "נפרעים מן האדם בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא - אבל המכוון אחד הוא. וכן בפדר"א פ' נג: "כל המספר לשון הרע - אין לו חלק לעולם הבא. (41) שלא יכירו שהוא מהול, שהוא מתבייש בבריתו של אברהם אבינו. וזהו ששנינו באבות (אבות פ"ג, מ"א): המפר בריתו של אברהם אבינו... אין לו חלק לעולם הבא.

ז. חמשה הן הנקראים מינים: האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג⁴²; והאומר שיש שם מנהיג, אבל הן שנים⁴³ או יותר; והאומר שיש שם רבון אחד, אבל שהוא גוף ובעל תמונה⁴⁴. וכן האומר, שאינו לבדו הראשון וצור לפל⁴⁵. וכן העובד פוכב או מזל וזולתו, פדי להיות מליץ בינו ויבין רבון העולמים⁴⁶; כל אחד מחמשה אלו הוא מין.

(42) כמו שאמרו (ברכות יב:): "אחרי לבבכם" - זו מינות. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו: אין אלהים (תהלים יד, א). ובמדרש תהלים (פרק א) דרשו: ולב כסילים לא כן (משלי טו, ז) - אלו המינים שאומרים: אבטומטוס הוא העולם, כלומר: שאין לו בורא ומנהיג, והוא מנהיג עצמו. (43) כמו שאמרו: "לפיכך נברא אדם יחיד, שלא יהיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והוויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי בירורים. ובכל חיבורי הגאונים הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם ומזומנים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבוחרין ומבפנים... (45) שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוה יחיד ואינו גוף, אבל אינו לבדו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילוסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית-רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהים, אלא שמצא סמנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז)". (46) זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

ח. **שְׁלֹשָׁה הֵן הַנְּקָרָאִין אֶפִיקוֹרְסִין: הַאוֹמֵר שְׁאִין שֵׁם⁴⁷ נְבוֹאָה כָּלֵל, וְאִין שֵׁם מִדְּעָה⁴⁸ שְׁמַגִיעַ מִהַבּוֹרָא לְלֵב בְּנֵי-הָאָדָם; וְהַמְכַחֵשׁ נְבוֹאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוֹ⁴⁹; וְהַאוֹמֵר שְׁאִין הַבּוֹרָא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂהוּ⁵⁰ בְּנֵי-הָאָדָם; כֹּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלּוּ הֵן אֶפִיקוֹרְסִים. שְׁלֹשָׁה הֵן הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הַאוֹמֵר שְׁאִין הַתּוֹרָה מֵעַם ה'. אֶפְלוֹ פְסוּק אֶחָד, אֶפְלוֹ תִבְּה אַחַת - אִם אָמַר: מֹשֶׁה אָמַרוּ מִפִּי עֲצָמוֹ, הֲרִי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה⁵¹. וְכֵן הַכּוֹפֵר בַּפְּרוּשָׁה וְהוּא תּוֹרָה שְׁבַע-לִפְנֵיהֶ⁵², וְהַמְכַחֵשׁ מַגִּידֶיהָ⁵³, כְּגוֹן צְדוֹק וּבִתּוֹס⁵⁴. וְהַאוֹמֵר, שֶׁהַבּוֹרָא הַחֲלִיף מִצֹּה זֶה בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, וְכִכֵּר בְּטֻלָה תּוֹרָה זוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא הִיְתָה מֵעַם ה'⁵⁵; כְּגוֹן הַהֲגָרִים כֹּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלּוּ כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.**

ט. **שְׁנַיִם הֵם הַמוֹמְרִים מִיִּשְׂרָאֵל: הַמוֹמֵר לַעֲבֹרָה אַחַת, וְהַמוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה. מוֹמֵר לַעֲבֹרָה אַחַת - זֶה שֶׁהַחֲזִיק עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבֹרָה בְּזוֹדוֹן וְהִרְגֵל וְנִתְפָּרַס בָּהּ, אֶפְלוֹ הִיְתָה מִן הַקְּלוֹת⁵⁶, כְּגוֹן שֶׁהַחֲזִיק תְּמִיד לְלִבְשׁ שְׁעִטָּה⁵⁷ אוֹ לְהִקִּיף פָּאָה, וְנִמְצָא כְּאֵלוֹ בְּטֻלָה מִצֹּה זוֹ מִן הָעוֹלָם אֶצְלוֹ - הֲרִי זֶה מוֹמֵר לְאוֹתוֹ דָּבָר; וְהוּא, שֶׁעֲשָׂה לְהַכְעִיס⁵⁸. מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה - כְּגוֹן הַחוֹזְרִים לְדָתֵי הָעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים בְּשַׁעַר שְׁגוֹזְרִין גְּזֵרָה⁵⁹, וְיִדְבֵק בָּהֶם וְיֹאמַר: מַה כָּצַע לִי לְהִדְבֵק בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שְׁפִלִים וְנִרְדָּפִים; טוֹב לִי שְׁאֲדַבֵּק בְּאֵלוֹ שְׂיָדָם תִּקְיָפָה⁶⁰ - הֲרִי זֶה מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה.**

מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). (48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקין או בחלוס, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". (49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ולא נשאר מסך שלא קרעו ונסכה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"י, היסוד השביעי). וראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. (50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). ובירמיה (לב, יט) אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני-אדם לתת

שאינן בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא. (56) (הוריות יא). (58) מומר להכעיס - כל שהיתר ואיסור מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר לתיאבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישאל ויש לו חלק לעולם הבא (חולין ד). (59) קשה על ישראל, ויש לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החזר לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והיהו מין?" כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתרץ: "מין" הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁמַנִּינוּ - אֶף-עַל-פִּי שְׁהֵם מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת קְלוֹת מְאֹלוּ, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַרְגִיל בְּהֵן אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְכִדִּי הֵן לְהִתְרַחֵק מֵהֵן וּלְהִזְהַר בָּהֵן. וְאֵלוּ הֵן: הַמְכַנֶּה שֵׁם לְחֻבְרֹו⁷⁴, וְהַקּוֹרֵא לְחֻבְרֹו בְּכַנְיֹו⁷⁵, וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֻבְרֹו בְּרַבִּים⁷⁶, וְהַמְתַּפְכֵּד בְּקִלּוֹן חֻבְרֹו⁷⁷, וְהַמְבַּזֵּה תַלְמִידֵי-חֲכָמִים⁷⁸, וְהַמְבַּזֵּה רְבוּתֵיו, וְהַמְבַּזֵּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת⁷⁹, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים⁸⁰. בְּמָה דְבָרִים אָמְרוּ, שֶׁכָּל אֶחָד מְאֵלוּ אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא? כְּשֶׁמֶת בְּלֹא תְשׁוּבָה; אֲכַל אִם שָׁב מִרְשָׁעוֹ וַיִּמַּת וְהוּא בְּעַל-תְּשׁוּבָה - הֲרִי זֶה מְבַנֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; שְׂאִין לָךְ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בְּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה⁸¹. אֲפֹלוּ כִּפּוּר בְּעֶקֶר כָּל יָמָיו, וּבְאַחֲרוֹנָה שָׁב - יִשְׁלוּ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר: "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק⁸² וְלִקְרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאֲתֵיו". כָּל הַרְשָׁעִים וְהַמוֹמְרִים וְכִיִּיצֵא בָהֵן, שְׁחִזְרוּ בַתְּשׁוּבָה - בֵּין בְּגִלוּי, בֵּין בְּמִטְמוֹנוֹת⁸³ - מְקַבְּלִין אוֹתָן, שְׁנֹאֲמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְכִים" - אֶף-עַל-פִּי שְׁעֲדִין שׁוֹבֵב הוּא, שֶׁהָרִי בְּסִתְרוֹ שָׁב וְלֹא בְּגִלוּי, מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בַתְּשׁוּבָה⁸⁴.

73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכינהו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידיי את רב אדא בר אבהו: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתי" (כגרות הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא כניתי לו שם. "בחניכתי" - שאפילו שם שכינו לו אחרים לא קראתי. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח לידי פיגול ונותן: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז ז:): והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישראל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישוּבוּן?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלין אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבכם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא:

המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו (ה"ז): והחזור לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור וולתי אלהינו.

י. מַחְטִיאֵי הַרְבִּים מִצֵּד? אֶחָד שֶׁהֲחִטִּיא בְּדָבָר גָּדוֹל, כְּגוֹן יִרְבָּעִים⁶¹ וְצִדוּק וּבִיטוּס⁶²; וְאֶחָד שֶׁהֲחִטִּיא בְּדָבָר קָל, אֲפֹלוּ לְכַטֵּל מִצּוֹת עֲשֵׂה⁶³; וְאֶחָד הַאוֹנֵס אַחֲרֵים עַד שֶׁיִּחַטְאוּ כְּמִנְשָׁה, שֶׁהִיא הוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיַּעֲבֹדוּ עֲבוֹדֹת-כּוֹכָבִים⁶⁴, או שֶׁהֲטָעָה אַחֲרֵים וְהִדִּיחָם⁶⁵.

61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה-זרה. (62) כמבואר לעיל בכיאוורנו (ה"ח). (63) מבואר בבירייתא המובאת ברי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א): "המעכב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג:): כמו שמעיד עליו הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים-ב כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

יא. הַפּוֹרֵשׁ מִדְּרָכֵי צְבוּר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֻרוֹת, אֲלֹא נִבְדַּל מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל וְאֵינוּ עוֹשֶׂה מִצְוֹת כְּכֻלָּן, וְלֹא נִכְנַס בְּצַרְתָּן, וְלֹא מִתְעַנֶּה בַתְּעִינָתָן, אֲלֹא הוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ כְּאֶחָד מִגּוֹיֵי הָאָרֶץ, וּכְאֵלוּ אֵינוּ מֵהֵן - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶⁶. הַעוֹשֶׂה עֲבֻרוֹת בְּיַד רָמָה כִּיהוֹיָקִים - בֵּין שֶׁעֲשֵׂה קְלוֹת⁶⁷, בֵּין שֶׁעֲשֵׂה חֲמוּרוֹת⁶⁸ - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מְגִלָּה פְּנִים בַּתּוֹרָה⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵעוּ מִצְחוֹ וְגִלָּה פְּנֵיו וְלֹא בּוֹשׁ מִדְּבַר־תּוֹרָה.

66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז). 67) שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה. 69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

יב. שְׁנֵים הֵם הַמוֹסְרִין: הַמוֹסֵר חֻבְרֹו בְּיַד עַכּוּ"ם לְהַרְגוֹ אוּ לְהַפּוֹתוֹ, וְהַמוֹסֵר מְמוֹן חֻבְרֹו בְּיַד עַכּוּ"ם⁷⁰, אוּ בְּיַד אֲנָס⁷¹ שֶׁהוּא עַכּוּ"ם; וּשְׁנֵינֵיהֶם אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז). ברב כהנא שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי רבינו (הלכות חובל ומוזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד (שם). (71) איש זרוע, חמסן.

יג. מְטִילֵי אֵימָה עַל הַצְּבוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם-שָׂמִים - זֶה הַרְדָּה צְבוּר בְּחֻזְקָה, וְהֵם יִרְאִים וּמִפְּחָדִים מִמֶּנּוּ, וְכֹונָתוֹ לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ, וְכָל חֲפָצָיו שֶׁלֹּא לְכַבּוֹד שָׂמִים, כְּגוֹן מְלָכֵי הַעַכּוּ"ם⁷².

72) הנותנים חתימתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד עצמם.

יד. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְעַשְׂרִים-וְאַרְבָּעֵה⁷³ אֲנָשִׁים אֵלוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך טובה לדרך רעה". (8) (שבת נד:). (9) (יומא פרק ה, משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישוב ונסלח לו, על כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).

ב. ומהן חמשה דברים הנוצלים¹⁰ דרכי התשובה בפני עושיהן. ואלו הן: (א) הפורש מן הצבור¹¹, לפי שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן, ואינו זוכה עמהן בזכות שעושיין. (ב) והחולק על דברי חכמים, לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצוות, שפיון שנתפזזו בעיניו אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם לא יעשה - במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו, שדבר זה גורם לו לדחפו ולטרדו כגחזי¹²; ובזמן שנטרד, לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת¹³. (ה) והשונא את התוכחות, שהרי לא הניח לו הדרך תשובה; שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו שכתוב בתורה: "זכור ואל תשכח"; "ממרים הייתם"; "ולא נתן ה' לכם לב"; "עם נבל ולא חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי גוי חוטא"; "ידע שור קוניהו"; "מדעתי פי קשה אפה". וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר: "קרא בגרון אל תחשף". וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול¹⁴ וזקן וירא-שמים מנעוריו ואהוב להם¹⁵, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה. וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך יעמד בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.

(10) כשהוא מתעורר ובא לשוב, הוא מוצא שערי תשובה נעולים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. (11) אינו נכנס בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל. ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות ובכיבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם ככני חורין לעצמם" (12) (סנהדרין קז:). (13) ובוהו הוא נועל בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז:). (15) כמו שאמר: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל אומרים: שונא מוכיחנו! ואילו בירכם משה, היו אומות העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא: יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים רבה, פרשה א).

ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן, אי אפשר לו

וזה אם כן נוגע לדבר שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת פרימן). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בכיאוורנו.

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

פרק רביעי

(1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

א. ארבעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה. ארבעה מהן עון גדול, והעושה אחד מהן, אין הקדוש-ברוך-הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי גדל חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים⁴; ובכלל עון זה, המעכב את הרבים מלעשות מצוה⁵. (ב) והמטה את חברו מדרך טובה בדרך רעה, כגון מסי' ומדיח⁷. (ג) הרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו ממחה בידו; הואיל ובנו ברשותו - אלו מחה בו היה פורש, ונמצא כמחטיאו. ובכלל עון זה, כל שאפשר בידו למחות באחרים⁸ - בין יחיד, בין רבים, ולא מחה, אלא יניחם כשלונו⁹. (ד) והאומר: אהטא ואשוב! ובכלל זה האומר: אהטא, ויום-הכפורים מכפר⁹!

(2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד, והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" (תשובות הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד). מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא תבוא. (3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו שמסייעים לכל הבא לעשות תשובה, כאמרו: "הבא לטהר מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה", כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עשרים וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: (א) שאין מספיקים בידו לעשות תשובה, (ב) הנוצלים דרכי תשובה מפני עושיהם. (ג) שאי אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה גמורה. (ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, (ה) דברים שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך). (4) "כדי שלא יאה הוא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז:). (5) כמו שאמר חכמינו על גחזי: לא הספיקו בידו לעשות תשובה מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד תורה (סנהדרין קז:). (6) את היחיד לעבודה-זרה. (7) את הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב) ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִפְּלִלוֹ שֶׁהוּא מְכַבֵּד וְחִבְרוּ בְּזוּי. ה) וְהַחֹשֶׁד בְּשָׂרִים, אֹמֵר בְּלִבּוֹ שְׂאִינוֹ חָטָא, לְפִי שֶׁהוּא אֹמֵר: מָה עָשִׂיתִי לוֹ? וְכִי יֵשׁ שֵׁם אֵלָא חָשֵׁד שְׂמָא עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה; וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׂזָה עֹזֵן, שְׂמָשִׁים אָדָם בְּשָׂר בְּדַעְתּוֹ כְּבַעַל עֲבָרָה.²⁸

21) אלא יאחו בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום עוול במעשיו. 22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. 23) לא גזל ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם. 24) במשכנו. 25) גם בעבוטו של עשיר אסור להשתמש; אלא עבוטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ודמיו נפחתיים על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום גידלה; לא כן עבוטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון קרדום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתיים מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). 26) ריבוי מן ערווה. 27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). 28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת צז).

ה. וּמֵהֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הַעוֹשָׂה אוֹתָם יִמְשָׁךְ אַחֲרֵיהֶם תְּמִיד וְקָשִׁים הֵם לְפָרֵשׁ מֵהֶן. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵהֵן שְׂמָא יִדְבַק בָּהֶן, וְהֵן פְּלִן דְּעוֹת רְעוֹת עַד מָאד. וְאֵלּוּ הֵן: רְכִילוֹת²⁹, וְלִשׁוֹן הָרַע³⁰, וּבַעַל חֶמָה, וּבַעַל מַחֲשָׁבָה רְעָה³¹, וְהַמְתַּחֲבֵר לְרָשָׁע; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לּוֹמֵד מִמַּעֲשָׂיו וְהֵם נִרְשָׁמִים בְּלִבּוֹ. הוּא שְׂאָמֵר שְׂלֵמָה: "וְרַעָה כְּסִילִים יִרְעֵעַ". וְכִבְר בְּאָרְנוֹ בְּהַלְכוֹת דְּעוֹת דְּבָרִים שְׂצָרִיךְ פֶּל אָדָם לְנַהֵג בָּהֶן תְּמִיד, קַל-וְחֹמֵר לְבַעַל-תְּשׁוּבָה.

29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעיירות. 30) המספר בגנות חבירו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז, הלכה ב). 31) החושב מחשבות להרע לחבירו, כלשון הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, ט).

ו. פֶּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אַף-עַל-פִּי שְׂמַעְפִּבִין אֶת הַתְּשׁוּבָה, אֵין מוֹנְעִין³² אוֹתָהּ; אֵלָא אִם עָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה מֵהֵן, הָרִי זֶה פַּעַל-תְּשׁוּבָה³³, וַיִּשְׁלֹו חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.³⁴

32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. 33) שאמרו חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה פרק א, הלכה א). 34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

פָּרָק חֲמִישִׁי

1) שהבחירה ביד האדם; ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו של האדם.

שִׁישׁוּב בַּתְּשׁוּבָה גְּמוּרָה, לְפִי שֶׁהֵם עוֹנוֹת שְׂפִינֵי אָדָם לְחִבְרוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ חִבְרוֹ שֶׁחֲטָא לוֹ פְּדֵי שִׁיחֲזִיר לוֹ אוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לְמַחַל לוֹ. וְאֵלּוּ הֵן: א) הַמְקַלֵּל אֶת הַרְבִּים, וְלֹא קָלַל אָדָם יְרֹדֵעַ פְּדֵי שִׁישְׂאֵל מִמֶּנּוּ כַּפָּרָה. ב) וְהַחֹלֵק עִם גִּנְבֵּי, שְׂלִפִי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ גִּנְבָה זוֹ שֶׁל מִי הִיא, אֵלָא הַגִּנֵּב גּוֹנֵב לְרַבִּים וּמְבִיא לוֹ וְהוּא לוֹקֵחַ; וְעוֹד, שֶׁהוּא מַחֲזִיק¹⁶ יַד הַגִּנֵּב וּמְחַטְיאוֹ. ג) וְהַמּוֹצֵא אֲבָדָה וְאֵינוֹ מְכָרִיז עָלֶיהָ עַד שִׁיחֲזִירָהּ לְבַעַלְיָהּ - לְאַחַר זְמַן בְּשִׁיעֻשָׁה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי יַחֲזִיר. ד) וְהַאֹכֵל שׁוֹר¹⁷ עֲנִיִּים וַיְתוּמִים וְאֶלְמָנוֹת; אֵלּוּ בְּגֵי-אָדָם אֲמַלְלִין הֵם, וְאֵינֶם יְדוּעִים וּמְפָרְסָמִים, וְגוֹלִים מְעִיר לְעִיר וְאֵין לָהֶם מְפִיר פְּדֵי שְׂיַדַע שׁוֹר זֶה שֶׁל מִי הוּא וַיַּחֲזִירָנוּ לוֹ. ה) וְהַמְקַבֵּל שְׂחָד לְהַטוֹת דִּין, אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַד הֵיכָן הִגִּיעַ¹⁸ הַטָּהָה זוֹ וְכַמָּה הִיא כַּחֲהָ¹⁹ פְּדֵי שִׁיחֲזִיר²⁰, שֶׁהַדָּבָר יִשְׁלֹו רַגְלִים; וְעוֹד, שֶׁהוּא מַחֲזִיק יַד זֶה וּמְחַטְיאוֹ.

16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעודדו לבל יעזוב דרכו ויסיף לחטוא. 17) בנוסח אוקספורד, מנטובה. וכן מעיד ה"מגדל עוז" שבדק בכתבת יד רבינו ומצא שוד בדל"ת, כלשון הכתוב: משוד עניים (תהלים יב, ו), ובספרים אחרים: [=כגרסתנו] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שוד בדל"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי אני נוטל". 18) הואיל והשוחד יעזור את העניים אין הדין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין. 19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים ניווקו על ידי זה שהיטה את הדין. 20) לאלה שניזוקו על ידו.

ד. וּמֵהֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הַעוֹשָׂה אוֹתָן אֵין חֲזָקָתוֹ לְשׁוּבָה²¹ מֵהֵן, לְפִי שֶׁהֵם דְּבָרִים קָלִים בְּעֵינֵי רַב הָאָדָם, וְנִמְצָא חוֹטָא, וְהוּא יִדְמָה שְׂאֵין זֶה חֲטָא. וְאֵלּוּ הֵן: א) הַאֹכֵל מִסְּעוּדָה שְׂאִינָה מִסְּפָקָת²² לְבַעַלְיָהּ, שְׂזָה אֲבָק גְּזוּל²³ הוּא; וְהוּא מְדַמָּה שְׂלֵא חֲטָא וַיֹּאמֶר: פְּלוּם אֲכַלְתִּי אֵלָא בְּרִשְׁתּוֹ! ב) הַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּעַבּוּטוֹ²⁴ שֶׁל עֲנִי²⁵, שֶׁהַעַבּוּט שֶׁל עֲנִי אֵינוֹ אֵלָא כְּגוֹן קָרְדָם וּמְחַרְשָׁה, וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ: אֵינֵן חֲסָרִים, וְהָרִי לֹא גִזְלָתִי אוֹתוֹ! ג) הַמְסַתְּפֵל בְּעִירוֹת²⁶, מַעֲלָה עַל דַּעְתּוֹ שְׂאֵין בְּכֹף פְּלוּם, שֶׁהוּא אֹמֵר: וְכִי בַעַלְתִּי אוֹ קָרְבָתִי אֲעַלָּה! וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׂרָאִית הַעֲנִיִּים עֹזֵן גְּדוֹל, שֶׁהִיא גּוֹרְמַת לְגוֹפֶן שֶׁל עֲרִיּוֹת, שְׂנֹאֲמֵר: "וְלֹא תַתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם"²⁷. ד) הַמְתַּכְּבֵּד בְּקִלּוֹן חִבְרוֹ, אֹמֵר בְּלִבּוֹ שְׂאִינוֹ חֲטָא, לְפִי שְׂאֵין חִבְרוֹ עוֹמֵד שֵׁם וְלֹא הִגִּיעַ לוֹ בִּשְׂת וְלֹא בִישׁוֹ, אֵלָא עֲרַךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְחֲכָמָתוֹ לְמוֹל מַעֲשָׂה חִבְרוֹ אוֹ חֲכָמָתוֹ, פְּדֵי שִׁירָאָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעשי אבות: אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה).
 (7) בן-נבט שחטא והחטיא את הרביים. (8) על זה הקשה בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז:): "אותו מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה: גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל "הגהות" את התירוץ שתיריך לו רבו ר' מאיר מרוטנברג בהיותו אסור במגדל אינוסיסהיים, והוא: "מה שאמר כאן רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות, כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף; לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה טז:), שהקב"ה גזור על האדם להיות "חכם או טיפש", כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי שמים". שייתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכמה, אבל אין זה מחייב שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן אדם שנולד בלב טיפש אין זה מחייבו שיישאר כל ימיו בור ועם-הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד בטבע בעל מעלה או בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן המלאכות, אבל אפשר יולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (9) קמצן נפרו. (10) נדיב פזון. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א).

(11) המידות. (12) שיכריח אותו. (13) הטוב והרע. (14) "הרעות והטוב" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של האדם. (15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים, אלא על חטאיו שעשה ברצונו ובזדון לבו, ובזה גרם לעצמו כל אשר הגיע לו. (16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.
 ג. ודבר זה¹⁷ עקר גדול הוא, והוא עצמו¹⁸ התורה והמצורה, שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים", וכתוב: "ראה אנכי נתן לפניכם היום", כלומר, שהרשות בידיכם. וכל שיהפץ האדם לעשות ממעשה בני האדם, עושה - בין טובים, בין רעים¹⁹. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן והיה לבכם זה להם"²⁰, כלומר, שאין הבורא פושה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה, אלא הכל מסור להם.

(17) שהכריח בידו לעשות כרצונו ויכלתו. (18) שעליו נשענת התורה ומצוותיה. (19) והברכה באה מאליה לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי אלעזר (דברים רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נתן" וגו': משאמר הקב"ה הדבר הזה בסניי, באותה שעה "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. (20) כאילו אין הדבר תלוי אלא בהם.

ד. אלו האל היה גוזר על האדם להיות צדיק או

א. רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו²¹. הוא שכתוב בתורה: "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע"; כלומר: הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שגני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו²² בדתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע, ועושה פל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שפן הוא - פן ישלח ידו".

(2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות ג:), כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפני שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). (3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מניה למידע טב וביש. בעור שפירושו הרווח הוא: כאחד מאתנו.

ב. אל יעבר במחשבתך דבר זה, שאומרים טפשי אמות העולם ורב גלמי²⁴ בני ישראל, שהקדוש-ברוך הוא גוזר על האדם מתחילת בריתו²⁵ להיות צדיק או רשע - אין הדבר פן. אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבנו²⁶ או רשע כנרבעם²⁷, או חכם או סכל²⁸, או רחמן או אכזרי, או כילי²⁹ או שוע³⁰, וכן שאר כל הדעות³¹. ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים³², אלא הוא מעצמו ומדתו נוטה לאי-זו דרך שירצה. הוא שירמיהו אמר: "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב"³⁴, כלומר: אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע; וכיון שפן הוא - נמצא, זה החוטא הוא הפסיד את עצמו, ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו: "מה יתאוונן אדם חי"³⁵ וגו', ויחזר ואמר: הואיל ורשותנו בידינו, ומדתנו עשינו כל הרעות - ראוי לנו לחזר בתשובה ולעזב רשענו, שהרשות עמה בידינו³⁶. הוא שכתוב אחריו: "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה וגו'".

(4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עיין הלכות יסודי התורה פ"ד, ה"ח). (5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם, ושאינן ביד האדם לשנות גורלו ומזלו. (6) שכן מצינו "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר, או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס) ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו, כי העינים הן לפנים ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם, דפוס ליפסיאה, עמ' כו). (29) הוא הגלגל התשיעי המקיף את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ג, ה"א). (30) כפי טבען שהטביע בהן מששת ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח). (31) (שבת טג:).

ה. שָׁמָּא תֹאמַר: וְהֲלֹא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שֵׁיְהִיָּה, וְקֹדֶם שֵׁיְהִיָּה יָדַע שֶׁזֶה יְהִיָּה צְדִיק אוֹ רָשָׁע אוֹ לֹא יָדַע: אִם יָדַע שֶׁהוּא יְהִיָּה צְדִיק - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְהִיָּה צְדִיק?³² וְאִם תֹּאמַר, שֶׁיָּדַע שֵׁיְהִיָּה צְדִיק, וְאֶפְשָׁר שֵׁיְהִיָּה רָשָׁע - הֲרִי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל בְּרִיּוֹ?³³ יָדַע, שֶׁתְּשׁוּבָת שֶׁאֵלֶּה זֶה אֶרְכָּה מֵאַרְצֵי מִדְּבָר וְרַחֲבָה מִנֵּי יָם, וְכַמָּה עֲקָרִים גְּדוּלִים וְהַרְרִים רָמִים תְּלוּיִים בָּה; אֲבָל צְרִיךְ אִתָּה לֵידַע וְלִהְיוֹן בְּדָבָר זֶה שֶׁאֵינִי אוֹמֵר: כִּי בְּאַרְנוּ בְּפִרְק שְׁנַיִם³⁵ מֵהִלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִדַּעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ כַּבְּנֵי-אָדָם שֶׁהֵם וְדַעְתָּם שְׁנַיִם; אֲלֵא הוּא יִתְעַלֶּה, שָׁמוּ וְדַעְתּוֹ אֶחָד, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יְכוּלָה לְהַשִּׁיג דָּבָר זֶה עַל בְּרִיּוֹ. וְכַשֵּׁם שֶׁאֵין כָּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וְלִמְצָא אֶמֶת³⁶ הַבּוֹרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יִרְאֵי הָאָדָם וְחַי" - כִּי אֵין כָּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיג לֹא מִחֻשְׁבוֹתֵי מַחֲשַׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרִיכֵיכֶם דְּרִיכֵי." וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן³⁸ הוּא - אֵין בָּנוּ כָּח לֵידַע הֵיאָךְ יָדַע הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַבְּרוּאִים וְהַמַּעֲשִׂים; אֲבָל גִּדַּע בְּלֹא סִפְק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בְּיַד הָאָדָם, וְאֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשְׁכּוֹ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לַעֲשׂוֹת כִּי³⁹. וְלֹא מִפְּנֵי קְבֻלַּת הַדָּת בְּלִבְד⁴⁰ נוֹדַע דָּבָר זֶה, אֲלֵא בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת מִדְּבָרֵי הַחֻכְמָה. וּמִפְּנֵי זֶה נֶאֱמַר בְּנִבְיָאָה, שֶׁדִּנְיָן אֶת הָאָדָם עַל מַעֲשָׂיו כְּפִי מַעֲשָׂיו אִם טוֹב וְאִם רָע, וְזֶה הוּא הַעֲקָר שֶׁכָּל דְּבָרֵי הַנְּבוּאָה תְּלוּיִין בּוּ.

(32) כי ידיעתו של הקדוש-ברוך-הוא מחייבת זאת בהכרח, והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו? (33) ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש-ברוך-הוא שהוא שלם בתכלית השלימות. (34) מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא, ט). (35) הלכה י, וראה בביאורנו שם. (36) מציאותו ומהותו האמתית. (37) אופן ידיעתו. (38) שאין כח באדם

רָשָׁע; אוֹ אֵלּוֹ הִיָּה שֶׁם דָּבָר שֶׁמוֹשֵׁף אֶת הָאָדָם בְּעֶקֶר תּוֹלְדוֹתוֹ²¹ לְדַרְךָ מִן הַדְּרָכִים²², אוֹ לְמַדְעָה²³ מִן הַמַּדְעוֹת, אוֹ לְדַעָה²⁴ מִן הַדַּעוֹת, אוֹ לְמַעֲשֵׂה²⁵ מִן הַמַּעֲשִׂים, כְּמוֹ שְׁבוּדִים מִלְּבָם הַטְּפָשִׁים הוֹבְרֵי שְׁמַיִם²⁶ - הֵיאָךְ הִיָּה מַצִּיָּה לָנוּ עַל-יַדֵי הַנְּבִיאִים: עֲשֵׂה כִּי וְאֵל תַּעֲשֵׂה כִּי! הֵיטִיבוּ דְרִיכֵיכֶם וְאֵל תִּלְכוּ אַחֲרֵי רָשָׁעִים! וְהוּא מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ כְּכֹר נְגוּז עָלָיו, אוֹ תּוֹלְדוֹתוֹ²⁷ תִּמְשֵׁף אוֹתוֹ לְדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְזוּז מִמֶּנּוּ? וּמַה מְקוֹם הִיָּה לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה? וּבִאֲיִזָּה דִין וְאִיזָּה מִשְׁפַּט נִפְרַע מִן הַרָשָׁע אוֹ מִשְׁלֵם שְׂכָר לְצְדִיק? הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֵׂה מִשְׁפַּט²⁸? וְאֵל תִּתְמַה וְתֹאמַר: הֵיאָךְ יְהִיָּה הָאָדָם עוֹשֵׂה כָּל מַה שֵׁיִחְפֹּץ וְיְהִי מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ - וְכִי יַעֲשֵׂה בְּעוֹלָם דָּבָר שֶׁלֹּא בְרִשׁוֹת קוֹנוֹ וְלֹא חִפְצוֹ, וְהַפְתּוּב אוֹמֵר: "כָּל אֲשֶׁר חִפֵּץ ה' עֲשֵׂה בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ"?! דַּע, שֶׁהַכָּל כִּתְּחִיבוֹ יַעֲשֵׂה, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁמַּעֲשִׂינוּ מְסוּרִין לָנוּ! בִּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁהֵיִצַר חִפֵּץ לְהִיּוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ עוֹלִים לְמַעְלָה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה, וְהַגְּלִגְלִים²⁹ סוֹכְבִים בְּעִגּוּל, וְכֵן שֶׁאֵר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם לְהִיּוֹת כַּמְנַהֵג³⁰ שֶׁחִפֵּץ בּוּ - כִּכָּה חִפֵּץ לְהִיּוֹת הָאָדָם רִשׁוֹתוֹ בְּיָדוֹ וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יְהִיָּה לוֹ, לֹא כּוֹפֵה וְלֹא מוֹשֵׁף, אֲלֵא הוּא מַעֲצֵמוֹ וּבְדַעְתּוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל, עוֹשֵׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יְכוּל לַעֲשׂוֹת. לְפִיקְךָ דִּנְיָן אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עֲשֵׂה טוֹבָה - מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עֲשֵׂה רָעָה - מַרְעִין לוֹ. הוּא שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר: "מִיִּדְכֶם הִיָּתָה זֹאת לְכֶם"; "גַּם הִמָּה בָּחַרוּ בְּדְרִיכֵיהֶם". וּבַעֲנִיָן זֶה אֶמַר שְׁלֵמָה: "שְׂמַח בְּחֹר בְּיַלְדוֹתֶיךָ... וְדַע כִּי עַל-כָּל-אֵלֶּה יִבְיָאָךְ הָאֱלֹקִים בְּמִשְׁפַּט"; כְּלוֹמַר: יָדַע שֶׁיִּשַׁשׁ בְּיָדְךָ כָּח לַעֲשׂוֹת, וְעֵתִיד אִתָּה לְתַן אֶת הַדִּין!³¹

(21) טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו. (22) טוב או רע. (23) לחכמה מן החכמות; להשקפה באמונות ודעות. (24) מידה, תכונת נפש. ואין להקשות ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב), שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב שם יתכן באותן הדעות שלא יפול בהן עוון או מצוה, כגון: עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת מנטובה). (25) העשויים בידי אדם יום יום. (26) החושים ככוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין לשנותו. (27) טבעו ומזגו. (28) למה ישלם שכר טוב לאדם, או למה יענישוהו על מעשים שעשה שלא מדעתו ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנו), ובמשנה ובמדרשות, שמשמע מהם שבעת לידתו של אדם גרמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להיפך אלא מכיון שאצלו ית' עבר הווה ועתיד כאחד, ממילא לגביו ית' כבר היתה הבחירה אבל לא שיריעתו שוללת הבחירה, וא"כ מדוע כתב שתשובת שאלה זו אין בנו כח לידע כו'.

ויש לומר הביאור בזה: הכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת מהדבר הוא על פי גדרי השכל ושייכת אחר שהקב"ה צמצם את עצמו בגדרי השכל, אבל קודם הצמצום הרי ידיעתו אינה בגלל שמשוכבת מהדבר אלא מכיון שיוודע הדבר מצד שיוודע את עצמו. ועפ"ז י"ל שהמפרשים הנ"ל בתירוצם דיברו בידיעה שאחר הצמצום אבל מה שכתב הרמב"ם כאן שתשובת דבר זה ארוכה מארץ מדה כו' מדובר בענין הידיעה שלפני הצמצום, וענין זה שהקב"ה יודע הדבר מצד שיוודע את עצמו, הוא דבר שאין דעתו של אדם יכולה להשיגו על בוריו.

יין מלכות ספר המדע, סימן מב
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם מוכרח במעשיו.

א. פֶּסוּקִים הִרְבֵּה יֵשׁ בְּתוֹרָה וּבְדַבְרֵי נְבִיאִים, שֶׁהֵן נִרְאִין כְּסוֹתְרֵין עֵקֶר זֶה², וְנִכְשְׁלִין בְּהֵן רַב הָאֲדָם, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתָּן מִהֵן שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא גוֹזֵר עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רְעָה אוֹ טוֹבָה, וְשֹׁאֵין לְבוֹ שֶׁל אָדָם מְסוּר לוֹ לְהַטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וְהָרִי אָנִי מְבַאֵר עֵקֶר גְּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תִדַּע פְּרוּשׁ כָּל אוֹתָן הַפֶּסוּקִים: בְּזִמְן שֶׁאָדָם אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁי מְדַבֵּר חוֹטְאִים, וְעוֹשֶׂה הַחוֹטָא חֲטָא שְׁעוֹשֶׂה מְדַעְתּוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדְעֵנוּ - רָאוּי לְהַפְרֵעַ³ מִמֶּנּוּ, וְהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ אֵיךְ יִפְרַע. יֵשׁ חֲטָא, שֶׁהֵדִין נוֹתֵן שְׁנַפְרָעִים מִמֶּנּוּ עַל חֲטָאוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּגוֹפּוֹ⁴ אוֹ בְּמִמּוֹנּוֹ⁵ אוֹ בְּבָנָיו הַקְּטַנִּים⁶; שֶׁבָּנָיו שֶׁל אָדָם הַקְּטַנִּים שֹׁאֵין בָּהֶם דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לְכָל מִצְוֹת, כִּי קִנְיָנוּ הֵן, וּכְתִיב: "אִישׁ בְּחֲטָאוֹ יָמוּת" - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אִישׁ⁷. וְיֵשׁ חֲטָא, שֶׁהֵדִין נוֹתֵן שְׁנַפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין לְעוֹבֵר עָלָיו שׁוּם נֶזֶק בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חֲטָא, שְׁנַפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא⁸.

(2) עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו: רע או טוב, צדיק או רשע. (3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון. (4) שבאים עליו מיחושים וחליים שונים. (5) נכסיו נפסדים או יורדים לטמיון וכלים. (6) שמתים בעוון אבותם. (7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון

להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והתזוירו לאמונה; וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה". אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה לשוא היא. התשובות רפויות הן ואין כדאי כלל לעורר שאלות כאלה ששכרן יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש, סימן קיח; תיו"ט, אבות פ"ג, מ"טו). וה"כסף-משנה" מגין על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון, שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן הציע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו ליישבה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל "עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הנידון ואומר, שרבינו נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא - כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה: רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה" ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שתיים כפול שתיים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי ידיעתנו וכח השגתנו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר כי לא כידיעתנו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה מהשגתנו כידיעת מציאותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע" אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתנו, ובכגון זו אין לנו עסק כלל, כי לשוא ילאה בהן בן-אדם למצוא פתרון. (39) הוא שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, מ"טו): "הכל צפוי והרשות נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני-אדם, בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו, שם). (40) מתוך אמונה שבלב גרידא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שְׁמַא תֵּאמַר: וְהִלֵּא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שִׁיְהִיָּה קֶדָם שִׁיְהִיָּה כו'.

ובהמשך כתב ש'תשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. . ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו, אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים כו'".

ולכאורה קשה א: קושיית הראב"ד ש"לא נהג זה המחבר מנהג החכמים. . והניח הדבר בקושיא. . כו'".

ב: הרי התשובה לקושיא זו פשוטה ומבוארת במפרשים שגם אצל הקב"ה הידיעה מסובבת מהמעשה ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התשובה¹⁹. נמצאת אומר, שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא על הפנענים להתעייב²⁰, ולא על ישראל לעבד עפ"ם - אלא פלן חטאו מעצמן, וכלם נתחייבו למנע מהן התשובה.

(13 העונש. 14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם. (15 ומתקלסים. 16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר הקב"ה - אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לכו, כדי שאפרע כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג) על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" - שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?! אמר לו ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה, שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו בני-ישראל לגבולו. (18) למן תת אותו בידי ישראל על עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה: שלא נתן לבני-ישראל עבור בגבולו, ולכן תמהים הם ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו, ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים-א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוררים ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם). (20) לעשות מעשי תועבה.

ד. וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם מאת ה' לעזרים²¹ על האמת; כמו שאמר דוד: "הורני ה' דרךך", פלומר: אל ימנעוני חטאי דרך האמת, שממנה אדע דרךך ויחוד²² שמך. וכן זה שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", פלומר: תניח רוחי לעשות חפצך²³, ואל יגרמו לי חטאי למנעני מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי²⁴ עד שאחזור ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו פל הדומה לפסוקים אלו.

(21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". (23) ונו"א: חפצה. (24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשיה מרצון טוב. ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פן יורה

אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" - גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו (דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. (8) הוא עולם הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאיין שם אלא חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

ב. במה דברים אמורים⁹? בזמן שלא עשה תשובה; אבל אם עשה תשובה - התשובה כתייס¹⁰ בפני הפרענות¹¹. וכשם שהאדם חוטא מדעתו וברצונו, כך הוא עושה תשובה מדעתו וברצונו¹².

(9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. (10) מגן. ולא יקדמנה מגן (מלכים-ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין. (11) (אבות פ"ד, מ"א). (12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.

ג. ואפשר שייחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים, עד שיתן הדין לפני דין האמת, שיהא הפרעון¹³ מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שיעשה חטא שיעשה. הוא שהקדוש-ברוך-הוא אמר על-ידי ישעיהו: "השמך לב העם הזה וגו'"¹⁴, וכן הוא אומר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים ובזוים דבריו ומתעטעים¹⁵ בנביאי עד עלות חמת ה' פעמו עד לאין מרפא"; פלומר: חטאו ברצונם והרבו לפשע, עד שנתחייבו למנע מהן התשובה, שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה: "ואני אחזק את לב פרעה" - לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו, שנאמר: "הכה נתחכמה לו" - נתן הדין למנע¹⁶ התשובה ממנו עד שנפרע ממנו, לפיכך חזק הקדוש-ברוך-הוא את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר: שלח ועשה תשובה! וכבר אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אין אתה משלח, שנאמר: "ואתה ועבדיך ידעתי וגו'. ואולם בעבור זאת העמדתך? פדי להודיע לבאי העולם, שבזמן שמונע הקדוש-ברוך-הוא התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה ברצונו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו¹⁷, נתחייב למנעו מן התשובה, שנאמר: "פי הקשה ה' אלוקיך את רוחו ואמץ את לבבו"¹⁸. וכן הפנענים, לפי תועבותיהן מנע מהן התשובה, עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר: "פי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה עם ישראל למען החרימם". וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע מאותן המרבים לפשע תשובה, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אחריתי", פלומר: מנעת מהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר - הרי יוצא שידיעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מו"נ ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראיותיו המכריעות, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימשכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניח דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחברנו, שהם בניידי על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת שישב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם ס' סימן קנט, דפוס ליפסיא).

~ יום שישי כ"ז סיון ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

א. הוֹאִיל וּרְשׁוֹת פֶּלֶא אָדָם נְתוּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהַתְּוֹדֹת כְּפִיו מִחֻטְאָיו וּלְנַעֵר כְּפָיו מִחֻטְאָיו, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב'יודי שפתיים' לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

ב. לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ הוּא נוֹטָה לְמוֹת, וְשָׂמָא יָמוֹת בְּשַׁעֲתוֹ³ וְנִמְצָא עוֹמֵד בְּחֻטְאוֹ, לְפִיכָף יָשׁוּב מִחֻטְאָיו מִיָּד; וְלֹא יֵאמֶר, כְּשֶׁאֲזָקִין אֲשׁוּב, שָׂמָא יָמוֹת טָרַם שִׁיזְקִין. הוּא שְׁשָׁלְמָה אָמַר בְּחֻקְמָתוֹ: "בְּכָל עַת יִהְיֶה בְּגִדֶיךָ לְבָנִים"⁵.

3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג.): "שאלו תלמידי את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומוזמן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה

חֻטְאִים בְּדַרְךְ. יִדְרַךְ עֲנִיִּים וְגוֹ"²⁵ זֶה שְׁשָׁלַח נְבִיאִים לָהֶם מוֹדִיעִים דְּרָכֵי ה' וּמְחַזְרִין אוֹתָן בְּתְשׁוּבָה. וְעוֹד, שְׁנַתְּן בָּהֶם כַּח לְלַמֵּד וּלְהַבְיִן; שְׁמִדָה זוּ בְּכָל אָדָם, שֶׁכָּל זָמַן שֶׁהוּא נִמְשָׁף בְּדְרָכֵי הַחֻקְמָה וְהַצְדֵּק - מִתְאַוֶּה לָהֶן וְיִדְרַךְ אוֹתָם. וְהוּא מֵה שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה: בָּא לְטָהַר - מְסִיעִין אוֹתָם²⁶, כְּלוֹמֵר: יִמְצָא עֲצָמוֹ נֶעְזֵר עַל הַדְּבָר. וְהִלּוֹא פְתוּב בְּתוֹרָה: "וְעַבְדוֹם יַעֲנֶוּ אוֹתָם" - הֲרִי גִזַּר²⁷ עַל הַמְצַרִּים לַעֲשׂוֹת רָע? וְכַתִּיב: "וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נָכַר הָאֲרֶץ" - הֲרִי גִזַּר עַל יִשְׂרָאֵל²⁸ לְעַבֵּד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, וְלָמָּה נִפְרַע מִהֶן? לְפִי שְׁלֹא גִזַּר עַל אִישׁ פְּלוֹנֵי הַיָּדוּעַ, שֶׁיְהִיֶּה הוּא הַזּוֹנֶה, אֲלֵא כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַזּוֹנִים לְעַבֵּד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אֵלּוֹ לֹא רָצָה לְעַבֵּד, לֹא הִזָּה עוֹבֵד, וְלֹא הוֹדִיעוּ²⁹ הַבּוֹרָא אֲלֵא מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם³⁰. הֵא לָמָּה זֶה דוֹמָה? לְאוֹמֵר: הָעָם הַזֶּה יְהִיֶּה כְּהֶן צְדִיקִים וְרַשְׁעִים. לֹא מִפְּנֵי זֶה יֵאמֶר הַרְשָׁע כְּכֹר נִגְזַר עָלָיו שֶׁיְהִיֶּה רַשָּׁע, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ לְמִשְׁה שֶׁיְהִיֶּה רַשָּׁעִים בְּיִשְׂרָאֵל. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר פִּי לֹא יִחְדַּל אֲבִיוֹן מִקָּרֵב הָאֲרֶץ³¹. וְכֵן הַמְצַרִּים כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַמְצַרִּים וְהַמְרַעִים לְיִשְׂרָאֵל, אֵלּוֹ לֹא רָצָה לְהִרְע לָהֶם, הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ; שְׁלֹא גִזַּר עַל אִישׁ יָדוּעַ, אֲלֵא הוֹדִיעוֹ שְׁסוֹף זָרְעוֹ עֲתִיד לְהִשְׁתַּעַבֵּד בְּאֲרֶץ לֹא לָהֶם. וְיִכְבֵּר אֲמַרְנוּ³², שְׁאִין כַּח בְּאָדָם לִידַע הַיָּאֵף יַדַּע הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא דְכָרִים הַעֲתִידִין לְהִיֹּת.

25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:). (27) מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"ג), שאמר: "שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה - הלא רואים אנו שה' גזר על עבדות בני-ישראל ועינויים במצרים? (28) גם זה מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוט את התשובה" - הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבוד אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו. (30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "וענין המצרים אינה שאלה" ונימוקיו עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר: "ועינו אותם" - והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) - ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים (שמות רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם - עמדו עליהם ושיעבדו בחוזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כבעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"ישבת עד ה' אלקיך".

יש שהקשו מדוע לא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות, והלא מפסוק זה מוכח לכאורה החיוב למצות התשובה.

והביאור בזה: הרמב"ם עצמו מבאר כאן שהפסוק הנ"ל הוא סיפור דברים והבטחה לישראל שבסוף גלותן יעשו תשובה וי"ל שטעמו עמו כי כן הוא פשט סגנון המקרא – סיפור הדברים אשר יקרה באחרית הימים.

ולוא דמסתפינא ממה שלא מצאתי לע"ע בספרים בפירושו, הנה לפענ"ד י"ל בפשיטות שהציווי על התשובה הוא בפסוק "ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד" שפירושו ציווי למול את ערלת הלב ולהסיר את קשיות העורף שישנה כבר. ולא הגדיר הכתוב אם כבר גרמו לעבירה בפועל (ענין התשובה) או לא, ובמילא נכללו שני הענינים בציווי זה.

ומה שלא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות הוא מפני שתשובה היא ציווי כולל לכל התורה כולה, שהרי עניינה הוא החלטת האדם לקיים כל מצוות התורה, ומצות כלליות לא מנה הרמב"ם כמו שכתב בסהמ"צ שורש ד' ומביא שם ג"כ הציווי ומלתם גו'.

לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 532. חלק ל"ט עמוד 166 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ו. גדולה תשובה, שמקרבת את האדם לשכינה¹², שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר: "ולא שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל נאם ה', אלי תשוב", פלומר: אם תחזר בתשובה - פי תדבק. התשובה מקרבת את הרחוקים: אמש הנה זה שנאווי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד¹³. וכן אתה מוצא, שפלושון שהקדוש-ברוך הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי"¹⁴. ונאמר ביכניהו ברשעתו: "כתבו את האיש הזה עירי¹⁵ גבר לא יצלה בימיו"; "אם יהיה פניהו בן-יהוקים מלך יהודה חותם¹⁶ על-יד ימיני פי משם אתקנד¹⁷ וגו'". וכיון ששב בגלותו, נאמר ברפבל בנו¹⁸: "ביום ההוא נאם ה' צבאות אקחך ורפבל בן-שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתיך בחותם"¹⁹.

(12) (יומא פו.). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהלים מה): כל

טוב, שאם תמות היום – תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח – מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה – וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רוחץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם).

ג. אל האמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, פגון זנות וגזל וגנבה; אלא פשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך להפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הפעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתולף ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת הפאקלות⁸ וכיוצא בהן - מן הפל צריך לחזר בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש מהם. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו וגו'⁹".

(6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כזולל וסובא הלהוט אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות. (9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון: מידות רעות ומושחתות.

ד. ואל ידמה אדם בעל-תשובה שהוא מרחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה - אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא באלו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: מקום שבצל-תשובה עומדין, אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו¹⁰, פלומר: מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשים את יצרם יותר מהם.

(10) (ברכות לד:) שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' (ישעיה נז, יט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק" שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום ל"קרוב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

ה. כל הנביאים פלן צויו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שפוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר: "והיה פי יבאו עליך כל הדברים וגו'", ושבת עד ה' אלקיך... ושב ה' אלקיך וגו'".

(11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה – נגאלים; ואם לאו – אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם אין ישראל עושים תשובה – אין נגאלים?! אלא הקדוש-ברוך הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירם למוטב" (סנהדרין צז:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר לבעל-תשובה: זכר מעשיך הראשונים! או להזכירך לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה - הכל אסור, ומזהר עליו בכלל הונגת דברים, שהזהירה תורה עליה, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו". (24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתייה וכדומה.

א. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והיא, החיים שאין מות עמה, והטובה שאין עמה רעה. הוא שפתיב בתורה: "למען ייטב לך והארכת ימים". מפי השמועה למדו: "למען ייטב לך" - לעולם שפלו טוב; "והארכת ימים" - לעולם שפלו ארוך, וזהו הוא העולם הבא. שכר הצדיקים הוא, שיוזכו לנעם זה ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים הוא, שלא יזכו לחיים אלו, אלא יפּרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי לעולם, אלא נכרת ברשעו ואבד בפּהמה, וזהו פּרת הפּתובה בתורה, שנאמר: "הפּרת תפּרת הנפּש הַיָּהּ"; מפי השמועה למדו: "הפּרת" - בעולם הזה, "תפּרת" - לעולם הבא; פּלוּמר, שאותה הנפּש שפּרשה מן הגוף בעולם הזה, אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת.²¹

(2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד).
(3) (קידושין ט:). (4) שילום שטר חובם, כלומר: ענשם.
(5) (סנהדרין סד:). (6) שימות קודם זמנו וערירי. (7) מרן ה"כספ-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה שכתב להלן (ה"ה)": "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה" נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת - והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוטר בטענה זו את כל החוטאים מן העונש! התשובה על כל זה נתן הרמב"ם ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בבבאור).

ב. העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף פּמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני-אדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יארע²² דבר בו מן הדברים שמאריעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כן אמרו חכמים²³ הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה

העושה תשובה מעבירה שבידו הקדוש-ברוך-הוא מוסיף וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורת, משעשו תשובה נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני קורת משכיל שיר ידירות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק שלאחריו: "אמרו לאחיהם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי, פרק מד): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א, ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים - ימותו בחייו; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק). (16) הטבעת שחותרים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה בן-פדייה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-יכניה, כמפורש בספר (דברי-הימים ג, יז) - אלא בני בנים הרי הם כבנים. (19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט, ירמיה כב): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: 'חי אני, נאום ה', כי אם יהיה כניהו בן-הידיקים חותם על יד ימיני... משם אתקנך; וכתוב: ביום ההוא אקחך וגו'. את הגזירה מניין? - שנאמר: 'כתבו את האיש הזה ערירי'. וכתוב: 'ובני יכניה: אסיר, שאלתיאל' וגו'.

ז. פמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש הנה זה מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנאמר: "כי תרבו תפלה וגו'"; ועושה מצות וטורפין²¹ אותן פּנניו, שנאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חציר"; "מי גם פכם ויסגר דלתים וגו'"; והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר: "והנה טרם יקראו ואני אענה"; ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "פי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא שמתארים להם, שנאמר: "וערכה לה' מנחת יהודה וירושלים, פימי עולם²² וכשנים קדמניות"²³.

(20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו: דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון (הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה' את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יזמא א:).

ח. בעלי-תשובה, דרךן להיות שפלים וענוים ביותר. אם חרפו אותן הפסילים פּמעשיהם הראשונים ואמרו להן: אמש היית עושה פך וכך, ואמש היית אומר פך וכך - אל ירגישו²⁴ להן, אלא שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות להם; שפל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן - זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחטא גמור הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה".

ג. פל נפש האמורה בענין זה¹⁸, אינה הנשמה הצריכה לגוף¹⁹, אלא צורת הנפש²⁰, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא פפי כחה, והשיגה הדעות הנפרדות²¹ ושאר המעשים²²; והיא הצורה שבאננו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה²³, היא הנקראת נפש בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמיהם מות, שאין המות אלא ממאורעות הגוף, ואין שם גוף נקראו צרור החיים שנאמר והיתה נפש אנדי צורה בצרור החיים²⁴. וזהו השכר שאין שכר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה טובה והיא שהתאוו לה כל הנביאים²⁵.

18 כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל-א כה, כט) וכדומה. 19 היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינהו הצריכה לגוף ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. 20 צורת הנפש החיונית, נשמת הנשמה החיונית. 21 הם מלאכי מעלה למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף, כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"ג). 22 מעשה בראשית ומעשה מרכבה. 23 (הלכות ח"ט). 24 החיים הנצחיים הצוררים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא. 25 כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ח"ז).

ד. וכמה שמות נקראו לה²⁶. דרך משל²⁷: "הר ה'", ו"מקום קדשו", ו"דרך הקדש", ו"חצרות ה'", ו"נעם ה'", ו"אהל ה'", ו"היכל ה'", ו"בית ה'", ו"שער ה'". וחקמים קראו לה דרך משל, לטובה זו המזמנת לצדיקים: סעודה²⁸, וקורין לה בקל מקום: העולם הבא.

26 לטובה זו. 27 ודמיון, כדי לשבר את האוזן שאינה שומעת דברים מופשטים מגשמיות. 28 (אבות פ"ג, מ"ט) "והכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא. הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה - אין כאן כוס של ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים ק"ט): עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של ברכה ומחזר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין כאן סעודה - וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתרץ: "אותה כוס של ברכה מיועדת ל"עולם התחיה"; ומה ששנינו: "והכל מתוקן לסעודה" - היינו "עולם הבא" שאחר המות, שהוא "עולם הנפשות". כי שיטת רבינו היא: עולם הבא ותחית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף - שהתורה היא

ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם פראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו: "צדיקים יושבים" - דרך חידה¹⁰ אמרו, כלומר: הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא יגיעה¹¹. וכן זה שאמרו: "עטרותיהן פראשיהן", כלומר: דעת שידעו¹² - שבגללה זכו לחיי העולם הבא¹³ - מצויה עמיהן, והיא העטרה שלהן, פענין שאמר שלמה: "בעטרה¹⁴ שעטרה-לו אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על ראשם", ואין השמחה גוף כדי שתנוח¹⁵ על הראש; כך עטרה שאמרו חכמים כאן¹⁶ היא הידיעה. ומהו זהו שאמרו: "נהנין מזיו השכינה" - שיודעים ומשיגין מאמתת הקדוש-ברוך-הוא, מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל¹⁷.

8 ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. 9 (ברכות יז:). 10 דרך משל. 11 שהרי "שיבה" היא סמל המנוחה והשלחה. 12 הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת תפארת שבראשם. 13 מפני שבה הגיעו להכרת הבורא, המביאה לחיי עוה"ב. 14 שאין הכוונה לעטרה ממש, שכן מצינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שעשתה בת-שבע עטרה לשלמה בנה", אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). 15 שהרי "שמחה" שם מופשט הוא. 16 (ועטרותיהם בראשיהם" משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם. 17 בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. והיי ראשי! לא היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידים הצדיקים שיעמדו בלבושיהם" (כתובות קיא:); וכן אמרו: "צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים בגוייתם" (סנהדרין כ"ב), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא ישים גוייתיהם חזקות ובריאיות כגויית המלאכים וכגויית אליהו וזכר לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל? וה"כסף-משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד ואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין הבלבול בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה: עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתנו בתחיית המתים לעיל (פ"ג, ה"ו), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין שלשה-עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו), ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היא: שתיכרת הנפש" – ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר "כרת" בכל מקום, ואיני יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) – לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. והסיושלום מלכפור שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חיבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים-עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז): "לאחר שנים-עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפורתם תחת כפות רגלי הצדיקים", כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת – ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה – הוא האבדון", כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתיישר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאייהם" – ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... וזה דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפים, ושמוהו בין העינים. וכבר ראו כל בני לוניל והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו לגנוז. ואין אחד מהם על לומדיו חרבו חוגר; אבל כולם אינו לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ן, קובץ "אגרות קנאות", לפסיאה).

ו. שְׂמָא תְּקַל בְּעֵינֵיךָ טוֹבָה זו, וְתִדְמָה, שְׂאִין שְׂכָר הַמְצוֹת וְהַיּוֹת הָאֲדָם שְׁלֵם בְּדַרְכֵי הָאֲמָת, אֲלֵא לְהִיּוֹתוֹ אוֹכֵל וְשׂוֹתָה מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וּבֹעֵל צוּרוֹת נְאוֹת, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה, וְשׂוֹכֵן בְּאֶהֱלֵי-שָׁן, וּמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלֵי כֶסֶף וְזָהָב, וְדֹבְרִים הַדּוֹמִים לְאֵלוֹ, כְּמוֹ שְׂמַדְמִין אֵלָיו הַעֲרֻבִים הַטְּפָשִׁים הָאֲוִילִים הַשְּׁטוּפִים בְּזִמָּה³⁷. אֲבָל הַחֲכָמִים וּבְעֵלֵי-דַעָה יִדְעוּ, שְׂכָל הַדֹּבְרִים הָאֵלֹהִים דְּבָרֵי הַבָּאִי וְהַבֵּל הֵם, וְאִין בְּהֵם תּוֹעֵלָתָה. וְאִינָה טוֹבָה גְּדוֹלָה אֲצִלְנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה; אֲלֵא מִפְּנֵי שְׂאֵנוּ בְּעֵלֵי גוֹף וְגוּיָה, וְכָל הַדֹּבְרִים הָאֵלֹהִים³⁸ צָרְכֵי הַגּוֹף הֵם וְאִין הַנְּפֶשׁ מִתְאַנֶּה לָּהֶם וּמְחַמְדָּתָן, אֲלֵא מִפְּנֵי צָרְךָ הַגּוֹף כְּדֵי שְׂיִמְצָא חֲפָצוֹ וְיַעֲמֹד עַל בְּרִי³⁹; וּבְזִמָּן שְׂאִין שֵׁם גּוֹף, נִמְצָאוּ כָּל הַדֹּבְרִים הָאֵלֹהִים בְּטָלִים. הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שְׂתִּהְיֶה בָּהּ הַנְּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא, אִין שׁוֹם דְּרָךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהַשְׁיִגָּה וְלִידַע אוֹתָהּ. שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה אֲלֵא טוֹבָת הַגּוֹף וְלֵה אָנוּ מִתְאַוִּין; אֲבָל אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאִין לָהּ עֲרָךְ⁴⁰ בְּטוֹבוֹת הַעוֹלָם הַזֶּה אֲלֵא דְרָךְ מְשָׁל; אֲבָל בְּדִרְךָ הָאֲמָת, שְׂנַעֲרָךְ טוֹבָת הַנְּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא בְּטוֹבוֹת הַגּוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּמֵאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה - אִינוּ כֵּן⁴¹; אֲלֵא אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד אִין חֶקֶר וְאִין לָהּ עֲרָךְ וְדְמִיוֹן. הוּא שְׂאֵמֵר דּוּד: "מָה רַב טוֹבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירְאִיךָ וְגו'."

גם לגופות – ויש שם אכילה ושתייה. וכדברי רבינו מפורש גם בזה (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא תהיה על-דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניוונים עד שישגו השגה שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתייה אלא זו – וזוהי הסעודה. ומניין? – ממש, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? – מפני שהיה ניוון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר ר' יהודה: אם כן מהו לויתן, ומהו שור הבר? – להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחיזקום ועודדום שמוזמנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתקן להם – ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמנת הצדיקים וכיסופם הוא: לשמוח בה', ככתוב: נגילה ונשמחה בכך (שה"ש א, ד) – "בך" ולא באכילה.

ה. הַנְּקָמָה, שְׂאִין נְקָמָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה - שְׂתִּפְרָתָה²⁹ הַנְּפֶשׁ וְלֵא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שְׂנַאֲמֵר: "הַפְּרָת תִּפְרַת הַנְּפֶשׁ הַהִיא עוֹנָה בָּהּ"³⁰. וְזֶה הָאֲבָדוֹן³¹ הוּא שְׂקוּרִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דְּרָךְ מְשָׁל: "בְּאֶרֶץ-שַׁחַת"³², וְ"אֲבָדוֹן"³³, וְ"תִפְתָּה"³⁴, וְ"עֲלוּקָה"³⁵, וְכָל לְשׁוֹן פְּלִיָּה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שְׂהִיא הַפְּלִיָּה שְׂאִין אַחֲרֶיהָ תְּקוּמָה, וְהַהֲפָסָד שְׂאִינוּ חוֹזֵר לְעוֹלָם³⁶.

(29) כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה החוטא תשובה, ועוונו עמו (שבועות יג). (31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש היא מקרב עמה (ויקרא כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם – וזה עונש גדול ואבדון חמור. (32) (תהלים נה, כד). (33) (שם פח, יב). (34) (ישעיה ל, לג). מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בני-בן-הנוס בדרומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא – לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שר הצדיקים: גן-עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט). (35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טרפה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בביאורנו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדון הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר המדע", לולא קם הרמב"ן ז"ל וערך אגרת לרבינו צרפת (בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבוננו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה

מתוך מהדורת חזק

פֶּלֶן לֹא נִבְּאוּ אֶלָּא לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא - עַיִן לֹא רָאֵתָה אֱלֹהִים זֹלָתָךְ.

42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד.): "למה נקוד על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני כך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד:). (44) כמו שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון נחומא (פ' ויקרא). (46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר: וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד:).

ח. זֶה שֶׁקָּרְאוּ אוֹתוֹ חֻמְמֵי הָעוֹלָם הַבָּא, לֹא מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מִצְוֵי עֲתָה, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד⁴⁹ וְאַחֲרֵי-כֵן יִבּוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם - אֵינן הַדְּבָר כֵּן; אֶלָּא הֵרִי הוּא מִצְוֵי וְעוֹמֵד, שְׂנֵאָמַר: "אֲשֶׁר צִפְּנֹתָ⁵⁰ לִירְאִיךָ פְּעֻלָּתְךָ וְגו'". וְלֹא קָרְאוּהוּ עוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא מִפְּנֵי שְׂאוֹתָן הַחַיִּים בְּאֵין לוֹ לְאָדָם אַחֵר חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שְׂאֵנוּ קַיָּמִים בּוֹ בְּגוֹף וְנַפְשׁ, וְזֶהוּ הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם בְּרֵאשׁוֹנָה.

49) אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו ובהו והקדוש-ברוך-הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין צד.): שיתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חריב, ונמצא שהוא עולם חדש? ומתוך ה"כסף-משנה": כבר ביארנו שאין רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו חז"ל שהעולם יחרב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא. וכדברי רבינו מפורש בתנחומא (ויקרא, אות ח). (50) הרי הוא קיים, צפון ועומד.

37) (קידושין מט:); עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה נטלה ערביא וכו'. (38) אכילה ושתייה ודומיהן. (39) על בריאות גופו השלימה. (40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י): "הוי יודע, כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי - כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן אנחנו כשיזכה מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו - אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

ז. וְכִמְהָ כִּמְהָ דְדוּד וְהִתְאַוָּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׂנֵאָמַר: "לולא⁴² האַמְנֵתי לְרֵאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאַרְץ חַיִּים". כְּכֹר הוֹדִיעֵנוּ הַחֻמְמֵי הָרֵאשׁוֹנִים⁴³, שְׂטוּבַת הָעוֹלָם הַבָּא אֵין פֶּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׁיגָה עַל בְּרִיָּה⁴⁴, וְאֵין יוֹדֵעַ גְּדֻלָּה וְיָפִיָּה וְעֲצָמָה⁴⁵ אֶלָּא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבִדּוֹ; וְשֶׁכֶּל הַטּוֹבוֹת שְׂמֵתִנְבְּאִים בָּהֶם הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן אֶלָּא לְדְבָרִים שְׂבִגוּף, שְׂנֵהֲנִין בְּהֵן יִשְׂרָאֵל לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ⁴⁶ בְּזִמְן שֶׁתִּשׁוּב הַמְּמִשְׁלָה לְיִשְׂרָאֵל; אֲבָל טוֹבַת חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא אֵין לָהּ עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן, וְלֹא דְמוּיָה הַנְּבִיאִים⁴⁷, כְּדִי שְׂלֵא יִפְחַתוּ אוֹתָהּ בְּדִמְיוֹן. הוּא שִׁישְׁעִיהוּ אָמַר: "עַיִן לֹא רָאֵתָה אֱלֹהִים זֹלָתָךְ יַעֲשֶׂה לְמַחְפָּה-לוֹ", כְּלוֹמַר: הַטּוֹבָה שְׂלֵא רָאֵתָה אוֹתָהּ עַיִן נְבִיא, וְלֹא רָאָה אוֹתָהּ אֶלָּא אֱלֹהִים - עֲשֶׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים לְאָדָם שְׂמַחְפָּה לוֹ. אָמְרוּ חֻמְמֵי⁴⁸: כָּל הַנְּבִיאִים

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

פֶּרַת, כְּמוֹ שֶׁבָּאָר הַפְּתוּיב (שם, ל); וְאֵם הִיָּה שׁוֹגֵג — מְקַרְיֵיב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְכֹר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּבִיצָה (יח: וּמְגִלָּה ל: וְזוֹלָתָן.

הַמִּצְוָה הַקַּס"ד — הַצְּוִי שְׂנֵצְטִינּוּ לְצוּם בְּעֶשְׂרָה בְּתִשְׁרִי, וְהוּא אָמְרוּ תְּעֻלָּה: "תְּעֻנּוּ אֶת-נַפְשֵׁיכֶם" (שם טז, כט). וְהַפְּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פֶּרַשַׁת אַחֲרֵי מוֹת פֶּרַק ז הַלְכוּת א): "תְּעֻנּוּ אֶת-נַפְשֵׁיכֶם" — עֲנוּי שְׂהוּא אֲבוּד הַנַּפְשׁ. וְאֵיזִהוּ? זֶה אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה. וְכֵן בָּא בְּמִקְלָה (יומא עג), שְׂהוּא אֲסוּר בְּרִחִיצָה וּבְסִיכָה וּבְנִעִילַת הַסַּנְדֵּל וּבְתִשְׁמִישׁ הַמַּטָּה, וְשִׁצְרִיף לְשִׁבוֹת מִכָּל-הַפְּעֻלוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁכֵּן נֵאָמַר: "שִׁבַת שְׁבִתוֹן הִיא לְכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם" (שם, לא), כְּאֵלוֹ אָמַר, שְׂחֻבָּה בּוֹ הַשְּׁבִיטָה הַמִּיחָדָת לְמִלְאָכוֹת וְלַעֲבוּדָה, וְהַשְּׁבִיטָה הַמִּיחָדָת לְהִנָּחַת הַגּוֹף וְקִיּוּמוֹ —

~ יום ראשון כ"ב סיון ~

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכמ.

מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.

הַמִּצְוָה הַקַּס"ה — הַצְּוִי שְׂנֵצְטִינּוּ לְשִׁבוֹת בְּיוֹם זֶה (בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים) מִן-הַמִּלְאָכוֹת וְהַעֲבוּדוֹת, וְהוּא אָמְרוּ: "שִׁבַת שְׁבִתוֹן הִיא לְכֶם" (ויקרא טז, לא), וּכְכֹר בְּאַרְנוֹ כְּמָה פְּעָמִים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסט) אָמְרָם (שבת כד:): "הֵאֵי שְׁבִתוֹן — עֲשֶׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשְּׁכ"ט — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהַזְּהִנּוּ מְלַעֲשוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהוּא אָמְרוּ בּוֹ: "וְכָל-מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם כג, כח). וְהַעֲוָבָר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — חֵיב

מתוך מהדורת חזק

פְּלוֹמֵר: לְיָמִים טוֹבִים. וּבִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה בְּתַלְמוּד (שבת כה. ביצה ח: אָמְרוּ: "יּוֹם טוֹב עָשָׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה", פְּלוֹמֵר: הַשְּׂבִיתָה בְּכָל-יּוֹם-טוֹב — מִצְוֹת עָשָׂה הִיא; וְעֲשִׂיתָ הַמְּלָאכָה הָאֲסוּרָה בּוֹ — הִיא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה. לְפִיכָף פְּלִ-הָעוֹשֶׂה-בּוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה, עָבַר עַל עָשָׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, פְּלוֹמֵר: הַשְּׂבִיתָה, בְּמַסְקַת יוֹם טוֹב (ביצה).

הַמִּצְוָה הַשְּׂכ"ג — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "כָּל-מְלָאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בְּהֵם" (שמות יב, טז).

הַמִּצְוָה הַק"ס — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטַטְּוּנוּ בַּשְּׂבִיתָה בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "וּבְיוֹם הַשְּׂבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ" (שם).

הַמִּצְוָה הַשְּׂכ"ד — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשְּׂבִיעִי שֶׁל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "כָּל-מְלָאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בְּהֵם" (שם), פְּלוֹמֵר: בְּרֵאשׁוֹן וּבַשְּׂבִיעִי.

~ יום שלישי כ"ד סיון ~

מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שבה.

מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שבו.

הַמִּצְוָה הַקס"ב — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטַטְּוּנוּ לְשִׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם עֲצָרָת, וְהוּא אָמְרוּ: "וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא-קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, כא).

הַמִּצְוָה הַשְּׂכ"ה — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם עֲצָרָת, וְהוּא אָמְרוּ: "כָּל-מְלָאכָת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמִּצְוָה הַקס"ג — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטַטְּוּנוּ לְשִׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם אֶחָד בְּתַשְׁרִי, וְהוּא אָמְרוּ: "בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן [וְגו']" (שם, כד). וּכְבָר קָדַם לָךְ לְשׁוֹנֵם (כבר התעכבנו במצוות עשה צ, קלה, קנט — על לשון חז"ל) בְּאֶמְרָם: "הֵאֵי שַׁבָּתוֹן — עָשָׂה הוּא".

הַמִּצְוָה הַשְּׂכ"ו — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רֵאשׁ הַשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוּ בּוֹ: "כָּל-מְלָאכָת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם, כה).

~ יום רביעי כ"ה סיון ~

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שבו.

מצות עשה קסז. מצות לא תעשה שבה. קצמ.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטַטְּוּנוּ לְשִׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, לה).

לְפִיכָף אָמַר (כפל לשון): "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן". וְלִשְׁוֹן סִפְרָא (אחרי מות שם): "מִנֵּינן שְׁיִוִם הַכַּפּוּרִים אֲסוּר בְּרַחֲמֵיךָ וּבִסִּיכָה וּבַתְּשִׁימִשׁ הַמִּטָּה? תַּלְמוּד לומֵר: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", פְּלוֹמֵר: הַשַּׁבַּת כָּל-אֵלוּ פְּדֵי שְׁיִשָּׁג הָעֲנוּי.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּאָכּוֹל בְּיוֹם צוּם כַּפּוּר, וְהָאֲזַהְרָה לַמַּעֲשֶׂה זֶה לֹא נִתְבָּאֵרָה בְּלִשְׁוֹן הַתּוֹרָה, אָבָל בֵּינָן שֶׁהַזְכִּיר אֶת-הַעֲנֵשׁ וְחִיב כָּרַת לְמִי שְׂיֵאכֵל, יִרְעֵנוּ שֶׁמִּזְהָרִים עַל הָאֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוּ: "כִּי כָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא-תִעָנֶה וְגו' וְנִכְרְתָה" (שם כג, כט). וּכְרִישׁ כָּרְתוֹת (ב), כְּשִׁמְנוּ מִחֲבִי כָּרַת, מִנּוּ בְּכָל־לֶמֶס הָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וּבְאֵרוֹ שֵׁם שְׂכָל שַׁחֲבִים עָלָיו כָּרַת — הוּא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן-הַפֶּסַח וְהַמִּילָה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהָאֲכִילָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְלְפִיכָף חִיבִים עַל יְדוּנָה כָּרַת וְעַל שִׁגְגָתָה חֲטָאת קְבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרוֹ בְּרִישׁ כָּרְתוֹת וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסְקַת הוֹרְיּוֹת (פרק ד משנה ח), שְׁלֵא יִתְחַיֵּב דִּין זֶה (החטאת נקרבת) אֲלָא בְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה בְּלִבָּהּ, שֶׁהָרִי אָמַר יִתְעַלָּה בְּמִחְבִּי חֲטָאת קְבוּעָה: "אֲחַת מִכָּל-מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא-תַעֲשִׂינָה" (שם ד, יג). וְלִשְׁוֹן סִפְרָא (אמור פרק ד הלכה ד): "כִּי כָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא-תִעָנֶה וְנִכְרְתָה — תָּרִי זֶה עֲנֵשׁ עֲנוּי; אָבָל אֲזַהְרָה לְעֲנוּי לְיוֹם עֲצָמוּ לֹא שִׁמְעֵנוּ. כִּשֶׁהוּא אוֹמֵר עֲנֵשׁ מְלָאכָה שְׂאִין תַּלְמוּד לומֵר שֶׁכְּבָר קָל וְחֵמֵר הוּא: מָה אִם עֲנוּי שְׂאִינוּ נוֹהֵג בְּיָמִים טוֹבִים וּבַשַּׁבָּתוֹת הָרִי הוּא עֲנוּשׁ עָלָיו, מְלָאכָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּיָמִים טוֹבִים וּבַשַּׁבָּתוֹת — אֵינּוּ דִּין שְׂיֵהָא עֲנוּשׁ עָלֶיהָ, וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר עֲנֵשׁ מְלָאכָה? נִלְמַד מִמֶּנּוּ אֲזַהְרָה לְעֲנוּי: מָה עֲנֵשׁ מְלָאכָה לְאַחַר אֲזַהְרָה אִף עֲנֵשׁ עֲנוּי לְאַחַר אֲזַהְרָה" — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מֵהַשְּׂאֲמָרָנוּ. וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ כְּבָר נִתְבָּאֵרוּ בְּסוּף מַסְקַת יוֹמָא.

~ יום שני כ"ג סיון ~

מצות עשה קנמ. מצות לא תעשה שבו.

מצות עשה קס. מצות לא תעשה שבה.

הַמִּצְוָה הַקנ"ט — הַצּוּוֵי שֶׁנִּצְטַטְּוּנוּ לְשִׁבּוֹת מִמְּלָאכָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: תַּעֲלֶה: "[ו]בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ" (שמות יב, טז). וְיַד הַקְּדָמָה זוֹ, יְהִיא: שֶׁכָּל-מֵה-שְׂאֲמַר בּוֹ ה' "מִקְרָא קֹדֶשׁ" בָּא בְּפִרוּשׁוֹ: "קֹדֶשׁהוּ". וְעִנֵּין "קֹדֶשׁהוּ" — שְׁלֵא תַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה אֲלָא מָה שֶׁמִּיחָד לְאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵר הַתּוֹב. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקְדָּם (להלן שיעור קעד) אֶת-דְּבָרֵיהֶם (מצוות עשה צ, קלה): "הֵאֵי שַׁבָּתוֹן — עָשָׂה הוּא", פְּלוֹמֵר: כָּל-יּוֹם שְׂאוֹמֵר בּוֹ ה' "שַׁבָּתוֹן" (או לשון דומה) הוּא כְּאֵלוּ אָמַר "שִׁבּוֹת" או "תְּשִׁבּוֹת" — כָּל-אֵלוּ צְוּוּיִם בַּשְּׂבִיתָה. וְ"שַׁבָּתָה ה'" (ויקרא כג, לח) קָרָא לְיָמֵי הַמּוֹעֲדִים כְּלָם,

~ יום חמישי כ"ו סיון ~

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצו. קצח.

המצוה הקנ"ו — הצווי שנוצטוינו לבער את-החמץ מרשותנו ביום י"ד בניסן — וזוהי מצות השבתת שאר, והוא אמרו ותעלה: "ביום הראשון תשביתו שאר מפתים" (שמות יב, טו), ותכמים קוראים לה גם כן: מצות בעור, פלומר; בעור חמץ. ובגמרא סנהדרין מגמרא דגני מערבא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אמרו: "חמץ תביין עליו עשה ולא-תעשה: עשה על בעורו, דכתיב "תשביתו שאר מפתים"; לא-תעשה, דכתיב "שאר לא ימצא בפתים" (שם יט). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש פסחים.

המצוה הקצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ בפסח, והוא אמרו ותעלה: "ולא יאכל חמץ" (שם יג, ג), ובאר שהוא בכרת ואמר: "כי לא יאכל חמץ ונקרחה" (שם יב, טו), אם הוא מזיד; ואם הוא שוגג — חזב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פסחים.

המצוה הקצ"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול דברים שיש בהם תערובת חמץ, אף-על-פי שאינם לחם, כגון הכותח והמורס והשכר (מאכלים עם תערובת קמח) ודומיהם, והוא אמרו: "כל-מתמקצת לא תאכלו" (שם, כ). וישון המוקלפת: "כל-מתמקצת לא תאכלו" — לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחמץ האדומי. כול יהיו חזבין עליהן (כשם שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תלמוד לומר: "חמץ" — מה חמץ מיוחד שהוא מין (חמץ) גמור, יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? לעבור עליהן בלא-תעשה". וכבר נתבאר בפסחים (מג), שאף-על-פי שהם אסורים ומזהרים על אכילתם — אין האוכלם חזב מלקות אלא אם יש (מצטבר) בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרוס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי ככר להם); אצל אם יש בהם ערוב חמץ פחות משעור זה — אין חזבים על אכילתם מלקות.

~ יום שישי כ"ז סיון ~

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנה.

המצוה המשלימה מאתים — האזהרה שהזהרנו שלא יראה חמץ בכל-מושבותינו כל-שבעת הימים, והוא אמרו: "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל-גבלך" (שמות יג, ז). ואין אלו שני לארין בשני ענינים, אלא הם בענין אחד. ובפרוש אמרו (ביצה ז): "פתח הכתיב בחמץ וסיים בשאור — לומר לך: הינו

המצוה השכ"ז — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום ראשון של חג הסופות, והוא אמרו ביום זה: "כל-מלאכת עבודה לא תעשו" (שם).

המצוה הקס"ז — הצווי שנוצטוינו לשבות ממלאכה ביום השמיני של חג הסופות, והוא אמרו ותעלה: "ביום השמיני מקרא-קדש יהיה לכם" (שם לו). ודע ששביתה זו שנוצטוינו בה בכל-יום ויום מששת הימים האלה (ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני של סוכות) דינה בכל-יום טוב מהם פדיון אחד, ואין שום יום מהם מיוחד בשביתה (שונה בדיני השביתה שלו) שאינה בשני, וכן מתר לנו להתעסק באכל נפש בכל-יום טוב מהם. לפיכך הלכת שביתה זו היא תלכה אחת הכוללת כל-יום טוב. וכבר נתבאר פל-דיני שביתה זו במסכת יום-טוב. אבל השביתה המצוה בשבת וביום הכפורים היא אותה השביתה עצמה בתוספות רבות, לפי שלא התיר בשני ימים אלו אכל נפש. ויש עוד דברים המתירים ביום טוב ואסורים בשבת, אף-על-פי שאינם אכל נפש, כמו שנתבאר במסכת יום-טוב (ביצה יב:).

המצוה השכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום שמיני עצרת, והוא אמרו בו: "כל-מלאכת עבודה לא תעשו" (שם). ודע שששה ימים טובים אלו כל-העושה איזו מלאכה שתהיה באיזה יום מהם שיהיה — לוקה, אלא-אם היתה המלאכה ממה שצריך לו באכל נפש, כמו שאמר הכותב באחד מהם (בפסח): "אף אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות יב, טו). והוא הדין לשאר ימים טובים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ביצה.

המצוה הקצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ אחר תצות יום ארבעה עשר (לניסן), והוא אמרו: "לא-תאכל עליו חמץ" (דברים טו, ג). כנוי זה (תיבת "עליו") מוסב על גבש הפסח, שחובה לשחטו בין הערבים ביום י"ד, אמר (וכונת הכתוב): כי משחול זמן שחיטתו לא-תאכל חמץ. ובגמרא פסחים (כח:): "מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא-תעשה? שנגמרא: לא-תאכל עליו חמץ". ויש (ד): אמרו: "דבלי עלמא מיהא (ברם, לכל השיטות) חמץ משש שעות ולמעלה (שעה שביעית ואילך) דאורייתא". כף מצאנו לשון כל-הנסחאות המדיקות שנקראו לפני חכמי התלמוד. ויש (ב): אמרו בטעם אסור אכילת החמץ בשעה ששית (מתחילתה), אמרו: "עבדו רבנן הרחקה יתרה פי היכי דלא לגע באסורא דאורייתא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). ומי שעבר ואכל חמץ אחר תצות — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בתחלת פסחים.

מתוך מהדורת חזק

מְצָרִים בְּלֵיל ט"ו בְּנִסָּן בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה כְּפִי צְחוֹת לְשׁוֹן
הַמִּסְפָּר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וְכַל־מֵה־שְׁיֹסִיף לְסַפֵּר
וְלִתְבַּאֲרֵיךְ בְּדַבְרֵיךָ בְּהַגְדַּלְתָּ מֵהַ שְׁעֵשָׂה לָנוּ הַשָּׁם, וְהַעֲוֹל
שְׁעֵשׂוּ בָנוּ וּמֵהַ שְׁעֵנוּ אוֹתֵנוּ הַמְצָרִים וְאִיךְ נִפְרַע לָנוּ ה'
מֵהֶם, וְלֵהוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה עַל כָּל־הַחֲסָד אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ —
הָרִי זֶה מְשַׁבַּח, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ: "כָּל־הַמְצָרֵיךְ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת
מְצָרִים, הָרִי זֶה מְשַׁבַּח". וְהַכְּתוּב שֶׁבָּא לָנוּ בְּצוּוֵי זֶה הוּא
אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהַגְדַּתְּ לְבָנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא" (שמות יג, ח).
וְכֵּן הַפְּרוּשׁ (מכילתא): "וְהַגְדַּתְּ לְבָנְךָ — זְכוֹל מְרֹאֵשׁ
הַחֲדָשׁ? תִּלְמוּד לומר: "בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא —
זְכוֹל מְבַעֲדוֹ יוֹם? תִּלְמוּד לומר: בְּעַבּוֹר זֶה (שם); לֹא
אֲמַרְתִּי אֶלָּא בְּשַׁעֲהַ שְׁיֵשׁ מִצְּהָ וּמְרוֹר מְנַחֵין לְפָנֶיךָ",
כְּלוּמַר: מִתַּחֲלַת הַלַּיְלָה חִיב לְסַפֵּר. וְלִשׁוֹן הַמְכַלְתָּא:
"מְכַלְל שְׁנֵאמַר וְהִנֵּה כִּי־שְׁאֲלֶךָ בְּנֶךָ (שם יד) זְכוֹל אִם
יִשְׁאֲלֶךָ — אֲתָה מְגִיד לוֹ; וְאִם לֹא — אֵין אֲתָה מְגִיד
לוֹ? תִּלְמוּד לומר: וְהַגְדַּתְּ לְבָנְךָ — אֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא
שְׁאֲלֶךָ. אֵין לִי אֶלָּא בְּזִמְנֵי שְׁיֵשׁ לוֹ בֵּן; בֵּינוּ לְבֵין עֲצֻמוֹ,
בֵּינוּ לְבֵין אַחֲרֵים מְנִין? תִּלְמוּד לומר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָעָם זְכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה" (שם ג), כְּלוּמַר: צְנִה לְזַכְּרוֹ
כְּמוֹ שְׁאָמַר "זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח).
וְכֵּבֶר יְדַעְתָּ לְשׁוֹנִים (בנוסח ההגדה): "אֲפֹלוּ בְּלָנוּ חֲכָמִים,
כְּלָנוּ נְבוֹנִים, כְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה — מִצְּנִה עֲלֵינוּ
לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וְכֵּבֶר נִתְבַּאֲרוּ דִּינֵי מִצְּנִה זו בְּסוּף
פְּסָחִים.

**נִסַּח הַהֲגָרָה נִדְפַס לְעִיל מַעְמוּד קַמַּב (142) עַד
עַמּוּד קַמַּה (145)**

הַמִּצְוָה הַק"ע — הַצּוּוֵי שְׁנִצְטוּיֵנוּ לְשִׁמוּעַ קוֹל שׁוֹפֵר
בַּיּוֹם הַהֲחָדָה בְּתִשְׁרִי, וְהוּא אָמְרוּ עֲלֵינוּ: "יּוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה
לָכֶם" (במדבר כט, א). וְכֵּבֶר נִתְבַּאֲרוּ דִּינֵי מִצְּנִה זו בְּמַסְכַּת
רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאֵין הַנְּשִׂים חִיבוֹת בָּהּ.

חֲמֵץ הֵינּוּ שְׂאֵר", כְּלוּמַר: שְׁאֵין חֲלוּק בֵּין הַשְּׂאֵר
(המחמיץ) עֲצֻמוֹ אוֹ הַדְּבָר שֶׁנִּתְחַמֵּץ. וּמִי שְׁעֵבֶר וְהֵנִיחַ
חֲמֵץ בְּרִשׁוֹתָיו — אֵינוֹ חִיב מְלֻקוֹת, אֶלָּא אִם לָקַח חֲמֵץ
בְּפֶסַח וְקָנְהוּ שְׂיֵהָא (שאז) עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. וְלִשׁוֹן
הַתּוֹסֵפֶתָא. "הַמְשִׁיר חֲמֵץ בְּפֶסַח וְהַמְקִים כְּלָאִים בְּכָרִם
— אֵינוֹ לוֹקָה".

הַמִּצְוָה הַר"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהַרְנוּ שְׁלֹא יִמְצָא
חֲמֵץ בְּרִשׁוֹתֵנוּ, גַּם אִם אֵינוֹ נִרְאֶה אוֹ אִם הוּא מְפָקֵד,
וְהוּא אָמְרוּ: "שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּכַתִּיכֶם" (שם
יב, ט). וְגַם זֶה לוֹקֵין עֲלֵינוּ בְּתַנְיָא שְׂיֵהָא שָׁם מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ
שֶׁהַזְּכָרְנוּ לְפִי הַכְּלָלִים שֶׁנִּתְבַּאֲרוּ בְּמַסְכַּת שְׁבִיעוֹת (כא).
וְכֵּפֶרוּשׁ אָמְרוּ בְּמִקּוּמוֹת שׁוֹנִים: עוֹבֵר בְּכָל יִרְאָה וְכָל
יִמְצָא. וּבְתַחֲלַת מַסְכַּת פְּסָחִים (ה). נִתְבַּאֲרוּ דִּינֵי שְׂתֵי
הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, וְשָׁם נִתְבַּאֲרוּ הַעֲנִינִים שֶׁהַזְּהִיר עֲלֵיהֶם
בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יִרְאֶה וְגו' בְּכָל־גְּבֻלְךָ" (שם יג, ז) וְהַעֲנִינִים
שֶׁהַזְּהִיר עֲלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יִמְצָא בְּכַתִּיכֶם". וְשָׁם
נִתְבַּאֲרָה שְׁכָל־לֹא (מֵהַשְּׁנַיִם: "בֵּל יִרְאֶה" ו"בֵּל יִמְצָא") לְזִמְד
מִן־הָאֲחֵר עֲנִין שְׁלֹא הִיָּה בּוֹ, וְשֶׁהַמְקִים חֲמֵץ בְּפֶסַח עוֹבֵר
בְּשְׁנֵי לְאוּיִן: עַל כָּל־יִרְאָה וְעַל כָּל־יִמְצָא.

הַמִּצְוָה הַקנ"ח — הַצּוּוֵי שְׁנִצְטוּיֵנוּ לְאָכַל מִצְּהָ בְּלֵיל
ט"ו בְּנִסָּן, בֵּין שְׁיֵשׁ כְּבֵשׁ הַפֶּסַח וּבֵין שְׁאֵין, וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלֶּה: "בְּעֶרְבׁ תֹּאכְלוּ מִצֵּאת" (שם יב, יח). וְכֵּפֶרוּשׁ אָמְרוּ:
"בְּעֶרְבׁ תֹּאכְלוּ מִצֵּאת — הַכְּתוּב קָבַעוּ חוֹבָה". וְכֵּבֶר
נִתְבַּאֲרָה בְּפֶסַחִים, שְׁאֲכִילַת מִצְּהָ בְּלַיְלָה הַרֹאשׁוֹן —
חוֹבָה; מִכָּאן וְאֵילָךְ — רְשׁוּת. וְכֵּבֶר נִתְבַּאֲרוּ דִּינֵי מִצְּנִה
זו בְּמַסְכַּת פְּסָחִים.

~ שבת קודש כ"ח סיון ~

מצות עשה קנז.

נוסח ההגדה (מספר משנה תורה)

מצות עשה קע.

הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הַצּוּוֵי שְׁנִצְטוּיֵנוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת

אגרות קודש

[כ"ט סיון תשי"ג]

...נהניתי למישי ע"ד המקוה שהכל בטוב, ולפלא שלא הזכיר באיזה אופן נקוו המים, אם

מי גשמים או כ' - ובהתאם למה שכתבתי לכת"ר ש"י מכבר. ובדואי ימלא במכתבו הבא...

נביאים

יחזקאל פרק-לו לא-לה

לא וזכרתם את־דרכיכם הרעים ומעלליכם אשר לא־טובים ונקמתם בפניכם על עונותיכם ועל תועבותיכם: לו לא למענכם אני־עשה נאם אדני יהוה יודע לכם פושו והפּלמו מדרכיכם בית ישראל: (ס) לו פה אמר אדני יהוה ביום טהרי אתכם מכל עונותיכם והושבתי את־הערים ונגנו החרבות: לד והארץ הנשמה תעבד תחת אשר היתה שממה לעיני כל־עובר: לה ואמרו הארץ הלזו הנשמה היתה פּנ־עֵדן והערים החרבות והנשמות והנהרסות בצורות ישבו: לו וידעו הגוים אשר ישארו סביבותיכם פי א אני יהוה בנתי הנהרסות נטעתי הנשמה אני יהוה דברתי ועשיתי: (ס) לו פה אמר אדני יהוה עוד זאת אדרש לבית־ישראל לעשות להם ארבה אתם פּצֵאן אדם: לה פּצֵאן קדשים פּצֵאן ירושלם במועדיה פּן תהיינה הערים החרבות מלאות צאן אדם וידעו פּי־אני יהוה: (פ)

רש"י

(לא) ונקמותם בפניכם. דמוניי"ר בלע"ז תמקו בעצמיכם בבשתכם על הגמול הרע אשר גמלתם לפני ואני גומל לכם טובה: (לד) והארץ הנשמה תעבד. הארץ אשר היתה שממה עד הנה תהיה נעבדת ונזרעת: (לה) היתה כגן עדן. עכשיו נהפכה להיות כגן עדן: והערים החרבות. זה ימים רבים, עכשיו בצורות ישבו:

(לז) אדרש לבית ישראל. אתפתה להם בתפלתם בדורשם אותי על זאת: ארבה אותם. אדם כצאן לרוב: (לח) כצאן קדשים. שהיא באה לירושלים במועדי פסחים. לשון אחר כתרגומו אסגינון באינשא ואצלחינון בכעירא, כלומר שלא יהיו עוונותיהם נזכרים עליהן:

מצודת דוד

(לא) וזכרתם. וכאשר תזכרו דרכיכם הרעים אז תכרתו בעיני עצמיכם ר"ל אתם תשפטו הכריתה על עצמיכם בעבור הרעות שעשיתם ותאמרו שבדין נכרתה בגולה: (לב) אני עושה. את הגאולה הזאת: יודע לכם. יהיה ידוע לכם שאין הגאולה למענכם כי בושו והכלמו מדרכיכם אשר לא טובים ואינכם כדאים להביא הגאולה: (לג) ביום טהרי. ר"ל כשאכפר עליהם: והושבתי. להיות מיושבת באנשים: (לד) הנשמה. אשר היא שוממה תעבד או בחרישה ובוזיעה: (לה) ואמרו. העוברים דרך בם יתמהו ויאמרו הנה הארץ הזאת שהיתה נשמה היתה עתה כגן הנטועה בעדן: בצורות ישבו. נתיישבו באנשים ובמגדלים ובחומות עד שהמה בצורות וחזקות: (לו) וידעו הגוים וכו'. ר"ל הגוים הנשארים יכירו לדעת שאני בנתי את הנהרסות ונטעתי הנשמה ולא נעשה הדבר במקרה: אני ה' דברתי. אני הוא המדבר שכן יהיה ואני הוא העושה הדבר: (לז) עוד זאת אדרש וגו'. ר"ל עוד בדבר זה אהיה נדרש להם למלאות משאלותם בדרשם על זאת: ארבה אותם. ר"ל וזהו הדבר שארבה אותם מבני אדם כריבוי הצאן: (לח) כצאן קדשים. כמספר צאן קדשים וחזור ומפרש כצאן ירושלים: במועדיה. ר"ל כצאן המובא לירושלים במועדי ה' להקריב על המזבח: כן תהיינה. כמספר הזה תהיינה הערים וכו': צאן אדם. ר"ל מרבית בני אדם, ולפי שדרך הצאן להתרבות מאד אמר מלת צאן בדרך שאלה על הפלגת הרבוי: כי אני ה'. הנאמן במאמרי:

מצודת ציון

(לא) ונקוטתם. ענין כריתה כמו נקוטו בפניהם (לעיל ו): (לג) והושבתי. מל' ישיבה: ונגנו. מל' בנין: החרבות. מל' חורבה: (לד) הנשמה. מל' שממון: תחת. במקום: (לה) הלזו. הזאת וכן יאמר בלשון זכר האיש הלזו (בראשית כד): והנהרסות. מל' הריסה ונתיצה: בצורות. מל' מבצר וחזק: (לח) במועדיה. מל' מועד וחג: צאן אדם. ר"ל ריבוי בני אדם:

על-ידי הנהגה טובה פועל יהודי לא רק בנוגע לעצמו, אלא גם בנוגע
לאחרים

משיחת שבת פרשת שלח, ה'תשכ"ח

כתובים

דברי הימים א פרק כז א"ה

א וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל | לְמִסְפָּרָם רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים | וְהַמְּאֹת וְשֹׁטְרֵיהֶם הַמְּשָׁרְתִים אֶת־הַמֶּלֶךְ לְכָל | דְּבַר הַמַּחְלָקוֹת הַבָּאָה וְהַיִּצְאָת הַחֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְכָל חֹדֶשׁ הַשָּׁנָה הַמַּחְלָקָה הָאֶחָת עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֲלָף: ב עַל הַמַּחְלָקָה הָרֵאשׁוֹנָה לְחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן יִשְׁבַּעֶם בְּיַד־בְּדִיאָל וְעַל מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֲלָף: (ס) ג מִן־בְּנֵי־פָרֶץ הָרֵאשׁ לְכָל־שָׂרֵי הַצְּבָאוֹת לְחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן: (ס) ד וְעַל מַחְלָקָתוֹ | הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי דֹדֵי הָאֲחוּחֵי וּמַחְלָקָתוֹ וּמִקְלוֹת הַנְּגִיד וְעַל מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֲלָף: (ס) ה שָׂר הַצְּבָא הַשְּׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי בְּנִיהוּ בְּיַהוּדָע הַכֹּהֵן רֵאשׁ וְעַל מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֲלָף: ו הוּא בְּנִיהוּ גְבוּר הַשְּׁלִישִׁים וְעַל־הַשְּׁלִישִׁים וּמַחְלָקָתוֹ עִמּוּזָבֵד בְּנוֹ: (ס) ז הַרְבִּיעִי לְחֹדֶשׁ הַרְבִּיעִי עֲשֵׂה־אֵל אַחִי יוֹאָב וְזַבְדִּיָּה בְּנוֹ אַחֲרָיו וְעַל מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֲלָף: (ס) ח הַחֲמִישִׁי לְחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הַשָּׁר שְׁמֵהוּת הַיּוֹרָח וְעַל מַחְלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֲלָף: (ס)

רש"י

והיה ראש לכל י"ב שרי צבאות ולפי שהיה מן בני פרץ מנהו דוד ראש: (ד) ומקלות הנגיד. בר מחלוקתו המסייע עמו ומקלות: (ה) שר הצבא השלישי. משום כבוד בניהו קורוהו שר הצבא יותר מהשאר לבד מישבעם שהיה מבני פרץ שקורוהו כמו כן ראש דכתיב הראש לכל שרי הצבאות מפני כבודו של דוד שהיה מבני פרץ כמוהו: הכהן ראש. שהיה ראש וי"א שהיה כהן גדול, ואינו כן שהרי צדוק ואביתר היו כהנים גדולים: (ו) גבור השלשים. כדלעיל דכתיב מן השלשים הנו נכבד וגו': (ז) הרביעי עשהאל אחי יואב וזבדיה בנו אחריו. שהרי עשהאל נהרג בתחלת מלכותו שהרגו אבנר (שמואל ב' ב') ונתן זבדיה בנו אחריו תחתיו על מחלוקתו: (ח) השר שמהות היורח. הזרחי:

מצודת ציון

(א) המחלוקת. מל' חלק: (ד) ומקלות. כן שמו בוי"ו: (1) השלישים. שרים וממונים כמו ומבחר שלישי (שמות טו):

הנזכרים הממונים מפייהם המשרתים את המלך בכל דבר המוטל על המחלוקת לזרום ולכופם לעשות בזמנו: הבאה והיוצאת. כל מחלוקת היתה באה בתחלת החודש ויוצאת בסופה ונכנסת אחרת תחתיה בחוור חלילה לכל חדשי השנה וכן בכל שנה ושנה ועל כל אחת היה מוטל בחדשה לעשות כל צרכי המלך: המחלוקת האחת. מספר אנשי מחלוקת האחת היו כ"ד אלף: (ב) על מחלוקת. הממונה על המחלוקת הראשונה המשמשת בחודש הראשון היה ישבעם: ועל מחלוקתו. מספר האנשים שעל מחלוקתו היו כ"ד אלף: (ג) בני פרץ. ישבעם היה מבני פרץ קרוב לדוד ולזה היה הראש לכל שרי הצבאות והם הממונים על המחלוקת: (ד) ומחלוקתו. המסייע לו בדבר מחלוקתו היה ומקלות הנגיד: (ה) שר הצבא. ועם כי כולם קרואים שרי צבאות מ"מ פרט בבניה לכבודו ואף קראו ראש: (ו) גבור השלשים. היה הגבור שבשרים וממונה עליהם: ומחלוקתו. המסייע לו: (ז) אחריו. כי עשהאל הומת מיד בתחלת מלכותו והועמד בנו אחריו:

מצודת דוד

(א) למספרם. לכל מספר אנשיהם היו ממונים עליהם ראשי האבות וכו' ומתחלת ימי מלכותו היו הממונים בהם ועל שחשב כאן מינוי המשמרות סמך להם להזכיר את כל הממונים: ושוטריהם. ומהם היו שוטריהם של השרים

משניות מסכת יומא

ד הביאו לו את השעיר, שחטו וקבל במזרק את דמו. נכנס למקום שנוכחם, ועמד במקום שעמד, והזה ממונו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתפנן להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמזליף. וכך היה מונה: אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, וכו'. יצא והניחו על פני השני שהיה בהיכל. רבי יהודה אומר: לא היה שם אלא פן אחד בלבד. נטל דם הפר והניח דם השעיר, והזה ממונו על הפרכת שפנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתפנן וכו'. וכך היה מונה, וכו'. נטל דם השעיר והניח דם הפר, והזה ממונו על הפרכת שפנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, וכו'. ערה דם הפר לתוך דם השעיר, ונתן את המלא בריקון.

ה "ויצא אל-המזבח אשר לפני-ה" (ויקרא טו, יח), זה מזבח הזהב. התחיל מחטא ויורד. מהיכן הוא מתחיל?

פירוש ברטנורא

ד נטל דם הפר והניח דם השעיר. מסקנא דמלתא דרבי יהודה היא, דאמר לא היה שם אלא כן אחד, וצריך ליטול דם הפר תחלה כדי להניח דם השעיר בכך שהיה עליו דם הפר. ואין הלכה כרבי יהודה: על הפרוכת. דכתיב (ויקרא ט"ו) וכן יעשה לאהל מועד: עירה דם הפר. דכתיב במתנות המזבח (שם) ולקח מדם הפר ומדם השעיר, מדם שניהם יחד: ונתן את המלא בריקון. וחזרו ומערה מורק מלא תוך הריקון כדי שיתערבו הדמים יפה יפה:

ה היה מחטא ויורד. האי תנא סבר שהיה הכהן הולך ברגליו לכל קרן וקרן, וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו. ולהכי נקט מחטא ויורד, כלומר שהיה נותן מתנה מלמעלה למטה, שאם יתן מלמטה למעלה בקרן שלפניו הרי זה ליתוך בית די שלו ומטנף את בגדיו. ור"א סבר שהכהן עומד בקרן אחת ומשם נותן המתנות על כל הקרנות, שהרי כל המזבח אינו אלא אמה על אמה מרובע, וכיון שאין שלשת הקרנות סמוכות לו יכול ליתן מלמטה

משניות מבוארות – קהתי

הניח תחילה את דם הפר ואחר כך נטל את דם השעיר. ויש מפרשים משנתנו אף לדעת חכמים, ופירוש המלה "והניח" – וכבר הניח (הרש"ם), כלומר שנטל דם השעיר לאחר שהניח כבר את דם הפר (וכן אפשר לפרש גם ברישא: נטל דם הפר והניח דם השעיר – נטל דם הפר לאחר שהניח דם השעיר על הכן השני); והזה ממונו – מדם השעיר, על הפרכת שפנגד הארון מבחוץ – כמו שהיה מדם הפר, אחת למעלה ושבע למטה, וכו' – שנאמר (ויקרא טו, טז): "וכן יעשה לאוהל מועד", ודרשו: כשם שמוזה לפני ולפנים כך מזה בהיכל, מה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר ואחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר כך מזה בהיכל (גמרא נו, ב), ערה דם הפר לתוך דם השעיר – שנאמר (שם טז, יח): "ולקח מדם הפר ומדם השעיר". היינו מדם שניהם יחדיו (גמרא טז, יח) ונתן את המלא בריקון – וחזרו ועירה את כל הדם המעורב מן המזרק (של דם השעיר) המלא לתוך המזרק (של דם הפר) הריקון, כדי שיתערבו הדמים יפה.

באור משנה ה

"ויצא אל-המזבח אשר לפני-ה" – לאחר שגמר הכהן הגדול את ההזאות מדם הפר ומדם השעיר בקודש הקדשים ובהיכל, נאמר בפרשת עבודת היום, שיערב את הדמים (כמו שלמדנו במשנה הקודמת) ויצא להזות מדם התערובת על קרנות המזבח אשר לפני ה'. זה מזבח הזהב – שבהיכל, שהוא נקרא "לפני ה'". ואילו המזבח שבעזרה אינו נקרא "לפני ה'". ומה שנאמר "ויצא" היינו שיצא ממקום שהיה שם על הפרוכת, שהוא מן המזבח ולפנים, ויעמוד מן המזבח ולחוץ. התחיל מחטא ויורד – מזה על קרנות המזבח ומטהרו כשהוא מקיף את המזבח והולך מקרן לקרן; ונקט התנא לשון "מחטא ויורד" לפי שהיה נותן את הדם על כל קרן מלמעלה למטה, מאחר שהיה מזה עליה כשהוא עומד לפניו, שאילו היה נותן מלמטה למעלה היה דם נזול על זרועו ומלכלך את בגדיו (רש"י; ברטנורא). "מחטא" היינו מטהר, כמו שכתוב (ויקרא ו, טז): "ויחטא את המזבח", וכן

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

הביאו לו את השעיר – לאחר שהניח הכהן הגדול את מזרק הדם על כן הזהב שבהיכל, יצא לעזרה, ושם הביאו לו את השעיר שעלה עליו הגורל "לשם", שחטו וקבל במזרק את דמו. נכנס למקום שנוכחם – לקודש הקדשים, ועמד במקום שעמד – בין הבדים, והזה ממונו – מדם השעיר, אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתפנן להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמזליף – כמו שבארנו במשנה הקודמת בדם הפר, וכך היה מונה: אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, וכו' – הכל כמעשהו בדם הפר, כמו שנאמר (ויקרא טו, טז): "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרכת וענשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת". יצא – מקודש הקדשים, והניח את דם המזרק עם דם השעיר, על פני השני שהיה בהיכל – שהיו שם שני כנים, על האחד הרי הניח מקודם את דם הפר, כמו ששינוי במשנה הקודמת, ועכשיו בא והניח על האחר את דם השעיר. רבי יהודה אומר: לא היה שם אלא פן אחד בלבד – שעליו הניח בתחילה את דם הפר, וכשיצא עם המזרק של דם השעיר, נטל דם הפר – מעל אותו כן, והניח דם השעיר – עליו (כך מבארים המפרשים על פי הגמרא, שהפסיקה "נטל דם הפר" וכו' היא סיוס דברי רבי יהודה). ברם, לדעת תנא קמא. הניח תחילה את דם השעיר על הכן השני, ואחר כך נטל דם הפר (מלאכת שלמה); והזה ממונו – מדם הפר, על הפרכת שפנגד הארון מבחוץ – היינו בהיכל, כנגד מקום הארון שבקודש הקדשים, אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתפנן להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמזליף. וכך היה מונה: אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, וכו'. נטל דם השעיר והניח דם הפר – היינו לדעת רבי יהודה שלא היה שם אלא כן אחד, נטל תחילה מעל הכן את דם השעיר ואחר כך הניח על אותו כן את דם הפר שהיה בידו. אבל לדעת חכמים שהיו שם שני כנים,

מִקְרָן מְזַרְחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית-מְעַרְבִית, מְעַרְבִית-דְּרוּמִית, דְּרוּמִית-מְזַרְחִית, מְקוֹם שֶׁהוּא מִתְחִיל בְּחַטָּאת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, מִשֶּׁם הָיָה גּוֹמֵר עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּמִקְוֵמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטָּא. וְעַל כֵּן הָיָה נוֹתֵן מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, חוּץ מִזוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו, שֶׁעָלֶיהָ הָיָה נוֹתֵן מִלְמַטָּה לְמַטָּה. וְהָיָה עַל מִתְרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ שְׁבַע פְּעָמִים, וְשִׁירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מְעַרְבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוּמִי. אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתְעַרְבִין בְּאַמָּה וְיוֹצֵאִין לְנַחַל קָדְרוֹן, וְנִמְפְרִין לְגַנְנֵין לְזַבְּל, וְמוֹעֲלִין בְּהֵן.

פירוש ברטנורא

למעלה ולא יסגף את בגדיו, חוץ מקרן זו שהוא עומד אצלה שאי אפשר לו לצדד ראשי אצבעותיו למטה אלא למעלה, שאם יצדד ראשי אצבעותיו למטה ויהיו מתנה מלמטה למעלה הרי הדם זב לתוך בית יד כתנות שלו. ואין הלכה כר"א:
ו על מִתְרוֹ. אחר שגמר כל המתנות של קרנות מזה עליו שבע פעמים כדרכיב (ויקרא ט"ז) וזהו עליו מן הדם. מִתְרוֹ, המקום המגולה שבו שחיתה האפר והגחלים אילך ואילך, ומזה על זהבו של מזבח: וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. שירי דם החטאות החיצונות היה שופך על יסוד דרומי: אֵלּוּ וְאֵלּוּ. דמים החיצונים והפנימים הנשפכים על מזבח העולה היו שותתים ונפלים מן היסוד לרצפה ומתערבין באמה סילון שבעורה היוצא לנחל קדרון; לַגְנָנִים. לבעלי גנות: וְמוֹעֲלִין בְּהֵן. אסור ליהנות מהם בלא דמים:

משניות מבוארות – קהתי

ב. מכאן נדחקים ליישב משנתנו אף לדעת התנא הסובר שהיו שם שתי פרוכות (עיין "תוספות יום טוב"). וכן כותב בעל "תוספות ישנים", שמשנתנו שנוייה אף לדעת הסובר שהיו שתי פרוכות ויצא להיכל דרך הפריפה הדרומית, שהואיל והיה צריך לצאת כולו מן המזבח הפנימי ולחוק, נמצא שהיה עומד במזרחו של המזבח, ופניו למערב, וכיון שהיה צריך להקיף דרך ימין, שכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, לפיכך הוא מתחיל בקרן צפונית מזרחית (עיין "תוספות רבי עקיבא איגר").

~ יום שני ~

באור משנה ו

הָיָה עַל טְהוֹר שֶׁל מִזְבֵּחַ – לאחר שגמר הכהן הגדול את כל המתנות על קרנות המזבח, היה מזה על המזבח עצמו, היינו שהיה חותה האפר והגחלים אילך ואילך ומזה על זהבו של המזבח, למעלה בגג; ובגמרא מבואר: טהרו – גלויו, המקום המגולה שבו; שְׁבַע פְּעָמִים – כמו שנאמר (ויקרא טז, יט): "וזהו עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו..." וְשִׁירֵי הַדָּם – מה שנשתייר מן הדם, אחר כל המתנות, הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מְעַרְבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן – שנאמר (ויקרא ד, ז): "ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אוהל מועד", ואוהל מועד למערב של מזבח החיצון היה. וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן – ושיירי הדם שהיו מוים על המזבח החיצון, הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוּמִי – של המזבח; שכן בקרן דרומית מערבית היו על גבי היסוד שני נקבים דקים, אחד פונה למערב ואחד פונה לדרום, ושם היו שופכים את שיירי הדם, וזהו ששינו כאן, ששיירי הדם של החטאות הפנימיות (היינו הפר והשעיר של יום הכיפורים שדמם נורק בפנים) היו שופכים על יסוד מערבי, היינו בנקב המערבי. אבל שיירי הדם של החטאות החיצוניות (שדמן נורק על המזבח החיצון), והוא הדין של שאר הקרבנות, היו שופכים בנקב הדרומי; והטעם הוא, שלמדים ירידתו של הכהן מן הכבש בחטאות החיצוניות ושיירי הדם בידו, מיציאתו של הכהן הגדול מן ההיכל ושיירי הדם של החטאות הפנימיות בידו – מה ביציאתו מן ההיכל היה נותן שיירי הדם בסמוך לו, שהוא היסוד המערבי, כמו שהבאנו לעיל את הכתוב (ויקרא ד, ז), אף בירידתו מן הכבש נותן השיירים בסמוך לו, דהיינו ביסוד הדרומי הסמוך לכבש (גמרא זבחים נג, א). אֵלּוּ וְאֵלּוּ – שיירי הדם של יסוד מערבי ושל יסוד דרומי, מִתְעַרְבִין בְּאַמָּה – באמת המים (בתעלה) שבעורה, וְיוֹצֵאִין לְנַחַל קָדְרוֹן, וְנִמְפְרִין לְגַנְנֵין לְזַבְּל, וְמוֹעֲלִין בְּהֵן – יש בהם דין מעילה, ואסור ליהנות מהם בלי תשלום. ברם אין מועלים בהם אלא מדרבנן, שכן מן התורה אין מעילה בהם (עיין "תוספות יום טוב").

נאמר בעניינינו (ויקרא טז, יט): "וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל". מִהִיכָן הוּא מִתְחִיל – מאיזו קרן הוא מתחיל? מִקְרָן מְזַרְחִית-צְפוֹנִית – רש"י מפרש, שמשנתנו כדעת רבי יוסי היא, הסובר (לעיל משנה א), שלא היתה בין ההיכל ובין קודש הקדשים אלא פרוכת אחת, ופרופה היתה מצפון, לימין הנכנס, וכשגמר הכהן הגדול מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחילה בקרן צפונית מערבית של המזבח, ולא יכול היה להתחיל שם, משום שנאמר: "ויצא אל המזבח", עד שיצא מן המזבח כולו לחוץ, ולפיכך הוא הולך לקרן מזרחית צפונית ומתחיל להוות שם, וחזור לקרן צְפוֹנִית-מְעַרְבִית – דרך ימין, ומזה עליה; אחריה הוא בא לקרן מְעַרְבִית-דְּרוּמִית – ומזה עליה; ומסיים בקרן דְּרוּמִית-מְזַרְחִית (עיין "תוספות יום טוב"). מְקוֹם שֶׁהוּא מִתְחִיל בְּחַטָּאת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן – שבעורה, היינו בקרן דרומית מזרחית, כמו ששנו (ובמהם ה, ג): "חטאות הציבור והיחיד... שחיתתן בצפון... ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות, כיצד? עלה בכבש ופנה לסוכב ובא לו לקרן דרומית מזרחית וכו', מִשֶּׁם ויש גורסים: שם. היינו בקרן זו, הָיָה גּוֹמֵר – הכהן הגדול את ארבע המתנות של דם החטאות הפנימיות, עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי – על קרנות המזבח שבהיכל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּמִקְוֵמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטָּא – שלא היה הכהן הגדול הולך לקרן, אלא היה עומד בקרן מזרחית צפונית, ומשם היה מזה על כל הקרנות לפי הסדר האמור לעיל, שהרי כל מזבח הזהב לא היה אלא אמה על אמה, וְעַל כֵּן הָיָה נוֹתֵן – את הדם, מִלְמַטָּה לְמַעְלָה – שהיה מצדד ידו ומזה באצבעו על הקרן מלמטה למעלה, חוּץ מִזוֹ – מקרן מזרחית צפונית, שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו – שאצלה היה עומד, שֶׁעָלֶיהָ הָיָה נוֹתֵן מִלְמַטָּה לְמַטָּה – מהטעם שבאורו בדברי תנא קמא, שאילו היה נותן את הדם על קרן זו, שהוא עומד לפניו, מלמטה למעלה, היה הדם נוזל על זרועו ומלכלך את בגדיו. אבל בשאר שלש הקרנות הואיל ואינן סמוכות לו, אינו חושש לכך, ויכול להוות עליהן מלמטה למעלה.

בענין סדר ההזאה על קרנות המזבח הבאנו פירושו של רש"י, שמשנתנו שנוייה כדעת רבי יוסי, וכן מפרש גם הרב מברטנורא. אבל לדעת תנא קמא של רבי יוסי ששתי פרוכות היו שם והכהן הגדול יצא להיכל דרך הפריפה הדרומית, הרי פוגע תחילה בקרן מערבית דרומית, ומתוך שהוא צריך לעמוד חוץ למזבח הולך לו לקרן דרומית מזרחית ומתחיל שם, וחזור משם למערבית דרומית, משום שפגע בה תחילה, ומשם לצפונית מערבית ומסיים בצפונית מזרחית (גמרא). אבל יש מתחבטים בענין זה, שכן הרמב"ם כותב שהיו שתי פרוכות, שלא כדעת רבי יוסי (הל' כלי המקדש ז, טז), ואילו בענין המתנות על קרנות המזבח הוא פוסק כמשנתנו, שמתחיל מקרן מזרחית צפונית (הל' מעשה הקרבנות ה, יד; הל' עבודת יום הכיפורים ד,

ז פל מעשה יום הכפורים האמור על הפר, אם הקדים מעשה לחברו – לא עשה פלוס. הקדים דם השעיר לדם הפר – יחזור ויזהר מדם השעיר לאחר דם הפר. ואם עד שלא גמר את המתנות שבפנים, נשפך הדם – יביא דם אחר ויחזור ויזהר בתחלה בפנים. וכן בהיכל, וכן במזבח הזהב, שכלן כפרה בפני עצמן. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: ממקום שפסק משם הוא מתחיל.

פ ר ק ש ש י

א שני שעירי יום הכפורים, מצותן שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה ובדמים ובלקיחתן כאחד. ואף על פי שאינן שוין – בשרין. לקח אחד היום ואחד למחר – בשרין. מת אחד מהן, אם עד שלא הגריל מת – יקח זוג לשני; ואם משהגריל מת – יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחלה, ויאמר, אם של שם מת: זה שעלה עליו

פירוש ברטנורא

ז כל מעשה יוח"כ. כל עבודות שעובר בבגדי לבן בפנים ובהיכל: האמור על הפר. במשנתנו: וכן בהיכל. נתן מקצת מתנות בפרוכת ונשפך הדם, יביא פר אחר ויתחיל מתנות הפרוכת, וא"צ לחזור ולהתחיל בפנים: שכולן כפרה בפני עצמן. לפיכך כפרה שנגמרה נמרה: ממקום שפסק. ואפילו לא נמרה אותה כפרה א"צ לחזור וליתן מזה שנתן. ואין הלכה כר"א ור"ש:

ו א שני שעירי. במראה. שניהם לבנים או שניהם שחורים: ובקומה ובדמים. דתלתא קראי כתיבי. (ויקרא י"ז) ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירים. ולקח את שני השעירים. ונתן אחרן על שני השעירים. וכיון דשעירים תרי משמע מה ת"ל שני שני שני תלתא זמינן, אלא שיהיו שוים כמראה ובקומה ובדמים: ויאמר אם של שם מת כו'. הכי מפרשה, אם של שם מת יאמר זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו. ואם של עזאזל מת יאמר זה [שעלה]

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ז

בפנים או בהיכל, אין צורך לחזור ולעשותה, אבל אם נשפך הדם קודם שנגמרה הכפרה, צריך לחזור ולעשותה מבתחילה. בגמרא אמרו, שאם נשפך הדם לאחר שהשלים כל המתנות, קודם שפרכת השיריים, אין צורך להביא דם אחר, ששפרכת השיריים על המזבח החיצון אינה מעכבת. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: ממקום שפסק משם הוא מתחיל – אפילו נשפך הדם קודם שגמר את המתנות בפנים או בהיכל או במזבח הזהב, אינו צריך לחזור ולהוות מה שכבר היה, לפי שכל הזאה מצוה בפני עצמה היא, אלא מביא דם אחר וממשיך את המתנות ממקום שפסק. ואין הלכה כרבי אלעזר ורבי שמעון.

פל מעשה יום הכפורים – כל העבודות של יום הכיפורים שעובד הכהן הגדול בבגדי לבן בקודש הקדשים ובהיכל (גמרא; ומב"ט ה"י עבודות יום הכיפורים ה, א); ויש סוברים (בגמרא); כל העבודות הנעשות בבגדי לבן, בין מבפנים ובין מבחוץ, האמור על הפר – במסכתנו, אם הקדים מעשה לחברו – ששינה את הסדר, לא עשה פלוס – וצריך הוא לחזור ולעשות על פי הסדר. בגמרא למדים זה מן הכתוב (ויקרא טז, לד): "והייתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה – שכל שנאמר בו "חוקה" אינו אלא לעכב, ואף כאן בא הכתוב ללמד שאסור לשנות מן הסדר. יש מפרשים: כל מעשה יום הכיפורים האמור – במסכתנו, על הסדר – צריך שיעשה על הסדר, ואם שינה את הסדר והקדים מעשה לחברו לא עשה כלום (המאירי). הקדים דם השעיר לדם הפר – שכן סדר ההזאות הוא, כפי ששינונו לעיל: תחילה מדם הפר ואחר כך מדם השעיר, ואם שינה את הסדר והיזהר תחילה מדם השעיר ואחר כך מדם הפר, יחזור ויזהר מדם השעיר לאחר דם הפר – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בהזאות שבהיכל "על הפרוכת שכנגד הארון שבחוץ", אבל אם שינה בהזאות שבפנים, צריך לשחוט שעיר אחר ולהוות מדמו לאחר דם הפר, שכן שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר, הריהו פסול. ואם עד שלא גמר את המתנות שבפנים – קודם שגמר את מתן הדמים שבקודש הקדשים (כמפורש לעיל במשניות ג-ד), נשפך הדם – של הפר או של השעיר, ואינו יכול להשלים את ההזאות יביא דם אחר ויחזור ויזהר בתחלה בפנים – ישחט בהמה אחרת ויביא דמה, ויחזור להוות כל המתנות מתחילה. במפרשים מבואר (לפי הגמרא), שאם דם הפר נשפך קודם שגמר את המתנות, והוא מביא פר אחר, צריך גם לחזור ולחפון קטורת פעם שנייה ולהקטיה קודם הזאת הדם, שקטורת שחפנה קודם שחיתת הפר פסולה, וכן בהיכל – אם נשפך הדם קודם שגמר את המתנות על הפרוכת שבהיכל, יביא דם אחר ויחזור להוות מתחילה את ההזאות שבהיכל; ואין צורך לחזור ולהוות גם בקודש הקדשים, שההזאה שבפנים היא הזאה בפני עצמה ושל היכל היא הזאה בפני עצמה (המאירי). וכן במזבח הזהב – אם התחיל להוות על המזבח ונשפך הדם קודם שגמר מתנותיו, יביא דם אחר ויתחיל להוות מתחילה את מתנות המזבח, שכלן כפרה בפני עצמן – לפיכך אם נשפך הדם לאחר שנגמרה כפרה אחת,

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

שני שעירי יום הכפורים – שאחד מהם לה' ואחד לעזאזל, כמו ששינונו לעיל (ג, ט; ד, א), מצותן – לכתחילה, שיהיו שניהן שוין שוין במראה – בגובה שלהם, ובדמים – במחיר, שיהיו שניהם שוים, ובלקיחתן כאחד – שמצוה לקנותם בבת אחת. בגמרא מבואר הטעם, לפי שנאמר בהם שלש פעמים "שני שעירים". א. ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עושים" (ויקרא טז, ה); ב. "ולקח את שני השעירים" (שם שם, ז); ג. "ונתן אהרן על שני השעירים גורלות" (שם שם, ח); וכיון שבכל הפסוקים הללו יכול היה לומר "שעירים" בלבד, שמיעוט "שעירים" שניים (והרי נאמר בהם: "אחד לה' ואחד לעזאזל"), ונמצא שתיבת "שני" מיותרת ככולם, ולפיכך דורשים מהם, שמצוותם יהיו שוים: א. במראה, ב. בקומה, ג. בדמים ובלקיחתם כאחד (שני הדברים האחרונים שקולים הם, ששניהם דברים שחוזן לגופם מ' יחסופות יום טוב'). ואף על פי שאינן שוין – שאין השעירים שוים, בשרין – בדיעבד, שנאמר (שם שם, ט-י): "והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה'... והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי...", והרי התיבות "השעיר... והשעיר" מיותרות הן, אלא שבאות הן לרבות, שבדיעבד, יכולים להיות שעירים איזה שהם, אפילו אינם שוים (גמרא; דבנו חננאל). וכן אם לקח אחד היום ואחד למחר – לאחר זמן, בשרין – בדיעבד; שכן מה שדרשו, שיהיו שוים ונלקחים כאחד אינו אלא למצוה לכתחילה, אבל לא לעכב. מת אחד מהן – מן השעירים, אם

הגורל "לשם" יתקיים תחתיו; ואם של עזאזל מת: זה שעלה עליו הגורל "לעזאזל" יתקיים תחתיו. והשני ירעה עד שישתאב וימכר, ויפלו דמיו לנדבה, שאין חטאת צבור מתה. רבי יהודה אומר: תמות. ועוד אומר רבי יהודה: נשפך הדם – ימות המשתלח; מת המשתלח – ישפך הדם.

ב בא לו אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר: אָנָּא הַשָּׁמַיִם, עוּוּ, פְּשְׁעוּ, חַטָּאוּ לְפָנַי עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא בָּשָׂם, כִּפֹּר נָא לְעֹנֹת וּלְפִשְׁעֵים וּלְחַטָּאִים, שְׁעוּ וּשְׁפִשְׁעוּ וּשְׁחַטְאוּ לְפָנַי עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּפְתּוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ, לֵאמֹר (ויקרא טו, ל): "כִּי־בָיִום הִזָּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהַר אֶתְכֶם, מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לְפָנַי ה' תִּטְהַרוּ". והכהנים והעם העומדים בעזרה, בשהיו שומעים שם המפרש שהוא יוצא מפי

פירוש ברטנורא

עליו וכו': והשני. אם של עזאזל מת ועכשיו יש כאן שנים לשם, אחד שנשאר מווג ראשון ואחד מווג שני, ובאחד מהן יתכפר, והשני ירעה. וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל, האחד ישלח והשני ירעה. ושני שבוג שני הוא שירעה עד שיפול בו מום, ושני שבוג ראשון הוא שיקרב אם הוא של שם, או ישלח אם הוא של עזאזל, שאין בעלי חיים נדחים, ואם אירעה להן שעת פסול עדיין יכולין להתקן כשיודווג לו אחר: שאין חטאת צבור מתה. דכי גמירי חטאות מתות, ביחד גמירי. ושעיר יום הכפורים חטאת ציבור הן דכתיב (ויקרא ט"ו) ומאת עדת בני ישראל יקח. וחטאת מתה הוא שמכניסין אותה לבית אחר ומניחין אותה שם עד שתמות: ועוד אמר ר"י נשפך הדם. של שעיר של השם, ימות המשתלח, דהא לא אתעבדא מצוה דדם, ובכל העבודות הנעשות בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ חוקה כתיב בהו לעכב, וצריך להביא דם אחר ואי אפשר אלא בהגדלה, וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחין ימות המשתלח הראשון: מת המשתלח. אע"ג דשלוח לא מעכב לדברי הכל, דכי כתיב חוקה לעכב אדכרים שהכונן עושה בבגדי לבן לא על דברים הנעשים ביד איש עתה, מכל מקום ילפינן מקרא דכתיב (שם) ועמד חי לפני ה' לכפר עליו, עד אימותי וקוק המשתלח לעמוד חי, עד שעת מתן דמו של הציור, הא אם מת קודם לכן אין כפרת הדם כלום, לכך צריך תשלומים. ובלא הגדלה א"א וקוק לשנים וראשון ידחה והכל מודים בשחוטים שנדרים: ב בא לו אצל שעיר. לאחר שגמר מתן דמים של פר ושעיר בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח במקום שהעמידו שם כנגד בית שלוח:

משניות מבוארות – קהתי

הַמְשַׁתְּלַחַת – קודם שנגמרו ההזאות מדמו של השעיר השחוט, לְשַׁפֵּךְ הַדָּם – ויביא זוג אחר ויגדיל עליהם בתחילה, ויעשה בהם מצוותם, שנאמר (ויקרא טז, ט): "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו", ודרשו: עד מתי הוא זקוק להיות חי? עד שעת מתן דמים של חברו, אבל אם מת קודם לכן, אין כפרת הדם כלום; הלכך יישפך הדם ויביא זוג אחר. ואמנם דין זה הוא לדברי הכל, שהכל מודים בשחוטים שנידחים. אבל בבגדי חיים אין הלכה כדברי רבי יהודה אלא כנא קמא. שאין בעלי חיים נידחים.

באור משנה ב

בא לו אצל שעיר המשתלח – לאחר שגמר את מתנות הדם של הפר והשעיר, בא הכהן הגדול למקום השעיר המשתלח, היינו כנגד שער המזרח, שבו יוציאווה לשלחו למדבר (כמו ששינונו לעיל ד, ב), וסומך שתי ידיו עליו – בין קרניו, ומתודה – על כל ישראל, כמו שנאמר (ויקרא טז, כ-כא): "וכלה מכפר את הקודש ואת אוהל מועד ואת המזבח, והקריב את השעיר החי. וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר והתוודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם". וכך היה אומר: אָנָּא הַשָּׁמַיִם, עוּוּ, פְּשְׁעוּ, חַטָּאוּ לְפָנַי עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא בָּשָׂם – בראשונה, בוודאי, היה אומר "אנא השם", כלומר שהיה הוגה את השם המפורש באותיותיו, ובשנייה, בבקשת כפרה, היה אומר "אנא בשם", כלומר שהיה קורא בשם המפורש בתוספות ב"ת (ועיין "תוספות יום טוב", שמביא דעות, שאף בשני הוידויים הקודמים היה אומר בשנייה "אנא בשם"), כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעונו ושפשונו ושחטאו לפניך עמך בית ישראל – וכבר בארנו בשני הוידויים הקודמים, שהסדר "עונו פשעונו חטאו" הוא לדעת רבי מאיר, אבל אין הלכה כמותו אלא כחכמים הסוברים שסדר הוידוי הוא: "חטאו עונו פשעונו" (וכן הנוסח בסדר העבודה שאנו אומרים ביום הכיפורים), כפתוב בתורת משה עבדך, לאמר: "כִּי־בָיִום הִזָּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהַר אֶתְכֶם, מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לְפָנַי ה' תִּטְהַרוּ" – אף כאן הזכיר את השם המפורש ככתוב. נמצא הכהן הגדול מזכיר את השם המפורש ביום הכיפורים עשר פעמים (תוספתא יומא ב, ב; רמב"ם): שלש פעמים בכל וידוי, הרי תשע פעמים, ועוד פעם אחת

עד שלא הגדיל מת – אם מת השעיר לפני ההגדלה, קעח זוג לשני – שעיר אחר לוויגו לשני, שהרי אין לקחתם כאחד מעכבת, כמו שבארנו לעיל. ואם משתלח מת – ואם מת אחד מהשעירים לאחר ההגדלה, נביא זוג אחר – שני שעירים אחרים, ויגדיל עליהם בתחלה – ויפיל עליהם הגורלות מחדש, ויאמר, אָם שָׁל שָׁם מֵת – כלומר, אם השעיר שמת היה של שם יאמר בלשון זו: זֶה שְׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל "לשם" – בהגדלה החדשה, יתקיים תחתיו – תחת השעיר שמת, ואם של עזאזל מת – אם השעיר שמת היה של עזאזל, יאמר עכשיו בלשון זו: זֶה שְׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל "לעזאזל" – בהגדלה החדשה, יתקיים תחתיו – תחת השעיר שמת, והשני – שבוג החדש שאינו קרב ולא משתלח, הואיל והשעיר שנשאר חי מן הזוג הראשון קרב (אם הוא של שם) או משתלח (אם הוא של עזאזל), לפי שאין בעלי חיים נידחים, ירעה עד שישתאב וימכר, שיפול בו מום, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה – לשופר שבמקדש שמעותיו מיועדות לעולות נדבה בזמן שהמזבח בטל (עיין שקלים ו, ה-ו); ואין דינו של השעיר כדין חטאת שנתכפרו בעליה באחרת (מי שהפריש חטאתו ואבדה, והקריב אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאה הראשונה). שדינה במיתה, היינו שסוגרים אותה ברפת ומנועים ממנה מזון עד שהיא מתה ברעב, שאין חטאת צבור מתה – שדין "חטאת המתה" אינו אלא בחטאת של יחיד, אבל שעירי יום הכיפורים חטאות ציבור הן, שנאמר בהן (ויקרא טז, ה): "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת". ואין חטאת ציבור מתה, אלא רועה עד שתסתאב. רבי יהודה אומר: תמות – אף חטאת הציבור שנתכפר הציבור באחרת, דינה שתמות כמו חטאת יחיד שנתכפרו בעליה, כלומר שלדעת רבי יהודה מתכפרים הציבור בזוג האחר שמביא, והשעיר החי שנשאר מהזוג הראשון דינו כדין "חטאת המתה", כמו שהמשנה מוסיפה ללמד. ועוד אומר רבי יהודה: נשפך הדם – של השעיר שנשחט, קודם שגמר הכהן הגדול את כל ההזאות, והוא הדין אם מת השעיר קודם שנשחט, ימות המשתלח – שלדעת רבי יהודה בעלי חיים נידחים, וכיון שצריך לשחוט שעיר אחר כדי להביא דמו ולהזות ממנו את המתנות, כמו ששינונו במשנה הקודמת, והרי אי אפשר בלא הגדלה, לפיכך יביא זוג אחר ויגדיל עליהם בתחילה; והמשתלח הראשון ימות. מת

כהן גדול, היו פורעים ומשתתחיים ונפלים על פניהם, ואומרים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ג מסרו למי שהיה מוליכו. הכל פשרין להוליכו, אלא שעשו הפהנים גדולים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו. אמר רבי יוסי: מעשה והוליכו ערסלא, וישראל היה. ד וכבש עשו לו מפני הפהלים שהיו מתלשים בשער, ואומרים לו: טל וצא, טל וצא! מיקורי וירושלים היו מלוין אותו עד סכה הראשונה. עשר סכות מירושלים ועד צוק, תשעים רים, שבעה ומחצה לכל מיל. ה על כל סכה וסכה אומרים לו: הרי מזון והרי מים; ומלוין אותו מסכה לסכה, חוץ מאחרונה שבהן, שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו.

פירוש ברטנורא

ג אלא שעשו הפהנים קבע. להיות משלחין אותו ולא היו ב"ד של כהנים מניחין את ישראל להוליכו: ערסלא. שם האיש: ד וכבש. כמין מעלה עשו, שהוא גבוה ויוצא דרך הכבש חוץ לעורה וחוץ לעור, כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשלח. לפי שהיו רגלין לתלשו בשער ויזמרים לו טול מהר וצא ואל תשהא עונותינו אצלנו עור: מיקורי ירושלים. מחשובי ירושלים: עד סוכה ראשונה. סוכות עשו לו בדרך והולכין בני אדם לגור שם לפני יה"כ שמלוין אותו מסוכה לסוכה: תשעים רים. היו מירושלים ועד הצוק. כל הר גבוה וקוף קרוי צוק: שבעה ומחצה. ריסיין לכל מיל. אני שמעתי דרום גרסיין בוי"ו. והם מאתים וס"ו פסיעות כחשבון רום. נמצאו ר' ריסיין ומחצה אלפים פסיעות פחות ה', קרוב למדת תחום שבת, וצ' רים הם י"ב מיל: ה הרי מזון והרי מים. לא היו אומרים לו כך אלא כדי שייטב לבו, שמי שיש לו פת בסלו אינו רעב כמו שאין לו פת בסלו, אבל מעולם לא הוצרך אדם לכך: ומלוין אותו מסוכה לסוכה. שמירושלים ועד סוכה ראשונה מיל, ועשר סוכות ובין כל סוכה וסוכה מיל, הרי מירושלים עד סוכה אחרונה עשר מילין. נשאר מסוכה אחרונה לצוק ב' מילין, מלוין אותו מיל כמדת תחום שבת ועומדים מרחוק ורואין את מעשיו:

משניות מבוארות – קהתי

את השעיר) על שם בבליים (שהשם "בבליים" נעשה בפי בני ישראל כינוי לכל קלי הראש ועושי דבר שאין רוח הבריות נוחה הימנו). מיקורי ירושלים – מחשובי העיר, היו מלוין אותו – את המוליך את השעיר, עד סכה הראשונה – שעשו סוכות בדרך והושיכו בהן בני אדם מערב יום הכיפורים, שיהיו מלווים אותו. עשר סכות מירושלים ועד צוק – החר הזקוף שממנו היה דוחף את השעיר, תשעים רים – היה המרחק מירושלים עד הצוק, שבעה ומחצה לכל מיל – כל מיל הוא שבעה ומחצה ריסיים, נמצא שתשעים רים הם שנים עשר מיל. בין סוכה לסוכה היה מיל, שהוא אלפיים אמה, כתחום שבת שמותר ללכת בו ביום הכיפורים, וכן מירושלים עד הסוכה הראשונה מיל. ומן הסוכה האחרונה עד הצוק היו שני מילין. זהו ששנינו במשנתנו שיקורי ירושלים היו מלווים אותו עד הסוכה הראשונה, ואחר כך אנשי כל סוכה היו מלווים אותו עד לסוכה הקרובה (כדלהלן במשנה הבאה).

כשנותן את הגורלות על השעירים ואומר "לה' חטאת" (כמו שבארנו לעיל ד, א). והפהנים והעם העומדים בעזרה, פשהיו שומעים שם המפרש שהוא יוצא מפי פהן גדול, היו פורעים ומשתתחיים ונפלים על פניהם, ואומרים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד – מכאן למדים שאף בשני הוידויים הקודמים (לעיל ג, ח; ד, ב), ששנינו בהם: והן עונין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", לעולם ועד", הכוונה היא לכהנים ולעם, שכשהיו שומעים את השם המפורש, היו כורעים (על ברכיהם) ומשתחוים (בפשוט ידים ורגלים) ונפלים על פניהם ואומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", כמו שבארנו שם. וכן כותב הרמב"ם (הל' עבודת יום הכיפורים ג, ז): וכך גם נוסח הפיוט של סדר העבודה, אלא שהתנא דחה את פירוט הדברים עד לוודויו זה, לפי שהוא סוף ההזכרות שבעבודת היום ("תוספות יום טוב").

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

מסרו – לאחר שהתוודה עליו, מסר הכהן הגדול את השעיר, למי שהיה מוליכו – למדבר, שהיה מזומן לכך מאתמול. הכל פשרין להוליכו – ואפילו ישראלים, שנאמר בו (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי המדברה", ודרשו: "איש" – להכשיר את הזר, אלא שעשו הפהנים גדולים קבע – מנהג קבוע, ולא היו מניחין את ישראל להוליכו – אלא דווקא כהן, אמר רבי יוסי: מעשה והוליכו ערסלא – שם איש, וישראל היה.

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת בענין שילוח השעיר. וכבש – כמין גשר משופע מן העזרה לחוץ לעיר, עשו לו – למוליך את השעיר, מערב יום הכיפורים, מפני הבבליים שהיו מתלשים בשער – של המוליך את השעיר, ואומרים לו: טל וצא, טל וצא! – טול מהר את השעיר וצא, ואל תשהא את עונותינו אצלנו; וכדי שלא יוכלו לנגוע בו היו עושים לו את הכבש הזה. בגמרא אמרו, שהמתלשים בשער לא היו בבליים אלא אלכסנדרים, ומתוך ששונאים היו את הבבליים, היו קורין אותם (את המתלשים בשער) של המוליך

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

על כל סכה וסכה אומרים לו – היו יושבי הסוכה אומרים למוליך את השעיר: הרי מזון והרי מים – וכתב הרמב"ם: "שאם כשל כוחו וצריך לכול, אוכל"; ובבבליים בגמרא מובא: "מעולם לא הוצרך אדם לכך, אלא שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו". ומלוין אותו מסכה לסכה – שהמרחק ביניהן היה רק מיל, היינו אלפיים אמה, כתחום שבת שמותר ללכת בו ביום הכיפורים, כמו שבארנו במשנה הקודמת, חוץ מאחרונה שבהן – מהיושב בסוכה האחרונה, שאינו מגיע עמו לצוק – לפי שמן הסוכה האחרונה עד לצוק היו שני מילין, אלא עומד מרחוק – מלוח אותו מיל אחד, ועומד בסוף התחום, ורואה את מעשיו – מרחוק. בעל "תוספות יום טוב" מבאר הטעם שלא היו עושים אחת עשרה סוכות, שאם כן לא היתה נקראת "ארץ גזירה", מאחר שרשאים לילך מן הסוכה עד לשם בו ביום.

באור משנה ו

מה היה עושה – המוליך את השעיר, כשהגיע לצוק? חלק לשון

ו מה היה עושה? חולק לשון של זהורית, חציו קשר בסלע וחציו קשר בין שתי קרניו, ודחפו לאחוריו; והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר, עד שנעשה אברים אברים. בא וישב לו תחת ספה אחרונה עד שתחשך. ומאימתי מטמא בגדים? משיצא חוץ לחומת ירושלים. רבי שמעון אומר: משעת דחיתו לצוק. ז בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין. קרעו והוציאו את אמוריהן, נתנו פגמים והקטירן על גבי המזבח. קלען במקלעות והוציאו לבית השרפה. ומאימתי מטמאין בגדים? משיצאו חוץ לחומת העזרה. רבי שמעון אומר: משיצאת האור ברבן.

פירוש ברטנורא

ו חציו קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו. לא היה קושר כל הלשון של זהורית שמא תלבין מיד קודם דחיפת השעיר, ומשמחת לבן הלשון של זהורית שמראה שכבר נתכפרו העונות ישכח מצות הדחיפה וידמה שכבר נשלמה המצוה מאחר שהלבין הלשון. ולא היה קושר כולה בין קרניו, שמא בשעת דחיפה יכוף השעיר ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון כשתלבין ויהיו כל ישראל עצבין. לפיכך קשר חציה בסלע והיא לא תלבין לחצאין עד שתגמר מלאכת כולה. וכשקושר באחרונה חציה בין קרניו א"ע שתלבין מיד לא יצא מלדחפו הואיל והוא עסוק בה: בא וישב לו. חזור עד סוכה אחרונה. וא"ע שהיוצא חוץ לתחום אפילו ברשות חכמים אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא לשם ברשות, לזה התירו לפי שירא לעמוד מבדבר משתחשך: מטמא בגדים. וכתוב (ויקרא י"ז) והמשלח את השעיר לעזאול יכבס בגדיו: רבי שמעון אומר כו'. ואין הלכה כר"ש: ז בא לו. אחר שמסר כהן גדול השעיר המשתלח למשלה, בא לו אצל פר ושעיר העומדים לשרף, וקרעו והוציאו אמוריהן: ונתנם במגים. בקערה של כלי שרת: והקטירם. אי אפשר לומר שהיה מקטירן עכשיו, דהא בבגדי לבן הוא לבוש ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדי לבן. אלא הכי קאמר, נתנם במגים

משניות מבוארות – קהתי

להשריף, היינו הפר והשעיר שכבר היה דמם בקודש, כפי ששינוי לעיל (ה, ג-ו), וגופם היה תלוי בעמודים שבבית המטבחים. קרען והוציאו את אמוריהן – החלבים הקריבים על המזבח, ונתנו פגמים – נתן את האימורים בקערה, שהיא מכלי השרת, והקטירן על גבי המזבח – שבעזרה; בגמרא מבואר, שאין לפרש שהקטירן עכשיו, שהרי עדיין לבוש הוא בגדי לבן, ולא הקטירן אלא לאחר שלבש בגדי הזהב ועשה את אילו ואת איל העם, כמו שכתוב (ויקרא טו, כג-כד): "ובא אהרן אל אוהל מועד ופשט את בגדי הבר... ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו, ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם... ואת חלב החטאת יקטיר המזבח". אלא יש להגיה במשנה: להקטירן (במקום והקטירן). כלומר שנתנו בניגוס כדי להקטירן אחר כך על גבי המזבח החיצון, כשיגיע זמן הקטרתן. קלען במקלעות – ויש גורסים: במקלות, כלומר שלאחר שנתן אימוריהם במגים, קלע אותם במוטות כמין קליעה, שארבעה אנשים היו נושאים שני מוטות, שניים לפנים ושניים מאחור, והפר והשעיר נתונים עליהם קלועים ומשולבים זה על זה, ושלמים היו עם עורותם ובשרם ופרשם, אלא שנקרע כריסם להוציא אימוריהם (רש"י). ויש מפרשים, שהיה מחתך אותם לחתיכות גדולות מעורות וזו בזו כמין קליעה, אלא שלא פשט את עורם ולא פרקם, והניחן על שני מוטות הנשואים על ידי ארבעה אנשים (רמב"ם; המאירי), והוציאו לבית השרפה – כלומר: ומסרם להוציאם למקום שריפתם, היינו לבית הדרשן שמחוץ לירושלים, כמו שכתוב (ויקרא טו, כז): "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקודש יוציא אל מחוץ למחנה, ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם". ומאימתי מטמאין בגדים – שכן נאמר (שם טו, כח): "והשורף אותם יכבס בגדיו", ושואלת משנתנו: מאימתי העוסקים בהוצאתם לבית הדרשן מטמאים בגדים? משיצאו חוץ לחומת העזרה – שנאמר (שם): "יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו... ושנו בכרייתא בגמרא (יומא טו, א): "הלאן (בשאר הנשרפים) אתה נותן להם שלש מחנות (שצריך לשרפם חוץ לשלש מחנות, היינו עזרה והר הבית וירושלים), וכאן אתה נותן להם מחנה אחת (והלא למדים פר ושעיר של יום הכיפורים משאר הנשרפים, שאף אלו נשרפים חוץ לשלש מחנות)? אם כן למה נאמר: "אל מחוץ למחנה" (ומשמע חוץ למחנה אחת)? לומר לך: כיון שיצא חוץ למחנה אחת (היינו חוץ לעזרה) המתעסקים בהם מטמאים בגדים (כלומר שמה שכתוב "יוציא אל מחוץ למחנה" לא לענין שריפה נאמר אלא לענין טומאת בגדים). רבי שמעון אומר: משיצאת האור ברבן –

של זהורית – שקשר הכהן הגדול בין קרניו (כדלעיל ד, ב), לשני חלקים, חציו קשר בסלע וחציו קשר בין שתי קרניו, ודחפו לאחוריו – בשתי ידיו; בגמרא מבואר, שהואיל והלשון של זהורית היה מלבין לסימן שנתכפרו עוונותיהם של ישראל, לפיכך היה קושר חציו בסלע, כדי שיהא לנגד עיניו ויוכל לראותו כשהוא מלבין, שכן אם היה משאירו כולו בין קרניו, אפשר שיכוף השעיר ראשו תחת גופו ולא יראה אם הלבין, ונמצא לבו נוקפו. ומפני מה לא קשר כל הלשון בסלע? שמא ילבין מיד, קודם שידחוף את השעיר, ומתוך שמחתו על שנתכפרו העונות ישכח מלדחפו, או ידמה שכבר נשלמה המצוה, ואין צורך לדחפו, מאחר שכבר הלבין הלשון; הלכך היה חולק את הלשון לשניים, חציו קשר תחילה בסלע מהטעם שהבאנו לעיל, כדי שיהיה לנגד עיניו, ולא היה חשש שילבין עד גמר המלאכה כולה, ואחר כך קשר חציו בין קרניו, ומתוך שעוסק בשעיר דוחפו מן ההר, והוא מתגלגל ויורד – במורד הזקוף של ההר, ולא היה מגיע לחצי ההר, עד שנעשה אברים אברים – מחמת גובה ההר או מפני צוקים שיצאו ממנו. בא וישב לו תחת ספה אחרונה – לאחר שדחף את השעיר חזר עד לסוכה האחרונה, וישב בה עד שתחשך – ואף על פי שהיוצא חוץ לתחום אפילו ברשות חכמים, אין לו ממקום שיצא לשם ברשות אלא אלפים אמה, מכל מקום התירו לזה שיחזור שני מליין עד הסוכה האחרונה, מפני הסכנה לשהות במדבר עד שתחשך. ומאימתי מטמא בגדים – שכן נאמר (ויקרא טו, כז): "והמשלח את השעיר לעזאול יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים, ואחרי כן יבוא אל המחנה", ומכאן שואלת משנתנו: מאימתי הוא מטמא בגדים? משיצא חוץ לחומת ירושלים – בדרכו למדבר, שהואיל וכתוב "והמשלח", משמע משעה שהתחיל להיות משלה, והיינו משיצא חוץ לחומת העיר. רבי שמעון אומר: משעת דחיתו לצוק – שהואיל וכתוב "והמשלח... לעזאול", דורש רבי שמעון, שדחיפתו וזריקתו של השעיר היא שילווחו, ולכן אין המוליך את השעיר מטמא בגדים אלא משעה ששילחו לעזאול בדחייתו מראש הסלע. ואין הלכה כרבי שמעון.

~ יום ששי ~

באור משנה ז

בא לו – הכהן הגדול, לאחר שמסר את השעיר המשתלח למוליכו (כמו ששינוי לעיל משנה ג), אצל פר ושעיר הנשרפין – העומדים

ח אָמְרוּ לוֹ לְכֶהן גְּדוֹל: הֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר. וּמִנֵּי הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר? דְּרָפִיּוֹת הָיוּ עוֹשִׂין, וּמִנֵּיפִין בְּסוּדְרִין, וְיוֹדְעִין שֶׁהֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְהָלֹא סִימָן גְּדוֹל הָיָה לָהֶם! מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חֲדָרוֹ שְׁלֹשָׁה מִילִין; הוֹלְכִין מִיֵּל, וְחוֹזְרִין מִיֵּל, וְשׁוֹהִין פְּדֵי מִיֵּל, וְיוֹדְעִין שֶׁהֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמַר: וְהָלֹא סִימָן אַחֵר הָיָה לָהֶם! לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית הָיָה קָשׁוּר עַל פֶּתַחַּו שֶׁל הַיְכָל, וּבִשְׁהֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלְשׁוֹן מְלָבִין. שְׁנָאֵמַר (ישעיה א, יח): "אִם־יִהְיוּ חֲטָאִיכֶם כְּפְשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ".

פ ר ק ש ב י ע י

א בָּא לוֹ כֶּהן גְּדוֹל לְקָרוֹת. אִם רָצָה לְקָרוֹת בְּבִגְדֵי בּוֹיָן – קוֹרָא, וְאִם לֹא – קוֹרָא בְּאַצְטְלִית לְכֶן מִשְׁלֹו. חֲזוֹן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֶפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לְסַגֵּן, וְהַסַּגֵּן נוֹתְנוֹ לְכֶהן גְּדוֹל, וְכֶהן גְּדוֹל

פירוש ברטנורא

כדי להקטין אחר כך כשיגיע זמן לאחר שיטבול וילבש בגדי זהב: קלען במקלות. כמין קלעה, ושלמים הם עם עורותיהם ובשרם ופרשם אלא שנקרע כרסם להוציא אימוריהן; והוציאן לבית השריפה. חוץ לירושלים: ומאימתי מטמאין בגדים. העוסקין בהם, כדכתיב (ויקרא ט"ז) והשורף אותם יכבס בגדיו: רבי שמעון אומר כו'. ואין הלכה כרבי שמעון:

ח הגיע שער למדבר. שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שיגיע שער למדבר, שנאמר (שם) ושלה את השעיר במדבר. ואחר כך ואת חלב החמאת יקטרו: דורכיות. אבנים גדולות וגבוהות זו על זו, ששם השומרים עומדים ומניפים בסודרין: ועד בית חדרון. הוא ראש המדבר. וס"ל לרבי יהודה שמשנהגוע השעיר שם נעשית מצותו אע"פ שלא הגיע לצוק. ואין הלכה כר' יהודה: הולכין מיל. כדאמרין לעיל מיקרי ירושלים מלון אותו עד סוכה ראשונה. וכשחזרין ושוהין אחר כך כדי חלוק מיל כבר ידעו שהגיע שער למדבר:

ז א בא לו כהן גדול לקרות. פרשת היום: בבגדי בוין. שעבד בהם עבודת היום: קורא. שמוחר לכוש בגדי כהונה אפילו שלא בשעת עבודה, דבגדי כהונה נתנו להינות בהן: באצטלית. לכוש עשוי כמין חלוק לבן; משלו. שקריאת הפרשה אינה עבודה: חזן הכנסת. שמש: ראש הכנסת. על פי נחתיים

משניות מבוארות – קהתי

שהיו קושרין על פתח האולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין; הלבין – היו שמחין, לא הלבין – היו עצבין. התקינו שהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו. לפי זה יוצא, שרבי ישמעאל שבמשנתנו מתכוון לאותו נוהג שהיה בראשונה, ואילו תנא קמא דן לאחר התקנה האחרונה, כפי שגם שנינו לעיל (משנה ו), ולכן הוא סובר שהעמידו צופים בדרך שהיו מניפים בסודרים זה לזה להודיע שהגיע השעיר למדבר (יחוספוט יום טוב). יש נוסחות שאין גורסים במשנתנו את דברי רבי ישמעאל.

~ שבת קודש ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

בָּא לוֹ כֶּהן גְּדוֹל – לעזרת נשים, לאחר שהודיעו לו שהגיע שער למדבר, לְקָרוֹת – בתורה את פרשת היום. אִם רָצָה לְקָרוֹת בְּבִגְדֵי בּוֹיָן – בבגדי לבן שעבד בהם עד תעה, קוֹרָא – רשאי הוא לקרוא בהם, וְאִם לֹא – שלא רצה לקרות בבגדי לבן, קוֹרָא בְּאַצְטְלִית לְכֶן מִשְׁלֹו – מין חלוק ארוך; הטעם מבואר בגמרא, לפי שקריאת הפרשה אינה עבודה, ומכל מקום מותר לו לקרוא גם בבגדי לבן, לפי שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם במקדש וללבשם שם אפילו שלא בשעת עבודה. חֲזוֹן הַכְּנֶסֶת – השמש של בית הכנסת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, ונקרא "חזן" מלשון "חזוה", שצריך הוא לראות מה הם צרכי הציבור ולהכין הכל, נוֹטֵל סֶפֶר תּוֹרָה – מבית הכנסת, וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת – הוא הקובע בכל ענייני בית הכנסת, כגון מי ירד לפני התיבה, מי יקרא בתורה, מי יפטר וכדומה, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לְסַגֵּן – היינו הממונה תחת כהן גדול, שיהא ממלא מקומו אם יארע בו פסול (כמו ששנינו בתחילת מסכתנו). וְהַסַּגֵּן נוֹתְנוֹ לְכֶהן גְּדוֹל – טעם כל זה, כדי להרבות בכבודו של כהן גדול, שכל אלה באים לשרתו, לקיים "כרב עם הדרת מלך", וְכֶהן גְּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל – ספר התורה מיד הסגן, וְקוֹרָא עוֹמֵד – קורא בעמידה; מלשון המשנה "עומד ומקבל" מסיקה הגמרא שהיה מקודם יושב, ומכאן שהיה קורא בעזרת נשים, שכן בעזרת ישראל הלכה היא שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, וזהו שבארנו לעיל: בא לו כהן גדול – לעזרת נשים. וְקוֹרָא – בספר התורה, "אַחֲרֵי מוֹת"

העוסקים בהוצאתם לבית הדשן אינם מטמאים בגדים אלא לאחר שהתחילו בשריפתם, משעה שאחזה האש ברובם, שנאמר (שם): "והשורף אותם יכבס בגדיו", ומשמע כששורפו ממש; ומה שנאמר "יוציא אל מחוץ למחנה" דורש רבי שמעון לענין אחר (עיין בגמרא). ואין הלכה כרבי שמעון.

ב א ו ר מ ש נ ה ח

אָמְרוּ לוֹ לְכֶהן גְּדוֹל: הֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר – שלא היה רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע השעיר למדבר, שנאמר (ויקרא טז, כב): "ושלה את השעיר במדבר", ואחר כך (שם טז, כח): "ואת חלב החמאת יקטרו" (רש"י). וּמִנֵּי הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר? דְּרָפִיּוֹת הָיוּ עוֹשִׂין – ויש גורסים: ידרכאות או ידכאות. היינו שהיו עושים בכל הדרך מקומות מצפה שהיו עומדים שם צופים, וּמִנֵּיפִין בְּסוּדְרִין – ומנפנים במטפחות זה לזה, וְיוֹדְעִין שֶׁהֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר – שהעומד סמוך לצוק, משראה שהמוליך את השעיר דחפו מן ההר, היה מנפנף לחברו וחברו לחברו עד שהגיע הסימן לירושלים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְהָלֹא סִימָן גְּדוֹל הָיָה לָהֶם! מִירוּשָׁלַיִם וְעַד בֵּית חֲדָרוֹ שְׁלֹשָׁה מִילִין – בית חדרון הוא מקום בתחילת המדבר, שבו היה מוליך את השעיר לצוק, ולדעת רבי יהודה משהגיע השעיר למדבר נעשתה מצוות שילוחו, אף על פי שעדיין לא הגיע לצוק, וכיון שהמרחק מירושלים עד בית חדרון שלושה מילין, הוֹלְכִין מִיֵּל – ללוות את המשלח, כמו ששנינו (לעיל משנה ד): "מיקרי ירושלים היו מלוים אותו עד הסוכה הראשונה", וְחוֹזְרִין מִיֵּל, וְשׁוֹהִין פְּדֵי מִיֵּל – כשיעור מהלך מיל, וְיוֹדְעִין שֶׁהֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר – ורשאי הכהן להמשיך בעבודתו. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמַר: וְהָלֹא סִימָן אַחֵר הָיָה לָהֶם! לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית הָיָה קָשׁוּר עַל פֶּתַחַּו שֶׁל הַיְכָל, וּבִשְׁהֲגִיעַ שְׁעִיר לַמִּדְבָּר הָיָה הַלְשׁוֹן מְלָבִין – לסימן שנתכפרו העוונות, שְׁנָאֵמַר: "אִם־יִהְיוּ חֲטָאִיכֶם כְּפְשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ" – וכן ידעו שנעשתה מצוותו של השעיר המשלח. כברייתא בגמרא מובא (יומא טז, ב): "בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ; הלבין – היו שמחין, לא הלבין – היו עצבין ומתביישין. התקינו

עומד ומקבל וקורא עומד, וקורא "אחרי מות" ו"אך בעשור". וגולל ספר תורה ומניחו בְּחִיקוֹ, ואומר: יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן. "ובעשור" שבחומש הפקודים קורא על פה. ומברך עליה שמונה ברכות: על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון, ועל המקדש בפני עצמו, ועל ישראל בפני עצמו, (ועל ירושלים בפני עצמה), ועל הכהנים בפני עצמן, ועל שאר התפלה.

ב הַרְוָא פְּהַן גְּדוּל פְּשֵׁהוּא קוֹרָא, אֵינּוּ רוֹאֵה פֶּר וְשַׁעֲרֵי הַנְּשַׁרְפִּים; וְהַרְוָא פֶּר וְשַׁעֲרֵי הַנְּשַׁרְפִּים, אֵינּוּ רוֹאֵה פְּהַן גְּדוּל פְּשֵׁהוּא קוֹרָא. וְלֹא מִפְּנֵי שְׂאִינוּ רְשָׁאֵי, אֲלֵא שְׁהִיתָה דִּרְךְ רְחוּקָה, וּמְלֹאכְתָּ שְׁנִינָהן שְׁוֵה פְּאַחְתָּה.

פירוש ברטנורא

כל צרכי הכנסת, מי מפתיר ומי פורס על שמע ומי עובר לפני התיבה. ונותנים ס"ת מזה לזה משום יקרא דכהן גדול להראות שיש שררות הרבה למטה ממנו: עומד ומקבל. מכלל דעד השתא יושב הוה, נמצינו למדים דבנקרות נשים היה קורא, דאי בעורת ישראל וכ"ש במקום המקודש יותר ממנה אסור ליטב אלא למלכי בית דוד הותר להם ליטב בעורה, דכתיב (שמואל ב' ז) ויבא המלך דוד וישב לפני ה': וקורא אחרי מות ואך בעשור. שבפרשת אמור. שמותר לדלג בתורה בענין אחד כשהוא קרוב ככדי שלא יפסיק התורגמן. אבל אם קודם שיגלו ס"ת עד מקום הדלוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא, אסור לדלג ולגלו, שנמצאו צבור יושבים ומצפים ואין זה כבוד הצבור: יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן. שלא להוציא לעו על ספר תורה, כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה יהיו סבורים שס"ת חסר אותה פרשה: ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. שהיא רחוקה מפרשת אחרי מות ואך בעשור, יותר מכדי שיפסיק התורגמן, לפיכך אינו יכול לגלו ספר תורה עד שם, לפי שאין גוללים ס"ת בצבור מפני כבוד הציבור, וס"ת אחר אינו יכול להביא משום פגמו של ראשון שלא יאמרו הראשון חסר הוא: על התורה. שתי ברכות אחת לפני אחת לאחריה כדרך שמברכין בבית הכנסת: על העבודה ועל ההודאה. רצה ומודים: ועל מחילת העון. סלח לנו: ועל המקדש. שתרשה בו שכונתו: ועל הכהנים. שיתברכו והיו קרבנותם לרצון: ועל ישראל ועל שאר התפלה. מפרש בגמרא. תחנה רנה בקשה מלפניך שעמך ישראל צריכין להושיע ברוך אתה ה' שומע תפלה: **ב לא מפני שאינו רשאי.** דמהו דתמא הוואה עבודה אחת אינו רשאי להניחה כדי לילך לראות עבודה אחרת דאין מעבירין על המצות, וראיית עבודה מצוה היא משום ברוב עם הדרת מלך, קמ"ל דלא מעבר מצוה הוא, כיון שאינו עסוק בה:

משניות מבוארות – קהתי

שיעמוד על מכונו ותשרה בו שכניה, וחותרם: "השוכן בציון" (שם); **ועל ישראל בפני עצמן** – שלא יסלק ה' שכנתו מישראל, וחותרם: "הבוחר בישראל" (שם); (**ועל ירושלים בפני עצמה**) – לפי הברייתא בגמרא אין גורסים פסיקה זו; **ועל הכהנים בפני עצמן** – שיקבל ה' קרבנותיהם ברצון, וחותרם: "מקדש הכהנים" (שם); **ועל שאר התפלה** – תחניה ובקשה על עם ישראל שצריכים להיושע, וחותרם: "ברוך אתה ה' שומע תפילה" (ברייתא יומא ע. א.).

באור משנה ב

משנה זו באה ללמד, שבאותו זמן שקרא כהן גדול פרשיות היום היתה נעשית עבודת שריפת הפר והשעיר, וכל מי שרצה לראות שריפת הפר והשעיר, מותר היה לו להניח את קריאת הפרשיות ולילך לשם. **הַרְוָא פְּהַן גְּדוּל פְּשֵׁהוּא קוֹרָא** – פרשיות היום בספר התורה, **אֵינּוּ רוֹאֵה פֶּר וְשַׁעֲרֵי הַנְּשַׁרְפִּים** – כשהם נשרפים חוץ לירושלים (כמו ששנינו לעיל ז, ז), **וְהַרְוָא פֶּר וְשַׁעֲרֵי הַנְּשַׁרְפִּים, אֵינּוּ רוֹאֵה פְּהַן גְּדוּל פְּשֵׁהוּא קוֹרָא** – כמו שהמשנה מפרשת והולכת. **וְלֹא מִפְּנֵי שְׂאִינוּ רְשָׁאֵי** – שאין אדם רשאי להניח עבודה אחת כדי לילך לראות עבודה אחרת, מטעם שאין מעבירין על המצות (וראיית עבודה מצוה היא משום "ברוב עם הדרת מלך"). שכן מי שאינו עוסק במצוה אלא בראייתו בלבד, אין בו משום איסור העברה על המצוות, ורשאי הוא להניח ראיית עבודה אחת ולראות עבודה אחרת, **אֲלֵא שְׁהִיתָה דִּרְךְ רְחוּקָה** – ביניהם, שהרי פר ושעיר נשרפו מחוץ לירושלים, **וּמְלֹאכְתָּ שְׁנִינָהן שְׁוֵה פְּאַחְתָּה** – נעשתה בזמן אחד, ולכן אי אפשר היה לראות את שתיהן.

– היינו פרשת העבודה של יום הכיפורים (ויקרא טו, א-ד). **וְ"אך בעשור"** – שבפרשת המועדות בסדר "אמור" (ויקרא כג, כו-לב); ואף על פי שצריך לגלו את ספר התורה מ"אחרי מות" לפרשת המועדות, ואין זה כבוד לציבור שיהא מחכה, מכל מקום הואיל והפרשיות סמוכות הן, הרי אפשר לגלו בעוד שהמתורגמן מתרגם פסוק אחרון של "אחרי מות". ולאחר שקרא "אך בעשור" צריך עוד לקרוא "ובעשור לחודש השביעי" (בפרשת "פינחס"), אלא משום כבוד הציבור, הואיל וצריך הרבה לגלו מ"אך בעשור" עד "ובעשור", מפסיק הכהן את קריאתו בתוך ספר התורה, **וגולל ספר תורה** – לאחר קריאת "אך בעשור", **ומניחו בְּחִיקוֹ** – תחת זרועו, **ואומר לעם: יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן** – כלומר שמודיע לציבור, שאין הספר שבידו חסר כלום, וגם מה שעומד לקרוא בעליפה כתוב בו, כדי שלא יחשבו שחסרה בו אותה פרשה. **"ובעשור" שבחומש הפקודים** – פרשת "ובעשור לחודש השביעי" הכתובה בחומש שבמדבר, והוא נקרא "פקודים", על שם הכתוב "מבן עשרים שנה ומעלה... תפקדו אותם". שבו פותח חומש זה, **קורא על פה** – מהטעם שכבר בארנו לעיל, **ומברך עליה** – על קריאתו בתורה, **שמונה ברכות** – דלקמן: **על התורה** – ברכת התורה, שלפניה ושלאחריה (ושתייהן מנויות כאחת – "המאיר"). כדרך שמברכים בבית הכנסת, **ועל העבודה** – ברכת "רצה ה' אלהינו", וחותרם בה: "הבוחר בעבודת עמו ישראל ברחמים", **ועל ההודאה** – "מודים אנחנו לך" כמו בשמונה עשרה, **ועל מחילת העון** – ברכת "סלח לנו", וחותרם בה: "מוחל עוונות עמו ישראל ברחמים" (ירושלמי). **ועל המקדש בפני עצמו** – ברכה מיוחדת על המקדש,

יש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נפש הבהמית למנוע מעבודת התפילה וכדומה

היום יום כג סיוון

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

בשביל זה. שיברא זה: לצוות. של'וויץ בלע"ו: גזלת העני. והלא אף גזלת העשיר גולה היא אלא גזלת העני שאין לו כלום לגזול ממנו אלא שלא להשיב על שלומו: ונענע לי בראשו. כמודה בברכתי ועונה אמן:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף עמוד ב. רב נחמן בר יצחק אמר, המשמח חתן וכלה הרי הוא כבאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, לפי שנאמר שם באותו הפסוק 'פי אשיב את שבות הארץ בכראשונה אמר ה'".

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, לענין אדם שיש בו יראת שמים: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל אדם שיש בו יראת שמים, דבריו נשמעין לאחרים, שנאמר (קהלת יב יג) 'סוף דבר הכל נשמע, את האלהים ירא וגו' ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם. ויש לדרוש המקרא כך, אדם שהוא ירא אלהים ושומר מצוותיו, דבריו נשמעים באוזני הכל.

מבררת הגמרא: מאי - מה היא כוונת המשך הפסוק 'פי זה כל האדם'.

מבארת הגמרא: אמר רבי אלעזר, אמר תקדוש ברוך הוא, כל העולם בלוי לא נברא אלא בשביל שיברא אדם זה שיש בו יראת שמים.

רבי אבא בר כהנא אמר, שקול אדם זה שיש בו יראת שמים כנגד כל העולם כולו. רבי שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה [ויש אומרים] רבי שמעון בן זומא אומר, כל העולם כולו לא נברא אלא כדי להיות לצוות - חבורה, לזה - לאדם שיש בו יראת שמים.

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, בענין שאילת שלום: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל אדם שיוודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום, יקדים הוא ליתן לו שלום תחילה, שנאמר (תהלים לד טו) 'בקש שלום ורדפהו'. ואם נתן לו חברו שלום תחילה, והוא לא התחזיר לו ברכת שלום, הרי הוא נקרא גזול, שנאמר (ישעיה ג יד) 'ואתם בערתם הפרם גזלת העני בכתיבם', ומאחר ונקט הכתוב 'גזילת העני', אף שגם גזילת העשיר גזילה היא, יש ללמוד מכך שעוסק באדם שאינו משיב שלום לברכת חברו, שנידון כגזול, שהרי אין לעני רכוש שניתן לגזול הימנו, אלא רק באופן זה שאין משיבים על ברכת שלומו.

הגמרא מביאה מאמרים שאמר רבי יוחנן משמו של רבי יוסי, והמאמר הראשון עוסק בענייני תפילה: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מנין שתקדוש ברוך הוא מתפלל, שנאמר (ישעיה נו ט) 'והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלתי, בבית תפלתם' לא נאמר, אלא 'בבית תפלתי', מכאן שתקדוש ברוך הוא מתפלל. מבררת הגמרא: מאי מצלי - מה מתפלל הקב"ה. משיבה הגמרא: אמר רב זוטרא בר טוביה, אמר רב, 'יהי רצון מלפני, שיקבשו רחמי את פעסי - שיהיה כח למדת הרחמים למנוע ממידת הדין מלהעניש את בני ישראל, ויגולו רחמי על מדותי, ואתנהג עם פני במדת רחמים, ואכנס להם לפני משורת הדין'.

תנא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע, פעם אחת נכנסתי לתקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אבתריאל יהוה ה' צבאות - את הקב"ה, שהוא יושב על פסא רם ונשא. ואמר לי, ישמעאל בני, פרבני. אמרתי לו, 'יהי רצון מלפניך, שיקבשו רחמיך את פעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ואתנהג עם פניך במדת הרחמים ותכנס להם לפני משורת הדין'. ונענע לי בראשו, כביכול מודה לברכתי ועונה עליה 'אמן'. וקא משמע לן רבי ישמעאל בן אלישע, שלא תהא ברפת הדין קלה בעיניך - הגון הדבר שיברך ההדיוט לגדול ממנו.

52 ל'ה' נאמר על הגט עצמו, ומשום כך **בְּעֵינַי כְּתִיבָה לְשָׂמָה** – צריכים
 53 אנו שהכתיבה [דהיינו כל מזה שהוא מעיקר הכריתות] תהיה לשם
 54 גירושי אשה זו. אבל לרבי מאיר הסובר 'עדי חתימה כרתי', רק
 55 החתימה צריכה ציווי הבעל.
 56 הגמרא מבארת מדוע הוצרך שמואל לפרש בשלושת המשניות
 57 שנשנו בסתם, שהם בשיטת רבי אלעזר: **וְצִרְיָא, דְּאִי אֲשִׁמְעִין הָךְ**
 58 **קְמִיָּתָא** – שאם היה שמואל משמיענו רק על המשנה הראשונה
 59 לענין גט מחובר, שרבי אלעזר היא, היה מקום לומר שדווקא
 60 **בְּהֵימָא הוּא דְּאִיבָא לְאִוְקָמָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר**, משום דְּקָתְנִי אִין בּוֹתְבִין
 61 במחובר, וְקָתְנִי בהמשך 'בְּתִבּוּ במחובר וכו' כשר, וכדי ליישב
 62 הסתירה פירש שמואל ש'כתבו במחובר' היינו הטופס, אבל את
 63 התורף יכתוב בתלוש דווקא. **אֲבָל סִיפָא** – המשנה שאחריה
 64 ושהכשירה חרש שוטה וקטן לכתיבת הגט, דְּקָתְנִי בסופה, שְׂאִין
 65 קוּם הַגַּט אֶלָּא בְּחוֹתְמִין, ומשמע שתוקף הגט הוא על ידי עידי
 66 חתימה, **אִיבָא** – אומר בהכרח שכדעת רבי מאיר היא, דְּאִמְרַי עֵדֵי
 67 הַתִּיבָה כְּרַתִּי, ולכן כשרים הם אף לכתיבת התורף, והלימוד וכתב
 68 ל'ה' – לשמה, הוא על חתימת העדים. לכן הוצרך שמואל
 69 להשמיענו שאף משנה זו בשיטת רבי אלעזר היא, ואינם כשרים
 70 לכתיבת התורף. וְאִי אֲשִׁמְעִין שמואל גם בְּהֵימָא – בסיפא, היה
 71 מקום לומר הֵימָא נְפִי אִיבָא לְאִוְקָמָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר – אותה משנה
 72 שיך להעמיד כרבי אלעזר, **אֲבָל הָא** – משנתינו לענין חותב טופס
 73 גיטין, **אִיבָא, מְדִסְפָא רַבִּי אֶלְעָזָר הֵי** – מכך שהתנא החולק בסיפא
 74 רבי אלעזר הוא ושחולק על תנא קמא שהכשיר לכתוב טופס
 75 גיטין בלי ציווי הבעל, אם כן מסתבר שהרישא לאו בשיטת רבי
 76 אֶלְעָזָר נאמרה. **צִרְיָא** – לכן הוצרך שמואל לפרש שאף הרישא
 77 בשיטת רבי אלעזר היא, ושני תנאים הם שנחלקו בדעת רבי
 78 אלעזר האם גזרו טופס גיטין אטו תורף:
 79 המשנה נתנה טעם לדבריה **מִפְּנֵי הַתְּקֵנָה**: שואלת הגמרא, **מָא**
 80 **תְּקֵנָה** – איזה תקנה יש בדין ששנינו, ומי נתקן בזה. **אֶמְרַי רַבִּי יוֹנָתָן,**
 81 **חכמים התיירו לכתוב טופס גיטין בלי ציווי הבעל מִפְּנֵי תְּקֵנָה**
 82 **הַסֹּפֵר**, שיהיו מוכנים בידו בשעת הצורך, ותהיה פרנסתו מוזמנת,
 83 וְהַצּוֹרֵךְ בטעם זה משום שמשנתנו רבי אֶלְעָזָר היא, דְּאִמְרַי עֵדֵי
 84 **מִסְרֵיהּ כְּרַתִּי, והדרשה ל'ה' – לשמה היא על הכתיבה, וְכִדִּין הוּא**
 85 **דְּאִפִּילוּ מוֹפְסֵי נְפִי לֹא** היה להם להתיר לכתוב שלא לשמה, שמתא
 86 יכתוב גם תורף, ומשום תְּקֵנָה סוֹפְרִים שְׂרִי וְהִתִּירוּ דְּכָנֵן לכתוב
 87 את הטופס.
 88 אולם רבי יהודה פוֹסֵל אפילו כתיבת טופס בְּכּוֹלֵן – בין בגיטין ובין
 89 בשאר השטרות, וטעמו משום שְׁנֹדַר בגט מוֹפְסֵי אֲמַו תּוֹרְףָה, ועוד
 90 גַּזְרֵי, שאף בשאר שְׁטָרוֹת לא יכתבו טופס, אֲמַו – שמתא יבואו
 91 לכתוב גם בְּנִיטִין טופס, ומזה יגיעו לכתוב גם תורף. וְרַבִּי אֶלְעָזָר
 92 מְכַשֵּׁיר כתיבת טופס בְּכּוֹלֵן – בשאר שטרות, הוּיַן מְנִיטֵי נְשִׁים
 93 שבהם אוסר אפילו טופס, משום שאת גזירת מוֹפְסֵי הַגַּט אֲמַו תּוֹרְףָה
 94 הַגַּט גַּזְרֵי, אך את גזירת טופס שְׁטָרוֹת אֲמַו טופס גִּיטִין, לֹא גַזְרֵי, משום
 95 גזירה לגזירה היא:
 96 רבי אלעזר נותן טעם לדבריו, **שְׁנִיאָמְרַי** (דברים כד א) **וְכָתַב ל'ה'**
 97 **לשמה**: מקשה הגמרא, מזה הראיה מדרשה זו לאיסור כתיבת
 98 טופס גט שלא לשמה, **וְהָא בִּי כְּתִיב ל'ה', אַתְּוֹרְףָה הוּא דְּכָתַב** – והרי
 99 הפסוק וכתב ל'ה' שממנו דורשים שיכתב לשמה, על התורף
 100 נאמר, ואיך הוא מלמד על הטופס. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אל**
 101 **תאמר במשנה 'בנאמר', שיהא משמע שמהפסוק לומדים פסול**
 102 **כתיבת טופס, אלא אִיבָא, 'משום' שְׁנִיאָמְרַי וְכָתַב ל'ה' לְשָׂמָה,**
 103 **ויתפרש שכיון שנאמר 'וכתב ל'ה' על התורף, גזרו חכמים שאף את**
 104 **הטופס יכתוב לשמה, אטו תורף.**

1 אבל לֹא רָצָה הָאֲבָב בקידושין אלו, **אִינָה מְקוּדָּשָׁתָה**, שהרי לא נתקיים
 2 תנאו. ומבואר שלרבי שמעון אף שאין ברירה בתולה בדעת
 3 עצמו, מכל מקום בתולה בדעת אחרים 'יש ברירה', שהרי
 4 כשנתרצה האב אומרים שמתברר למפרע שבעל לשם קידושין,
 5 רבא דוחה את דברי רב משרשיא: **אֶמְרַי לִיה רבא, בִּין לְרַבִּי יְהוּדָה**
 6 **וּבִין לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, לֹא שְׂנָא תוֹלָה בְּדַעַת עַצְמוֹ וְלֹא שְׂנָא תוֹלָה בְּדַעַת**
 7 **אֲחֵרִים** – אין חילוק ביניהם, ולעולם אִיתָ לְהוּ בְּרִידָה – הם טוברים
 8 שיש ברירה, וְהָתָם – ומה שאין מותר למפרע, הוא בְּדִקְדָּתֵי
 9 **מַעְרָא** – כפי שמבואר הטעם בסוף אותה ברייתא, **אֶמְרַו לוֹ רבי**
 10 **יהודה וכו' לְרַבִּי מְאִיר**, היאך אתה מתיר לשתות היין, וכי אִי אֶתָּה
 11 מוֹדָה שחוששים שְׂמָא וַיִּקְנַע הַנּוֹד לאחר שישתה קודם הפרשת
 12 התרומה, וְנִמְצָא זֶה שוֹתֵה מְקַלְלִים לְמַפְרַע, שהרי לא נתקיים לבסוף
 13 מה שאמר 'שני לוגין שאני עתיד להפריש'. וְאֶמְרַי וְהִשִּׁיבוּ לָהֶם
 14 רבי מאיר, לְכַשְׁבָּקַע – אכן לא לבסוף יבקע הנוד יתברר למפרע
 15 ששתה טבל, אלא שאין הדבר מצוי ואין לחשוש לכך, ומותר
 16 לשתות מן היין ולסמוך שיפריש לאחר זמן. ומבואר שאין טעמם
 17 של האוסרים לשתות מהיין, משום שאין ברירה, אלא מחשש
 18 שמתא יבקע הנוד, ואם כן אין הוכחה לדברי אביי שיש חילוק בין
 19 תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים.

משנה

20 בכל שטר יש טופס ותורף. טופס הוא החלק הקבוע בכל השטרות
 21 שמאותו המין. ותורף הוא פרטי המעשה המיוחדים לשטר זה.
 22 משנתינו מבארת מה מותר לכתוב בשטר בלי ציווי בעל השטר,
 23 ומה אסור:
 24 **הַבּוֹתֵב** – סופר שמכין מוֹפְסֵי גִיטִין כדי שיהיו מוזמנים בידו לעת
 25 הצורך, צִרְיָי שְׁנִינָה פנוי את מְקוֹם כתיבת שם הַאִישׁ המגשר,
 26 ומְקוֹם שם הַאִשָּׁה המתגרשת, ומְקוֹם כתיבת הוֹמֵן שבו נמסר הגט.
 27 ויתבתם רק בציווי הבעל.
 28 וכדי שלא יבוא לכתוב דברים אלו בלי ציווי הבעל, תיקנו שגם אם
 29 מכין טופס שְׁמַרִי מוֹדָה שאינם צריכים ליכתב לשמה, לא יכתבם
 30 במלואם, אלא צִרְיָי שְׁנִינָה את מְקוֹם שם הַמְלוּוֶה, ומְקוֹם שם הַלּוֹה,
 31 ומְקוֹם סכום הַמְעוֹת של ההלוואה, ומְקוֹם הוֹמֵן שבו היתה הלוואה.
 32 וכן אם מכין טופס שְׁמַרִי מְקַת, צִרְיָי שְׁנִינָה פנוי את מְקוֹם שם
 33 הַלּוֹקֵת, ומְקוֹם שם הַמּוֹבָר, ואת מְקוֹם סכום הַמְעוֹת, ומְקוֹם הַשְּׂדֵה
 34 הנקנית, ומְקוֹם הוֹמֵן שנעשה בו המקח. מִפְּנֵי הַתְּקֵנָה. בגמרא
 35 יתבאר מה התקנה, ועל איזה דין במשנה נאמר טעם זה.
 36 רבי יהודה חולק על תנא קמא, ופוסל בְּכּוֹלֵן – בכל השטרות אם
 37 כתבם מדעתו, אף אם הניח את המקומות המפורשים. וְרַבִּי אֶלְעָזָר
 38 חולק על תנא קמא ורבי יהודה, ומְכַשֵּׁיר בְּכּוֹלֵן, אם הניח את
 39 המקומות המפורשים, הוּיַן מְנִיטֵי נְשִׁים, שאף אם הניח את התורף
 40 פסולים הם, משום שְׁנִיאָמְרַי בהם **וְכָתַב ל'ה סֹפֵר בְּרִיתָהוּ**, ודורשים
 41 מתיבת ל'ה' שצריך לכתוב את הגט לְשָׂמָה, וגזרו שלא יכתבו את
 42 הטופס כדי שלא יבואו לכתוב תורף.

גמרא

43 שנינו במשנה, שאין לכתוב את שמות האיש והאשה והזמן, בלי
 44 ציווי הבעל. הגמרא מוסיפה עוד דבר הנחשב לתורף הגט,
 45 ומבארת את טעם המשנה: **אֶמְרַי רַב יהודה אֶמְרַי שְׂמוּאֵל, הכותב**
 46 **טופס גיטין צִרְיָי שְׁנִינָה פנוי אף את מְקוֹם כתיבת הַרִי אֶת מוֹתְרֵת**
 47 **לְכָל אָדָם, שגם תיבות אלו מעיקר הגט הם, וְמִשְׁנֵינוּ רַבִּי אֶלְעָזָר**
 48 **היא, דְּאִמְרַי עֵדֵי מִסְרֵיהּ כְּרַתִּי** – העדים שהגט נמסר בפניהם הם
 49 עושים את הגט לספר כריתות, ולא עדי החתימה, והפסוק וְכָתַב

1 ב'ין לרבי יהודה בין לרבי שמעון אל שנא וכו' - ורב יוסף דמסיק בפרק "בבב מערבין"
 2 (עירובין ז,ב) דלרבי שמעון לית ליה בריהו, גבי 'הריני מערב לשבתות של כל השנה
 3 כולה, רציתי - אלך, רציתי - לא אלך', דמסיק רב יוסף, אפי'ן, ולרבי שמעון רצה מבעוד
 4 יום עירובו עירוב כו' - רב יוסף יחלק בין בתולה בדת עצמו לתולה בדת אחרים.

5 **התם** דרקנתו טעמא כו' - בפרק "בבב מערבין"
 6 (עירובין ז,ב) מפרש רבא טעמא משום
 7 דבעינן "ראיית" שפיריה ניכרין. ונראה התם
 8 גריס רבא, מדאירי אביי בתריה. ועוד: דהתם נמי
 9 מסיק טעמא כי הכא. **רבי** אלעזר מכשיר
 10 בבולן - פירש בקונטרס: ובלבד שניח מקומות
 11 הללו. וקשה לרבינו יצחק: דבגמרא פסיק רבא כרבי
 12 אלעזר. וקאמר: אפילו בשטרות? והאמר רב פפי
 13 כו' אלמא מחזי כשקרא - הדי נמי מחזי כשקרא?
 14 ואי לא מבכשיר רבי אלעזר אלא בטופס שטרות
 15 - מה מחזי כשקרא איכא, מאחר שהניח מקום
 16 הגולה והלזה והמעוט? ועוד: משמע דלא פריך
 17 מדרב פפי אלא משום דפסיק כרבי אלעזר, אבל
 18 אי היה סבר כרבנן - הוה ניהא ליה. ואי שייך
 19 בטופס מחזי כשקרא - אפילו סבר כרבנן תקשי
 20 לרב פפי? ונראה לרבינו יצחק: דכרבי אלעזר
 21 מכשיר בשטרות אפילו תורף. והשתא מחזי
 22 כשקרא, שכתוב "פ'ינוי לזה מלפניו" ועדיין לא
 23 לזה. חוץ מגיטי נשים דפסיל אפילו טופס,
 24 מדקתני: משום שנאמר "ובתב לזה" - משמע
 25 דפסיל בגיטי נשים טפי מתנא קמא. ואם תאמר:
 26 ומנא ליה לגמרא דרבי אלעזר מכשיר בשטרות
 27 אפילו תורף, דפריך מדרב פפי? דלמא בטופס
 28 דשטרות דווקא מבכשיר? ויש לומר: דאם איתא
 29 דלא מכשיר אלא בטופס - היה לו לקבוע דברי
 30 רבא אלעזר אחר תנא קמא, והיה לו לקבוע
 31 ולשנות: רבי אלעזר פוסל בגיטי נשים, ורבי יהודה
 32 פוסל בבולן. וגם היה ראוי לשנות בסדר זה, שכל
 33 אחד מחמיר משלפניו. אבל אי רבי אלעזר אתא
 34 לאבשרי בשטרות אפילו תורף - ניהא, דתנא
 35 דברי רבי יהודה קודם - משום דקאי אתנא קמא,
 36 דאירי בגיטי נשים. ורבי אלעזר בשטרות מכשיר טפי
 37 מתנא קמא. ובגיטין פסיל טפי. **חוץ** מגיטי נשים.
 38 ואין לומר בשחרורי עבדים נמי פסיל, דאם כן
 39 בפרק קמא (גיטין ט,א) גבי שלשה דברים ששוו
 40 גיטי נשים לשחרורי עבדים ליחנן: וכדברי רבי
 41 אלעזר בארבע, דקתני: וכדברי רבי מאיר
 42 בארבע. **ויצריך** שניח מקום הרי את מותרת
 43 לכל אדם - בכל דוכתי משמע שכתובין לשון זה
 44 בגט, ובפרק בתרא (גיטין פה,א) נמי תנא: גופו של
 45 גט - "הרי את מותרת לכל אדם". ונהניו רבינו
 46 הם לכתוב לשון זה בגט, אבל בטופס גיטין לא
 47 היה כתוב. ומכל מקום, אין להוציא לעו על גיטין
 48 הראשונים, שהרי מאריכין לכתוב כהמ לשונות
 49 בגט, דחשיב כמו "דרי את מותרת לכל אדם". **אבל**
 50 בחתומי אינא רבי מאיר היא - תימה: דבסוף פרק שני לעיל (ב,בא) מוקי לה רבי ורשא אמר
 51 רבי יוחנן כרבי מאיר. ופריך עלה מהחייא דמחובר, דאמר רבה בר רב זונה אמר רבי יוחנן:
 52 רבי אלעזר היא. ודחק לשני: אמוראי ניהו אליבא דרבי יוחנן. ומאי קשיא? הא משמע
 53 הבא דאף על גב דמוקמין דמחבר כרבי אלעזר, מכל מקום מוקמין שפיר והתיר
 54 הדכל כשרים כרבי מאיר! ואומר רבינו יצחק: דאף על פי שיעשה צריכותא בהו - מכל מקום
 55 מיתבאר דאתיא כחד תנא. אבל הך דפירוקן - והאי רבי יוחנן מוקי לה כרבי מאיר משום
 56 טעמא דמסיק: מדסיפא רבי אלעזר רישא לאו רבי אלעזר, דמטעם זה קאמר רבי יוחנן בפרק
 57 "ארבעה אחין" (יבמות כ"ב), אחיות איני יודע מי שגאן. ועוד: דבתרתי קמייחא דמתניין
 58 בחדא פירקא איכא קפידא טפי לאוקמיהו כחד תנא.
 59 **מפני** התקנה מאי מפני התקנה - מקום הזמן דתנא ברישא קדעב בגמרא אחר כך - היינו
 60 משום דאתא לפרשיה מפני התקנה אליבא דמאן דמוקי לה כרבי אלעזר, דאין
 61 פירשוהו כמו למאן דמוקי לה כרבי מאיר.

1 לא רצה אינה מקודשת - דלא בעל אלא על תנאי, ולא נתקיים. וכי רצה - מיהא
 2 מקודשת, ואף על גב דמשעת בעילה ספק רוצה ספק אינו רוצה, אמרינן: הוברר דמשעת
 3 בעילה הוה קידושין. **גבליים** לפי' - שהרי לא הובררה התרומה מעולם. לכשיבא -
 4 כשיבא לידי כך - ודאי טבליים שתה, אבל אין לחוש לכך, דלא שכיה ליבקע.
 5 **משנה** הכותב טופסי גיטין - שסופר הוא,
 6 ונטול שכר, ורוצה שיהו מוזמנין לו. פעמים
 7 שאדם בא לשוכרו והוא טרוד בשטרות אחרים.
 8 צריך שניח מקום האיש וכו' - שאם רואה תגר
 9 בניהם - לא יאמר הריני כותב כל הגט,
 10 ובגמרא מפרש טעמא. צריך שניח מקום כו' -
 11 ואם שמע שהיה אחר רודף אחר חבירו להלותו
 12 מנה, לא יאמר: הריני כותב מיד, ואניח מקום
 13 הזמן לבדו, שיהא ידע שטר מוקדם. אלא צריך
 14 שניח מקום הלזה והמלזה והמעוט, אף על גב
 15 דליכא למיחש למידי - גזירה שטרות אטו
 16 גיטין. **טפי** התקנה - בגמרא מפרש אהדיכא
 17 קאי. **פוסל בבולן** - ואפילו הניח מקומות הללו.
 18 וטעמא מפרש בגמרא. רבי אלעזר מכשיר בבולן
 19 ולבבד שניח מקומות הללו. חוץ מגיטי נשים
 20 - ובגרינן ביה טופס אטו תורף. **שנאמר** וכתב
 21 לה - בגמרא פריך: האי אתורף הוא דכתיב
 22 **גמרא** אף מקום הרי את מותרת - שגם זה
 23 עיקרן של גט. קודם מסירה כתי - הלכך "ובתב
 24 לה" - לאו אחתימה קאי, דחתימת עדים אינה
 25 אלא מדברי סופרים מפה תיקון העולם. וכי
 26 כתיב "ובתב לה" - משמע אעיקר כריתות קאי,
 27 היינו כל הני דאמרן. וצריכא - לשמואל
 28 לאוקמי להני תלת סתמי כרבי אלעזר, ולמימרא
 29 בכוליה: והוא ששייר מקום התורף, "אין כותבין
 30 על המחובר" (גיטין כ"ב,א). ויהכל כשרין
 31 לכתוב" (לעיל כ"ב,ב). והכיתוב טופסי גיטין -
 32 כולוהו אוקמינהו שמואל כרבי אלעזר. דקתני
 33 אין כותבין - והדר תנא: כתבו על המחובר -
 34 כשר. ומקשיא רישא לסיפא - אוקמינא דהכי
 35 קאמר: אין כותבין טופס, שגמא יכתוב תורף כו'.
 36 **אבל סיפא** - "ובתב שרין לכתוב" דקתני: שאין
 37 קיום הגט אלא בחתומי. **אינא** רבי מאיר היא
 38 - ואינו צריך לשירי מקום התורף. ואשמעינן
 39 שמואל דצריך, ורבי אלעזר היא. וסיפא דקתני:
 40 שאין קיום הגט אלא בחתומי - לאו לאבשרי
 41 תורף דחרש שוטה קטן דשלא לשמה קאיה
 42 אלא אמצינהו טופס קאי האשה כותבת את גיטה
 43 לשמה והאיש שובר, שאין קיום הגט אלא
 44 במסירתו ולא בחתימתו. והא דנקט "חותמיה" -
 45 משום דרוב עדי מסירה הם החתומים בו, ורוב
 46 גיטין חתומים הם, אפילו לרבי אלעזר, מפני
 47 תיקון העולם. **אינא** לאוקמא רבי אלעזר -
 48 ולא קשיא מיד, דפרשיות. **אבל** הא מדיסיפא
 49 - פליג רבי אלעזר ארישא, דקתני: רבי אלעזר מכשיר בבולן חוץ מגיטי נשים, ורישא
 50 מכשיר אף בגיטי נשים. **אינא** רישא לאו רבי אלעזר היא - ואין צריך לשירי מקום "הרי
 51 את מותרת", אלא מקום השמות לבדן, משום קטטה, כדלקמן. קא משמע לן - שמואל
 52 דרישא נמי כרבי אלעזר, ותרתי תנאי ואליבא דרבי אלעזר, כדלקמיה. **מפני** תקנת סופר
 53 - התירו לכתוב טופס שלא לעשות. **ורבי אלעזר היא** - הא דקתני: מפני התקנה התירו
 54 לכתוב טופס, הא לא הכי הוה אסיר - רבי אלעזר היא, דבעי לשמה בכתיבה
 55 מדארייתא. **לא** לכתוב - דלמא אתי למכתב תורף, אלא משום תקנת סופר, שיהו
 56 מוזמנין לו - שרו ליה. ובלבד ששייר תורף, לכתוב לשמה. ותורף דשאר שטרות נמי
 57 גזר משום תורף גיטין. **ורבי יהודה כו'** - וגזר שטרות, אפילו טופס, אטו גיטין. **שטרות**
 58 **אטו גיטין** - בטופס לא גזרו, דגזירה אהיה גזירה היא. והא כי כתיב לה אתורף כתיב -
 59 דאין צריך "כריתות" כתיב, דהיינו תורף, והכי יליף רבי אלעזר מיניה למיסר טופס: **אלא** -
 60 לא תימא "שנאמר", דמשמע מיניה יליף, אלא "משום", כלומר, משום שנאמר בתורף
 61 "ובתב לה לשמה" - גזרינן טופס אטו תורף דארייתא.

1 קא פסיק ותני כו' - הא דלא דייק לעיל בפרק שני (ז,א) גבי "נכתב ביום ונחתם בלילה" -
2 משום דהכא נמי לא דייק, אלא משום דכיון דכבר אשמועינן דמוקדם פסול - ממילא
3 ידעינן דצריך שיניח מקום חומן, אפילו לא לא הוי תליה. ודחי נמי לא תנא: צריך שיניח מקום
4 "דרי את מותרת לכל אדם".

15 **לכשאכנסנה** אגרשנה אינו גט - פירש

6 בקונטרס: משום דהוי גט ישן,
7 וקשה: ד'אינו גט' - משמע דאינו גט כלל, ובגט
8 ישן, אם נתגרשה - תינשא לכתחלה, כדאמר
9 לקמן ב"הורק" (עט,ב) ואומר רבינו תם: דבגט ישן
10 ליכא אלא ייחוד בעלמא, והכא דכנסה - גרע
11 טפי, דדאי איכא ביאה, ואם תאמר: דביבמות
12 פרק חמישי (ב,א) גרסינן אהרן מילתא
13 "לכשאכנסנה אגרשנה" דרי זה גט מפני שבידו
14 לגרשה, ולפירושו הקונטרס - ניהא, דפירש שם
15 דגט ישן מיהא הוי, ורבינו תם מפרש: דהתם איירי
16 כשכתב בו זמן התינה, דאפילו גט ישן לא הוי,
17 והכא - כשכתב זמן קודם נישואין.

18 **הכא** נמי גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה -

19 ואם תאמר: מה קפידא הוא שכתוב
20 הסופר זמן? והא ליכא למיחש שיבא לגרש בגט זה
21 אחר נישואין, שהרי עדים לא יחתמו לו, דחזו
22 שהוא מוקדם, ואיכא למיחש בבישואין משום
23 פירוי ואומר רבינו תם: דכיון שרואין העדים
24 שכתב בגט "ארוסתה" - יחתמו אחר הנישואין, כי
25 יסברו דעודה ארוסה. ואם תאמר: כשיניח מקום
26 חומן נמי, וכתבו זמן ביום גרושין - איכא למיחש
27 שיאמרו גיטה קודם לבנה, כיון שרואין שכתוב
28 בגט "ארוסתה", וסברין שלא ניסת לו מעולם, וגם
29 יפסידו הלקחות פירות שמכר להם הבעל שלא
30 כדון, דיאמרו: ארוסה היתה ואין לו פירות! ויש
31 לומר: דלקוחות לא יקנו פירות אם לא שיעיד
32 שנושאה היתה, וביאו עדים על כך, וגם על בנה
33 יתדקדק, ויראו שנתעברה לפני חומן הכתוב בגט,
34 ויתברר דהבר שניסת, אלא נמי, יש לדבר קול
35 שנישאת, אלא שאין זמן הנישואין יודע כל כך
36 וידעו דמה שכתוב בגט "ארוסתה" - לפי שכתב
37 קודם נישואין, אבל אם נכתב זמן של קודם
38 נישואין - יאמרו כל שעה דגיטה קודם לבנה,
39 אבל קשה: דלמה לן טעמא דגיטה קודם לבנה?
40 כיון שהיא נושאה וכתבו בו זמן של אירוסין -
41 יפסל למאן דאמר משום פירי, כמו גט שאין בו זמן
42 כלל, שאין שום הוכחה מתוך זמן הכתוב בגט זה?
43 **הכא** נמי מיחזי כשיקרא - ואם תאמר: ורב
44 פפי, מאי שנא דנקט אשרתא טפי מכל שטרות?
45 ואומר רבינו יצחק, דרבנות היא באשרתא, אף
46 על פי שידועין שהחיתום העדים אמת ומזומנים
47 העדים נפיקים לקיימה. **וליתא** לדרב פפי -
48 תימה: דמטיח ליתא, ורב נמי לא סבר לה, בפרש
49 שני דכתובות (כ,א) פריך מינה לרב גבי שפחה
50 שישבו לקיים את השטר, ומגיה מתוך כך דברי
51 רב: אימא עד שלא כתבו כו' ויש לומר: דודאי
52 אליבא דרב ליתא, והתם פריך לישטא דקאמר
53 משמיה דרב דווא, ולא מסיים בה אמר רב, ואית
54 דלא גריס הכא לדרב פפי, אלא: ליתא, ופירשו:
55 וליתא לקשיאי, דבשטרות לא חיישינן למיחזי
56 כשיקרא, דאמר רב נחמן וכו', ודוקא באשרתא
57 חיישינן למיחזי כשיקרא, שהוא קיום השטר.

58 ובפרק שני דכתובות (כ,א) דאיידי בקיום השטר - פריך שפיר מינה. ובפרק "הכותב" (שם פה,א) דמייתי לה אפסק דין דרב ביבי, קאמר נמי וליתא - יש לפרש כמו הכא: וליכא כולי האי
59 מיחזי כשיקרא, שכותבין שנשבעה כמו שפסקו לה בית דין.

1 **גיטין. פרק שלישי - כל גט - דף כו עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"**

1 קשיא דרבי אלעזר כו' - רישא אוקמת כרבי אלעזר ומכיר לכתוב טופסי גיטין, וסיפא
2 פליגי ואמר: חוץ מגיטי נשים. פשוט קמפה - "מפני התקנה" דקתני - לאו אהרתא
3 דטופסי קאי, אלא א"צריך שיניח" קאי, מפני תקנת קטשה, ורבי מאיר תיא - דלא בני
4 כתיבה לשמה, ולא צריך שיניח מקום "דרי את מותרת", אלא מקום השמות לבדן משום
5 קטשה, ומקום חומן משום מוקדם. דאפילו תורף
6 - עם השמות לכתוב. דכי כתיב 'וכתב לה' -
7 אחתימת עדים קאי, שהיא עיקר כתיבתו. דקא
8 כתיב - ומזכיר שמו ושמה, ורתח עלה - וכי
9 משבח לגט מזומן - ידוב ליה ניהלה, ופענן
10 ומותיב לה - כשהיא מגורשת. דאפילו טופס
11 לא לכתוב - גזירה משום תורף דאורייתא. לא
12 שגא מן האירוסין - המגרש לארוסתו צריך
13 לכתוב זמן כשר, ולא מוקדם. למאן דאמר משום
14 פירי איכא - שאם יכתוב זמן לבו ביום, הוא
15 יגרשנה לאחר זמן, והיא טורפת מיום הכתיבה.
16 אירוסה מי אית לה פירי - מי אית לה דין פירי?
17 הלא אינו אוכל פירות אלא משעת תנאי כתובה
18 ואילך, שהוא מתחייב בפרקנה, כדאמרין
19 ב"גרעה שנתפתחה" (כתובות ז,ב). משום
20 תקנת ולד - הצריכו להניח מקום זמן לגט
21 ארוסה, ולא הוה ידענא מאי היא - דמאי ולד
22 יש לארוסה? ליון נשמעיתא לאת דתניא כתבו
23 גט לאירוסית' - עכשיו, ולא אתננו לה עד לאחר
24 שאכנסנה. אינו גט - דגט ישן הוא. שמא
25 תתעבר כשיכנסנה, ויאמרו: גיטה קודם לבנה,
26 שיהיו סבורים שנתנו לה ביום שכתב. **הכא** נמי
27 - במתניתין, משום הכי צריך להניח מקום זמן
28 אף לטופס הארוסה - שמא יכתוב זמן לבו
29 ביום, והוא לא יגרשנה עד לאחר נישואין,
30 ויאמרו: בלא קידושין וכתובה נתעברה לאחר
31 גירושין, ופגם הוא למשפחה. הלכתא כרבי
32 אלעזר - שפוסל טופסי גיטין, גזירה משום
33 תורף, טובינא דחיביי - מאושר שבחכמים.
34 **ואפילו** שטרות - במאי דפליגי רבי
35 אלעזר דאורייתא יהודה, ואבשר בטופסי שטרות -
36 אמר רב נמי הלכה כרבי אלעזר? בתמיה.
37 **אשרתא** - קיום השטר, שהעדים מעידין על
38 כתב ידיהם בבית דין, ובית דין כותבין בו במותב
39 תלתא הוינא, ואתו פלוני ופלוני ואסחידו
40 אחתימות ידיהו, ואשרנהו וקיימנהו כדחוי,
41 וחותמין. מצאו באשפת - ולא נכתב לשם אשה
42 כלל. אלמא: לא חיישינן למיחזי כשיקרא כיון
43 דנחתם בעתו וחמנו בו - ביום של חתימה.
44 ופירעו - בו ביום. אינו חוזר ולוה בו - ואפילו
45 ביום מלוה ראשונה לאחר פירעון, דליכא
46 למיחש למוקדם. והכי מפרשינן לה ב"שנים
47 אחוזין" (בבא מציעא ז,א), שכבר נמחל שעבדו
48 או חשפרעו, ובטל השטר, ואין הקרקעות
49 משועבדות שוב למלוה השניה, שלא עליה
50 נחתם שטר זה, והוא לא מלוה על פה. אבל
51 לשיקרא - אם היה נחתם על מלוה זו, אף על
52 פי שכתב קודם הלואה - כשר, אם בו ביום
53 נכתב.

1 **קשיא דרבי אלעזר אדרבי אלעזר! - תרי תנאי**

2 **ואליבא דרבי אלעזר. רבי שפתי אמר הוקיח: משום**
3 **קטשה, ורבי מאיר היא, דאמר: עדי חתימה פרתו,**
4 **ובדין הוא דאפילו תורף נמי לכתוב, וזמנין דשמעיה**
5 **ליה לסופר דקא פתיב, וסברה איהו קאמר ליה, והוה**
6 **לה קטשה בהדיה. רב חסדא אמר אבימי: משום**
7 **תקנת עגונות. אמרי לה רבי מאיר, ואמרי לה רבי**
8 **אלעזר: אמרי לה רבי מאיר, דאמר: עדי חתימה**
9 **פרתו, ובדין הוא דאפילו תורף נמי לכתוב, וזמנין**
10 **דהוה ליה קטשה בהדה ורתח עלה, וזריק ליה ניהלה**
11 **ומענן ומותיב לה; אמרי לה רבי אלעזר, דאמר:**
12 **עדי מסירה פרתו, ובדין הוא דאפילו טופס נמי לא**
13 **לכתוב, וזמנין דבעי למיזל למדינת תימ, ולא אשפח**
14 **ספרא, ושביק לה וזיל וימענן ומותיב לה. ומוקום**
15 **הזמן" קפסיק ותני, לא שגא מן הנישואין ולא**
16 **שגא מן האירוסין, בשלמא מן הנישואין, בין למאן**
17 **דאמר משום פת אחותו - איכא, בין למאן דאמר**
18 **משום פירי - איכא; אלא מן האירוסין, בשלמא**
19 **למאן דאמר משום פת אחותו - איכא, אלא למאן**
20 **דאמר משום פירי, ארוסה מי אית לה פירי? -**
21 **אמר רב עמרם: הא מילתא שמעית מיניה דעולא,**
22 **דאמר: משום תקנת ולד, ולא ידענא מאי ניהו. כיון**
23 **דשמעיתא להא דתניא: האומר "כתבו גט לאירוסתי,**
24 **לכשאכנסנה אנרשנה" - אינו גט, ואמר עולא: מה**
25 **טעם? גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה - הכא**
26 **נמי גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה. אמר רבי**
27 **זדא אמר רבי אבא בר שילא אמר רב הלמניא**
28 **סבא אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: הלכה**
29 **כרבי אלעזר. קרי רב עליה דרבי אלעזר: טובינא**
30 **דחיביי. - ואפילו בשאר שטרות נמי? והאמר רב פפי**
31 **משמיה דרבא: האי אשרתא דדיני דמיפתחה מקמי**
32 **דליסהדי סהדי אחתימת ידיהו - פסולה, אלמא**
33 **מיחזי כשיקרא. הכא נמי מיחזי כשיקרא! וליתא,**
34 **מדרב נחמן, דאמר רב נחמן, אומר היה רבי מאיר:**
35 **אפילו מצאו באשפת, חתמו ונתנו לה - כשר; ואפילו**
36 **רבנן לא פליגי עליה דרבי מאיר - אלא בגיטי נשים,**
37 **דבעינן פתיבה לשמה, אבל בשאר שטרות לא. דאמר**
38 **רבי אסי אמר רבי יוחנן: שטר שלהו בו ופרעו -**
39 **אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שעבדו; טעמא**
40 **דנמחל שעבדו, אבל משום שיקרא לא חיישינן.**

משנה

משנה

האי קאמר נמי וליתא - יש לפרש כמו הכא: וליכא כולי האי מיחזי כשיקרא, שכותבין שנשבעה כמו שפסקו לה בית דין.

הא

הנישואין, בין למאן דאמר – רבי יוחנן (לעיל י.ז.א), שהטעם שתיקנו
 לכתוב זמן בגט, על אף שאינו שטר גביה.
 הוא משום שמא יחפה על פת אחרות שהיא אשתו ותזנה תחתיו,
 ומחמת שיחוס עליה שלא יזרוגה בית דין יכתוב לה גט ללא זמן,
 וכשיבואו לדונה למיתה תאמר שהיתה גרושה בשעה שזינתה,
 איכא – יש מקום לחשוש לזה גם אם יכתוב את זמן כתיבת הגט,
 שמא תזנה בין כתיבתו למסירתו, בין למאן דאמר – ריש לקיש,
 שהטעם שתיקנו לכתוב זמן בגט, הוא משום פירי שאוכל הבעל
 מנכסי המלוג שלה, שעד שעת הגירושין הם שלו ורשאי למכור
 אותם, ואם לא יכתוב זמן יש לחוש שימכור אף אחר גירושין,
 וכשתתבע שיחזיר לה יאמר שקודם הגירושין מכר, איכא – יש
 מקום לחשוש הפסד פירות גם אם יכתוב את זמן כתיבת הגט, שאף
 את הפירות שימכור הבעל בין כתיבת הגט למסירתו, תוציא
 האשה מיד הלקחות על ידי הגט שזמנו מוקדם. אלא אם כותב גט
 לגרש את אשתו מן האירוסין, בשלמא למאן דאמר – רבי יוחנן,
 שתקנו זמן בגט משום שמא יחפה על פת אחרות, אף מן האירוסין
 איכא – יש לחוש שאם תזנה בין כתיבת הגט לגירושין, יתן לה את
 הגט כדי לחפות עליה, אלא למאן דאמר – ריש לקיש, שהטעם
 שתיקנו לכתוב זמן בגט הוא משום פירי, מדוע אסור לכתוב את
 זמן כתיבת הגט בגט מן האירוסין, איידיה מי אית לה פירי, הרי
 הבעל אינו מקבל את פירות נכסי המלוג אלא אחר הנישואין.
 ואין כל חשש אם יכתוב את זמן כתיבת הגט.
 מתרצת הגמרא, אמר רב עמרם, הא מילתא שמעית מיניה דעולא
 ו-דבר זה שמעתי מעולא, דאמר שהטעם שאסרו לכתוב זמן
 מוקדם בגט ארוסה הוא משום תקנת ר' יודן, ולא ידענא מאי ניהו –
 ולא ידעתי פירושו שהרי אין לארוסה ילדים. אך פון דשמעיתא
 להא – ששמעתיא ברייתא זו ולפירושה, דתניא, האומר כתבו נש
 לאירוסתי, ולא אגרשה כעת, אלא לבשאכנסנה לנישואין אנרשנה
 בגט זה, וכתבו בו את זמן כתיבתו, אינו נש, ואמר עולא לפרש את
 הברייתא, מה מעם אינו גט, גזירה שפא כשישאנה תתעבר, וכיון
 שזמן הגט מוקדם מזמן עיבורה, יאמרו הבריות שגפשה קודם לבנה,
 ונתעברה שלא בנישואין, ופגם הוא.
 ועל פי זה יש לפרש הקא נמי – במשנתנו גם כן, שאסור לכתוב
 בגט ארוסה את זמן כתיבתו, גזירה שפא כשישאנה תתעבר, ואחר
 כך אם יגרש אותה בגט זה, יאמרו גישה קודם לבנה, וכדי שלא
 להוציא לעז על הולד, אסרו חכמים להקדים את זמן הגט של
 ארוסה.
 שנינו במשנה שרבי אלעזר פוסל אף טופסי גיטין שנכתבו שלא
 לשמה, גזירה שמא יבואו לכתוב גם תורף שלא לשמה. אמר רבי
 יודן, אמר רבי אבא בר שילא, אמר רב המנונא סבא, אמר רב אדא
 בר אבהו, אמר רב, הלכה פרי אלעזר שאין לכתוב טופס גיטין
 שמא יכתוב גם תורף.
 קרי רב עליה דרבי אלעזר, מוכינא דחכימי – מאושר שבחכמים.
 שואלת הגמרא, וכי אמר רב שהלכה כרבי אלעזר ואפילו בשאר
 שטרות נמי, שחלק על רבי יהודה והכשיר לכתוב טופסי שאר
 שטרות, והאמר רב פפי משמיה דרבא, האי אשרתא דדיני – שטר
 הדיינים.
 דמיכתבה מקמי דליסחדי סתרי אהתימת ודיהו – שנכתבה לפני
 שהעידו העדים על חתימת ידיהם, פסולה האשרתא, אלא – הרי
 שחוששים לכך ששטר זה מיהו כשיקרא – נראה כשקר, כיון
 שבזמן הכתיבה עדיין לא העידו העדים, הקא נמי – אף כאן
 בכתיבת טופסי שאר שטרות.
 כיון שלא איתה כל הלואה, מיהו כשיקרא, ולא כרבי אלעזר
 שמתיר לכתוב טופסי שאר שטרות.
 מתרצת הגמרא, וליהא – לא נפסק כרב פפי בשם רבא, וראיה לכך

מקשה הגמרא, קשיא דרבי אלעזר אדרבי אלעזר, שסתר דבריו,
 שהרי בתחילת המשנה ביארנו כרבי אלעזר ולכך מותר לכתוב
 את הטופס, ואילו בספא מבואר שלרבי אלעזר אסור לכתוב
 טופסי גיטין. מתרצת הגמרא, הרי תניא ואלכא דרבי אלעזר, שני
 תנאים הם שנחלקו בשיטת רבי אלעזר, לתנא של הירשא לא
 אסרו חכמים כתיבת טופס גיטין מחשש שיבוא לכתוב אף את
 תורף הגט, ולתנא של הסיפא אסרו אף כתיבת הטופס שמא יבוא
 לכתוב את התורף.
 הגמרא מבארת ביאור נוסף בפירוש דברי המשנה 'מפני התקנה'.
 רבי שפתי אמר בשם חוקה, שהנאמר במשנה 'מפני התקנה' אינו
 טעם להתיר לכתוב טופס, אלא טעם שאסור לכתוב תורף, והיינו
 משום קטשה, שאם יכין הסופר גט על שם הבעל והאשה, זה עלול
 להביא לקטשה ביניהם, ומשנתנו בשיטת רבי מאיר היא, דאמר
 עדי התימה פירי – הם העושים את הגט לספר כריתות, ואין צריך
 להניח מקום 'הרי את מותרת', אלא וברין הוא דאפילו תורף נמי –
 צריך להיות מותר לכתוב, כיון שהנאמר בתורה (דברים כד א) 'וכתב
 לה' שדרשו מזה שצריך שתהיה כתיבה לשמה, על חתימת
 העדים נאמר, אך כתיבת הגט אינה צריכה להיות לשמה. אך
 מאחר וזמנין דשמעה ליה האשה לסופר דקא כתיב גט על שמה
 ושם בעלה, וסברה איהו קאמר ליה – ותחשוב שהבעל אמר לסופר
 לכתוב עבורם גט, ונהו לה קטשה פהדיה – ותבוא לידי קטשה עם
 בעלה, ולכן אסר רבי מאיר לכתוב את שמותיהם בגט ללא ציווי
 הבעל.
 אך 'הרי את מותרת לכל אדם' יכול לכתוב אף ללא ציווי הבעל,
 משום שאין צריך לכתוב את הגט לשמה.
 ומבארת הגמרא ביאור נוסף בפירוש המשנה 'מפני התקנה'. רב
 הקא אמר בשם אבימי, שטעם משנתנו הוא משום תקנת עגונות.
 ונחלקו אמוראים בפירוש דבריו, אמרי לה – יש אמורים, שמפרש
 את המשנה בשיטת רבי מאיר, ואמרי לה שמפרש את המשנה
 בשיטת רבי אלעזר. מפרשת הגמרא, אמרי לה שפירש בשיטת רבי
 מאיר, דאמר עדי התימה פירי – שהם העושים את הגט לספר
 כריתות, וברין הוא דאפילו תורף נמי מותר לסופר לכתוב, אך
 וזמנין דהוה ליה קטשה פהדיה – פעמים שיהיה לבעל קטשה עמה,
 ורתח עליה, וזריק ליה ניהלה, ומענן ומותיב לה – ככעסו עליה, אם
 יהיה מזומן לו גט, וזרוק לה אותו מיד, ותשאור גרושה ללא בעל.
 ולכן אסר רבי מאיר לכתוב את תורף הגט, כדי שעד שיכתבו זאת
 תנחו דעתו.
 אמרי לה – יש אמורים, שרב חסדא בשם אבימי מבאר את המשנה
 בשיטת רבי אלעזר, דאמר עדי מסיקה פירי – שהם העושים את
 הגט לספר כריתות, ומה שנאמר בתורה (דברים כד א) 'וכתב לה'
 שדורשים מזה שצריך לכתוב גט לשמה, היינו כתיבת תורף הגט,
 וברין הוא דאפילו מופס נמי לא לכתוב ללא ציווי הבעל, שמא
 יבוא לכתוב גם את התורף שלא לשמה ויפסל הגט מדאורייתא,
 אך וזמנין דבעי למיזל – שרוצה הבעל ללכת למדינת הים, ולא
 אשכח ספרא – ולא ימצא סופר שיש לו זמן לכתוב גט, ושכיב לה
 ואיזל – ויעזוב את אשתו ללא גט, וילך למדינת הים, ומענן ומותיב
 לה – וישאיר אותה עגונה, ולכן התירו חכמים שיהיה הטופס מוכן
 ביד הסופר, כדי שיוכל למלאות את התורף מיד כשיבקש זאת
 הבעל.
 שנינו במשנה, שצריך הסופר להשאיר מקום התורף, ומקום הזמן.
 הגמרא מבררת מדוע צריך להשאיר את מקום הזמן פניו: קפסיק
 ותני – במשנה, שצריך לכתוב בגט את זמן הגירושין ולא את זמן
 כתיבת הגט.
 לא שפא אם מגרש את אשתו מן הנישואין, ולא שפא אם מגרשה
 מן האירוסין, שואלת הגמרא, בשלמא כשכותב גט כדי לגרש מן

49 את חתימותיו, ונאבד מזה שקיימו ובא לתבוע שישבוהו לו, וְהָיָה
 50 כְּתִיב בֵּיה – והיה כתוב בגט, שנכתב בְּשׁוּרֵי מְתָא דְעַל רְכִים וְנָרְא
 51 – בעיר שוירי שעל רכס הנהר, ולא הוחזק באותו מקום עוד אדם
 52 ביום זה וְאָמַר רַב הוּנָא, שעל אף שלא הוחזק אדם ששמו כשמו
 53 באותו מקום, מכל מקום חוֹשְׁשִׁין לְשֵׁנֵי שׁוּרֵי – שמא יש מקום נוסף
 54 ששמו שוירי, ושם יש אדם ששמו כשם זה, ואף הוא כתב גט
 55 לאשתו וממנו נפל, ולכן אין להשיב את הגט לזה שבא לפנינו
 56 וְאָמַר לִיה רַב הַקְדָּא לְרַבָּה, פּוּק וְעֵינֵי בָּהּ, דְלֹאֵרְתָא כְּעֵי לָהּ מִיַּד
 57 רַב הוּנָא – צא ועיין בהלכה זו, כיון שלערב ישאל אותך רב הונא
 58 מה הדין באופן זה. נֶפֶק – יצא רבה דק – דקדק בעיון המשניות,
 59 וְאֶשְׁכַּח – ומצא משנה שמבואר בה שאין לחוש לכך. דְתַנָּן, כָּל
 60 המוצא מְעֵשָׂה בֵּית דִּין – שטר המקום בבית דין, הָרִי וְהַ יְהוּדִי, הִרִי
 61 שאין חוששים שמא יש שני מקומות שנקראים באותו שם.
 62 מבאר הגמרא את ראייתה, וְהָא בֵּי דִינָא דְרַב הוּנָא – והרי בית
 63 דינו של רב הונא, דְמִמְקוֹם שְׁהַשְׁיִירוֹת מְצִוִּית דְּמִי, משום שרבים
 64 היו צריכים לו לדין ולהוראה, וְקָא פְּשִׁישֵׁי רַבָּה מִהַמְשַׁנָּה, שִׁחְוִיר
 65 את השטר למלוח, ואין חוששים שמא יש מקום נוסף בשם זה, ובו
 66 יש אדם ששמו כשם בעל שטר זה. אֶלְמָא – הרי שרק אֵי הוּחֻקוּ
 67 שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן בְּעִיר אַחַת, אֵין – חוששים שמא נפל מאדם
 68 אחר ששמו כשמו, וְאֵי לֹא הוּחֻקוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בְּשֵׁם שׁוּה, לֹא
 69 חוששים שמא יש אדם ששמו כשמו, אלא מחזירים לו את השטר
 70 על אף שיש שירות מצויות. ומביאה הגמרא מעשה, עֲבַד רַבָּה
 71 עוֹבְדָא – עשה רבה הלכה למעשה בְּהוּמָא גְּמָא דְאִשְׁתְּכַח בֵּי
 72 בִּיתְנָא – בגט שנמצא במקום הכותנה בְּפּוּמְקָדִיתָא, בְּשְׁמַעֲתִיה –
 73 כפי שפירש את משנתנו, שאין לחוש שמא נפל השטר מאדם
 74 בשם זהה אלא במקום ששיירות מצויות והוחזק אדם בשם זהה,
 75 וכיון ששם לא נשלמו התנאים הללו, הורה להשיב את השטר
 76 לבעליו. ומביאה הגמרא שתי לשונות איך היה המעשה, וְאִפְּא
 77 דְאָמְרִי –יש אומרים, שהגט נמצא בְּדוֹבְתָא הוּמָא דְתָרוּ בִּיתְנָא –
 78 במקום ששורים בו את הכותנה, וְאָף עַל גַּב הַיְחֻזְקוּ שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן
 79 שמעון, כיון דְלֹא שְׁבִיבֵן שְׁיִירָתָא – שאין השיירות מצויות, ואין
 80 לחוש שמא גם השני ששמו כשמו הגיע למקום זה. וְאִפְּא דְאָמְרִי,
 81 שהגט נמצא בְּדוֹבְתָא דְמוֹבְנֵי בִּיתְנָא – במקום שמוכרים בו את
 82 הכותנה, וְהוּא שְׁלֹא הוּחֻקוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בְּשֵׁם זֹהָ, ולכן אין לחוש
 83 שנפל מהשני, וְשְׁבִיבֵן שְׁיִירָתָא – על אף ששיירות מצויות במקום
 84 שמוכרים בו כותנה.
 85 הגמרא מביאה שנהר רבי זירא פירש את משנתנו במקום
 86 שהשיירות מצויות רבי זירא דְמִי בְּתִנְיִתֵי אַבְרִייתָא וּמְשֵׁנֵי – מקשה
 87 סתירה בין משנתנו לברייתא, ומתרצה. תַּנְּן בְּמִשְׁנֵינוּ, הַמְבִיא גַם
 88 שנכתב כדן על פי ציווי הבעל, וְאָבַד הֵימְנוּ, אִם מְצָאוּ לְאֶלְתֵּר –
 89 מיד, בְּשֵׁר לַגֵּרשׁ בּו, וְאִם לֹא – שלא מצאו לאלתר, אלא לאחר
 90 זמן, פְּסוּל לַגֵּרשׁ בּו, שמא אינו אותו הגט שנאבד, אלא של אחר
 91 ששמו כשמו, ולא נכתב לשם גירושי אשה זו. וְרַמְיָנָהּ – ואקשה
 92 סתירה בין המשנה לברייתא, ששנינו מְצָא גַם אִשָּׁה בְּשׁוּק, בְּמִן
 93 שְׁהַפְעַל מוֹדָה שְׁגִירָשׁ בּו את אשתו, יְחִוִּיר לְאִשָּׁה, אֵךְ אֵין תְּפַעַל
 94 מוֹדָה שְׁגִירָשׁ בּו, לֹא יְחִוִּיר את הגט לֹא לָוָה – לבעל, שמא יביא עדי
 95 מסירה שגירשה בו, ויאמר שפרע את כתובתה ולכן החזירה לו
 96 את הגט, כדי ששוב לא תתבענו, וְלֹא לָוָה – לאשה, שמא לא
 97 התגרשה בו, ותלך ותינשא לאחר על ידי גט זה. מדייקת הגמרא,
 98 הָא

משנה

1 משנתנו מבאר דין גט שנכתב לשמה ונאבד וחוזר ומצאו, באיזה
 2 אופן תולים שהוא אותו הגט שנכתב לשמה, וכשר לגרש בו,
 3 ובאיזה אופן יש לחוש שמא גט אחר הוא שלא נכתב לשמה, ואין
 4 לגרש בו.

5 שליח הַמְבִיא גַם שנכתב כדן על פי ציווי הבעל, וְאָבַד הֵימְנוּ, אִם
 6 מְצָאוּ לְאֶלְתֵּר – מיד בְּשֵׁר לַגֵּרשׁ בּו, אֵךְ וְאִם לֹא – שלא מצאו
 7 לאלתר, אלא לאחר זמן, פְּסוּל לַגֵּרשׁ בּו, שמא אין זה הגט שנאבד,
 8 אלא של אחר ששמו כשמו, ואם כן נכתב שלא לשם גירושי אשה
 9 זו.

10 אִם מְצָאוּ בְּתַפְסָה – כלי או בְּדוֹלִסְקָמָא – ויש סימן בכלים אלו
 11 ששללו הם, על אף שאין מכיר את הגט, יכול לגרש בו. וכן אם מצא
 12 את הגט במקום אחר, אִם מְבִירֵי בטביעות עין, על אף שאין בו
 13 סימן, בְּשֵׁר לַגֵּרשׁ בּו:

גמרא

14 שנינו במשנה שרק אם מצא את הגט לאלתר כשר לגרש בו,
 15 הגמרא מקשה סתירה ממשנה שמשמע שאף אם מוצא את הגט
 16 אחר זמן רב כשר לגרש בו:

17 וְרַמְיָנָהּ – ואקשה סתירת המשניות זו על זו, ששנינו, מְצָא שטרות
 18 גִּימֵי נְשִׁים, וְשֵׁטֵר וּשְׁטוּרֵי שֵׁטֵרֵי עֲבָדִים, או שמצא דִּיִּתְיָן –
 19 שטרי מתנת שכיב מרע, או מְתָנוֹת – שטרי מתנת בריא, וְשׁוֹבְרֵין –
 20 שטרי פרעון הלוואה הָרִי וְהַ יְהוּדִי לֹא יְחִוִּיר את הגט לא לבעל ולא
 21 לאשה, וכן שאר השטרות לא יחזירם לא לעושה השטר ולא
 22 למקבלו, משום שְׁאֵינִי אֹמֵר, בְּתוֹבִין הִיּוּ השטרות, משום שרצה
 23 לגרש, לשחרר, או לתת במתנה, וְנִמְלָךְ עֲלֵיהֶן – ולבטוח התחרט
 24 שְׁלֹא לִיתְנֵן לשכנגדו. משמע, שרק משום חשש זה לא יחזיר את
 25 הגט לא לבעל ולא לאשה, הָא אִם אָמַר הבעל אחר שנמצא הגט,
 26 תְּנֵן גַּט זֶה לְאִשָּׁה, ולא נמלך מליתנו לה, נוֹתְנֵן לָהּ ומתגרשת בו,
 27 וְאִפְּלִי לְמִן מְרִוּפָה – אם עבר זמן מרובה מאז שבאבד הגט, ואין
 28 חוששים שמא אחר ששמו כשמו כתב זאת.

29 מתרצה הגמרא, אָמַר רַבָּה, לֹא מְשִׁיא, כָּאֵין – במשנתנו, שאסרה
 30 להחזיר את הגט אם לא מצאוהו מיד, מדובר בְּמִקוֹם שְׁהַשְׁיִירוֹת
 31 מְצִוִּית, ויש לחוש שמא נפל הגט מאדם אחר שעבר כאן,
 32 ושמותיהם שווים, כָּאֵין – במשנה בבבא מציעא מדובר, בְּמִקוֹם
 33 שְׁאֵין הַשְׁיִירוֹת מְצִוִּית, ולכן אין לחוש שמא נפל מאדם אחר.
 34 מוסיפה הגמרא על דברי רבה, וְאִפְּלִי בְּמִקוֹם שְׁהַשְׁיִירוֹת מְצִוִּית
 35 שאמרנו שחוששים שמא מאדם אחר ששמו כשמו נפל גט זה,
 36 וְהוּא – מה שחוששים לזה, זה רק באופן שְׁהוּחֻקוּ שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן
 37 שְׁמַעוֹן בְּעִיר אַחַת, ולכן יש לחוש שמא נפל מהאחר, אֵךְ אֵין לֹא
 38 הוּחֻקוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים שְׁמִוּתֵיהֶם שׁוּם, אין חוששים שמא יש
 39 באותה העיר, אדם נוסף ששמו כשמו, או שמא יש עיר נוספת
 40 ששמה כשם העיר שלו.

41 ומוכיחה הגמרא שבהכרח לומר כך, משום דְאֵי לֹא תִּמָּא הָכִי –
 42 שאם לא נאמר כך, אלא אף באופן שלא הוחזק חוששים לזה,
 43 מְשִׁיא סתירה דְרַבָּה אֶרְבָּה – מדברי רבה על דברי עצמו, שלא
 44 חשש לשני יוסף בן שמעון, וכפי שהיה במעשה שמביאה הגמרא,
 45 דְהוּמָא גְּמָא דְאִשְׁתְּכַח בֵּי דִינָא דְרַב הוּנָא – שהיה גט שנמצא בבית
 46 דינו של רב הונא, שהביאורו לבית דין כדי לקיימו, וקיימו בית דין

אגרות קודש

[י"ז סיון תשי"ג]

...רופא דתי - בטח יוכל לסדר שלא יוזקק לרחץ בש"ק. ושבת עצמה מרפאת וכלי רז"ל

שבת היא מלועוק (ובכ"ז ועי"ז) רפואה קרובה לבוא...

ג'טין. פרק שלישי - כל גט - דף כז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

קפט

תוכסות

רש"י

1 **הא** אמר תנו נותנים (כו) ואפילו לזמן מרובה - תימה: מנא ליה למידק הא אמר "תנן"
2 נותנים? דלמא אפילו אמר "תנן" - אין נותנין, משום דחיישינן דאין זה הגט שנכתב לה,
3 אלא נפל מאחר ששמו בשמו. חכאי פירושו: נמלך עלייהו, ועיינן לא נתנו. הא תי לא היה
4 דחיישין לנמלך - היו מחזיריה לה את הגט, אפילו אנו שלה, כיון דאינה צריכה אלא לראיהו;
5 ואמר רבינו יצחק: ודייק מדרקתי: ומנא ליה לזמן מרובה?
6 קתני: שאני אמר כתובין היו ולא נתנין. משמע
7 דנמלך חזרו בו ואינו רוצה לגרשה עוד, אבל אם
8 היה רוצה - היה מגרשה בנט זה, ולא חיישינן
9 שמה מאחר נפל. ובהדיא רסינן בפרק קמא
10 דבבא מציעא (יחא) בכל הספרים: טעמא דנמלך
11 כו'. ואם תאמר: ומנא ליה אפילו לזמן מרובה?
12 דלמא לאלתר דוקא. כדפריך רבי זורא לקמן רבי
13 זורא נמי, מאי פשטו לו מבירייתא דחזירי לאשה
14 אפילו לזמן מרובה טפי ממתניתין? ואומר רבינו
15 יצחק: דדייק מראצטריך ונמלך לשאמעינן דאמר
16 אמר "תנן" נותנין, ולא חיישינן לגט אחר - היינו
17 אפילו לזמן מרובה, דאי לאלתר - פשיטא דאין
18 חוששינן לגט אחר. רבי זורא סבר דהא דקתני
19 ונמלך - אורחא דמילתא נקט, דלפי שנמלך אל
20 נתנו, ולא לדיקדוק: הא אמר תנו נותנין, אבל
21 מבירייתא דייק פסיר דחזירי אפילו לזמן מרובה,
22 דאי לאלתר - פשיטא. ועוד אמר רבינו יצחק:
23 דדייק אפילו לזמן מרובה, דמשמע ליה דומיא
24 דשטרין חליצה ומיאנות (שם כ"א) דמיירי לזמן
25 מרובה. דעל כרחק הוהם לא איצטריך לאשמעינן
26 דחזירי אלא כשאני ידוע אם חליצה או מיאנה,
27 בדיוודו שחליצה או מיאנה - פשיטא דחזירי,
28 אפילו אינו שלה, כיון דאין צריכה אלא לראיה.
29 וכיון דבאינו ידוע מיירי, דעל ידי מה שנמצא
30 לאלתר לא ידיעין כלל שיהיה שלה, כיון דאנו
31 ידוע שנכתב לה שטר חליצה מעולם. ורבי זורא
32 לא מוקף לה דומיא דסיפא. ומבירייתא דייק שפיר
33 דאפילו לזמן מרובה, דבגמל שהבעל מודה -
34 דמשמע מודה שממנה נפל, וכבר יצאנו בו, ואי
35 לאלתר דוקא - אם כן ראינו גט בידה, ובלא
36 ראינו גט בידה - אין נפקותא במה שנמצא
37 לאלתר, כדפירשנו, וכיון שראינו בידה - פשיטא
38 דחזירי, אפילו אינו שלה, ואפילו אין הבעל מודה.
39 אלא ודאי בשלא ראינו הגט בידה. ואם כן -
40 אפילו לזמן מרובה. **הא** אמר תנו נותנין - ואם
41 תאמר: ואמאי לא פריך אוקר מתניתין: ליחוש
42 שמה כתב ליתן בניסן כו', כדפריך אביריתא

3 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
43 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
44 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
45 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
46 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
47 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
48 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
49 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
50 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
51 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
52 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
53 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
54 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
55 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
56 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
57 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
58 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
59 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
60 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
61 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
62 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
63 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
64 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
65 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
66 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
67 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
68 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
69 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
70 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
71 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
72 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
73 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
74 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
75 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
76 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
77 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
78 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
79 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
80 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
81 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
82 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
83 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
84 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
85 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
86 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
87 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
88 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
89 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
90 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
91 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
92 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
93 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
94 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
95 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
96 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
97 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה
98 דלמקן בפרק קמא דבבא מציעא (יט"א)? ואומר רבינו יצחק: דהא אמר "תנן" נותנין - משמע
99 שבא עכשיו לגרשה בנט זה, לפיכך ליבא למחש מידי, כדפירשתי לעיל, דבכל גיטין איין
100 נותנין גיטין הבתיבה - קלא אית להו, ומסקי לקוחות ארעייתו שפיר, לומר לאשה: אייתי
101 ראייה אימת מטא גיטא לידך. אבל בבירייתא, דקתני: בזמן שהבעל מודה, פירושו: שממנה

1 **משנה** ואם לאו פסול - שמה מאחר נפל, ואין זה שלו. מצאו בחפיסה - כלי, וש
2 סימן בכלי שהוא שלו, אם כפריזו כש - מילתא באנפי נפשיה, ואו או קתני:
3 תו שמכירו, ואפילו מצאו בכל מקום כשר. **גמרא** דייקתין - צוואת שכיב מרע: דא
4 הוא לזמן קלהויה. מתנות - מתנת בריא. לא יחזיר - לא לבעל ולא לאשה. וכן
5 שחרורו, וכן כולם. ומדתלי טעמא ב"שאני
6 אומר" - שמעינן מינה דאם אמר הבעל: תנו לה
7 שאני כתבתיו לה - נותנין, ולא חיישינן לשמא
8 אינו זה. במקום שהשירות מצויות - פסול.
9 שמה מעורבים ושבים אחרים נפל. ואפילו
10 במקום שהשירות מצויות כו' - לאו רבה
11 קאמר לה, אלא התלמוד הוא דמסדר ואמר:
12 דהא דאוקי רבה במקום שהשירות מצויות -
13 הוא שהחזיקו שני אנשים בשם זה באותה
14 העיר. אבל אם לא החזיקו - מספקא לה -
15 אמרין דלמא איתנהו ולא ידיעין, ואם לא דלמא
16 יש עיר אחרת ששמה כזה, ויש בה אדם אחר
17 ששמו ושם אשתו כזה שתובעו. דאי לא תיבא
18 הני - דלא פסול רבה אלא במצויות החזיקו
19 - קשיא דרבה אדרבה. כי דינא דרב הוונא -
20 שהובא שם לקיימי בבית דין, וכתבו בו הנפק.
21 ונפל מזה והוא תובעו. ולא החזיקו שני יוסף בן
22 שמעון באותה העיר. חיישינן לשני שווירי -
23 ושמה לא זה הוא שנפל מזה. דתני - בבבא
24 מציעא (כ"א). כל מעשה בית דין - במוצא
25 שטר מקיים בבית דין, דליכא למחש כתובין
26 היו ונמלך עליהם שלא ליחנם, דלא עביד
27 לקיימיה שטרא אלא מלוא לאחר שנסמך ליה.
28 דחייש שמה ימיתו עדים. הרי זה יחזיר - ולא
29 חיישינן לשמא איתו זה. כי דינא דרב הוונא -
30 היו צריכין לו קרין ולחורא, ובאים שם.
31 וקפשיט רבה דחזירי - שמע מינה משום דלא
32 החזיקו שני יוסף הוא, דלשני שווירי לא חיישינן.
33 כשפעתיה - דחזירי תרתי בניין. והבא לא היה
34 אלא חזא. ואמר: ליתובע, איכא דאמר - האי
35 כי כיתנא - הדיבא דרתו כיתנא. בבית מי
36 המשרה ששוירן שם פשתן, ואין שירות מצויות
37 שם. החזירי, ואף על פי שהחזיקו שנים באותה
38 העיר בשותף השם. ואיכא דאמר: הדיבא דמוכני
39 כיתנא - באוקר, ששירות מצויות. החזירי לפי
40 שלא החזיקו. מודה - שאומר ליתנו לה לא
41 לזה ולא לזה - לבעל לא יחזיר - שמה כבר
42 נתנו לה וממנה נפל, וכשביא ליה יחזיר אחר
43 עדי מסירה ועידו שגירשה, וכשתבע כתובתה - יאמר: פריעתך, שהרצאת הגט בבית
44 דין, ותנן: הרצאתה גט ואין עמו כתובה - גובה כתובתה, וחיובנו לפירושו, ותנונו לא את
45 הגט כדי שלא תחזור ותגבה. ולאשה לא יחזיר - שמה תינשא בו.

1 **משנה** המביא גט ואבד הימנו, מצאו לאלתר -
2 **פשר**, ואם לאו - פסול; מצאו בחפיסה או
3 בדלוסקמא, אם כפריזו - **פשר**. **גמרא** ורמינהו: מצאו
4 גיטי נשים, ושהחזירי עבדים, דייקתין, מתנות, ושוברין
5 - הרי זה לא יחזיר, שאני אומר: כתובין היו ונמלך
6 עליהן שלא ליתנין; הא אמר "תנן" - נותנין, ואפילו
7 לזמן מרובה! - אמר רבה, לא קשיא: פאן במקום
8 שהשירות מצויות, פאן במקום שאין השירות
9 מצויות. ואפילו במקום שהשירות מצויות - והוא
10 שהחזיקו שני יוסף בן שמעון בעיר אחת. דאי לא
11 תיבא הכי, קשיא דרבה אדרבה; דההוא גיטא
12 דאישתפח בו דינא דרב הונא, וההוה פתיב ביה
13 ב"שוירי מתא דעל רכוס נהרא", ואמר רב הונא:
14 חוששין לשני שווירי, ואמר ליה רב חסדא לרבה: פוק
15 ועינין ביה, דלא אורתא בעי לה מינה רב הונא. נפק דק
16 ואשתב, דתנין: כל מעשה בית דין הרי זה יחזיר; והא
17 כי דינא דרב הונא דבמקום שהשירות מצויות דמי,
18 וקא פשיט: יחזיר, אלמא אי החזיקו שני יוסף בן
19 שמעון בעיר אחת - אין, ואי לא - לא עבד רבה
20 עובדא בההוא גיטא דאישתפח בו כיתנא בפומבדיתא
21 בשמעתיה. איכא דאמר: בדוקתא היכא דתרו
22 כיתנא, ואף על גב דהחזיקו, דלא שכיחן שפירתא;
23 ואיכא דאמר: בדוקתא דמוכני כיתנא, והוא שלא
24 החזיקו, ושכיחן שפירתא. רבי זורא רמי מתניתין
25 אבריתא ומשני, תנין: המביא גט ואבד הימנו, אם
26 מצאו לאלתר - פשר, ואם לאו - פסול. ורמינהו: מצאו
27 גט אשה בשוק, בזמן שהבעל מודה - יחזיר לאשה,
28 אין הבעל מודה - לא יחזיר לא לזה ולא לזה; הא
29 בזמן

גט דמסיעה לה - מעיקה ומעיקה.

בומן שהבעל מודה יחיד לאשה ואפילו לזמן מרובה - ואם תאמר: כיון דבעל שאמר "גרשתי את אשתי" נאמן, והוא מודה שגרשה, אפילו אין הגט שלה - ניתן לה לראיה בעלמא, ומאי פריך? ויש לומר: דלא מהימן אלא מבאן ולחבא, מינו שיכול עבשו לגרשה, ולא תטרף פירות אלא מבאן ואילך, אבל למפרע - לא, כשאומר: גרשתיה מזמן

הכתוב בנג, כדאמרין ב"ש נחל"ך (בבא בתרא קלד.ב). והבא שידוע לנו שלא בא לידה עבשו ו' הגט בתורת גירושין - אינו נאמן מבאן ולחבא יותר מלמפרע, ו"יחיד לאשה" דקתני - היינו בעדים, ותתגרש בחורה זו, אפילו לא נתגרשה עדיין, ולא חיישין שמא מאחר נפל, אפילו לזמן מרובה. **מעולם** לא חתמו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון - מתוך הלשון משמע שידעין שלא חתמו אלא על אחד, אבל אין מכירים מי הוא אותו יוסף בן שמעון. ותימה: דאם בן אמואי מהמינין ליה לומר שהוא שלו יותר משלא היו אומרים העדים כלום, שלא היה נאמן לומר שהוא שלו ולא מהדיינין ליה בטביעות עין - דחיישין שמא הוא משקר! ואומר רבינו יצחק, דעולם לא חדיינין ליה שישקב במיד לומר שהוא שלו, ללקלקה, דמשום להרוח פשטי דספרא - לא היה מקלקלה, דהא בעל שאמר "גרשתי את אשתי" נאמן, ולא חיישין להכי, ולחכי, כשאומרים העדים שלא חתמו אלא על גט אחד, הוא אומר שעל שלו חתמו - נאמן, אבל כבוד העדים אומרים כלום - חיישין שמא הוא סבור שהוא שלו, לפי שאין יודע שיש יוסף בן שמעון אחר, או יודע ואין נראה לו לחוש שגם הוא אבד גט, ולכך אומר שהוא מכיר אף על פי שאינו מכיר. ובקונטרס פירש: כגון דקאמרי עדים החרומים בו: מעולם לא חתמו אלא על גט אחד של שם זה, ואותו חתמו לאיש זה התובע. ולפי זה צריך לומר שלא ראו עדים חתימת הגט, שאם ראו ואומרים שהוא כתב ידם ולזה חתמו - פשיטא שחירי, ולא היה צריך להשמיענו. דהא ודאי לא חיישין דלמא איתרמי שמא כשמת ועדים בעדים וחתמה כחתימה, ובשינוי נמי אינו מזכיר חתימה כחתימה.

בגון דקאמר נקב יש בצד אות פלונית - פירש בקונטרס: דקאמר השליח, ואית פסדים דגרסי: דקאמרי עדים. ויש לומר: דעדים מהמינין אפילו כשראוהו כבר, שלח לא מהימן אלא כשאומר כן קודם שראוהו. **סימנין** דאורייתא או דרבנן - אי סימנין דרבנן, הא דמהדיינין אבדה מן התורה - היינו בעדים, ורבנן הוא דעבד במציאתה תקנתא להחזיר בסימנין, ואם תאמר: הא דתנן בפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כזא, דבר שיש בו סימן חיובי להכריז, ושאינו בו סימן ר"י אלו שלו, ואפילו מרבנן למה הוא שלו? וכי, ויהי אדם עדים, דמן התורה מה לו זה ומה לי זה, כיון דבעי עדים - יכ' ימצא עדים בהו בוזה ויש לומר: דעל ידי סימן מכירים העדים בטביעות עין, ועוד: דעל ידי סימן שואלים אם יש שמכיר אותו דבר שיש בו סימן כך וכך, דעל ידי כך ימצא עדים. אבל כשאין בו סימן - אין יודע היאך לישאל, ומתיאש.

ודוקא צורבא מדרבנן, אומר רבינו תם: דעם הארץ נמי ידע בטביעות עינא, כדאמרין בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קסח.א). דהאי צורבא מדרבנן דאדיל לקודשי איתתא - לידבר עם הארץ בהדיה, ובפרק "גיד הנשה" (תולין צזא, נמי מוכח דכולי בעלמא אית ליה טביעות עינא, והא דלא מהדיינין לעם הארץ בטביעות עינא - משום דלא מהימן, **איזהו** שלא לאלתר - ואית דגרסי: איזהו לאלתר, ויש ליישב דברי הגאונים לשתי הגרסות.

בומן שהבעל מודה יחיד לאשה, ואפילו לזמן מרובה! ומשני: פאן במקום שהשירות מצויות, פאן במקום שאין השירות מצויות. איפא דאמרי: והוא שהוחזקו הוא דלא ליהדר, ותינו דרבה; ואיפא דאמרי: אף על גב דלא הוחזקו לא ליהדר, ופלאנא דרבה. בשלמא דרבה לא אמר כרבי יורא, מתניתין אלימא ליה לאקשויי, אלא רבי יורא מאי טעמא לא אמר דרבה? - אמר לה, מי קתני: אם אמר "תנו" נותנין, ואפילו לזמן מרובה? דלמא אם אמר "תנו" נותנין - פרקימא לך, לאלתר, רבי ירמיה אמר: בגון דקאמרי עדים: מעולם לא חתמו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון. - אי הכי, מאי למימרא? - מהו דתימא: ליחוש דלמא איתרמי שמא בשמא ועדים קעדים, קא משמע לך, רב אשי אמר: בגון דקאמרי: נקב יש בו בצד אות פלונית, דהוה ליה סימן מובהק. ודוקא בצד אות פלונית, דהוה ליה סימן מובהק, אבל נקב בעלמא - לא, מספקא ליה: סימנין, אי דאורייתא אי דרבנן. רבה בר בר חנה אירכס ליה גיטא פי מרששא, אמר: אי סימנא - אית לי בגייה, אי טביעות עינא - אית לי בגייה; אהדרוה ניהליה. אמר: לא ידענא אי משום סימנא אהדרוה, וקסברי סימנים דאורייתא, אי משום טביעות עינא, ודוקא צורבא מדרבנן, אבל אינש בעלמא לא. "ואם לאו - פסול".

תנו רבנן: איזהו שלא לאלתר? רבי נתן אומר: שששה בדי שתעבור שירא ותשרה; רבי שמעון בן אלעזר אומר: בדי שיהא אדם עומד ורואה שלא עבר שם אדם; ויש אומרים: שלא ששה אדם שם, רבי אומר: בדי לכתוב את הגט; רבי יצחק אומר: בדי לקרותו; אחרים אומרים: בדי לכתוב ולקרותו. ואפילו ששה ויש בו סימנין - מעידים עליו, דאמרי: נקב יש בו בצד אות פלונית; ואין מעידין על סימני הגוף, דאמרי: ארוך וגויץ, מצאו קשור בכים, פארנך, וכמבעת, א

איכא דאמרי - הא דשני רבי יורא במקום שהשירות מצויות פסול - הוא דהוחזקו, דבעינן תרתי כרבה. כשלמא דרבה - דשני לעיל שנויא דידה אחרתי מתניתין, דהא דגיטין ודא דבבא מציעא. מתניתין אלימא ליה לאקשויי - דקא סלקא דעתך דאיתנו רמינהו אהדי, ומתניתין עיקר מברייתא. **אלא רבי יורא** - דרמי מתניתין אברייא מאי טעמא לא אמר שנויא דידה אחרתי מתניתין כרבה: אמר לך - רבי יורא: מתניתין לא קשיין אהדי. מי קתני - בבבא מציעא: הא אמר "תנו" - נותנין, ואפילו לזמן מרובה. **דלמא אם אמר תנו** נותנין ולעולם כדקיימא לך - כלומר, ודאי על כרחך הא אמר "תנו" נותנין דייקנין מינה, מדתלה טעמא בגמלך עליהן, אלא לזמן מרובה מדיכא דייקני? ודלמא לעולם כדקיימא לך להכשירא דגיטין, מצאו לאלתר - כשר אבל ברייתא - דהאי קשיא, דקתני: יחיד לאשה, ואי לאלתר הבעל מודה - פשיטא. למאי ניהוש לה? אי לאו דאשמעינן אפילו לזמן מרובה - לא איצטרך למתניה. דבשלמא מתניתין לא תנא בה בהדיא: האמר "תנו" - נותנין, ואצטרך למתניה משום דהא גופא. לאשמועינן דלא יחזירי, שאני אומר בו. רבי ירמיה אמר - לא מתניתין קשיא ולא ברייתא קשיא, דכל הני דאמרין יחזירי - לזמן מרובה. בגון דקאמרי עדים - החתומים בו. מעולם לא חתמו אלא על גט אחד של שם זה - ואותו חתמו לאיש זה הנתבע. בגון דקאמר - האי שלוח אבדה נקב יש בצד אות פלונית, ודוקא - נקט רב אשי: בצד אות פלונית - דהוי סימן מובהק, דאין עדות ברורה מזה. מספקא ליה סימנים דאורייתא או דרבנן - הא דאמרין ביאלו מציאות" (בבא מציעא כזא, שנחזירין אבדה בסימנין, וקאמרין לך היתם: דאורייתא או דרבנן - לרב אשי נמי מספקא ליה. הילכך באיסור אשת איש - לא סמכין אסימנין בעלמא, דלמא סימנין דרבנן, ובממונא הוא דימרו רבנן להפקיע, דהפקיע רב דין היה חפקר, וטעמא דהתקנתא היתם מפרש, אבל למישרי איסורא - לא מצו רבנן לעקור דבר מן התורה. והאי דלא אמר: קסבר סימנין דרבנן - משום היתם מיבעיא לך, ומחבא לא מצינן למיפשט, דהא אי נמי מספקא ליה קאסר מספקא. אייבם ליה - שלוח היה. אי סימנא אית לי בגייה אי טביעות עינא אית לי בגייה - אי סימנא בעיתו דאיתיה לבו - אית לי בגייה סימנא, ואי בטביעות עינא בעיתו להרוי ניהלי - אית לי טביעות עינא בגייה, שנתתי עיני בו עד שאני מכירי פיה בלא שום סימן. סימנים דאורייתא - שלא נתן בו סימן מובהק, אלא סימנא בעלמא, ומדאסמכו אסימנא באיסורא - קסברי: סימנין לאהדורי אבדתא דאורייתא, מיזון תעשה לשמלת" כדאמרין ביאלו מציאות" (שם). לצורבא מדרבנן - ידיע בטביעות עינא, ולא משני בריבוריה. כדי שתעבור שירא ותשרה - שיעור שתוכל לעבור שירא שם ולחנות. כדי שיהא אדם בו - כלומר, אין הדבר תלוי בשיעור, אלא צריך שיהא אדם עומד ורואה שלא עבר אדם שם משעה שעבר השליח הזה שם עד שעת מציאת הגט. כדי שיתכבש את הגט - שיעורא בעלמא נתנו בו. ואפילו היה יש בו סימנים - מובהקים. מעידים עליו - סימנים אלו להכשירו. על סימני גופו - של גט, כגון ארוך או גוץ - שאין אלו כלום, שיש כאלה הרבה. מצאו קשור בכים או בארנין - ומכיר את הכיס ואת הארנק. בין

דמתוך שמוציאים כליהם כדי לסעוד, חיישין שמא נפל מהם. **מצאו** קשור בכיס או בארנין בו - בפרק בתרא דיבמות (קכא, מודקדק מבאן דסימנין דאורייתא. ותימה: דבפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כזא, איבעי לך אי סימנין דאורייתא או דרבנן, ולא מייתי לה; ואומר רבינו יצחק, דבמסכתא דיבמות, דמייתי תנאי ומסקי דכולהו סברי דסימנים דרבנן - איכא לפרושי דחך ברייתא נמי סברא הכי, ובגון שיש עדים שחכים השתבעת שלו, או שמצאו בעצמו ומכיר שהן שלו, ובאמן במינו דאי בעי אמר "לא אבדתי". ומעיקרא, דהוה בעי למידק מינה דסימנין דאורייתא - הוה משמע ליה דאידי רבי כשמצאו אחר, ומהדיינין ליה על ידי סימן זה.

51 שנמצא נקב במקום ההוא, אין לחוש שמא גט זה נכתב לאדם
52 אחר, משום דהנה ליה הנקב הזה סימן מובהק.
53 ומדייקת הגמרא בדבריו, ודוקא אם אמר השליח שיש נקב בצד
54 אות פלונית, דהנה ליה סימן מובהק, אבל אם אמר השליח רק שיש
55 נקב בצד, במקום כלשהו בגט, ואינו זוכר באיזה מקום, אף אם
56 נמצא נקב כזה, לא סומכים על דבריו, משום שסימנים ליה לרב
57 אשי, מה שאמרו חכמים שמחזירים אבידה על ידי שבעליה נותן
58 בה סימנים, אי דאורייתא – האם למדו זאת מהתורה, ואם כן אפשר
59 לסמוך על סימן שאינו מובהק, אי – או שרק דרבנן הוא, שאמרו
60 להחזיר אבידה על ידי שבעליה נותן סימן שאינו מובהק, שיש כח
61 ביד חכמים לתקן בדיני ממונות, משום שהפקר בית דין הפקר, אך
62 להתיר אשת איש על ידי סימן שאינו מובהק, אין כח בידם.
63 הגמרא מביאה מעשה בגט שנאבד. רבה בר רב הונא היה שליח
64 להביא גט, ואידיכס ליה גיטא פי מדרש – נאבד לו הגט בבית
65 המדרש, ומצאו את הגט אמר רבה בר בר חנה, אי סימנא – אם
66 תרצו להחזירו לי על ידי סימן, אית לי בגויה – יש לי בו סימן, אי
67 טביעות עינא – אם תרצו להחזירו לי בטביעות עין, אית לי בגויה
68 – אני מכירו בטביעות עין. אהדרויה נהליה – החזירו לו את הגט
69 על פי דבריו. אמר רבה בר בר חנה, לא דענא מאיזה סיבה החזירו
70 לי הגט, אי משום סימנא אהדרויה, ונקבתי סימנים דאורייתא – האם
71 מחמת הסימן שיש לי בו, ומשום שסוברים שסימנים דאורייתא, אי
72 משום טביעות עינא – או מחמת שיש לי בו טביעות עין החזירוהו
73 לי, ואם כן דוקא לצורכא מדרבנן – לתלמיד חכם מחזירים גט
74 בטביעות עין משום שמכירו בכך, ואינו משקר, אבל אינש בצדקא
75 שאינו צורבא מדרבנן, לא מחזירים לו בטביעות עין מחשש
76 שמשקר ואף לא בסימן שאינו מובהק, שסימנים דרבנן;
77 שנינו במשנה, גט שנמצא לאלתר כשר, ואם לאו פסול. הגמרא
78 מביאה ברייתא המבארת מה הוא שיעור 'לאלתר' תנו רבנן, איהו
79 שלא לאתרי – מה נחשב שכבר אינו לאלתר, ואין משיבים את
80 הגט אם עבר זמן זה. רבי נתן אומר, ששהה בשיעור כדי שתעבור
81 שיעור ותשרה – שתוכל שיערה לעבור במקום שאבד הגט ולחנות
82 שם.
83 רבי שמעון בן אלעזר אומר, אין הדבר תלוי בהשחית זמן, אלא כדי
84 שיהא אדם עומד ורואה שלא עבר שם אדם חוץ מהשליח, עד
85 שמצאו את הגט. ויש אומרים, שצריך שיהא אדם עומד ורואה
86 שלא שעה אדם שם מאז שעבר שם השליח עד שמצאו את הגט.
87 רבי אומר, ששיערו חכמים שאם שהה עד כדי זמן שאפשר לכתוב
88 את הגט, שוב אינו לאלתר. רבי יצחק אומר, ששיערו חכמים את
89 הדבר, שאם שהה כדי לקרותו – לקרוא את הגט, שוב אינו
90 לאלתר. אחרים אומרים, ששיערו חכמים את הדבר, שאם שהה
91 כדי לכתבו ולקרותו לגט, שוב אינו לאלתר.
92 ומוסיפה הברייתא, ואפילו שעה אחר זמן זה, ויש בו סימנים
93 מובהקים, מעידים עליו לומר שמוזה נפל, ומפרשת הגמרא
94 שסימנים היינו דאמרי נקב יש בו בצד אות פלונית, שסימן מובהק
95 הוא. ומוסיפה הברייתא, ואין מעידין על ידי סימנים הנוהג, ומפרשת
96 הגמרא שסימני הגוף היינו דאמרי שהגט ארוך ונזין – ארוך או קצר
97 משום שסימנים אלו אינם סימנים כלל, כיון שיש הרבה גיטין
98 כאלו.
99 ואם מצאו קשור בכים, או שמצאו קשור בארנקי ובטבעת, והוא
100 מכיר את הכיס והארנקי

1 בְּזֶמַן שֶׁהַכֶּלֶל מוֹדָה מִיָּתֵד – על כל פנים, יחזיר לאשה, ואפילו אם
2 מצאו לזמן מרובה מאז שנאבד, ואין חוששים שמא נפל מאחר
3 ששמו כשמו.
4 וקשני – ותיירץ רבי זירא, כאן – במשנתנו, מדובר במקום
5 שהשיירות מצויות, ושמא היה בהם אדם ששמו כשמו וממנו נפל,
6 ולכן אין להחזיר גט אחר זמן מרובה, ואילו כאן – בברייתא,
7 מדובר במקום שאין השיירות מצויות, ואין לחוש שמא מאדם אחר
8 נפל ששמו כשמו, ואפילו עבר זמן רב מאז שנאבד הגט.
9 הגמרא מביאה שתי לשונות בביאור שיטת רבי זירא: איבא דאמרי
10 – יש אומרים, שמה שאמר רבי זירא שכשיירות מצויות לא
11 מחזירים אם עבר זמן מרובה, והוא – באופן שהחזיקו שני אנשים
12 בשם זהה הוא הלא ליתיר – אין להחזיר את הגט, שמא נפל
13 מהאחר ששמו כשמו, והיינו דרבה – וזה כשיטת רבה, שצריך שני
14 נתאים כדי שלא להחזיר גט שאבד, גם שיירות מצויות וגם
15 שהחזיק אדם אחר ששמו כשמו, ובלא זה אין חוששים שמא
16 מאחר נפל אפילו עבר זמן רב. ואיבא דאמרי, שאף על גב דלא
17 החזיקו שני אנשים בשם זהה, מכל מקום אומר רבי זירא
18 שכשיירות מצויות לא ליתיר – אין להחזיר לאחר זמן,
19 שחוששים שיש עיר נוספת ששמה כשם עיר זו, ושם יש אדם בשם
20 זה, ופליגא דרבה – וחולק בוה רבי זירא על רבה.
21 מקשה הגמרא, בשלמא דרבה שהקשה שתירה בין המשניות לא
22 אמר רבי זירא להקשות מהברייתא, משום שסתירה בפתניתין –
23 בין שתי משניות, אלמא ליה לאקשני – חזקה בעיניו יותר
24 להקשות. אלמא רבי זירא שהקשה מהברייתא, מאי טעמא לא אמר
25 דרבה להקשות שתירה בין המשניות.
26 מתרצת הגמרא, אמר רבי זירא, מהמשנה אין להקשות על רבי
27 זירא, משום שמי קתני במשנה אם אמר תנו נותנין ואפילו לזמן
28 מרובה, שאינו מפורש במשנה, אלא רבה דייק כך, ודלמא – שמא,
29 מה שאמרה המשנה אם אמר תנו נותנין, היינו רק בקניימא –
30 באופן שנפסק במשנתנו, כשמצאו לאלתר, אך לאחר זמן מרובה
31 לא יחזיר, שמא מאחר נפל, והברייתא שאומרת שכשהכל מודה
32 יחזיר לאשה, ודאי מדובר לזמן מרובה, שאם לאלתר, פשיטא
33 שיחזיר לה, שאין מה לחוש בדבר.
34 הגמרא מביאה תירוצים נוספים לקושיות רבה ורבי זירא: רבי
35 דרבה אמר, שלא קשה מהמשנה או מהברייתא שמשמע בהם
36 שאף לזמן מרובה יכול להחזיר את הגט, ששם מדובר בגון דאמרי
37 עדים החתומים על הגט, מעולם לא חתמו על שני גיטין בשם זה,
38 אלמא רק על גט אחד של יוסף בן שמעון, והוא זה שחתמו עברו
39 ולכן אף לזמן מרובה אין לחוש שמא יש עוד אחד בשם זה.
40 מקשה הגמרא, אי הוי – אם כן שהעדים מעידים שחתמו על גט
41 אחד בשמות אלו, מאי ליימרא – מה המשנה והברייתא באים
42 לחוש, ופשוט הוא שאין לחוש לכלום. מתרצת הגמרא, מהו
43 דתימא – שמא תאמר, ליחוש דלמא איתרמי שמה בשמות ועדים
44 בעדים – שיש לחוש, שמא קרה שגם שמות המגורשים וגם שמות
45 העדים זהים בשני הגיטין, ושמא עדים אחרים ששם בשמות
46 עדים אלו חתמו על גט של אדם אחר בשם זהה, קא משמע לן
47 המשנה והברייתא שאין לחוש לכך.
48 ומביאה הגמרא תירוץ נוסף. רב אשי אמר, אין להקשות מהמשנה
49 ומהברייתא, משום שבהם מדובר בגון דאמרי השליח, שיש לו
50 סימן בגט שאיבד, שנקב יש בו בצד אות פלונית, ואם אכן יש בגט

בכוח התורה לפעול שינוי, ועד למציאות חדשה בעולם

משיחת שבת פרשת קרח, ה'תשכ"ח

57 ישראל הנשואה לכהן ואין לה בנים, וירא שלא ימות פתאום,
 58 ותיזקק אשתו לחליצה, נותן לה גט כשהוא בריא, ואומר לה, הרי
 59 זה גיטך, אך הגירושין יחולו שעה אחת קודם למיתתו, אסורה
 60 לאכול בתרומה מיד, שמא ימות בעוד שעה, ונמצא שגרשה היא
 61 מעכשיו, ואסורה לאכול בתרומה. הרי שחוששים שמא ימות,
 62 ומדוע במשנתנו אין חוששים שמא מת.
 63 מתרצת הגמרא, אמר רבה לאביי, תרומה אפיין קא רמיט –
 64 וכי אתה מקשה יודעת אם הוא חי, הרי בתרומה אפשיך לה בלא
 65 זה, שיכולה לאכול חולין, ולכן יש להחמיר שמא ימות בעוד שעה,
 66 אך גט לא אפשיך להחמיר ולחשוש לך, שאם נחוש לא יוכל אדם
 67 לשלוח גט לאשתו ממדינת הים, וישארו עגונות.
 68 מקשה הגמרא, אמנם חלקת בין תרומה לגט, אך ורמי תרומה
 69 אפריחה – אקשה סתירה מתרומה לתרומה, שבמשנתנו תנו, בת
 70 ישראל הנשואה לכהן, שאוכלת בתרומה כשנשואה לו, והלך בעלה
 71 למדינת הים ואינה יודעת אם הוא חי, אינה חוששת שמא מת,
 72 אלא אוכלת בתרומה בחזקת שהיא – בעלה קיים. ורמינהו –
 73 ואקשה סתירה מהברייתא, ששנינו, בת ישראל הנשואה לכהן
 74 ואין לה בנים, וירא שלא ימות פתאום, ותיזקק אשתו לחליצה,
 75 ונותן לה גט כשהוא בריא, ואומר לה, הרי זה גיטך אך לא יחולו
 76 הגירושין כעת, אלא שעה אחת קודם מיתתו, אסורה לאכול
 77 בתרומה מיד שמא ימות בעוד שעה, ונמצא שהיא גרושה מעכשיו
 78 ואסורה לאכול בתרומה. הרי שחוששים שמא ימות, ומדוע
 79 במשנתנו אין חוששים שמא מת.
 80 מתרצת הגמרא, אמר רב אבא בר בר חנה, באמת מעמידים
 81 אותו בחזקת חי, אך שאני תתם – שונה שם הברייתא שמדברת
 82 במגרשה שעה אחת קודם מיתתו, שפרי אסורה עליו כבר מחיים
 83 שעה אחת קודם מיתתו, ואף טרם שמת נאסרת בתרומה, ואין
 84 האיסור לאכול בתרומה סותר את חוקת החי שלו, אך במשנתנו
 85 שאינה נאסרת אלא אם מת, מעמידים אותו בחזקת חי, ומותרת
 86 לאכול בתרומה.
 87 מקשה הגמרא, פתקף לה רב פפא, הלא אם נתן לה גט שיחול
 88 שעה אחת קודם מיתתו, מה שנאסרת בתרומה הוא מחשש שמא
 89 ימות הבעל, ומפאי דאיהו מית פרישא – מאין שהוא ימות ראשון
 90 ותיאסר באכילת תרומה שעה אחת קודם מיתתו, דלמא איהי
 91 מיתא פרישא – שמא היא תמות ראשונה ולעולם לא תיאסר
 92 בתרומה, ועל כרחך שהטעם שנאסרת הוא מחשש שמא ימות
 93 בעלה החיה, הרי שחוששים למיתה.
 94 ולכן דוחה הגמרא את תירוצו של רב אדא בריה דרב יצחק,
 95 ומתרצת תירוצו אחר: אלא אמר אביי, לא קשיא, הא – הברייתא,
 96 רבי מאיר היא, דלא תיש למיתה – שאינו חושש לשמא ימות, והא
 97 – המשנה, רבי יהודה היא דתייש למיתה – שחושש לשמא ימות.
 98 ומצינו שנחלקו בזה, דתנו, הלוקח מאה לוגין וין מבין הפותים
 99 שגירי אמת הם וקרקע שבבעלותם נשאת בקדושת ארץ ישראל,
 100 והיה זה קודם שגורו על יינם, וחשודים שלא להפריש תרומות
 101 ומעשרות, ורוצה לתנות היין אך אין לו כלי להפריש לתוכו את
 102 התרומות והמעשרות, אומר, שני לוגין שאני עתיד להפריש
 103 כשיודמן לי כלי, הרי תן תרומה גדולה, עשרה שאני עתיד להפריש,
 104 הרי תן מעשר ראשון, תשעה שאני עתיד להפריש, הרי תן מעשר
 105 שני, ומיחל – מחלל קדושת מעשר שני על מעות, ושוחה את היין
 106 מיד, דברי רבי מאיר. אך רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין
 107 לעשות כך, שסוברים שיש לחוש שתישבר החבית ולא יתקיים
 108 תנאו, ונמצא שותה טבל, ורבי מאיר אינו חושש. ואף כאן נחלקו
 109 המשנה והברייתא אם יש לחוש שמא ימות הבעל, לתנא של
 110 המשנה אין לחוש, ולכן נותן לה הגט בחזקת שהוא חי, והתנא של
 111 הברייתא חושש, ולכן אוסר לה לאכול בתרומה שמא ימות הבעל
 112 תוך שעה, וכבר מעכשיו גרושה היא ואסורה בתרומה.
 113 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף ליישב סתירת המשנה והברייתא. רבא
 114 אמר,

1 או שמיא בין בלי הנמצאים בביתו, כל שיש בו סימן מובהק,
 2 אפילו אם מצאו לזמן תרומה, פשר.
 3 לעיל הביאה הגמרא מחלוקת מהו שיעור לאלתר. הגמרא מביאה
 4 מחלוקת אמוראים הלכה כמי:
 5 איתמר, רב יהודה אמר בשם שמואל, הלכה שלא לתר היינו כל שלא
 6 שעה אדם שם במקום שעבר השליח עם הגט, והיינו כיש אומרים.
 7 ואילו רבה בר בר חנה אמר בשם רב יצחק בר שמואל, הלכה
 8 שלא לתר היינו כל שלא עבר אדם שם במקום שעבר השליח, והיינו
 9 כרבי שמעון בן אלעזר.
 10 מקשה הגמרא, מדוע אומר כל אחד מהו לאלתר, לימא מר –
 11 שיאמר רב יהודה, הלכה כמר – כיש אומרים, ומר – ורבה בר בר
 12 חנה, יאמר שהלכה כמר – כרבי שמעון בן אלעזר. מתרצת
 13 הגמרא, שלא נקטו שמות התנאים, משום דאפכי להו – שיש
 14 תנאים שהחליפו שמות התנאים בברייתא, ואם יאמרו הלכה
 15 כתנא זה לא יהיה ידוע לפי איזה גירסא היא, ולכן אמרו זאת
 16 בפירושו:
 17 שנינו במשנה, שאם מצאו לגט בחפיסה או בליוסקמא וכו' כשר:
 18 שואלת הגמרא, מאי חפיסה. משיבה הגמרא, אמר רבה בר בר
 19 חנה, חפית קמנה – נאד קטן. שואלת הגמרא, מאי ליוסקמא.
 20 ומשיבה, מליקא דקבי – שק שהוקנים שומרים בו הפציהם:

משנה

21 משנתנו מבארת ששליח המביא גט ממדינת הים, אין צריך
 22 לחשוש שמא מת הבעל ובטלה שליחותו, אלא מעמידים הבעל
 23 בחזקת חי. ואגב זה מבארת עוד אופנים בהם אין לחוש שמא מת.
 24 שליח המביא גט ממדינת הים, והניחו לבעל לזון או חולה, אינו
 25 חושש שמא מת ובטלה שליחותו מחמת שהמשלח אינו יכול
 26 לגרש, אלא נותן לה הגט בחזקת שהיא – הבעל, קיים, שמעמידים
 27 אותו בחזקת חי, וכן, בת ישראל הנשואה לכהן, שאוכלת בתרומה
 28 בזמן שנשואה לו, ואין לה בנים ממנו, והלך בעלה למדינת הים,
 29 ואינה יודעת אם הוא חי, אינה חוששת שמא מת, אלא אוכלת
 30 בתרומה בחזקת שהיא – בעלה קיים.
 31 וכן, השולח קרבן חפאתו למדינת הים, שאין להקריבו אלא אם
 32 השולח חי, אין חוששים שמא מת, אלא מקריבין אותה – את
 33 החטאת בחזקת שהיא – השולח קיים:

גמרא

34 שנינו במשנה, ששליח המביא גט והניח את הבעל זקן, מעמידים
 35 אותו בחזקת חי. הגמרא מבארת באיזה אופן חוששים שמא מת:
 36 אמר רבא, לא שנו שמוסר השליח את הגט לאשה בחזקת שבעלה
 37 חי, אלא אם הניחו זקן שעבר גיל ששים אך שלא הגיע עדיין
 38 לזביות – שמונים שנה, וחולה, משום שרוב חולים עומדים לחיים,
 39 אבל אם הניחו זקן שהגיע לזביות – שמונים ואחת שנה, וחולה
 40 שהוא גוסס, כיון שרוב גוססין עומדים למיתה, לא – נעמידנו
 41 בחזקת שהוא קיים.
 42 מקשה הגמרא, איתביה אביי לרבא, שנינו בברייתא, שליח המביא
 43 גט ממדינת הים, והניחו לבעל זקן, אפילו היה זקן מאה שנה, נותן
 44 לה הגט בחזקת שהיא – הבעל קיים, ולא כרבא האומר עד שמונים
 45 שנה. מסיקה הגמרא, תיבתא – רבא קשה לרבא.
 46 הגמרא מביאה תירוצו לרבא, ואי בעית איתא – ואם תרצה
 47 לומר, שבהגיע לשמונים יש לחוש שמא מת, מכל מקום כשעבר
 48 זמן זה, והגיע לתשעים או למאה שנה, אין לחוש שמא מת, שפיין
 49 דאיפליג – נחלק מדרך שאר בני אדם, שרגילים למות מוקדם יותר,
 50 דאיפליג – רשוב אין לחוש שמא מת, ואפילו עבר זמן רב מששלחו.
 51 הגמרא מקשה סתירה מברייתא על דין זה שבמשנה: רמי ליה –
 52 הקשה לו אביי לרבה, תנו, שליח המביא גט ממדינת הים והניחו
 53 לבעל זקן או חולה, אינו חושש שמא מת, אלא נותן לה הגט בחזקת
 54 שהיא – הבעל קיים. ורמינהו – ואקשה, ששנינו בברייתא, בת

1 און שמצאו בין כליו - פירוש: אף על גב דרבים מצויין בביתו, ואם היא נמצאת
 2 בקרקע - היה לחוש ליוסף בן שמעון אחר, אבל בין כליו - ליכא למיחש שמא הביאו
 3 אחר אלא הוא. **מצאו** בחפיסה או בדלוסקמא ומכירו כשר - כשמצאו הוא עצמו איירי,
 4 מדסמכין אהכרתו. ואף על גב דלא צורבא מדרבנן הוא - נאמן, במיני, דאי בעי אמר: לא
 5 אבדתי. דכולי עלמא אית להו טביעות עינא,
 6 כפירישו לעיל. ומכירו - אחפיסה ואדלוסקמא
 7 קאי, ואף על פי שאינו מכיר את הגט. דאי מכיר
 8 את הגט - למה לי שמצאו בחפיסה ואם תאמר:
 9 וניחוש לשאלה, כדאמרין בפרק בתרא דיבמות
 10 (קכב) ויש לומר, דקים ליה בפנשיה שלא
 11 השאילה לשום אדם. אי נמי: יודע שבחפיסה או
 12 בדלוסקמא איבדו. ומכל מקום צריך שיהא מכיר
 13 חפיסה או דלוסקמא בטביעות עינא, ומה שידע
 14 שבחפיסה או בדלוסקמא איבדו - אין זה סימן.
 15 והא דתנן בפרק קמא דבבא מציעא (כא): מצא
 16 בחפיסה או בדלוסקמא תברין של שטרות או
 17 אגודה של שטרות בו - הוה מיירי שנתן סימן
 18 בחפיסה או בדלוסקמא עצמו, ועל ידו מחזיר לו
 19 מה שנתנו, ולא חיישין לשאלה לענין ממון.
 20 אבל מה שאומר שאבדה בדלוסקמא - לא הוה
 21 סימן, דדרך להניח שטרות בדלוסקמא, כדתניא
 22 בתוספתא: עשר דלוסקמאות שטרות מסתרי לך.
 23 ואפילו הוה סימן - סימן מבוזק לחוזיר ונתן לא
 24 הוה, והא דאמר ב"אלו מצאו" (בבא מציעא
 25 כחא): הוא אומר בחפיסה היא אומרת בחפיסה
 26 - ינתן לי, דמידע ידעה דכל דאית ליה בחפיסה
 27 מנח ליה. אפילו תימצי לומר דינתן לו לגרש בו
 28 קאמר - לא משום דחשיב סימן מבוזק, הדין
 29 מיירי בשלא החזיק יוסף בן שמעון אחר, ואותו
 30 הגט ודאי נכתב לשמו, אלא שאין ידוע אם נפל מן
 31 הבעל או מן האשה. אי נמי: ומכירו - פירוש: או
 32 מכירו, ויש ספרים דגרסי בהדיא "או מכירו". והכי
 33 פירוש: מצאו בחפיסה או בדלוסקמא, וידוע
 34 שהוא שלו, וגם שכתובה איבדה, אף על פי שאינו
 35 מכיר הגט. או מכירו - שמכיר הגט אפילו בלא
 36 חפיסה, כגון דגרסי: אם מכירו. הכי פירוש:
 37 מצאו בחפיסה, וידוע שלא בתוכה איבדה, ואינו
 38 שלו, ואפילו הכי: אם מכירו - כשר. ולרבותא נקט
 39 מצאו בחפיסה. אי נמי: דווקא אם מכירו כשר,
 40 אבל מה שהוא יודע שבחפיסה או בדלוסקמא
 41 איבדו - אינו מועיל. ולספרים דגרסי "ומכירו" -
 42 מצי לפרש כמו "אם מכירו". **והניחו** ונתן לא
 43 חולה כו' - תימה: דבפרק "המפקיד" (בבא מציעא
 44 טג) גבי הדיא סבתא דאיתבאי אידי וחדא
 45 ברתא. אמרינן: דלמא שכיבא סבתא, דלמא
 46 שכיבא ברתא! ואומר רבינו יצחק: דלענין יומי החמירו טפי למיחש, כדקאמר נמי התם: לא שגא עבוד עיטרא לא שגא לא עבוד - חיישין, וב"חזקת הבתים" (בבא בתרא כטב) מפליגין בין
 47 עבוד עיטרא ללא עבוד, דאמר: עיטרא קלא אית לה. ועוד: דבשבויות חיישין טפי למיחש. **תרומה** אפשר - תימה: וכי איה יודע המתיר מתניחין דתרומה, ואיכא לאקשוי תרומה
 48 אתרומה כדבסמוך? ויש לומר: דבן דרך התלמוד, שאינו חושש, אלא מתיר קשיא שמקשה לו. **שאני** התם שדרי אסרה עליו שעה אחת מחיים - פירוש: הלך בעלה למדינת הים אוכלת
 49 תרומה, ודחשמו בעלה בחזקת חי, אבל הבא, אפילו נעמידנו בחזקת חי - אסרה מחיים. ופריך: דלמא אידי מיתא ברישא, ולא תאסר מחיים.
 50 **הא** רבי מאיר דלא חייש למיתה כו' - השתא דמדמה שמא מת לשמא ימות - לא לגמרי מדמה. דהא רבי מאיר דמוק מתניחין כותיה ולא חייש לשמא מת אפילו לזמן מרובה, חייש לשמא
 51 ימות לזמן מרובה. דתנן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כוא): ארבעה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ומתו הנשואים את אחיות - הרי אלו חולצות ולא מתיבמות. ומפרש בגמרא:
 52 משום דקסבר אסור לבטל מנות יבמן, ודלמא ארמיים חד מיית איך, וקא מבטל מנות יבמן. והדיא משנה מוקי לה כרבי מאיר בפרק שני דיבמות (יתא). ולקמן בפרק בתרא (פאה) נמי
 53 אמר: כלבלי עלמא גירות - לא שכחא. מיתה - שכחא. ולרבי יהודה נמי דחייש לשמא ימות לאלתר - לא חייש לשמא מת לאלתר. דאם לא כן, אשת כהן שיצא בעלה מפתח ביתו - לא
 54 תאכל בתרומה, ולא תאכל כי אם בשעה שזוהא בעלה בפניה. אלא ודאי לא מדמה אלא שמא מת לזמן מרובה לשמא ימות לאלתר.

1 בין כליו - בימיו. **ליבא** - רב יהודה: הלכה כיש אומרים, ולימא רבה: הלכה כרבי
 2 שמעון, למה חזרו להוכיח את הדברים ולפרשן? ומשני: משום דאפכי להו - אית תנאי
 3 דמפכי דרבי שמעון ליש אומרים ויש אומרים לרבי שמעון, הלכך אם לא הוכירו אלא
 4 שם החכמים - לא הוה ידעי אהיא מתרי לישני קיימי. חמת = בולזול"א בלע"ז, והיא
 5 של עור. **מליקא** = טשק"א בלע"ז.
 6 **משנה** נותנו לה בחזקת שהוא קיים - ולא
 7 חיישין שמא מת ובטל שליחותו. ומדאורייתא
 8 נפל לן ב"הכל שוחטין" (חולין יב). העמד דבר
 9 על חזקתו. מקריבין אותה - ולא חיישין שמא
 10 מתו בעליה ולמיתה אזלא. **גמרא** לגבורות -
 11 שמונים שנה, לישנא דקרא (תהלים צ). וחולה
 12 - "או חולה" דמתניחין - דוקא חולה, ולא
 13 גוסס, כיון דאפליג - משאר דרך כל הארץ,
 14 שהארץ ימים עד מאה שנה. **אפליג** - ואינו
 15 כשאר האדם להיות קרוב למות. אבל בן
 16 שמונים ואחת או יותר, עד תשעים - קרוב
 17 למות הוא. אסרה לאכול - בת ישראל
 18 הנשואה לכהן שאוכלת בשבילו - אסרה מיד,
 19 דכל שעתא חיישין: עכשיו ימות. אלמא:
 20 חיישין למיתה. תרומה אפשר - להיות נזונה
 21 בחולין. **גם לא אפשר** - למיחש למיתה, דאי
 22 חיישת - אין לך שולח גט לאשתו, וכן עגונות.
 23 **שאני** התם שדרי אסרה שעה אחת קודם
 24 למיתתו - לעולם לא חיישין למיתה. ושאינו
 25 הכא, שדרי אסרה מחיים שעה אחת קודם
 26 מיתתו, וכל שעתא איכא לספקי בהדיא שעתא
 27 שעתידה ליאסר. ושינויא דחיקא הוא. והיינו
 28 דפריך ליה: ואי לאו דחיישין למיתה - ממאי
 29 דהוי גיטא, דלעולם הוא מיתא ברישא ונאסרה
 30 מחיים? דלמא היא מיתא ברישא, ולא יבא
 31 לכלל גט לעולם! אלא אמר אביי - האי תנא
 32 ודאי חייש למיתה, ולא קשיא: מתניחין דבבא
 33 - רבי מאיר היא, דלא חייש לבקיעת הגט.
 34 אומרין - שמא יבקע הגט.
 35 **שמא**
 36 **שעה אחת קודם מיתתו** - אסורה לאכול בתרומה מידי! אמר רב אדא בריה דרב יצחק:
 37 שאני התם, שהרי אסרה עליו שעה אחת קודם מיתתו. מתקוף לה רב פפא: ממאי דאיהו
 38 מיתא ברישא? דלמא איהו מיתא ברישא! אלא אמר אביי, לא קשיא: הא - רבי מאיר דלא
 39 חייש למיתה, הא - רבי יהודה דחייש למיתה; דתנן: הלוקח יין כפיו הפותים, שאני
 40 לזנין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, עשרה מעשר ראשון, תשעה מעשר שני, ומיחל
 41 וישותה מידי, דבריי רבי מאיר, רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין. **רבא אמר:**
 42 שמא

1 **והא** בני סמיכה - אף על גב דסמיכה לא מעבא, מכל מקום אין לעשות בלא סמיכה
 2 לבתחלה. וכן פריך בפרק "התערובות" (ובחס ע"ג.) אהא דתנן הוה: קרשים בקדשים
 3 - יקרב לשם מי שהוא. והא בעינא סמיכה; ומשני: בקרבן נשים. וכן בפסחים פרק "האשה"
 4 (ט.ט.) גבי המשה שנתערבו ערות פסחיהו ונמצא יבלת באחד מהן, דפטורין מלעשות פסח
 5 שני, אף על פי שיכולים להביא ולהתנות במותר

6 הפסח - אפילו הכי פטורין, משום דפסח לא בעי
 7 סמיכה, ומותר פסח בני סמיכה. ולא אמרינן יעשה
 8 בלא סמיכה, דלכתחלה אין לעשות בלא סמיכה,
 9 בדפרישות. וקשה: דבפרק "ומיד נשחט" (שם
 10 ס.ב.) אמרינן דכל הובחים ערל וטמא משלחין
 11 קרבנותיהו, ולא קפיד אסמיכה; וליכא למימר
 12 דסמיכה אברא, דבפרק "כל הפסולין" (ובחס ל.ג.)
 13 מסקינן דתפך לסמיכה שחיטה דאורייתא. ואפילו
 14 למאן דאמר ביאה במוקפת לא שמיה ביאה -
 15 ליכא למימר אפשר דמיניל ידיה וטמיה, דהא
 16 בפרק "כל הפסולין" (שם) אמרינן: כל הסומך -
 17 ראשו ורובו הוא מנסי, דכל כחו בענין, וליכא
 18 לאוקמי בעוף - דעוף לאו זבח הוא. ובבבד
 19 ומעשר נמי ליכא לאוקמי - דהא "כל הובחים"
 20 קאמר. ולא בקרבן נשים - משום ערלו ויש לומר:
 21 דהא, כיון שיכול לקיים מצות סמיכה שיביאו
 22 הוא עצמו - אין לו לעשות בלא סמיכה. וכן בפרק
 23 "התערובות" (שם ע"ג.) יש לו תקנה ברעיה.
 24 דהכי נמי מפליג הוה גבי אשם - משום דאית ליה
 25 תקנה ברעיה. ובפרק "האשה" נמי, כיון שהוא
 26 ספק, דשמו פטור הוא - לא עשו חכמים תקנה,
 27 דאי אפשר לתקן אם לא יעבור מצות סמיכה.
 28 אבל ערל וטמא - מיירי כגון שאין לו תקנה
 29 להמתין, כגון שמתו אחיו מחמת מילה, דאי
 30 אפשר לימול בשום ענין. וטמא - כגון זב וזמורה,
 31 שאין רפואתו תלויה בעצמו. אי נמי: כגון שהיה
 32 עובר ב"כל תאחר" אם היה ממתין. וכן הדיא דתנן
 33 בשלמים (פרק ז' ומשנה ד') ומייתי לה בפרק שני
 34 דקדושין (ה.א.) בהמה שנמצאת בין ירושלים
 35 למגדל עדו, וכוים - עלות, נקבות - זבוח
 36 שלמים. הלא נמי אין תקנה אחרת לאותם
 37 קרבנות, האם שקירב בלא סמיכה. וכן יורש
 38 שמביא קרבן באינו אף על פי שאינו סומך. והא
 39 תאמר: הוא דתנן בפרק "דס שחיטה" (כריתות
 40 כ.א.) ושניהם מביאים חטאת אחת. ובפרק "שני
 41 נדרים" (נדר נ.א.) שמביאים קרבן אחד בתנאי,
 42 אלמא מייתי קרבן בלא סמיכה, כדי לפטור עצמו,
 43 מאי שנתא דפרק "האשה" דפרק "האשה" ויש לומר:
 44 דודאי תקנו חכמים שמביאים קרבן אחד מספק
 45 בלא סמיכה כדי לפטור עצמו, אבל להביא קרבן
 46 דאי, כגון מותר הפסח - לא התירו חכמים
 47 להביאו בלא סמיכה כדי לפטור את עצמו. ואם
 48 תאמר: בפרק "כל המנחות באות מצוה" (מנחות
 49 ס.ב.) אמרינן: השולח קרבנותיו מלמדת הים -
 50 כהן מנף על ידו. והכי עבדי הכי והא בעי
 51 סמיכה דמתקני מניף - משמע דאיירי בשלמים.
 52 ובקרבן נשים ליכא לאוקמי - דהא תנא ליה
 53 רישא "ואשה כהן מנף על ידו, ודוק לאוקמי
 54 בערל וטמא" ויש לומר: דמיירי ביורש, וכרבי
 55 יהודה, דאמר: יורש אינו סומך. והבא דלא משני

56 ביורש - משום דהטאת תנן, ובי"התערובות" (ובחס ע"ג.) תנן: כל הובחים - דמשמע אפילו חטאת. ואם תאמר: ערל וטמא וכל הגוה דאין ראויין לסומך, נהי דסמיכה לא מעבא - נמצא: כל
 57 שאינו ראוי לבילה - בילה מעכבת בו! ויש לומר: מדרשין בתורת כהנים (ויקרא טו.) "וכי יטהר הוה מזוהר" - ולא מנגע, שמע מינה דטמא משלח קרבנותיו, דבהבאת קרבן איירי. ועוד:
 58 מדמהענין פריך קמא דחוגיה (ה.ב.) טמא מראה מ'ובאת שמה" "הובחאם שמה" כל שישנו בביאה - ישנו בהבאה, שמע מינה דרשאר קרבנות משלח, ולא חיישין שיהא ראוי לסמיכה.
 59 **אבל** חטאת לא יעול חולין לעוהר - ואם תאמר: והלא חטאת העוף באה על הספק, כדאמרין בפרק בתרא דנדה (ע"א.) ויש לומר: דאדם עצמו הוא חטאת על הספק, כדי לפטור
 60 עצמו. אבל הבא, לשליח - אין להביא חולין לעוהר מספק.
 61 **פורסי** שנגמ - פירש רבינו חננאל: דין גדול שלהם. ו**וקתני** - ישאור את אשתו - מהא דקתני קומנטרסין של גוים אל ישאור את אשתו. ורב יוסף קאמר דמיקטל קטלי ליה - לא מצי
 62 בלא קשוי, דיאכא לאוקמי לברייתא מיקמי דלחתם פורסי שנגמ. ועוד אמר רבינו יצחק: דקלמא דא דגוי מסיח לפי תומו כשר לא ערודת אשה - היינו כשמעיד שכבר מת, דלא טעי
 63 בן מת ללא מת. אבל יוצא למות או ליהרג - לא מהמנין.

1 **שמא** מת לא חיישין - דאוקמינן אחוקה שהניחו חי. וגבי כהן שהלך למדינת הים, כיון
 2 שלא גירשה - אינה נאסרת אלא אם כן מת. אבל זו, שנתן לה גט על מנת שחולל עשה
 3 אחת קודם למיתתו - לשמא ימות מיד ודאי חיישין, דלא מרע לה לחוקה בהכי. והא
 4 גוד - לדריך, דבעית לאוקמי לדברי הכל, והא גוד הדיא דאסרי ליה לשתות - משום
 5 שמא ימות הוא. ופליג רבי מאיר, ואמר: לא

6 חיישין? ערביך ערבא צריך - שמא השומר
 7 עצמו יפגע. **שמא** מת לא חיישין - ומתניתין
 8 דברי הכל, וברייתא ד"הרי זה גיטך" - תנאי
 9 היא, פלוגתא דרבי מאיר ודבריו. והא **בעינא**
 10 סמיכה - והנאי בתורת כהנים: ידו - ולא יד
 11 בנו, ידו - ולא יד שלוחו. בקרבן נשים - אשה
 12 שנגגה בכרת, ושולח חטאתה. דגבי סמיכה
 13 תנאי (קדושין לו.א.) "דבר אל בני ישראל וסמך"
 14 - בני ישראל סומכין, ואין גנות ישראל
 15 סומכות. וצריכא - למינתי תלתא בני
 16 במתניתין בחוקת שהוא קיים. דוימנין דלא
 17 אפשר - שהיא עניה, וצריכה פרנסה, ותטול
 18 תרומה בבית הגרנות. **משנה** כרקום -
 19 "מצור" מותרמנין: כרקומין (דברים כ.).
 20 המופרפת - ועדיין לא טבעה. לידן - דביני
 21 נפשות. חומרי חיים כו' - כדמפרש ואיל. בת
 22 ישראל לבחן - חומרי מות. בתן ישראל
 23 - חומרי חיים, ולא תאכל בתרומת אביה.
 24 **גמרא** לא שנו - דיוצא ליהרג נתנן עליו
 25 חומרי חיים. אלא בבית דין של ישראל -
 26 שלאחר גמר דין וימנין דחוה ליה וזכאת ומחזיקין
 27 אותו, כדאמרין ב"גמור הדין" (סנהדרין מ.ב.).
 28 הסוס רץ ומעמידו. פורסי שנגמ - לשון פרסי
 29 הוא: פסק דין. כל מקום כו' - רישא הכי איתא:
 30 מי שנגמר דינו וברח כו', בפרק קמא דמכות
 31 (ז.א.) הרי זה יורג - אלמא: לא אמרינן שמא
 32 מצאו לו זכות אחרי כן, שמע מינה לא שכיחא,
 33 ולא מספקין בהכי. איש פלוני מת - בבית דין
 34 מיתת עצמו, כגון מי שלקה ושנה בבית דין
 35 כוסנין אותו לכפיה. נהרג - אחד מארבע
 36 מיתות. וגבי גוים, מת - כמו לקמטויא חיללא
 37 דקטיטע בר שלום במסכת עבודה זרה (י.ב.).
 38 קומנטרסין - ממנין ליהרג. **אמאי** אל ישאור
 39 אשתו - הא קיימא לן בפרק בתרא דיבמות
 40 (ק.ב.א.) גוי מסיח לפי תומו - כשר לעדות
 41 אשה וקתני - גבי ישראל ישאור, וקשיא לרב
 42 יוסף. ודאי שייכי בה - שאינה תפארת להם.
 43 ושייכי בה - כי היא, שמתפארים בה בדין.
 44 עכדי לשקך - ולומר: נהרג. ואף על פי שלא
 45 ראוהו אלא יוצא לידן, לא שנו - דנתונן עליו
 46 חומרי חיים, אלא דביני גוים דשקלי שחודא.
 47 **הו**

48 **דכל** מסיח לפי תומו הימוני מהימוני ליה! אלא לאו, מת - יוצא למות, נהרג - יוצא
 49 ליהרג, וקתני: בבית דין ישראל ישאור את אשתו! - לעולם מת ממש, ונהרג ממש,
 50 ודקאמרת: דבנותיה גבי גוים אמאי לא? והא קיימא לן דכל מסיח לפי תומו הימוני
 51 מהימוני! הני מילי במילתא דלא שייכי בה, אבל במילתא דשייכי בה - עבדי לאחזקין
 52 שיקרייהו. איכא דאמרי, אמר רבי יוסף: לא שנו אלא בבית דין של אומות העולם,
 53 אבל

54 **אבל** חטאת לא יעול חולין לעוהר - ואם תאמר: והלא חטאת העוף באה על הספק, כדאמרין בפרק בתרא דנדה (ע"א.) ויש לומר: דאדם עצמו הוא חטאת על הספק, כדי לפטור
 55 עצמו. אבל הבא, לשליח - אין להביא חולין לעוהר מספק.
 56 **פורסי** שנגמ - פירש רבינו חננאל: דין גדול שלהם. ו**וקתני** - ישאור את אשתו - מהא דקתני קומנטרסין של גוים אל ישאור את אשתו. ורב יוסף קאמר דמיקטל קטלי ליה - לא מצי
 57 בלא קשוי, דיאכא לאוקמי לברייתא מיקמי דלחתם פורסי שנגמ. ועוד אמר רבינו יצחק: דקלמא דא דגוי מסיח לפי תומו כשר לא ערודת אשה - היינו כשמעיד שכבר מת, דלא טעי
 58 בן מת ללא מת. אבל יוצא למות או ליהרג - לא מהמנין.

56 מעמידים אותם בחזקת חיים, אלא נותנין עליהן הומורי חיים והומורי
57 מתים, שאם היתה בת ישראל נשואה לכהן שאם מת בעלה אסורה
58 בתרומה, ובת פהן הנשואה לישראל שאם מת בעלה אוכלת
59 בתרומה, וכיון שהבעל ספק חי ספק מת לא תאכל בתרומה
60 שנותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים:

נמרא

61 שנינו במשנה, שמי שנגמר דינו למיתה, נותנים עליו חומרי חיים
62 וחומרי מתים. אמר רב יוסף, לא שנו שאין מחזיקים אותו כמת,
63 אלא אם נגמר דינו למיתה בבית דין של ישראל, שאפשר שמצאו
64 לו זכות ופטרוהו, אבל אם נגמר דינו בבית דין של עובדי בוכבים,
65 אין נותנים עליו חומרי חיים, שבין דמי ליה דינא לקטלא, מיכיל
66 קטלי ליה – כיון שנגמר דינו למיתה, הורגים אותו מיד, ואין
67 לחשוש שמא חזרו בהם.

68 מקשה הגמרא, אמר ליה אפי' לרב יוסף, והרי בבית דין של עובדי
69 בוכבים נמי יש לחשוש שמא לא הרגוהו, דמקבלי שוחדא –
70 שמתקבלי שוחד הם, ושמא שיחדום ושהירוהו.
71 מתרצת הגמרא אמר ליה רב יוסף לאביי, כי שקלי – לוקחים הם
72 שוחד מקמי דלחתום פורסי שנמנ – לפני שנחתם גזר הדין, אך
73 לבתר דמיתחם פורסי שנמנ, לא שקלי – אינם לוקחים שוחד,
74 ובאופן זה יכול להעיד עליו שמת אף לקולא.

75 הגמרא מקשה על רב יוסף ממשנה, מיתבי, שנינו במכות (ו) מי
76 שנגמר דינו להריגה וברח ובא לפני אותו בית דין, אין סותרין את
77 דינו ולדון שוב שמא טעו, אלא הורגין אותו על סמך הדין הקודם,
78 כל מקום – כל בית דין שיעמדו שנים ויאמרו בפניהם, מעידין אנו
79 את איש פלוני שנגמר דינו למיתה בבית דין של פלוני, ופלוני
80 ופלוני צדיק, הרי זה יתרג על פי עדותם, ואין חוששים שמא אחר
81 שנגמר דינו מצאו לו זכות ופטרוהו, ומדוע במשנתנו חוששים
82 שמא מצאו לו זכות ופטרוהו.

83 מתרצת הגמרא, דלמא בורח שאני – שונה דין בורח, שכיון שברח
84 ודאי יש מחפשים לו זכות, לא כשלא ברח, על אף שנגמר דינו
85 למיתה, לא לחוש שמא חזרו ומאן לו זכות.

86 הגמרא מקשה על רב יוסף עוד קושיה מבריייתא. תא שמע, אם עד
87 מעיד ששמע מבית דין של ישראל שהיו אומרים, איש פלוני מת –
88 שעבר ג' פעמים עבירה שחייבים עליה מלקות, אם חזר ועבר,
89 מכניסים אותו למקום דחוק ומאכילים אותו שעורים עד שכריסו
90 נבקעת ומת (סנהדרין א:), או ששמע שאומרים, איש פלוני נהרג
91 שנתחייב מיתת בית דין, וישאו את אשתו, אך אם שמע
92 מקומן מן הדין – ממנוים להריגה של עובדי בוכבים שאומרים איש
93 פלוני מת שהשליכוהו לבית מלא עפר, או שאומרים איש פלוני
94 נהרג בבית דינם, אל ישאו את אשתו על פי עדות זו.

95 מבררת הגמרא, מאי מת, ומאי נהרג, אילמא – אם נאמרן שמת
96 הכוונה מת ממש, ונהרג הכוונה נהרג ממש, אם כן דכוותיה – אותו
97 דברו נבי עובדי בוכבים שממע מהם שאותו פלוני מת או נהרג,
98 אמאי – מדוע אל ישאו את אשתו בעדות זו, הא קיימא לן (ביבמות
99 קכא) דכל שמעיד כמיסין לפי תופו – שמספר בלא לדעת שסומכים
100 על דיבורו, אף אם הוא גוי הימני מהימני ליה – האמינו חכמים
101 לעדותו. אלא לאו על כרחך מה שמעיד שמע שפלוני מת,
102 הכוונה שיוצא למות – שנגמר דינו למיתה, ומה שמע שפלוני
103 נהרג, הכוונה שיוצא ליהרג – שנגמר דינו להריגה, ונתני ברייתא,
104 שאם שמע כך בבית דין של ישראל מחזיקים אותו כודאי מת וישאו
105 את אשתו כאלמנה, ולא כרב יוסף שהיוצא ליהרג בבית דין של
106 ישראל נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים.

107 מתרצת הגמרא, לעולם מדובר שמעיד שמע שפלוני מת ממש,
108 ונהרג ממש, ודקאמרת להקשות, שאם כן דכוותיה – אותו דברו נבי
109 עובדי בוכבים – כשמעיד כן בשם בית דין של עובדי בוכבים אמאי
110

1 שמא מת, לא תישנין, שמעמידים אותו בחזקת חי, אך שמא מות
2 בעתיד, תישנין שאין לאדם חזקה שלא ימות, ולכן במשנתנו
3 אוכלת בתרומה בחזקת שהוא חי, אך ברייתא אסורה לאכול
4 תרומה, שיש לחוש שמא ימות.

5 מקשה הגמרא, אמר ליה רב אדא בר מתנה לרבא, מנין שהכל
6 מודים שיש לחשוש שמא ימות, והא נוד – והרי בלוקח נוד יין מבין
7 הכותים, שלרבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון אסור לשתות ממנו
8 קודם שיפריש תרומות ומעשרות, שמא יבקע הנוד, דבשמיא מות
9 הוא – שדומה לשמא ימות, ופלוני – ונחלקו בזה, שרבי מאיר סובר
10 שאין לחוש לשמא יבקע הנוד, ואם כן אף לשמא ימות לא יחשוש.
11 מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה מדסקתא, שאני נוד – שונה נוד,
12 משום דאפשר דמטר ליה לשומר את הנוד שישמור עליו שלא
13 יפקע, ולכן אין רבי מאיר חושש לבקיעת הנוד, אך לאדם אין
14 שמירה שלא ימות, ולכן מודה הוא באדם שיש לחוש למיתה,
15 ואסורה לאכול בתרומה מיד.

16 מקשה הגמרא, מתקוף לה רב משךשאי, מדוע נסמוך על שומר,
17 הרי עובדי ערבא צרידי – השומר שערב לך שלא ישבר הנוד הוא
18 עצמו צריך ערב שישגיח עליו שלא יפשע בשמירתו.

19 מתרצת הגמרא, אלא אמר רבא, שמא מת לדעת הכל לא תישנין
20 שמעמידים אותו בחזקת חי, אך שמא מות בעתיד, תנאי היא –
21 מחלוקת תנאים היא, לרבי מאיר אין חוששים שמא ימות,
22 ומשנתנו לדעת הכל מותרת בתרומה, אך הברייתא היא כרבי
23 יהודה שחושש שמא ימות, ולכן אסורה האשה בתרומה:

24 שנינו במשנה, השולח קרבן הפאתו מדינת הים וכו' מקריבין
25 אותה בחזקת שהוא קיים: מקשה הגמרא, מדוע מקריב את
26 טטאתו, והא פניא סמיכה של בעל הקרבן על קרבנו לפני שחיטה,
27 ואין השליח יכול לסמוך. מתרצת הגמרא, אמר רב יוסף, משנתנו
28 עוסקת, בן קרבן נשים, שאינו סומכות. הגמרא מביאה תירוץ נוסף,
29 רב פסא אמר, אף בקרבן של אנשים אפשר שמדובר בהפאת העוף
30 שאינה צריכה סמיכה.

31 שנינו במשנתנו שלשה אופנים שמעמידים אדם בחזקת חי.

32 הגמרא מבארת מדוע אין משנתנו מסתפקת בדוגמא אחת:
33 וצריכא – והוצרכה המשנה לשנות בשלשה אופנים, דאי אשמועינן
34 – שאם היה התנא משמיענו רק בשליח המביא גט ממדינת הים,
35 היינו אומרים שרק גט הקילו להעמיד את הבעל בחזקת חי,
36 משום דלא אפשר – שלא יוכל אדם לשלוח גט לאשתו ממדינת
37 הים, וישארו הנשים עגונות, אבל אשת כהן שהלך בעלה למדינת
38 הים, אם נאסור אותה לאכול תרומה, כיון דאפשר – לה לאכול
39 חולין, אימא, שלא הקילו להעמידו בחזקת חי, לכך שנינו שגם
40 לענין תרומה אין חוששים שמת. ואי אשמועינן – במשנה גם הדין
41 שמוותרת בתרומה, היינו אומרים שדווקא בתרומה הקילו כך
42 משום דמנין – (שפעמים) דלא אפשר לה לאכול חולין, כגון שהיא
43 ענייה, לכך הקילו להעמידו בחזקת חי, אבל השולח הפאת העוף
44 ממדינת הים, אין להקל בזה, אלא מספיקא שמא מת, לא נקריב
45 את קרבנו, שלא ליעול – (לא להכניס) חולין לעוה, לכן צריכא –
46 הוצרכה המשנה להשמיענו את שלשת האופנים, שבכולם
47 מעמידים אותו בחזקת חי:

משנה

48 משנתנו מבארת היכן אין מעמידים אדם בחזקת חי: שלשה דברים
49 אמר רבי אלעזר בן פרטא לפני חכמים, וקיימו חכמים את דבריו
50 להלכה. על עיר שהקיפה פרקים שצרו גויים על העיר. ועל הספינה
51 המוקפת פנים ונוטה להיטבע. ועל היוצא לידון בידי נפשות, אם
52 חייב מיתה או לא, שהן – שכל אלו המסוכנים הם פחותת קיימין.
53 אבל עיר שנקבה פרקים אחר המצור, וספינה שאבדה – שטבעה
54 פנים, והיוצא ליהרג שנגמר דינו למיתה, ואין יודעים אם מתו, אין
55

53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106

נמרא

שנינו במשנה ששליח המביא גט בארץ ישראל, יכול למנות שליח
 אחר תחתיו, ואמר רב כהנא, בדין זה, חלה תנן – מבואר במשנה
 שזהו רק כשחלה.
 שואלת הגמרא, מה מחדש רב כהנא, פשיטא, שהרי חלה קתני
 במשנה.
 משיבה הגמרא, שהוצרך רב כהנא ללמדנו דמיה דתימא – שמא
 תאמר[ו] הוא הדין אף על גב דלא חלה יכול לשלוח שליח אחר, והאי
 דקתני – ומה שדיברה המשנה בחלה, משום דאוריחא דמילתא קתני
 – זהו האופן הרגיל שהשליח ממנה אחר תחתיו רק אם חלה, ואכן
 אף בלא חלה יכול למנות שליח אחר, קא משמע לן רב כהנא,
 שבדוקא נקטה המשנה חלה.
 שואלת הגמרא, היכי דמי – כיצד נתמנה השליח הראשון, אי
 דאמר ליה הבעל כשמינהו, הולך גט זה לאשתי, ולא אמר לו אתה
 הולך גט זה, הרי אף על גב דלא חלה נמי יכול לשלוח שליח אחר.
 ואי דאמר ליה הבעל לשליח את הולך, הרי אפילו אם חלה נמי לא
 יכול לשלוח ביד אחר, כיון שהבעל הקפיד שהוא יהיה השליח.
 ואי – ואם נאמר שמשנתנו בשיטת רבן שמעון בן גמליאל היא, הרי
 גם אם אמר לו 'הולך', אפילו חלה נמי לא יכול לשלוח את הגט
 על ידי אחר.
 ומוכיחה הגמרא את קושייתה, דתניא, בעל שאמר לשליח הולך
 גט זה לאשתי, הרי זה משלחו ביד אחר, ואפילו לא חלה, ואם אמר
 הבעל את הולך גט זה לאשתי, הרי זה לא ישלחנו ביד אחר ואפילו
 חלה. רבן שמעון בן גמליאל אומר, בין כך ובין כך – בין אמר לו
 'הולך' ובין אמר לו 'את הולך', אין השליח עושה שליח אחר, בין
 חלה ובין לא חלה.
 הגמרא מתרצת בשלשה אופנים: איבעית אימא, שמדובר שאמר
 לו הולך, והתירה הברייתא למנות שליח אחר רק והוא דחלה
 השליח הראשון. ואי בעית אימא, שמדובר שאמר לו את הולך,
 וחלה שאני – שונה הדין בחלה, שיכול לשלוח אחר אף שאמר לו
 אתה הולך. ואי בעית אימא, רבן שמעון בן גמליאל היא, וחלה שאני
 – ושונה הדין בחלה, שאף רבן שמעון בן גמליאל מודה שאם חלה
 יכול לשלוח שליח אחר, אף אם אמר לו 'את הולך'.
 הגמרא מקשה, תנן, שליח המביא גט בארץ ישראל וחלה, הרי זה
 משלחו לגט ביד שליח אחר. ורמינהו – וקשה ממשנה לקמן (סו,
 בעל שאמר לשנים תנו גט לאשתי מינה אותם להיות עדי חתימה,
 ועדיין לא נכתב הגט, או שאמר לשלשה כתבו גט ותנו לאשתי, הרי
 אלו בעצמם יכתבו – יחתמו על הגט, ויתנו לאשה. מדייקת
 הגמרא, אינהו אין – רק הם יכתבו ויתנו, אבל לעשות שליח לכתוב
 ולמסור את הגט, לא – אינם יכולים, ולא כמו ששנינו במשנתנו
 שהשליח יכול למנות שליח אחר.
 מתרצת הגמרא, אמר אפי', התם טעמא מאי אינם יכולים למנות
 אחר משום כיון דבעל שעליו מוטל לכתוב הגט אלא שאינו יודע
 לכתוב, ומינה אחרים לעשות זאת ומקפיד שלא ידעו מכך, אך
 הךא – במשנתנו, שמוסר שליח גט, הבעל לא קפיד ששליח זה
 דווקא ימסור את הגט, לכן יכול הוא לעשות שליח אחר.
 הגמרא מביאה עוד תירוץ, רבא אמר, הטעם ששם אינו יכול
 לעשות שליח אחר, משום דמילי ניהו – שמסר להם רק מילים
 שממנה אותם לעשות עבורו גט, ומילי לא מיפטרן לשליח – ומילים
 אין בכוחן לשוב ולהמסר לשליח אחר, אך במשנתנו שמסר לו גט
 ממש, יכול למסור את הגט לשליח אחר.
 שואלת הגמרא, מאי בינייהו – מה בין דברי אביי לדברי רבא.
 ומשיבה, אימא בינייהו לענין מי ששלח שליח לכתוב שטר מתנה
 לאחר, שלנותן אין בויון, מפני שהמקבל צריך לכתוב השטר, אך

אבל אם נגמר דינו למיתה בבית דין של ישראל, הוא בחזקת מת,
 שבינו דנפק ליה דינא לקמלא, קמלי ליה – כיון שנגמר דינו למיתה,
 הורגים אותו.
 מקשה הגמרא אמר ליה אביי לרב יוסף, אף כשנגמר דינו בבית דין
 של ישראל נמי, אפשר דהווי ליה זכותא – יתכן שימצאו לו זכות
 ופטרוהו, ומדוע נחזיקוהו כמת. מתרצת הגמרא, כי חזו ליה זכותא
 – מתי עשוהו למצוא לו זכות, מקמי דליקמר דינא קודם שנגמר
 דינו, אך פתר גמר דינא, תו לא חזו ליה זכותא – לא שכח שימצאו
 לו זכות, ולכן הוא בחזקת מת.
 הגמרא מביאה ראייה לרב יוסף: לימא מסייעא ליה – האם ניתן
 לסייע לרב יוסף, ששנינו במכות (ה) מי שנגמר דינו וברח וכו', כל
 קמון שיעמדו שנים בפני בית דין ואמר, מעידים אנו את איש פלוני
 שנגמר דינו למיתה בבית דין של פלוני, ופלוני ופלוני עדין, הרי זה
 יתרה, ואין חוששים שמא מצאו זכות ופטרוהו, הרי שאין הדבר
 שכיה. דוחה הגמרא, דלימא בורח שאני שהבורח אין מחפשים לו
 זכות, ורק כשלא ברח יש לחוש שאני חזרו ומצאו לו זכות.
 הגמרא מביאה ראייה אחרת לרב יוסף. תא שמע, אם עד מעיד
 ששמע מבית דין של ישראל שהיו אומרים איש פלוני מת מעצמו
 וכמו שנתבאר לעיל (כח), או ששמע מהם, שאיש פלוני נהרג
 שנתחייב מיתת בית דין, וישאו את אשתו, אך אם שמע
 מקומות יסורים – ממנונים להרוג של עובדי בוכבים שאומרים איש
 פלוני מת, מעצמו וכמו שנתבאר לעיל (כח), או שאומרים איש
 פלוני נהרג בבית דינם, אל וישאו את אשתו על פי עדות זו.
 מבררת הגמרא, מאי את, ומאי נהרג, אילימא – אם נאמר שמת
 הכוונה מת ממש, ונהרג ממש, אם כן דכוותיה – אותו דבר) גבי
 עובדי בוכבים שממע מהם שפלוני מת, אמאי – מדוע אל וישאו את
 אשתו, הא קיימא לן (ביבמות קבא) שכל מסיח לפי תומו – שמספר
 בלא דרעת ססומכים על דיבורו, אף אם הוא גוי הימוני מהימני
 ליה – האמינו חכמים לדבריו. אלא לאו על כרחך מה שממע
 שפלוני מת, הכוונה שיוצא למות שנגזר דינו למיתה, ונהרג,
 הכוונה שיוצא ליהרג שנגזר דינו להריגה, וקתני בברייתא, שאם
 שמע כך בבית דין של ישראל מחזיקים אותו כמת וישאו את
 אשתו, מוכח כדברי רב יוסף שהיוצא ליהרג בבית דין של ישראל
 מחזיקים אותו כודאי מת.
 דוחה הגמרא, לעולם מת ממש, ונהרג ממש, ומה שהוקשה, שאם
 כן דכוותיה גבי עובדי בוכבים – כשמעיד כן בשם בית דין שלהם
 אמאי לא משיאים את אשתו, והא קיימא לן דכל מסיח לפי תומו
 – אף אם הוא הימוני מהימני – האמינו חכמים לדבריו, אין זו
 קושיא, משום שהינם טיילי – מתי האמינוהו, רק במילתא דלא שייכי
 בה – בדבר שאינם שייכים בו, כגון שאומר סתם שפלוני מת, אבל
 במילתא דשייכי בה שנהרג על ידם, עבדי לאחוזבי שקרייהו –
 אפשר שרוצים להתפאר שהורגים בבית דינם, ויאמרו על זה
 שנגמר דינו למיתה, שכבר הורגוהו, ולכן אינם נאמנים.

משנה

משנתנו מבארת באיזה אופן יכול שליח גט למנות שליח אחר
 להמשיך את השליחות:
 שליח המביא גט בארץ ישראל, וחלה ואינו יכול לגמור שליחותו,
 הרי זה משלחו לגט ביד שליח אחר, ואינו צריך למנות את השליח
 השני בבית דין, ואם אמר לו הבעל מול לי הימנה תפיץ פלוני
 כשתתן לה הגט, לא ישלחנו לגט ביד אחר, משום שאין רצונו של
 הבעל שיהא פקדונו – החפץ שצריך לקבל מהאשה ביד אחר שלא
 שלחו:

1 **אבל** בבית דין של ישראל כיון דגמר דיניה לקטלא מיקטל קטלי לה - אף על גב דאמר
2 בסנהדרין (מבב.) שהיה אחד רוכב על סוס וסודרין בידו, ומצא לו זכות - והיה הלה
3 מניף בסודרין, מכל מקום לא שכח. **רבן שמעון בן גמליאל** אומר כך בין ובין
4 כך לא ישלחנו ביד אחר - והא דרדשיין (קדושין מא,א) "ושלח" - והלמד מהשליח
5 ועשה שליח - היינו היכא דאין הבעל מקפד.
6 **משום** כיון דבעל - פירש בקטנותו: פירש שעליו
7 לכתוב את הגט, ואינו רוצה שידעו רבים שאינו
8 יודע לכתוב. והא דקאמר: יכתבו ויתנו - אב
9 "יכתבו" נקט "יתנו" - אי נמי: על ידי שיאמרו לאחר
10 שתן ירוש דבר שהבעל לא יכתבו, ומקפד גם
11 על הניתנה. ואם התאמר: מאי ביוון איכא, והא תנן
12 (גיטין כבב.) האשה תכתב את גיטה, אלמא אין
13 על הבעל לכתבו: ויש לומר: ולעולם על הבעל
14 לכתוב, אלא הא קא משמע לן - **ומילי** אשה
15 כותבת בשם, דידעת לאקבוי. **ומילי** לא
16 מימסך לשליח - רבי מאיר ורבי יוסי פליגי לקמן
17 בפרק "התקבל" (סב.) באומר לשלשה "תנו",
18 דקסבר רבי מאיר דעשאן ביד דין, ורבי יוסי פליגי,
19 דאפילו אמר לבית דין הגדול שברושלים -
20 ללמדו ויכתבו ויתנו לה, אבל באומר לשנים "תנו"
21 או לשלשה "כתבו ותנו" - אפילו רבי מאיר מודה
22 דיתכבו ויתנו, ולא מימסרי לשליח, כדמוכח
23 מתניתין דהתם. והא דקאמר בגמרא: שלוח ליה
24 מבי רב לשמואל: אמר לשנים וכתבו ותנו גט
25 לאשתי" ואמרו לסופר וכתבו, ותתנו גט, מהו
26 שלח להו: תצא, והדבר צריך תלמוד. ופרקי מהא
27 דאמר שמואל הלכה כרבי יוסי, דאמר מילי לא
28 מימסך לשליח. והוה מצי למיפריך דבשנים אפילו
29 רבי מאיר מודה דלא מימסך, אלא ניהא ליה
30 לאשתי" ואמרו לסופר וכתבו, ועוד: והוה מצי
31 למימר דטעמיה דרבי מאיר משום ביון דבעל,
32 וקסבר שמואל דבכתובה ליכא ביון. אבל
33 בתנימה, כשחתמו אחרים - הוא דאיכא ביון,
34 דמיפסמא מילתא בחתימה טפי. ומיהו, הוה מצי
35 למיפריך מדשמואל דהבא, דקסבר טעמא משום
36 מילי, דאמר: מתנה דרי היא כגט. אלא כיון שהיה
37 צריך לחביא משמואל דהבא - הכי נמי פריך
38 מאריך דשמואל דהתם.
39 **כאן** שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל -
40 אפילו למאן דאמר ב"דמקפדי" (בבא
41 מציעא לו,א) שומר שסטר לשומר - פסור, שהרי
42 מסרו לבן דעה, דאין יכול לומר לה: אין רצוני
43 שהיא פקדוני ביד אחר, נוד דלא מייחייב - מכל
44 מקום לתכלתא אין לו לעשות.
45 **היכא** דנפקה לאפיה - נקט הכי משום
46 דמתניתין איירי בחלה השליח הראשון,
47 ולא הגיע לעיד שהאשה שם.
שקול

1 **תו לא חזו ליה וכו'** - כלומר, לא שכיח, הלכך לא מספקין בחבי. **משנה** המביא גט בארץ
2 **ישראל** - שאין צריך לומר "בפני נכתב ונתחם", משלחו ביד אחר - ועושה שליח מאליו,
3 ושלא בבית דין, **ואם אלו** - בעל השליח. **טול לי הימנה חפץ פלוני** - בשתתן לה את
4 הגט, לא ישלחנו ביד אחר. **שיא חלה תנן** - חלה דהיא
5 אנוס - לא ישלחנו ביד אחר. **אי דאמר ליה הולך**
6 - ולא אמר ליה "אתה בעצמך הולך" - ואי -
7 מתניתין רבי שמעון. **אפילו** - לא אמר ליה "אתה
8 הולך" כי חלה נמי לא. **הרי זה משלחו בו** - ולא
9 מפליג בין חלה ללא חלה. ועושה שליח אחר,
10 ד"הולך" לא משמע אלא: טרח שיבא גט לי לידה.
11 **איבעית אימא** - מתניתין דאמר ליה "הולך",
12 ואפילו הכי בעינן חלה. דבריייתא דקתני: הרי זה
13 משלחו - והוא דחלה. **ואיבעית אימא** -
14 מתניתין דאמר ליה "את הולך", חלה ושני,
15 ובריייתא דקתני: לא ישלחנו - ברלא חלה. ורבי
16 נמי כי תוקמא כרבן שמעון - חלה שאני, ורבי
17 שמעון בשלא חלה. **אמר לשנים גט נפ לאשתי** -
18 - ולא נתן להם גט - עשאן עדים. ואף על פי
19 שלא אמר להם אתם עצמכם כתבתם, הרי אלו
20 יכתבו ויתנו, ולא יאמרו לסופר ויכתבו, כדמפרש
21 לקמן. **אי לשלשה כתבו גט כו' יכתבו** - הם
22 עצמם, שהרי אמר להם "כתבו". אבל אמר
23 לשלשה "תנו גט לאשתי" - יאמרו לאחדים
24 ויכתבו ויתנו, מפני שעשאן בית דין, ורשאין
25 לעשות שליח. אלמא: אין החידו עושה שליח.
26 **ביון דבעל** - שעליו לכתוב את הגט, ואינו רוצה
27 שידעו בו רבים שאינו יודע לכתבו. **הבא** - גבי
28 הולכה. **לא קפיד** - דמאי קפידא איכא. **רבא**
29 **אמר** - התם היינו טעמא דלא משו שליח -
30 שלא אמר להם אלא וברים, ואין דברים כח
31 הדין חחרים ונמסרים לאחר. אבל גט, דאית ביה
32 מששא - חחר ונמסר. שליח מתנה - שאמר
33 בעל הבית לשני עדים: כתבו שטר מתנה לפלוני:
34 אי טעמא דגט משום ביון הוא - הכא ליכא
35 למימר הכי, שהרי אין עליו לכתוב, דתנן (בבא
36 בתרא קסב.) והמקבל נתן את השכר, הלכך, אם
37 ידעו - יאמרו לאחרים וכתבו. ולמאן דאמר
38 מילי לא מימסך - הני נמי לא מימסך. **אמר ריש**
39 **לקיש** שאין שנה רבי - במשנה זו שנה לנו רבי.
40 **אין השואל בו** - והא דתנן: לא ישלחנו ביד
41 אחר - לא משום בטולי שליחות דגיטא נקט לה,
42 דאם שלח ביד אחר - הגט נט, דאף על גב דאין
43 רצונו שהיא פקדוני ביד אחר - שלח לנרש
44 מיהא עושה. אלא האי דתנן: לא ישלחנו -
45 לא משום שיהא דאין השואל רשאי להשאיל. וז'
46 **אפילו** תנוקות יודעין אותה - דאם השאילה לו
47 - לא לצורך אחרים השאילה לו. דאין השואל
48 רשאי להשאיל, ובנמצא זה עובר על דעתו
49 ומקניט. **אלא** - משום שליחות דגט גופיה תנא
50 לא ישלחנו, דאם שלחו ביד אחר - זימנן דגיטא
51 נמי לא הוי גיטא. ולקמן מפרש מאי זימנן. **אל**
52 **תרישה אלא** בימין ונרישה בשמאל - דלא שהיה
53 שליח להכי. האי נמי, פעמים ששליחות הגט תלוי
54 בחפץ, ואיכא קפידא לבעל. **דבולי עלמא בו** -
55 ובדאמר רבי יוחנן: זימנן דגיטא נמי לא הוי -
56 משמע דרוב פעמים הוי גיטא, ואפילו שלחו ביד
57 אחר. ויהבא ליה חפץ - להחזיק שליח שני. **דבולי**
58 **עלמא** לא פליגי דהוי גיטא - דאף על גב דאין
59 רצונו שהיא פקדוני ביד אחר - שליחות דגיטא
60 לא בטלי, ככל שלוחי גיטא שיוכלו לעשות
61 שליח. דאגט לא קפיד בעל לדבר זה, דגט אינו
62 תלוי בחפץ, דאפשר שילך ויטול החפץ וישלח
63 הגט ביד אחר. הלכך, אפילו שיהא בחפץ - אין
64 זה שנינו בגט, שהרי קיבל החפץ ואחר כך נתן.
ואלו

שקול

1 שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא - משמע דוקא שהקפיד על לקיחת החפץ תחלה
2 פליגי: אבל "הב לה גיטא ושקול מינה חפץ" - לא. ותימה: דבפרק "הכותב" (כתובות
3 פהא) אמרינן דלא שניא אמר ליה "שקול שטרא ודב ליה זוזי", ולא שניא אמר ליה "הב ליה
4 זוזי ושקול שטרא" - משלם, דאמר ליה: לתקוני שדרתיך ולא לעותי, כיון שהוכיח לקחת
5 השטר אף על פי שהוכיח לבסופו ויש לומר: דשאני
6 התם, שפרעון המעות תלין בשטר, ובחוכת
7 לקחת השטר גלי דעתיה שירא שלא יאמרו
8 סטראי נינהו.

9 רבי יוחנן פוסל בו וכל שכן בשלוחו - פירש
10 בקונטרס: דקפידת הבעל אינו אלא שלא
11 ישאר החפץ ביד האשה, אבל במה שאמר ליה
12 שיטול הימנה חפץ הוא משלח ביד אחר - אין
13 הגט נפסל, רצא ישלחנו ביד אחר" דקתני
14 במתניתין - היינו טעמא: שניא לא ימסור לשני
15 דברים בחייתין, או השני לא ידקרק בתן, ויפסול
16 הגט. ולפי זה, הא דקתני: שאין רצונו שיהא
17 פקדונו ביד אחר - היינו ביד אשתו. זה נראה
18 דהוק וכן זה דהוק דלא ישלחנו ביד אחר" - שלא
19 ישכן לומר כאשר אמר הבעל, ונראה לרבינו
20 יצחק בן אברהם: דכשאמר "שקול מינה חפץ
21 והדר הב לה גיטא", שתולה שליחות הגט בחפץ -
22 פוסל רבי יוחנן נמי כשמשלח ביד אחר, אפילו לא
23 שקול שליח מינה מידת הבעל, ונטל ממנה החפץ
24 קודם נתינת הגט. רבין שתולה שליחות הגט
25 בחפץ, כל מה שמשנה מידת הבעל בחפץ - נפסל
26 הגט. והכי פירשו: רבי יוחנן פוסל בו - בשליח
27 ראשון כשישנה, וכל שכן בשלוחו ואפילו בלא
28 שניו, ולא ישלחנו ביד אחר - אפילו לא ישנה,
29 דקפיד הבעל: שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר,
30 פירושו: ביד השליח השני. וריש לקיש בו, כדפירש
31 בקונטרס.

32 הכי גרס רבינו תם: אמר רב אשי מאי טעמא
33 קאמר ליה אבא בר מניומי ולא אתא, וקאתי
34 רב אשי לפרש מאי טעמא. ולשני הלשונות רב
35 אשי מכוונים, ולא קאי איכא דאמרי אלא
36 אמילתא דרבא.

מי

27 מ'ששא אית בהו? פול'הו מ'כח מאן קאתו? מ'כח דבעל קאתו איתיה לבעל - איתנהו
28 ל'כול'הו, ל'יתיה לבעל - ל'יתנהו ל'כול'הו. ההוא ג'ב'רא ד'שדר לה ג'טא ל'ד'בית'הו, א'מר שליח:
29 לא י'ענא לה, א'מר ליה: זיל י'הביה ל'אבא בר מניומי, ד'איהו י'דע לה, ו'זיל ל'ול'ת'ביה
30 ניה'לה. א'תא ולא א'שפח ל'אבא בר מניומי, א'שפ'חיה ל'רבי א'קהו ו'רבי ח'נינא בר פ'פא
31 ו'רבי י'צחק נ'פחא ו'ותיב רב ס'פ'רא ג'ביהו. א'מרו ליה: מ'סור מ'י'לך ק'מי ד'ידך, ד'כי י'תי
32 א'בא בר מניומי ג'ית'ביניהו ליה, ו'זיל ל'ול'ת'ביניהו לה. א'מר להו רב ס'פ'רא: ו'הא שליח ש'לא
33 ניתן ל'ג'רושין הוא! אי'כס'פו. א'מר ר'בא: ק'פ'חיהו רב ס'פ'רא ל'ת'לתא ר'בנן ס'מוכי. א'מר
34 רב א'שי: ב'מאי ק'פ'חיהו? מי ק'אמר ליה "א'בא בר מניומי ולא את'?" אי'פא ד'א'מרי, א'מר
35 ר'בא: ק'פ'חיהו רב ס'פ'רא ל'ת'לתא ר'בנן ס'מוכי ב'ט'עו'תא. א'מר רב א'שי: מ'אי ב'ט'עו'תא?
36 מ'אי ק'א א'מר ליה - "א'בא בר מניומי ולא את'". ההוא ג'ב'רא ד'שדר לה ג'טא ל'ד'בית'הו,
37 א'מר ליה ל'שליח: לא ת'ית'ביה ניה'לה עד ת'לתין י'ומין, א'תניס בגו ת'לתין י'ומין, א'תא
38 ל'ק'מיה ד'רבא. א'מר ר'בא: ח'לה ט'עמא מ'אי? מ'שום ד'א'ננס, הא נ'מי א'ננס הוא. א'מר ליה:
39 מ'סור מ'י'לך ק'מי ד'ידך, ד'ל'בתר ת'לתין י'ומין מ'שוינן שליח ו'היב ליה ניה'לה. א'מר ליה ר'בנן
40 ל'ר'בא: ו'הא שליח ש'לא ניתן ל'ג'רושין הוא! - א'מר להו: פ'ון ד'ל'בתר ת'לתין י'ומין מ'צי
41 מ'גרש, מ'ש'ליח ש'ניתן ל'ג'רושין הוא. - ו'ל'חוש ש'מא פ'יסי? מי לא ת'נן: "מ'ע'כ'שיו אם לא
42 ב'אתי מ'פ'אן ועד ש'נים ע'שר ה'ד'ש", ו'מת פ'תוך ש'נים ע'שר ה'ד'ש - ה'רי זה ג'ט; ו'הוינן
43 בה: ו'נ'חוש ש'מא פ'יסי! ו'אמר ר'בה בר רב הונא: ה'כי א'מר א'בא מ'רי מ'ש'מיה ד'רב:
44 ב'אומר "נ'א'מ'נת עלי לומר ש'לא ב'אתי?" אי'כס'ר. ל'סוף א'ול'א מ'ילתא ד'ארו'סה ה'נ'א.
45 א'מר ר'בא: אם א'מרו ב'נ'שוא'ה, י'אמרו ב'ארו'סה? א'מר ר'בא, הא ו'ד'אי ק'א מ'י'ב'ע'א ל'ן:

שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא

ואול איהו ויהיב לה גיטא - ברישא, דכי אמר ליה שקול חפץ ברישא - קפיד איהו,
שהיה בדעתו לעכב הגט אם לא תתן לו החפץ ולדרותה בעיגונא עד שתתן. הלכך, הגט
תלה בחפץ בדבר זה, וזה אם שינה נעשה כמי שאמר לו "אל תגרשנה אלא בבית"
וגרשה בעליה. הלכך, רבי יוחנן פוסל בו בשליח ראשון, וכל שכן בשלוחו, והיינו
דקאמר: זימנן דיגטא נמי לא הוי. הלכך חנא

במתניתין: לא ישלחנו ביד אחר - שניא
כשימסור ראשון שליחות לשני לא ימסור לו
דברים בחייתין, או השני לא ידקרק בתן והוא
משנה ומיפסיל גיטא. וריש לקיש מכשר בו -
קסבר: לאו קפידא הוא, אלא אורחא דמילתא
קאמר ליה.
משנה עושה בבית דין שליח ומשלחו -
שצריך דראשון לומר בפניהם "בפני
נכתב ובפני נחתם", לפי שהאחרון לא יוכל
לומר. שליח בית דין אני - ומסתמא בית דין
עשו הדבר בהכשירו.
גמרא שליח שליח - השליח השני שנעשה
בבית דין, האחרון - ולא תנן: השני.
הכי גרסינן: אלא כי תבעי לכו בבית דין או
אפילו שלא בבית דין, עושה במה שלוחין -
ראשון לשני, ושני לשלישי, וכן לעולם. ואין
צריך בית דין, והאילו ואין הראשון צריך לומר
"בפני נכתב" - האחרון נמי אין צריך לומר:
שליח בית דין אני. אם פת ראשון - עד שלא
הגיע הגט לידה. כמלו כולן - קסבר: מכחו באו.
דקפנינא היא - בקטנותא אמר אבי שמועיה זו,
שיש להשיב עליה. לא ידענא לה - אני
מכירה. מסור מילך קמן - אמור דברי שליחותך
בפניו, ותן לנו הגט, ואמור "בפני נכתב ובפני
נחתם" ואנו נמסרו לו, ויהיה שליח בית דין, והוא
שליח שלא ניתן לגירושין הוא - השליח הזה
לא נעשה שליח לגרשה, אלא למסור לאבא
בר מניומי. הלכך, לאו במקום בעל קאי, למסור
ליד אחר. קפנינאו - טקע רגליהם, שלא ימצאו
רגלים לדבריהם. מאי קפוחתא - הלא אינה
תשובה, דמי אמר ליה בעל: אבא בר מניומי
יגרשה ולא אתה, אי הוה האי ידע לה? הרי
צויה תחלה לגרשה לשון קפוח - דטרוכצ'צ'יה
שמקורו ממשטה. איבא דאמרי - דרבא אמר
שאניה תשובה, אלא בטעות קפוח. ואמר (ליה)
רב אשי מאי טעמא? שפיר קפוחיהו. מאי
קאמר ליה - בעל. אבא בר מניומי יגרשה ולא
אתה - מאחר שאינך מכירה - הוא ידא שליח
מעלת, ולא את. בלישנא קמא גרסינן: מי אמר
ליה, בלישנא בתרא גרסינן: מאי קאמר ליה.
איתניס - שליח. בגו תלתין - שלא יוכל לילך
אחר שלשים. שליח שלא ניתן לגירושין הוא -
בתוך שלשים, ונתייחש עמה, ופסיכה ובעל, והוי
גט ישר. ליחוש שמא פייס - בתוך שנים עשר
חדשי, שיש שהות הרבה לכא. ואין זה דומה
לשולח גט ממדינת הים ואינו קובע זמן לשחרותו
בידו, והתם ליכא למיחש שמא פייס, דימינר
אמר הבעל: השליח קדמוני, וכבר הגיע גט אלך.
ולא עקר נפשיה מספיא. הכי גרסינן: ואמר
רבה בו' - באומר בפני בית דין בשעה שמסור
לשליח: הרי היא נאמנת עלי כמאה עדים
לעולם, אם אערער לומר גט ישר הוא - הריני
מתאמה לאמר שלא באתי בתוך הזמן אלך.
ובין דמעיקרא הימנה - תו לא מהדינן לערער.
וכל שכן דאנן לא ליקו ולערער. אלמא טעמא
דאמר הכי, אבל האי דלא אמר הכי - ליחוש
אם אמרו בנשואה - שהביאה עליה, ומחור
לפייסה.

י

53 אָמַר רַבָּה, שְׁלִיחַ הַמַּבִּיא גַט בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל וְנִאֲסַר וְאֵינוּ יוֹכֵל לַעֲשׂוֹת
 54 שְׁלִיחוֹתוֹ, עוֹשֶׂה אֶפְלוּ בְּפִה שְׁלוּחָיו, שִׁמְמַנָּה שְׁלִיחַ תַּחְתּוֹ, וְהַשְּׁנִי
 55 מַמְנָה אַחַר תַּחְתּוֹ, וְכֵן הֲלָאָה. וְאֵין צָרִיךְ לְמַנּוֹתָם בְּבֵית דִּין,
 56 לִפְיָ שְׂבָאֵרֵךְ יִשְׂרָאֵל אֵין צָרִיךְ לּוֹמַר בְּפָנָי נִכְתַּב, וּמִמִּילָא גַם אֵין
 57 צָרִיךְ לּוֹמַר 'שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי'.
 58 הַגְּמָרָא דְדָה בְּדִין שְׁלִיחַ שְׁעוֹשָׂה שְׁלוּחָיו וּמַת: אָמַר רַב אֲשֵׁי
 59 חֲכָמֵי שְׁנֵי מֵינָה אַחַר תַּחְתּוֹ, אִם מַת הַשְּׁלִיחַ הֲרֵאָשׁוֹן קוֹדֵם
 60 שְׁנִמְסַר הֵגַט לְאִשָּׁה, בְּכָל הַשְּׁלוּחִים בּוֹלְקֵי, שִׁמְכּוּחוֹ הֵם בָּאִים
 61 וְכַשְׁמַת בְּטֵלָה שְׁלִיחוֹתוֹ. אָמַר מַר בְּרַב אֲשֵׁי, הָא דְאָמַר אַבָּא,
 62 שְׁכַשְׁמַת רֵאשׁוֹן בְּטֵלוּ כּוֹלָן, דְּקָמְנּוּתָא הִיא – בְּצַעֲרוֹתוֹ אַמְרָה, וְיֵשׁ
 63 לְהַשִּׁיב עַל כֶּךָ, שְׁהָרִי אֵילוּ מַת הַבְּעַל, מִיָּדִי מְשַׁשָּׂא אֵית בְּהָּ – וְכִי
 64 יֵשׁ מַמְשׁוֹת בְּכָל אֵלוֹ הַשְּׁלוּחִים, וְדָאִי בְּטֵלָה שְׁלִיחוֹתָם, שְׁהָרִי
 65 בּוֹלְקוֹ בְּכַח מָאן קָאָתוּ – כָּל הַשְּׁלִיחִים מִכַּח מִי הֵם בָּאִים, וְדָאִי מִכְּכֶּה
 66 דְּבַעַל קָאָתוּ – מִכַּח הַבְּעַל, וְלִכְּן אֵיתִיהּ לְבַעַל – אִם הַבְּעַל קִיִּים,
 67 אֵיתְנָהוּ לְבוֹלְקוֹ – שְׁלִיחוֹתָם קִיִּימַת וְאֶפְלוּ מַת הַשְּׁלִיחַ הֲרֵאָשׁוֹן,
 68 וְאִם לִיתִיהּ לְבַעַל – אֵין הַבְּעַל חַי לְתַתְּנָהוּ לְבוֹלְקוֹ – שְׁלִיחוֹתָם
 69 בְּטֵלָה, וְלֹא כַדְבָּרֵי רַב אֲשֵׁי.
 70 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה שֶׁנַּחֲלָקוּ בּוֹ הָאִם שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ: הָהוּא
 71 נְבָרָא דְשָׂדֵר לֶה גִּיטָא לְדְבִיתָהּ – שְׁשַׁלַּח גַּט לְאִשְׁתּוֹ, אָמַר הַשְּׁלִיחַ
 72 לְבַעַל, לֹא דַעֲנָא לֶה – אֵינִי מַכִּיר אֶת הָאִשָּׁה, אָמַר לִיהּ הַבְּעַל
 73 לְשְׁלִיחַ יוֹל – לֶךְ וְהִבִּיָּה – וְתִיתֵן הֵגַט לְאַבָּא בְּרַ מְנִיּוּמֵי דְאִהּוּ –
 74 שְׁהוּא יָדַע לֶה וּמְכִירָה וּמַמְנָה אֵין אֶת אַבָּא בְּרַ מְנִיּוּמֵי לְיִזְיֹל –
 75 לְלַבְּת וְלִיתְבִּיָּה נִיחָלָה – וְלֵתַת הֵגַט לְאִשָּׁה. אָתָּא – בֵּא הַשְּׁלִיחַ וְלֹא
 76 אֲשַׁבַּח – וְלֹא מִצָּא לְאַבָּא בְּרַ מְנִיּוּמֵי. אֲשַׁבְּחִיהּ – מִצָּא הַשְּׁלִיחַ לְבִי
 77 אֶבְהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בְּרַ שְׁפָא וְרַבִּי יִצְחָק נְפָחָא וְהִידָּה יוֹתִיב – יוֹשֵׁב רַב
 78 סְפָרָא גְּבִיָּהוּ – אֵצְלָם לְלַמּוֹד לְפָנֵיהֶם, וְשָׁאֵל אוֹתָם הַשְּׁלִיחַ מַה
 79 יַעֲשֶׂה עִם הֵגַט. אָמְרוּ לִיהּ רַבִּי אַבְהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בְּרַ פְּפֵא וְרַבִּי יִצְחָק
 80 נִפְחָא לְשְׁלִיחַ מְסוֹר מִיָּדָּה – עֲדוּתָךְ שְׁבַפְנִיךְ נִכְתַּב וְנַחְתָּם הֵגַט, קָמִי
 81 דִּין – לְפָנֵינוּ, דְּכִי יוֹתֵי – שְׁכַשְׁבּוּבֵא אַבָּא בְּרַ מְנִיּוּמֵי נִתְבִּיבִיָּה לִיהּ
 82 – אֲנִי נִיתֵן לוֹ אֶת הַגַּט, וְכִיּוֹן שָׁאֵנִי שְׁלוֹשָׁה נַעֲשֶׂה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ בֵּית
 83 דִּין, וְלִיזְיֹל (וְלִיזְיֹל הוּא) וְלִיתְבִּיבִיָּה – וְיִמְסוֹר אֶת הֵגַט לֶה. אָמַר לֶהוּ
 84 – הַקְּשֶׂה לָהֶם רַב סְפָרָא שְׁלַמְד לְפָנֵיהֶם, אֵיךְ יוֹכֵל שְׁלִיחַ זֶה לְמַנּוֹת
 85 אֶתְכֶם לְכֶךָ, וְהָא – וְהָרִי שְׁלִיחַ שְׁלֹא נִיתֵן לְגִירוּשֵׁין הוּא – שְׁלֹא
 86 תַמְנָה לְגַרְשׁ אֶת הָאִשָּׁה אֲלָא לְמַסּוֹר הֵגַט לְאַבָּא בְּרַ מְנִיּוּמֵי בְּלַבָּד,
 87 וְאֵינוּ יוֹכֵל לְמַנּוֹת שְׁלִיחַ אַחַר. אֵיבְסוּפוּ – נִכְלַמוּ מִטַּעֲנָתוֹ. אָמַר
 88 רַבָּא, קַשְׁתִּינְהוּ רַב סְפָרָא לְתַלְתָּא רַבְּנָן סְמוּכֵי – סַתֵּר דְּבַרְיָהֶם שַׁל
 89 שְׁלוּשָׁה חֲכָמִים מוֹסְמָכִים. דּוּחָה הַגְּמָרָא, אָמַר רַב אֲשֵׁי, בְּמָאי
 90 קַשְׁתִּינְהוּ, הָרִי יֵשׁ לְדַחוּת דְּבַרְיָו, מִי קָאָמַר לִיהּ הַבְּעַל שְׁלִיחַ שִׁיָּהִי
 91 אַבָּא בְּרַ מְנִיּוּמֵי הַשְּׁלִיחַ לְגַרְשׁ הָאִשָּׁה וְלֹא אָת – וְלֹא אַתָּה, וְדָאִי
 92 רַצָּה הַבְּעַל שְׁגַם הַשְּׁלִיחַ יִגְרַשׁ, אֲלָא שְׁהַשְּׁלִיחַ לֹא הַכִּיר אֶת
 93 הָאִשָּׁה. וּמֵאַחַר וְשְׁלִיחַ לְגִירוּשֵׁין הוּא, יוֹכֵל לְמַנּוֹת שְׁלִיחַ תַּחְתּוֹ.
 94 לְשׁוֹן אַחֲרַת בְּדַבְרֵי רַבָּא וְרַב אֲשֵׁי: אֵיבָא דְאָמְרֵי, שִׁכְךָ אָמַר רַבָּא,
 95 קַשְׁתִּינְהוּ רַב סְפָרָא לְתַלְתָּא רַבְּנָן סְמוּכֵי בְּמַעֲוֹתָא – בְּטַעֲוֹת, שְׁאֵין
 96 מַמַּשׁ בְּטַעֲנָתוֹ. דּוּחָה הַגְּמָרָא, אָמַר רַב אֲשֵׁי מָאי מַעֲוֹתָא, וְהָרִי מָאי
 97 קָא אָמַר לִיהּ הַבְּעַל לְשְׁלִיחַ, שְׁאָבָא בְּרַ מְנִיּוּמֵי יִהְיֶה הַשְּׁלִיחַ לְגַרְשׁ
 98 וְלֹא אָת – וְלֹא אַתָּה, וְלֹא מֵינְהוּ אֲלָא לְמַסּוֹר אֶת הֵגַט, וְצַדִּיק רַב
 99 סְפָרָא שְׁאֵינוּ שְׁלִיחַ לְגִירוּשֵׁין וְאֵינוּ יוֹכֵל לְמַנּוֹת אַחַר תַּחְתּוֹ.
 100 מְקַרְהָ נּוֹסֵף בּוֹ נַחֲלָקוּ הָאִם הַשְּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ: הָהוּא נְבָרָא, דְשָׂדֵר
 101 לֶה גִּיטָא לְדְבִיתָהּ – שְׁשַׁלַּח גַּט לְאִשְׁתּוֹ, וְאָמַר לִיהּ הַבְּעַל לְשְׁלִיחַ,
 102 לֹא תִיתְבִּיָּה נִיחָלָה – לֹא תַתְּנוּ לֶה עֵד תַּלְתֵּין יוֹמִין – עַד לְאַחַר
 103 שְׁלוֹשִׁים יוֹם, אַתְּנִים – נִאֲסַר הַשְּׁלִיחַ בְּגוֹ – בְּתוֹךְ תַּלְתֵּין יוֹמִין וְלֹא
 104 יִהְיֶה בִידוֹ לְתַת אֶת הֵגַט. אַתָּא לְקַמְיָה דְרַבָּא לְשַׁאוֹל הָאִם יוֹכֵל
 105 לְמַנּוֹת אַחַר תַּחְתּוֹ, אָמַר רַבָּא הָרִי שְׁנִינֵי שְׁלִיחַ שְׁחָלָה עוֹשֶׂה
 106 שְׁלִיחַ אַחַר תַּחְתּוֹ, מְעָמָא מָאי הַזְכִּירָה הַמַּשְׁנָה 'חֲלָה', מְשׁוּם
 107 דְאָנּוּס, אִם כֵּן הָאִי – הַשְּׁלִיחַ הַזֶּה נְמִי אָנּוּס הוּא, וְיוֹכֵל לַעֲשׂוֹת

1 שקול מינה וקח ממנה חפץ, והדר תב לה גיטא ואחר כך תתן לה
 2 גט, ואול איהו – והלך השליח ויהיב לה גיטא – ונתן לה את הגט
 3 תחילה, והדר שקל מינה – ואחר כך נטל ממנה את החפץ, ורבי
 4 יוחנן פוסק משום שהבעל הקפיד שלא ליתן הגט בלא שיקח
 5 תחילה את החפץ, כדי שתאלץ להשיבו, ואפילו בו – בשליח
 6 הראשון, וכל שבין שפוסל בשלוהו – בשליח השני. וריש לקיש
 7 סובר שאין הבעל מקפיד בכך, ולא אמר לו לעשות כן אלא מפני
 8 שהרגילות לסיים את ענייני הממוקן קודם מסירת הגט, ולכן מקפיד
 9 אפילו בשלוהו אם שינה מדברי הבעל, וכל שבין שמכשיר בו –
 10 בשליח הראשון;

משנה

11 משנתינו מבארת דינו של שליח המביא גט ואינו יכול לגמור
 12 שליחותו: שליח המביא גט מקדינת הים, וחקלה ואינו יכול לגמור
 13 שליחותו, תקנו חכמים שעושה הוא שליח אחר תחתיו בבית דין
 14 ומשלוהו ליתן הגט לאשה, ואומר השליח הראשון לפניהם בבית
 15 דין לפני נכתב ובפני נחתם. ואין השליח האחרון שמוטר הגט ביד
 16 האשה צריך שיאמר בשעת הגירושין בפני נכתב ובפני נחתם אף
 17 שהגט בא מחוץ לארץ, אלא אומר שליח בית דין אני, וכשר הגט
 18 בכך, שמסתמא בית דין עשו הדבר בכשרות:

גמרא

21 אמרו ליה רבנן לאבימי בריה דרבי אבהו, בעי מיניה מרבי אבהו,
 22 האם שליח דשליח – שלוהו של השליח הראשון משני – יכול
 23 למנות שליח תחתיו, שכשם שתקנו חכמים להאמין לשליח השני
 24 כשאומר שליח בית דין אני, כך האמינו גם לשליח השלישי, או
 25 שלא תיקנו אלא שליח אחד תחת שליחו של הבעל. אמר להו
 26 אבימי בריה דרבי אבהו לרבנן, הא לא תיבעי לבו – שאלה זו אין
 27 לכם לשאול, שיש לפשוט אותה מדקתני במשנתינו אין השליח
 28 האחרון וכו', ולא קראו התנא בשם שליח שני, מפלל דמשני –
 29 שממנה השליח השני שליח אחר תחתיו, ונקטה המשנה 'שליח
 30 אחרון' ללמדנו שיש שליח שלישי ורביעי. אלא כי תיבעי לבו –
 31 כך יש לכם לשאול, כי משני – כשמן של השליח השני את השליח
 32 השלישי, האם צריך למנותו בבית דין או אפילו שלא בבית דין.
 33 אמרו ליה רבנן לאבימי בריה דרבי אבהו, הא לא מבעיא לן – דבר
 34 זה אין אנו שואלים, שלמדנו זאת מדקתני בספיא שהשליח
 35 האחרון אינו אומר בפני נכתב' אלא אומר שליח בית דין אני, על
 36 כרחק שאף השלישי צריך למנותו בבית דין, כך יכול לומר 'שליח
 37 בית דין אני'.
 38 לשון אחרת בדברי רבנן ואבימי: רב נחמן בר יצחק פתני תכי –
 39 שנה כך את דבריהם, אמרו ליה רבנן לאבימי בריה דרבי אבהו, בעי
 40 מיניה מרבי אבהו, מהו הדין בשליח דשליח – שלוהו של השליח
 41 הראשון, כי משני – כשממנה שליח שלישי, האם צריך למנותו
 42 בבית דין או שלא בבית דין. אמר להו אבימי לרבנן, ותיבעי לבו –
 43 תשאלו תחילה אי משני – האם יכול השליח השני למנות שליח
 44 בעלמא שמא לא תיקנו חכמים אלא שליח אחד שבא תחת שליח
 45 הבעל. אמרו ליה רבנן לאבימי הא לא קא מיבעיא לן – דבר זה אין
 46 אנו שואלים, שלמדנו זאת מדקתני במשנתנו אין השליח האחרון
 47 ולא כינהו התנא בשם שליח שני, מפלל דשליח שני משני שליח
 48 תחתיו. אלא כי קא מיבעיא לן – שאלתנו היא, האם השני צריך
 49 למנות את השלישי בבית דין או שלא בבית דין. אמר להו אבימי
 50 לרבנן, הא נמי לא תיבעי לבו שנלמד זאת מדקתני בספיא שאין
 51 השליח האחרון אומר בפני נכתב, אלא אומר שליח בית דין אני,
 52 ומוכח שצריך למנותו בבית דין.

55 בחזקת שהם קיימין, והעני חזקתו שעדיין עני הוא, שעשירות היא
56 דבר לא שכח, וכמו שיבואר בגמרא (ע"ב).
57 מְתוּ הכהן הלוי או העני, קודם שהפריש המלוה תרומות
58 ומעשרות, ושבו אין המלוה יכול לגבות ממתנותיהם את חובו. אם
59 רוצה הוא לגבות חובו ממתנות אלו צריך המלוה ליפזל רשות מן
60 הַיְדוּשִׁים שאם ירצו לפרוע את החוב של הנפטר, וראויים הם
61 לקבל תרומות ומעשרות, וירצו גם שיגבה המלוה חובו מן
62 המתנות, יכול המלוה להפריש המתנות ולגבות מהם חובו. ואם
63 המלוה הִלְוִין לכהן ללוי או לעני בְּפָנֵי בֵּית דִין, על מנת שיגבה
64 חובו מן המתנות שעתידיים לבוא בחלקם של הלויים, ומתו הלויים
65 קודם שהפריש המלוה מתנותיהם, אינו צריך ליפזל רשות מן
66 הַיְדוּשִׁים, שגם בלא רשותם הטילו בית דין את חובו של הנפטר על
67 כל שבת הכהונה או הלוייה, או על כל העניים, ויגבה המלוה חובו
68 ממתנותיהם. ויש כח ביד בית דין לעשות כן, שתקנת השבט הוא
69 שימצאו מעות להלוואה:

גמרא

70 שנינו במשנה שהמלוה גובה חובו מן התרומות והמעשרות.
71 שואלת הגמרא, איך יתכן שיעשה כן וְאֵף עַל גַּב דְּלֵא אָתוּ - אף
72 שלא באו התרומות והמעשרות לַיְדֵיהֶּם של הכהן או הלוי, ואם לא
73 הגיעו המתנות לידי הלוי, איך זכה במתנותיו שיחזור המלוה
74 ויזכה בהם כדי לגבות מהם חובו. וכיון שלא באו לידי כהן, גם לא
75 קיים מצות נתינה.

76 הגמרא מביאה שלושה אופנים ליישב שאלה זו: מיישבת הגמרא,
77 אָמַר רַב משנתינו עוסקת בכהן או לוי שהם מְפָרְשֵׁי כְהוּנָה וְלוּוֵיהֶּ -
78 שרגיל ישראל לתת המעשרות להם, ולכן מתייאשים כל
79 הכהנים והלויים ממתנות אלו, ונחשב שזכה הכהן או הלוי
80 במתנות, ויכול המלוה לעכבם לעצמו. וכן עני הרגיל לקבל מן
81 המלוה מעשר עני, מתייאשים כל העניים ממעשר זה וכאילו זכה
82 בו העני.

83 באופן נוסף מיישבת הגמרא, וּשְׂמוּאֵל אָמַר, שהמשנה עוסקת
84 בְּמִזְבֵּחַ לָהֶם המלוה הלויים את מתנותיהם על יְדֵי אַחֲרֵיהֶם, וחוזר
85 המזכה ונותן המתנות למלוה.

86 יישוב שלישי משיבה הגמרא, עוֹלָא אָמַר, הָא מַנִּי - מי הוא
87 שמשנתינו סוברת כמותו, שהכהן או הלוי זוכים במתנותיהם בלא
88 שיגיע לידיהם, רַבִּי יוֹסֵי הֵיא, דְאָמַר עָשׂוּ חַכְמֵיהֶם אֵת מִי שְׂאִינוּ וּזְכָה
89 מן הדין מפני שלא עשה קנין כְּאִילוּ עָשָׂה קִנְיָן וּזְכָה מן הדין, ואף
90 כאן עשו את הלוי כמי שזכה במעשר, וחוזר המלוה ומעכבו
91 לעצמו. הגמרא מבארת מחלוקת רב, שמואל ועולא: כּוֹלְהוּ -
92 שמואל ועולא, כָּרַב לֹא אָמַר - שמדובר במשנה שהיו הלויים
93 'מכרי כהונה', כִּי בְּמִכְרֵי כְהוּנָה וְלוּוֵיהֶּ לֹא קָתְנִי - לא התפיש
94 במשנה שמדובר דווקא כך, ואין לדחוק ולהעמיד המשנה באופן
95 זה. וכן רב ועולא בְּשְׂמוּאֵל לֹא קָאמְרִי להעמיד את המשנה
96 כשמואל שמדובר בשויבה המלוה המעשרות ללויים על ידי אדם
97 אחר, כִּי בְּמִכְרֵהּ עַל יְדֵי אַחֲרֵיהֶם לֹא קָתְנִי ואין לדחוק ולהעמיד
98 המשנה באופן זה. וכן רב ושמואל כְּעוֹלָא נִמְי לֹא אָמַרִי שהעמיד
99 המשנה כרבי יוסי הסובר שעשו את שאינו זוכה כזוכה, כיון
100 שְׂבִיחֵיהֶּם - כדעת יחיד לֹא מְפָרְשֵׁי - אין להעמיד את המשנה,
101 ועדיף להעמידה אף כדעת חכמים החולקים על רבי יוסי (כ"מ יב).
102
103

104 הגמרא מביאה ברייתא בה למדנו חמש הלכות בהלוואה שפרעונה
105 ממתנות הכהונה: תְּנִי רַבְנֵן, הַמְלוּהַ מְעוֹת אֵת הַכֹּהֵן וְאֵת הַלְוִי וְאֵת
106 הָעֲנִי עַל מִנְתַּ לְהוֹת מְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶן מְחֻלְקָן שֶׁל הַכֹּהֵן הַלְוִי או הַעֲנִי
107 במתנות, הרי הוא מְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שְׁהֵן קָיְמִין, וכמו שנתבאר
108 לעיל.

1 בִּי מְשׁוּוֹ - כשממנים בֵּית דִין שְׁלִיחַ במקום שליח הבעל, האם צריך
2 למנותו בְּפָנֵינוּ של השליח הראשון, או אפילו שְׁלֵא בְּפָנֵינוּ. אחר
3 ששאל רבא שאלה זו הָרַד - חזר וּפְשָׁטָהּ - והשיב, שיכולים
4 למנותו בִּין בְּפָנֵינוּ של הראשון וּבִין שְׁלֵא בְּפָנֵינוּ, וכמו שפסק רבא
5 לעיל במעשה שבא לפניו. וכן שְׁלֵחוּ מֵהֶם - משם, מארץ ישראל,
6 שאפשר למנות את השליח השני בִּין בְּפָנֵינוּ וּבִין שְׁלֵא בְּפָנֵינוּ:

7 אחר שהוזכרו בגמרא (לעיל כט) דברי המשנה באומר הרי זה גיטך
8 אם לא באתי, מביאה הגמרא גידון דומה: מעשה בההוא - אותו
9 אדם, שקודם שהלך מעירו נתן גט לאשתו, ולא גירשה באותה
10 שעה, אלא דְאָמַר לעדי הגט, אִי לֹא אֶתְנָא - אם לא אשוב לעיר
11 זו עַד תֵּלְתִין יוֹמִין - עד שלושים יום, לְהֵיוּ נִיטָא - יחול הגט, אבל
12 אם אשוב בתוך הזמן לא יחול הגט. אָתָא - בא הבעל ביום
13 השלושים ורצה להיכנס לעיר וּפְסִיקָה מְפָרָא - והפסיקה הנחר,
14 ולא יכל לבא לעיר קודם שיעבור יום השלושים. אָמַר לְהוּ הַבַּעַל
15 לעומתו מעבר לנהר, הָוּוּ דְאֶתְנָא הָוּוּ דְאֶתְנָא - ראו שבאתי,
16 ולפיכך נתבטל התנאי ולא יחול הגט. וְאָמַר שְׂמוּאֵל, לֹא שְׂמִיה
17 מְתִינָא - אין נחשב שבא לעיר, ואף שאנוס הוא, אין טענת אנוס
18 בגיטין, וקיים תנאו והגט חל.

19 הגמרא מביאה עוד מעשה באנוס בגיטין: מעשה בההוא גברא
20 שנתן גט לאשתו, ולא גירשה באותה שעה, אלא דְאָמַר לְהוּ לעדי
21 הגט, אִי לֹא פִּיטְקָא לָהּ - אם לא אפיים את אשתי עַד תֵּלְתִין יוֹמִין,
22 לְהֵיוּ נִיטָא - מעכשיו יחול הגט, ואם אפייתנה לא יחול הגט. אָמַר רַב
23 פִּיטְקָה - הבעל את אשתו בדבריהם, והיא לא אִפִּיטְקָא. אָמַר רַב
24 יוֹסֵף, הגט חל, שקיים הבעל תנאו ולא פייסה, שהרי מִי יְהִיב לָהּ -
25 האם נתן לה תְּרֻקָא דִּדְיָנִי - שלושה קבין של דינרים ולא
26 אִפִּיטְקָא, אולי אם היה נותן לה כך היתה מתפייסת, וכיון שלא
27 השתדל לפייסה בכך, קיים תנאו והגט חל. ואף שאין לו דינרים
28 ואנוס הוא, אין טענת אנוס בגיטין.

29 אִיכָא דְאָמַרִי - יש אומרים שכך אָמַר רַב יוֹסֵף, הגט בטל, שהבעל
30 פייסה, ואף שלא נתרצתה אין נחשב כאילו לא פייסה, שהרי מִדִּי
31 תְּרֻקָא דִּדְיָנִי כְּעֵי לְמִיתַב לָהּ - האם צריך לתת לה שלושה קבין
32 של דינרים, והרי אין לו ואנוס מלפייסה בכך, ויש טענת אנוס
33 בגיטין. ובמה שיכול הָא פִּיטְקָה, והיא לא אִפִּיטְקָא, וכיון שלא קיים
34 תנאו, הגט בטל.

35 הגמרא מבארת מחלוקת הלשונות: הָא - הלשון השניה בשם רב
36 יוסף שלא קיים תנאו והגט בטל, נאמרה בְּמֵאן דְאָמַר במסכת
37 כתובות (ב) שִׁישׁ טַעַנְתָּ אֹנֶס בְּנִיטִין, וְהָא - הלשון הראשונה בשם
38 רב יוסף שנחשב שקיים הבעל תנאו, נאמרה בְּמֵאן דְאָמַר שְׂאִין
39 טַעַנְתָּ אֹנֶס בְּנִיטִין:

משנה

40 אחר שלמדנו לעיל (כח) שמעמידים הבעל בחזקת חי, מביאה
41 משנתינו ענין דומה, שמפרישים תרומות ומעשרות לכהן וללוי
42 בחזקת שהם חיים. וכן שתיקנו חכמים שהמלוה יכול לגבות חובו
43 מתרומות ומעשרות:

44 הַמְלוּהַ מְעוֹת אֵת הַכֹּהֵן וְאֵת הַלְוִי וְאֵת הָעֲנִי, עַל מִנְתַּ לְהוֹת מְפָרֵשׁ
45 עֲלֵיהֶן מְחֻלְקָן - שיהיה המלוה מפריש תרומות ומעשרות כדי
46 לגבות חובו ממתנות הכהן או הלוי. ובמקום שיתן המלוה ללוה
47 את חלקו מן המתנות, יגבה המלוה מעותיו מהם, ושוי הפירות
48 יהיה תמורת ההלוואה. וכשמפריש המלוה תרומות ומעשרות כדי
49 לגבות חובו, מְפָרֵשׁ הוא עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שְׁהֵן - הכהן הלוי או העני
50 קָיְמִין, וראויים המתנות הללו להינתן להם. וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא מֵת
51 הַכֹּהֵן או הַלְוִי או שְׂמָא הַעֲשִׂיר הָעֲנִי, וכן שבוא מת העני ושאם מתו
52 צריך ליתן המתנות לאחרים ואינם יכולים להיות תמורה למעות
53 ההלוואה, ואין המלוה גובה חובו מהן, מפני שמעמידים אותן
54

1 **כי משו בית דין שליח** - בני מעט בפינו דשליח קמא, או אפילו שלא בפניו, כגון זה שהוא
2 אנוס ואינו יכול לעכב כאן, ויחך לדרכו. **מבא** - מעבר המים, שלא מצא את המעבורת.
3 **לא שמה מתיא** - דלא מט עדי הכא, ואין טענת אונס בתנאי גיטין למימר "אניסא", אי
4 נמי יש אונס בגיטין - הא אוקימנא בשמעטא קמייתא דכתובת דהאי אונסא דשכיח
5 הוא, ואיבעי ליה לאתנויי. **ליהוי גיפא** -
6 מעכשו. אמסור לה גט על תנאי זה, אי לא
7 אפיס **לי פיסח** - בדברים, והרבה עליה
8 ריעים, ולא נתרצתה להשלים אתו. מי יחב לה
9 תרקבא דיניי ולא **אפיפסא** - וכיון שלא עשה
10 - כן נמצא שלא פייסה. ואף על פי שאין לו -
11 לא אמרינן אניס, דאין אדם יכול לטעון אונס
12 בתנאי גט, וזהו גיטא. **אמו תרקבא דיניי**
13 **בעי למיתב לה** - והרי אין לו, ואנוס הוא. דהא
14 פייסה במה שבידו לעשות ולא אפיפסא, ולא
15 הוי גיטא, ודש אונס בגיטין. **חא כמאן דאמר כ'**
16 - פלוגתא דתרי לישני, ואליבא דרבא היא,
17 במסכת כתובות בשמעטא קמייתא.
18 **משנה להויה מפריש עליהן מחלקן** -
19 המלוה הזה, כשפירש תרומותיו - ימכור
20 התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפרעון החוב זה
21 בשביל הבהן, וכן המעשר ראשון בשביל לה
22 ומעשר עני בשביל עני. והמעשרות יעכב ויאכל,
23 אלא שמפירש מעשר מן המעשר לכהן, שהן
24 מותרין לרוים מכיון שאין כאן גזל ממתן -
25 שכבר נתן דמיהם לכהן זה, ובעשת ההלואה
26 פסק להם דמיהם. ליטול רשות מן הירושין -
27 מפני שאין חוב זה מטיל עליהן לפרוע - יטול
28 מהם רשות, אם רוצים שיתקבל חובו בשבילים
29 - יעכב ממועשרות עצמן. **אינו צריך ליטול**
30 **רשות** - דיש כח לבית דין להטיל חוב זה על
31 כל הכהונה והלויה, לפי שתקנתם הוא, שימצאו
32 מעות להלוואה. **גמרא** ואף על גב דלא אתי
33 לדייה - בתמיה: אף על פי שאינו נותן לכהן
34 החזירים לו קתני מתניתין דפירש עליהן וכיון
35 דלא מטו לדייה - מאן זכי ליה להאי כהן דך
36 תרומה שיקבלנה זה בחובו, והיאך יצא ידי
37 נתינתו בכפרי כחוננו - כמו "איש מאת מכר" (מלכים ב יב) - שהם מכיירו ואוחזיו, דאינו
38 רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה.
39 הלכך, כיון דמלאת דפשטא היא דלדידהו יחב
40 ליה - אסחי להו שאר כהני דעתיהו, והיה
41 כמאן דמטו לדידהו דהני. במזכה להן על ידי
42 אחרים - כשהוא מפריש - מוסרו למעשרות
43 ביד אהבה, ואומר "זכי במעשר זה לפלגיו לוי",
44 והיה ליה כמאן דמטא לדייה, וחרו ומחזירין לו.
45 **עשו את שנתו וזכה כוכבה** - במקומות הרבה
46 מפני תקנה עשו כן לרבי יוסי, ב"הניקין" (גיטין
47 נטב). עני המנקף בראש חיות, ומצודות חיות
48 ועופות, ומציאת חרש, ובכבודות (יהב). כל
49 שחליפיו ביד כהן - פטור מן המתנות, ובגמרא
50 ד"שנים אחוזין" (בבא מציעא יבב). השוכר את
51 הפועל ולקט בנו אחזיו, דאף על פי שאין זכיה לקטן -
52 השער של שעת הפרשה. ואין בו משום ריבית -
53 מפרש נתיאשוו הבעלים - כגון שהלווה כדי שיעור תרומות שנה זו, ועל מנת לקבלם בשנה זו, וראה שנשתדפו שדותיו ונתיאשו מאותה הלוואה, ואמר "זויר להסרוך כיס", ואחר כך
54 חזרו ונתקנו - אין מפרש עליהם, דראשו דבר האבד הוא. **פוסק עמהם כשערי הוול פשיטא** - בכל תנאי נמי, אם בא לפסוק כשערי הוול - מי ממחה בידו גבי שאר פוסקים על הפירות
55 נמי הכי תניא ב"אישוהו נשך" (בבא מציעא עבא). **כמי שפסק דמי** - והכי קאמר: הפסוק שהוא פוסק עמך - כשערי הוול הוא, שאם יזולו מדמים הללו שהוא פוסק בשעת ההלוואה
56 - יקבלם בשעת הוול. **דכי לית ליה** - כגון אש נשתדפו שדותיו. **לא קרינא ביה לא יגוש** - שאינו יכול לתרבו כלום. **בעל הבית** - אם בא לחזור בכחו, לא יצא דאקון - כשעה
57 בידו, וזה לא היה לו למשוך ממנו כלום, דלימא ליה "לא משכתי". אבל כהן חזור בו - דכיון דעשאוהו כוכבה - יכול לטעון: לא משכתי ממני פירות. **לא צריכא דאקון** - כשעה
58 שבישו ונתיאשו כבר עלו בקנה. מהו דתימא אקנתא מילתא היא - דמשעלו בקנה, אם מתייבשים - חחרים ומתקנים, ומלאת דלא שכיחא הוא שהיו מתקלקלין לגמרי, ולא הוי
59 יאשו ממליא, קא משמע לן, אורו השטם - שהקורב להם באותו השטם ראוי לירשם. וכל לויים וכוין במעשרות, לפיכך יעכב זה את המעשרות בשביל הקורב להם בלוייה. **מחוקת**
60 **עניי ישראל** - הכא ליכא למימר מחוקת יורשין - נמא יורשים עשירים הם, אבל מחוקת שאר עניים פירשי, ויעכבם. והדאיל ויתקת עניים הוא - ניהא להו לכל בני ישראל שתהא
61 דת זו נהוגת בישראל, כדי שימצאו מלוים להם כשישטרכו. הלכך כי גבי משאר עניים - לאו גזל את העניים הוא.
62

עניי כותיים — שאם אין עניי ישראל בעיר ויש עניי כותיים — מפרשי לצורכם, ויעבבם לעצמו. שאף הם זוכים בהן, ודכתיים גרי אמת, ולחנא קמא גרי אריות הם, ולא יפריש בשבילם, אלא בשביל עניי ישראל יפריש בכל מקום שהם. וזכה הלה במה שבדיו — הלה הוא אינו חייב לפרוש משלו, שררה וזוהרו על מנת שלא ליפרע הזימנו. דקבדו תקנתא — דקאמר מפרשי עליו בחוקת עניי ישראל, ובהעשר קתני אין מפרשינו עליו. לא שביחא — הלכך לא חשו לה. אשר — האמן, והחוק הדבר. לשון "שריר וקיים". לא תאשר — לא תאמן. שירשו קרקע — שעליהם מוטל המעוה לפרוע חובת אביהן. מלא סמך — כלומר, הניח קרקע מעושה — אלא זה מפרשי בחוקת יורשין, אלא מעשה דמי הקרקע. מלא קידום — כלומר, קרקע הרבה. אפילו הניח מלא סמך נובה מלא קידום — כלומר, כל חובו. לפי שהוא יכול לטרוף ולחזור ולטרוף כל שעה שיפדוהו ממנו. כי ההוא מעשה דקמינא דאבי הדין — ב"מ שזידי נשור" בבתבות (צ.א.ב.) הדין — ההוא מסקי ביה מאה זוזי ושכיבי ושביק קטינא שוי חמישים, אתא בעל חוב טרפה, אתו יתימ ידבי ליה חמישין וסלקוהו — הדר אתא טרפה בו. ישראל שאמר ללוי — כולה מפרש ואזיל לה. מעשר יש לך ביד — שהפרשתי מבואתי לצורכך. והילך דמיו — ומוכרדו לי, ונטל זה את דמיו. אין חושש — ישראל זה שמא לאור שמכרו לו עשאו לו זה תרומת מעשר על מעשר אחר שזידי לו בביתו. דכין חלמי יעד כמה יש לך ביד — לא בעיד ליה תרומת מעשר אבל אמר "כור מעשר יש לך ביד" ונתן לו הדמים — אסור ישראל זה לטבול הימנו, ואפילו הפריש תרומת מעשר לכון לפי שזבנו, חיישינן שמא לאור שקיבל הדמים עשאו לכולן תרומת מעשר על תשעה ברויך שיש לו בביתו מעשר הטבול לתרומת מעשר. דכין דלא משך — יכול לחזור הלוי. ואף על פי שהוא ברשותו של ישראל — לא נקו לו מעותיו, דאימת קנייה היא לך דלקנייה ישראל בקבלת מעות; הלכך, כי תחוב ועשאוהו תרומת מעשר — תל עליו חשם. מעשר לאבדך ביד — בחיי אבדך הודעתו שזידי לו מעשר ביד. מוקף = סמוך. כמו: אין מקיפין שתי חביות (ביצה לב.ב.) אסור לחבר לומר. תבואה שיש לה במקום פלוגי, אתא תרומה על זו, שמא אותה שעה אינה בעיק, ואם שעה עשו. כך אמר לי אבא — לפני מותו: מעשר לך ביד. חושש — הלוי הזה. לתרומת מעשר — דראייה לנטל הימנו. ואף על פי שחוקה על חבר שאינו נפטר מן העולם עד שיתקן כל פירות טבילתו שבידו — הבא אביך למישהו, דכין שלא הזכיר בציאותו סכום מרד — שמא לא היה יודע כמה יש. אין חוששין — שמוחזק ישראל זה שתיקנו קודם שמת, ואף על פי שאין מוטל עליו לתרום תרומת מעשר — הלא אין המעשר שלו אלא של לוי, והוא ליה תרום שלא מדעתו בשתי

בשם

איכא בנייהו עניי כותיים — אומר רבינו יצחק דלא תקינו אלא בחוקת עניי העיר. ולא כמו שפירש הקונטרס דלחנא קמא גרי אריות הם ולא יפריש בשבילם, אלא בשביל עניי ישראל מפרשי בכל מקום שהם. דאם כן לא נפקא מינה מידי מאי בנייהו. **תניא** רבי אומר יורשין שירשו — מפרשי עליהם, אבל לא ירשו — לא מפרשי עליהן, ואסיפא קאי; ואם הלוח בפני בית דין אין צריך לטול רשות מן הירושים, אבל אירשא דקמינא מת צריך לטול רשות מן הירושים — לא מצי קאי, דכל שכן אם לא ירשו שצריך לטול רשות יותר, שאין עליהן מוטל לפרוע חוב אביהן. **ובמעשה** דקטינא דאביי — ואף על גב דאמר התיב ב"מ שזידי נשור" (בתבות) (צ.א.ב.) דאי אמרו ליה "דמי חמישין דמי קטינא" סלוקי סלקוהו — הבא תקנתא דרבנן היא. **הילך** דמיו חוששין שמא עשאו בו — פירש בקונטרס: לאחר שקיבל המעות עשאו תרומת מעשר. וקשה לרבינו יצחק: ולאחר שמכרו אין יכול לעשותו; הלא לא מיוחס משיבה, שהרי ברשות ישראל קאי; אלא יש לומר: דשמא עשאו קודם קבלת הדמים קאמר. ופריך: אטו ברשיעי עסקינן דשקלי דמי ומשוו ליה תרומת מעשר? פירושו: ומשוו ליה כבר תרומת מעשר מעיקרא. **מעשר** לאבדך ביד הילך דמיו — תימה אמאי נבטק השתא "הילך דמיו"? ועוד: אמאי חוששין כלל שעשאו אביו תרומת מעשר? והא ארדה, חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו, כדאמרין (פסחים ט"א) כחבר שמת וחזק מוגדה מילאנה פירותו; ויש לומר: בדוחק; דקסבר דתסתמא אביו אמר לו אם הוא מתוקן או אינו מתוקן, ואם לא נטל דמיו — רמי אנפשה לצורך עצמו, ומדבר שאמרו לו אביו, ואם לא מדבר — חשיבין ליה בחוקת מתוקן. אבל כשנטל דמיו — לצורך אחרים לא רמי אנפשה ומדבר. **ובי** נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף — תימה: דנתן במסכת ביכורים (פרק שני משנה ה'): תרומת מעשר שזה לביכורים בשני דרכים: נטילת מן הטורף על הטמא, ושלא מן המוקף. ואמר נמי בירושלמי בפרק שני דתרומות: דכל התורה כולה למידה ומלמדה, חוץ מתרומת מעשר שמלמדה ואינה למידה, דבתרומת מעשר תיבי (בבבא רי"ח) "ממנו" — מן המוקף, ומקמי ליה תרומה גדולה ולא בתרומת מעשר, ובפרק "הזהב" (בבא מציעא ט"א), אמרין: ישראל שאמר לך "כור מעשר יש לך ביד" — רשיא בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר. והבא פריך אחרות מעשר "וכי נחשדו בו" ויש לומר: מדרבנן אף תרומת מעשר בעי מוקף, דלא קאמר: רשיא בן לוי — היינו בשבתו וימים טובים דשרי, כדאמרין ב"האשה רבה" (בימות צ.א.ב.) וקשה דבפרק "המפקדי" (בבא מציעא לח.א.) תנן: המפקדי פירות אצל חבריו, אפילו תן אבודין — לא יעב בהן. ומפרש רב נחמן בר יצחק בגמרא דחיישינן שמא עשאו תרומת מעשר על מקום אחר. ואמאי? וכי נחשדו לתרום שלא מן המוקף? ואומר רבינו תם: דגבי פקדון חיישינן טפי, ובחששא מועטת תולין הדבר להחמיר שלא ליגע בו, ויחיישינן שמא בשבתו וימים טובים עשאו, דשרי שלא מן המוקף, כדאמר ב"האשה רבה" (בימות צ.א.ב.) אבל בשאר מוקמות — לא חיישינן, דלא שביחא שיהא לו פירות בביתו ולא ידע לו ד לשבת את א"ל עישור ממקום אחר. ויש מפרשים: דרוק חברים לא נחשדו לתרום שלא מן המוקף, דהבא איידי בבן לוי שניתן לו מעשר — ואין נתנין אלא לחבר, כדאייתא ב"הורו" (תולין ק"ב), אין נתנין מתנות לכון עם הארץ. אבל המפקדי — כל אדם מפקדי, אף שאינן בקיאין בהלכות מוקף, ואם תאמר: הדיא דביכורים, דנטילתה שלא מן המוקף, היכי מצי למימר דמאורייתא איידי? הלא קתני: וצריכה שיעור בתרומה, ומדאורייתא לתרומה גדולה אין לה שיעור, דחשה אחת פוטרת את חברי; ויש לומר: דאין לה שיעור למטה, אבל יש לה שיעור למעלה, דאין יכול לעשות כל גורנו תרומה, דבעינן ראשית ששייה נכרים. וכי האי גונא איכא בריש מסכת פאה (פרק ראשון משנה א.) גבי "אלו דברים שאין להם שיעור", **לתרום** שלא מן המוקף — פירש בקונטרס: דשמא באותה שעה אינה בעין, ואין נראה, דתרומה גדולה מדאורייתא בעי מוקף, ואם כן אפילו שתיקו לפניו, ובתרומת מעשר נמי דלא בעינן מוקף אלא מדרבנן — נראה דהיינו משום גידה אטו תרומה גדולה, ובעינן מוקף אפילו שתיקו לפניו כמו בתרומה גדולה. ונבי חלה נמי תנן מוקף, אפילו שתיקו לפניו. **כיון** דלא קייץ בו — ואם תאמר: הוא מוקף לה כאבא אלעזר בן גמלא דאמר נטילת מאומה, ואם כן כי לא קייץ נמי, ליושב דלמא תקניה בעל הבית מאומה? ויש לומר: דאינו תרום מאומה דבר שאינו שלו, שאינו רוצה להפסיד לא ללוי ולא לכהן, **אין** אבא אלעזר בן גמלא היא — ואם תאמר: נדי שיש לו רשות לתרום, שמא לא חשש לתרום מעשר שתיקו ליתן ללוי, והיאך נתיב מספק? ויש לומר: דכין שדרשות בידו, ונן גזיל בביתו, ומצוה עליה רמיא — סתמא דמילתא דתקניה תקניה.

הישראל מידת המעשר, חוששין לתרומת מעשר שבו – שמוא עשה
 הלוי את המעשר לתרומת מעשר על מעשר ראשון שיש לו
 בביתו.
 שואלת הגמרא, מאי קאמר במי דיבר התנא שיש לו לחוש, הלא
 הישראל אסור במעשר מפני גזל הלוי, והלוי הרי יודע אם עשאו
 לתרומת מעשר. משיבה הגמרא, אמר אביי הכי קאמר – כך יש
 לפרש בהרייתא, וישראל שאמר ללוי, מעשר יש לך בדי שהפרשתי
 לתת לך והילך דמי שמבקש אני לקנותו, ונטל הלוי המעות, יכול
 הישראל לאכול מהמעשר ואין חוששין שפא מעשר זה עשאוי הלוי
 לתרומת מעשר על מעשרות שיש לו במקום אחר כיון שאין הלוי
 יודע כמה מעשר יש לישראל, ותרומת מעשר שיעורה קבוע,
 מעשר מן המעשר. אבל ישראל שאמר ללוי בוד מעשר יש לך בדי
 ומבקש אני לקנותו והילך דמי ונטל הלוי המעות, חוששין שפא
 עשאוי הלוי לתרומת מעשר על מעשרות שיש לו במקום אחר, שיועד
 כמה מעשר יש ביד הישראל, ויכול לעשותו לתרומת מעשר על
 מעשרות שיש לו בביתו, ולכן אסור לישראל לאכול מן המעשר.
 הגמרא דוחה את ביאורו של אביי: מקשה הגמרא, אפיו בדישעי
 עסקינן – וכי משנתנו עוסקת ברשעים, דשקלי דמי – שלוקח הלוי
 מעות בעד פירות המעשר ולאחר מכן משוו ליה – עושה הפירות
 תרומת מעשר שאסורים ללוקח, ודאי אין המשנה עוסקת בכך.
 מתרצת הגמרא אלא, אמר רב מרשטיא בריה דרב אידי הכי קאמר,
 וישראל שאמר ללוי, מעשר לאכיל בדי שהפרשתי בחיי אביך כדי
 לית לך, ומבקש אני לקנותו והילך דמי ונטל בן הלוי המעות, אין
 חוששין שפא מעשר זה עשאוי אביו של הלוי לתרומת מעשר על
 מעשרות שהיו לו במקום אחר, ומותר לישראל באכילת המעשר.
 אבל ישראל שאמר לבן לוי בוד מעשר לאכיל בדי, ומבקש אני
 לקנותו, והילך דמי, ונטל בן הלוי המעות, כיון שיכול היה אביו
 של הלוי לעשות את המעשר לתרומת מעשר, ולא היה נקרא
 רשע שהרי אביו לא נטל דמיו, חוששין שפא מעשר זה עשאוי אביו
 של הלוי לתרומת מעשר על מעשרות שיש לו במקום אחר.
 הגמרא דוחה גם את דברי רב מרשטיא: שואלת הגמרא, מפני מה
 עלינו לחשוש שמוא אביו של הלוי עשה המעשר לתרומת מעשר,
 וכי נחשיו תברים לתרום – להפריש תרומה שלא מן המוקף –
 כשאין הפירות כולן סמוכים בשעת הפרשת התרומה, שכך הדין
 בהפרשת תרומה לעשותה מן המוקף.
 מיישבת הגמרא, אלא אמר רב אשי, הכי קאמר, בן ישראל שאמר
 ללוי, כך אמר לי אלא לפני מותו, מעשר שהפריש מתבואתו כדי
 לתת לך נמצא בדי, ואמר הישראל ללוי, כך אמר לי אבא,
 מעשר שהפריש כדי ליתן לאכיל בדי, חוששין לתרומת מעשר שבו
 – שעדיין לא הפריש תרומת מעשר מהמעשר. ואף שחזקה על
 חבר שיתקן פירות טבל שבידו, ומפני מה חוששים שלא הפריש
 תרומת המעשר, מבאר רב אשי הטעם, בין דלא קיין – לא הודיע
 אביו של ישראל מה מידת המעשר, בודאי אינו יודע כמה הוא,
 ולכן לא הוה מתקן ליה בעל הבית – לא תקנו ולא הפריש ממנו
 תרומת המעשר, ולפיכך אין ללוי לאכול המעשר בלא שיפריש
 תרומת מעשר. אבל ישראל שאמר ללוי, כך אמר לי אבא, בוד
 מעשר לך בדי שהפריש אבא מתבואתו עבורך, או שאמר, כך
 אמר לי אבא, בוד מעשר לאכיל בדי שהפריש אבא עבור אביך,
 אין חוששין לתרומת מעשר שבו, שבודאי הפריש תרומת מעשר,
 בין דקיין – שהודיע אביו של ישראל מה מידת המעשר, בודאי
 תקוני תקניה בעל הבית – הפריש תרומת מעשר, שמוחזק הישראל
 שתיקן המעשר שבידו קודם שמת, אף שאינו מוטל עליו.
 שואלת הגמרא, וכי יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר,
 הלא המעשר שייך ללוי, ונמצא הישראל תרום שלא מדעת
 הבעלים. משיבה הגמרא, אין – הן, כלומר יש רשות לישראל
 לתרום תרומת מעשר ממעשרותיו, שבריייתא זו כאבא אלעזר בן
 גמלא היא, הסובר שיש רשות לישראל לתרום שלא מדעת הלוי,
 דתניא בהרייתא, אבא אלעזר בן גמלא אומר כתוב (במדבר יח כ)
 ונחשב לכם תרומתכם בדין מן הגרן וכמלאה מן היקב,

איך בנייהו בין רבי אליעזר בן יעקב לרבי אחי בעיר שיש בה רק
 עניי פותיים, שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין המלוה מפריש
 ממעשר עני, שהכותיים גירי אריות הם, ואינם נוטלים מעשר עני,
 ותקנו חכמים שיפריש בחוקת עניי ישראל שבאותה העיר, ולכן
 איבד המלוה את מעותיו. ולדעת רבי אחי מפריש גם על עניי
 כותיים שיגירי אמת הם.
 עוד אומרת בהרייתא, שהמלוה את העני בבית דין כדי שיפריש
 מחלקו והעשיר העני ושוב אינו נוטל מעשר עני, אין המלוה מפריש
 עליו ממעשר עני לגבות חובו, שחייב ליתן המעשר לעני אחר,
 והפסיד המלוה מעותיו וזכה חלה – העני שנתעשר כמה שפירז –
 במעות ההלוואה, ואין המלוה יכול לתובעו, שכך התנו שלא יגבה
 המלוה חובו אלא ממעשר עני הראוי לבוא ללוח.
 שואלת הגמרא, ודפני, מאי שנא למיתה – במה שונה אם מת הלוח
 דעבוד הפנתא – שיתקנו חכמים שיפריש המלוה בחוקת העניים,
 ומאי שנא לעשירות – ומדוע שונה כאשר נתעשר העני דלא עבדי
 הפנתא – שלא תקנו חכמים שיפריש בחוקת שאר העניים. משיבה
 הגמרא, מיתה שכיחא – שמוא ימות העני הוא דבר שכיח, ועשו בו
 חכמים תקנה, אבל שמוא תבוא עשירות לעני, זה לא שכיחא ואין
 עושים חכמים תקנה בדבר שאינו שכיח. וכן אמר רב פפא
 שעשירות אינה דבר שכיח, והיינו דאמרי אנשי – מאמר שגור בפי
 הבריות, שאם אמרו לך תכרז מית – מת חברך, אשר – תאמין.
 אבל אמרו לך איתעשר – חברך תעשר, לא האשר – אל תאמין,
 שעשירות אינה שכיח:
 שנינו במשנה שהמלוה מעות את הכהן ואת הלוח צריך לזייל
 רשות וכו' מן היורשין:
 הגמרא מבארת באיזה יורשים עוסקת המשנה: תניא בתוספתא (פ"א
 ה"א), המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני ומתו, צריך ליטול
 רשות מן היורשין. אלו הן היורשין, רבי אומר יורשין שפירשו מהלוח.
 שואלת הגמרא, ומי איך – האם ישנם יורשין דלא ירתי – שלא
 קבלו ירושה, הלא כל יורש ודאי קיבל ירושה, ומה חידש רבי.
 משיבה הגמרא, אלא אמר רבי יוחנן, כוותי רבי שהדין במשנה
 שנוטל המלוה רשות מהיורשים מדובר שפירשו קרקע, שאז חייבים
 הם לפרוע חוב אביהם, ולא יהיה הדין כך כשפירשו כספים, שאין
 חייבים לפרוע חוב אביהם, ואיבד המלוה מעותיו, לפיכך אינו
 גובה חובו מהמעשרות.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין שיעור הקרקע שיקבולו
 היורשים וישתעבדו לפרוע חוב אביהם:
 אמר רבי יוחנן, הניח הלוח בירושה קרקע מועטת בשיעור מלא
 מהם, הרי המלוה גובה חובו מהמעשרות כשווי קרקע מועטת
 כמלא מהם, שקרקע זו משועבדת לחוב אביהם, ושאר החוב נפקע
 במיתת הלוח. אבל הניח הלוח קרקע בשיעור גדול כמלא קרדום,
 גובה המלוה כל חובו מהמעשרות כשווי קרקע גדולה כמלא
 קרדום, מפני שהחוב כשווי הקרקע מוטל על היורשים לפרועו.
 ורבי יוחנן אמר, אפילו הניח הלוח לירשיו קרקע מועטת כמלא
 מהם, גובה המלוה כשווי קרקע בשיעור גדול כמלא קרדום שיש
 בה שווי כל החוב, מפני שאילו היה המלוה טורף הקרקע
 המועטת, והיו היורשים פודים הקרקע במעות, יכול היה המלוה
 לחזור ולטרוף קרקע זו עבור שאר חובו, ונמצא שכנגד כל החוב
 יש שיעבוד בקרקע מועטת זו. וכמעשה דקמינא דאביי – כמעשה
 שבא לפני אביי (כתובות צא) בשדות קטנות שהוריש הלוח והיה
 שויים מחצית החוב, וטרפם המלוה בחובו, ופדאום היורשים וחזר
 המלוה וטרפם בעבור שארית חובו, ופסק אביי שהדין עימו
 והקרקע משועבדת לכל החוב:
 הגמרא מביאה דין נוסף שהישראל קונה מעשרות בלא שיבואו
 הפירות ליד הלוי: תנו רבנן, וישראל שאמר ללוי, מעשר יש לך בדי
 שהפרשתי מתבואתי לתת לך, אין חוששין לתרומת מעשר שבו –
 שמוא עשה הלוי את המעשר לתרומת מעשר על מעשרות שיש
 לו בביתו, שהרי אינו יודע מה מידת המעשר שביד הישראל. אבל
 ישראל שאמר ללוי, מידה של בוד מעשר יש לך בדי, כיון שאמר

27 וארבע שעות, ואם הפירות שהפריש עבורם עדיין קיימים, צריך
 28 לחזור ולהפריש עליהם תרומות ומעשרות ממקום אחר, ולחלל
 29 את המעשר שני על מעות אחרות, דברי רבי אלעזר.
 30 רבי יהודה אומר, שהמניח יין כדי להפריש ממנו תרומות ומעשרות
 31 על מקום אחר, עלול הוא להתקלקל, ולכן בשלשה פסקים – זמנים
 32 בודקין את היין אם לא החמיץ, שאם החמיץ אי אפשר לעשותו
 33 תרומה ומעשרות על יין, משום ששנינו (תרומות פ"ג מ"א) אין תורמים
 34 מן החומץ על היין. בקידום – כשמנשבת רוח הקדים של מוצאי
 35 החג – סוכות, ובהוצאת סדר – כשהכרם מוציא ענבים אחר
 36 שנופל הפרח, והענבים מובדלים זה מזה וניכר צורתם, ובשעת
 37 כניסת מים בבוטרי, כשהענבים גדלים כפול הלכן, נקראים בוטר,
 38 וכשנכנס בהם מעט לחלוחית בשיעור שיכול לסחוט מהם כל
 39 שהוא משקה, הוא כניסת המים:

גמרא

40 שנינו במשנה, שאם בדק ומצא שהפירות שהניח כדי להפריש
 41 מהם תרומות ומעשרות על מקום אחר, או המעות שהניח כדי
 42 לחלל עליהם מעשר שני, נאבדו, חושש מעת לעת. הגמרא
 43 מפרשת מה הוא השיעור מעת לעת שצריך לחוש:
 44 שואלת הגמרא, מאי – מה הוא השיעור של מעת לעת שצריך
 45 לחוש. משיבה הגמרא, רבי יוחנן אמר, שצריך לחוש מעת לעת של
 46 לפני הבדיקה, שהפירות שהפריש עליהם עד מעת לעת קודם
 47 שמצא שאינם, צריך לחזור ולהפריש עליהם, אך על הפירות
 48 שהפריש עליהם קודם לכן, לא החמירו חכמים לחזור ולהפריש
 49 עליהם מחשש שמא נאבד כבר אז, אלא סומכים על החזקה שהיו
 50 קיימים. רבי אלעזר בן אנטינוג אומר משום רבי אלעזר ברי רבי ינאי,
 51

1 וכיון שאמרה תורה שהרמת תרומה תהיה כהרמת דגן מן הגורן,
 2 ודאי בשתי תרומות הנתונות בפסוק זה, אחת תרומה גדולה –
 3 היא 'דגן מן הגורן' הנזכרת בפסוק, ואחת תרומת מעשר היא
 4 'תרומתכם' הנזכרת בפסוק, והשווה הכתוב הפרשת תרומת
 5 מעשר להפרשת תרומה גדולה שיהיו דיניהם שווים, ששם
 6 שתרומה גדולה נמלת באומר הדעת, ולא במדידה של נפח ומנין
 7 או משקל, וכן תרומה גדולה ניתן ליטלה במחשבה בלבד, על ידי
 8 שנותן עיניו בצד זה של התבואה וקובע בלבו ששם תהיה
 9 התרומה, ויכול לאכול מהתבואה אף שלא הפריש עדיין, כך
 10 תרומת מעשר נמלת באומר אף שיש לה שיעור מן התורה לתת
 11 דווקא מעשר מן המעשר, ובמחשבה, שכך אמרה התורה (שם)
 12 'ונחשב לכם' ובשתי התרומות הכתוב דיבר, ובשם שיש לו רשות
 13 לבצע הפית לתרום תרומה גדולה מתבואתו ופירותיו, כך יש לו
 14 רשות לבצע הפית לתרום תרומת מעשר מן המעשר שברשותו, אף
 15 שאיננו שלו אלא של הלוי:

משנה

16 משנתינו מבארת דין נוסף שבו סומכים על החזקה שנשאר כמו
 17 שהיה: המניח פירות במקום שמור, כדי להיות מפריש עליהן תרומה
 18 ומעשרות, שיסמוך על פירות אלו כדי לתקן טבל שיש לו במקום
 19 אחר, על ידי שיפריש תמיד את התרומות ומעשרות בפירות אלו.
 20 או שהניח מעות במקום שמור כדי להיות מפריש עליהן מעשר שני,
 21 שאחר שיפריש מעשר שני יחללו על המעות האלו, מפריש עליהן
 22 בקרקת שחן קיימין, ואינו צריך לחוש שמא נאבדו. אך אם אחר זמן
 23 בדק ומצא שאבדו, ומה שהפריש או חילל אחר שאבדו לא חל,
 24 כיון שאין שם פירות להיות תרומה ומעור כדי לחלל עליהם את
 25 המעשר שני, הרי זה חושש שמא אבדו כבר מעת לעת – עשרים
 26

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ג
 ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
 מוהרנין שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכם מכתב סיון והקודם מכתב אייר. ואין לשער גודל הדבר מה שהלכו אנשי
 בבתי הכנסות לפרסם העניינים המבוארים בהמאמרים והקונטרסים, ומי יתן (עיינין לקו"ת במדבר
 ט"ו ע"א) שיהי לבבם זה להם לעשות כנ"ל בכל עת מצאו. וכל המוסרף מוסיפין לו...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעני הפרטים.

נתעכב מכם ונתקבל עתה מכם מגי תמוז.

(א) בנוגע להואקאנס ילך בדרך המיצוע היינו שיקבל תלמידים כאלו שע"י השגחה עליהם
 לא יהי החשש שכותב אודותו...

מוסר"פ הקונטרס שהו"ל לי"ב וי"ג תמוז הבע"ל ובטח גם בו ישתמשו להפצת המעינות

חוצה.

1 **בשם** שתרומה גדולה ניטלת באומד - ומידה, אין להקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה,
 2 שיעול במתכוין חיטה אחת לפטור הכרי, דהא "מעשר" אמר רחמנא. ומידה, אם
 3 במתכוין מוסף - נראה דמועיל. דמקשינן להכי לתרומה גדולה, כדמוכח בפרק "כל המנחות
 4 באות מצדה" (מנחות נה.א). דקתני: תורמין תאנים על הגרורות בנינו. ופריך דהוי מרבה
 5 במעשרות! ומיירי במרבה בתרומת מעשר,
 6 בדמוכח סיפא. ומקוי לה לרשאי כאבא אלעזר ב
 7 גמלא, גמלא, החכם מרבה במתכוין - נאמר דלית ליה
 8 כלל לאבא אלעזר בן גמלא מרבה במעשרות -
 9 מעשרותיו מקולקלין. דבמעשר וראשון נמי שרי
 10 מאומד, כדאמרין בסוף בכורות: יכול היה לו
 11 מאה סלאים ונטל עשרה או עשרה ונטל אחד והיו
 12 מעשרים - תלמוד לומר "עשירי" ואין זו עשירי.
 13 רבי יוסי רבי יהודה אומר: מעשר. ומפרש התם:
 14 דטעמא דרבי יוסי רבי יהודה דסבר כאבא
 15 אלעזר בן גמלא, ומעשר קרייה רחמנא תרומה,
 16 דכתיב "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה'
 17 תרומה/ ואיתקש ואתה בהמה למעשר דגן,
 18 כדאמר התם בריש פירקין: מה מעשר דגן ניטל
 19 מאומד ובמחשבה כו', ובמעשר ראשון איירי,
 20 דכתיב בספיא דקרא "נתתי ללויים לתלעה. ואם
 21 תאמר: ואמאי אצטרך דהם לאוקמי כאבא
 22 אלעזר? לא היה ליה למימר אלא דאיתקש מעשר
 23 בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ניטל אחד
 24 מעשרה - אף מעשר בהמה כן, אפילו בלא

1 **בשתי תרומות הפתוב מדבר, אחת תרומה גדולה**
 2 **ואחת תרומת מעשר, פשם שתרומה גדולה ניטלת**
 3 **באומד ובמחשבה - קד תרומת מעשר ניטלת באומד**
 4 **ובמחשבה; וכשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום**
 5 **תרומה גדולה - קד יש לו רשות לבעל הבית לתרום**
 6 **תרומת מעשר. משנה הפניח פירות להיות מפרש**
 7 **גליהן תרומה ומעשרות, מעות להיות מפרש גליהן**
 8 **מעשר שני - מפרש גליהן בהזקת שהן קמיין. אם**
 9 **אבדו - הרי זה חישש מעות לעת, דכרי רבי אלעזר;**
 10 **רבי יהודה אומר, בשלשה פרקים בודקין את הנין:**
 11 **בקיודם של מוצאי ההן, ובהוצאת סמדר, ובשעת**
 12 **פניסת מים בפופר. גמרא מאי "מעט לעת"? רבי**
 13 **יוחנן אומר: מעט לעת של בדיקה, רבי אלעזר בן**
 14 **אנטינוס אומר משום רבי אלעזר רבי ינאי:**
 15 **המעט**

25 העברת שבט! ויש לומר: דמשמע ליה דלרבי יוסי רבי יהודה בנטל אחד מעשרה הוי מעשר
 26 אפילו אינם שוים, כמו במכניס ליד לחתער, דמסתמא אין ריבן להיות שוין. ולכך צריך
 27 לאוקמי כאבא אלעזר בן גמלא, דאי לא דאבא אלעזר - היה אמניא דבנטל אחד מעשרה
 28 בעינן שוין, כמו במעשר דגן, אף על גב דבמכניס לא בעינן שוין. וקשה: כיון דשרי אפילו
 29 מעשר מאומד - אמאי איצטרך במנחות לאוקמי בתרומת מעשר דא דאמר רבי אלעזר
 30 רבי יוסי: אבא היה נטל עשר גרורות שבמקצוע על תשעים שבכלכלה? לוקמה במעשר
 31 גופיהו ויש לומר: דנדי דרבי יוסי רבי יהודה סבר דאפילו מעשר ניטל מאומד - דלמא אבא
 32 אלעזר ליה ליה דהך סברא. ועוד: דניחא ליה לאוקמי בתרומת מעשר, משום דבריאי קתני
 33 תרומין". תרומת מעשר - מצוה לתרום מאומד, דמתוך שקרא לצמצם שלא יטול פחות - נטל בעין יפה, כדתנן בפרק קמא דתרומות: אין תורמין לא במדה לא במשקל ולא בנינו, וכן
 34 תרומת מעשר. ותרומתא גרסינן: מה תרומה גדולה אינה ניטלת אלא באומד כו'. ואם תאמר: דבפרק קמא דתרומות תנן: הוונה
 35 משובה, והמודד משובה ממנו, והשוכל משובה משלשון! בירושלמי מוקשה לה דפרק קמא דתרומות, ומשני: באן - בתרומה גדולה, ובאן - בתרומת מעשר. דתניא אלעזר בן גמלא אומר:
 36 מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא בנינו - תלמוד לומר "ונחשב לכם תרומתכם" - במחשבה אתה תרום, ואי אתה תרום במדה במשקל בנינו. פירוש: הדיא "ד"א תורמין" -
 37 בתרומה גדולה, דלכולי עלמא מצוה מאומד, והדיא "ד'הוונה משובה" - בתרומת מעשר, וכרבנן. והא דמיימי ברייתא דאבא אלעזר בן גמלא - לאשמעינן דפליגי בתרומת מעשר. ואם
 38 תאמר: דבירושלמי אהדיא ד'הוונה משובה ממאי הוא משובה? אמר רב הונא: מן תורתם מאומד. משמע דמאומד הוי תרומה, אלא דמונה משובה. וקאמר נמי התם, אמר רבי הלל: מנתיען
 39 אמרה כן, והשוכל משובה משלשון. פירוש: מכלל דאיכא שלשה בר ממשקל. ובתר הכי קאמר, אמר רבי ינאי: תיתפר בשלשון, ולית את שמע מינה כלום. ואי לרבנן - לדידהו אין תרומת
 40 מעשר מאומד, ולאבא אלעזר בן גמלא - מצוה לעשות מאומד, דקתני בתוספתא: אין תרומת מעשר אינה ניטלת אלא באומד ובמחשבה: ויש לומר: דרבנן מודו דמאומד הוי תרומה, אבל
 41 אין מצוה לתרום מאומד, ולא חשיב מרובה במעשרות במתכוין לאומד יפה, אלא במתכוין מרובה במתכוין. והדיא דבכורות דמוקי לה רבי יוסי כאבא אלעזר בן גמלא לא רבנן -
 42 שמא התם מרבה במתכוין.

25 סמדר - כתום פרה, וענבי נראין באשכול סדרן. ובשעת פניסת מים לבוסר - כשהן
 26 כפול הלכין נקראין בוסר, וכשלהלוחית נבנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהוא
 27 - היינו כניסת מים. לשון אורי: היו תרשיני הענבים כשהן בוסר ונתנין לתוכן מים,
 28 ונעשו חומץ לטיבול. גמרא מעט לעת של בדיקה - כשבודקו מצאן אבודין - חושש
 29 בשמא מאתמול בעת הזאת אבדו, ואם עשאן מעשר תוך מעט לעת זה על פירות אחרים
 30 - צריך להפריש עליהם מספק, וטפי מחבי - ולא אחמוד רבנן למיחש, אלא סמכין
 31 אחזקה.

של

43 **כך** תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה - פירש בקונטרס דלענין אומד הוא דילין, אבל מחשבה בתרומת מעשר נפקא מ'מונחשבי'. אי נמי, מחשבה נמי ילין, אף על גב דכתב ביה, משום דכתיב
 44 ביה "כדגן מן הגורן" - דהיינו תרומה גדולה, ראשית דגן ישראל מפרש מגורנו. דקרא גופיה מקיש ליה לתרומה גדולה לענין מחשבה. ונראה דלא פליגי רבנן עליה דאבא אלעזר בן
 45 גמלא אלא לענין מאומד, אבל במחשבה - לא פליגי, דהא קרא כתיב. ובריש "האיש מקדש" (קרושין מא.ב) נמי פריך: מה לתרומה שכן ניטלת במחשבה. משמע דלכולי עלמא פריך, והיינו
 46 תרומת מעשר דכתיב בה "אתם הם אתם". ודלא כפי הקונטרס דפירש בכורות דמשום מחשבה מוקי רבי יוסי רבי יהודה ככאב אלעזר בן גמלא, דהא דתנן במסכת שבת בפרק "נטיל" (קמא.ב)
 47 לנו להזכיר מחשבה דברבי רבי יוסי רבי יהודה: **במחשבה** פירש בקונטרס: שנותן עינו בצד זה לשם תרומה, ואוכל מצד זה, ואף על פי שלא הפריש. משמע שרוצה לומר משום דכתיב
 48 "ונחשב" - שרי לאכול בלא הפרישה, ושרינן נמי בשתיקה על ידי שנותן עינו בצד זה. וכל זה נפקא מ'מונחשבי'. וכן דאי, דבלא דיבור נמי הוי תרומה, מדתנן במסכת תרומות (פרק ראשון
 49 משנה ו): חמשה לא יתרומו, ואם תרמו - תרומתן תרומה, וקא חשיב אלם, ומפרש בירושלמי: טעמא משום בריכה. ובפרק שלישי דשבועות (כו.ב) נמי אמרין גבי "כל נדיב לב" דהווי תרומה
 50 וקדישים שני כתובין הבאין כאחד לענין גמול בלבד אף על פי שלא הוציא בשפתיו, ולא ילפינן מנייהו שבוניה. ולענין לאכול בלא הפרישה - אין קפידא לכולי עלמא אפילו בכל המעשרות,
 51 דלא כתיב בהו "ונחשב" - דשרי בכל מקום אף על פי שעתה אין מפרש כלום, כדמוכח הדיא דהלוקח אין מנין הכותים (גיטין כה.א) דשרי לכולי עלמא, או לאו משום בריהו או בקיעת
 52 הגדו. ובמעשר שני שתינן כשאומד "בצפנו" או "בדרומו", ואם תאמר: כיון דשרי תרומה כשתון עינו בצד זה, אמאי אין מגביהין תרומות בשבת? דהא דתנן במסכת שבת בפרק "נטיל" (קמא.ב)
 53 רבי יהודה אומר: אף מעלין את המדומע באחד ומואה. פריך בגמרא: והא קמתין! ומשני: דסבר רבי שמעון בן אלעזר, דאמר: נותן עינו בצד זה ואוכל בצד זה. ולהכי לא חשיב מתקן בשבת
 54 כשמעלהו - כיון דאפשר במחשבה, והבא נמי - אפשר במחשבה: ויש לומר: דשאני מדומע שכבר הוא מתוקן, אבל תחלת תיקונו של טבל - לא שרינן, משום דאפשר במחשבה. ואפילו
 55 דמאי אסור לתקן בשבת, כדמוכח בפרק "במה מוליקין" (שם לו.א) אף על גב דשרי ליתן עינו בצד זה ולאכול בצד אור, כדאמרין בפרק קמא דחולין (ג.ב) גבי רבי מאיר שאכל עלה של
 56 ירק. והנהיג להיות מפרש עליהן כו' - בערבי שבתות וימים טובים איירי, דשרי שלא מן המוקף. **מעט** לעת - בנדה (ד.ב) דייק מאי טעמא שנתנו רבנן שיעור בנדה מעט לעת.
 57 תרומת הבא (נמי) מאי טעמא? ויש לומר: דקראקת הדיא ייקי, משום דאשה מרוגשת בעצמה, וברין והיא דדיה שעתה כשמא, ואי בעו רבנן למיקבשה? לקטנה מפרקין לפקדיה, כהולל.
 58 **ובשעת** כניסת מים לבוסר - נראה לרבינו יצחק כלשון ראשון פירש בקונטרס: כשנבנסה בו לחלוחית, שיכול לעצור מהן כל שהוא - היינו כניסת מים, מדתנן במסכת שבועות בפרק
 59 רביעי (משנה ח): הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה, הבאיש כנס לתוך ביתו כו'. ויש שאין נהדרין בו על מגע, לפי שאינו קרוי יין אלא מים. ורבינו תם אומר שאין להקל,
 60 לפי שאין אנו בקיאין עד מתי קרוי מים ולא יין, וכתב רבינו תם ששנה אית לא נתרשלה היינות יפה, והיו בוסר, וכי באותה שנה לא תגזו יין נסך. ועיין תוספתא עבודה זרה כט.ב דיבור דמתחיל

43 **כך** תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה - פירש בקונטרס דלענין אומד הוא דילין, אבל מחשבה בתרומת מעשר נפקא מ'מונחשבי'. אי נמי, מחשבה נמי ילין, אף על גב דכתב ביה, משום דכתיב
 44 ביה "כדגן מן הגורן" - דהיינו תרומה גדולה, ראשית דגן ישראל מפרש מגורנו. דקרא גופיה מקיש ליה לתרומה גדולה לענין מחשבה. ונראה דלא פליגי רבנן עליה דאבא אלעזר בן
 45 גמלא אלא לענין מאומד, אבל במחשבה - לא פליגי, דהא קרא כתיב. ובריש "האיש מקדש" (קרושין מא.ב) נמי פריך: מה לתרומה שכן ניטלת במחשבה. משמע דלכולי עלמא פריך, והיינו
 46 תרומת מעשר דכתיב בה "אתם הם אתם". ודלא כפי הקונטרס דפירש בכורות דמשום מחשבה מוקי רבי יוסי רבי יהודה ככאב אלעזר בן גמלא, דהא דתנן במסכת שבת בפרק "נטיל" (קמא.ב)
 47 לנו להזכיר מחשבה דברבי רבי יוסי רבי יהודה: **במחשבה** פירש בקונטרס: שנותן עינו בצד זה לשם תרומה, ואוכל מצד זה, ואף על פי שלא הפריש. משמע שרוצה לומר משום דכתיב
 48 "ונחשב" - שרי לאכול בלא הפרישה, ושרינן נמי בשתיקה על ידי שנותן עינו בצד זה. וכל זה נפקא מ'מונחשבי'. וכן דאי, דבלא דיבור נמי הוי תרומה, מדתנן במסכת תרומות (פרק ראשון
 49 משנה ו): חמשה לא יתרומו, ואם תרמו - תרומתן תרומה, וקא חשיב אלם, ומפרש בירושלמי: טעמא משום בריכה. ובפרק שלישי דשבועות (כו.ב) נמי אמרין גבי "כל נדיב לב" דהווי תרומה
 50 וקדישים שני כתובין הבאין כאחד לענין גמול בלבד אף על פי שלא הוציא בשפתיו, ולא ילפינן מנייהו שבוניה. ולענין לאכול בלא הפרישה - אין קפידא לכולי עלמא אפילו בכל המעשרות,
 51 דלא כתיב בהו "ונחשב" - דשרי בכל מקום אף על פי שעתה אין מפרש כלום, כדמוכח הדיא דהלוקח אין מנין הכותים (גיטין כה.א) דשרי לכולי עלמא, או לאו משום בריהו או בקיעת
 52 הגדו. ובמעשר שני שתינן כשאומד "בצפנו" או "בדרומו", ואם תאמר: כיון דשרי תרומה כשתון עינו בצד זה, אמאי אין מגביהין תרומות בשבת? דהא דתנן במסכת שבת בפרק "נטיל" (קמא.ב)
 53 רבי יהודה אומר: אף מעלין את המדומע באחד ומואה. פריך בגמרא: והא קמתין! ומשני: דסבר רבי שמעון בן אלעזר, דאמר: נותן עינו בצד זה ואוכל בצד זה. ולהכי לא חשיב מתקן בשבת
 54 כשמעלהו - כיון דאפשר במחשבה, והבא נמי - אפשר במחשבה: ויש לומר: דשאני מדומע שכבר הוא מתוקן, אבל תחלת תיקונו של טבל - לא שרינן, משום דאפשר במחשבה. ואפילו
 55 דמאי אסור לתקן בשבת, כדמוכח בפרק "במה מוליקין" (שם לו.א) אף על גב דשרי ליתן עינו בצד זה ולאכול בצד אור, כדאמרין בפרק קמא דחולין (ג.ב) גבי רבי מאיר שאכל עלה של
 56 ירק. והנהיג להיות מפרש עליהן כו' - בערבי שבתות וימים טובים איירי, דשרי שלא מן המוקף. **מעט** לעת - בנדה (ד.ב) דייק מאי טעמא שנתנו רבנן שיעור בנדה מעט לעת.
 57 תרומת הבא (נמי) מאי טעמא? ויש לומר: דקראקת הדיא ייקי, משום דאשה מרוגשת בעצמה, וברין והיא דדיה שעתה כשמא, ואי בעו רבנן למיקבשה? לקטנה מפרקין לפקדיה, כהולל.
 58 **ובשעת** כניסת מים לבוסר - נראה לרבינו יצחק כלשון ראשון פירש בקונטרס: כשנבנסה בו לחלוחית, שיכול לעצור מהן כל שהוא - היינו כניסת מים, מדתנן במסכת שבועות בפרק
 59 רביעי (משנה ח): הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה, הבאיש כנס לתוך ביתו כו'. ויש שאין נהדרין בו על מגע, לפי שאינו קרוי יין אלא מים. ורבינו תם אומר שאין להקל,
 60 לפי שאין אנו בקיאין עד מתי קרוי מים ולא יין, וכתב רבינו תם ששנה אית לא נתרשלה היינות יפה, והיו בוסר, וכי באותה שנה לא תגזו יין נסך. ועיין תוספתא עבודה זרה כט.ב דיבור דמתחיל

1 **בְּקִדּוּם** של מוציא חתן של תקופה - של תקופת תשרי. אבל משכה תקופת תמוז עד כאן
 2 - לא. ואם תאמר: הוא אי אפשר שתמשוך עד כאן, כדאמרין בפרק קמא
 3 דסנהדרין (י.ג.א.) דבעינן מקצת החת בתקופה חדשה! ויש לומר: דאמר דתם דעל תקופה
 4 לבודה אין מעברין.

5 **לפני** הורע ובשעת הורע - תימה: דכל הוה הוא
 6 פרק אחד, ואין הפסק בין לפני הורע
 7 לשעת הורע! ויש לומר: רבישעת הורע! הוא סוף
 8 הורע, שכבר זרעו כל מה שהיה להם ונתחסר
 9 להם, אבל היה להם כל הנוצרך.
 10 **לשותפין** פירש רבינו חננאל ורבינו תם: כי הא
 11 דאמר בריש "דמקבל" (בבא מציעא
 12 ק.א.) הני בי תרי דעבוד עיסקא בהדי הדדי
 13 (ורוחו) ואמר ליה חד לחבריה: תא נתפלו, ואמר
 14 ליה אידיך. נריח טפי - דינא הוא דמעבב. והשתא
 15 עד זה הזמן יכולין לעבב, ואו ימכרו ויחלוקו. וכן
 16 לכל דבר יש זמן.

17 **אי** הכי היינו דכתיב ותך השמש - אהאי קרא
 18 קאמר שלא בא לספר בכח גבורת סערה
 19 שהיתה עושה תלמים בים, אלא העדיד
 20 שהשתקה שאר כל הרוחות ונתחמם העולם.
 21 ומכל מקום אמת הוא שהוא רוח חזק מאד,
 22 כדכתיב (שמות יד) "ברוח קדים עוה כל היליד",
 23 ו"ברוח קדים תשבר אניות תרשיש" (תהלים מח)
 24 דלפעמים שולחה הקודש ברוך הוא לעולם עוה
 25 קשה. **אנא** לא צריכנא לזו - פירש בקונטרס
 26 דרב נחמן בר יצחק חתניה דבי נשיאה הוה,
 27 כדאמר בהיעור הורטוב" (חולין קכד.א.)
 28 ולפירושו רב נחמן סתם שבגמרא הוא רב נחמן בר
 29 יצחק, דביהיעור הורטוב" משמע דסתם רב נחמן
 30 הוא חתניה דרב ריש גלותא. ואין נראה, בדברק
 31 "מי שהוציא אהו" (עירובין מג.ב.) אמרינן: יתיב רב
 32 נחמן בר יצחק אתוריה דרבא, ויתיב רבא קמיה
 33 דרב נחמן, וכן בפרק "עושין פסין" (שם יח.ג.) גבי
 34 מנח עם הארץ היה. משמע דרב נחמן סתם לאו
 35 היינו רב נחמן בר יצחק. וכן בפרק "השולח" (גיטין
 36 ט.ט.) גבי אשכחיה רב נחמן בר יצחק לריבה רב
 37 שילת דהוה קאי אפיתחא דבי תפלה, וכן בבבא
 38 דוכתי. אלא, רב נחמן סתם הוא רב נחמן בר יעקב.
 39 דהא רב נחמן סתם הוא חברו של רב ששת,
 40 וירושלמי מוכח בדוכתי טובא דרב נחמן בר
 41 יעקב הוא חברו של רב ששת. וגם בתלמוד שלטו
 42 אינו מוכיז בשו"מ מקום רב נחמן בר יעקב אלא
 43 כשמוכיז אצלו רב נחמן אחר, רב נחמן בר יצחק
 44 או רב נחמן בר רב חסדא. והא דקאמר הבא רב
 45 נחמן בר יצחק "לא צריכנא לזו" - עשירי היה,
 46 ולא היה צריך להם. **שדיא** נשיב - ארוח
 47 מורדות קאמר, כדמוכח סוגיא. ולא משמח
 48 שדיא, אלא לפי שהיתה קשה קראה כך. ורוח
 49 דרומית שמה שדיא, כדאמר בערוך בערך
 50 "אסתנא". חזו לשונ: לארבע רוחות יש לזן
 51 שמות. רוח מזרחית - שותא, רוח מערבית -
 52 אוריא, רוח צפונית - אסתנא, רוח דרומית -
 53 שדיא.

1 של הנחה - הרי זה חושש למפרע כל הדמים עד מלת על הנחה ראשונה. יום אחד
 2 שלם מחוקקין לזו בחזקת קיימין בידוע, ומשמע עד כאן - ספק, ויחזור ויתרום. חושש מעת
 3 לעת - משמע: יום אחד הוא דקאי בחששא, היינו כמאן דאמר מעת לעת על ברקיה.
 4 אלא למאן דאמר - כולוהו יומי קאי בחששא בר מיומא קמא - "חושש למפרע עד מנת

5 לעת" מבעי ליהו רבי אלעזר בן פדת - דגומרא,
 6 ורבי אלעזר בן שמעון - דמתניתין וברייתא.
 7 חלוקין - ואמר: דלעולם הישיבין, הואיל
 8 ונמצאו אבודין, וכל פירות שתקנו על ידי אותן
 9 פירות - צריך לחזור ולהפריש. מקוה - שהיה
 10 בחזקת שלם, ומגיד לאחר זמן ונמצא חסר. כל
 11 פירות שנעשו על בניו - כל תרומות ותריות
 12 שנשתמשו בהן בכלים, ואנשים שטבלו
 13 מטומאתן באותו מקוה מעולם. בין שהפקוה
 14 ברשות היחיד - דקיימא לן: ספק טומאה
 15 ברשות היחיד - ספיקו טמא. בין ברשות הרבים
 16 דבי - דקיימא לן: ספיקו טהור, הבא - טמא. דכי
 17 אמרינן ספק טומאה ברשות הרבים טהור -
 18 היינו ספק נגע ספק לא נגע, דאיכא למימר לא
 19 נגע. אבל זה שהיה טמא דראי, ואתה בא לטהרו
 20 בטבילת ספק - אל תטהרנו מטפס. **שפיטא**
 21 דחלוקין - ממה מנתיק, ורבי אלעזר בן פדת
 22 מאי אשבעינן? הא מנתיקין בהדיא תנן שמאות
 23 של תקופה - אם כבר נכנסה תקופת תשרי.
 24 אבל אם משכה תקופת תמוז עד כאן - לא.
 25 לשותפין - שאין האחד יכול למכור שלא
 26 במקצת מעות חבירו חוץ לפירוקם הללו. אבל בפרקים
 27 הללו - אין צריך למלך, ואם מכר ונתמייך
 28 השער לאחר זמן - אין עליו כלום. **פיקוה** -
 29 זמנו למכור. בשעה שנמשכת עושה תלמים בים
 30 - תכלס של מענית המחרישה. היינו חרישית
 31 - לשון חרישה, לפי שחוקק היא. היינו דכתיב
 32 - בתמימה. ותך השמש - הכתוב בא להודיע
 33 שנתחמם העולם, ואתה אומר שסיפר הכתוב
 34 בכח גבורת סערתיה, ולכך שינה בלשונך
 35 משתקת כל הרוחות **מפניה** - כשהיא מנשבת
 36 בשעת חזום, היא חמה מאד, ומבטלת צינת כל
 37 הרוחות. ולכך שינה הכתוב לקרותה **חרישית**.
 38 כשמשקים ארץ מדרום - כשיצנת רוח דרומית
 39 שוקטת, ומי הוא המשקטת - רוח מזרחית
 40 משתיקתה. שבשעה שמונשבת רוח מזרחית
 41 משתקת כל הרוחות. **פלגנא** - בעל מריבה,
 42 שהיתה לו מריבה עם מר עוקבא שהיה אב בית
 43 דין, כדאמרין בפרק קמא (לעיל ז.א.) בני אדם
 44 העומדים עליו ובידו למסורם למלכות, והוא היה
 45 גניבא, כדמפרש התם. רוח **צפונית** - נוחה היא,
 46 לא חמה ולא עונתה, וממתקת את שאר הרוחות.
 47 כן גז - מלאך העשוי כנגד. **מקפידה** - בכנפיה.
 48 יאמר - לשון "אברתי" - יגדיל כנף. נוהרא -
 49 ענלה עשירה כשירה, ומנהיגים בה שרים.
 50 סרבלא דברתי - צעב תכלת, דומה לברתי.
 51 **אנא** לא צריכנא לזו - דרב נחמן חתניה
 52 דנשיאה הוה, ביהיעור הורטוב" (חולין קכד.א.)
 53 גלייהא - רב נחמן בר יעקב לדריעה, שהיתה רוח
 54 מזרחית מנשבת ורוחם לו. **שדיא** נשיב -
 55 השדיה מנשבת. שכבת זרע - תוך שלשה ימים.
 56 מקוהה של אשה - עובר שבמעיה. עדי סוראה
 57 הוא - הדבר הזה מבני סורא הוא, דדייק קראי.
 שופתא

1 **מעט לעת של הנחה**. הַנָּחָה: אִם אֶבְדוּ - הָרִי זֶה הוֹשֵׁשׁ
 2 **מעט לעת**; בַּשְּׁלֵמָא לְמָאן דְּאָמַר מְעַת לְעַת שֶׁל
 3 בְּרִיקָה - שְׂפִיר, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר מְעַת לְעַת שֶׁל
 4 הַנְּחָה, הָאִי "מְעַת לְעַת" - "עַד מְעַת לְעַת" מִיַּבְעֵי
 5 לְהִי! קְשִׁיָּא. "דְּבַרְי רַבִּי אֶלְעָזָר". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
 6 חֲלוּקִין עָלְיוּ חֲבִירָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר, דִּתְנִין: מְקוּהָ
 7 שְׁנַמְדַּד וְנִמְצָא חֶסֶר, כָּל מְהֻרָּוֹת שְׁנַעֲשִׂוּ עַל גְּבִי
 8 לְמַפְרַע, בֵּין בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד בֵּין בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים -
 9 מְמַאֲלוֹת. פְּשִׁטָּא דְּחֲלוּקִין! מַהוּ דִּתְמַא: מַאי לְמַפְרַע
 10 מְעַת לְעַת, קָא מִשְׁמַע לָן. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִי:
 11 בַּשְּׁלֵשָׁה פְּרָקִים" כּו'. תְּנָא: בְּקִדּוּם שֶׁל מוּצֵיא הַחֵן
 12 שֶׁל תְּקוּפָה. תְּנָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִי, בְּשִׁלְשֵׁה פְּרָקִים
 13 מוּכְרִין אֶת הַתְּבוּאָה: לְפָנֵי הַיָּרֵעַ, וּבְשִׁלְשֵׁה הַיָּרֵעַ,
 14 וּבְפָרוֹם הַפֶּסַח; וּבְשִׁלְשֵׁה פְּרָקִים מוּכְרִין אֶת הַיֵּינִין
 15 בְּפָרוֹם הַפֶּסַח, וּבְפָרוֹם עֲצָרָת, וּבְפָרוֹם הַחֵן. וְשִׁמּוֹן -
 16 מְעַצְרָת וְאוּלָּךְ, לְמַאי הִלְכְתָּא? אָמַר רַבָּא, וְאוֹתִיקָמָא
 17 רַב פֶּפְאָ: לְשׁוֹתְפִין, מִכָּאן וְאוּלָּךְ מַאי? אָמַר רַבָּא: כָּל
 18 יוֹמָא פְּרִיקָה הוּא. "וַיְהִי כִּירוּחַ הַשָּׁמֶשׁ וַיִּמַן אֱלֹהִים
 19 רוּחַ קִדְמֵי חַרְיִשִׁית". מַאי "חַרְיִשִׁית"? אָמַר רַב יְהוּדָה:
 20 בְּשַׁעֲרֵה שְׁמֹנְשֶׁבֶת, עוֹשֶׂה תְלָמִים תְלָמִים בָּיָם. - אָמַר
 21 לְיָה רַבָּה: אִי הָכֵן, הַיֵּינוּ דְכִתְיִב: "וַתַּךְ הַשָּׁמֶשׁ עַל
 22 רֹאשׁ יוֹזֵה וַתַּעֲלֶץ?" אֶלָּא אָמַר רַבָּה: בְּשַׁעֲרֵה
 23 שְׁמֹנְשֶׁבֶת, מִשְׁתַּקֵּת כָּל הַרוּחוֹת מִפְּנֵיהָ. וַהֲיֵינוּ דְכִתְיִב:
 24 "אֶשׂר בְּגִידֵךְ חָמִים בְּהִשְׁקַט אֶרֶץ מְדָרוֹם", אָמַר רַבִּי
 25 תַּחְלִיפָא בַר רַב חֲסָדָא אָמַר רַב חֲסָדָא: אִימְתִי בְּגִידֵךְ
 26 חָמִים - בְּשַׁעֲרֵה שְׁהִשְׁקוּט אֶרֶץ מְדָרוֹם, שְׁבַעֲשַׁע
 27 שְׁמֹנְשֶׁבֶת, מִשְׁתַּקֵּת כָּל הַרוּחוֹת מִפְּנֵיהָ. רַב הוּנָא וְרַב
 28 חֲסָדָא הוּוּ יַחְבִּי. חֲלוּף וְאוּלָּי גְּנִיבָא עָלְיֵיהּ, אָמַר חַד
 29 לְחַבְרֵיהָ: נִיקוּם מִקְפִּימֵיהּ, דְּבַר אוּרְוִין הוּא. אָמַר לְיָה
 30 אוּרְוִי: מִקְפִּי מְפִלְגָּה נִיקוּם? אֲדַהְכִי אֲתָא אִיהוּ
 31 לְגַבְיֵיהּ, אָמַר לְהוּ: בְּמַאי עַקְסִיתוּ? אָמְרוּ לְיָה:
 32 בְּרוּחוֹת. אָמַר לְהוּ: הָכֵי אָמַר רַב חֲנַן בַּר רַבָּא אָמַר
 33 רַב: אֶרְבַּע רוּחוֹת מְנַשְׁבוֹת בְּכָל יוֹם, וְרוּחַ צְפוֹנִית
 34 מְנַשְׁבֶּת עִם פּוּלָן, שְׁאֵלְמֵלָא כֵן, אִין הָעוֹלָם מְתַקִּיִּים
 35 אֶפְיֵלוּ שַׁעֲרָה אַחַת. וְרוּחַ דְּרוֹמִית קְשָׁה מְפּוּלָן, וְאוּלְמֵלָא
 36 כֵן גִּזְ מְעַמְדֵיהּ, מְהַרְבַּת כָּל הָעוֹלָם פּוּלוּ מְפּוּנֵיהּ,
 37 שְׁנַאֲמַר: "הַמְבִינֵיהֶם יַאֲכֵר גִּזְ יִפְרֵשׁ פְּנֵיהֶם לְחִיּוֹן". רַבָּא
 38 וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק הוּוּ יַחְבִּי, הוּוּ חֲלוּף וְאוּלָּי רַב
 39 נַחְמָן בַּר יִעֲקֹב דִּיתִיב בְּגוּהֶרְקָא דְּדִבְבָא וּפְרִים עָלֵיהּ
 40 סְרַבְלָא דְּכִרְתֵּי. רַבָּא אוּלָּ לְגַבְיֵיהּ, רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק
 41 הַשּׁוֹלַח

1 **לא אוּלָּ לְגַבְיֵיהּ**, אָמַר: דְּלְמָא מַאיִנְשֵׁי דְבִי רִישׁ גְּלוּתָא נִינְהוּ, רַבָּא צִרִיד לְהוּ, אֲנָא לֹא צִרִיקָמָא
 2 לְהוּ. פְּרַחְוָא דְּרַב נַחְמָן בַּר יִעֲקֹב הוּוּ, אוּלָּ לְגַבְיֵיהּ, גְּלִי לְדַרְעֵיהּ, אָמַר: שְׂדֵיָא גְּשִׁיבִי! אָמַר
 3 רַבָּא, הָכֵי אָמַר רַב: אִשָּׁה מְפֻלֶּת בּוּ, וְשְׁמוּאֵל אָמַר: אֶפְיֵלוּ מְרַגְלִית שְׂפָיִם מְרַקְבַת בּוּ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶפְיֵלוּ שְׂכַבְתָּ זֶרַע שְׂבִמְעֵי
 4 אִשָּׁה מְסַרְחַת בּוּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְשִׁלְשִׁמּוֹן מִקְרָא אַחַד דְּרִישׁוּ: "כִּי הוּא בֵּין אַחִים יִפְרִיא יְבוּא קְרִים רוּחַ ה' מִמְּדָרְךָ עוֹלָה
 5 וְיִבּוֹשׁ מְקוּרוֹ" וְגו'. "יְבוֹשׁ מְקוּרוֹ" - זוּ מְקוּרָה שֶׁל אִשָּׁה, וְ"יִחַרְבַּ מְעִינֵי" - זֶה שְׂכַבְתָּ זֶרַע שְׂבִמְעֵי אִשָּׁה, "הוּא יִשְׁסֶה אוֹצֵר כָּל כְּלֵי
 6 חֲמֻדָּה" - זוּ מְרַגְלִית שְׂפָיִם. אָמַר רַבָּא: עַדִּי סוּרָאָה הוּא, דְּדִיִּיקוּ קְרָאִי. מַאי "כִּי הוּא בֵּין אַחִים יִפְרִיא"? אָמַר רַבָּא: אֶפְיֵלוּ
 שׁוּפְתָא

נאמר בפסוק (ינה דח) ויהי כורת השמש, ויגן אליהם רוח קרים
 חרישית ותף השמש על ראש יונה ויתעלף וגו'. שואלת הגמרא,
 מאי – מה הכוונה רוח 'חרישית' משיבה הגמרא, אמר רב יהודה,
 רוח שבשעה שפנשבת בחוקה, עושה תלמים תלמים – שורות
 שורות פנים, בעין תלמים של חרישה, ו'חרישית' מלשון חרישה.
 מקשה הגמרא אמר ליה רבה לרב יהודה, אי הכי – אם כך שהוא
 מלשון חרישה, היינו דכתבי – מה שכתוב בהמשך הפסוק ותף
 השמש על ראש יונה ויתעלף, איך תפרשו, הרי הפסוק מספר על
 החום הגדול, ולדברייך הפסוק מספר על חוק הרוח.
 אלא אמר רבה, רוח חרישית היא רוח מזרחית שבשעה שפנשבת
 רוח מזרחית, היא משתקת – מבטלת את צינת כל הרוחות האחרות
 מפניה, ו'חרישית' הוא מלשון שקט.
 ועל פי דרש זה מפרש רבה עוד פסוק, ותינו דכתבי (איוב לו ז) אשר
 בגדי חמים, בהשקט ארץ מדדים, ומפרשת הגמרא, אמר רב
 תחליפא בר רב חסדא, אמר רב חסדא, אימתי בגדי חמים, בשעה
 שהשקט ארץ מדדים – כבצינת רוח דרומית ששקטת ומי הרוח
 המשתקת את צינת רוח דרומית, זו רוח מזרחית, שבשעה
 שפנשבת, משתקת את צינת כל הרוחות מפניה, וכך נעשה העולם
 חם.
 הגמרא מביאה מעשה בענין נשיבת הרוחות: רב הונא ורב חסדא
 הוו יתבי – ישבו בדרך, הליף ואויל גניבא עלייהו – אדם בשם
 'גניבא' עבר לפניהם, אמר חד להקריה – אמר אחד לחבירו, ניקום
 מקמיה דבר ארין הוא – נקום מפניו, שכן תורה הוא, אמר ליה
 איך – אמר לו השני, מקמי פלגא ניקום – וכי לפני בעל מחלוקת
 נקום, ואכן לא קמו מפניו.
 אדהכי – עד שהם דנו ביניהם, אתא איהו לגבייהו – הגיע גניבא
 אליהם, ואמר להו ו-שאלום, במאי עסקיתו – במה אתם עסוקים.
 אמרו ליה, אנו עסוקים ברוחות, אמר להו, הכי אמר רב חנן בר רבא
 אמר רב, ארבע רוחות מארבע רוחות השמים מנשבות בכל יום,
 ורוח צפונית שהיא רוח נוחה, לא חמה ולא צוננת, מנשבת ביחד
 עם בולן – עם שאר הרוחות, ושאולמלא בן – שאילו הרוח הצפונית
 לא היתה מנשבת עמו, אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת,
 משום שהרוחות האחרות היו מחריבות אותו. ורוח דרומית היא
 הרוח הקשה מכולן, ואולמלא בן נץ – מלאך העשוי כעוף שנקרא
 נץ מעמיה בכנפיו שלא תנשב חזק מיד, היתה מתרבת כל העולם
 בולן מפניה. ומוכח כן מהפסוק שאמר (איוב לב ט) המבינתך יאבד
 נץ ופרש בגיפיו לתימן, ודורש תיבת 'אבר' מלשון הפסוק (דברים לב
 א) ישאאו על אברתו, שפירושו כנף, והיינו ששואל הקב"ה את
 איוב, וכי מחמת ביתך הכנף של המלאך נץ מעמיד את הרוח
 הבא מדרום.
 ומביאה הגמרא עוד מעשה בענין הרוחות: רבא ורב נחמן בר יצחק
 הוו יתבי – ישבו בדרך, הוה הליף ואויל – עבר על פניהם רב נחמן
 בר יעקב, דיתבי בגוהקרא דרבא – שישב בעגלה מזהב, בדרך
 השרים, ופרים עליה סבילא דרבתי – והיה פרוס על גביו כיוסי בד
 בצבע כרתי, ומפני כך לא ראו מי יושב בעגלה, רבא אויל לגביה –
 רבא הלך לקראתו, אך רב נחמן בר יצחק לא אויל לגביה, מפני
 שאמר, דלמא מאישי דבי ריש גלותא נינהו – שמא מאנשי בית
 ראש הגולה הוא, ורבא צויד להו – צריך להם, ולכן הולך לקבל
 את פניו, אך אמר לא צריכנא להו – איני צריך לטובותיהם. אך
 דרזאו – כשראה רב נחמן בר יצחק דרב נחמן בר יעקב הוה – הוא
 היושב בעגלה, אויל לגביה – הלך אף הוא לקראתו. גלי לדרעיה –
 חשף רב נחמן בר יעקב את ידו, מחמת החום, שרוח מזרחית
 נשבה, ואמר רב נחמן בר יעקב, שריא נשיב – השידה מנשבת,
 כלומר הרוח חמה כרוח של שדים. אמר רבא, הכי אמר רב, שרוח
 מזרחית קשה, עד שאשה מפלגת בו את עובריה, ושמואל אמר,
 שקשה היא עד שאפילו מרגלית שפנים מרסקת בו, ורבי יוחנן אמר,

שצריך לחוש למפרע עד מעת לעת של הנקה של הפירות, ובתוך
 זמן זה מעמידים על החזקה, אך אחר מעת לעת ואילך אין לסמוך
 על החזקה.
 הגמרא מוכיחה ממשנתנו כרבי יוחנן: תנן, אם אחר זמן בדק
 ומצא שהפירות אבדו, הרי זה חושש שמא אבדו כבר מעת לעת.
 בשלמא למאן דאמר – לפי רבי יוחנן שצריך לחוש רק מעת לעת
 של קודם הבדיקה, שפיר – מתיישב לשון המשנה 'חושש מעת
 לעת', שמשמע שחושש יום אחד. אלא למאן דאמר – רבי אלעזר
 בן אנטיגוס, שהשיעור הוא עד מעת לעת של הנקה, האי – וכי זה
 נקרא שחושש 'מעת לעת', הרי חושש יותר, מעכשיו ועד ממת
 לעת אחרי הנחת הפירות עד עכשיו, ולדבריו 'עד מעת לעת' מביעי
 ליה – היה צריך לומר. ומסקנת הגמרא, קשיא – אכן קשה לפרש
 המשנה לדבריו:
 שנינו במשנה, שאחר שמצא שהפירות אבדו, חושש מעת לעת,
 דברי רבי אלעזר. הגמרא מביאה דעת החולקים בזה: אמר רבי
 אלעזר, הלוין עליו חכריו על רבי אלעזר שבמשנתנו, וסוברים
 שאין לסמוך על חזקה, ויש לחוש משעת ההנחה. דתנן (מקואות פ"ב
 מ"ג) מקנה מי גשמים, שהיו בו ארבעים סאה וכשר לטבילה,
 שנקמד שנית ונמצא חקר מארבעים סאה, ואין יודעים מתי נוסר,
 כל מקורות שנגעשו על גביו – שנטבלו לטהרתם במקוה זה, למפרע
 עד הבדיקה האחרונה שהיה מלא, בין אם המקוה עומד ברשות
 הנהידי, שספק טומאה ברשות היחיד טמא, בין ברשות הרבים,
 שספק טומאה ברשות הרבים טהור, טהרות שנעשו על סמך
 הטבילה במקוה זה, פטואות, ולא כרבי אלעזר המעמיד בחזקת
 טהרה עד מעת לעת שקודם הבדיקה.
 שואלת הגמרא, מה מחדש רבי אלעזר בן פדת בזה, ששימא
 דתלוקין, שכן שם מפורש במשנה. משיבה הגמרא, מהו דתימא
 [ש-שמא תאמר], מאי – מה הכוונה דברי חכמים שמשמאים
 למפרע, מעת לעת קודם הבדיקה, וכרבי אלעזר, קא משמע לן –
 משמענו רבי אלעזר בן פדת, שלמפרע האמור שם היינו עד שעת
 הבדיקה האחרונה.
 שנינו במשנה, רבי יהודה אומר, בשלשה פרקים בו' בודקין את היין,
 בקידום של מוצאי החג: הגמרא מפרשת שיעור זה: תנא, בקידום
 – ברוח הקדים של מוצאי החג, תהג של תקופה, אם כשנשבה רוח
 מזרחית לאחר החג נכנסה תקופת תשרי, צריך לבדוק אם התמיץ
 היין, אך אם נמשכה תקופת תמוז עד אחר החג, אין רוח הקדים
 מוזיק לייך.
 אגב שנינו זמנים שהיין עלול להחמיץ, מביאה הגמרא את
 הזמנים הראויים למכירת תבואה יין ושמן: תנא, רבי יהודה אומר,
 בשלשה פרקים מוכרין את התבואה: לפני הירע – לפני עונת
 הזריעה, שאנשים צריכים תבואה כדי לזרוע. ובשעת הירע – בסוף
 עונת הזריעה. ובפרום הפסח – חמשה עשר יום קודם לפסח.
 ובשלשה פרקים מוכרין את היין: בפרום הפסח. ובפרום עצרת –
 קודם חג השבועות. ובפרום חג – קודם חג הסוכות. ושמן זמנו
 מעצרת – מחג השבועות ואילך.
 שואלת הגמרא, למאי הלכתא – לענין מה נאמרו זמנים אלו, הרי
 כל אחד מוכר סחורתו בכל זמן שחפץ. משיבה הגמרא, אמר רבא
 ואיתימא – ויש אומרים שכך אמר רב פפא, זמנים אלו נאמרו
 לשותפין, שלשותף אסור למכור סחורה ללא רשות שותפו, אך
 בזמנים אלו רשאי, ואם התייקר אחר שמכר אין יכול השותף
 לתבועו.
 שואלת הגמרא, מפאן ואילך – אחר שעברו זמנים אלו, מאי –
 האם מותר למכור. משיבה הגמרא אמר רבא, זמנים אלו ואילך
 כל יומא פירקה הוא – כל יום הוא זמנו, ומותר לשותף למכור
 בלא להימלך בחברו.
 אגב שהוזכר במשנתנו רוח קדים, מביאה הגמרא עוד בענין זה:

55 הגמרא מבררת את החידוש בהמשך דברי המשנה, ששנינו, 'קָדָם
56 הוא [הבעל עצמו] אֶצְלוֹ אִשְׁתּוֹ וביטל הגט בפניה הרי זה בטל,
57 לְמַעַן לִי, והלא אפשר לדעת זאת מהדין הקודם שאם מודיע
58 לשליח על ביטול הגט הרי זה בטל, ואינו אומר זאת בכדי לצער
59 האשה בלבד. משיבה הגמרא, 'מַהוּ דְתִימָא, כִּי לֹא אִמְרִין לְצַעֲרָה
60 קָא מִיבְרִין – אימתי אין אנו אומרים שכונתו רק לצער את אשתו,
61 הֲנֵי מְלִי – היינו דווקא כשמודיע את לשליח, אֶבְל כּאֲשֶׁר הוּא
62 מודיע זאת לְדִידָה – לאשה עצמה, וְדָא לְצַעֲרָה קָא מִיבְרִין – אין
63 כונתו לבטל את הגט אלא רק לעכבו כדי לצערה, ואין הגט בטל,
64 קָא מְשַׁמַּע לָן התנא שאף כשמודיע לאשה עצמה הגט בטל.
65 הגמרא מוסיפה לברר את החידוש בהמשך דברי המשנה, ששנינו
66 'אוֹ שְׂשֻׁלָּה אֶצְלָה שְׁלִיחָא הגט בטל, לְמַעַן לִי. למה נחלק בין המבטל
67 בעצמו בפני האשה לבין השולח שליח לכך. משיבה הגמרא, 'מַהוּ
68 דְתִימָא, דווקא אִיהוּ – הבעל בעצמו, הוּא דְלֹא תֵרַח אֲדַעְתָּא
69 לְצַעֲרָה – רק הוא בעצמו לא יטרח אך ורק כדי לצערה, ולכן
70 כשטרח ובא אצלה, אנו מבינים שכונתו כנה לבטל הגט, אֶבְל אם
71 שלח שְׁלִיחָא אליה, דְלֹא אִיכְפַת לִיהּ כִּי תֵרַח – שלא איכפת לבעל
72 מטירחתו של השליח, שמא נאמר באופן זה שבנדאי לְצַעֲרָה קָא
73 מִיבְרִין, ואין כונתו לבטל הגט, קָא מְשַׁמַּע לָן התנא, שאף כששולח
74 שליח, נתכוין לבטל הגט, והגט בטל.
75 הגמרא ממשיכה ומבררת החידוש בדין האחרון שבמשנה,
76 ששנינו, אִם מְשַׁחֲנֵינָּה גַם לִידָה, אִינוּ יְכוּל לְבַטְלוּ. והרי זה פְּשִׁטָּא,
77 שכבר נתגרשה והיאך יבטל עתה את הגט. משיבה הגמרא, לֹא
78 צְרִיכָא – לא הוצרך התנא להשמיענו באופן רגיל שבא הבעל
79 אחר הגירושין כדי לבטל הגט, אלא מדובר באופן דְמַהֲדֵר
80 [שחזרו] עֲלֶיהָ מְעִיקָא לְבַטְלוּ – שלפני הגירושין כבר חיפש את
81 השליח, ולא עלה בידו למוצאו, מַהוּ דְתִימָא, אִינְלֵא מְלָתָא לְמַפְרַע
82 דְבַטְלוּ בְּמִלְיָה – כשמודיעו על הביטול, הדבר מוכיח שכבר
83 מתחילה כשחזר אחריה היה בלבו לבטלו, ואם כן נתבטל הגט
84 למפרע מאותה שעה, קָא מְשַׁמַּע לָן התנא שאין אלו דברים
85 שבלב שאינם דברים, והגט קיים.
86 בברייתא שלפנינו יתבאר באלו לשונות מבטל הבעל את הגט: תְּנוּ
87 רְבִנָּה, אם אמר הבעל לשליח או לאשה, גט ששלחתי: כְּמַל הוּא, או
88 שאומר אִי אִיפְשִׁי בּוּ – אין רצוני בו, דְבִרְיִי קִימִין והגט בטל.
89 שמשמעות לשונות אלו שהוא מבטל את הגט מכאן ואילך. אבל
90 אם אמר פְּסוּל הוּא, או שאמר אִינוּ גַם, הדין בזה הוא שלא אִמְרָא
91 כְּלוּמַר, ואין הגט בטל. לפי שאין במשמעות לשונו שהוא מבטל,
92 אלא רק מוציא עליו שם פסול ושאינו גט, אבל הרי באמת לא היה
93 בגט שום פסול עד עתה, ונמצא שאין דבריו אלא מילים ריקניות
94 ואין מועילות כלום. ואם נתן השליח את הגט לאשה הרי היא
95 מגורשת.
96 הגמרא מבררת דברי הברייתא, לְמִימְרָא דְכְּמַל לִישָׁנָא דְכְּמַל
97 מְשַׁמַּע – מן הברייתא נראה שהלשון 'בטל' משמעו שהגט יתבטל,
98 וקשה, וְהָאִמְרָא – והרי אמר רַבָּה בְּרַי אִיבּוּ אִמְרָא רַב שְׂשֵׁת, וְאִמְרָא לָהּ
99 ויש שאמרו שְׂאִמְרָא וְזֵאת רַבָּה בְּרַי אִבּוּתָא, הַמְקַבֵּל מִתְּנָה מִחִבְרוֹ,
100 שְׂאִמְרָא לְאַחַר שְׂבָאָתָהּ מִתְּנָה לְדָוּ וְזָכָה בָּהּ, מִתְּנָה זֶה שְׂקִיבֵלְתִי עִתָּה
101 מְבוּשָׁלָתִי, או שאמר 'תִּבְטַל', או שאמר אִי אִיפְשִׁי בָּהּ, בכל
102 הלשונות האלו שהן לשון עתיד, לֹא אִמְרָא כְּלוּמַר, והמתנה קיימת
103 בעל כרחו, משום שאין יכול לחזור בו לאחר שכבר זכה בה. אולם
104 אם אמר בלשון עבר, כגון שאמר 'בְּטַלְתָּ הָיָא', או שאמר 'אִינָה
105 מִתְּנָה', דְבִרְיִי קִימִין, והמתנה חוזרת לנותן, מפני שמשמעות דבריו
106 היא שמעולם לא נתכוין לזכות בה ואינה שלו, ונאמן בזה משום
107 שהודאת בעל דין כוחה יפה כמאה עדים. עד כאן דברי רב ששת.
108 וזוהי מקשה הגמרא, אִלְמָא – הרי מוכח שלשון 'בְּטַל' מְעִיקָא
109 מְשַׁמַּע – משמעו שכבר נתבטל מקודם, ולא מכאן ואילך, ואם כן
110 איך ניתן ליישב זאת עם העולה לכאורה מהברייתא שלשון 'בטל'
111 הוא' משמעו החלת ביטול מכאן ואילך.
112 מתרצת הגמרא, אִמְרָא אִינָה, תִּיבַת כְּמַל

1 שוֹפְתָא כְּפִינָא דְקָרָא – אפילו הבית יד התקוע בראש המעדר
2 בחווק, רְפִיאָא – נעשית אחיותו רפוייה מחמת חום הרוח המזרחית
3 שמייבש אותה. והיינו בין אחים, בין דברים שמהודקים אחד לשני
4 כאחים, יפריא, ירופף את אחיהם. ואילו רַב יוֹסֵף אִמְרָא אִפִּילוֹ
5 סִיבָתָא בְּדִפְנָא – מסמר שתקוע בחווק בדופן, רְפִיאָא – נעשה רפוי,
6 מחמת שחום הרוח המזרחית מייבש את המסמר. ואילו רַב אִתָּא
7 בְּרַי יַעֲקֹב אִמְרָא, אִפִּילוֹ קִנְיָא בְּבוֹפְתָא – קנה הארוג בסל העשוי
8 מנצרים, רְפִיאָא – נעשה רפוי, מחמת שחום הרוח המזרחית מייבש
9 את הסל.
10 הדרן עֲלֵךְ כָּל הַגַּמְ
11 פֶּרֶק רְבִיעִי – הַשּׁוּלָּח
12 מִשְׁנָה
13 משנתינו עוסקת באדם ששלח גט לאשתו, ורוצה לבטלו. הַשּׁוּלָּח
14 גַם לְאִשְׁתּוֹ על ידי שליח, וְהַגִּיעַ בְּשִׁלְיָה – והשיג את השליח לפני
15 שמסר לה את הגט, או שְׂשֻׁלָּה אֲחֵרִיו – אחרי השליח שהגט אצלו,
16 שלח שְׁלִיחָא אַחֵר, וְאִמְרָא לֹא הִבְעֵל [או השליח האחר בשם הבעל],
17 גַם שְׂנִיתִי לְךָ כְּמַל הוּא, הֲרִי זֶה כְּמַל, ואם נתנו השליח לאשה,
18 אינה מגורשת.
19 וכן אם קִדְּם הִבְעֵל את השליח ורץ לפניו ובא אֶצְלוֹ אִשְׁתּוֹ לפני
20 שבא אליה השליח, או שְׂשֻׁלָּה אֶצְלָה שְׁלִיחָא אַחֵר, וְאִמְרָא לָהּ הִבְעֵל,
21 או השליח האחר, גַם שְׂשֻׁלָּחִי לְךָ וְעַדִּין לֹא בא אליך, כְּמַל הוּא,
22 הֲרִי זֶה כְּמַל.
23 במה דברים אמורים, דווקא אם ביטלו קודם שבא הגט לידה, אבל
24 אם רוצה לבטלו מְשַׁחֲנֵינָּה [לאחר שהגיע] הגט לידה, שׁוּב אִינוּ
25 יְכוּל לְבַטְלוּ מפני שכבר נתגרשה כשבא הגט לידה.
26 המשנה מתארת את הנוהג הקדום בביטול גט, ומה שתיקנו ושינו
27 בוה: פְּרָאשׁוּנָה – בזמנים קדומים, בעל ששלח גט לאשתו ורצה
28 לבטלו, לא היה מקפיד לבטלו דווקא בפני השליח או בפני האשה,
29 אלא הָיָה עוֹשֶׂה בֵּית דִּין – מושיב שלושה דיינים, אף שהוא מְקוּם
30 אַחֵר שלא בפני האשה, וְכְּמַל הִגַּט בפניהם. עד שְׁתִּתְקִין רַבִּין
31 גְּמִלְיָאֵל תְּקַן שְׁלֹא יְהוּ [היה] עוֹשֶׂין כֵּן, לבטל גט שלא בפני
32 השליח או האשה, מְפַנֵּי תִיקוּן קְעוּלָם, שכיון שהשליח לא היה
33 יודע שנתבטל הגט, היה מסרו לאשה, והיתה נישאת לאחר, והיו
34 הבנים הנולדים ממזרים, שהרי הגט בטל ומבטל.
35 גְּמָרָא
36 הגמרא מדייקת לשון משנתנו 'הגיע בשליח': 'הגיע' לֹא קִתְּנִי –
37 לא שנה התנא במשנה לשון 'הגיע', שמשמעותו שהבעל התכוין
38 להגיע אליו, ורדף אחריו והשיגו, אִלָּא שְׁנָה 'הגיע', שמשמע
39 וְאִפִּילוֹ מְמִילָא – שאפילו אם הגיע אליו שלא במתכוין, כגון
40 ששהה השליח בדרך וזדמן הבעל לאותו מקום, וכשראהו ביטל
41 את הגט, אף באופן זה הגט בטל, וְלֹא אִמְרִין לְצַעֲרָה הוּא דְקָא
42 מִיבְרִין, כלומר, שהיה מקום לומר באופן זה שכונת הבעל רק
43 לעכב את הגט זמן מה בכדי לצער את אשתו ולא לבטלו לגמרי,
44 שאילו היתה כונתו כן הרי היה רודף אחרי השליח לבטלו,
45 ומשמיענו התנא [בלשון 'הגיע'] שאין אומרים כן, אלא הגט בטל.
46 הגמרא דנה בהמשך דברי המשנה, ששנינו, 'אוֹ שְׂשֻׁלָּה אֲחֵרִיו
47 שְׁלִיחָא' לבטל את הגט, לְמַעַן לִי – מדוע הוצרך התנא לשנותו, והלא
48 כבר שנינו שאף אם פגש את השליח באקראי וביטל את הגט, הגט
49 בטל, ואם כן בודאי אם טרח ושולח שליח לכך, הגט בטל. משיבה
50 הגמרא שיש בזה חידוש, כִּי מַהוּ דְתִימָא – היינו סבורים דְלֹא
51 אִלְמָא שְׁלִיחָתָהּ דְבְּתִירָא מְשַׁלְיָהוּתָהּ דְקָרָא דְכְּמַלְיָה – אין כח
52 שליחות השני חזק יותר משליחות הראשון [שהרי אף הראשון
53 נשלח בידי הבעל כמותו], ולא יוכל לבטל את הראשון, קָא מְשַׁמַּע
54 לָן שאף על ידי שליח אפשר לבטל את הגט.

1 **השולח**. גט שנתי לך בטל הוא - לרבי אומר: בטלו מבוטל נקט "הגיע בלידת" אורחא
 2 דמלתא. דא מותר לבטלו, ורגיל הוא לבטלו. אבל בפני בית דין שלא בפני
 3 השליח - אסור לבטלו מדרבנן, משום תקנת רבן גמליאל. ועוד נקט "הגיע בשליח" -
 4 דהשתא אין צריך בית דין. אי נמי: היא גופה אתא לאשמעוניה, דלא אמרינן לצעורה קא
 5 מיכוין, כדאמרינן בגמרא. ולא לומר דדוקא כבי
 6 האי גזנא בטל.

7 **ולא** אמרינן לצעורה קא מיכוין - ואם תאמר:
 8 פשיטא שהוא בטל, הדין היה לנו לומר
 9 שאינו בטל, והוא עומד ונצחתי ויש לומר: דהוה

10 אמינא, כיון שאינו מביא עדים על כך - אם כן
 11 אינו רוצה לבטלו. אי נמי: היה חיישין להחמיר,
 12 משום דלמא לצעורה קא מיכוין, קא משמע

13 לן דלא חיישין. **איהו** דלא טרח אדעתא
 14 לצעורה - דמפני דקדים אצל אשתו לא הוי
 15 ממילא, אלא בטרחה. ותימה: דאמאי לא נקט

16 רבותא טפי - נודמן אצל אשתו ממילא, או
 17 שחיו, דלא אמרינן לצעורה קא מיכוין? דתימה
 18 הוא לומר שאו אין מועיל ביטול. **מהו** דתימא

19 אגלאי מלתא למפרע דבטולי בשליח קא משמע
 20 לן - ורבא דאמר לקמן (לרא, דגלו) דעתא
 21 בגיטא מלתא היא - היינו שנודע קודם שהגיע

22 גט לידה. אבל אם לא נודע אותו גילו דעתא
 23 עד אחר שהגיע לידה - לאו כלום הוא. כגון
 24 דהוה רהיט בתר שליח לבטוליה, וסבר שליח

25 דהא דרהיט בתריה - אגלאי מלתא למפרע דלבטולי הוה
 26 ליה? כדאמר לקמן (שם). וכי מבטל ליה אחר שבא

27 לידה, לפי שסבור שעדיין הוא ביד השליח, ולא
 28 בא לידה - אגלאי מלתא למפרע דלבטולי הוה
 29 רהיט, קא משמע לן מתנייה דלאו כלום הוא.

30 וטעמא, משום דבאוהא שעה שהוה רץ - לא
 31 נודע דעתו לא לשליח ולא לאשה ולא לבית דין,
 32 והוה לחו דברים שבלב - דאינן דברים, אף על פי

33 שנאמן לומר "כך היה בלבי". ואף על גב דבעלמא
 34 גבי ההוא דובין אדעתא למיסק לארץ ישראל
 35 (קרושין מטב, ב) דין הוא דלא הוה דברים, כיון

36 שלא חשש לפרש רוצה הוא שיתקיים הדבר בכל
 37 ענין, אבל כאן עושה כל מה שיכול לעשות -
 38 מכל מקום עשאוהו כדברים שבלב. ואין להקשות:

39 דמי איכא מידי דמדאורייתא לא הוה גט, ומדרבנן
 40 הוה גט? דכיון שקצת דומה לדברים שבלב -
 41 לא חשיבא עקירת דבר מן התורה, ועדיפא מינה

42 אמרינן בטול שלא בבית דין בלא ידיעת שליח
 43 ואשה, דמשמע פשט הלכה דלא הוי בטול. וצריך
 44 עיון: כי שמא בטול שלא בבית דין אינו מועיל

45 להקל, אבל יועיל להחמיר. ועוד נראה לרבינו
 46 יצחק: כי דברים שבלב אינן דברים אפילו היכא
 47 דקימא לן שנאנס מלפרשם, כמו שרומזה להוכיח

48 בפרק שני דקרושין (א, ד) דברים שבלב אינן דברים, וכופין אותו עד שיאמר "רוצה אני" דגט וכדפריה, ולא מהני דברים שבלב להיות דברים שבלב גילו דעתו יש לנו לדעת דעתו
 49 מעצמו. **והאמר** רבה בר איבו אמר רב ששת ואמרי לה רבה בר אבהו כו' - ולא גרסינן: רבה בר אבהו אמר רב ששת. דרבה בר אבהו היה רבו של רב נחמן, ורב נחמן חבירו של רב
 50 ששת. **מבטולת** היא ביטולת אי אפשי בה לא אמר כלום - תימה: דבפרק בתרא דבריות (ב, ב) גרסינן איפכא: "מבטולת היא" "תיבטל" "אי אפשי בה" - דבריו קיימים, "בטלה היא" "אינה מתנה" - לא אמר כלום. ואי אפשר למיגרס התם כדחבא, דהתם פריך מינה אדרש לקיש, דאמר: ונתות מתנה לחברו ואמר הלא "אי אפשי בה" - כל הקודם בה זכה, ורב ששת קאמר

51 דאי אפשי בה" - דבריו קיימים. מאי לאו - דבריו קיימים והורה למרה? ומיהו, לספריים דגרסי התם הכא: "אי אפשי בה" "בטלה היא" "אינה מתנה" דבריו קיימים - אתי שפיר. והא דלא
 52 מקשה מ"א אפשי בה" כמו שמקשה א"בטלה" - משום שפשוט לו דהאי דבריו קיימים ב"א אפשי בה" - היינו משום דהוה לשון הפקר, כדמתרין בבריות לריש לקיש. ומיהו, ודיסא זו אינה
 53 ברוב ספרים. ורבינו יצחק אומר שיש ליישב כאן גירסא דבריות, ודייק ד"בטל" מעיקרא משמע - מודקנתי: "בטלה היא" "אינה מתנה" לא אמר כלום. דאי ליבטל משמע, להבא - אם כן הוי
 54 דבריו קיימים, והוי הפקר וכל המחויב בה זכה. אבל השתא דמעיקרא משמע - הרי הוא כאומר על כל מתנות שאדם נותן לחברו חוכה בהן שאינן מתנות, דכאן נמי זוכה בהו - ולכך לא אמר
 55 כלום. והאי דקאמר שתי לשונות משמע, ולישנא דמהני בה קאמר - לאו דמהני דבריו במתנות קאמר, אלא דמהני - היינו לישן הטוב לו, וטוב לו שלא יתבטל המתנה.

56 **היא** "אינה מתנה" - דבריו קיימים; **אלמא** "בטל" מעיקרא משמע! **אמר אביי**: "בטל"
 57 שתי

1 **שופתא** = בית יד. **קופינא** = חור שבראש המרא שקורין פשוירי. ועל שם שדחוק בין שני
 2 צדי החור קרי ליה "בין אוזים" - שמדובקין. **סיבתא כופטא** - יתד שברופין. **רפיא** -
 3 שמתייבש מחמת החום, ורפה. **קניא בכופתא** - קנה הארוג בכפיפה. **רפיא** - כמו
 4 "רפיא".

הדרן עלך כל הגט

1 **משנה** השולח. והגיע - והשיג. אינו יכול
 2 לבטלו - בגמרא פריך: פשיטא.

3 **בראשונה** - לא היה מבטלו בפני השליח ולא
 4 בפני האשה. אלא במקום שהיה עומד היה
 5 מבטלו בפני שלשה. **מפני תיקון העולם** -

6 שהשליח, שאינו יודע דבר, ומוליכו לה והיא
 7 ניסת בו. **גמרא** הניעו - הוי משמע שרדף
 8 אחריו והשיגו. **ואפילו ממילא** - שנשתתה

9 שליח בדרך, והיה לו לזה דרך לשם, וראהו,
 10 ואפילו הכי בטל. **ולא אמרינן** - אין ברעתו
 11 לבטלו אלא לצעורה בעלמא, חדש או חרשים.

12 שאם היה ברעתו לבטלו - היה רודף אחריו
 13 לבטולי. **שליחותא דקמא** - דאמרינן ליה: לא
 14 עדיפת מניה. **איהו** הוא ולא מרח - כי בטליה

15 הוא בעצמו - בטל, וליכא למימר לצעורה
 16 מיכוין, דלא הוה מטרח נפשיה משום לצעורה.
 17 **אבל שליח** - כי שלח שליח לבטל, אמרינן:

18 לצעורה מיכוין, ומשום טירחא דשליח אחרון -
 19 לא איכפת ליה. **בטל הוא** - משמע: בטל יהא,
 20 וכן "אי אפשי בר". **פסול הוא** - לא משמע

21 דאיהו מבטל ליה, אלא מוציא עליו שם פסול
 22 - **לא אמר כלום** - חכה בה על
 23 כרחו, ואם יש לו בעל חוב - גובה אותה

24 בבבילה. לפי שכל הלשונות הללו לשון עתיד
 25 הן, והואיל וקבלה - אינו יכול לחזור בו. **בטלה**
 26 היא - משמע: בטלה היתה מקודם שקיבלתי -

27 הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, והרי אומר
 28 שלא זכה בה, וחורת לנותן. והכי נמי תניא
 29 לקמן בפיסקין (מ, א). "כתבתי ונתתי שדה

30 פלונית לפלוני", והוא אומר: לא כתב נתתי לי -
 31 הודאת בעל דין כמאה עדים. והאי נמי דאמר
 32 בטלה היתה מקודם לכן - נאמן,
 33 שתי

26 **"פסול הוא"**, "אינו גט" - לא אמר פלוס. **למימרא**, ד"בטל" לישנא דלכביטל משמע? והאמר
 27 **רבה בר איבו אמר רב ששת**, ואמרי לה **רבה בר אבהו**: **מקבל מתנה שאמר לאחור**
 28 **שבאותה מתנה לידו** "מתנה זו **מבטולת**" "תיבטל" "אי אפשי בה" - לא אמר כלום, "בטלה

29 היא" "אינה מתנה" - דבריו קיימים; **אלמא** "בטל" מעיקרא משמע! **אמר אביי**: "בטל"
 שתי

50 משמע לעתיד. ואם כן האומר 'גט זה הרי הוא בטל' דבריו קיימים.
 51 הגמרא דנה על גט שביטלו הבעל, האם אפשר לחזור ולגרש בו:
 52 מסתפקת הגמרא על גט שביטלו הבעל, ונמלך ורוצה לגרש בו,
 53 האם חוזר הבעל ויגרש בו, מפני שגוף הגט לא בטל, אלא רק
 54 השליחות בטלה, וכעת ממנה את השליח מחדש, או שאינו חוזר
 55 ויגרש בו מפני שבטל גוף הגט, והוא נחשב כחרס, ואם רוצה
 56 לגרש את אשתו, צריך לכתוב גט חדש. אומרת הגמרא שנחלקו
 57 בזה אמוראים. רב נחמן אמר, שחוזר ויגרש בו, ורב ששת אמר
 58 שאינו חוזר ויגרש בו. פוסקת הגמרא והלכתא פלוגתיה דרב נחמן –
 59 ההלכה כדעתו של רב נחמן, שחוזר ומגרש בו.
 60 מקשה הגמרא על פסיקת ההלכה שיכול לחזור ולגרש בגט
 61 שביטלו. איני – האם כך ההלכה, והא קיימא לן הלכתא פלוגתיה
 62 דרבי יוחנן ו-והרי נפסקה ההלכה כרבי יוחנן דאמר שהנותן כסף
 63 לאשה ואומר לה התקדשי לי במעות אלו לאחר שלושים יום,
 64 האשה חוזרת – יכולה לחזור בה בתוך אותם שלושים יום מראונה
 65 להתקדש, והאיל שמבטלתם לפני שהם חלים, אם כן כפי שבכך
 66 האשה לבטל הקידושי כסף כן אמור להיות בכח הבעל לבטל
 67 הגט, ושלא יוכל לחזור ולגרש בו.
 68 מתרצת הגמרא. הני השתא – וכי קושיא היא זו, הלא הני
 69 בקידושין, הסכמת האשה להתקדש נעשית על ידי דיבור, כאשר
 70 האשה אומרת שמסכימה להתקדש, וכן חזרתה מרצונה להתקדש
 71 על ידי דיבור הוא נעשה, כאשר האשה אומרת שמסרבת
 72 להתקדש, ועל כן אתי דיבור של החזרה מהקידושין ומבטל את
 73 הדיבור של ההסכמה להן, אבל מעות הקידושין עצמם הרי לא
 74 בטלו מתורת כסף, ואם יחזור ויקדשה בהן מדעתה, תהא
 75 מקודשת, וכמו כן הני בגט. נהי דבטליה הבעל לשליחותא שלשית
 76 שלא יהא שלוחו לגרש, שזה בכוחו לעשות שכן דיבור מבטל
 77 דיבור, אך קיימא גופיה – עצם הגט שהוא בעין, מי קא בטליה – האם
 78 הוא בטל, וכיון שלא בטל עצם הגט, אין מניעה לאחר ביטול הגט
 79 שיחזור הבעל ויגרש בו על האשה.
 80 שנינו במשנה, בראשונה היה עושה בית דין ממקום אחר ומבטלה:
 81 איתמר – נאמרה מחלוקת אמוראים. כשהבעל היה רוצה לבטל
 82 את הגט בראשונה לפני תקנת רבן גמליאל הזקן, בפני כמה דיינים
 83 הוא היה מבטלו, רב נחמן אמר, שהיה צריך לבטלו בפני שנים,
 84 משום שאין זה דיני ממונות שצריכים שלושה, אלא הודעה
 85 בעלמא, ורב ששת אמר שהיה צריך לבטלו בפני שלשה. ומפרשת
 86 הגמרא טעמיהם, רב ששת אמר שצריך לבטל הגט בפני שלשה,
 87 מפני שהיה עושה בית דין קטני – שנה התנא. ואין בית דין נחשב
 88 בפחות משלושה דיינים, ורב נחמן אמר שמספיק בפני שנים, מפני
 89 שמצינו שלבי תרי – למושב של שנים, נמי בית דין קטני להו – גם
 90 קורא להם התנא בית דין.
 91 מביאה הגמרא את המקור של רב נחמן: אמר רב נחמן, מנא אמינא
 92 לה – מהיכן למדתי שגם שנים נקראים בית דין, דתני – ששנינו
 93 לגבי תקנת פרחובל, שכיון שהנושה בחברו יכול לגבות חובותיו
 94 בשמיטה בלא שיעבור על לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא
 95 שמיטה לה" (דברים טו, א), על ידי שימסור שטרותיו לבית דין, והם
 96 יתבעו הבעל חוב וירדו לנכסיו בלא שהנושה נוגשו, תיקן הלל
 97 הזקן שיאמר לבית דין מוסרני לפניכם

1 שתי לשונות משמע – יכול להשתמע ממנה אחת משתי לשונות,
 2 אפשר שיהיה משמע ממנה לשון עבר, כלומר דבטל כבר, ולכן
 3 אמר רב ששת שהמתנה מתבטלת בלשון זה. ואפשר שיהיה
 4 משמע לשון עתיד, כלומר דליבטיל להבא, ולכן נבאר בבבלייתא
 5 לעיל שאפשר לבטל גט בלשון זה. שלשון 'בטל' כולל את שתי
 6 המשמעויות, ולכן, לנבי ביטול גט, אנו אומרים שבדאי לישא
 7 דמהני ביה קאמר – נתכוין ללשון שמועיל לביטול הגט, והיינו
 8 לשון עתיד, וכן לנבי מתנה, ודאי לישא דמהני בה קאמר, והיינו
 9 לשון עבר.
 10 הגמרא להלן דנה במי שבא לבטל שליחות מתנה: אמר אביי,
 11 נקימין – מקובל בידינו מרבתינו, ששליח שנשלח להוליך מתנה,
 12 הרי הוא כשליח הגט, שגם השולח מתנה יכול לבטלה קודם
 13 שתבוא לידי המקבל, כמבואר במשנתנו לגבי גט. נפקא מינה
 14 להולך לאו כנבי דמי – דין זה, שיכול לבטל המתנה, אינו בכל
 15 אופן, שיהיה אם אמר הנותן לשליח זכה במתנה זו לפלוני, ונטלה
 16 השליח, זכה בה המקבל על ידי השליח, כפי ששינוי לעיל (א)
 17 שזוכים לאדם שלא בפניו, ואין הנותן יכול לחזור בו. ודווקא
 18 באופן שאמר לשליח 'הולך מתנה זו לפלוני', ונטלה השליח, שאז
 19 לא זכה בה השליח שבביל המקבל, ויכול הנותן לחזור בו, שכן
 20 האומר לשליח 'הולך מתנה', אינו כמי שאומר 'זכה במתנה', ואם
 21 כן אין ביד השליח ליכות לו, ויכול הנותן לחזור בו קודם שתבוא
 22 לידי המקבל.
 23 הגמרא מסתפקת כשאמר הבעל 'בטל' בלא 'הוא': רבינא, אשכחיה
 24 ו-מצאו לרב נחמן בר יצחק, דתלי וקאי בעיקרא דתשא – כשהוא
 25 נשען ועומד על בריח הדלת, וקא מיפגיא ליה – ומסופק באופן
 26 שהבעל אומר לשליח 'הגט פטל', ולא אמר 'בטל הוא', מהו דינו
 27 של הגט, האם לשון זו משמעה לשון עבר, כאילו אמר שהגט כבר
 28 נתבטל, ואם כן אין בדבריו כלום ולא מועיל הביטול, או שגם
 29 'בטל' לבד משמע שתי לשונות, עבר ועתיד, ואם כן יכול
 30 להשתמש בלשון עתיד לבטל הגט. תיקו.
 31 הגמרא מבררת אלו לשונות נוספים מועילים לביטול גט ואלו לא:
 32 אמר רב ששת, ואמרי לה במתניתא תנא – ויש שאמרו שבבבלייתא
 33 נשנה דין זה, אדם ששלח גט לאשתו ואמר לשליח, גט זה לא יועיל
 34 לגרש, או שאומר שלא יתיר אותה להינשא, או שלא יעזוב אותה
 35 ממנו, או שלא ישלח אותה מביתו, וכן אם אמר שהגט לא יגרש,
 36 או יהא חרס, או יהא פקדון, כלומר ללא ערך, דרבינו קיימין, והגט
 37 בטל, שכן לשונות הללו הם לשונות ביטול מכאן ולהבא. אולם
 38 אם אמר שאינו מועיל לגרש, או שאינו מתיר, או שאינו מעזיב, או
 39 שאינו מושלח, או שאינו מגרש, או שהחרס הוא, או שפקדון הוא
 40 נחשב, לא אמר בלום, והגט קיים, שכן אינו מבטל את הגט מעתה
 41 ואילך, אלא רק מעיד עליו לשעבר שיש בו חיסרון שמחמתו אינו
 42 מועיל לגרש, וזה אינו נכון, שהרי אינו רואים בו כל פסול.
 43 איבעיא להו, אם אומר על הגט הרי הוא חרס, מהו הדין, האם
 44 משמעו לשון עדות לשעבר על הגט, כמו 'חרס הוא', ואין מועיל
 45 לבטלו, או שמה משמעו ביטול של הגט, כמו 'אמר לה – ויש
 46 הביטול. אמר ליה רבינא לרב אחא בריה דרבא, ואמרי לה – ויש
 47 אומרים) שרב אחא בריה דרבא אמר לרב אשי, מאי שאמר האומר
 48 הרי הוא חרס, מהאומר על חפץ מסוים הרי הוא הקדש, או שאומר
 49 עליו הרי הוא הפקר, שדבריו מועילים, משום שלשון 'הרי הוא'

היצר-הרע נקרא נפש הבהמית לא מפני שהוא בהמה דווקא, כי לפעמים הוא שועל פיקח שבחיות, וצריכים להכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים עניו ובעל מידות טובות היום יום כג סיון

52 הדין השלישי שחידשה הברייתא, ואין שביעית משפמטו – שאף
 53 אם תעבור עליו שנת השמיטה לא ישמט החוב, ומבארת הגמרא,
 54 משום דלא קרינא ביה בחוב זה לא יגש, שהתורה אמרה ויבירם טו
 55 א, 'שמט כל בעל משה דו אָשֶׁר יִשֶׁה בְּרַעְהוּ לא יגש את רַעְהוּ/
 56 שהשביעית משמטת רק מי שבידו להיות נושה ונוגש ברעהו, וכאן
 57 אין המלוה יכול להיות נושה בלוה, שהרי כך התנו שיהיה גובה
 58 חובו מהמעשרות ולא מן הלוה.
 59 הדין הרביעי שחידשה הברייתא, ואם בא המלוה לחזור בו שלא
 60 לגבות חובו מהמעשרות אלא מן הלוה, אינו חוזר, מבארת
 61 הגמרא, אָמַר רַב פֶּפְאָה מַה שֶׁשֵּׁנִינּוּ בְּבֵרִייתָא שְׂאִינוּ יוֹכֵל לְחַזֵּר בּוֹ,
 62 לֹא שֶׁנִּינּוּ אֱלָא שֶׁבִּעַל הַבַּיִת – המלוה, הוא אינו יכול לחזור בָּמָה
 63 שסיים עם הכהן שהחוב יפרע על ידי התרומות. והטעם, ממני
 64 שנתן לכהן מעות וזכה בהם הכהן, ואילו המלוה אין לו דבר לקבל
 65 מהכהן שיהא בזה חסרון כשלא משכו לזכות בו, אֲכַל הַכֹּהֵן בְּבַעַל
 66 הַבַּיִת אִם בָּא לְחַזֵּר שֶׁלֹּא יִגְבֶּה הַמְּלוּה אֶת חוּבוֹ מֵהַפִּירוֹת אֲלֵא
 67 הַכֹּהֵן יִפְרַע הַחוּב בְּמַעוֹת, חוֹזֵר, וְהִטַּעַם שִׁיכּוֹל הַכֹּהֵן לְחַזֵּר בּוֹ דִּתְנֵן
 68 – שנינו במשנה (ב"מ מד.) לענין מקח בפירות שאם נתן לו הקונה
 69 למוכר מעות בעד הפירות ולא משך היקינו המוכר את הפירות,
 70 יבול לחזור בו:
 71 הדין החמישי שחידשה הברייתא הוא, שאם נתייאשו הפגלים –
 72 המלוה, מלגבות את מעות ההלוואה מן המעשרות, כגון שנשדפו
 73 שדותיו, אין מפריש מעשרותיו עליהן – בשביל הכהן הלוי או
 74 העני, כדי לפרוע מהם את חובם, לפי שאין מפרישין על האבוד –
 75 אין גובים מן התרומות ומעשרות חוב שכבר נתייאש ממנו:
 76 שואלת הגמרא פְּשִׁיטָא – דין פשוט הוא שמאחר ועל מנת כן
 77 הלוואה שלא יגבה אלא מן המעשרות של שנה זו ונשדפו שדותיו
 78 שאיבד את מעותיו ושוב אינו יכול להפריש עליהן, ומפני מה
 79 הביאה הברייתא דין זה. משיבה הגמרא, לֹא צְרִיכָא – ודאי עוסקת
 80 הברייתא שנתייאשו הבעלים בהפקן – שנתייבשו העלים כאשר
 81 כבר גדלו ועלו בקנה שלא שכיח שיתייבשו לגמרי, מהו דתיקא –
 82 בלא דברי הברייתא היינו אומרים שאַתְּנָתָא – יובש העלים כשהן
 83 בקנה מוֹלֵתָא הִיא – חשובה היא כתבואה מתוקנת, כיון שעתידיה
 84 להיתקן, שאינו מצוי שמתייבש באופן כזה שלא יחזור לתיקונו,
 85 ואם כך אין היאוש של המלוה נחשב יאוש, וכשתחזור התבואה
 86 ותתקן יכול המלוה לגבות ממעשרותיו את חובו, קָא מְשַׁמַּע לָן
 87 שאין הדבר כן, אלא כיון שנתייאש נחשב יאוש:
 88 תְּנִינָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר הַמְּלוּה מַעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלְוִי
 89 בְּבַיִת דִּין עַל מִנְתָּ שִׁיגְבֶה אֶת חוּבוֹ מִמַּעַשְׂרוֹת שִׁפְרִישׁ מִחֻלְקָן,
 90 וְיָמְתוּ הַכֹּהֵן או הַלְוִי קוֹדֵם שֶׁהִפְרִישׁ הַמַּעַשְׂרוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהַלְוִה לָהֶם
 91 בפני בית דין אין צריך ליטול רשות מן הירשים שיקבלו על עצמם
 92 את חוב אביהם, אלא מפריש המלוה עליהן פְּחֻקְתָּ אֹתוֹ הַשָּׂבָט,
 93 שהטילו בית דין את החוב להיות בחוקת השבט, ומחמת כך יכול
 94 המלוה לגבות את חובו מן המעשרות. והמלוה מעות את העני
 95 בְּבַיִת דִּין עַל מִנְתָּ לְגִבּוֹת חוּבוֹ מִמַּעַשֵׁר עֵינִי וְיָמְתוּ הַעֲנִי קוֹדֵם
 96 שהפריש המלוה את המעשר, מְפָרִישׁ הַמְּלוּה עֲלָיו וְגִבֶה חוּבוֹ
 97 מִהַמַּעַשֵׁר פְּחֻקְתָּ עֲנִי וְיִרְאֵל בְּאוֹתָהּ הָעִיר, וַיֵּשׁ כַּח בֵּיד בֵּית דִּין
 98 לְהַטִּיל חוּב הַעֲנִי עַל עֲנִי הָעִיר כְּדִי שִׁיגְבֶה הַמְּלוּה אֶת חוּבוֹ
 99 מִמַּעַשֵׁר הָעֲנִי, שֶׁתִּקְחֶנּוּ הוּא, כְּדִי שִׁיחִי מְלוּוִים מְצוּיִים לָהֶם
 100 כְּשִׁיצַטְרַכּוּ. רַבִּי אֶהוּי אָמַר מְפָרִישׁ הַמְּלוּה בְּשִׁבִיל חוּב הָעֲנִי בְּחֻקְתָּ,
 101 עֲנִי עוֹלָם שְׂבֹאוֹתָהּ הָעִיר וְאִפִּילוֹ אִינֵם עֲנִי יִשְׂרָאֵל. מָאִי בְּעִינֵיהוּ –
 102 היכן יבואו להיות חלוקים בדין, הלכה למעשה.

1 ומוסיפה הברייתא חמש הלכות בענין זה, ואלו הן: דין ראשון
 2 אומרת הברייתא, וְפִסְקָ עֲמִיקָן – מותר למלוה להתנות שיקבל
 3 עבור מעות הלוואתו מפירות המעשרות כְּשֶׁעָר הוּוֹל – אם יזולו
 4 הפירות בשעת הפרשת התרומות ומעשרות, יכול המלוה להתנות
 5 שיקבל הפירות במחיר הזול ובמידה גדולה יותר ממה שהיה
 6 מקבל עכשיו בעד מעות ההלוואה.
 7 דין נוסף מבואר בברייתא, וְכֵן אִין בּוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַלְוָאָה זֶה מְשׁוּם
 8 רְבִית, ויכול המלוה להתנות עימם 'כך בכך', היינו שיקבל מידה
 9 ידועה של פירות מן המעשרות כנגד מעות ההלוואה, כפי שווים
 10 של הפירות בשעת ההלוואה, ויקבל מידה זו בשעת ההפרשה
 11 אפילו אם יתייקרו אז הפירות והיו שווים יותר ממעות ההלוואה,
 12 ונמצא שיקבל המלוה יותר ממה שהלוה להם, אף על פי כן אין
 13 בזה משום ריבית, ואפילו לא יצא השער ואין מחיר הפירות קבוע
 14 בשוק, וכפי שיבואר הטעם בסמוך.
 15 דין נוסף מבארת הברייתא, וְחֻבוֹ זֶה אִין שְׁבִיעִית מְשַׁמְטוֹ – אף אם
 16 תעבור עליו שנת השמיטה לא ישמט החוב, ויכול המלוה לגבות
 17 חובו מן המעשרות בשנה השמינית, כמו שיבואר הטעם בסמוך.
 18 דין נוסף אומרת הברייתא, וְאִם בָּא הַמְּלוּה לְחַזֵּר בּוֹ שֶׁלֹּא לְגִבּוֹת
 19 חוּבוֹ מִהַמַּעַשְׂרוֹת אֲלֵא רוּצָה לְתַבּוּעַ אֶת מַעוֹתָיו מִן הַלְוָה, אִינוּ
 20 חוֹזֵר, וכמו שיבואר בסמוך.
 21 דין נוסף אומרת הברייתא, שאם נתייאשו הפגלים – המלוה,
 22 מלגבות את מעות ההלוואה מן המעשרות, כגון שנשדפו שדותיו,
 23 אין מפריש מעשרות עליהם – בשבילם כדי לפרוע את חובם, גם
 24 אם תשוב התבואה ותיצמח, לפי שאין מפרישין על האבוד – אין
 25 גובים חוב מתרומות ומעשרות שכבר נתייאש מן החוב, שמאחר
 26 שפקע החוב הרי המתנות שייכים לכהן וללוי ואינו רשאי לעכבם
 27 לעצמו.
 28 הגמרא מבארת את חמש ההלכות שחידשה הברייתא: אָמַר מַר,
 29 שהמלוה פִּיֶּסֶק עֲמִיקָן – מותר לו להתנות שיקבל פירות או תבואה
 30 כְּשֶׁעָר הוּוֹל – אם יזולו הפירות בשעת ההפרשת התרומות
 31 ומעשרות, יקבל המלוה את הפירות בזול ובמידה גדולה יותר
 32 ממה שהיה מקבל עכשיו נגד מעות ההלוואה. שואלת על זה
 33 הגמרא, פְּשִׁיטָא שְׂמוּתָר לְפִסְק כְּשֶׁעָר הוּוֹל כְּמוּ בְּכַל מִקְתָּ, ואין
 34 בזה משום ריבית כיון שהמלוה מקבל פירות כשווי המעות, ומה
 35 חידשה הברייתא בדבריה. משיבה הגמרא, הָא קָא מְשַׁמַּע לָן –
 36 הברייתא באה לחדש שאף על פי שלא פִּסְקָ הַמְּלוּה שִׁינְתָנוּ לוֹ
 37 הפירות כשער הזול הרי זה כְּמִי שֶׁפִּסְקָ דְמִי, ומה שאמרה
 38 הברייתא שפוסק עימם כשער הזול, כוונתה שכשפוסק המלוה
 39 עימם לגבות חובו מן המעשרות, ממילא יהיה זה כשער הזול אף
 40 אם לא אמר זאת במפורש.
 41 דין נוסף שהוזכר בברייתא, שיכול המלוה לפסוק על הפירות גם
 42 אם לא יצא השער ואין בו משום רְבִית. שואלת הגמרא, מָאִי
 43 מְשַׁמְטָא – מדוע אין בו משום ריבית, והרי בכל מקח כשרוצה לפסוק
 44 על הפירות, שרוצה ליטול פירות לאחר זמן בשווי המעות שנתן
 45 עכשיו, אם אין למוכר פירות אלו בשעת הפסיקה, או שלא נקבע
 46 מחיר הפירות בשעת הפסיקה, יש בזה איסור מדרבנן משום ריבית.
 47 משיבה הגמרא, פִּינָן דְבִי לִית לִיה – כיון שאילו לא היה למלוה
 48 פירות להפריש מעשרות, כגון שנשדפו שדותיו, הרי לא נְהִיב לִיה
 49 – אין הלוה חייב לפרוע לו את החוב, שכך הסכימו בנייהם שלא
 50 יגבה המלוה את החוב אלא מהמעשרות, לכן פִּי אִית לִיה – אם
 51 יש לו מדיחין לגבות נְמִי – גם כך אין בו משום רְבִית.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

י קנה עג של תרנגולים שיש בה ביצה עא שיש בה אפרוח עב, שביצה זו אסורה במלטול עג מפני שאינה ראויה אף לכלב מחמת קלפתה עד - הרי הקנה נעשה בסיס להביצה, שפיון שהקנה עשויה לתרנגולין - אין זה פשוט אלא כמניח מדעת עה. וכן כל פיוצא כזה:

חלק ב סימן שט טלטול על ידי דבר אחר אם מותר בשבת, סעיף י

ביאורי הלכה

אינה ראויה לכולם, והקן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור⁶⁴.
 עא] שיש בה ביצה - שכבר הייתה עליה בכניסת השבת⁶².
 עב] שיש בה אפרוח - דהיינו לאחר שלושה ימים לשיבתה⁶³.
 עג] אסורה במלטול - הביצה מוקצה מחמת גופה כי

צינונים והוספות

61) משטח (שנבנה על ידי התרנגולת או האדם) בתוך הלול או מקום מוצנע אחר עליו מטילה התרנגולת את ביצה.
 62) דהא דיש בה אפרוח, ומשמע שאם הוטלה בשבת אף שהביצה אסורה בטלטול (כדלעיל סי' שח ס"ט) לא נעשה הקן בסיס, ודלא כדעת הסוברים שדבר המיוחד (כגון קן המיוחד לביצים או ארנק המיוחד למעות) נעשה בסיס להם אפילו הונחו באמצע השבת.
 63) אבל לפני כן ראויה לאכילה בדוחק עכ"פ, ראה שו"ע סי' תקלו ס"ד.
 64) כדין נר שלא הודלק בו (לעיל סי' שח סל"ג) אף שמייוחד להדלקה בלבד.
 65) אף שאין בדעתו לתת אותה לכלבים ונתבאר לעיל (סי' שח ס"ט) שדבר שאינו עומד לתת לבעלי-חיים אסור בטלטול אף אם ראוי להם, כיון שפעמים לא נודע לו על

הביצה לפני השבת וממילא לא הקצה אותה קודם השבת מלתת אותה לכלבים, לכך נקט טעם שאוסרה בטלטול בכל עניין, ובזה (שמדובר כאן בביצה שאינה עומדת לכלבים) מיושב מה שמקשים שראויה לקלפה וליתן לכלבים, שאף אם ראויה לכך (כגון שלא הקצה את הביצה קודם השבת) מכל-מקום אינה עומדת לכלבים ואינו מעוניין לקלפה. ויש שפירשו שאסור לקלפה בשבת מחמת "מוליד" (בית ארוזים אות יד), או שלא ימית האפרוח (גליונות ברוך טעם סי' קב ס"ק ד) או מחמת טירחא (חי' חת"ס ביצה ה ע"ב), ועפ"ז אסור לקלפה בשבת בכל עניין.
 66) ראה לעיל הערה סב שדווקא כשהוטלה קודם השבת; ולהעיר, שכיון שהקינה מיוחדת לביצים אין זו נחשבת כהנחה באקראי אלא לצורך המוקצה וכמו כר המיועד למעות דלעיל סעיף ז.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום שני ~

ג מי שהוא אבל אפילו על אביו ואמו חייב להסב ואינו רשאי למנוע מלהסב מהמת האבילות שהרי משעברו שבעה רשאי להסב על מטתו אפילו בחול שאינו חייב בכפיית המטה אלא תוך שבעה ואפילו נקבר מתו בערב פסח, מכל-מקום מיד שהגיע הפסח במלה ממנו האבילות שבעה אם נהג אבילות שעה אחת קודם הלילה כמו שנתבאר ביורה דעה סי' שצ"ט:

ד אבל אם לא נהג אבילות כלל קודם הפסח בענין שעדיין לא במלה ממש אבילות שבעה נזהגין שלא להסב בליל פסח לפי שחושבין הסיבה זו כדברים שבצינעה שהוא נזהג אותם ברגל כמו שנתבאר ביו"ד שם ומכל-מקום יכול ללוש הקיטל שלושין בשעת עשיית הסדר שבגד זה הוא בגד מתים ולובשין אותו להכניע הלב שלא תזוז דעתו מחמת השמחה והחירות שעושין בליל זה:

ה וחייב האבל בהלל שבלילה זה אף שאין נזהגין לקרות הלל בבית האבל, מכל-מקום הלל זה חובה הוא:

ו אע"פ שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחורבן, מכל-מקום בליל פסח טוב להרבות בכלים נאים כפי כחו אפילו הכלים שאין צריך לסעודה יסדרם יפה על השולחן לנוי זכר לחירות.

ז ואפילו כלים הממושכנים בידו מן הנכרי יסדרם על השולחן לנוי ואף אם ידעה להשתמש בהם אין בזה משום גזל הנכרי ולא משום גניבת דעת כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ב:

ח ויבין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים לפי שבכל דור ודור חייב האדם להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים שנאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ועל דבר זה צוה הקדוש ברוך הוא וזכרת כי עבד היית במצרים כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד ונפרדת ויצאת לחירות לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות כמו שנתבאר:

ט ועני שאין לו כרים וכסתות להסב עליהן, מכל-מקום ישב על הספסל ולא על הקרקע כבשאר ימות השנה ואם אפשר לו לסמוך על ירך של חבירו הרי זו נקראת הסיבה אבל לא יסמוך על ירך עצמו מפני שנראה כדואג ואין זו דרך חירות:

~ יום שלישי ~

י וכשהוא מוסב לא יטה על גבו ולא על פניו שאין זה

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תעא בערב פסח אחר שעה עשירית אסור לאכול פת:

יג יש נזהגין להחמיר שלא לשבר או לפרר המצות בערב פסח שמא ישכח ויאכל מהן וגם למנהג זה אין לחוש דכיון שאינו רגיל במצה כל השנה אין חוששין שמא ישכח ויאכל ועוד דכיון שאיסור אכילת מצה בערב פסח אינו אלא מדברי סופרים אין מחמירין בו כל כך:

יד אם התחיל לאכול מצה עשירה קודם שעה עשירית אין צריך להפסיק כשתגיע שעה עשירית אלא יכול למשוך סעודתו עד הלילה דהיינו עד בין השמשות שהוא ספק חשיכה שאז צריך להפסיק סעודתו.

והוא צריך לברך ברכת המזון מיד אלא ימתין עד שיהיה ודאי חשיכה מטעם שיתבאר בסי' תע"ב ואז יפרוס מפה על השולחן לכסות הפת עד לאחר קידוש מטעם שנתבאר בסימן רע"א ויאמר קידוש היום על כוס ראשון ולא יברך עליו כיון שהוא עומד באמצע הסעודה ואח"כ יאמר ההגדה על כוס שני וגם כן לא יברך עליו (ולפי מנהג מדינות אלו שיתבאר בסי' תע"ד צריך לברך בין על כוס ראשון בין על כוס שני מטעם שיתבאר שם) ואחר כך יברך על אכילת מצה על לחם עוני וא"צ לברך המוציא כיון שהוא באמצע הסעודה ולא הסיה דעתו כלל מהאכילה כמו שנתבאר כל זה בסי' רע"א:

חלק ג סימן תעב דיני הסיבה וד' כוסות:

יא יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי להתחיל הסדר מיד כשתחשך ואף אם הוא בבית המדרש יקום מיד כשתחשך שמצוה למהר להתחיל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו והתורה אמרה והגדת לבנך ביום ההוא:

יב ומכל-מקום לא ימהר להתחיל הקידוש קודם שיהיה ודאי חשיכה אף על פי שבשאר ימים טובים יכול האדם להוסיף מחול על הקודש לקדש ולאכול מבעוד יום, מכל-מקום בפסח אינו יכול לעשות כן לפי שאכילת מצה הוקשה לאכילת פסח שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו ובפסח נאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה ממש וכיון שאכילת מצה שהיא מן התורה אינו אלא בלילה לכן גם כל הארבע כוסות שתקנו חכמים אינו אלא בלילה בזמן הראוי לאכילת מצה שכל מה שתקנו חכמים בעין של תורה תקנו וכוס של קידוש הוא אחד מן הארבע כוסות לפיכך צריך בלילה ממש ולא במה שהוסיף מחול על הקודש:

אבל שאר כל הסעודה אם רצה לאכול ולשתות בלא הסיבה הרשות בידו ואין בידינו להצריכו להסב, אבל מכל־מקום המיסב בכל הסעודה הרי זה משובח ועושה מצוה מן המובחר:

מן כל מי שצריך להסב ואכל או שתה בלא הסיבה צריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה מעיקר הדין אבל לפי שיש אומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל במדינות אלו יש לסמוך על דבריהם לענין שבדיעבד יצא בלא הסיבה ומכל־מקום לענין אכילת מצה טוב להחמיר לחזור ולאכול בהסיבה וכן לענין כוס שני אם שתה בלא הסיבה יחזור וישתה בהסיבה ואין צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן כי ברכת בורא פרי הגפן שבירך על כוס שני שהוא סמוך לסעודה היא פוטרת אפילו היין שבתוך הסעודה כמו שנתבאר בס' קע"ה.

אבל אם שתה כוס ראשון או שלישי או רביעי בלא הסיבה אין לו לחזור ולשתות בהסיבה לפי שיצטרך לחזור ולברך עליו שהרי עכשיו אין דרך לשתות בין כוס ראשון לשני ובין כוס שלישי לרביעי מן הדין אסור לו לשתות ממעם שיתבאר בס' תע"ט וכן לאחר כוס רביעי אסור לשתות עוד כמו שיתבאר בס' תפ"א ואם כן בשעה שבירך על כל כוס משלשה כוסות אלו בלא הסיבה ואחר כך כשנוכר ששתה בלא הסיבה ורוצה לחזור ולשתות הרי זה נמלך וצריך לחזור ולברך ויהא נראה כמוסיף על מנין הכוסות שתקנו חכמים לכן טוב יותר שלא לחזור ולשתות ולסמוך על האומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל.

ומכל־מקום לכתחלה טוב שיהיה ברעתו בתחלת הסיבה קודם שמברך על כוס ראשון שיחזור וישתה בין כוס ראשון לשני על סמך ברכה זו ואז אפילו אם יטעה וישתה כוס ראשון בלא הסיבה יוכל לחזור ולשתות בלא ברכה ולא יהא נראה כמוסיף על הכוסות כיון שהוא נפטר בברכת כוס ראשון אם כן הכל שתיה אחת היא מופסקת לשנים:

~ יום חמישי ~

מן צריך לשתות הד' כוסות על הסדר שיתבאר דהיינו שבין כוס ראשון לשני ובין שלישי לרביעי יפסיק באמירת ההגדה וההלל ובין שני לשלישי יפסיק באכילת מצה וברכת המזון ואם לא הפסיק ביניהם בדברים הללו אלא שתה ד' כוסות זה אחר זה לא יצא ידי ד' כוסות אלא כולן נחשבין לו לכוס אחד וחייב לשתות עוד [ג]. כוסות על הסדר שיתבאר:

יז כל אחד מד' כוסות הללו צריך שיהיה בו לא פחות מרביעית יין לאחר שימוגנו אם הוא יין חזק שצריך מויגה ושיעור מויגה הוא לפי דעת השוטה כדי שתהיה שתיה עריבה דרך חירות ואם שתאו חי בלא מויגה אם יש רביעית יין בכל כוס יצא ידי ד' כוסות ואין צריך לחזור ולשתות אבל

דרך חירות אלא יטה על צדו השמאלית ולא על הימנית שאין דרך הסיבה בכך שהרי צריך לאכול בימין ועוד שאם יסב בימין יוכל לבוא לידי סכנה לפי שהושט הוא בימין והקנה בשמאל ואם יטה על ימינו יהיה הושט מלמטה וקנה מלמעלה ויהא נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו ויכנס המאכל דרך הקנה ויבוא לידי סכנה ולפיכך אף מי שהוא איטר שדרכו לאכול בשמאל אף על פי כן יסב על שמאלו שהוא שמאל כל אדם:

י אשה בין נשואה בין אלמנה וגרושה אינה צריכה הסיבה לפי שאין דרך הנשים להסב ואין זה דרך חירות להן ואם היא חשובה ודרכה להסב צריכה הסיבה וכל הנשים שלנו נקראות חשובות ואף על פי כן לא נהגו להסב לפי שיש אומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל כיון שאף בשאר ימות השנה אין רגילות להסב כלל בארצות הללו אלא אף המלכים והגדולים יושבין כדרכן ועל דבריהן סומכות הנשים עכשיו שלא להסב:

יא בן האוכל אצל אביו צריך הסיבה אפילו אם אביו הוא רבו מובהק לפי שמן הסתם האב מוחל על כבודו לבנו אבל תלמיד האוכל לפני רבו אפילו אינו רבו מובהק אינו רשאי להסב בפניו משום מורא וכבוד הרב אלא אם כן נתן לו הרב רשות להסב בפניו שאז חייב הוא להסב ואין חיוב על הרב ליתן רשות לתלמידו להסב בפניו אלא אם רוצה למחול על כבודו וליתן לו רשות להסב הרשות בידו.

וכן האוכל אצל תלמיד חכם מופלג בדורו אע"פ שלא למד ממנו כלום חשוב כרבו ואין לו להסב בפניו עד שיתן לו רשות.

וכל זה כשאוכל על שולחן אחד עם הרב אבל אם אוכל על שולחן אחר חייב להסב אפילו הוא רבו מובהק וגדול בדורו:

יב וכל זה בתלמיד של תורה אבל תלמיד הלומד אומנות אף על פי שהוא מתיירא מרבו ומכבדו ומשרתו אף על פי כן צריך להסב אפילו בפניו וכן עבדים ושפחות העברים צריכין הסיבה אע"פ שהן צריכין לילך אנה ואנה לשמש בסעודה, מכל־מקום בשעת אכילת כוית מצה ואפיקומן ושתית ארבע כוסות שבהן עיקר מצות הסיבה כמו שיתבאר אפשר להם להסב:

~ יום רביעי ~

יג כל מי שפטור מהסיבה ומיסב הרי זה נקרא הדיוט: יד אימתי צריך להסב בשעת אכילת כוית שמברך עליו על אכילת מצה ובשעת אכילת הכריכה מצה ומרור ובשעת אכילת אפיקומן ובשעת שתיית ד' כוסות לפי שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות שהד' כוסות תקנו חכמים כנגד ד' לשונות של גאולה האמורים בפרשה וארא והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי והאפיקומן והכריכה הם זכר לפסח שהיה נאכל דרך חירות לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות

ארבע כוסות של פסח ואח"כ היה צריך לחגור צדעיו עד עצרת:

בב אבל קידוש של שאר ימים טובים ושבתות אין צריך לדחוק את עצמו לשתות הכוס אלא יכול לשמוע הקידוש מאחר כמו שנתבאר בס' ער"ב מה שאין כן בארבע כוסות של פסח שאף בני הבית שהן שומעין הקידוש וההגדה מבעל הבית אף על פי כן חייב כל אחד ואחד לשתות ד' כוסות דרך חירות:

בג אם אי אפשר לו לעשות הסדר בתחלת הלילה מיד והתינוקות רוצים לאכול אע"פ שמותר ליתן להם לאכול קודם שישמעו הקידוש וההגדה כמו שנתבאר בסמ"ק רס"ט ותע"א מכל"מקום ימהר לסלק המאכל מלפניהם ולא יניחם לאכול הרבה שלא ישנו בשעת אמירת ההגדה (ואפשר שמצת לחם עוני אסור להאכילם אפילו מעט קודם אמירת ההגדה מטעם שנתבאר בס' תע"א ע"ש):

כד ואם הכוס ששתה בעל הבית ממנו הוא גדול ומחזיק כמה רביעיות יכולין בניו ובני ביתו לצאת כמה שנשתייר בכוס משתיית בעל הבית ובלבד שיוגיע רוב רביעית לכל אחד ואחד, ומכל"מקום מצוה מן המוכרח ליתן כוס לכל אחד ואחד בפני עצמו כדי שכל אחד ישתה מכוס מלא שזה הידור מצוה כמו שנתבאר בסמ"ק פ"ג:

~ שבת קודש ~

כה ואף הקטנים חייב אביהם לחנכם במצות להשקותם כוסות על הסדר שיתבאר אם כבר הגיעו לחינוך (דהיינו שהגיעו לזמן שראוי לחנכם לשמוע הדברים שאומרים על הכוסות כגון שהן יודעין מענין קדושת יום טוב ולכן ראוי לחנכם לשמוע הקידוש שאומרים על כוס ראשון (עין ס' רס"ט) וגם יש בהן דעת להבין מה שמספרים להם מציאות מצרים באמירת ההגדה ולכן ראוי לחנכם לשמוע ההגדה שאומרים על כוס שני וכן חייב לחנכם לשמוע ברכת המזון שאומרים על כוס שלישי וגמר ההלל והלל הגדול ונשמת שאומרים על כוס רביעי).

ואף הקטנות שהגיעו לחינוך דינם כקטנים וכן בשאר כל המצות הנוהגות בלילה זה אין חילוק בין אנשים לנשים שאף שהנשים פטורות מכל מצות-עשה שהזמן גרמא בין של תורה בין של דברי סופרים אף על פי כן חייבו אותן חכמים בכל הדברים שתקנו בלילה זה לפי שאף הם היו באותו הנס של יציאת מצרים ובאכילת מצה הן חייבות מן התורה לפי שהוקשה מצות-עשה של אכילת מצה למצות לא-תעשה של אכילת חמץ שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לומר לך שכשם שהנשים מוזהרות על לא-תעשה של אכילת חמץ שנאמר כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וגו' כי כל לרבות הנשים כך הן מוזהרות על מצות-עשה של אכילת מצה:

כז מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו

ידי חירות לא יצא כלומר שלא קיים מצוה מן המוכרח וסתם יינות שלנו אינן חזקים ואין צריך מויגה כלל:

יח שיעור הכוס שמחזיק רביעית ארכו כרוחב ב' גודלין ורחבו כרוחב ב' גודלין וגבהו כרוחב ב' גודלין וחצי גודל וחומש גודל ושיעור זה הוא כשהכוס מרובע על פני כל גבהו ועל דרך זה תשער בכוס עגול שהעיוגול פחות ממרובע רביע (שהוא ד' חומשין וחצי) וא"כ אם הכוס הוא ב' גודלין אורך וב' גודלין רוחב צריך שיהיה גבהו ג' גודלין וג' חומשי גודלין:

יט יש אומרים שלכתחלה מצוה לשתות כל הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות אף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות אפילו לכתחלה די בשתיית מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית, מכל"מקום כד' כוסות של פסח החמירו חכמים לשתות כל הכוס לכתחלה ובריעבד ששתה רוב הכוס יצא אבל אם לא שתה אלא חצי הכוס אפילו שחציו מחזיק כמה רביעיות לא יצא.

ויש חולקין על זה ואומרים שאף לכתחלה די בשתיית רוב רביעית אף אם הכוס מחזיק כמה רביעיות וכן עיקר וכן המנהג פשוט.

ומכל"מקום טוב לחוש לסכרא הראשונה ולקח כוס קטן ולשתות כולו ובמקומות שהיין ביוקר די בשתיית רובו.

וכל זה בג' כוסות הראשונים אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם כדי שיוכל לברך ברכה האחרונה בלי שום פיקפוק כמו שנתבאר בס' ק"צ לענין כוס ברכת המזון עיין שם:

~ יום שישי ~

כ צריך לזהר לכתחלה לשתות רוב הרביעית בבת אחת דהיינו שישתה אותו בשתיה אחת ולא יפסיקנו לשתי שתיות ולכן אין ליקח כוס שפיו צר כעין שקורין (קלו"ג גלא") מפני שלא יכול לשתות רביעית בבת אחת ובריעבד אפילו הפסיק כמה פעמים באמצע יצא.

והוא שלא ישחה מתחלת השתיה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס ויש אומרים שצריך שלא ישחה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית (עין ס' תרי"ב) ויש לחוש לדבריהם לענין שני כוסות הראשונים שאם הפסיק כל כך באמצע השתיה עד שיש מתחלת השתיה עד סופה יותר מכדי שתיית רביעית צריך לחזור ולשתות אותו הכוס בלא ברכה אבל בשני כוסות האחרונים שאם יצטרך לחזור ולשתות יהא נראה כמוס"ף על מנין הכוסות כמו שנתבאר למעלה יש לסמוך על סברא הראשונה ולא יחזור וישתה אלא אם כן שהה מתחלת השתיה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס:

כא מי שאינו שותה יין כל השנה מפני ששונאו או שמוזיקו אף על פי כן חייב לדחוק את עצמו לשתות ד' כוסות כמו שאמרו חכמים על רבי יהודה ברבי אילעי שהיה שותה

בז כל היינות הכשרים לקידוש בשאר ימים טובים ושבתות כשרים לארבע כוסות כגון יין מבושל וקונדיטון דהיינו יין שמערבין בו דבש ופלפלין ואפילו לכתחילה יכול לצאת בהם אם אין לו יין אחר משובח כמותם כמו שנתבאר בס' ער"ב. וכן מי שריית צמוקים כשרים לד' כוסות אם הם בענין שכשרים לקידוש דהיינו שיוצא מהן לחלוות קצת על ידי דריכה בלא שרייה במים ולפיכך מי שאינו שותה יין מחמת נדר יקח מי צמוקים לארבע כוסות:

שנאמר אל תרא יין כי יתאדם משמע שחשיבותו של יין כשהוא אדום ואף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות נהגין כהאומרים שאין צריך להזויר אחר יין אדום אם אינו משובח מן הלבן כמו שנתבאר בס' ער"ב מכל-מקום בד' כוסות יש לנהוג כהאומר שצריך להזויר אחריו לפי שיש בו זכר לדם שהיה פרעה שוחט את בני ישראל ועכשיו שמצויים לעלול עלילות שקרים נמנעו מליקח יין אדום לפסח:

~ 'לקומי תורה' פרשת שלח - הפרשה החסידית ~

ועתה יגדל נא¹

ה, שאהבה ויראה היא מוגבלת לפי שיעור השגת הנפש ודביקותה ב"אלהים חיים".

והענין:

פי הנה נודע שהמלאכים נקראים עומדים, כמו שכתוב (ישעיה ג, ב): "שרפים עומדים", לפי שעומדים כל ימיהם במדרגה אחת. מיכאל - באהבה, גבריאל - ביראה. והאהבה והיראה היא לפי ערך השגתם, אשר השגה זו היא באור אין-סוף ברוך-הוא ה'ממלא כולא עלמין, דהיינו שממלא לכל עולם לפי מדרגתו ותכונתו. וכך היא מעלת הנשמות קודם בואן לעולם-הזה. ולכך היא בבחינת עמידה, שעומדת תמיד כל הימים במדרגה אחת כפי ערך מדרגתה ותכונתה; בכל עולם לפי מה שהוא - כך מקבל מבחינת 'ממלא כל עלמין' לפי ערכו ותכונתו.

מה שאין בן עולם-הזה הוא עולם המעשה, שיכול האדם לשנות את מבעו מרע לטוב, ולהפוך את לבו מן תקצה אל הקצה, ו"אתהפכא חשוכא לנהורא".

לפי שבעולם-הזה, שהעולם מעלים ומסתיר על אור ה' ה'ממלא כל עלמין, ואינו מתגלה כמו למעלה - שורה אור אין-סוף ברוך-הוא ה'סוכב כל עלמין בבחינת

"ועתה יגדל נא פח אדני כאשר דברת לאמר. ה' ארך אפים וגו'" (פרשתנו יד, ידח):

הנה פתיב (ואתחנן ג, יא): "היום לעשותם", ואמרו רז"ל (אבות א, יז): "לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה", ו"גדול התלמוד שמביא לידי מעשה" (קידושין מ, ב).

וגם בזהר הקדוש (ויהי רבה, א) הפליא להגדיל בשבח המעשה דמצות - "אינון לבושין", וכשחסר מצוה אחת הוי "לבושא חסידא". ולכן אדם צריך לבא בגלגול³ עד שיקיים כל התרי"ג מצות, ולהיות בהן ולוי גם כן, כדי שיקיים המצות התלויות בהם.

ולהבין כל זה: איך נעשו "לבושין" ממעשה המצות? ומהו ענין לבוש זה? ולמה צריכה הנשמה להיות לה לבוש?⁴

הנה נודע שירידת הנשמה בעולם-הזה היא צורך עלייה. פי הנשמה קודם בואה לעולם-הזה היתה בבחינת עמידה, וכמו שכתוב (מלכים ב' ה, ט): "חי ה' אשר עמדתי לפניו", ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" (זכריה ג, ט). ועל ידי קיום המצות בעולם-הזה, נעשה לה בחינת הליכה: "ונתתי לך מהלכים וגו"⁵.

פי בחינת עמידה הוא בחינת "ובכל נפש" (ואתחנן ג,

1. סמנים ז יט כט וקונטרס אחרון "להבין פרטי ההלכות". וראה לקוטי שיעור חלק יח עמוד 192 הערה 55 ובשולי הגליון).

2. (ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת חיי שרה (תורה אור טו, א ואילף), על פסוק "ואברהם זקן", ובמקום אחר).

3. (ובמבואר מזה לעיל בפרשת וישב (תורה אור ל, א ואילף), ברבור המתחיל "פה אמר ה' כי ונתתי לך מהלכים כו").

1. (נאמר שבת פרשת שלח, מברכים הדיש תמוז, כ"ח סיון תקס"ו. ונחת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי נדפסה בספר המאמרים תקס"ו עמוד רמה. ונהגות וקיצורים מבוד קדושת אדמו"ר הצמח צדק נדפסו באור התורה במדבר: כרך א עמוד תצה. כרך ו עמוד א'תשפט. וראה בארובה במאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר כרך ג ע' א'כט).

2. ("שהעולם הזה הוא עולם המעשה" - הוספה מכתב ד' כ).

3. (ראה שער הגלגולים הקדמה יא. טו. ריש שער המצות. תנאי, אגרת הקדש

ולכך אומרים אחר כך: "בְּרַחֲמֵיךָ הַרְבִּים רַחֵם עָלֵינוּ", כי מאחר שהוא יתברך "הַמּוֹתֵנְשָׂא מִימּוֹת עוֹלָם" ואינו בגדר 'עֲלָמִין' כָּלל, כי הוא ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' כו', הרי הרחמנות גדולה מאד על האדם, שנתגשם ורחוק מאד מ'ח' בתכלית.

ואומרים "אָדוֹן עוֹזֵנוּ": הגם שאין אור אין־סוף ברודף־הוא נתפס ונקלט לתוך הנפש, להיות תוכה רצוף אהבה בביטול זה, מפל מקום הרי הוא "אָדוֹן עוֹזֵנוּ", בחינת "אָדוֹן" – זו מלכותו יתברך, וכמו שכתוב (שופטים י, טו): "שׁוֹם תִּשִׁים עָלַי מֶלֶךְ" – בחינת מקוֹף; ונמשך מזה ג' בחינות מקיפים להגשמה – במחשבה, דבור ומעשה.

וזהו "צוֹר מִשְׁגָּבֵנוּ, מִגַּן יִשְׁעֵנוּ, מִסָּבֵב פְּעֻדֵנוּ": כי "צוֹר" הוא לשון מוסקה, כמו שכתוב (תהלים סב, ח): "צוֹר עוֹזֵי מַחֲסֵי", וכן "מִגַּן" ו"מִשְׁגָּב"¹⁰. והן הם מקיפים לשלשה בחינות: מחשבה, דבור ומעשה; ונפש, רוח ונשמה – בגדר ג' בחינות: "בראתי, יצרתיו, אף עשיתיו" (ישעיה כג, י), שמקיפים את נפש, רוח ונשמה מפל צד, להתפלל באור אין־סוף ברודף־הוא ממש, להיות "צוֹרֵה בְּצוֹר הַחַיִּים אֶת ה'"¹¹ ממש.

וזהו "וְהִלַּךְ לְפָנַי צִדְקָה. כְּבוֹד ה' וְאַפְרָיִם" (ישעיה נח, ח), פירוש: שְׁעַל יְדֵי מִצּוֹת הַצִּדְקָה שֶׁתַּעֲשֶׂה, תִּהְיֶה נֶאֱסָף וְנִקְבָּץ בְּתוֹךְ בְּחִינַת "כְּבוֹד ה'", שִׁיאִסּוֹף אוֹתָךְ לְתוֹכוֹ, לְהַתְפַּלֵּל בְּאֹר ה' מִמֶּשׁ¹². וזהו עֵינֵי לְבוּשֵׁי הַנְּשָׂמָה בְּעוֹלָם־הַבָּא, ולבוש זה נעשה על ידי המצות:

כי הנה המצות הם גם כן בג' בחינות – מחשבה, דבור, מעשה: כי יש מצות התלויות במחשבה לבד ובכונת הלב, ש'אם פיון לבו יצא, ואם לאו לא יצא כלל'¹³; ויש התלויות בדבור כו' – והן הם בחינת מקיפין, כמאמר¹⁴: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", שְׁעַל יְדֵי

מקוֹף מְלַמְעֵלָה עַל הַנֶּפֶשׁ. וְכֵמוּ שֶׁכְּתוּב: "אֲשֶׁר אֲנִי מִצְדָּק הַיּוֹם וְגו'", שְׁבְחִינַת "אֲנִי", הוּא בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', נִמְשָׁךְ בְּבְחִינַת "הַיּוֹם לְעִשׂוֹתֶם" דוֹקָא.

וגדול פח בחינת אור המקוֹף מבחינת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', לְשֵׁנוֹת וְלַהֲפָךְ מִבַּע הָאָדָם וּמְהוּתוֹ – לְמַעַל מִפְּדֵי אֲשֶׁר תּוֹכֵל הַנֶּפֶשׁ שְׁאֵת בְּהַשְׁגָּתָה וּדְבִיקוּתָהּ בְּאֵלֵהִים חַיִּים מִתְחַלֵּת יְצִירְתָּהּ בְּבְחִינַת 'אֹר פְּנִימִי' לְבַד. וְהֵנָּה, בְּחִינַת הָאָרֶה זֶה הַבָּאָה מִבְּחִינַת אֹר מִקּוֹף וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין נִקְרָא בְּשֵׁם "הַלִּיכָה", שְׁהוֹלֵךְ מִפְּרֻדָּה לְמִדְרָגָה, וְהַמְשַׁכֵּת בְּחִינַת אֹר־מִקּוֹף זֶה תְּלוּי בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְצוֹת, וְזֶהוּ "אִם בְּרַחֲמֵי תִלְכּוּ" (בְּחִינַת כו, ג) – שְׁעַל יְדֵי "חֻוּקֹת הַתּוֹרָה" נַעֲשֶׂה בְּחִינַת הַלִּיכָה.

וְהִיא אֶהְבֵּת "וַיְכַל מְאֹדֶךָ" (וְאֶתְחַנֵּן שֶׁם) שֶׁבְּקִרְיַאת־שְׁמַע. שְׁאֶהְבָּה זֶה בָּאָה מִהַתְּבַנְנּוֹת בְּאֹר אֵינ־סוֹף בְּרודף־הוא ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', בְּכִרְפַת קְרִיַאת־שְׁמַע, "שְׁתִּים לְפָנֶיהָ", שֶׁהֵם לְקִיּוּם הַקְּרִיַאת־שְׁמַע: "הַמְּאִיד לְאָרֶץ כו', וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ כָּכֵל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרַאשֵׁית".

כִּי כָּל הַעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים אֵינָן אֶלָּא בְּחִינַת מַעֲשֵׂה וְעִשְׂיָה גְשָׁמִיּוֹת, "מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ ה', כּוֹלֵם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ"⁸ (תהלים קד, כד). וְחִידוּשָׁם, הוּא הַתְּהוּוּתָם מֵאֵין לִישׁ רַק מִהָאָרֶה בְּעֲלָמָא, וְאֵינוֹ דְרָךְ הַתְּלַבְּשׁוֹת וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת עֵילָה וְעוֹלוֹל כו', שֶׁהָרִי הוּא יִתְבָּרֵךְ קְדוּשׁ וּמוֹבְדֵל, וְהוּא "הַמְּלַךְ הַמְּרוֹמָם לְבִדּוֹ מֵאֵז" – פִּירוּשׁ: שֶׁהוּא "לְבִדּוֹ" יִתְבָּרֵךְ, הוּא "מְרוֹמָם" וְנַעֲלָה מִגְּדֵר 'עֲלָמִין' כְּ'מֵאֵז' – קוֹדֵם בְּרִיַאת הָעוֹלָם, שֶׁהִיָּה הוּא לְבִדּוֹ בְּלִי שׁוֹם שִׁינוּי חֵם וְשָׁלוֹם.

וְהוּא "הַמּוֹתֵנְשָׂא מִימּוֹת עוֹלָם"; וְהַחִיּוֹת הַמְּתַפְּשֵׁט לְתוֹךְ עֲלָמִין – הוּא רַק "הַמְּלַךְ" בְּלִבָּד, שֶׁבְּשִׁבִיל שֶׁהוּא מֶלֶךְ כו', כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "מְלַכּוּתְךָ מְלֻכּוֹת כָּל עוֹלָמִים כו'".

ג. וְרָאָה אֹר הַתּוֹרָה סִדּוּר עֲמוּד קַבֵּב, וְרָאָה לְקוֹן בְּפִיאֹר בְּהַעֲרָה עַל "צוֹר . . שְׁמִכְסָה מִהַנְּשָׁמִים".
 11. (שְׁמוּאֵל א' כה, טו).
 12. (שְׁכַל בְּחִינַת מִקּוֹף – הוּא הַמְּעֵלָה לְמַעַלָּה. וְכַמְבּוֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר – בְּפִרְשַׁת מוֹקֵן, בְּדַבּוּר הַמְּתַחֵל "הַמְּבַיְהִי לְשִׁבְת כו'". עֵינֵי שֶׁם).
 13. (מִשְׁנֵה בְּרַכּוֹת ב, א וּבְפִירוּשׁ רַבִּי עוֹבְדִיָּה בְּרַטְנוּרָא): "הִיָּה קוֹרָא בְּתוֹרָה (פְּרָשַׁת קְרִיַאת שְׁמַע), וְהִנֵּיעַ וְזָמַן הַמְּקַרָּא (קְרִיַאת שְׁמַע), אִם כֵּן לָבוּ – יִצָּא, וְאִם לָאוּ – לֹא יִצָּא".
 14. (נוֹסַח בְּרַבַת הַמְּצוֹת).

6. (וְאֶתְחַנֵּן ג, יא): "וְשִׁמְרַתְךָ אֶת הַמְּצוּהָ וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מִצְדָּק הַיּוֹם לְעִשׂוֹתֶם".
 7. (וְכַמְבּוֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר בְּאֵרִיכּוֹת – עַל פְּסוּק "וְאִמְרַתְךָ אֵלֵיהֶם אֶת קַרְנֵי לְחֵמִי כו'" (לְקוֹן פָּנָח עַד, ג וְאִילָךְ)).
 8. (עֵינֵי מַח שְׁנֵתְבַאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר, בְּפִירוּשׁ "סוֹף מַעֲשֵׂה בְּמִחְשָׁבָה תַחֲלָה" – לְעוֹל (בְּמִדְרַב י, א וְאִילָךְ וּבְפִיאֹר שֶׁם) בְּדַבּוּר הַמְּתַחֵל "בְּשִׁעָה שֶׁהִקְדִּימוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֵׂה לְנִשְׁמַע").
 9. "מִנֵּן הוּא לְכָל הַחֻסִּים בּו'". – שְׁמוּאֵל ב' כב, לא. תְּהִלִּים יח, לא. וְעַל דְרָךְ זֶה מְשַׁלֵּל, ה).
 10. ("צוֹרִי אֶחָסֶה בּוּ מִנֵּנִי וְקָרַן יִשְׁעֵי מִשְׁגָּבִי". – שְׁמוּאֵל ב' כב, ג. תְּהִלִּים יח,

שהתארת אור התורה היא רק בחינת "שלמה" ולבוש לבחינת המצות. ד"אורייתא מחכמה נפקת"²¹, שבה מלבוש רצון העליון ברוך-הוא - שרש המצות. שהרי גם התורה אשר לפנינו, הן בגולה והן בנסתר, היא מדברת בעניני המצות, שהיא דרך ביאור ופירוש של כל המצות²². כמו כל מסכת סוכה - שהיא פירוש למצות סוכה, איך תהיה הסוכה; וכן זכחים ומנחות כו; וכיצא בזה הוא בנסתר.

אלא שהמצוות עצמן הם רצונו יתברך להיות המשכת אור אינסוף ברוך-הוא למטה בתר"ג מצות דאורייתא²³ ו' מצות דרבנן, שהם "תר"ג עמודי אור"²⁴, כמו עמוד המחבר מעלה ומטה, שהוא רצונו יתברך להיות לו דירה בתחתונים²⁵, וכמו שכתוב (תרויב כה, ח): "ושכנתי בתוכם";

והתורה היא חזקתנו יתברך, המגבלת ומצמצמת על איזה אופן תהיה השראה ודירה זו. כמו מצות סוכה - שעליה ביאור מצות סוכה: שיעור איך תהיה הסוכה כשרה, ו"צלתה מרובה מחמתה"²⁶, ושלל תהיה גבוה מעשרים אמה; וכיצא בזה כל התורה מבארת ומפרשת אופני הצמצום והגבלה להגביל השראת והמשכת אור אינסוף ברוך-הוא, שאינו שורה ומתגלה אלא בדרך שהייתה חכמתו יתברך, המגבלת ומצמצמת על איזה אופן תהיה השראה ודירה זו: בתפילין מרובעות ורצועות שחורות; וכן זכחים - באיזה אופן כו.

ולכן התורה היא מוזן לנפש (וכמו שכתוב (תהלים מ, ט): "ותורתך בתוך מעי". כמו שנתבאר במקום אחר²⁷), ובהינה פנימית שנופסת ונקלטת בהשגת הנפש, דהיינו אופני הצמצומים והגבלה פיצד תהיה השראת אור אינסוף ברוך-הוא, הן על דרך גולה והן על דרך הנסתר

המצות נמושך בחינת "קדש העליון" ומוכדל - "קדש מלה בגרמיה"¹⁵.

ב. אף תחלה צריך להמשיך מלמעלה למטה: "ברוך אתה [...] מלך העולם" - בחינת "אדון עוננו"¹⁶, ואחר כך "אשר קדשנו במצותיו" - בבחינת המקיפין, להעלות הנשמה ממטה למעלה - ל"קדש העליון".
כי הנה ב' בחינות יש במצות בעשייתם:

האחד, שעל ידי עשייתם מקיים "מצות המלך", על דרך "ותגזר אומר ויקים כו" (איוב כב, כח).

הב', הוא להמשיך אור אינסוף ברוך-הוא, ורצון העליון במצוה זו, ששרשה ויסודתה בחררי "קדש העליון"¹⁷, "אשר קדשנו במצותיו".

והנה, תחלת עשיית המצות לא תהיה בשביל להמשיך אור אינסוף ברוך-הוא ורצון העליון ברוך-הוא לכד, שהרי זהו רק כמו שעושה בדרך סגולה או רפואה, על דרך משל, או משא ומתן כדי להרויח - שאין זו עבודה; ו"תחת אשר לא עבדת" (תבוא כה, מז) פתיב, שהמצות צריכים להיות דרך "עבודת עבד", שמקיים גזירת רבו וציווי אף גם כלי טעם ודעת, ו"שום תשים עליך מלך כו" - ועל ידי זה נמושך ממילא אור אינסוף ברוך-הוא. מה שאין כן בלא קבלת עול מלכותו יתברך - אינו ממשיך כלום, כי הוא "המרוטם לבדו, המתנשא מימות עולם", רק "המלך" כנ"ל¹⁸.

וכוננת המצוה הוא כדי להגדיל "שמחה של מצוה"¹⁹, שתהיה יותר "מרב כל" (המשך הפסוק תבוא שם). שכל ההשגות שהשיגו גדולי הצדיקים היה רק פעבור שמחת המצוה²⁰.

כי הנה פתיב (תהלים קד, ט): "עוטה אור בשלמה",

19. (שפת ל, ב. פסחים ק"ו, א. וראה ברכות לא, א).
20. (ראה תורה אור, כ: ב: "שהיה הארז"ל שמת מאד בעשיית המצות - ולמד זכה לרויח הקודש").
21. (זר חלק ב נשא קכא, ב).
22. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ראיתי והנה מגורת וזב" (לעיל בהעלותך לג, ג).
23. (מכות בסופה).
24. (מגנו בפרטיית בספר שיעור קומה לרמ"ק סימן צג).
25. (ראה תנחומא בחקותי ג).
26. (ריש מסכת סוכה).
27. (ראה תניא פרק ה ובכמה מקומות).
15. (ענין זוהר, אמור, צ"ד, ב').
16. וענין מה שנתבאר מזה (לעיל) בפרשת שמני (יב, ד), בביאור על פסוק "ליתן זר", סוף הדבור, על פי מה שכתוב ברבות וארא פרשה ח': "ומהו לבשו של הקדוש ברוך הוא - עוז כו". ענין שם.
17. (על פי תהלים פו, א: "יסודתו בחררי קדש").
18. (וענין מה שנתבאר מזה בפרשת מקץ, בדבור המתחיל "כי עמד מקור חיים" (תורה אור לה, א)).
19. גם במקום אחר (תורה אור עד, ב) - בביאור על פסוק (יתרו כ, יד): "וכל העם רואים כו" ואת קול השופר", נתבאר, שלמד נתנה התורה ב"קול שופר", שהוא מניל הדרך, לפי ש"קבלת עול מצות" צריך להיות בבחינת "עבודת עבד" כו. ועם כל זה, "שופר" גם כן על שם "שפרו מעשיכם", שהוא הממשיך תענוג להיות "שמחה של מצוה").

יתברך בחינת דומם. וכמו שכתוב (נשא ה, י): "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המושכן", מקום שכינתו יתברך בעליונים, הם המלאכים ונשמות – נקרא בשם עפר³¹. כי אין ערוך אליו יתברך, והכח הנמשך להם מלמעלה הוא הנושאם ומגביהם להתפלל באור ה'.

וכח זה הוא המלביש ומקיף את הנשמה להיות "צורה בצור החיים את ה'" ממש, ו"כבוד ה' יאספך", שהוא כח הממשיך ממטה למעלה, כמו הכח המושך את האבן למעלה באויר, שבה הוא מקיף את האבן מפל צד, שאינו מניחו ליפול³².

ולפי שהיה חמא המרגלים גדול מאד, ביקש משה: "ועתה יגדל נא כח אדני", שיומשך ויתפשט כח זה למטה, עד שאפילו דבר שנפל למטה מאד יגביה וינשא בכח זה.

וזהו "כאשר דברת לאמר. ה' ארץ אפים" (פרשת יד, יח): כי הנה "ארץ אפים" הוא, כי "פנים" הוא גילוי התשפעה בדרך התקרבות ואהבה וחיבה, מה שאין פן "אחוריים" – "כמאן דשדי בטר כתפוי"³³. ו"ארץ אפים" – פירושו: שיהא גילוי זה ארוך ונמשך עד למטה מאד.

והשפעה זו היא מבחינת "כאשר דברת לאמר. ה' ארץ אפים": דבור הוא בקול רם והכרזה (כדפירש בזהר חלק ג, קל"ג, א), והוא מעלמא דאתגליא; ואמירה הוא בלב ובמחשבה. ומבחינת גילוי שפדיבור – מדרגות עליונים, נעשה בחינת העלם במדרגות התחתונים. כמשל דיבור הרב שנעשה מחשבה אצל התלמוד.

ובחינת העלם זה, הוא השרש של גילוי התהוות מדרגות התחתונים. וכמו שכתוב בכתבי האר"י³⁴, שממלכות דאצילות נעשה פתר, חכמה, בינה, דעת – בבריאה כו'. וכן מ"מלכות דבריאה – ליצירה כו'.

והנה, המשכות גילוי העליון להיות העלם זה בתחתון, הוא על ידי התורה. כמו שכתוב (תרו ב, א):

בגן עדן. אבל המצוה עצמה אינו שורה בהתגלות פנימית הנפש, רק בבחינת מקיף מלמעלה.

(וכמו שהתורה, שהיא מבחינת חכמה – היא בחינת "שמה" ולבוש, והיינו לבוש לבחינת רצון ותענוג העליון, שהוא בחינת עצמיית שלמעלה מבחינת לבוש.

ויוכן זה גם פן ממה שכתב הרמ"א, בפירוש הזהר פ'רשת במדבר ב'רף ק"ח עמוד א', בדבור המתחיל "ישראל מאן את מתברכאן", שחכמה עלאה הנקרא 'אבא' הוא מלבוש הפנימי של 'אריך', שהוא רצון העליון כו'. עיין שם. וזהו שהתורה היא בחינת "שמה" ולבוש לבחינת המצות²⁸.

וכך גם באדם, ידעת פונת המצוה הוא רק כמו בחינת לבוש לגבי בחינת 'קבלת עול מצות' בבחינת 'עבודת עבד'. וכדכתיב (ב'ר כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים", ופירושו מבואר במקום אחר, שעל ידי שיהיו בבחינת "עבדים" או יהיה "לי" ממש²⁹).

ג. וזהו "ועתה יגדל נא כח אדני":

"אדני" הוא בחינת מלכותו יתברך – אדני אותיות "דינא דמלכותא – דינא"³⁰. דהיינו עשיית המצות בבחינת "מצות המלך".

ו"כח אדני" הוא אינסוף ברוך הוא ה'פוכב כל עלמין הנמשך על ידי קבלת מלכותו יתברך במעשה המצות כנ"ל, ונקרא בשם "כח" – הוא ענין גילוי ההעלם:

כמשל הכח שביד האדם לזרוק האבן, שהוא דומם ומבעו ליפול למטה, ועל ידי כח הזורק – נושא באויר. והכח הזה פשוטה ביד האדם קודם זריקת האבן לא היה ניכר – רק אחר שיצא מההעלם אל הגילוי לישא את האבן באויר.

וככל המשל הזה, כך הוא כח אור אינסוף ברוך הוא הנמשך מלמעלה: כי כל העולמות והברואים הם לפניו

המצות, שנקראים "אברתו" – "רמ"ח פקודין – רמ"ח איברים דמלכא" (ראה תקוני ז'ר תקון ל), שבהם ועל ידם "ישארו" ומגביהם למעלה. ועיין ב"רעיא מהימנא" פרשת פנחס, דף רל"ח, ב'.

אמנם במקום אחר, על פסוק "כנשר יעיר" (לקמן האונו ע"ה, ב), נבאר שזה קאי על התשובה שעל ידי זה "ישארו כו'". עיין שם.

33. (כמי שזורק מאחורי כתפו. ראה תניא פרק כב).

34. (ראה עין חיים שער כפא הכבוד פ'קום: ב. ה. ו).

28. ועיין מה שנתבאר עוד מזה (לעיל אחרי כו, א) בביאור על פסוק "כי ביום הזה יכפר", בענין "לבושה כחלג חור".

29. ועיין מה שנתבאר במקום אחר – בביאור על פסוק "וארשתוך לי" (לעיל במדבר ט, ג ואילך בפירוש חיבת "לי"). עיין שם.

30. (דינא דמלכותא דינא: גיטין י, ב. ושם נסקן. אדני אותיות דינא וכי: ז'ר: משפטים ק"ח, א ברעיא מהימנא. ונקרא יא, ב. טו, ב. צו, א – ברעיא מהימנא).

31. (עיין בזהר חלק ג, קכ"ה, א. וב"מקדש מלך" שם).

32. (יש לומר, שזהו פירוש "ישארו על אברתו" (האונו לב, יא) – שהן

וזהו "כאשר דברת לאמר" – שמפחינת דבור התורה נעשה אמירה והעלם בפדרגות התחתונים להיות מקור גילוי ההשפעה בגן עדן לנשמות הנבראים כג"ל – פד "גדל נא פח אדני" להיות "אדן אפים", שיתארך וימושך גילוי זה למטה יותר.

ובענין שגשפול ונמשך פח התורה ומצות גם למטה בעולם-הזה אפילו עכשו. שהרי המצות, יש מהן שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה³⁹, וכמו שכתוב (בחקתי כו, ה"ז): "אם בחקתי תלכו וגו', והשיג לכם דיש וגו', ונתתי שלום בארץ וגו'" – ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁴⁰.

וזהו "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוד" (תבוא כה, ב), פירוש "והשיגוד": שגיעו עד למטה במקום שאתה שם.

ועל ידי המשכה גדולה זו יומשך להיות "נשא עון" (פרשתנו יד, ית. מיכה ג, יח), שאפילו פברות העון יהיה נושא ומגביה, כמשל הפח המגביה את הדומם.

"ועובר על פשע" (מיכה שם) – שמופשע נעשה שפוע. ו"אתהפכא חשוכא לנהורא", וכמאמר רז"ל (יוקא פו, ב): "ודוגות נעשו פוכיות".

ובזה יבין מה שכתוב (משלי טו, ו): "בחסד ואמת יכפר עון", ו"אין אמת אלא תורה"⁴¹, ש"התורה מכפרת עונותיו של אדם" וכמאמר רז"ל⁴²: "וכתיב (דניאל ה, כד): "והטאך בצדקה פרוק"⁴³. ולכאורה אינו מוכן, איך יתוקן על ידי זה כל מה שפגם והטא על הנפש?

אך עם הנ"ל יבין, שעל ידי עסק התורה בבחינה ו"נתתי דברי בפיך" (ירמיה א, ט), וכן על ידי קיום המצות בבחינת "שום תשים עליך מלך" (שופטים יז, טו) – נמושך פח של מעלה, והוא הפח הנמושך למטה – כמלמעלה, כמשל פח המגביה את האבן הדומם כג"ל.

"וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר", שמן הדבור של תלמוד-תורה, "דבר ה' זו הלכה", "ואשים דברי בפיך" (ישעיה נא, טו), נעשה בחינת אמירה והעלם להיות נמשך ההשפעה עד למטה בפדרגה התחתונה.

הוא ענין מה שכתוב (בראשית ב, ט): "וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" – שהאדם הוא הממושך ויו השכינה בגן עדן. משום דכאמת: "לאו דאית לך צדק ודיעא – דאיהו דין, ולא משפט ודיעא – דאיהו רחמי, ולאו מפל אלן מדות כלל"³⁵. ש"באתערותא-דלתתא – אתערותא-דלעילא. כמו שנתבאר במקום אחר.

והנה, מן התורה נמשך היוו בגן עדן העליון; ומקיים המצות נמשך בגן עדן התחתון. כמו שכתוב "לעבדה ולשמרה" – "לעבדה" זו מצות עשה, "ולשמרה" זו מצות לא-תעשה³⁶; ואדם הראשון היה בגן עדן התחתון אשר בארץ.

והגם שמעלת המצות בשרשם מאד נעלה, למעלה מעלה מבחינת התורה – ד"אורייתא מוחכמה נפקת", והמצות הן רצון-העליון ברוך-הוא כג"ל;

אך הענין הוא, שמה שהוא מאד נעלה למעלה מעלה – יוכל להתפשט ולהמושך יותר מטה מטה³⁷. ולכן בשביקש משה על חטא המרגלים אמר: "ועתה וגדל נא פח אדני", דהיינו פח ואור הנמושך על ידי עבודת המצות³⁸, כי לפי שהיה צריך להמושך האור למטה יותר, כדי שגם חטא המרגלים לא יהא מונע, הוצרך להמושך מלמעלה יותר. והוא שיומושך הפח של "אדני", שהוא רצון-העליון ברוך-הוא, שלמעלה מעלה מבחינת התורה. ולכן אותו הפח של אדן יכול לירד ולהתפשט גם למטה מטה מאד, ולהגביה שפלים שנפלו וירדו מטה מטה, לקשרם ולהעלותם באור אינסוף ברוך-הוא.

35. (תקוני ותר בהקדמה, פתח אליהו י, ב).
36. (ראה ותר חלק א כו, א. ועוד).

35. (תקוני ותר בהקדמה, פתח אליהו י, ב).
36. (ראה ותר חלק א כו, א. ועוד).

37. (וענין מה שנתבאר לעיל לו, ב ואילך) על פסוק "מוכה הארץ מאד מאד".

37. (וענין מה שנתבאר לעיל לו, ב ואילך) על פסוק "מוכה הארץ מאד מאד".

38. (בחינת "פי לי בני ישראל עבדים" (בהר כה, נה), ו"כל מקום שנאמר לי' אינו זו לעולם" (ויקרא רבה ב, ב). וכמו שנתבאר במקום אחר).

38. (בחינת "פי לי בני ישראל עבדים" (בהר כה, נה), ו"כל מקום שנאמר לי' אינו זו לעולם" (ויקרא רבה ב, ב). וכמו שנתבאר במקום אחר).

39. (ראה פאה א, א)

39. (ראה פאה א, א)

40. (שבת כו, א. ושם נקמן).

40. (שבת כו, א. ושם נקמן).

41. (ירושלמי ראש השנה ה, ח).

41. (ירושלמי ראש השנה ה, ח).

42. (ברכות ה, א"ב): "בחסד ואמת יכפר עון"; כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים... מוחלים לו על כל עונותיו... חסד זו גמילות-חסדים, שנאמר (משלי

42. (ברכות ה, א"ב): "בחסד ואמת יכפר עון"; כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים... מוחלים לו על כל עונותיו... חסד זו גמילות-חסדים, שנאמר (משלי

"עתה", בחינת "היום לעשותם" – בזמן שהבחינה נתנה אל האדם, שיהא יכולת בידו להפך לבו ולשנות מעמו לטוב, אשר בבחינה זו דוקא הוא השראת אור אין-סוף ברוח-הוא ה'סוכב כל עלמין, וכנ"ל בחינת "בח" ה"ל"ל⁴⁴ :

אך גילוי זה הוא דוקא בבחינת "היום לעשותם" (ואתחנן ג יא), "ולא למחר" כנ"ל, וזהו "ועתה יגדל נא בח", "ועתה" דייקא. וזהו שאמרו רבותנו זכרונם לברכה (במדרש רבה, בראשית, פרשה כ"א): "אין 'ועתה' אלא תשובה", כי התשובה היא "אתהפכא השוכא לנהורא". ודוקא

פנחס, דף ר"ב, סוף עמוד א'. ובהרמ"ז שם, דף רמ"ה, עמוד א'. ב"מאורי אור", אות כ', סעיף י"ד. וכאות עינין סעיף ע"ט [טז].

רבות, באיכה, דף ס"ה, א', על פסוק (א, ו) "וילכו בלא בח".

"תקוני זתרי": בהקדמה, דף ד', עמוד ב'. תקון כ"ב, דף ס"ו, עמוד ב'. תקון נ"ה, דף צ"ה, עמוד א'. ב"בחי" במקומו, פרשת שלח.

44. (וענין מענין "ועתה יגדל נא": במקרא פרק ט' דשפת, דף פ"ט, עמוד א'. ומה שכתב על זה בספר "שערי אורה" תחלת שער שני. סנהדרין ק"א, ב'.

רבות, פרשה שלח, פרשה ט"ו, דף רס"ג, ג'. וב"פרדס", ב"ערכי הביניים" ערך בח.

זתרי חלק ג', פרשת שלח, דף קס"א, ב'. פרשת האזינו (מ"ד), רצ"ה, ב'.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

המקיף דיחידה שבנקודת פנימית הלב כמו צעק לבם בצעקה הפנימי' כו' כי נעשה בבחי' דומם לגמרי כמו שא' בזהר דקול דממה דקה דא צלותא דכחשאי דתמן קאתי מלכא כו' כמו שא' שיכנס שיעור שני פתחי' כו' כאשר שנפלה לפני רגליו (כו') והוא מצד עוצם שפלות ומרירות הנפש עד שאין בה התפשטות כלל ונעשית כנקודה א' כמו שהיא בעצם הנפש שלמעלה מן השכל וגם למעלה מן הרצון והתענוג כמשתחוה לארץ לפני המלך שנתבטל מכל חושים הפנימיים וחיזונים כו' וכה"ג (וע"כ יש בכח התפלה להמשיך מעצמות א"ם ב"ה שלמעלה מן התו"מ כנ"ל) וזה נעשה ע"י קול החיצון יותר שבפסד"ז שמדבר בשיר דמלאכים דעשיה וצבא השמים שלמטה מן השרפים וחיות דבריאה ויצירה דוהו הכלל בכ"מ דנעוץ תב"ס בחיצוניות היותר מהכל שכזה יומשך מבחי' העצמות דא"ם שלמעלה מע"ס דאדם פנימי' דתו"מ שבתפלה דתמן קאתי מלכא עצמו דנק' חד ולא בחושבן י"ם ולא מכל אינון מדות דאדם כלל וד"ל:

(כט) וזהו שא' שיסדר שבחו ש"מ ואח"כ יתפלל דתפלה בפסד"ז תליא דוקא וק"ש בשתים לפניה משום דעיקר ק"ש ביחודא עילאה דאו"א ומדות בא"ח דלית דאחד להמליכו בו"ק מעלה ומטה כו' כידוע וזהו ע"י העלאת מ"ן דאו"י"ד דמלאכים דבריאה ויצירה בשכל ומדות בחיצוניו' הקול שבדבור כנ"ל אבל התפלה שרשה בעצמות

(כח) אך הנה כל זה הוא בבחי' הדבור עכ"פ ששרשו בפנימיות דחכ' (שנק' ח"ם) בחי' צומח שבדומם העצמי כנ"ל שנק' אדם בכלל (והוא אדם פנימי בפנימיות דחו"ב בתו"מ ביח"ע פנימית דאו"א בק"ש שנעשה ע"י שתים לפניה כנ"ל אבל בחי' ומדרגה די"ח בחשאי הוא למעלה הרבה גם מיוחד פנימי' דחו"ב שבק"ש (שאע"פ שהתפל' מדרבנן שהרי היא בחי' חוליות שכולל כל קומת האדם שמחבר מוח שבראש לרגל שהוא בבחי' המקיף דיחידה בחי' מ' דצלם כו') (כידוע דעיקר התפלה הוא להמשיך ר"ר העליוני' מבחי' רעוא דכ"ר שבעצמו' הכתר שלמעלה ממשפט התורה דהגם שאינו ראוי ע"פ החכ' ורצון שבתורה לפרנסה ורפואה וכה"ג מ"מ יהי רצון חדש מרעוא דכ"ר כו'). וזהו שרש ענין י"ח שהוא בבחי' הביטול העצמי שבבחי' דומם העצמי שלמעלה מהתפשטות דחו"ב אפי' במקור השכל וע"כ א' אד' שפתי תפתח כו' שאין מלה בלשוני כלל אפי' בחשאי רק אתה שפתי תפתח כו' להיותו בביטול כל עצמות הנפש ממש (כי הרי ענין הדבור בלחש מצד עצמו כמו המרחש בשפתיו במרדת עומק העיון זהו שעולה לשרשו בכח המשכיל מקור החכ' שנק' אדם אבל בי"ח כל בחי' הדיבור דאדם בטל לגמרי בביטול העצמות ומה שמדבר בחשאי זהו ממילא בלתי כח עצמו כלל רק אתה שפתי תפתח כו' וכמו בחנה שהיה שפתיה נעות ממילא מצד בחי'

מדות כלל שלמעלה מבחי' אדם כמו עד"מ בשבחים שמשבחים למלך ב"ו ברוב חסדיו וברוב חכמתו וכה"ג שזה השבח מרומם לבחי' העצמות שלו דהחכ' וחסד שבו כלא חשיבא וע"כ נק' הלל מלשון בחלו גרו שמוסיף אור בשם הוי"ה בע"ם דאצילות וכענין לך ה' הגדולה כו' וע"כ עי"ז דוקא נמשך תוס' ברכה בשם הוי"ה ביי"ח ביתר מכפי המדה דחכ' דתורה כנ"ל. וע"כ יסדר אדם שבתו ש"מ דוקא בתחל' ואח"כ יתפלל בהמשכת הברכות די"ח. וזהו דוקא בשיר ושבח דמלאכים דעשיה שהוא בבטול בחיצוניות ההשתחואה שלמטה מן השכל ששרשו למעלה מן השכל וההשגה דמלאכי' דבריאי' ויצירה כו' וכמו הללו את ה' מן השמים כו' הללו כו' מן הארץ כו' כי נשגב שמו לבדו כו' ובשיר בהבל החיצון יותר מאוי"ר דשרפים כו' משום דנתב"ם דוקא וע"כ קול זה מעורר הכוונה היותר עליון שהוא בחי' עצמות התענוג והרצון הפשוט שבעצמות המאציל ביי"ח כנ"ל שלמעלה מכוונה פנימית דחוי"ב דק"ש וד"ל:

המאציל ממש שלמע' מבחי' אדם מדבר ע"כ לא יגיע לו העלאת מ"ן דדבור אדם כלל גם לא ברצון ותענוג רק בבחי' ביטול העצמות ממש שנק' דומם ממש כנ"ל (וכדונמא שא' בקי"ם ואתם תחרישון לגמרי לא תתעוררו מידי לפי שהיה שם גילוי אור העצמות כידוע) וזהו ענין אד' שפתי כו' ששם הוא בחי' הביטול העצמי ממש שאין שם בחי' דבור כלל רק כריעות והשתחואות הגוף דוקא ולא יגיע לשם ביטול הנשמה כמוה ולב אפי' בעומק דחו"ב ורצון ותענוג כו' וע"כ הביטול ביי"ח הוא בחיצוניות הגוף דוקא (כמשי"ת). אך עדיין יש להבין דמטעם זה לכאוי' סידור שבחים בפסד"ז הוא להיפוך מביטול די"ח שהרי השבח בא בהשגת השכל כו' ובעצמות א"ם לית מח' תפיסא ביי"ח וע"כ נק' גורא תהלות כו' ואיך משבחים ש"מ בפסד"ז יוכל לבא למדרגת התפלה דוקא. הענין הוא ידוע ומבואר במ"א בענין הלל וברכה והוראה שהשבח' הללו לשם הוי"ה דוקא דהיינו לרומם לשם הוי"ה שהן ע"ם בכלל לגבי העצמות דלאו מכל אינון

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

אור הכתר בה כי נעוץ תחלתן בסופן כנ"ל בענין יגדל נא כח אדני כו', וזהו ממזרח שמש עד מבואו פי' מהתחלת התהוות החכמה מהכתר עד המל' שהיא מבואו דשמשא כי אבא יסד ברתא וכמ"ש ואל מקומו שואף זורח הוא שם כי עד שם הוא בחי' התפשטות החכמה משא"כ בבי"ע שהם נפרדים ומחודשים כו' ור"ל בכל בחי' אצוי' מהולל ש' הוי' שנמשך ומתגלה ע"י ההילול כנ"ל ולהיות כי באצוי' לא יגורך רע כי אפי' קליפות דאצוי' עומדים בבריאה ולא באצוי' לכן אמר ששם גילוי ש' הוי' בתכלית כי אין מונע ואין מפסיק כלל, משא"כ כשהשפע צריכה להתמשך בבי"ע צריך להעלים שלא יגיע לחיצונים וכנ"ל, והיינו מ"ש אח"כ רם על כל גוים ה' כו', שכשיומשך בבי"ע לא יומשך לחיצוני' ח"ו אלא הוא בבחי' רם ומקוף בלבד עליהם וכמשי"ת משא"כ לישראל נמשך בפנימיותם וז"ש מי כה' אלקינו המשפילי לראות כו', וביאור הדברים יובן בענין מ"ש אצלינו במ"א ע"פ וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ע"ש הימב משנ"ת ענין יעקב ועשו כי בשרשן הם אחים ממש כי עשו הוא בחי' המקופים דעולם התהוה ויעקב הוא בעל עולם

ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'. כתי' אין כ"ח תחת השמש פי' כי חכמה נק' שמשא ע"ש האור כי טוב שכמ"כ השכל הוא מאיר עיני חכמים להשיג דבר שחוץ לנפשו כמו שע"י האור יראה דברי' שחוץ לנפשו, וידוע שחכ' ראשית האצוי' ומחכמה נמשכי' כל הי"ם בבחי' השתל' עו"ע כמשל המשכת המדות מהשכל והדבור מהמדות משא"כ החכמה מלמעלה מהחכמה נמשכ' בבחי' יש מאין וז"ש והחכמה מאין תמצא וכמ"ש במ"א וזהו אכ"ח תחת השמש מחכמה ואילך הוא בחי' השתל' יש מיש מהות ממהות ולא הוי' חדשה וכנ"ל בענין השתל' ולמעלה מהשתל' שהשתלשלו' אינו נק' חידוש כי המקבל הי' כלול בהמשפיע, אבל החכמה מלמעלה מהחכמה נמשכת יש מאין, והוא חידוש ממש, אמנם בחי' השתל' זו היינו רק ביי"ם דאצוי' עצמן מזה לזה והיינו עד בחי' המל' ועד בכלל כי היא א' מצלעותיו ומיוחדת בו ית' אבל מן המל' בבי"ע הוא ג"כ בריא' מאין ליש וז"ש מניד מראשית אחרית פי' מן החכמה הנק' ראשית כמל' הנק' אחרית שכמו שבחכמה יש התחדשות מאין ליש כך המל' מהוה מאין ליש ע"י התגלות

מאיר הארת אלהותו בבחי' גילוי כנ"ל, וזהו רם על כל גוים הוי' פ' שמדבר באיכותו ענין המשכת האלהות מא"ם ב"ה לעולמות ומתחלה ביאר ההמשכה בעולם האצי' כמש"ל בפ' הללויה ובפ' ממזרח שמש עד מבואו כו' שפ' ענין ההמשכה עד המל' הנק' מבואו דשמשא בזהר ר"פ ויצא, ובאצי' אין שום קליפות כלל, ואח"כ כשהגיע לפרש ענין ההמשכה בב"ע שהם עלמין דפרודא מדור הקליפות פ' תחלה ההמשכה של עשו כי הוא בחי' בכור כנ"ל ואמר רם על כל גוים ה' שהמקיף דתוהו שהוא שרשו של עשו מאיר עליהם בבחי' מקיף לבד ולא בגילוי וזהו שהוא רם ונפלא מהם וגם הוא על כל גוים ועל ר"ל מלמעלה בבחי' מקיף והן עצמן בבחי' יש רק דקרו ל' אלהא דאלהא מצד המקיף הנ"ל וזהו על השמים כבודו פ' שהגוים אומרים עוב ה' את הארץ ואין אור השגחתו מאיר בתחתונים רק על השמים כבודו בעולמות הרוחנים, וזהו ענין אלהא דאלהא והוא בחי' מקיף בלבד, משא"כ בעולמות דקדושה ובפרט נשמות ישראל שבהן האלקות מאיר בבחי' גילוי ממש ע"ז אמר אח"כ מי כהוי' אלקינו פ' ל' אלקינו שהוא שלנו ממש מפני שמאיר בנו בבחי' גילוי ולא בדרך מקיף לבד, כי כשהאור בבחי' מקיף אינו שייך כ"כ לנו, שהמקיף אינו בגילוי וגם מקיף לכולם בשוה, ואמנם להיות כי סיבת הגילוי בנשמות ישראל הוא מחמת צמצום האור עד שיוכל להתלבש בהן וכל צמצום הוא ע"י שם אלקים כמ"ש במ"א ע"פ שמש ומגן הוי' אלקים, לכן הוסיף כאן לומר הוי' אלקינו משא"כ תחלה לא נז' שם אלקים רק רם על כל גוים ה' כי להיותו בבחי' מקיף ואינו מאיר בפנימיותם לא נתצמצם להאיר בתוכן וז"ש הוי' לבד אבל כשמצטרך להאיר בפנימיות המקבלים או נאמר הוי' אלקינו שבחי' שם הוי' מתצמצם להאיר בכלים ע"י שם אלקים, והנה בזה יובן קושיא עצומה:

התיקון וידוע ההפרש בין תוהו לתיקון שבתוהו היו האורות מרובים עד שלא יוכלו להתלבש בכלים והיו בבחי' מקיף והמקיף גדול מן הפנימי' וע"כ נק' עשו בנו הגדול כי אורו גדול משל יעקב וגם נק' בכור מ"ה כי התוהו קדם לתיקון. ויעקב הוא בחי' התיקון שבו האורות מועטים עד שמתלבשים בכלים והוא בחי' א"פ, ואור זה קטן מאוד המקיף דתוהו ושמו של יעקב מורה ע"ז י' עקב כי י' הוא בחי' נקודה להורות על שהאור הוא מעט כנקודה זו ור"ל לגבי א"ם ב"ה הוא רק נקודה כלבד וז"ש רז"ל ביו"ד נברא העה"ב וכמ"ש במ"א, ולהיותו מעט יכול להתלבש בכלים עד שנמשך למטה לכל הנשמות גם לנשמות היותר נמוכות שבכולן שורה ומתלבש הארת אלהות וזהו י' עקב שהיוד נמשך גם בבחי' עקביים שהן הנשמות הנמוכות שהן בבחי' עקביים כידוע, ובזאת מעלת יעקב נפלאה ממעלת עשו שאע"פ ששרשו קטן משל עשו מ"מ אדרבה מצד זה יש מעלה שלכן האור מתלבש בתוכיותו ובפנימיותו בבחי' גילוי משא"כ בעשו שאורו הוא בבחי' מקיף עליו לבד, ולכן עשו של מטה היה רשע וכן יוצאי חלציו כי הוא מע"ם דקליפות ממש ושרשו שבתוהו מאיר עליהם בבחי' מקיף לבד והוא בחי' לבונה שבי"א סממני קטרת ושאר ה' סממני' הם כנגד ע"כ מסאבותא שיש בתוכן ניצוצי קדושה בבחי' גלות ממש, שהקליפה מסתרת עליו לגמרי כמו קליפת האגוז המסתרת על הפרי שבתוכו ועל כן מגביהים עצמן לומר אני ואפסי עוד ואינן בטילים לאלהות כלל משום צד לא מחמת הניצוצי קדושה שבתוכן מפני שהן בסוד גלות בתוכן כנ"ל אלא מצד שרשן בתוהו כי אור זה הוא בבחי' מקיף עליהם ואינו מאיר בפנימיותם משא"כ ביעקב שרשו שבתיקון מאיר בנפשו בבחי' גילוי ממש, ולכן כל סט' דקדושה הם בבחי' ביטול לאלהותו ית' והן כל יוצאי חלציו שהן ענפי י"ב בניו שבכולן

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

באתי לגני

בסוד מרע ועשה טוב בזהירות כמול"ת בכל הדקדוקי' ובשמירת מ"ע בבחי' אתכפאי היינו ללמוד יותר מרגילותו, וזהו שארו"ל אינו דומה שונה פרקו מאה פעמי' לשונה פרקו מאה פעמים ואחד שנת' כס"ש ב פט"ז שזהו מחמת אתכפאי יותר מרגילותו כו', וכן בנתינות הצדקה יותר מטבעו כו'.

וב' בחי' אלו ז"ע אריתי מורי כו' ואכלתי יערי כו', אריתי מורי עם בשמי הוא בחי' קטורת הוא בחי' ביטול דנה"א בבחי' למס"נ באחר, שזהו בחי' ריח דבר שהנשמה נהנית ממנה, ובעבודה הוא בחי' אתכפאי שהוא בחי' מס"נ כי מה לי קטלא כולא או קטלא פלנא כו', שהוא בחי' האתכפאי

לכחי' הביטול, והיינו כי מהתבוננות באחד איך שאנת הוא חד ולא בחושבן הנה להיותו גשמי אינו מתפעל מזה כי א"א לו להבין דקות הענין כ"כ, כ"א ע"י התבוננותו איך ששרשו שהם האופנים הם בטלי' לאלקות, וגם המלאכים היותר גדולי' כמו החיות הקדש הם ג"כ ברעש גדול כו', והשרפי' הם עוד בכחי' ביטול היותר גדול עד שאומרים קדוש כו', ועי"ז תפול עליו אימה ופחד להיות גם הוא בכחי' הביטול. והי"ז כמשל איש המוני כשרואה את המלך הנה להיותו המוני אינו מבין כ"כ גדולת המלך כ"א ממה שרואה שרים רבים ונכבדי ארץ שכורעים ומשתחיים לפני המלך ובטלים אליו עי"ז תפול עליו ג"כ אימה ופחד מגדולת המלך כו', ונמצא כי ענין יראה זו נלקחה מחמת התבוננות איך שהשרים שמשויגים כו' הם בטלים. ועד"ז יובן בנה"ב ג"כ שלהיותו גשמי שאינו משיג כ"כ בעצמו, לכן כחי' ביטול דמס"ג דבכל נפשך נלקח ממה שמתבונן איך שהאופנים וחיות הקדש הם ברעש גדול כו'. וזהו אכלתי יערי, יערי הם המלאכים שנמשלי' לעצי היער כמ"ש אז ורננו כל עצי היער שקאי על המלאכים שנמשלו לעץ, כמארו"ל למעלן שרפים עומדים למטן עצי שימים עומדי', וגם מ"ש בג"ע וטוב העץ למאכל קאי על מלאכים. וזהו ג"כ שא' הכתוב כאן אכלתי יערי ונמשלו לאכילה, שכמו האכילה הגם שהיא מחי' את האדם מ"מ ה"ה מתעלית ע"י האדם האוכלה שהרי היא נכללת מבחי' צומח לבחי' מדבר כו', כך המלאכים ע"י שגש"י באים לבחי' בכל נפשך כחי' ביטול הנה"ב ע"י התבוננות איך שהם בטלים הנה עי"ז המלאכים מתעלים ג"כ, והיינו לבא ג"כ לבחי' ביטול דאחד שהוא מצד הנה"א שהיא חלק הוי' כו' שהיא באה למהוי אחד באחד הוא כחי' לאשתאבא בנופא דמלאכא כו', ומתעלים המלאכים ג"כ ע"י הנשמות שיבואו ג"כ לבחי' זו הגם כי מצד עצמם אינם יכולים לבוא לבחי' זו, וכמ"ש במ"א שעליהם נא' וצדקתך ירננו, ורק זכר מבחי' רב טובך כו' אבל עיקר הרב טוב הוא לבית ישראל כו'. וזהו אכלתי יערי בעבודה הוא כחי' ברכת יוצר אור, ודבשי הוא ק"ש הוא כחי' ובכל נפשך שנא' בק"ש כו'.

ובכחי' עבודה הנה אתכפיא הוא יותר נעלה מבחי' אתהפכא, וכמ"ש במ"א בביאור ע"פ קחו מאתכם תרומה. ובדרך פרט מורי ובשמי הם מל"ת ומ"ע, מורי הוא כחי' האתכפיא במל"ת כדברים האסורי', והי"ז כמו המור שנעשה מחי' טמאה, ע' בת"א במג"א בד"ה חייב אינש לבסומי בפוריא השני. וגם מורי הוא ל' מרירות על ריחוקו מה' ואיך שנפשו האלקית שהיא חלק אלקה מומעל ירדה מאגרא רמה לבירא עמיקתא הוא הגוף ונה"ב המעלימי' כו', ועי" התעוררות בכחי' מרירות על ריחוקו עי"ז יהי' לו בנקל יותר לבא לבחי' אתכפיא לעצור את רוח תאותו רוח עוית להזהר גם מדרקוק קל שבוהירות מל"ת (והיינו איך ימלא את לבו ללכלך הנה"א עוד בלבושי' צואים כו', די ירירתו בהתלבשות הגוף שהוא ממשכא דחויא כו', ולכן ע"י שזכור זאת לעצמו יהי' זה עצה לו שיוכל לסגף א"ע כו'), וזהו אריתי מורי כו'. ובשמי הוא כחי' הבושם מכל שאר עצי הגן, שהוא כחי' העונג מקיום מ"ע בכל פרטי' וכוונותי' כו'. ועי" שפועל בעצמו כחי' האתכפיא בסור מרע ועשה טוב עי"ז זוכה להיות בכחי' ריח חזק שמשויב את הנפש, פי' משיב את הנפש שממשך המשכות אוא"ם מבחי' חד ולא בחושבן בכחי' חכ', כי לגבי אוא"ם גם החכמה כעשי' גשמית נחשבת כמ"ש כולם בחכ' עשית כו', ואי לזאת כדי שיהי' נמשך המשכת אוא"ם בכחי' חכ' זהו ע"י הריח הנ"ל דאריתי מורי עם בשמי שהוא כחי' אתכפיא, ועי" דאתכפיא סמ"א עי"ז אסתלק יקרא דקב"ה בכלוהו עלמין שמקור כולם היא כחי' החכ', וה"ע הריח שמשויב את הנפש הוא כחי' והחכמה תחי' ע"י שנמשך אוא"ם בכחי' חכ' כו'. וזהו שארו"ל בקמרת ואחד עשר סממנים היו בה, שנת' במ"א שעשר הוא כחי' ע"ם ואחד עשר הוא שנמשך מבחי' אחד שהוא כחי' חד ולא בחושבן בכחי' ע"ם שכללותן הוא החכ' כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה לאמר, ש"פ פנחס, תער"ג

עם הכלים כו', אך ג"ז מובן שם שא"ז כ"א לצורך ההתהוות כו' (לא כחי' עצמי' האורות והכלים כמו שהן מצ"ע כו' כ"א

קנה) והנה באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי חד מובן דבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי זהו כחי' האו"פ המתייחד

לפעול פעולת ההתהוות (כו'), והיינו מה שהכלי מגביל את האור לפעול כפי אופן מהותה דוקא כו'. וכמו עד"מ בגוף ונפש הרי לאחר כל העילויים שיש בהגוף ע"י הנפש המתלבש בתוכו ומתגלה ומתאחד בו כו', הרי הגוף מתגבר על הנפש שע"י התלכשותו בגוף ה"ה בא בהגשמה לפי אופן אברי הגוף שיהי' לו שייכות לענינים גשמי', וכמו להשכיל השכלה גשמי' ולראות ראי' גשמי' כו', דהנפש מצ"ע הרי אינה שייכה להענינים הגשמי' כלל, וכמו"כ גם כחות הנפש קודם התלכשותם בגוף הרי אינם שייכים לענינים גשמי' וע"י התלכשותם בגוף נעשים בבחי' שייכות לענינים גשמי' כו'. והנה באמת תכלית הכוונה בירידת הגשמה למטה והתלכשותה בגוף הוא בכדי להאיר את העולם כו', וכמו"ש נר ה' נשמת אדם וכמו הנר שהוא להאיר את החשך כמו"כ הגשמה היא נר ה' להאיר כו', ולחיות עוה"ז הוא חשך כפול ומכופל צריכים ריבוי נרות כו', והו"ע ירידת הגשמו' למטה להאיר את העולם כו', וכד"כ זהו בעובדי ה' בנשמתן שאינם נתפסים בנשם ואין העולם מעלים ומסתיר להם ואור נשמתן מאיר בהם בהתגלו' כו', וזהו ג"כ ע"י הגוף דוקא, דהגשמה קודם התלכשותה בגוף אינו בגדר להאיר את העולם כ"א ע"י התלכשותה בגוף כו', רק שהגוף אינו מסתיר על הגשמה אדרבה מגלה אותה להאיר למטה כו', והעיקר הוא ע"י תומ"צ ע"ז דוקא מאירים את העולם כו', דענין להאיר את העולם הוא שיהי' אתהפכא חשול"ג כו' וכמו"ש בלק"ת ד"ה ואתחנן. וזהו דוקא ע"י המשכה דבחי' עצמו' א"ס ב"ה וכמו"ש והוי' יגיה חשכי דבכדי להגיה החשך זהו מבחי' ש' ה' דלעילא דוקא כו', דמ"ש כי אתה נרי הוי' הו"ע נר ה' דגשמה כו', אבל והוי' יגיה חשכי הוא להיות אתהפכא חשוכא כו', וזהו ע"י ש' הוי' דלעילא כו', וההמשכה הוא ע"י תומ"צ כו'. דזהו ההפרש בין המשכה דגשמה להמשכה דתומ"צ, דהגשמו' בכח עצמן ממשכים רק הארה לבד כו' (וע"ה שממשיכים מדרי' גבוהות כ"ז הוא רק הארה לבד כו'), וההמשכה דתומ"צ הוא המשכה עצמי' כו', דהיינו ההמשכה מלמעלמ"ט כו' כנודע, וע"ז דוקא הוא שיהי' אתהפכא חשול"ג כו'. וכמו"כ הביטול האמיתי הוא ג"כ ע"י תומ"צ דוקא וכמו"ש בסש"ב פל"ה דאפי' צדיק גמור עובד ה' ביראה ואח' בתענוגים אעפ"כ אינה במלה במציאות לגמרי כו', להיות לאחדים ומיוחדים באיחוד גמור רק הוא דבר בפ"ע ירא ה' ואוהבו כו', משא"כ המצות שהן פנימי' רצונו ית' כו', מיוחד ונכלל ברצונו ית' והיו לאחדים ממש ביחוד גמור כו', וכמו"כ לפעול בעולם להאיר את העולם זהו ע"י תומ"צ דוקא כו'. וזהו ג"כ ההפרש בין האבות למ"ת, דהנה בענין להאיר את העולם יש בזה חילוק אם כמה שהעולם לא יעלים ויסתיר על אלקו' כו', או שהחשך וההעלם יהפך לאור כו'. והאבות שהי' עבודתם בכח עצמן

בהתגלות אור נשמתן המשיכו גילוי אלקו' שהעולם לא יעלים ויסתיר כו' (והיינו שלא יהי' בחי' חסרון האור וממילא לא יהי' ניקה ואחיהו כו' וכמשנת"ל פרק קמ"ג), אבל בכדי שיהי' אתהפכא חשול"ג זהו ע"י המשכת העצמו' שנמשך במ"ת כו', אך כ"ז הוא בעובדי ה' בנשמתן כו'. משא"כ עובדי ה' בגוף האור האלקי בא בהם בהגשמה כו', דהגם שממשיכים ג"כ גילוי אלקו' ע"י העבודה ויגיעה שלהם שפועלים בירור וזיכך הנה"ב כו' מ"מ ה"ז בא בהגשמה כו', דכשם שהגוף מסתיר על אור נשמתן כמו"כ ה"ה מסתיר על האלקו' שממשיכים כו', וזהו שגם בעבודה ע"י שנתפס בנשם שז"ע עובדי ה' בגופם כו' בא האור האלקי בהגשמה כו', וכ"ש בכללות ענין התלכשו' הגשמה בגוף הרי אור הגשמה נעשה בהגשמה כפי אופן אברי הגוף כו'. והדוגמא מזה למע' בענין איהו וגרמוהי חד שהאור בא בהתלכשו' ותפיסא בחכלי והיינו בבחי' חיצוני' הכלים שמגבילים את האור ובא בהגשמה כפי מהות הכלים כו', (דכמו בנפש ענין עובדי ה' בנשמתן הדוגמא מזה למע' בחי' פנימי' הכלים שהתגלו' הוא האור כו' והוא שאינו נתפס כו', וה"ז למע' עדיין מהתהוות כו', ומש"א איהו וגרמוהי חד לברוא כו', זהו בבחי' חיצוני' הכלים שעושים הגשמה בהאור כו'). אך בהאור זהו ג"כ בחיצוני' האור שבוה שייך לומר שהכלים מגבילים את האור שיהי' כמהות הכלים כו', אבל לא בבחי' פנימי' האור כו' (ששם התגברות האור כו', וגם הכלים אינם בבחי' מציאו' ממש כו'). וכידוע שיש שם העצם והתואר והפעולה, דשם העצם הוא בחי' עצם האור שלמע' עדיין מהתלכשות בכלים כו', ושם התואר הוא פנימי' האור שמתלבש בבחי' פנימי' הכלים כו' שעו"ג יהיב חכמתא לחכימין, דחכמתא הוא בחי' עצם האור ויהיב חכמתא לחכימין היינו לחכימין בעצם בבחי' פנימי' האור והכלי שאינו עדיין לפעול כו' וכמו"ש במ"א, ושם הפעולה הוא בחיצוני' הכלים המלבישים לחיצוני' האור שהוא לפעול פעולת ההתהוות כו' (ועמשית"ל ד"ה ויקחו לי תרומה). וזהו דגב' עולמו' בי"ע הכללים נק' אצי' אדם דעשי' דכללות, דעשי' הוא בחי' כח נבדל כו', דהעיקר הוא בבחי' חיצוני' הכלים כו'. והענין דהנה בעשי' יש ב' ענינים הא' שהוא בבחי' התחברות עם הכח הפועל וכמו האומן שעושה כלי שבשעת העשי' הכלי היא בהתחברו' עם כח הפועל ואם יופסק ההתחברות לא תוגמר הכלי כו', והב' שלאחר שנפסק ונבדל מכח הפועל אז דוקא ניכרת הפעולה, וכמו בזריקת אבן הרי דוקא כשהאבן יוצא מידו אז ניכרת הפעולה כו', ומה שאצי' נק' עשי' היינו במדרי' הב' הנ"ל, וכדאי' בס' הבהיר נטל צרורות וזרקן דקאי על אצי' בכלל (מפני ששם בחי' הכלים כו') וכמו"ש במ"א. ובאצי' גופא ב' ענינים הנ"ל זהו בבחי' המל' כמו שהיא באצי' שהיא בבחי' התחברות והתאחדות

כח' הגילוי כו', וענין היחוד הוא להיות כח' תוס' אור
 בהאו"פ שעי"ז יהי' הגילוי דהאו"פ שלא בהגבלה כו'.
 ק"צור. ובאנה"ק דאיהו המתייחד עם גרמוהי הוא האו"פ,
 והיינו האור שלצורך ההתהוות שהכלי מגבילו,
 וכמו שהגוף מגביל ומגשם אור הנשמה, ובאמת ירדת
 הנשמה הוא להאיר את העולם, וזה ג"כ ע"י הגוף, והעיקר
 הוא בעובדי ה' בנשמתן שהגוף מגלה הנשמה (ולמעלה הוא
 כח' פנימיות הכלים ופנימיות האורות), ומ"מ העיקר הוא
 ע"י תו"מ, דלהאיר הוא להיות אתהפכא חשוכא לנהורא,
 והוא ע"י ש' הוי' דלעילא, והנשמות ממשיכים הארה וע"י
 תו"מ המשכה עצמיות, וכן הביטול ויחוד האמיתי הוא ע"י
 תו"מ. וזהו ג"כ שהאבות המשיכו שהעולם לא יסתיר וע"י
 תו"מ צ"ח הוא שהחשך יהפך לאור, ובעובדי ה' בגופם האור
 בא בהנשמה, ולמעלה הוא כח' חיצוניות הכלים המלבישים
 ומגבילים כח' חיצוניות האור שנק' שם הפעולה, והוא כח'
 הארה נבדלת, וכמו האבן כשיצא מיד הזורק שאו דוקא ניכר
 הפעולה, וזהו איהו וגרמוהי שהכלי יעלים על האור, שזהו
 בשרשו מכח הגבול, ואיהו וחיוהי הוא עילוי בהאור שבא
 במדה וגבול להיות בלי הגבלה.

כו', וכמו שנעשה בכח' מקור לבי"ע שנעשה בכח' נבדל
 כו', ובכלים דע"ם בכלל זהו כח' חיצוני הכלים כו', וה"ע
 היחוד דאיהו וגרמוהי הוא כשביל ההתהוות והיינו שהכלי
 יסתיר ויעלים על האור להיות התהוות המציאו' כו', משא"כ
 איהו וחיוהי חד דאיהו זהו כח' האוא"ם הכל"ג המתייחד
 עם האורות כו', וענין היחוד הוא להיות העילוי בכח' חיוהי
 שיהי' מאיר בהם כח' עצם האור כו' וכמשי"ת, ועי"ז יהי'
 כח' הגילוי שלא בהגבלה כו', דהאורות ה"ה באין בכח'
 מדה וגבול שעי"ז הוא כח' מיעוט האור ממדר' למדר' כו',
 וע"י היחוד דאיהו וחיוהי הוא שהאורות יהיו בכח' גילוי
 שלא בהגבלה כו'. וזהו ההפרש בין איהו וחיוהי חד לאיהו
 וגרמוהי חד, דאיהו המתייחד עם גרמוהי זהו כח' כח הגבול
 שבא"ם שענינו הוא להיות כח' התהוות המציאו' דוקא כו',
 ובהאור גופא כח' האיהו הוא כח' חיצוני האור לא כח'
 עצמו האור כו', וענין היחוד הוא כח' תפיסת האור בכח'
 חיצוני הכלים שבוה הוא התגברות הכלים על האור
 להסתיר על האור לפעול פעולת ההתהוות להיות כח'
 מציאות יש כו', אמנם כח' איהו המתייחד עם חיוהי זהו
 כח' האוא"ם הכל"ג שהוא כח' התגלות העצמו' וענינו הוא

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

הבירור הוא בנינה דוקא, והיינו דוקא כאשר מעיין בהענין
 לידע איך הוא שזהו השגה אמיתית שמעיין בכל דבר לידע
 איך הוא דבהשגה הבאה ע"י העינין הרי יש בזה סדר והדרגה
 וכאשר יקרב אל ההשגה הרי לא ימלט מא' מהג' ענינים
 האלו, הא' שמתהווה אצלו קושיות וכנ"ל דבכל פעם ופעם
 שהוא לומד הרי מוקשה לו הענין יותר, והב' שבאים לו
 סתירות על הענין ממקומות אחרים, היינו משכלים אחרים,
 והג' הוא מה דלא סבירא לי', היינו שאינו ניחא לי', עם לייגט
 זעך בא עם ניט, עם קלעפט אים ניט דער ענין, וה"ה מייגע
 לעיין יותר ומוצא בזה עומק, דע"י העומק ההוא הוא מסיר
 הקושיא והסתירה או שהונח יותר, ואח"כ מעיין עוד להבין
 הענין יותר, וכל מה שמעיין יותר ה"ה בא אל עומק הענין
 יותר ומתברר ומתלבן הענין יותר, וזהו בינה יתירה ניתנה
 באשה שע"י כח הבינה דוקא מתברר ומתלבן נקודת החכ'
 שבא אל עומק ומקור החכמה, ומאיר משם נקודת החכ' כמו

מוז) והענין בזה הוא דהנה ידוע דבשני כחות הנפש חכמה
 ובינה הרי אפשר להיות חכמה בלא בינה ובינה
 בלא חכמה דאפשר להיות בעל הבנה ואינו בעל השגה וכן
 אפשר להיות בעל השגה ואינו בעל הבנה. וכמו שאנו רואין
 במוחש בחושי בני"א דיש מי שהוא בעל הבנה להמציא
 המצאות וסברות חדשות ואינו בעל השגה להשיג ולהבין
 דבר ולברר כל דבר, וזה מה שאינו בעל השגה אין הכוונה
 שהוא אינו בעל השגה לפי ערך מה שהוא בעל הבנה. היינו
 דבהשגתו אינו לפי ערך גודל מעלתו בהבנה, אלא שאינו
 בעל השגה כלל, דיכול להיות שהוא בעצמו אינו משיג את
 זה שהוא בעצמו השכיל, ומכש"כ שאין לו החוש לברר וללבן
 את דבר ההשכלה ההיא ויש שהוא בעל השגה ואינו בעל
 הבנה וכמו"כ הנה אפילו מי שיש בו ב' הכחות יש שעקרו
 בכח ההבנה ויש שעקרו בכח ההשגה, והיינו שכחו רב
 להשיג כל דבר וללבן כל ענין איך ומה הוא וכידוע דמקום

בכל חכמה בפרט, וכמו שיש הרבה דרגות בחכמים שזה משכיל באופן כזה וזה באופן אחר, וזה משכיל יותר מזולתו, ועם היות שזה תלוי ג"כ בכלי המוח אם המה כלים רחבים וראויים לקבל אור החכ', מ"מ ה"ה רק כלים לבד והעיקר תלוי בטיב כח המשכיל שלו אם נמשך בטוב יכול להשכיל יותר, וכמו שאנו רואים שיש מי שכח שכלו גדול וכלי מוחו קטנים ונראה בו גילוי אור השכל להשכיל הרבה אלא שאינו בא בהרחבה ובתפיסה והתיישבות כ"כ, אבל עצם ההשכלה היא בטוב בעצם מצד טיב כח שכלו לפי שעיקר הכל תלוי בהמשכה של כח המשכיל, ומ"מ ה"ה מוגבל כמה שיש בכחו להשכיל דמאחר שיש בזה חילוקים דריבוי ומיעוט מה שנמשך בטוב ומה כו' וממילא גם הטוב והריבוי הוא בהגבלה, אבל ע"י העיון ויגיעה ה"ה ממושיך מהעלם עצמות כח החכ' שמשם יכול להיות גילויים בל"ג ממש, וכמו שאנו רואים בחוש שיש כמה בנ"א שכלי מוחם וכח שכלם הם קטנים וע"י יגיעה שמייגעים ביותר ללמוד ולהבין ולעיון דוקא בכל ענין ה"ה מגיעים ביגיעתם העצומה למדר' נעלות מאד בחכ' יותר מאותן שהם חכמים מצד טיב כח שכלם, ומעם וסבת הדבר הוא לפי שע"י היגיעה מגיעים להעלם עצם כח החכ' ומשם נמשכים גילויים באופן אחר לגמרי.

קיצור. יבאר הטעם דע"י עיון ויגיעה מגיע לעומק החכ', לפי שמעורר עצם כח החכמה שאינו מוגבל אבל בלא יגיעה הרי אפילו כח המשכיל יש בו ציור שהרי בא בהמשכה נעלמת עכ"פ.

שהיא לעומקה ולאמיתתה וגם יחי' משם גילויים חדשים בעומק השכל והחכמה בענין הזה בנביעה רבה ביותר. קיצור. יבאר דבכחות הנפש חכמה ובינה אפשר להיות חכ' בלא בינה ובינה בלא חכ', אבל ע"י כח הבינה דוקא מתבררת נקודת החכמה.

מח) והנה טעם הדבר דע"י היגיעה ועיון מגיע לעומק ופנימו' החכ' דוקא לפי שמעורר עצם כח החכמה, דהנה בכח החכמה הבא בכחי' או"י מלמעלמ"ט היינו אור החכ' הבא שלא ע"י יגיעה ועיון וכמ"ש והחכ' מאין תמצא הנה בחכמה זו הרי יש בה שיעור ומדה וגבול עד כמה יכול להשכיל ולהשיג והיינו שהוא רק לפי כח מקורו בכח המשכיל שלו ואח"כ יכלה כחו שאינו יכול להשכיל ולהשיג יותר, ומעם הדבר הוא לפי דגם כח המשכיל יש בו ג"כ ציור באיזה אופן ישיכל ועד כמה ישיכל להיות דגם כח המשכיל הוא כח שבא בהמשכה מהנפש, רק שהוא בא בהמשכה נעלמת ומאחר שהוא בא בהמשכה בהכרח שיש בו ציור באיזה אופן נמשך, ולכן אנו רואים שיש כמה חכמים שמסוגלים לחכ' אחת ואינם מסוגלים כלל לחכ' אחרת זה מסוגל לחכ' זו וזה לחכ' זו, והיינו מצד ציור דכח המשכיל שלו שנצטייר באופן כזה דכח חכ' זו כמו כח חכמת התכונה או כח חכמת החשבון וכח"ג הוא אצלו בהתגלות יותר, ומאחר שיש ציור באופן המשכתו בפרטי מדר' החכמות ממילא יש בו ג"כ ציור והגבלה באיזה אופן ישיכל וכמה שיכול לימשך ולהתפשט, והיינו כמה שבכחו להשכיל

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

פנימי, שלא היה אצלם הענין של הכנות. היה הענין של העתקה, שמשמעה להעתיק את עצמו ממקום אחד למקום שני. ובכך – כמה אופנים: ההסתלקות מהענינים המבלבלים אל העבודה אף היא העתקה, אך דבר זה הוא בדרגא נחותה ביותר. העתקה פירושה שהוא מעתיק את עצמו מענין זה לענין אחר שהוא עוסק בו. ועיקר הנקודה בזה הוא שהאדם הוא בעל דעה על עצמו להעתיק את עצמו, ולהיות בעל דעה על עצמו – נחוץ לכל חסיד. דובר, שאין להיות בבחינת "מקיף" ואסור להיות מוטעה. עדיין אין אנו בדרגות כאלו של העתקה. לעת עתה צריכים עדיין לעמול על התפנות, להתרוקן. למותר להסביר את ההבדל בין התפנות להעתקה.

יוד. הרמב"ם מתחיל פרק מסויים בהלכות דעות¹ בלשון: "כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו כו' כן צריך שיהיה ניכר במעשיו".

בפרוטרוט דובר ביי"ב תמוז ש"פנימי" הוא מסודר, ואשר המסודר הוא מסודר בכל דבר, הסדר עצמו גם הוא אצלו מסודר.

הכנה היא אחד מהענינים ההכרחיים, שכן הכנה היא חלק מן ההכשרה שאדם מכשיר עצמו להיות כלי קיבול. אבל הכנה עצמה צריכה להיות לפי סדר, והסדר יוכל לגלות לפעמים שאין כל צורך בהכנה. כלומר, ענינים שאין מן הצורך להאריך בהכנה להם.

בעבר היה חלק מסויים של חסידים בעלי ציור בציור

(1) פרק ח הלכה ג.

יהודי מן ההכרח שיהיה לו מזון רוחני, אין הוא יכול להסתפק בגשמיות בלבד. לכל יהודי רגש ברוחניות, והרגש הפנימי שלו משתוקק לנעלה יותר מאשר חיי העולם הבשרי.

בעיני כל יהודי יקר צור מחצבתו, בעומק רגש נשמתו הוא מעריך ביותר את סבי סביו, ובשמחה מיוחדת הוא מדגיש בכל הזדמנות את סדר היוחסין שלו מגזע רבנים ולומדי תורה.

ודאי יש בכך אופנים שונים ביותר, במעט או בהרבה, אך גם ביהודים "קרים" ביותר, ר"ל, קיימת הנקודה החיונית המעוררת בהם, מזמן לזמן, זכרונות מרשם ומחצבתם, והם מחפשים שמות של קרובים שהיו רבנים ובני תורה.

בחורף תרפ"א בהיותנו בעיר רוסטוב בשנות הרעב. המצב האיום ששרר אז ידוע ומפורסם, היה זה בראשית המשטר החדש, והיבסקציה החלה להפריע, מוסדות הדת והתורה ושאלת המקוה נקלעו למצב קשה מאד.

עד אז היו כל מוסדות הדת בסדר מצויין, שקשה למצוא גם בעיר ואם בישראל, ולא רק בעיר שעל נהר דון שליהודי היה אסור לגור בה.

לאמיתו של דבר, מצוה לדבר על כך בפרוטרוט, שכן רואים מכך את היופי של הפרצוף הטבעי של בני ישראל. רוסטוב היתה עיר שרק לפועלים ולבעלי דיפלומות השכלה היה מותר לגור בה. מובן הדבר שבני תורה ויראי אלקים מוצהרים לא נסעו לשם. ומבחינת הזכויות אסור היה ליהודים לבוא לשם.

בעלי מלאכה יהודיים שחונכו בחינוך הבריאי והאמיתי, החלו לבנות מוסדות הדת, בתי כנסת, ולהבדיל בית הטבילה, ובעדה הקטנה צמחו בתי כנסת גדולים, ולהבדיל בית טבילה גדול, וכן מוסדות של צדקה שונים, וכל אלה נתמכו גם על ידי היהודים המדופלמים החפשיים, במרץ ובהתמסרות הגדולים ביותר.

משרק התאפשר הדבר על ידי השתדלות רבה בממשלה הצארית - הביאו לשם רב למדן גדול ושוחטים יראי שמים גדולים.

אנחנו, וחלק גדול מיהודי פולין שברחו ממקומות המלחמה והגיעו לרוסטוב, מבלי הבט שהיה זה זמן קצר מאז שהממשלה הצארית ביטלה את הגבלות הישיבה של יהודים בעיר זו, מצאנו ברוסטוב כל מוסדות הדת בסדר הטוב ביותר. היו שם גם חדרים לילדים כפי שלומדים בערים יהודיות.

אין לתאר את הכנסת האורחים שיהודי המקום, בלי

חסידות מחדדת היטב את כלי השכל, כך שמבינים ענין שכלי באופן זך ובהיר. ובכן, למרות שהעתקה היא דרגא גבוהה, יש אבל צורך להשתוקק לכך, לשאוף להגיע לכך, וכאשר עמלים ברצון ובחשק - השי"ת עוזר.

יא. יעזור השי"ת שהתורה תשמח אתנו, שתהיה שמחת התורה במובן זה שהתורה תשמח, וכאשר התורה תשמח תהיה אז שמחת תורה כל השנה. שמחת התורה תאיר בכל המדינות בהן נמצאים יהודים, בכל בתי ישראל תשרור שמחה משמחת התורה.

המשנה² אומרת: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר", בהתאם למה שדובר לעיל שאין התורה נשאת חייבת למי שלומד אותה ולמי שפועל לאירגון לימוד תורה ברבים.

כאשר יהודי, היגע מעבודתו היומית הקשה, מיוזע מהשמש או קפוא מהקור, ולמרות זאת לומד את שיעורו בלילה - מעוררת התורה הקדושה רחמים עליו ועל בני ביתו.

שמחת התורה היא רק כאשר לומדים תורה, אז התורה היא בשמחה ומשפיעה רוב טוב לכלל ישראל, ממילא יהיה בבני ישראל אור בגשמיות וברוחניות.

נכון אמנם שבהגדרה של "כל המקיים את התורה" אין הכוונה ללימוד התורה בלבד, אלא לקיום מה שכתוב בתורה, גם קיום המצוות בפועל ממש וגם ההנהגה במדות טובות בין אדם לחברו כפי שצריכה להיות על פי תורה. אך ההקדמה לקיום היא לימוד, וכאשר הלימוד הוא ביראת שמים, כלומר שנוסף על השיעור שלומדים, לומדים גם מוסר וחסידות, נכנס אז הלימוד בלב, ומלימוד התורה באים לקיום התורה.

כל אשר אהבת ישראל בלב, מי שאוהב פשוט יהודי ורוצה בטובת כלל ישראל ברוחניות ובגשמיות, צריך להבהיר לקרוביו ולמכריו את החוב המוסרי המוטל על כל אחד ללמוד תורה בכל יום, כל אחד מוכרח בהתאם למעמדו להיות חבר בחברה הלומדת שיעור קבוע בכל יום.

עם אלקי אברהם עמדו ועומדים ב"ה במעמד נעלה של התפתחות שכלית. עם חכם ונבון במלוא מובן המלה. כל יהודי גם מי שבגלל סיבות משפחתיות למד מעט בשנות נעוריו, מסוגל מצד כוח ההבנה שלו להבין היטב דף גמרא והסבר שכלי.

כל יהודי רוצה וחפץ לשמוע דבר תורה ומבין אותו, זה נדבק בו, הוא חש בכך עונג מסויים, והדבר גורם לו טוב.

(2) אבות ד, ט. אדר"ע, ל, א.

לדבר אתו אודות המקוה, ות"ל השפעתי עליו במדה כזו עד שהוא עצמו נתן עצות איך להשיג את הרשיון לפתיחת המקוה.

מקרים דומים ישנם לאלפים, המראים מה הוא יהודי ועל איזו נקודה רוחנית יהודי מתבסס. עדיין לא היה ולא יהיה מי שמסוגל למדוד ולהעריך את מה שלב יהודי מכיל. אכן, יכול להיות לפעמים שאור וחושך, טוב ורע, משמשים בערכוביא. ישנם לפעמים מעשי תעתועים של "עומק תחת", אך ישנם גם מעשים טובים של "עומק רום". רואים אנו רגשות יפים כאלה ביהודים פשוטים לגמרי באופן שנדיר ביותר למצוא באנשי תרבות לא יהודיים.

וכל זאת תודות לחינוך היהודי הבריא הישן, לאהבת ישראל ומדות טובות שהסבים ואבות הסבים הנחילו בירושה לילדיהם ולילדי ילדיהם.

דובר לעיל, איזה רגש יהודי בריא נתן לנו הלימוד ב"עין יעקב" בין מנחה למעריב, אילו אנשי תום יהודיים נתנה לנו אמירת התהלים בבית המדרש לפנות בוקר, ובמיוחד הישיבות ובני התורה שיצרו גאוני עולם, חכמי עולם, עטרת תפארת ישראל האמיתית.

הניצוץ של אהבת ישראל בכל אחד מישראל צריך להתעורר וליצור חוגים של תורה. כל יהודי נותן כספים עבור תורה, הרי זה חובת גברא בכל אחד מישראל. אך על כל אחד לדעת שבנתינת תרומה כספית בלבד עבור תורה אין הוא יוצא ידי חובה כיהודי. הוא חייב לתמוך בתורה בזמנו, לתרום את עצמו הוא, הוא מוכרח להשתוות עם כלל ישראל, הוא מוכרח ללמוד בעצמו כל יום. כשאין הוא לומד הוא הרי הופך להדיוט ועם הארץ, ובכך הוא מזיק לכלל ישראל.

חוב קדוש מוטל על כל אחד מישראל לפעול עבור כלל ישראל, לחזק את עטרת תפארת ישראל, את הדרת ישראל. את הדרת ישראל אפשר לחזק רק על ידי לימוד התורה. על כל אחד להקדיש טרחה וזמן להרבות משתתפים בשיעורי התורה, לפעול ולהשפיע על מכריו לשבת ליד שולחנות הלימוד, ואז יהיה אור בכל מושבות בני ישראל.

הבדל בין דתיים ולא דתיים, גילו כלפינו. ברוך השם שכל אלה שהגיעו לעיר זו לא נזקקו לעזרה גשמית, אך קירוב הדעת עודד את כולם.

ישוב ראש הקהילה ואחדים מחברי הועד היו לדאבוננו רחוקים מאד מבעלי בתים חשובים בני תורה בערים יהודיות. באסיפת ועד הקהילה הראשונה, הביעו את שביעות רצונם ממה שלרוסטוב הגיעו משפחות יהודיות כאלו, ואשר הם מוכנים למסור בתי כנסת מיוחדים לאלה שרוצים להתפלל בנוסח שלהם, וכן חדרים לילדים שלהם בהתאם לדרך החינוך שלהם, והם מבקשים את המשפחות שהגיעו לעיר, להרגיש עצמם כמו בביתם בערים הפולניות. הם בקשו לקחת חבל במוסדות הדת והתורה, לעזור לרב ולכל אלה המתעניינים בחיזוק כל המוסדות.

בכל הדברים האמורים רואים את היהודי הטבעי פנים אל פנים. הרגשות היהודיות היפות אינן טובעות ח"ו בזרם חיי העולם ואינן נאבדות ח"ו ברתיחה של חיי החולין, ובמשך מספר השנים עד לקיומו של המשטר החדש, גברו החיים היהודיים ברוסטוב.

באחד מימי החורף ההוא, הגיעה גזירה לסגור את המקוה. מיד מונתה ועדה שבראשה עמד רופא מסויים ובהתאם להרצאתם מצאו שהמקוה איננה מתנהלת על פי חוקי ההיגיינה. לא הועילו כל ההשתדלויות להראות להם את האמת, שכולם ראו וידעו שבית הטבילה מתנהל בתכלית הנקיין.

כעבור ימים אחדים נודע מי הוא הרופא העומד בראש הועד. הידיעות אודותו היו עצובות, שכן אמרו עליו שהוא אחד הקשים ביותר בין מחריבי הדת.

באסיפת החרדים מבין היהודים הפליטים שהתיישבו ברוסטוב הוחלט, שאני אומין את הרופא אלי להתדבר אתו ולהשפיע עליו. היה זה אחד הדברים הקשים ביותר באותו זמן, ולמרות זאת עשינו את הדבר.

הרופא בא אלי באחד מלילות החורף וביליתי אתו שעה ארוכה בענינים שונים. סיבבתי את נושא השיחה עד שלבסוף החל הרופא לספר על גזעו ומשפחתו, מי היה אביו זקנו, ובדברו בזה כרגש נפשי נוצר מצב נוח

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~
תרגום מאידיש

חלק י"ז

בית-עלמין גדול – אומר ר' מרדכי בהביטו על האברכים הלומדים, ואשר ביניהם נמצאים גם חתניו של ר' שלום איזאנסקער –

בית-עלמין גדול (= ממשך ר' מרדכי לומר) – כאשר הוא מביט ביחוד על אחדים מבין האברכים הידועים כלמדנים – הקמתם ב'עולם האמת' על-ידי דפי הגמרא שלמדתם אותם ללא 'רוח חיים', ועל-ידי שלשלאות הגאווה וגסות הרוח שלכם, מובילים הנכם את כל התנאים והאמוראים. כל אחד מכם רוצה להיות הצודק היחידי, ושהוא יהיה הלמדן המצטיין, אך מ'תורת אמת' שהיא "דבר ה'" לא אכפת לכם כלל. עד מתי תמשיכו בדרך חטאים זו?!

אברכים – מכריז ר' מרדכי בקול בוכים – תרחמו על עצמכם, על נשמותיכם שירדו לגופותיכם לתקן את העולם, "רחצו הזכור", "רחצו" עצמכם מגסות הרוח שלכם, "הזכור" מגאוותכם, תלמדו היטב, תלמדו עם נשמה, תדרשו משפט. את מה שהנכם לומדים – תבינו בתוכם עד כמה זה מיושם בהנהגתכם, האם הנכם מתנהגים במדות טובות כפי שמצווה התורה שאתם לומדים?!

ר' מרדכי סיפר כיצד הרבי הבעל-שם-טוב שלח למדן וצדיק אשר היה רב של קהילה גדולה, ללמוד את המידה של 'יראת שמים' מ'קצב', כמו כן שלח הרבי הבעל-שם-טוב למדן גדול וצדיק נוסף שישב שנים רבות בפרישות והתבודדות ללמוד את מדת ה'ענווה' מ'שמש' של בית מדרש.

הרבי (= הבעל-שם-טוב) – אומר ר' מרדכי – אוהב מאד את היהודים הפשוטים עם תפילתם התמימה, ואומרי התהילים בתמימות. היהודי הפשוט ביותר – אומר הבעל-שם-טוב – הוא אוצר בלתי נדלה של אמונה ובטחון בהש"ת ובעל מדות טובות.

כל עת דיבורו של ר' מרדכי, ישב ר' חיים ובכה חרישית. דברי ר' מרדכי "מצוה בלא כוונה, כגוף בלא נשמה" נגעו מאד בעומק לבבו.

– עקב שהותו שנים רבות בבית-המדרש של הקברנים, ועקב היותו – לא-עלינו – בכל הלוויות, נחרתו חזק בראשו הצורות השונות של הפנים המתות. וכאשר דימה ר' מרדכי ואמר שלימוד ללא 'חיות' הרי זה כגוף ללא נשמה, ואת בית-העלמין של דפי הגמרא שלומדים ללא 'רוח חיים' – כל זה עשה אצל ר' חיים רושם אדיר, וברעיונו החלו להידמות, דפי הגמרא שבבית-העלמין עם המלאכים – אנשי חברי קדישא, העוסקים בקבורת דפים מתים אלו.

ר' מרדכי מדבר, ור' חיים יושב מקופל ב'שלוש', מכווץ בין שאר הנוכחים ובוכה. עם כל מילת התעוררות נוספת שאומר ר' מרדכי – בוכה ר' חיים יותר ויותר, וכאשר החל ר' מרדכי לומר "תרחמו על עצמכם, על נשמותיכם שירדו לגופותיכם לתקן את העולם, רחצו הזכור", גנח ר' חיים ובכה מרה, דבר שעשה רושם אדיר על כל אלו שהיו בבית-המדרש.

הסיפורים שסיפר ר' מרדכי שהבעל-שם-טוב אוהב מאד את היהודים הפשוטים עד כדי כך

שהוא (= הבעל-שם-טוב) שלח למדנים גדולים ללמוד מדות טובות מהיהודים הפשוטים, מצאו חן מאד אצל רבים מהנוכחים בבית-המדרש.

מאמרו של הבעל-שם-טוב, – אותו סיפר ר' מרדכי, שכל יהודי אפילו הפשוט ביותר הוא אוצר תמידי בלתי נדלה של אמונה ובטחון בתמימות – נחקק אצל כולם עמוקות בראשם ובלבבם.

לפתע נזכר ר' מרדכי היכן היה לפני שנה בזמן זה, והחל לנגן אחד מהניגונים "המחממים" שמנגנים אצל הרבי – הבעל-שם-טוב – בשולחנו.

שמו של ניגון זה היה "חפש ומצא". ניגון זה מחולק לשלשה חלקים עיקריים, ולכל חלק ישנם שלשה חלקים.

החלק הראשון של הניגון "חפש ומצא" מורכב משלש תנועות, התנועה הראשונה היתה 'ניגון התבודדות', בו היה נראה המחזה כמו שאחד יושב בקצה שדה נשכח, ליד נחל זורם, מעומק הבקעה הרי באורכה נראית פיסת אדמה עליה הר מאכנים, עם כמה אילנות מגודלים וחלשים, והמתבודד יושב ומנגן לעצמו את ניגון ההתבודדות שלו. התנועה השניה (= של החלק הראשון) היא 'ניגון התבוננות', המנגן מתבונן בו בעצמו וחודר לעצמו, הוא משוחח עם עצמו, וכל מה שהוא מנגן יותר הרי הוא שוקע בו בעצמו, עד שהוא מתחיל להיות לא מרוצה מעצמו, ומתחיל למצוא בעצמו חסרונות ידועים. וכאן מגיעה התנועה השלישית (= של החלק הראשון) בו הוא פורץ בבכי, בהתחלה באופן חרישי אשר לאחר מכן מתגבר יותר ויותר.

החלק השני של הניגון (= "חפש ומצא") מורכב אף הוא משלש תנועות, כל תנועות אלו אינן שונות האחת מהשניה אלא במבנה נגינתם ובקולם, אך תוכנם של כל אלה הוא אחד, 'ניגון חיפוש', 'ניגון תשוקה'. בחלק זה של הניגון, מורגש כמו אחד המחפש משהו, ומתגעגע אחר משהו. ולפתע הוא מקבל ניצוץ של תקוה שבסופו של דבר ימצא את אשר מחפש ואת אשר אליו הוא מתגעגע. תוך כדי כך הוא מאבד את הניצוץ שהיה אצלו, אין זה הדבר שאותו קיווה למצוא, ושוב נופל הוא למרירות, עד שבסופו של דבר הרי הוא מגיע למה שחיפש.

וכאן מגיע החלק השלישי של הניגון (= "חפש ומצא") המורכב גם הוא משלש תנועות, אך כל סגנונו של חלק זה של הניגון הוא שבהתחלה הוא ניגון שמח, אך מאופק עם תקוה, עד שהרגלים מתרוממות מעצמן, וכל מה שמנגנים יותר הוא נהיה מחמם את הלב ומהיר יותר, ומגיעים לדרגה כה גבוהה של התלהבות עד שנחסרת הנשימה, ונשמעות רק נקודות אחדות מהניגון הפורצות החוצה מהעומק הגדול ביותר שבלב, והן – נקודות ניגון אלו – רצות ללוות את הצעדים החמים והמהירים, ואת הפנים הנלהבות והמאושרות.

את הניגון הזה רצה ר' מרדכי ללמד את אחדים מהאברכים ואת מספר הבחורים, אשר להפתעת כולם הרי אחר שלש פעמים, הם – האברכים והבחורים – קלטו את כל הניגון, ובפעם הרביעית שנוגן הניגון, ניגנו אותו האברכים והבחורים היטב, והיו כמה תנועות מהניגון שחלק מהנוכחים אף עזר לנגן, וכאשר הגיעו לחלק השלישי של הניגון, לקח ר' מרדכי את ר' חיים ורקדו את הריקוד ה'אמיתי', בבקשם מהנוכחים שגם הם ירקדו.

כולם התפלאו איך יכולים ר' מרדכי ור' חיים לרקוד כל-כך הרבה, ובמהירות כזו עד שכמעט

ולא היו צריכים לנעליהם. הפלא הגדול יותר היה על ר' חיים 'פרוש' שכולו היה רק עור ועצמות, בפירוש היה נראה שכח עליון נושא אותם. כולם – אפילו האברכים – נשרו מחוסר כח, ושוכבים לחים וטובלים בזיעה ללא טיפת כח. אך ר' מרדכי ור' חיים ממשיכים לרקוד, פניהם להבים, עיניהם עצומות, מפיהם יוצא אויר חם, כאשר הדופק הינו מהיר ביותר בצורה בלתי רגילה, עד שר' חיים החל לאבד את שיווי משקלו ונטה ליפול, אחדים מהקהל תמכו בר' חיים והובילוהו לספסל כדי לנוח, ואילו ר' מרדכי המשיך לרקוד מעט, עד שהתעורר מדביקותו העמוקה ושאל מה השעה? בשמעו שזה כבר קרוב לשעתיים אחר חצות הלילה, נאנח ר' מרדכי והחל ללכת לחדרו באמרו שהגיע הזמן לערוך 'תיקון חצות'.

זמן ניכר לפני כן, החלו להתאסף בבית-המדרש אנשי 'תיקון חצות', אך כאשר מצאו את ה'מגיד' מנגן – הרי הגם שהיה זה לא מובן אצלם איזו שמחה זו? אף-על-פי-כן לא היה להם האומץ להתחיל לומר 'תיקון חצות' טרם שיסיים ה'מגיד' לרקוד.

זמן מועט אחרי כן, שב ר' מרדכי לבית-המדרש, השיל את נעליו והחל לומר 'תיקון חצות', ולפני שסיימו את אמירת 'תיקון חצות', החלו כבר להתאסף יהודי 'חברת תהלים' של בית-המדרש הגדול.

בשמחה מיוחדת וב'חיות' רבה, היה אומר ר' מרדכי תהלים עם היהודים הפשוטים, בטבעו היה ר' מרדכי מתון גדול ולא אהב למהר, ובפרט בתפילה או בלימוד, גם אמירת התהלים היתה מאד במתינות, שמיעת פירוש המילות – תרגומם וכונתם של המילים – ולעיתים קרובות אף היה עוצר ומעמיק להתבונן בתוכן הפנימי של הכוונה. אך כל זה היה רק כאשר ר' מרדכי היה אומר תהלים לבד בפני עצמו. אך כאשר היה אומר תהלים עם אנשי 'חברת תהלים' היה משתדל להדביק אותם ולומר יחד איתם, ומזמן לזמן היה ר' מרדכי מעיף מבט ידידותי ונעים, פעם ליהודי זה ופעם ליהודי אחר מאומרי התהלים, בחשבו שזהו אותו יהודי פשוט, שעליו אומר הרבי – הבעל-שם-טוב – שתמיד הוא אוצר בלתי נדלה של אמונה ובטחון בתמימות.

כאשר הירשל שלום איואנסקער – אומר ר' בעריל איואנסקער – היה מספר את אשר קרה בבית-המדרש הגדול באותו מוצאי יום-כיפור, היה נחת לשמוע, ומבלי להתחשב בשנותיו המבוגרות שלו – של ר' הירש בן ר' שלום – היה מדגים את מהירות ריקודם של ר' מרדכי ור' חיים בעת שרקדו אז את החלק השלישי של הניגון "חפש ומצא".

היתה זו הפעם הראשונה בו אמר ר' מרדכי – לאחר 'מנין ותיקין' – שצריכים ללכת למקוה לפני התפילה – והיות ולא רצה להאריך בדיבור לפני התפילה, הבטיח לכל הנוכחים והאברכים שהיו מאד קרובים ומסורים אליו – לר' מרדכי – שהיום לפני מנחה, יגיעו אליו לבית-המדרש, והוא יבאר ויסביר להם את עניין הטבילה במקוה בכלל, ואת גודל העניין של הליכה למקוה קודם התפילה בפרט.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

כלל. ובכל אופן הנני מוסר דבר זה אל כבודו בהסכמת ידידנו הרב שי.

יש אפשרות להמשיך הלאה את הוצאות האח (והנסיון בהג' ירחי גלותי, הראה לי, באם שיהי כמו שהי, הי' בעזרתו ית' לתועלת לאלו הצריכים לזה). אם יכול הוא לקחת עליו עריכתו (על נסיון של חודש ושנים) אפשר לדבר מזה בהנוגע אל הפועל, והוא אשר ישלח לפה כל מאמריו מסודרים, ואלו הצריכים ניקוד גם מנוקדים, אם אפשר איזה קונטרסים בסיפור כמו דוד הידוע או דברי ימי יותם והדומה ...

בי"ה די כ"ד שבט תרפ"ח
ריגא

ידידי הנכבד ווי"ח אי"א הרב מוה"ר
משה שי

שלום וברכה.

במענה על מכתבו, בדבר הבית דירה הסמוכה לאהל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר גיסו של ר' ... ז"ל חפץ לכנוס בה. כמובן אשר החלונות היוצאים אל האהל יהיו סתומים במכסים (לאָדוף) גם ביום, וטוב הי' אשר בהב' חדרים אלו לא ישתמש בהם

אגרות קודש

בי"ה, כ"ה סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר ירמיי שי

שלום וברכה!

...בטח לעת קבלת מכתבי זה כבר הגיעו פ"ש מפורט מכאן ע"י הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו' מוה"ר יוסף שי הלוי ויינבערג שד"ר. ובל"ס אשר למותר לבקש את כת"ר שי אודות העזר להנ"ל ככל יכולתו ובכל האופנים הדרושים, אלא שע"פ פסק הספרי בפ' צו, שאין מזרזין אלא למזרזין, הנה באתי בשורותי אלה להעדפה ולזירוז יותר. כי כמו שתלמוד תורה הרי כל רגע ורגע בפ"ע מחויב בה, ובמילא כשאין מנצלים אפי' משך זמן קטן, הי"ז אבידה שאינה חוזרת, שאף אם ימלא בשעות הבאות אח"כ הרי דים שיפקיעו חובת עצמם, הרי עדי"ז הוא ג"כ בעניני צדקה הקשורים עם ת"ת, כיון שסו"ס לבן של ישראל ער הוא לתומ"צ הנה ככל שמקדימים ומזרזין את הנותן לסלק נתינתו בהקדם, הרי תוקדם האפשריות הבאה שיוסיף הנותן על נתינתו מקודם.

וגדולה זכות השתתפות כת"ר בעץ [חיים] היא למחזיקים בה ותומכ"י מאושר.

ויה"ר שיקוים בו ובב"ב שיחיו פירוש הזהר (זהר ח"ג דני"ג ע"ב) אל תקרי מאושר אלא מראשו, היינו שבראשו יומשכו כל הברכות והצלחות, וכיון שגופא בתר רישא אזיל, הרי בודאי בדי"מ יומשך כל הנ"ל בשאר הענינים. וע"פ המבואר בזהר (זהר ח"א ר"ך ע"א) שהבעל דמשפחה הוא כדוגמת הראש בגוף, הרי מראשו מעניני הבעל יומשכו ג"כ בהנוגע לזוגתו ולב"ב שיחיו בהמצטרך לכאו"א בפרט.

בברכה להסתדרות מתאימה לפניו ולב"ב בגשמיות וברוחניות גם יחד, המחכה לבשו"ט.

מהמדבר לארץ ישראל

פרשת שלח מספרת על המרגלים שנשלחו לארץ ישראל, אך במקום לעשות את שליחותם כראוי הם חזרו והוציאו דבה על ארץ הקדש באמרו שהיא "ארץ אכלת יושביה" ולא כדאי לעלות לארץ. איך זה יכול להיות שפך נכשלו המרגלים, שלא היו סתם אנשים אלא המבחרים שבצדה והשלוחים של משה רבנו, עד שהתורה מעידה עליהם: "ראשי בני ישראל המה"!

היצר הרע לא בא למרגלים ואמר להם: לא כדאי לעלות לארץ. מלכי פנעו ונצחו אותנו! הוא בא אליהם 'מסביב' ואמר להם כך: איפה יותר קל לנו לעבד את השם? במדבר או בארץ ישראל? במדבר: לא צריך לדאג לאכל כי יש מן, וגם לא לשתייה כי יש באר, והבגדים גדלו עליהם. אם יש הכל, אז בשביל מה לעבד?! - אפשר רק לשבת וללמד תורה במנוחת הדעת, מקפים בענני הכבוד! ובארץ ישראל? זהו, נגמרים הנסים! אין מן משמים ואין מים מבארה של מרים. צריך לחרש, לזרע, לקצר, ועוד ועוד מלאכות הקשורות לעבודת האדמה ולפרנסה בכלל.

המרגלים טענו כך: אמנם השם יכול לעשות ואכן עשה לנו נסים עצומים! אבל, כל זה שיה לתקופת המדבר - לזמן בו עם ישראל עסק ברוחניות ובלמוד התורה, וממילא הוא זכה לנסים מעל הטבע. לעמת זאת, בארץ ישראל מסתימת לה תקופת הנסים. כשם שאנחנו נצטרך לעסק עם הטבע ולעבד לפרנסתנו, כך גם השם ילה עמנו בדרך הטבע. עבדה שהנסים של המן, הבאר וענני הכבוד אכן פסקו בכניסה לארץ. כך גם - הם טענו - השם לא יעמד לצדנו ויעשה לנו נס לכבש את העם היושב בארץ.

על כך ענו להם יהושע וכלב: "אם חפץ בנו השם והביא אתנו אל הארץ הזאת".

השם לא מעגין שנשאר במדבר, כפי שאתם רוצים לעשות. אמנם טוב לנו במדבר, אבל זו רק ההכנה לכניסה לארץ. העקר הוא לא הנתוק מהעולם כמו במדבר, אלא דוקא החבור של הקדשה עם העולם, כפי שבני ישראל יעשו בכניסתם לארץ - וילדגמה, המצוות התלויות בארץ ישראל - כמו ערלה, מעשרות ושמיטה, להן זוכים דוקא כשיהיה עסק בעבודת האדמה. רק כך אנו עושים להשם דירה בעולם הזה, התחתון.

כיון שזהו רצון השם, ממילא הוא ימשיך ויעשה לנו נסים גם בתוך הטבע. הוא יתן לנו את ההצלחה בפרנסה, והוא גם יעזר לנו כנגד העם היושב בארץ ויתן אותם ואת ארץ ישראל בידינו, כפי שאכן קרה בסופו של דבר ארבעים שנה לאחר מכן.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ד', עמ' 1041. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת שלח

ויקחו מפרי הארץ - יש, אפוא, משום 'פתיחת הצנור' לכבוש הארץ על ידי בני ישראל והפיכתה לארץ קדושה וטהורה. (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

שני כא ויעלו ויתרו את הארץ ממדבר צן עד רחב לבא חמת: ^א ויעלו בנגב ויבא עדי חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילדי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים: ^ב ויבאו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאהו במוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים: ^ג למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר פרתו משם בגי ישראל: ^ד וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום: ^ה וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישראל אל מדבר פארן קדשה וישבו אתם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ: ^ו ויספרו לו ויאמרו פאנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה: ^ז אפס פיעו העם הישב בארץ והערים בצורות גדולת מאד וגם ילדי הענק ראינו שם: ^ח עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבסי והאמורי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן: ^ט ויהם כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה פריכול נובל לה: ^י והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נובל לעלות אל העם פרי חזק הוא ממנו: ^{יא} ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות: ^{יב} ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים

יג א וידבר יהוה אל משה לאמר: ^א שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: ^ב וישלח אתם משה ממדבר פארן על פני יהוה כלם אנשים ראשי בני ישראל המה: ^ג ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור: ^ד למטה שמעון שפט בן חורי: ^ה למטה יהודה כלב בן יפנה: ^ו למטה יששכר יגאל בן יוסף: ^ז למטה אפרים הושע בן נון: ^ח למטה בנימין פלטי בן רפוא: ^ט למטה זבולן גדילן בן סודי: ^י למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי: ^{יא} למטה דן עמיאל בן גמלי: ^{יב} למטה אשר סתור בן מיכאל: ^{יג} למטה נפתלי נחבי בן ופסי: ^{יד} למטה גר אואל בן מכי: ^{טו} אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ ויקרא משה להושע בן נון יהושע: ^{טז} וישלח אתם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר: ^{יז} וראיתם את הארץ מה הוא ואת העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אמרב: ^{יח} ומה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה הוא אסרעה ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים: ^{יט} ומה הארץ השמנה הוא אסרזה הישבה עץ אסאין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בפורי ענבים:

~ נקודות משיחות קודש ~

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג, ט)

המשמעות של לקיחת הפרות היא - הפיכת פרותיה של ארץ כנען, שמעשיה משחתים ומקלקלים מכל האמות, לפרות השייכים לעם היהודי. ככך שנשיאי ישראל תחזקו

וְנָהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגֹבִים וְכֵן תִּינּוּ בְעֵינֵיהֶם:
 יד * וְתִשָּׂא כָל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּכְפוּ
 הָעַם בְּלִילָה הַהוּא: ^ג וַיִּלְנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
 כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֵלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה
 לֹד־מִתְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוּ בַמִּדְבָּר הַזֶּה לֹד־
 מָתָנוּ: ^ג וְלָמָּה יְהוָה מְבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאֶרֶץ
 הַזֹּאת לְנַפֵּל בַּחֲרֹב נַשְׁנוּ וְטַפְנוּ יְהִיוּ לָנוּ הַלֹּא
 טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרַיִמָּה: ^ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו
 גַּתְנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹכָה מִצְרַיִמָּה: ^ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל־קַהֲל עַד־תַּת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ^ו וַיְהִי־שָׁע בִּן־זוּן וְכָל־בֶּן־יִפְנָה מִן־
 הַתַּרְיִם אֶת־הָאֶרֶץ קָרְעוּ בַגְּדֵיהֶם: ^ז וַיֹּאמְרוּ
 אֶל־כָּל־עַדֶּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
 עָבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ טוֹבָה הָאֶרֶץ מְאֹד מְאֹד:
 ~ נקודות משיחות קודש ~
 וַיִּהְיֶה כָּל־בֶּן אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה (יג. ל)
 יֵשׁ לִשְׂאֵל, הֲרֵי הַמְּרַגְלִים הַשִּׁיבוּ עַל שְׂאֻלוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה,
 וְיָמָּה רָאָה כָּל־בֶּן שֶׁהִשְׁתִּימָם. וַיֵּשׁ לִזְמֶר, דִּהְיָה מֹשֶׁה דָּרַשׁ מִמֶּה
 לַחֲקֹר אֹדוֹת הַמְּלַחְמָה וְהַכְּבוֹשׁ ("הַחֲזֹק הוּא"), וְאַחֲרֵי־כֵן
 אֹדוֹת הַרְנוּחַ וְהַשְׂכָּר ("הַשְּׂמֵנָה הִיא"), אִף הַמְּרַגְלִים שָׁנוּ אֶת
 הַסֵּדֶר וְהַקְדִּימוּ אֶת הַשְׂכָּר ("זָבַת חֵלֶב וְדָבַשׁ"). וּמִכֵּיּוֹן
 שִׁשְׁמוּ אֶת הַדָּבָשׁ עַל הַשְׂכָּר, עֲבוּדָה עַל־מִנְת לְקַבֵּל פָּרֶס -
 עֲמַד כָּל־בֶּן וְהִשְׁתִּימָם.

אֶתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ: ^א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶל־יְהוָה וּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֵעֵלִית בְּכַחֲדְךָ
 אֶת־הָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם: ^ב וַיֹּאמְרוּ אֶל־יֹשֵׁב
 הָאֶרֶץ הַזֹּאת שְׁמְעוּ כִּי־אָתָּה יְהוָה בְּקִרְבֵּי הָעָם
 הַזֶּה אֲשֶׁר־עִיֵן בְּעֵין גִּרָּאָה | אֹתָהּ יְהוָה וְעַנְדְּךָ
 עֲמֹד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עֵינָן אֹתָהּ הִלְךְ לִפְנֵיהֶם
 יוֹמָם וּבְעַמֻּד אֵשׁ לַיְלָלָה: ^ג וְהִמַּתָּה אֶת־הָעָם
 הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וַיֹּאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ
 אֶת־שְׁמֵעֲךָ לֵאמֹר: ^ד מִבְּלָתִי יִכְלַת יְהוָה לְהַבְיִא
 אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
 וַיִּשְׁחָטֶם בַּמִּדְבָּר: ^ה וְעַתָּה יְגַדְלֵנָּא כַּח אַדְנֵי
 כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: ^ו יְהוָה אֶרֶץ אֲפִים וְרֹכֵי
 חֶסֶד נִשְׂא עוֹן וּפָשַׁע וְנִקְחָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד עוֹן
 אָבוֹת עַל־בְּנִים עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רִבְעִים:
^ז סְלַח־נָּא לְעוֹן הָעָם הַזֶּה כַּגְּדֹל חֶסְדְּךָ וְכַאֲשֶׁר
 נִשְׂאָתָה לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַנְּהָ: ^ח וַיֹּאמֶר
 יְהוָה סְלַח־תִּי כְּדַבַּרְךָ: ^ט וְאוֹלָם חִי־אֲנִי וַיִּמְלֵא
 כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאֶרֶץ: ^י כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
 הָרְאִים אֶת־כַּבְּדִי וְאֶת־אֹתֹתִי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
 בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עָשָׂר פְּעָמִים
 וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: ^{יא} אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצֵי לֹא יִרְאוּהָ:
^{יב} וְעַבְדֵי כָל־בֶּן עֲקָב הֵיְתֵה רִיחַ אַחֲרֵת עִמּוֹ
 וַיִּמְלֵא אַחֲרֵי וְהַבְיֵאתוֹ אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָּא
 שָׁמָּה וְזָרְעוּ יוֹרְשֶׁנָּה: ^{יג} וְהַעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב
 בְּעַמֻּק מִחַר פָּנָיו וַיִּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ
 יַם־סוּף: ^{יד}

~ נקודות משיחות קודש ~
 וְעַתָּה יְגַדְלֵנָּא כַּח אַדְנֵי (יד. יז)
 אָמְרוּ רַבִּי ל, שֶׁהַקָּב"ה אָמַר לְמֹשֶׁה: הִנֵּה לְךָ לְעֹרֹנִי, מִיָּד
 אָמַר לוֹ: וְעַתָּה יְגַדְלֵנָּא גוֹ'. וּמִכַּבָּר בְּחַסְדֵיכֶם, שְׁעַל דְּבִי עֲבוּדָה
 פּוֹעֲלִים הַגְּדֹלָה כְּכַחֲמֵינָה 'כַּח אַדְנֵי', הֵינּוּ שֶׁעֲבוּדָה הִיא
 'צִרְף גְּבוּהָ'. דִּהְיָה כְּתִיב לְמַעֲשֵׂה יְדִיד תְּכַסֶּף, "תְּכַסֶּף"
 מְלִשׁוֹן תְּעַנּוּג, וְכִיּוֹן שֶׁתְּעַנּוּג תְּמִידִי אֵינוֹ תְּעַנּוּג, לְכֵן רַק עַל

~ נקודות משיחות קודש ~
 וַיִּהְיֶה כָּל־בֶּן אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה (יג. ל)
 יֵשׁ לִשְׂאֵל, הֲרֵי הַמְּרַגְלִים הַשִּׁיבוּ עַל שְׂאֻלוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה,
 וְיָמָּה רָאָה כָּל־בֶּן שֶׁהִשְׁתִּימָם. וַיֵּשׁ לִזְמֶר, דִּהְיָה מֹשֶׁה דָּרַשׁ מִמֶּה
 לַחֲקֹר אֹדוֹת הַמְּלַחְמָה וְהַכְּבוֹשׁ ("הַחֲזֹק הוּא"), וְאַחֲרֵי־כֵן
 אֹדוֹת הַרְנוּחַ וְהַשְׂכָּר ("הַשְּׂמֵנָה הִיא"), אִף הַמְּרַגְלִים שָׁנוּ אֶת
 הַסֵּדֶר וְהַקְדִּימוּ אֶת הַשְׂכָּר ("זָבַת חֵלֶב וְדָבַשׁ"). וּמִכֵּיּוֹן
 שִׁשְׁמוּ אֶת הַדָּבָשׁ עַל הַשְׂכָּר, עֲבוּדָה עַל־מִנְת לְקַבֵּל פָּרֶס -
 עֲמַד כָּל־בֶּן וְהִשְׁתִּימָם.

שלישי ^ה אִם־חֲפִץ בְּנוֹ יְהוָה וְהַבְיֵא אֹתָנוּ אֶל־
 הָאֶרֶץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הוּא זָבַת
 חֵלֶב וְדָבַשׁ: ^ב אִךְ בִּיהוָה אֶל־תְּמַרְדּוּ וְאַתֶּם
 אֶל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאֶרֶץ כִּי לַחֲמֵנוּ הֵם סָר
 צַלְמָם מֵעֲלֵיהֶם וַיְהוּה אֹתָנוּ אֶל־תִּירָאִם:
 וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעֵדָה לְרֹגֹם אֹתָם בְּאַבְנִים וּכְבוֹד
 יְהוָה נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ג פ
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנָּה יִנְאָצְנִי הָעָם
 הַזֶּה וְעַד־אַנָּה לֹא־יֹאמְנוּ כִּי כָּל־הָאֹתוֹת אֲשֶׁר
 עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: ^ד אֲכַנּוּ בַדְּבַר וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֶׂה

ידי עבודה בלח עצמו, שהוא חדוש, נעשה אמתית התענוג למעלה.

(ספר המאמרים מלוקט ג עמ' שצו)

רביעי ט וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר: טו עד־מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי את־תלונות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי: טז אמר אלהם חיאני נא־יהוה אם־לא כאשר דברתם באזני פן אעשה לכם: טז במדבר הזה יפלו פגריכם וכל־פקדיכם לכל־מספרכם מכן עשרים שנה ומעלה אשר הלינתם עלי: טז אם־אתם תבאו אל־הארץ אשר נשאתי את־ידי לשפן אתכם בה כי אם־כלב בן־יפנה ויהושע בן־נון: טז וטפכם אשר אמרתם לכו יהיה והביאתי אתם וידעו את־הארץ אשר מאסתם בה: טז ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה: טז ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשאו את־זנותיכם עד־תם פגריכם במדבר: טז במספר הימים אשר־תרתם את־הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאו את־עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את־תנואתי: טז אני יהוה דברתי אם־לא | זאת אעשה לכל־העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימתו: טז והאנשים אשר־שלח משה לתור את־הארץ וישבו כתיב וילונו קרי וילינו עליו את־כל־העדה להוציא דבה על־הארץ: טז וימתו האנשים מוצאי דבת־הארץ רעה במגפה לפני יהוה: טז ויהושע בן־נון וכלב בן־יפנה חיו מן־האנשים ההם ההלכים לתור את־הארץ: טז וידבר משה את־הדברים האלה אל־כל־בני ישראל ויתאבלו העם מאד: טז וישכמו בכפר ויעלו אל־ראש־ההר לאמר הננו ועלינו אל־המקום אשר־אמר יהוה כי

חטאנו: טז ויאמר משה למה זה אתם עברים את־פי יהוה והוא לא תצלח: טז אל־תעלו כי אין יהוה בקרבכם ולא תנבטו לפני איביכם: טז כי העמלקי והפנעני שם לפניכם ונפלתם בחרב כי־על־פן שבתם מאחרי יהוה ולא־יהיה יהוה עמכם: טז ויעפלו לעלות אל־ראש ההר וארון ברית־יהוה ומשה לא־משו מקרב המחנה: טז וירד העמלקי והפנעני הישב בהר ההוא ויפום ויכתום עד־החרמה: פ טז וידבר יהוה אל־משה לאמר: טז דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל־ארץ מושבתיכם אשר אני נתן לכם: טז ועשיתם אשה ליהוה עלה או־זבח לפלא־גדל או בנדבה או במעדיכם לעשות ריח ניהח ליהוה מן־הבקר או מן־הצאן: טז והקריב המקריב קרבנו ליהוה מנחה סלת עשורין כלול ברבעית ההין שמן: טז ויין לנסך רביעית ההין תעשה על־העלה או לזבח לכבש האחד: טז או לאיל תעשה מנחה סלת שני עשרונים כלולה בשמן שלשית ההין: טז ויין לנסך שלשית ההין תקריב ריח־ניחח ליהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~

עד מתי לעדה הרעה הזאת (יד, כז)

ו'ל למדו מפאן שעשנה מישראל נקראים 'עדה'. וקשה, מדוע נלמד דין זה מ'עדה' רעה דוקא. ויש לומר, שפנה נרמז שחטא המרגלים לא היה חטא במוכן הפשוט, אלא טעות - הם חשבו שקדי להגיע לדבקות בה' יש להתבודד במדבר, ולא להקנס לארץ ולהתעסק עם גשמיות העולם. אלא שמצד גדל מעלתם ודרגתם בעבודת ה', הרי זה חטא גדול וקמור.

(לקוטי שיחות לג עמ' 85)

חמישי ט וכי־תעשה בן־בקר עלה או־זבח לפלא־גדל או־שלמים ליהוה: ט והקריב על־בן־הבקר מנחה סלת שלשה עשרונים כלול בשמן חצי

וְנִסְכּוֹ בַמִּשְׁפָּט וְשִׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: ^כ וְכֹפֶר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם פִּי־שִׁנְגָּה הוּא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קֶרְבָּנָם אִשָּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁנְגָּתָם: ^{כא} וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרַם הַגֵּר בְּתוֹכָם פִּי לְכָל־הָעָם בְּשִׁנְגָּה: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~

ראשית ערסתיכם חלה תרימו תרימה (טו, טז)
 איתא במדרש, שכל המקום מצות חלה, כאלו בטל
 עבודה־גרה. ויש לבאר, דהנהח הסטא של עבודה־גרה הוא
 גם האמונה שכוכבים ומזלות אינם רק פגרון ביד החוצב
 בו, אלא הם בעלי שליטה והשפעה עצמית. ומצות חלה
 מבטלת אמונה זו, שהרי האדם המקיים את המצוה מצהיר
 בכך שעשה זו, שקבל באמצעות כחות הטבע, באה בעצם
 מהקב"ה.

(לקוטי שיחות יח עמ' 183)

שביעי ^{כו} ואם־נפש אחת תחטא בשנגנה והקריבה
 עז בת־שנתה לחטאת: ^{כז} וכפר הכהן על־
 הנפש השנגת בחטאה בשנגנה לפני יהוה
 לכפר עליו ונסלח לו: ^{כח} האזרח בבני ישראל
 ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לכם
 לעשה בשנגנה: ^{כט} והנפש אשר־תעשה | ביד
 רמה מן־האזרח ומן־הגר את־יהוה הוא מגדף
 ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה: ^{לא} כי דבר־
 יהוה בזה ואת־מצותו הפר הכרת | תפרת
 הנפש ההוא עונה בה: ^ל ויהיו בני־ישראל
 במדבר וימצאו איש מקשש עצים ביום
 השבת: ^{לב} ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש
 עצים אל־משה ואל־אהרן ואל כל־העדה:
^{לד} ויניחו אתו במשמר כי לא פדש מהיעשה
 לו: ^{לה} ויאמר יהוה אל־משה מות יומת
 האיש רגום אתו באבנים כל־העדה מחוץ
 למחנה: ^{לו} ויצאו אתו כל־העדה אל־מחוץ
 למחנה וירגמו אתו באבנים וימת כאשר צוה
 יהוה את־משה: ^{לז} ויאמר יהוה אל־משה

ההין: ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה
 ריח־ניחח ליהוה: ^י ככה יעשה לשור האחד
 או לאיל האחד או־לשה בכבשים או בעזים:
^{יב} כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד
 כמספרם: ^{יג} כל־האזרח יעשה־ככה את־אלה
 להקריב אשה ריח־ניחח ליהוה: ^{יד} וכי־גור
 אתכם גר או אשר־בתוכם לדרתיכם ועשה
 אשה ריח־ניחח ליהוה כאשר תעשו בן יעשה:
^{טו} הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם
 לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני יהוה: ^{טז} תורה
 אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר
 אתכם: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

וכי יגור אתכם גר . . . ולגר הגר אתכם (טו, יד־טז) בכל
 פסוק יש חדוש. וכי יגור - בפרשת נסכים "בשר להם
 שינסו לארץ", כי בני ישראל הצטערו מכך שנאמר להם
 לאחר חטא המרגלים שלא ינסו לארץ; ומכיון שצער זה
 היה גם לגרים שהיו בשעת חטא זה, חל הצווי גם על גר.
 הקהל - לא רק בנסכים, אלא אף בכל המצוות. חקת עולם
 - גם במצוות שנוצטוו לדורות. תורה אחת - לא רק בחקים,
 אלא גם בעדות ובמשפטים.

(שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

ששי ^{יז} וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^{יח} דבר
 אל־בני ישראל ואמרת אליהם בבאכם אל־
 הארץ אשר אני מביא אתכם שמה: ^{יט} והיה
 באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה:
^כ ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה
 בתרומת גרן בן תרימו אתה: ^{כא} מראשית
 ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם: **ס**
^{כב} וכי תשגו ולא תעשו את כל־המצוות האלה
 אשר־דבר יהוה אל־משה: ^{כג} את כל־אשר צוה
 יהוה אליכם ביד־משה מן־היום אשר צוה
 יהוה והלאה לדרתיכם: ^{כד} והיה אם מעיני
 העדה נעשתה לשנגה ועשו כל־העדה פר
 בן־בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו

לשמור שבת ויום-טוב, ועוד להוסיף עליהם מחל על הקדש, למרות שיש לו מתחרים גויים, ולהבדיל בני ישראל שאינם שומרי שבת. הוא נדרש מיד בקומו משנתו להתפלל, ואחר-כך ללמד, ורק לאחר מכן - להתפנות למסחרו. ובהיותו שקוע כבר בעסק, הוא נדרש, בעצם היום, בעצומו של מסחר, להתפלל מנחה - שזהו הרי גדל החיבות של תפלת מנחה. בערב, עליו שוב להתפלל תפלת ערבית ולקרא קריאת שמע שעל המטה. כן הוא נדרש לזהירות מגנבה, גדלה, אונאה והשגת גבול - ולהפך מדרכי המסחר, צפה הרי השאלה: איך יכול הוא להתנהג על-פי תורה, בפעשה שהיא הפוכה של דרך העולם?

לכן נאמר בסיום פרשת ציצית - שהרי תכן הציצית הוא, כאמור, למעלה מטעם ודעת, כנ"ל: בפעשה שאין אדם מתחשב בשום מדידות והגבלות של טעם ודעת, ומקיים מצות למעלה מטעם ודעת, מתנהג עמו גם הקדוש-ברוך-הוא למעלה מהגבלת הטבע.

(משיחת שבת פרשת שלח, תשי"ג)

מפטיר **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: לֹא דִבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְּפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנָּף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתְּוֹרוּ אַחֲרַי לִבְנֵיכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם וְזָנִיתֶם אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: טא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהֵיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ**

ק"ט פסוקים, פל"ט סימן.

לאמר: **לֹא דִבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְּפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנָּף פְּתִיל תְּכֵלֶת: טו וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתְּוֹרוּ אַחֲרַי לִבְנֵיכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם וְזָנִיתֶם אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: טא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהֵיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ**

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, השבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

בסיום פרשת ציצית, נאמר: "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". עלול אדם לעשות "חשבון", שדרך התורה היא הפוכה של דרך העולם: הוא נדרש

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עץ-חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי הפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנִּצְּמָרִים בְּאַמַּת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאָמֶת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליהדר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א מְרַגְלִים, לְרֹאוֹת מֵאִיזָה מְקוֹם וּבְשִׁוּיָה בְקִלּוֹת. חֲרָשׁ, בְּשִׁתְּיָקָה, שְׂאִישׁ לֹא יָבֵעַ בְּדָבָר, וְקַם לְבָדִים. וְאֵת יְרִיחוֹ, שֶׁהָיְתָה קָשָׁה לְכַבּוֹשׁ כַּנֶּגֶד כָּל הָאָרֶץ. אִשָּׁה זוֹנָה, מוֹכֵרֶת מִיָּד מִיָּד מִזֶּנֶן. **ב** לְחַפְרֵי, לְגַלְל וּלְחַפְשׁ אֵת הַפְּתוּרִים שָׁמָּה. **ד** וְתַצְפְּנוּ, אֵת כָּל אֶחָד בְּמִקוֹם מִיָּהָר. וּבְמִדְרַשׁ

עטרת מרים
וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי־נֹנִן מִן־הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מְרַגְלִים חֲרָשׁ (ח"י) בְּרוּ, בְּפִתְחֵי שְׁלֹחַם כִּי לֹא רָצָה שְׂדֵעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְחָדוּ בְּשִׁלְחוֹ מְרַגְלִים לְאֹמֶר וְכֵה אָמַר לָכֵן רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וְיִלְכּוּ וְיָבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה מוֹכֵרֶת מִיָּד וְשָׂמָּה רָחֵב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה לַיְלָה אֶחָד: כ וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ הֵנָּה לְעִיר הַזֹּאת הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַפְרֵי לְגַלְל אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחֵב לֵאמֹר הוֹצִיָּא אֶת־הַנְּשִׁיִּים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתְךָ כִּי לְחַפְרֵי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאַנְשִׁים וְתַצְפְּנוּ כָּל אֶחָד בְּמִקוֹם מִיָּהָר וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאִזֵּן הַמָּוָה: ה וַיְהִי הַשָּׁעַר עוֹמֵד לְסֻגּוֹר בְּחֹשֶׁךְ שֶׁחֹשֶׁךְ הַיּוֹם וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אֲנִי הִלְכִי הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם הָיִיתָ זֶה מְקוֹרֵב יָצְאוּ כִּי תִשְׁוֶנּוּ: ו וְהָיָא הַעֲלַתְּם הַגְּנָה וְתִטְמַנְנֶם בְּמִקוֹם יוֹתֵר נִסְתֵּר בְּפִשְׁתִּי הַעֲלֵן בְּפִשְׁתִּים שֶׁהֵם עֲדוֹן בְּחוּךְ קִנְיִם הַעֲרֻכּוֹת הַמְסוּדָרִים לָהּ עַל־הַגֶּגֶץ: ז וְהָאֲנָשִׁים רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם רִדֵּךְ תִּירְדֵן עַל עַד הַמַּעֲבָרוֹת מְקוֹם מַעֲבַר הַיַּרְדֵּי, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁחוּרֵי

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק ב

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי־נֹנִן מִן־הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מְרַגְלִים חֲרָשׁ לֵאמֹר לָכֵן רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וְיִלְכּוּ וְיָבֹאוּ

בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וְשָׂמָּה רָחֵב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ג וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ הֵנָּה לְגַלְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַפְרֵי אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחֵב לֵאמֹר הוֹצִיָּא אֶת־הַנְּשִׁיִּים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתְךָ כִּי לְחַפְרֵי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאַנְשִׁים וְתַצְפְּנוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאִזֵּן הַמָּוָה: ה וַיְהִי הַשָּׁעַר לְסֻגּוֹר בְּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אֲנִי הִלְכִי הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי תִשְׁוֶנּוּ: ו וְהָיָא הַעֲלַתְּם הַגְּנָה וְתִטְמַנְנֶם בְּפִשְׁתִּי הַעֲלֵן הַעֲרֻכּוֹת לָהּ עַל־הַגֶּגֶץ: ז וְהָאֲנָשִׁים רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם

לערכות מואב והשער סגרו השוערים אחרי כאשר יצאו הרדפים אחריהם שאם עדון לא יצאו מן העיר לא יוכלו לצאת משם: ה והמה המרגלים מרם ישכבון והיא עלתה עליהם אצלם עלהגג: ט ותאמר אליהנשים ידעתי כירנתן יהוה לכם אתהארץ ומאן דעה זאת? מפון וכירנפלה אימתכם עלינו מפני גדולתכם ורוממותכם ועוד וכי נמנו כלישבי הארץ מפניכם מפני יראת הרע שנינו להם מפם: י כי שמענו את אשרהוביש ובש יהוה אתמי יםסוף מפניכם בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לישני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחן ולעוג

אשר החרמתם השמדתם אותם: יא ונשמע ויפם לבבנו ולא לקמה עוד רוח נבירה באיש מפניכם להלחם כי יהוה אלהיכם הוא אלהים בשמים מפועל ועלהארץ מתחת ובי ילחם ויצח את האלהים האדירים האלה: יב ועתה השבעונוא לי ביהוה פירעשיתי עמכם חסד פי עדון לא עשיתם לי טובה מאומה לכן ועשיתם גםאתם עםבית אבי חסד ונתתם לי אות אמת סימן אמת, למען דעו כל ישראל לכל ישלחו בני די: יג והחיתם אתאבי ואתאמי ואתאחי ואת אחיותי ואת פלאשר להם והצלתם אתנפשתינו ממות: יד ויאמרו לה הנאנשים נפשנו תחתיכם למות כדי להציל אתכם אם לא תגידו אתדברנו זה את האות שנתנה לה, שלא יעשו אחרים עם בית בחומה להציל והיה ברת יהוה לנו אתהארץ ועשינו עמך חסד שמתו לכם מתות רבות וכבוד ואמת כמה שנתה אתכם: טו ותורדם בחבל בעד החלון פי שערי העיר סגרו כי ביתה בקיר החומה פני החלון אל מחוץ לחומה ובחומה היא יושבת: טז ותאמר להם ההרה לכו פן יפגעו ויגשו בכם הרדפים כשחלבו עמה לדרבכם ונחבתם שמה חסרתו במקום מחבוא שלשת ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו לדרבכם: יז ויאמרו אליה הנאנשים נקים נהיה נקים אנחנו משבעתך הנה אשר השבעתנו: יח הרי אני תולים הדבר בך לעשות האות הנה הנח אנחנו באים בארץ אתתקנותי הכל חוט השני

דרך הירדן על המעברות והשער סגרו אחרי כאשר יצאו הרדפים אחריהם: ה והמה מרם ישכבון והיא עלתה עליהם עלהגג: ט ותאמר אליהנשים ידעתי כירנתן יהוה לכם אתהארץ וכירנפלה אימתכם עלינו וכי נמנו כלישבי הארץ מפניכם: י כי שמענו את אשרהוביש יהוה אתמי יםסוף מפניכם בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לישני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם אותם: יא ונשמע ויפם לבבנו ולאקמה עוד רוח באיש מפניכם כי יהוה אלהיכם הוא אלהים בשמים מפועל ועלהארץ מתחת: יב ועתה השבעונוא לי ביהוה פירעשיתי עמכם חסד ועשיתם גםאתם עםבית אבי ואתאחי ואתאמי ואת אחיותי ואת פלאשר להם והצלתם אתנפשתינו ממות: יד ויאמרו לה הנאנשים נפשנו תחתיכם למות אם לא תגידו אתדברנו זה יהוה ברת יהוה לנו אתהארץ ועשינו עמך חסד ואמת: טו ותורדם בחבל בעד החלון פי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת: טז ותאמר להם ההרה לכו פן יפגעו בכם הרדפים ונחבתם שלשת ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו לדרבכם: יז ויאמרו אליה הנאנשים נקים אנחנו משבעתך הנה אשר השבעתנו: יח הנח אנחנו באים בארץ אתתקנותי חוט השני יהוה תקשרי בחלון אשר הורדתנו בו ואתאביך ואתאמיך

שי למורא שהוא מקום מעברי המים של הירדן. (ט) נמנו, נמסו. (י) החרמתם, השמדתם. (יב) אות אמת, סימן ברור שפירושו: יי) נקים אנחנו, הרי אני תולים הדבר בך לעשות את האות הנה. יח) תקנותי, לשון פי וחבל השני, המכוער בצבע ארם

הצבע בצבע ארם הנה אשר הורדתנו בו, תקשרי להיות לאות וסימן בחלון אשר הורדתנו בו ואתאביך

וְאֶת־אֹמֶךָ וְאֶת־אֲחִיךָ וְאֵת כָּל־בֵּית אֲבִיךָ תֹאסֹפִי תִכְנְסֵי אֵלַיךָ הַכְּבוֹדָה: יֵשׁ וְהָיָה כָּל אֲשֶׁר־יִצְאָ מִדְּלָתַי בֵּיתְךָ תְּחֻצָּה דָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ הוּא נִחְסֵב בְּדָמוֹ שְׁמֵר עֲצָמוֹ וְאֶנְחֵנוּ נִקְיִים כִּי לֹא הָיָה אִפְשָׁר לְשָׁמְרוֹ מִן הַמִּיתָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה אֵתְךָ בְּבֵית דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ: כִּי אִם־תִּגְדִּי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה בְּאִזְנוֹ שְׂמִילָטוֹ שָׂאֵר יוֹשֵׁב הָעִיר בֵּית הַיְיָנוּ נִקְיִים מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כֹּא וְהֵאמֵר כְּדַבְּרִיכֶם כִּי־הוּא וְתִשְׁלַחֶם דָּרֵד הָרַי וְיִלְכוּ וְתִקְשֶׁר אֶת־תְּקֵנָת הַשְּׁנֵי בַחֲלוּן: כִּב וְיִלְכוּ וְיָבֹאוּ הָהָרָה וְיִשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שְׁבוּ הָרִדְפִים וְיִבְקָשׁוּ הָרִדְפִים בְּכָל־הַדָּרֵד וְלֹא מִצָּאוּ: כג וְיִשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וְיִרְדּוּ מִהָרַי וְיַעֲבְרוּ וְיָבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּזִנּוֹן וְיִסְפְּרוּ־לּוֹ אֵת כָּל־הַמְּצָאוֹת אֹתָם מִה שִׁקְרָה לָהֶם: כד וְיֹאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ תְּכַלֵּה הַדָּבָר הוּא כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיַדְנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נִמְגּוֹ כָּל־יְשֵׁב הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

שי למורא
שנקרא "שני" כג) ויעברו, עברו
אח הירדן, כד) כי נתן ה' בידנו
מנה שראו שהצילם ה' בדרך גם.

כָּל־בֵּית אֲבִיךָ תֹאסֹפִי אֵלַיךָ הַבֵּיתָה:
יֵשׁ וְהָיָה כָּל אֲשֶׁר־יִצְאָ מִדְּלָתַי
בֵּיתְךָ תְּחֻצָּה דָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְאֶנְחֵנוּ נִקְיִים

וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה אֵתְךָ בְּבֵית דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ:
כִּי אִם־תִּגְדִּי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נִקְיִים מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר

הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כֹּא וְהֵאמֵר כְּדַבְּרִיכֶם כִּי־הוּא וְתִשְׁלַחֶם וְיִלְכוּ וְתִקְשֶׁר אֶת־תְּקֵנָת הַשְּׁנֵי בַחֲלוּן: כִּב וְיִלְכוּ וְיָבֹאוּ הָהָרָה וְיִשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שְׁבוּ הָרִדְפִים וְיִבְקָשׁוּ הָרִדְפִים בְּכָל־הַדָּרֵד וְלֹא מִצָּאוּ: כג וְיִשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וְיִרְדּוּ מִהָרַי וְיַעֲבְרוּ וְיָבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּזִנּוֹן וְיִסְפְּרוּ־לּוֹ אֵת כָּל־הַמְּצָאוֹת אֹתָם: כד וְיֹאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיַדְנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נִמְגּוֹ כָּל־יְשֵׁב הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאִמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצַדִּיק:
נְאִמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאִמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאִמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאִמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמִהְרָה יָבֹוא וְיַגַּל לַבְּנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחַלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יתְפָרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: פָּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם א', שְׁעָה 3 אַחַר הַצְּהָרִים, 36 דְּקוֹת ו־15 חֲלָקִים.
 ראש חודש תמוז, ביום השני וביום השלישי, הבא עלינו לטובה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקֹּדֵשׁ רִבְלָכֶם
 בְּנֵי לֵוִי: ^ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קָרַח שְׁמַעוּ־נָא
 בְּנֵי לֵוִי: ^ט הַמַּעֲט מִפֶּנֶם פִּי־הַבְּדִיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶתְכֶם מֵעֵדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו
 לַעֲבֹד אֶת־עַבְדַּת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי
 הָעֵדָה לְשִׁרְתָּם: ^י וַיִּקְרַב אֶתְךָ וְאֶת־כָּל־אֶחָיֶךָ
 בְּנֵי־לֵוִי אֶתְךָ וּבִקְשַׁתֶּם ^{יא} גַּם־כִּפְהֶנְתָּ: ^{יב} לָכֵן אַתָּה
 וְכָל־עֲדַתְךָ הַנֹּעְדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מֵה־הוּא
 כִּי כתיב תלונו קרי תלינו עליו: ^{יג} וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
 לְקָרָא לְדָתָן וְלֵאבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
 נַעֲלֶה: ^{יד} הַמַּעֲט כִּי הֵעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
 וּדְבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר פִּי־תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ
 גַּם־הַשְּׁתַּרְרַר:

מזו « וַיִּקַּח קָרַח בְּוִיצֵהָר בְּוִיקָהָת בְּוִלְוִי
 וְדָתָן וְאֵבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בְּוִפְלֵת בְּנֵי
 רְאוּבֵן: ^ג וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל חֲמוּשִׁים וּמֵאֲתִים נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי
 מוֹעֵד אֲנָשִׁי־שָׁם: ^ד וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
 וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רִבְלָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כָּלֶם
 קֹדְשִׁים וּבְתוֹכֶם יְהוָה וּמִדּוֹעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קַהֲל
 יְהוָה: ^ה וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ^ו וַיְוַדְּבַר
 אֶל־קָרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר כְּכֹר וַיִּדַע יְהוָה
 אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקֹּדֵשׁ וְהַקְרִיב אֵלָיו וְאֵת
 אֲשֶׁר יִבְחַר־בוֹ וַיִּקְרִיב אֵלָיו: ^ז וְזֹאת עָשׂוּ קַח־וֹ
 לָכֶם מַחֲלֹת קָרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ^ח וַתְּנוּ־בְהֶן אִשׁ
 וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן א קָטֶרֶת לִפְנֵי יְהוָה מִחֵר וְהָיָה

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' 1

16 הגמרא (שם) וְנִיחֹשׁ שְׁמָא פִּיִּים הַבֵּעַל אֵת אֲשֶׁתוֹ בְּתוֹךְ הַזֶּמֶן
 17 וְהַתִּיחַד עֵימָה, וְאָמַר רַבָּה פֶּר רַב הוּנָא (שם) לִישֵׁב מִדּוֹעַ אִין
 18 חוֹשִׁשִׁים לִכְר, הֵכִי אָמַר אָבָא מְרִי מִשְׁמִיָּה דְרַב שְׁהַמְשַׁנָּה שֵׁם
 19 עוֹסְקַת פְּאוּמֵר הַבֵּעַל בְּבֵית דִּין בְּשַׁעַת מְסִירַת הַגֵּט, נֶאֱמַרְתָּ עָלַי
 20 הָאִשָּׁה שְׂאָם אַבּוּא לַעֲרַעֵר עַל הַגֵּט שְׁהוּא גַט יִשָּׁן, תְּהֵאֵת נֶאֱמַנְתָּ
 21 לוּמַר שְׂלָא בָּאתִי וְלֹא נִתְיַחַדִּי עֵימָה, וְלִכֵּן אִינוּ נֶאֱמַן לַעֲרַעֵר עַל
 22 הַגֵּט, וְכֹל שְׂכַן שְׁבִית דִּין לֹא יַעֲרַעְרוּ. וּמְדַבְּרֵי רַב מִשְׁמַע, שְׂאָם לֹא
 23 הָאֲמִינָה, יֵשׁ לַחוּשׁ שְׂמָא נִתְיַחַדוּ, וּמִדּוֹעַ הַבְּשִׁיר רַבָּא הַגֵּט שְׂבָא
 24 לַפְּנִי, אִיבְסִיף – נְכֹלָם רַבָּא. לְסוּף אִינְלָאֵי מִלְתָּא – הַתְּבַרַר הַדְּבַר
 25 דְּאֲרוּסָה הוּנָא שְׁעֵדִין לֹא נִשְׂאָה, אָמַר רַבָּא אִם אָמְרוּ בְּנִשְׂוָאָה שִׁישׁ
 26 לַחוּשׁ שְׂמָא הַבֵּעַל הַתִּיחַד עֵימָה לְפִי שְׁחַבִּיבָה עָלֵיו וּמַחֲזוֹר
 27 לְפִי־סִיסָה, הָאִם יֹאמְרוּ שִׁישׁ לַחוּשׁ לִכְר גַּם פְּאֲרוּסָה שְׁעֵדִין לֹא
 28 נִתְחַבְּבָה עָלֵיו, וַיִּפָּה הוֹרָה רַבָּא שְׂאִפְשֵׁר לַגְרִישׁ בְּאוֹתוֹ גַּט.
 29 אָמַר רַבָּא, הָא – דִּין זֶה וְרַבָּא קָא מִבְּעֵינָא לָן – וְדַאי יֵשׁ לָנוּ לְהַסְתַּפֵּק
 30 בּוּ,

1 שליח אחר. ולכן אמר ליה רבא לשליח, מסור מילך – עדותך
 2 שבפניך נכתב ונחתם הגט קמי דין – לפנינו, כדי דלקתך –
 3 שלאחר תלתין יומין משוינו – נעשה אנו שליח במקומך ויחויב ליה
 4 – ואותו שליח יתן את הגט ניהלה – לאשה. אמרו ליה רבנן לרבא,
 5 והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא שבתוך שלושים יום אינו יכול
 6 לגרש, ואיך יכול למנות שליח אחר לגרשה. אמר להו רבא לרבנן,
 7 כיון דלקתך תלתין יומין מציי מנרש – כיון שלאחר שלושים יום
 8 יכול לגרש, כשליח שניתן לגירושין הוא, ויכול גם למנות שליח
 9 אחר תחתיו. שאלוהו רבנן לרבא, וליחוש שפייס הבעל את
 10 האשה בתוך הזמן ונתייחד עימה, והגט הוא גט ישן. והגמרא
 11 מוכיחה. מי לא תנן (ע"ז), הנותן גט לאשתו כשיוצא לדרך, ואמר
 12 לה הרי זה גיטך שיחול מעכשיו אם לא באתי אליך מבאן ועד שנים
 13 עשר הדין, אך אם אבוא בתוך הזמן, לא יחול הגט, ולבסוף מת
 14 בתוך שנים עשר הדין והתקיים התנאי שלא בא בתוך הזמן, הדין
 15 הוא שחרי זה גט למפרע משעת הניתנה. ותוין קה – ושאלה

ביאורים לפרקי אבות

פרק ד משנה א

בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר: מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר: טוב ארך אפים מנפור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר: יגיע פסיד כי תאכל אשריך ומזב לה. אשריך, בעולם הזה. ומזב לה, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר: כי מכבדי אכבד ובני יקלו:

נקודות משיחות קודש ~

כתב במדרש-שמואל: "לפיכך נקט אלו, לפי שהשמיענו בהם שמות מחדשים היפך ממה שיגזור השכל". כלומר, בכל האמירות שבמשנתנו יש דבר-חידוש:

"איזהו חכם" – חכם הוא מי שרואה כל דבר לאמיתותו, לעומקו ולפרטיו. ממילא בהכרח שמלבד המעלות שרואה בכל דבר, רואה הוא גם את החסרונות. לפי זה, איך יתכן שהחכם לומד "מכל אדם"? מחדש התנא במשנתנו כי החכם האמיתי אכן לומד מכל אדם, מכיון שלכל אחד ואחד יש מעלה כלשהי ועל כן אפשר ללמוד "מכל אדם".

"איזהו גבור" – על דרך הרגיל מייחסים את מידת הגבורה לאחד שכוחו רב ("לכד עיר"). מחדש התנא ואומר, אדרבה גיבור הוא מי שבכוחו לכלוא את גבורתו; "כובש את יצרו".

"איזהו עשיר" – במדרש² נאמר: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים". לפי זה היה אפשר לחשוב כי עשיר אמיתי הוא, מי שנכסיו מרובים והוא משתוקק להרבותם עוד ועוד (שכן "מי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות"!). מחדשת משנתנו ואומרת כי עשיר אמיתי הוא דוקא זה שאינו "נבהל להון" אלא שמח במה שיש לו ומנצל זאת מתוך מנוחת-הנפש.

"איזהו מכובד" – ההנחה הרווחת היא שאדם מכובד אין זה מכבודו להשפיל את עצמו ולכבד כל אדם ואדם; (להיפך, מצד כבודו עליו להיבדל מכל שאר הציבור). מחדש התנא ואומר כי מכובד אמיתי הוא המכבד את הבריות – אף את אלו הפחותים, שאין בהם כל מעלה, והם בבחינת "בריות" בעלמא³.

(שיחות קודש תש"מ – פרשת קורח)

יש לדייק: מדוע נזקק התנא גם לסיום הפסוק – "כי עדותיך שיחה לי" – בשעה שהראיה לכך שחכם הוא מי שלומד מכל אדם היא רק מתחילת הפסוק – "מכל מלמדי השכלתי"?!

ביאור הדברים:

"חכם" הוא מי שמבין כל דבר על בוריו; הוא אמנם מכיר במעלותיו של כל אחד ואחד, כדי ללמוד מהן, אך באותה מידה הוא גם ער לחסרונותיו של הזולת, על-מנת להימנע מהם. לאור זאת תישאל השאלה – כיצד החכם "לומד מכל אדם", הלא מן-הסתם יש גם מי שהם מלאי חסרונות ואין מה ללמוד מהם?!

זו הסיבה שהתנא נזקק גם לחציו השני של הפסוק – "כי עדותיך שיחה לי" – פה טמון ההסבר לכך שיש מה ללמוד "מכל אדם".

כאשר מתבוננים היטב במעשה הבריאה רואים (לא רק שהקב"ה מנהיג את העולם ובורא אותו בכל רגע יש מאין, אלא גם) כיצד כל בריאה ובריאה מעידה על מציאות הבורא והנהגתו. זוהי אס-כן משמעות הפסוק "כי עדותיך שיחה לי" – בכל אדם ואדם אפשר לראות "עדות" למציאות הקב"ה. גם אדם שהוא נטול כל מעלה (גלויה) הוא בבחינת "עדותיך" (עדות למציאות הבורא). וכמו שמצינו בסיפור הגמרא¹, על "אדם אחד שהיה מכוער ביותר", שנזדמן לרבי אליעזר לפגשו אמר לו רבי אליעזר, "ריקה, כמה מכוער אותו האיש" (כוונתו היתה לכיעור במובן הרוחני); על כך השיב לו האיש, "לך ואמור לאומן שעשאי – כמה מכוער כלי זה שעשיתי". כוונת תשובתו היתה שגם באדם ירוד כמותו אפשר לראות את צלם ה"אומן" שעשה אותו.

על-פי זה מובן אפוא מדוע נזקק התנא במשנתנו לכל הפסוק כולו.

(שיחות קודש תש"מ – פרשת קורח ובלק)

(1) תענית כ, א. (2) קהלת רבה א, לד. (3) ראה תניא פרק לב.

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
20:29	19:27	20:17	20:15	19:47	19:45	13:17	13:16	10:20	10:19	9:07	9:06	8:26	8:25	5:36	5:36	באר שבע (ק)
20:33	19:20	20:21	20:18	19:54	19:51	13:17	13:15	10:18	10:17	9:04	9:04	8:22	8:21	5:32	5:31	חיפה (ק)
20:29	19:12	20:17	20:15	19:52	19:50	13:16	13:14	10:18	10:17	9:05	9:04	8:23	8:23	5:33	5:33	ירושלים (ק)
20:32	19:27	20:19	20:17	19:49	19:47	13:17	13:16	10:19	10:18	9:06	9:05	8:24	8:24	5:34	5:34	תל אביב (ק)
22:02	20:39	21:42	21:39	20:58	20:55	13:36	13:34	10:15	10:14	8:52	8:52	7:37	7:38	4:53	4:54	אוסטרליה, וינה (ק)
17:51	16:49	17:39	17:39	17:09	17:09	12:51	12:50	10:45	10:44	9:56	9:54	9:16	9:14	7:34	7:32	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:52	20:34	21:34	21:31	20:52	20:50	13:38	13:36	10:20	10:19	8:59	8:59	7:52	7:53	5:04	5:04	אוקראינה, אודסה (ק)
21:34	20:12	21:15	21:12	20:31	20:28	13:10	13:08	9:49	9:49	8:27	8:27	7:13	7:14	4:29	4:29	אוקראינה, דניינג'ק (ק)
21:49	20:26	21:29	21:26	20:44	20:41	13:21	13:20	10:00	9:59	8:37	8:37	7:20	7:22	4:38	4:38	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
22:28	21:00	22:07	22:03	21:18	21:15	13:47	13:46	10:22	10:22	8:58	8:58	7:23	7:28	4:54	4:55	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
22:23	20:54	22:01	21:57	21:12	21:09	13:40	13:38	10:14	10:14	8:50	8:50	7:10	7:17	4:46	4:47	אוקראינה, קייב (ק)
19:51	18:53	19:40	19:38	19:13	19:11	12:58	12:56	10:07	10:06	8:57	8:56	8:20	8:19	5:34	5:33	אתרד אמריקות, אבו דאבי (ח)
22:12	20:56	21:55	21:52	21:17	21:14	14:03	14:02	10:47	10:47	9:27	9:27	8:24	8:24	5:34	5:35	אסליה, מילאנו (ק)
18:52	18:00	18:42	18:41	18:18	18:17	12:45	12:44	10:14	10:13	9:11	9:10	8:40	8:39	6:12	6:10	אקוודור, קיטו (ח)
18:31	17:32	18:20	18:19	17:51	17:51	13:25	13:23	11:16	11:15	10:25	10:23	9:47	9:45	7:59	7:57	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:08	18:05	18:56	18:56	18:23	18:23	14:16	14:15	12:14	12:12	11:26	11:24	10:44	10:42	9:10	9:07	ארגנטינה, בריולינה (ח)
21:24	20:17	21:10	21:07	20:35	20:33	13:45	13:43	10:38	10:37	9:21	9:21	8:32	8:31	5:39	5:39	ארד"ב, בולטימור (ק)
21:20	20:11	21:05	21:02	20:29	20:27	13:34	13:33	10:26	10:25	9:08	9:08	8:16	8:16	5:24	5:24	ארד"ב, ברוקלין (ק)
21:20	20:12	21:06	21:03	20:30	20:27	13:35	13:34	10:26	10:26	9:09	9:08	8:17	8:17	5:25	5:25	ארד"ב, ג'רסי סיטי (ק)
22:04	20:53	21:49	21:46	21:11	21:09	14:11	14:10	11:00	11:00	9:42	9:41	8:47	8:47	5:55	5:55	ארד"ב, דטרויט (ק)
21:05	20:06	20:53	20:51	20:25	20:23	13:57	13:56	11:02	11:01	9:49	9:49	9:09	9:09	6:20	6:20	ארד"ב, האוסטון (ק)
20:49	19:47	20:36	20:34	20:05	20:03	13:29	13:28	10:29	10:28	9:15	9:14	8:32	8:31	5:41	5:41	ארד"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:53	19:56	20:42	20:40	20:15	20:13	13:56	13:55	11:04	11:03	9:54	9:53	9:16	9:15	6:29	6:29	ארד"ב, מיאמי (ק)
21:19	20:09	21:04	21:01	20:27	20:25	13:30	13:29	10:21	10:20	9:03	9:03	8:10	8:10	5:18	5:18	ארד"ב, ניו הייבן (ק)
21:43	20:34	21:28	21:26	20:53	20:50	13:59	13:57	10:50	10:50	9:33	9:32	8:41	8:41	5:49	5:49	ארד"ב, פיטסבורג (ק)
21:20	20:10	21:05	21:02	20:28	20:26	13:29	13:28	10:19	10:19	9:01	9:01	8:07	8:07	5:15	5:15	ארד"ב, שיקגו (ק)
18:43	17:50	18:33	18:32	18:08	18:07	13:03	13:02	10:42	10:41	9:44	9:43	9:12	9:11	6:59	6:57	ברזיל, לה-פס (ח)
23:14	21:42	22:51	22:47	22:01	21:57	14:25	14:23	10:58	10:57	9:33	9:33	-	-	5:26	5:27	בלגיה, אמסטרדם (ק)
23:11	21:40	22:48	22:45	21:59	21:56	14:25	14:23	10:58	10:58	9:34	9:34	-	7:50	5:28	5:29	בלגיה, בריסל (ק)
18:05	17:10	17:54	17:54	17:33	17:32	12:38	12:36	10:21	10:19	9:25	9:24	8:52	8:50	6:47	6:45	ברזיל, סאן פאולו (ח)
17:54	17:00	17:44	17:43	17:18	17:17	12:26	12:24	10:08	10:07	9:13	9:11	8:39	8:38	6:34	6:32	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
22:35	21:05	22:11	22:08	21:22	21:19	13:43	13:41	10:15	10:15	8:50	8:50	-	-	4:43	4:43	בריטניה, לונדון (ק)
23:05	21:25	22:37	22:33	21:40	21:37	13:52	13:51	10:20	10:19	8:53	8:53	-	-	4:39	4:40	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
22:51	21:14	22:26	22:22	21:34	21:30	13:49	13:48	10:19	10:19	8:53	8:53	-	-	4:43	4:44	גרמניה, ברלין (ק)
22:47	21:19	22:26	22:22	21:38	21:35	14:07	14:06	10:43	10:42	9:19	9:18	7:46	7:50	5:15	5:16	גרמניה, פרינקיפוט (ק)
18:00	17:05	17:50	17:49	17:30	17:29	12:38	12:37	10:23	10:22	9:29	9:27	8:54	8:53	6:53	6:51	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:54	18:59	19:44	19:42	19:18	19:16	13:13	13:11	10:27	10:26	9:18	9:17	8:44	8:43	6:01	6:00	הודו, מומבאי (ח)
19:49	18:54	19:39	19:37	19:13	19:11	13:09	13:07	10:23	10:22	9:15	9:14	8:40	8:40	5:58	5:57	הודו, פונה (ח)
21:46	20:25	21:27	21:24	20:43	20:40	13:24	13:23	10:05	10:04	8:43	8:43	7:32	7:33	4:46	4:46	הונגריה, בודפשט (ק)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		מניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מדינת ישראל	4:28	4:28	7:20	7:20	8:12	8:12	9:30	9:29	12:39	12:38	19:32	19:35	20:08	20:11	19:17	20:26
יוון, אתונה (ק)	6:02	6:02	8:54	8:54	9:42	9:41	10:58	10:57	14:02	14:03	20:47	20:50	21:21	21:23	20:32	21:37
מולדובה, קישינב (ק)	5:09	5:09	7:57	7:56	9:05	9:05	10:26	10:27	13:44	13:45	20:59	21:02	21:42	21:45	20:44	22:03
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:58	8:40	8:40	9:14	9:15	10:23	10:24	13:09	13:10	19:14	19:16	19:40	19:42	18:58	19:52
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	8:06	8:09	9:30	9:31	10:15	10:18	11:01	11:03	12:59	13:00	16:52	16:52	17:28	17:28	16:33	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	5:07	5:08	7:55	7:55	8:33	8:34	9:45	9:46	12:38	12:39	18:59	19:01	19:28	19:30	18:43	19:41
סין, בייג'ינג (ח)	4:45	4:45	7:37	7:37	8:28	8:28	9:44	9:45	12:51	12:53	19:43	19:45	20:17	20:20	19:25	20:35
סנגפור, סינגפור (ח)	6:58	6:59	9:28	9:29	9:59	10:00	11:02	11:03	13:35	13:36	19:10	19:11	19:34	19:35	18:53	19:45
פולין, ורשא (ק)	4:15	4:14	-	-	8:23	8:23	9:49	9:49	13:17	13:19	20:57	21:00	21:49	21:53	20:42	22:18
פרו, לימה (ח)	6:25	6:27	8:43	8:44	9:14	9:16	10:14	10:15	12:38	12:39	17:51	17:52	18:15	18:16	17:34	18:26
צרפת, ליון (ק)	5:51	5:50	8:40	8:40	9:44	9:44	11:04	11:04	14:19	14:21	21:30	21:33	22:11	22:14	21:15	22:31
צרפת, פריז (ק)	5:47	5:46	8:29	8:27	9:47	9:47	11:09	11:10	14:31	14:32	21:56	21:59	22:39	22:42	21:38	23:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:44	5:45	8:17	8:18	8:48	8:49	9:52	9:53	12:27	12:28	18:08	18:09	18:32	18:33	17:51	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	5:36	5:35	8:27	8:27	9:24	9:25	10:43	10:44	13:56	13:57	21:02	21:05	21:37	21:40	20:43	21:56
קנדה, מונטריאול (ק)	5:05	5:05	7:54	7:55	8:58	8:58	10:18	10:18	13:33	13:34	20:44	20:47	21:23	21:26	20:27	21:44
קפריסין, לרנקה (ק)	5:31	5:31	8:22	8:22	9:06	9:07	10:20	10:21	13:21	13:23	19:59	20:01	20:31	20:33	19:43	20:46
רוסיה, לובאוויטש (ח)	4:19	4:18	-	-	8:36	8:35	10:04	10:04	13:39	13:40	21:33	21:37	22:34	22:39	21:18	23:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:46	3:44	-	-	8:06	8:05	9:35	9:35	13:13	13:14	21:17	21:21	22:18	22:23	20:58	22:59
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:25	4:24	7:12	7:11	8:21	8:21	9:42	9:43	13:00	13:02	20:17	20:20	20:59	21:03	20:01	21:21
שווייץ, ציריך (ק)	5:29	5:28	8:16	8:15	9:25	9:26	10:47	10:47	14:05	14:07	21:27	21:30	22:05	22:08	21:07	22:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:51	8:29	8:30	9:02	9:03	10:09	10:10	12:50	12:51	18:45	18:47	19:10	19:12	18:29	19:22

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מילה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל אויב וכל ארס ולסמים וחסות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org
בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

P.P.
שולם
1949
תל אביב